

**T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ÇEVİRİDE İDEOLOJİ: 1960-1980'Lİ YILLARDA
TÜRKİYE'DE YAYINCILIK VE ÇEVİRİ,
ÇEVİRİ ESERLER VE DERGİCİLİK FAALİYETLERİ**

DOKTORA TEZİ

Ümmügülsüm ALBİZ

Enstitü Anabilim Dalı : Çeviribilim

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi A.Nursen DURDAĞI

EYLÜL-2018

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

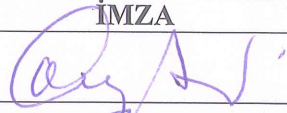
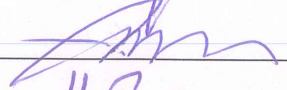

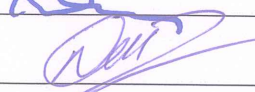

ÇEVİRİDE İDEOLOJİ: 1960-1980'Lİ YILLARDA
TÜRKİYE'DE YAYINCILIK VE ÇEVİRİ,
ÇEVİRİ ESERLER VE DERGİCİLİK FAALİYETLERİ

DOKTORA TEZİ

Ümmügülüm ALBİZ

Enstitü Anabilim Dalı :Çeviribilim

"Bu tez 14/09/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

JÜRİÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç.Dr. Nejdet Neydim	Başarılı	
Prof.Dr. Muhammed Tahir	Başarılı	
Prof. Dr. Metin Toprak	Başarılı	
Doç. Dr. Saban KÖKTÜRK	Başarılı	
Dr.öğr. üye. A. Nürsen Duralığı	Başarılı	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYALBİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	ÜMMÜĞÜLSÜM ALBİZ
Öğrenci Numarası	:	1260D281000
Enstitü Anabilim Dalı	:	ÇEVİRİBİLİM
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☐ YÜKSEK LİSANS ☒ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	ÇEVİRİDE İDEOLOJİ: 1960-1980 Lİ YILLARDA TÜRKİYE'DE YAYINCILIK VE ÇEVİRİ, ÇEVİRİ ESERLER VE DERGİCİLİK FAALİYETLERİ
Benzerlik Oranı	:	%5

SOSYALBİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyalbilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

07/09/2018
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi Sosyalbilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere sbf@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

07/09/2018
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Dr. Öğretim Üyesi A. Nursen DURDAĞI

Tarih: 07.09.2018

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDEDİLMİŞTİR

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Tarihe yapılan bir yolculuğun ürünü olan bu tez, bir arayışın peşinden gitmenin neticesinde oluşmuştur. Bir arayışın izini sürmek, çoğu zaman hangi yollara gireceğinizi, nasıl sonuçlar elde edeceğinizi bilmemek anlamına gelir. Bazen kaygı, korku dolu, bazen yorucu bir yoldur yürünen. Bu çalışmanın yolu da yolculuğu da oldukça uzun ve yorucuydu. Bir merağı gidermiş olmanın, belli bir heyecanı yaşamış olmanın mutluluğu zannediyorum ki yaşanan zorlu sürece degecek nitelikteydi. Bu zorlu süreçte benden desteğini hiç esirgemeyen, yürüdüğüm karanlık yolda önüme meşale tutan sevgili danışmanıma, engin bilgisi ile ufkumu açan hocam, sayın Prof. Dr. Muharrem TOSUN'a ve tez izleme sürecinde desteğini eksik etmeyen sayın Doç. Dr. Şaban KÖKTÜRK'e çok teşekkür ediyorum. Ayrıca bu tezin ve şahsi hayatımın sıkıntılarını aşmamda elimi tutan canım dostum Dr. Öğretim Üyesi Fadime ÇOBAN'a, her daim desteğini hissettiğim ve fikirlerini benden esirgemeyen sevgili Dr. Öğretim Üyesi Filiz ŞAN'a, arkadaşım Dr. Öğretim Üyesi M.Cem ODACIOĞLU'na ve kendileri de doktora tezinin yorucu sürecinde olmalarına rağmen zamanlarını ve dostluklarını benden esirgemeyen arkadaşlarım Arş. Gör. Fırat SOYSAL'a, Arş. Gör. Sibel Okuyan'a, Arş. Gör. Türkan ÖZTÜRK'e, Arş. Gör. Özden ŞAHİN'e çok teşekkür ederim.

Varlığıyla bana güç veren, hayatımı güzelleştiren sürekli vaktinden çalmak zorunda kaldığım oğlum Eymen'e ve aileme en büyük teşekkürü borçluyum. Çalışmamı, biricik oğluma ve yıllar önce hayata veda eden babama ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
SUMMARY	v
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: ÇEVİRİDE İDEOLOJİ.....	6
1.1. İdeoloji Olgusunun Tartışılması.....	6
1.1.1. İdeologların İdeoloji Tanımı	10
1.1.1.1. Karl Marx'ın İdeoloji Anlayışı	11
1.1.2. İdeoloji-Bilim İlişkisi.....	12
1.1.3. İdeoloji-Dil İlişkisi.....	14
1.1.3.1. Söylem ve İdeoloji.....	15
1.1.3. İdeolojinin Sosyolojik Boyutu	17
1.1.3.1. İdeoloji-Toplum İlişkisi.....	18
1.1.4.2. İdeoloji-Kültür İlişkisi	22
1.1.5. İdeoloji ve Politika.....	23
1.1.6. İdeoloji ve Din	25
1.1.7. İdeoloji ve Edebiyat.....	26
1.1.7.1. Yazar ve İdeoloji	28
1.1.7.2. Metin ve İdeoloji	29
1.2. Çeviri ve İdeoloji.....	30
1.2.1. Çeviri, Dil ve İdeoloji	32
1.2.1.1. Çeviride Söylem ve İdeoloji.....	33
1.2.2. Çeviride İdeolojinin Sosyolojik Boyutu	35
1.2.2.1. Çeviride Toplum, Kültür ve İdeoloji	36
1.2.3. Çeviride Politika ve İdeoloji	39
1.2.4. Çeviride Din ve İdeoloji	42
1.2.5. Çeviri Edebiyat ve İdeoloji	42
1.2.5.1. Çeviri Yayıncılığında İdeoloji	43
1.2.5.2. Çevirmen ve İdeoloji	44
1.2.5.3. Çeviri Yapıtta İdeoloji.....	47
1.2.6. Çeviri Kuramları ve İdeoloji İlişkisi.....	49

1.2.6.1. Betimleyici Kuramlar ve İdeoloji	50
1.2.6.2. Sosyolojik Kuramlar ve İdeoloji	57
1.2.6.3. Kültürel Semboller ve İdeoloji	61
1.2.6.4. Çeviride Yeniden Yazım, Manipülasyon ve İdeoloji	62

BÖLÜM 2: TÜRK ÇEVİRİ YAZININDA YAYINCILIK FAALİYETLERİ, İDEOLOJİK SÖYLEMLER VE İDEOLOJİK ÇEVİRİ ESERLERİN

BİBLİYOGRAFYASI (1960-1980).....	68
2.1.1960-1980 Yılları Arası Türk Siyaset Tarihine Genel Bakış.....	68
2.1.1. İdeolojik Etkisi Açısından 1968 Dünya Gençlik Hareketleri	72
2.1.2. Türkiye’de 1968 Yılı Gençlik Hareketleri.....	73
2.2. Türkiye’de 1960-1980 Yılları Arasında İdeolojik Dalgalanmalar.....	76
2.2.1.Siyasetin İdeolojik Boyutu	77
2.2.2. İdeolojik Din	78
2.3. 1960-1980’de Türkiye’de Edebiyat Faaliyetleri	80
2.3.1. Edebiyatta Siyasetin İdeolojik Konumu	80
2.3.1.1. Yayınevi Politikaları ve ideolojisi	84
2.3.1.2. Dönemin Önemli Dergileri.....	85
2.4.1960-1980’de Türkiye’de Çeviri Yazın Faaliyetlerinin İdeolojik Boyutu	87
2.4.1. Çeviri Yayıncılığı ve İdeolojisi.....	87
2.4.1.1. Yayınevi Sahipleri, Yayın Politikaları Ve İdeolojik Söylemleri.....	89
2.4.2. Çevirmenler ve İdeoloji Algısı	100
2.4.3. İdeolojik Çeviri Eserlerin Bibliyografyası.....	101
2.4.3.1. 1960-1970 Yıllarında Çevrilen İdeolojik Eserler ve Değerlendirme	101
2.4.3.3. Genel Değerlendirme.....	135

BÖLÜM 3: HİLAL DERGİSİ VE YENİ DERGİ İNCELEMELERİNDE İDEOLOJİK DÜZLEMDE ÇEVİRİ FAALİYETLERİ VE ÇEVİRİ

POLİTİKALARI (1960-1980).....	137
3.1. Dergiler ve Dergicilik Faaliyetleri	137
3.2. Hilal Dergisi	139

3.2.1. Hilal Dergisi ve Yayın Politikası	143
3.2.2. Mizanpaj Özellikleri	146
3.2.2.1. Kapak Konuları ve İdeolojik Analiz.....	146
3.2.2.2. İçerik Özellikleri, İçindekiler Konuları ve İdeoloji	159
3.2.2. Hilal Dergisi Çeviri Faaliyetleri ve Çeviri Politikası.....	187
3.2.2.1. İdeolojik Kapsamlı Çeviri Yazıların Olduğu İçindekiler Tasnifi (1960-1980)	195
3.2.2.2. İdeolojik İçerikli Çeviri Yazılar	204
3.3. Yeni Dergi	222
3.3.1. Yeni Dergi ve Yayın Politikası.....	223
3.3.1.1. Mizanpaj Özellikleri	225
3.3.1.2. İçerik Özellikleri, İçindekiler Konuları ve İdeoloji	225
3.3.2. Yeni Dergi Çeviri Faaliyetleri ve Çeviri Politikası	243
3.3.2.1. İdeolojik Kapsamlı Çeviri Yazıların Olduğu İçindekiler Tasnifi	247
3.3.2.2. Çeviri Yazılarla İdeolojik Öğretilerin İşlenmesi	250
3.3.2.3. Dava Yazıları	268
3.3.2.4. Yeni Dergi Eleştiri ve Çeviri Yarışmaları	270
3.3.2.5. Reklam Konuları	272
3.3.2.6. Sinema Yazıları	277
SONUÇ.....	280
KAYNAKÇA	285
EKLER.....	300

TezinBaşlığı: Çeviride İdeoloji: 1960-1980’li Yıllarda Türkiye’de Yayıncılık Ve Çeviri, Çeviri Eserler Ve Dergicilik Faaliyetleri	
Tezin Yazarı: Ümmügülsüm ALBİZ Danışman: Dr. Öğr. Üyesi A. Nursen DURDAĞI	
Kabul Tarihi: 14 Eylül 2018	SayfaSayısı: v(ön kısım)+299(metin kısmı) + 9 (ekler)
Anabilimdalı: Çeviribilim	
<p>Belli iddialarla yola çıkan; fakat uzun bir araştırma süreci, farklı araştırma nesnelere gerektiren bu tez, 1960-1980 Türk çeviri yazınının panoramasını incelemek iddiası taşımaktadır. İdeolojik bir dönem olan söz konusu yirmi yılın çeviri yazın faaliyetleri, yayınevi politikaları, çeviri eserler ve oldukça ön plana çıkan dergicilik faaliyetleri bakımından üç aşamalı bir incelemeye tabi tutulmuştur. İdeolojik siyasi söylemlerin çeviri yazınına yönlendirdiği savından hareketle ülkedeki siyasi istikrarsızlık, ideolojik dalgalanmalar dolayısıyla çeviri yazın aracılığıyla ülkeye transfer ideolojilerin girdiği anlaşılmaktadır. Transfer ya da aktarma oldukları iddia edilen siyasi ideolojilerin ülkeye girmesinde en etkili rolü yayınevi sahipleri oynamış, yayınevleri arasında belirgin bir ideolojik bölünme, ayrışma gerçekleşmiş, çeviri yayın politikaları, şahsi ideolojileri doğrultusunda şekillenmiştir. Yayınevi politikalarının, piyasaya giren ideolojik kapsamlı çeviri eserleri de nicelik açısından manipüle etmeyi başardıklarını öne sürmek mümkündür. Dönemin en önemli yazın araçlarından olan dergiler ise farklı ideolojik görüşleri temsilen ortaya çıkmışlardır. Farklı iki ideolojik tandansta ortaya çıkan ve bu çalışma kapsamında incelenen “Hilal Dergisi” ve “Yeni Dergi”, dönemin dergicilik faaliyetlerindeki çeviri yayıncılığını tespit etmek açısından önem arz etmektedir. 1960-1980 dönemindeki çeviri yazın dünyasının parçalarını tek tek inceleyip söz konusu dönemin genel çeviri yazın dünyası hakkında fikir edinmek, ideolojilerin transfer edilerek kültüre entegre edilmeye çalışıldığını öne sürmek, ülke siyasetinin ve bu kapsamda gelişen siyasi görüş ve ideolojilerin çeviri yazın faaliyetlerini merkeze çektiğini iddia etmek ve çevirinin ideolojilerin ifade aracı haline geldiğini belirtmek mümkündür.</p>	
Anahtar Kelimeler: Çeviri, İdeoloji, 1960-1980 Türk Çeviri Yazını, Yayıncılık Faaliyetleri, Dergicilik Faaliyetleri	

Title of the Thesis: Ideology in Translation: Publishing and Translation, Translations Works and Magazine Activities in Turkey (1960-1980)	
Author: Ümmügülsüm ALBİZ	Supervisor: Assist. Prof. A. Nursen DURDAĞI
Date: 14 September 2018	Nu.ofpages: v (pretext)+299(main body)+9 (App.)
Department: Translations Studies	
<p>This thesis, which requires a long research process and different research objects asserts to examine the panorama of the Turkish translated literature in the period of 1960-1980s. Literary translation activities, publishing politics, magazine activities that were highly prevalent then and translation works of the relevant twenty years of an ideological period have been examined in three-stages. Based on the argument that ideological political discourses lead to the translated literature, it is understood that transfer ideologies entered the country through translated literature because of the political instability and ideological fluctuations in the country. Publishing houses have played the most influential role in the entry of the political ideologies into the country, which are alleged to be transfers. And a distinct ideological division and dissent between publishing houses have taken place and thus translation publishing policies have taken shape in accordance with personal ideologies. It is possible to argue that publishing policies are able to manipulate quantitatively the ideological and comprehensive translated works entering the market. The magazines, which are the most important literary means of the day, have emerged to represent different ideological views. The "Hilal Dergisi" and "Yeni Dergi", which have emerged in two different ideological atmospheres and have been examined in the scope of this study, are important in terms of determining the translation publishing of the periodical magazine publishing activities. Upon examining the works of the translated literature belonging to the period of 1960-1980s one by one, it is possible to have an idea about the general translated literature of the relevant period, and to argue that ideologies are tried to be transferred and culturally integrated and that the politics of the country and political ideas and ideologies developing in this context have centralized the activities of translated literature and it is also possible to say that translation has become the means of expression of ideologies.</p>	
Keywords: Key Words: Translation, Ideology, 1960-1980 Turkish Translated Literature, Publishing Activities, Magazine Activities	

GİRİŞ

Türkiye’de 1960-1980 yılları, siyasi açıdan oldukça yoğun geçmiş, fikirsel olarak ideolojik yapılanmanın da etkin olduğu bir dönem olmuştur. Siyasetin ideoloji ile iç içe olması, düşünce dünyasının siyasete göre ayrışması ve ideolojik yapılanmanın da bu yönde gerçekleşmesini sağlamıştır. Böyle bir ortamda çeviri edebiyatın nasıl bir yol aldığı, siyasi, ideolojik yönlendirmeler için ne türden eserlerin çevrildiği, en önemlisi de çeviri edebiyatın ideolojik yayılma için nasıl bir amaç güttüğü yönünde birçok soru oluşmaktadır. Çalışmada bu sorulardan hareketle yola çıkılarak soruların içeriği daha derinleştirilmiş, edebiyatın Türk toplumundaki yönlendirici etkisinin ortaya koyulmasına odaklanılmıştır.

Çalışmanın Konusu

Birinci bölümde “çeviride ideoloji” başlığı açılarak ideoloji ve çeviri ilişkisi tartışılmaya çalışılmıştır. Kavramsal anlamda tanımlanması zor olan ve birçok farklı görüş doğrultusunda anlamsal içeriği doldurulan ideolojinin, tanımsal sınırlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma, ideolojiye farklı ve yeni bir tanım getirmeyi hedeflememektedir; çünkü tezin içeriği bunu gerektirmemektedir. Tez, siyasi kapsamlı ideolojilerin çeviri faaliyetleri üzerindeki yönlendirici etkisine yoğunlaştığından ideoloji tam da anlaşıldığı haliyle siyasi çerçevesiyle ele alınmıştır. İdeolojinin, en çok anıldığı kavram siyasettir. Bu bölüm, ideolojinin din, toplum, gençlik gibi çok anıldığı alanlarla inceleme yapmayı, kavramların ideoloji ile ilgili bağlantısını ortaya koyarak okuru aydınlatmayı amaçlamaktadır. Çünkü “ideoloji” kelimesi, toplum içerisinde, bireyin zihninde, din algısında, siyaset yaklaşımında somut bir anlam kazanır; yoksa tek başına soyut bir olgu olarak kalır. İdeolojinin çeviri ile ilişkisi, belli bir ideolojiye hizmet eden çeviri faaliyetlerinin toplum üzerindeki etkisi, dilin rolü, çevirmen söyleminin önemi gibi birçok faktöre değinilmiştir. İdeolojinin çeviri faaliyetlerindeki artış ya da azalışın üzerindeki etkisi; tam ters bir bakış açısıyla çeviri yayıncılığı vasıtasıyla ideolojiyi yayma, yönetme gibi amaçların varlığı tartışılacaktır.

İkinci bölümde ise 1960-1980 döneminde Türkiye’deki siyasi ortam, meydana gelen siyasi dalgalanmalar kısaca anlatılarak çeviri edebiyat açısından belirleyici etkisi olan yayınevi sahiplerinin ideolojik söylemlerinin analiz edilmesine yoğunlaşılacaktır.

Dönemin sosyo-politik ortamının incelenmesi, çeviri yazınında doğru tespitler yapabilmek açısından önemlidir. Çünkü çeviri yazın ile ideolojik akımların ülkeye girmesine neden olan ortamın nasıl olduğunu anlamak mümkün olacaktır. Ülkedeki siyasi dalgalanmalara ve siyasi ideolojilere yönelik çeviri yayın yapma amacının olduğu ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Siyaset = ideoloji; ideoloji = siyaset eşleştirmeleri karşılıklı olarak birbirini besleyen yaklaşımları içermektedir. Siyasete göre, siyasi yaklaşıma hizmet edecek şekilde çeviri yapıldığı gibi, yapılan çevirilerle, siyasi görüş ve ideolojileri yönlendirmeye yönelik çevirilerin yapıldığını da öne sürmek mümkündür. Aynı gibi görünse de aslında iki eşleştirme de temelinde ideoloji olan iki farklı amaca hizmet eder. İki amaçta da ideoloji içerikli manipülasyon etkisinin oldukça yüksek olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Yayınevi sahiplerinin söylemleri, yayınevlerinin çeviri yayıncılık politikalarını ifşa ettiği gibi her yayınevinin de ideolojik bir amacının olduğunu kanıtlar nitelikte olacaktır. Amaçsız, ideolojisiz bir çeviri yapılamayacağı, zaten tezin iddialarından birini oluşturmaktadır. Bir metni, eseri yazarken yazarının ideolojisi vardır, bu bir üst ideoloji oluşturmaktadır, metni yayınlama kararı alırken ise yayınevi politikası- ideolojisi vardır. Yayınevi ise aracı ideolojiyi oluşturur. Eseri kitlelere ulaştırmak amacını ise çevirmen üstlenir. Çevirmen, sadece eseri çevirme görevini üstlenmez, yazarın ideolojisini, yayınevinin ideolojisini de üstlenir. Bu da teze göre, ast ideolojiyi oluşturur; fakat okur ile birebir buluşan, üzerinde en etkili olan ast ideolojidir. Çünkü erek dilde okura ulaşan çevirmenin söylemidir. Çevirmenin uslubu, seçtiği kelimeler, kısacası söylemi, okura ulaşır ve metnin ideolojik boyuta taşınmasını ise bu seçimler oldukça fazla etkiler. Çeviri eserin ortaya çıkmasında ideolojik bir silsilenin olduğunu iddia etmek mümkündür. Çoğunlukla yayınevleri, kendi görüşlerine aykırı olan eserleri çevirmeyi ve aykırı çevirmenler ile de çalışmayı tercih etmezler. Bu iddia da zaten her yayınevinin politikası olduğunu, ideolojik bir görüşü savunduğunu ortaya koymaktadır. Tezde söz konusu yirmi yılda yayınlanan siyasi ideolojik kapsamlı eserlerin bibliyografyası da oluşturulmaya çalışılacaktır. Siyasi-ideolojik çağ olduğu öne sürülen bu yirmi yılda çeviri yayıncılığının da nasıl ideolojik eserler ile yapıldığı ifşa edilecektir. Siyaset=ideoloji; ideoloji=siyaset eşlemesini doğrularak çeviri eserlerin de bu kapsamda yapıldığını ortaya koymak mümkün olacaktır.

Tezin üçüncü bölümünde ise belli bir ideolojik yaklaşım neticesinde ayrılmış dergilerden yola çıkarak çeviri faaliyetlerini incelemek üzerine odaklanılacaktır. Araştırmalar neticesinde dönemin dergicilik faaliyetlerinin yoğun olduğu tespit edilmiş, çıkan çok fazla sayıdaki dergi arasında çeviri yayınları, oldukça fazla önemseyen iki dergi, Hilal ve Yeni Dergi saptanmıştır. Hilal Dergisi, sağcı/İslamcı bir yaklaşım sergilerken Yeni Dergi, sosyalist tandansta kalmıştır. Siyasi ideolojik bölünmenin çeviri yayıncılık faaliyetlerini etkilediğini ortaya koymak, dergilerin çeviri politikalarının yönünü tespit etmek adına dergi incelemeleri, mizanpaj özellikleri, sunuş yazıları ya da editör yazıları, yayınlanan çeviri yazıların dini, siyasi, gençlik temalı içeriğinin analizi, reklam konuları ayrı ayrı detaylı incelenerek ideolojik çeviri yayıncılığında dergicilik yayıncılığının, izledikleri politikalar saptanmaya çalışılacaktır.

Teorik, kitabi bilgilere dayanan birinci bölümün haricinde ikinci ve üçüncü bölüm, tezin ana bölümlerini oluşturmaktadır. Tezde verilmek isteneni anlamak açısından mevcut iki bölümü bütüncül bir bakış açısıyla okumak ve dönemin siyasi ruh halini göz önünde bulundurarak analizleri yorumlamak önem arz etmektedir.

Çalışmanın Amacı

Çalışma, 1960-1980 döneminin Türk çeviri yazınının ideolojik bağlamda panoromasını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Siyaset, ideoloji ve edebiyat üçgeninin bir araya geldiği bu dönem, farklı araştırma konularının ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Çalışmayı yapmakta ki amaç, x ya da y gruplarını etkilemek değil toplumsal farkındalık yaratmak, dönemin olaylarına bakılmamış bir bakış açısı ile bakıp Türk çeviri yazınının tarihine not düşmektedir. Tez, dönemin yayınevleri ve çeviri yayın politikaları, ideolojik çeviri eserlerin bibliyografyası ve dergicilik faaliyetlerindeki çeviri yayıncılığı üzerine odaklanmıştır. Bu durumda tezin üç ana araştırma materyali olduğu söylenebilir. Yayınevi sahiplerinin söylemlerinin analiz edilmesi, çeviri eserlerin bibliyografyasının araştırılması, iki farklı kesime, ideolojiye hitap eden dergilerin çeviri eylemlerinin siyasi ideolojik boyutunun araştırılması ve analiz edilmesi hedefler arasında yer almaktadır.

Çalışmanın Önemi

Türk çeviri yazınının geçmişine yönelik yapılan araştırmalarda 1960-1980 yıllarını içeren kapsamlı bir çalışmanın eksik olması, konusu bakımından bu çalışmayı önemli kılmaktadır. Temelde bir araştırma çalışması olan; fakat belli savlar ile yola çıkan bu tez, okura çevirinin ideolojilerin aktarımının en başat aygıtı olabileceğini gösterebilmek ve söz konusu yirmi yılın fotoğrafını, okurun zihnine çekmeyi başarabilmek açısından kıymetlidir. Yayınevi sahiplerinin ideolojik söylemlerinin, çeviri eserlerin ideolojik bibliyografyasının verilmesi ve çeviri yazını bakımından etkili olan dergilerin analiz edilmesi, tezin zaten amacına varmasını sağladığı gibi okurun birçok bilgiye aynı anda ulaşabilmesine de imkân tanımaktadır. Çalışmada, dönemin çeviri yazın dünyasına yayınevi, eserler veya dergicilik faaliyetlerinden yalnızca birini seçerek sığ bir bakışla değil; hepsini bir bütünün parçaları olarak bütüncül bir bakışla inceleme olanağı sunulmaktadır. Kapsamın geniş tutulması, araştırma nesnelерinin çeşitlendirilerek detaylı bir şekilde incelenmesi ve ülkeye giren ideolojilerin hem çeviriler vasıtasıyla olduğunu hem de çeviri sürecini yönlendirdiğini öne sürerek tarihsel incelemelerde ideolojik yapılanmaların önemine dikkat çekilmesi bakımından çalışma, özgün olma niteliğini yüklenmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Söz konusu tez çalışması, tarihsel araştırma yönteminin verilerinden faydalanılarak tarihsel eleştiri bakış açısıyla yazılmaya çalışılmıştır. Tosun (2013: 63), tarihsel eleştiriye açıklarken okurun geçmiş zamanlarda kaleme alınmış bir eseri anlayabilmesi, tadını alması ve değerlendirebilmesi için yapıtın yazıldığı dönemin koşulları, dünyagörüşü, sanat anlayışı, inançları ve gelenekleri hakkında bilgi sahibi olunması gerektiğini belirtmektedir. Böyle bir yaklaşımdan hareketle çalışma oluşturulmuş, dönemin tüm koşulları göz önünde bulundurulmaya çalışılarak araştırma yapılmıştır. Tarihsel betimleyici çalışmalar kapsamına giren bu araştırma tezi, çevirinin dönemin toplumsal ve kültürel bağlamı içinde değerlendirilmesi ve incelediğimiz siyasi ideolojik dönemin özelliklerini ortaya koyabilmek açısından önemlidir. Betimsel bir yöntemden faydalanılarak oluşturulan birinci bölüm, yalnızca teorik, kuramsal bilgilerin tartışılması üzerine yapılandırılmıştır. İkinci bölümde ise söylem analizinin verileri baz alınmış ve yayınevi sahiplerinin söylemleri, onları ideolojik yapan ifade tercihleri, cümlelerin

anlamsal derinliği üzerinde fikir fırtınası yapılmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölüm, diğer iki bölümün yöntemsel yaklaşımının bir arada olduğu hem betimsel hem de söylem analizinin çıktılarından faydalanılarak oluşturulmuştur.

BÖLÜM 1: ÇEVİRİDE İDEOLOJİ

1.1. İdeoloji Olgusunun Tartışılması

Kavramsal çerçevesi bir hayli geniş olan ve birçok tanımı içinde barındırabilen ideoloji kavramının ne olduğu, kimi zaman ise ne olmadığı yönünde birçok tanım ve yaklaşım geliştirilmiştir. İlginç olan ise geliştirilen tanımların, öne sürülen fikirlerin birçoğunun ideoloji olgusunun geniş perspektifi içerisinde kendilerine yer bulmuş olabilmeleridir. Bu durum, ideoloji algısının çeşitliliğini, kavramının içeriğinin zenginliğini ve ideolojiye yönelik düşünsel dünyanın farklılığını bir nevi ortaya koymaktadır. Mevcut başlık altında da kavram ile ilgili tarihsel süreç, farklı tanımlar, ideolojinin toplumsal düzlemde etkileri, küreselleşme boyutu temel hatlarıyla tartışılacaktır.

Mclallen (2012:5), Francis Bacon ve Thomas Hobbes gibi düşünürleri, bu kavramı dolaşıma sokan öncüller olarak nitelendirmektedir. İlk kez Fransız Destutt de Tracy tarafından öne sürülen ideolojinin, “düşünceler bilimi” olduğu yönündeki tanım ile birlikte ideolojinin popüler bir terim olmaya başladığını ve zamanla politik, toplumsal içerikler yüklendiğini, günümüzde ise daha çok olumsuz bir çağrışım uyandırdığını, böylelikle çağın algısı doğrultusunda değişiklik gösteren ideolojinin kavramsal evriminin daha da süreklilik göstereceğini iddia etmek mümkün görünmektedir. Hall (2014:89) de ideolojinin düşünce ile alakalı boyutuyla ilgilenerak, ideolojinin taşıdığı diğer görüş ya da düşüncelerin yanı sıra bu kavramın temelde doğrudan düşüncelerin rolüne başvurduğunu, düşüncelerin tek başına yeterli olmadıkları için köklerinin başka yerlerde yattığını ve dolayısıyla düşüncelerin açığa çıkarılacağını belirtir. İdeolojinin insanda dünya görüşü oluşturduğunu öne süren Bluhm ise, ideolojinin ilk zamanlar geleneksel inançlar ve bunlarla birlikte var olan yapıların parçalanmasını amaçlayan “devrimci düşünce” anlamının yerini tuttuğunu dile getirmiştir. Bluhm, ideolojinin karakteristik belirtilerini, bir yandan mantıklı bir sistem oluşu ve ampirik nedenselliğin kanunlarını kavrama iddiası, diğer yandan ütöpik sosyal ve ahlaki bir görünüm alması olarak tespit etmiştir (Bluhm, 2014: 23-24).

Şerif Mardin (1982: 19), ideoloji kelimesinin insan zihninde fikirlerin belirme sürecinin nesnel olarak incelenmesinin mümkün olduğunu ve bundan dolayı istenirse "doğru" düşünceleri sevk etmenin bir yolu bulunduğunu iddia eden bir grup ideolog tarafından

ortaya atıldığını ve iddia edilen temel görüşün ise duyum ürünü olduğu yönünde olduğunu belirtmiştir. Mardin'in bu söylemlerinden, fikir ile duygunun, bir başka deyişle düşünce ile hissin birleştirilerek ideolojiye bir anlam yüklendiği varsayımında bulunmak mümkündür. Shils ise bir sınıflandırmaya giderek ideoloji kavramı altında, “görüş açısı, inanç sistemi, sistem, fikir hareketi ve program” kavramlarını devreye sokmuş ve sistematik bakımdan farklılıklar olacağını öne sürmüştür (Shils aktaran Mardin, 1982: 13).

Gamble'nin ifadelerini dile getiren Heywood (2013: 15) ise ideolojinin kavramsal tarihi ile alakalı olarak, ideolojinin çoğunlukla tuhaf bir geçmişi olduğunu, modern dünyanın politik deneyimlerinin ayrılmaz bir parçası haline geldiğini ve siyasi açıdan önemli konuma sahip olan teorisyenlerden sadece bir kaçının ideolojiye ilişkin olumlu tutum sergilediklerini dile getirir. Burada ideoloji kavramının belki de en çok anıldığı ve olumsuz çağrışımlarla donandığı siyasi boyutuna dikkat çekilmiştir. Siyaset teorisyenlerinin dahi ideolojiye karşıt, negatif görüş geliştirdiklerini öne sürmek mümkündür.

İdeoloji “izm”ler kategorisinde tanımlayan Meriç ise izm’lerin insan idrakine giydirilen deli gömlekleri olduğunu ve itibarlarının menşe’lerinden geldiğini, hepsinin ise Avrupalı olduğunu belirttiği görülmektedir (Meriç, 1985: 92). İzm’lerin yani öğretilerin- ideolojilerin- insanın aklını ele geçirdiğinden, kişilere bir nevi akıl tutulması yaşattığından söz edildiği söylenebilir. İdeolojilerin kişileri tek tipleştirme, farklı görüş ve düşüncelere zihnini kapatması tam da bu sebebe bağlanabilir, çünkü belli bir öğretinin ileri düzeyde savunucularının farklı fikir ve görüşlere açık olması pek alışlageldik bir durum değildir.

Tezin de temel iddialarından biri olan genelde ülkeye giren ideolojilerin transfer ideolojilerden oluştuğu yönündeki fikri destekler nitelikteki görüş ile bağdaşan iddia izm’lerin Avrupalı, Batılı olduğu savıdır. Meriç’in ideoloji ile ilgili geliştirdiği görüşler incelendikçe genelde ideoloji ile anılan, kimi zaman en ağır hasarı alan, kimi zaman ise uğruna mücadele edilen din kavramının da devreye girdiği görülmektedir. Meriç, aydınların dinini izm’ler olarak nitelerken, ideolojilerin din üzerindeki etkisini ise şöyle anlatır;

“ İdeolojiler, tahribe yeltendikleri imanın yerine sahtelerini ikame etmek için uydurulan birer ersatz’dır. Başka bir deyişle, remizleri, merasimleri ve kiliseleriyle çağın icaplarına uydurulmuş birer inanç manzumesi. Rüşünü idrak etmemiş nesillere ilim diye yutturulan, yalnız zarflarıyla ilmi, muhtevalarıyla masal birer bulamaç (Meriç, 1985: 176).”

Cemil Meriç, aydın grubun ideoloji algısını ya da belli bir öğretinin savunucusu olmalarını onların dini olarak nitelerken, hem ideolojiye takıntılı şekilde saplanan aydın insanı eleştirip küçümsemiş, hem de asıl din algılarını kaybettikleri için bir ideolojiyi taparcasına dinselileştiren kesime dikkat çekmiştir. Ayrıca ideolojiler ile zarar verilen, tahrip edilen imanın yerine sahtelerinin koyularak yeni inançların türetildiğini öne sürmüştür.

Meriç, İngilizcede sözcük anlamıyla “aslının yerine geçen şey, yapay” anlamlarını taşıyan Almancada ise “bedel, tazmin, ikame, yedek” gibi anlamlar ile ifade edilen “ersatz” sözcüğü ile daha vurgulu bir anlatım tercih etmiştir. Kısacası aktarma olduğunu düşündüğü ideolojilerin (daha sonra bunları ithal malı ideolojiler olarak tanımlar) insanın din yaklaşımına, inanç sistemine zarar verdiğini ima etmiştir. Heywood’un ifadeleri ideoloji ve siyaseti yan yana koyarken, Meriç’in tanımları ise din ve ideolojinin birlikteliğini ortaya koymuştur. Böylelikle ideolojinin birçok alanda konumlandığı da ortaya çıkar. İdeolojinin kapsamının geniş olması, birçok tanımının olması ve birçok alanda kendine yer bulmuş olması hakiki anlamda ideoloji tespiti yapmayı güçleştirir. Buna belli bir çerçeve getirmeye çalışan Mardin, bu durumu şöyle sınırlandırmayı tercih eder;

“Din, dünya görüşü, hatta bir bakıma bilim gibi çeşitli unsurları içeren alanın tümüne mi ideoloji diyeceğiz? Bu alan çok geniş, geniş olduğu derecede de hangi kültür belirtisinin ideolojik bir nitelik taşıdığını ayırmamızı mümkün kılmıyor. Bundan dolayı ideolojiyi kültür olayı içine yerleştirdikten sonra, bir de ideoloji’den ne biçim kültür olaylarını anladığımızı saptamak gerek. Buradaki tutumumuz şöyle olacak: "İdeoloji" bize göre her türden sembolleştirme olayını içermiyor. Bir kere ideolojinin siyaset olgusuyla yakından bağıntılı olduğunu gördük. Bu özellik "ideoloji'nin bir yönünü vurguluyor. İkinci bir vurguyu da şöyle anlatabiliriz: Batı toplumu endüstri devrine girerken ve girdikten sonra öyle çalkantılar geçirdi ki, bu çalkantılarla doğrudan doğruya ilgili bir sembolleştirme türü ortaya çıktı: "ideoloji dediğimiz zaman bu özel yapıyı (*construct*) kastedeceğiz. Belirli bir aşamadan sonra insanların toplumsal hayatı öyle yeni nitelikler göstermeye başladı ki, bunlara tarihte o zamana kadar rastlamak mümkün değil: örneğin bir ülkede yirmi milyon insana aynı anda bir mesaj ulaştırabilecek radyo veya televizyon gibi bir aracın etkisine benzer bir durum tarihte görülmemiş. Bizim devrimiz için radyo nasıl bir etki yapıyorsa 18. yüzyılda kitap ve 19. yüzyılda gazetenin toplum üzerindeki etkileri o derece sarsıcı olmuştur. İşte bu toplumsal iletişim şartları altında çalışan, geniş kapsamlı iletişim ağı içinde şekillenen simgeleştirme kümesine "ideoloji" adını vereceğiz (Mardin, 1982: 121).”

Temelde neleri ideoloji olarak tanımlamak gerektiğini tartışan Mardin, ideolojinin toplum ve kültür boyutunun yadsınmadığını, aslında ideolojik yaklaşımların gelişmek

için kendilerine tam anlamıyla yer buldukları toplum olgusunu ve toplum içerisinde yer edinen kültüre yeni giren öğretilerin kabul edilebilirlik ve etki düzeyini, ideoloji kapsamında açıklama yoluna gitmiştir. Zaten siyasetin ve dinin içinde olduğu ideoloji haricinde başka ne tür etkenlerin belirleyici olduğu yönünde fikir verir. Öyle ki bu etkenler içerisinde etki seviyesi yüksek ve global bağlamda yer edinen kavramlar, ideoloji boyutuyla değerlendirme kapsamına alınmıştır. Mevcut araştırma çalışması da Mardin'e benzer yaklaşımdan hareketle ideolojiiyi din, siyaset ve küresellik boyutları ile incelemeyi tercih etmiş, böylece araştırma nesnelерinde¹ “ideoloji var mıdır?” “ideolojik midir?” “örtük bir ideoloji söz konusu mudur?” gibi sorulara cevap aramaktan ziyade “siyasi ideolojilerin söylemleri nelerdi (r)?” “hangi siyasi ideolojik öğretinin savunusu yapılmıştı (r) ?”, “din, siyaset, ideoloji üçlüsünün aleni, açık olduğu ifadeler ne amaçla kullanılmıştı(r)?” , “globalleşen ve bu bağlamda etkisi olan ideolojik metinler hangi amaçla çevrilmişti (r) ?” gibi daha açık, belirgin ideolojilerden yola çıkılmış, ideoloji arayışından ziyade o dönemde mevcut ideolojiler üzerinden gidilmiştir.

İdeolojinin tanımlanmaktan ziyade tartışılmaya çalışıldığı bu başlık altında, ideolojinin düşünceden başlayan olumsuz çağrışımlara uzanan tarihsel evrimi, toplum ve kültür içiresine konumlanması, siyaset ve dinin ideolojinin katalizörü olduğu yönündeki çıkarımlara dayanan genel verilerden hareketle, ideoloji hakkında panoramik bir izlenim verilmeye çalışıldı. Fakat bahsi geçen başlıklarla ilgili daha detaylı bir inceleme ileriki sayfalarda sunulacaktır.

1.1.1. İdeologların İdeoloji Tanımı

İdeoloji terimiyle bilhassa ilgilenmiş, bu terimin içeriğine yeni eklemeler, farklı yaklaşımlar getirme adına özel bir çaba ve uğraş sergilemiş bazı ideologların ideoloji algısının, tanımının hangi düzlemde olduğunu göstermek amacıyla böyle bir başlık açılmıştır. Çünkü ortaya çıktığı andan itibaren ilgi gören ve kavramsal bağlamda birçok tanımlamaya tabi tutulan ideoloji kavramı, daha anlaşılır kılınmaya çalışılmıştır.

1797'de ilk defa "ideoloji" kavramını, “herkese doğru düşünme imkânları sağlamak için kullanılacak fikir bilimi” anlamında kullanan Destutt de Tracy'nin yanı sıra fikirlerin

---

¹Tezin araştırma nesneleri olan 1960-1980 yıllarında Türkiye'de yayınlanan ideolojik çeviri eserleri tespitinde ve Hilal ve Yeni Dergi incelemelerinde farklı bir ideolojik arayış içerisine girilmeyerek, zaten bilenen dönem üzerinde etkisini dünyada ve Türkiye'de oldukça şiddetli şekilde gösteren siyasi ideolojilerden hareket edilmiş ve bu ideolojilerin din olgusuna nasıl eklemlendiği üzerinde durulmuştur.

kaynağını “ruh” gibi bir kavramda arayanlara karşın Drucker, fikirlerin insanlarda da hayvanlarda da aynı temelden, "zoolojik", yani biyolojik, bir temelden geldiğini öne sürmüştür (Mardin, 1982: 21-23).

Engels ise ideolojiye farklı bir boyut getirerek din ve felsefeyi, siyaset ve hukukun aksine, “ideolojinin oldukça yükseklerde uçan alanları” olarak niteleyerek bir ideolojiler hiyerarşisi inşa etmiştir. Lenin ise sınıf mücadelesinin keskinleşmesi dolayısıyla, işçi sınıfı dâhil her sınıfa ideolojik bir konum atfetmiştir. Böylece ideoloji olumsuz anlamını yitirmeye başlamıştır. Gramsci ise ideolojinin olumsuz anlamını çürütme amaçlı bir uğraş içerisine girmiş ve ideolojinin çok indirgemeci bir kavram olduğunu öne sürerek kitleleri örgütleyen organik ideolojilerle, gelişigüzel olan ideolojiler arasında ayırım yapmıştır. Bu görüşlerinin dışında, entelektüellerin ideolojiyi neredeyse inşa etme gibi bir rolü olduğunu da belirten Gramsci, “geleneksel entelektüel” ve “organik entelektüel” kavramlarını geliştirmiştir. Gramsci, geleneksel entelektüellerin kendilerini toplumsal sınıflardan özerk sanmalarının yanlış olduğunu savunmuş, organik entellektüellerin ise dâhil oldukları kendi sınıflarının ideolojisini, siyasal, toplumsal vb. platformlarda dile getirdiklerini de vurgulamıştır (McLallen, 2012: 24-32).

Marksist ideoloji kavramına katkıda bulunan Fransız filozof Althusser ise ideolojiye yönelik geliştirilen yanlış bilinç kavramına karşı çıkar. Althusser ideolojiyi, insan zihninin bir ürünü olarak değil, insanların ne düşündüğünü belirleyen maddi bir varlık olarak görür ve ideolojinin kiliseler, sendikalar ve okullar gibi toplumdaki “devletin ideolojik aygıtları”nda, cisimleştiğini öne sürer (McLallen,2012: 34).

İdeoloji üzerine birçok kitap yazan düşünür Eagleton ise ideolojiye dair çok daha gerçekçi bir yaklaşım geliştirerek ideolojik yaklaşımların insan zihnindeki belirleyici etkisinin ne kadar büyük olduğunu ifade etmeye çalışmıştır. İnsanların, birbirlerini tanı ya da böcek kategorisine koymalarına yol açan şeyin ideoloji olduğunu belirten Eagleton, bu benzetmenin daha anlaşılır olmasını ise şöyle açıklar:

“İnsanların geçerli maddi nedenlerden dolayı –söz gelimi, fiziksel varlığını devam ettirmeyle ilgili nedenlerden dolayı– birbirleriyle mücadele etmeleri veya birbirlerini öldürmeleri rahatlıkla anlaşılabilir bir durum; anlaşılması asıl güç olan şey, fikir gibi soyutluğu apaçık olan bir şey adına da bütün bunların yapılabiliyor olmasıdır; ama yine de fikirler, insanların uğruna yaşadıkları ve yerine göre uğruna öldükleri şeylerdir (Eagleton 2011:14).”

İnsanların hayatta kalma mücadelesinin bir parçası olarak birbirlerini öldürmelerini kabul edilebilir gören Eagleton, insanların bunu oldukça soyut olan ideolojiler uğruna yapmalarını anlamlandırmanın güç olduğunu belirtir. Sonrasında belirttiği gibi aslında insanların birbirlerine zarar vermelerine ya da öldürmelerine kadar iten nedenlere bakıldığında düşünce farklılıklarının ve bu farklılıklara tahammül edememekten kaynaklandığı anlaşılmaktadır. İdeoloji kaynaklı devrimsel olaylar bir yana, dünyada çıkan savaşlara dahi bakınca düşünce farklılıklarının ve aynı olmamaya karşı tahammülsüzlüğün var olduğunu iddia etmek mümkündür.

Birçok filozofun ideolojinin ne olduğu ve tanımsal karmaşıklığı ile ilgili fikri, iddiası olduğunu ve bu uğurda oldukça kafa yorduklarını belirtmek mümkündür. İdeolojiyle ilgili sınırları çizilmiş tam bir tanım vermenin mümkün olmamakla birlikte, ideolojinin temelini düşüncenin, fikrin oluşturduğu kesindir. Kişinin kendi düşüncesini sahih ve doğru kabul etmesi, farklı ve kendi görüşüne zıt düşüncelere tahammül edemeyişi, bir başkasının düşüncesini, görüşünü küçümseme adına ideolojik etiketini yapıştırması, ideolojinin içeriğinin nasıl şekillendiğini ortaya koyar niteliktedir. Aslında ideolojiyi, insan zihninin başkasının düşüncesine karşı yarattığı bir olgu olduğu gerçeği de yukarıdaki birçok tanımdan varılabilecek sonucu oluşturur.

1.1.1.1. Karl Marx'ın İdeoloji Anlayışı

Birçok ideolojik tartışma, çatışma ve kuramın çıkış noktasını Marxist ideolojinin oluşturduğunu öne sürmek yanlış bir yaklaşım olmaz. Marx'ın ideoloji anlayışını ya destekler nitelikte ya da karşıt görüşü besler düzeyde olan görüşler fikirler, farklı ideolojiler olarak doğmuştur. Kısaca, Marx'a karşı ya da Marx'a taraftar olan görüşler, ideolojik çeşitliliğin oluşmasının ortamını hazırlamışlardır. McLallen, ideoloji kavramının Marx sayesinde günümüzdeki yaygınlığına kavuşmuş olduğunu savunur (McLallen, 2012: 11).

Marx'ın, ideoloji kavramının ortaya çıkması ve yaygınlaşmasında büyük katkısı olduğu bir gerçektir. Marx'ın ideolojiden anladığının ne olduğunu ve gerçekten farkında ve bilinçli bir ideoloji akımı yaratıp yaratmadığına bakmak gerekir. Çünkü "Marxist değilim" diyen Marx'ın, Marksizme bir ideoloji olarak bakmamış olduğunu yorumlamak ve Marksizmi dünyayı doğru algılamak için bir araç olarak gördüğünü

belirtmek gerekir. Kısacası Marx, görüşlerine ideoloji adını vermediği gibi görüşlerinin sonraki tanımlamalar doğrultusunda “izm” olmadığı kanısındadır (Mardin, 1982: 18).

Mclallen'e göre Marx tarafından kullanılan ideoloji kavramı da onun kullandığı birçok temel kavram gibi net değildir. Marx, ideolojiyle ilgili görüşlerinde tutarlı bir açıklama getirmemiştir. Bütün fikirleri, ideoloji olarak kabul etmeyen Marx'ın amacı, düşünceler biliminin daha dinamik bir şeklini oluşturmak değil; düşünceleri ideolojiye çeviren, düşüncelerle emek sürecini şekillendiren toplumsal ve ekonomik ilişkilerin zıt, çelişkili doğası arasındaki bağı tespit etmektir. Marx'ta “ideoloji”nin olumsuz anlam taşınması, idealizmle ilişkilendirilir. İdealizmin de sorunlu bir felsefi yaklaşım kabul edilerek materyalizmin karşısında konumlandırılıyor olması ile, ideolojinin toplumda kaynakların ve iktidarın eşitsiz dağılımıyla bağlantılandırılması gösterilmektedir (Mclallen, 2012: 11-17).

Sonuç itibarıyla bir izm halini alan ve fikirlerinden birçok ideoloğun olağanüstü şekilde etkilenmesine sebep olan Marx, fikirlerini öne sürerken belli bir akım ya da ideoloji yaratmak amacı gütmemiş olsa da, kitleleri peşinden sürükleyen, farklı ve belki de yıkıcı ideolojilerin oluşumunu sağlayan temel bir ideoloji görevi üstlenmiştir. Benzer süreçleri tarih boyunca dinlerin söylemlerinde de görmek mümkündür. Dinler ortaya çıkışları itibarıyla toplumdaki ideolojileri, yanlış fikirleri, eşitsizlikleri, adaletsizlik ve sapkınlıkları bertaraf etme amacını gütseler de, bu süreçte yıkıcı çatışmalara ve savaflara yol açmaktan kaçınmazlar. Bunların nedenlerinin din mensuplarının dini algılama biçimindeki farklılıklarda aranmasının yanında, ideolojilerin dinlere karşı direncinden ve geleneksel olarak alışılmış olan düzenden vazgeçmek istenmemesinden kaynaklandığı da görülebilir. Marksizmin başına gelen de dinlerin başına gelenden çok farklı olmamıştır. Gerek taraftarlarının algılamasındaki sorunlar, gerekse geleneksel toplumsal yapının direnci sonucunda Marksizm, ortaya çıkış koşullarından bağımsız bir serüven izlemek zorunda kalmıştır.

1.1.2. İdeoloji-Bilim İlişkisi

Tracy tarafından “düşünceler bilimi” olarak öne sürülen ve bu kavramla hayat bulan ideoloji kavramının bilim ile anılması kaçınılmaz olmuştur. İdeolojinin temelinde düşüncenin olduğu gerçeği, ideolojinin bilim ile anılmasını anlamlı kıldığı gibi bilimsel bir statü ile varlığını ortaya koyan ideoloji kavramının, anlamsal deformasyona

uğraması, çağımızda ise çoğunlukla olumsuz çağrışımlarla anılması bilimsel düzlemdeki değerini kaybetmiş olabileceği yönünde bir sorunun da ortaya çıkmasına neden olur.

İdeoloji ve bilim arasında başat farkların olduğunu belirten Mardin, Nietzsche'nin eserlerini vermeye başladığı zamanlarda "ideolojiyi" incelemeye başlayan bir grup düşünürün, sonradan "bilgi sosyolojisi" adının verileceği bir bilimin temellerini atmaya başladıklarını ve bu grubun ideolojinin anlamını, o zamana kadar gerçekleştirilen araştırmalardan daha bilimsel bir şekilde araştırmaya çalıştıklarını dile getirir. Bunların öncüleri olarak Wilhelm Dilthey, Heinrich Rickert ve Max Weber'i sayar (Mardin, 1982: 49).

İdeolojiye sadece siyasal yaklaşmayan ideolojinin toplumsal boyutunun da var olduğunu ileri süren Mannheim, toplum hakkındaki bilgilerimizin, toplumsal kökeninin araştırılmasına ve toplum üzerinde nasıl etkilerinin olduğunun anlatılmasına "Bilgi Sosyolojisi" adını verir. (Mardin, 1982: 70-71). Sosyal toplum tabanlı bir bilginin kast edildiği bu yaklaşımda toplumda vuku bulan her şeyin sosyolojik bir incelemeye, araştırmaya tabii tutulması anlaşılmaktadır.

Edward Shils ise ideolojik düşünüşün zaman zaman bilimsel ilerlemeye esin kaynağı olduğunu; fakat bilimin asla bir ideolojik kültürün parçası olamayacağını dile getirir. Aslında, ona göre bilimin işleyiş ruhu ideolojiyle tamamen yabancıdır. Sosyal bilimlerin kendisine özgü muhakeme ve gözlem kuralları olduğu ve de eleştiriye ve değişikliğe açık olduğu ölçüde, ideolojiden uzak duracağı dile getirilmiştir (Shils aktaran McLallen, 2012: 59).

İlk etapta bilim ile anılan daha sonra bilimselliği konusunda bilim insanları arasında dahi fikirsel ayrılıklar ortaya çıkan ideolojinin, tarihsel yolculuğu oldukça uzun olduğu gibi anlamsal içeriği de değişkenlik göstermektedir. Fakat ideolojinin düşünce ile başladığını, belli bir yaklaşım üzerine düşünmek, fikirler geliştirmek ile bağıntılı olduğu, farklı düşünen, farklı savları olan kişiler tarafından kabul görmeyen fikirlerin ise ideolojik nitelendirildiği burada verilen bütün bilgilerden ulaşılan bir varsayımdır. İdeolojinin bir yüzünün topluma diğer bir yüzünün ise bilime dönük olduğu ise kabul edilmesi gereken bir geçektir.

1.1.3. İdeoloji-Dil İlişkisi

Birbirini ayna misali temsil eden, bir kâğıdın arkalı önlü yüzü gibi ayrılmaz bir bütünlük içeren ideoloji ve dil ikilisi bir yapbozun parçaları gibidir ve ideolojinin, evrende vuku buluşu, dil ile olur. Dil, ideolojinin ifade aracı, söylemin hayat buluş şeklidir. Konuşma, anlaşma, iletişim kurma gibi temel becerilerin gerçekleşmesi açısından önemli bir araç olan dil, söylemin, söylem ise ideolojinin en belirgin şekilde ifade edilme yöntemidir.

Dilin, bir simgeleştirme işlemi olduğu ve simgesel sistemin esasını oluşturduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu durumun ideoloji ve bilginin kültürel şekillenmesi ile yakinen bir ilgisi olduğu söylenebilir. Humboldt'a göre insan dış çevresini, dilinin o çevreyi sunduğu gibi yaşar, böylece simgeler dünyasını, dil unsuru belirler (Mardin, 1982:93). Sınıflandırmanın ise simgeler üzerine kurulu ve toplumdan topluma değişkenlik gösterdiği gibi kültürel algılara ya da ideolojik yaklaşımlara göre şekillendiğini iddia etmek mümkündür. Mardin'in 1975 yılı Ocak ayında Ankara'da konuştuğu bir öğrencinin, öğrenci derneklerini "militan" yani eylemci ve "kitle", yani daha çok münakaşa ve müzakere dernekleri olarak ikiye ayırdığı yönündeki örneği vermesi bu duruma bir örnek teşkil etmektedir (Mardin, 1982: 100). Çünkü bu ayrımı yapan öğrenci, dernekleri öğrenci gruplarının bakış açısıyla değerlendirdiği gibi muhtemelen kendi zihnindeki ideolojik yaklaşımına göre de sınıflandırmıştır. Dilin en önemli simgesini de kelimeler oluşturduğunu belirtmek gerekmektedir.

Mclallen, dilin bir eylem biçimi olduğunu ve çoğu eylem biçimi gibi, etkisinin de bağlama sıkı sıkıya bağlı olduğunu belirtmiştir. Buna verilecek en iyi örneğin ise konuşan kişinin belirli kelimeleri söyleyerek bir eylemde bulunduğu "edimsel" ifadeler olduğunu bildirmiştir. Görüşlerini şöyle dile getirmiştir;

"Ancak kelimelerin anlamı ve etkililiği bir dizi kurumsal kurdeleyi kesip "Açıyorum," diyerek bir otoyol açılışı yapamaz düzenlemeye ve ön kabule bağlıdır. Her isteyen, bir kırmızı ya da her isteyen sırtına siyah bir cüppe geçirip "Mahkûm ediyorum," deyip birisini ölüme mahkûm edemez. Bunu başka bir yoldan söylemek gerekirse, her ifadenin bir şey hakkında olduğu, bir şeyi kast ettiği ve ifadeyi anlamak için de onun kast ettiği şeyle ilişkisini anlamak gerektiği, yani ifadenin dışındaki dünyayla ilişkisini kavramak gerektiği söylenebilir. Örneğin bir ironiyi anlamak, ifadelerin içinde bulunduğu koşulların bilgisi olmadan çok zordur. Dolayısıyla bir ifadenin anlamı onun işleviyle, onun ne yaptığıyla içi içedir ve de dış dünyaya gönderme yapmak bunun temel bir parçasıdır. Metin bağlama bağlıdır (Mclallen,2012: 78)."

Yukarıda yapılan alıntıdan eylem ile sözün birlikteliğinden ve uyumundan bahsedildiğini çıkarmak mümkündür. Ayrıca bütünü tamamlayıcı özelliğini ve metnin

bağlam ile anlam kazandığını da belirtmek gerekmektedir. Çünkü bağlam olmadan metin oluşturmanın ya da metinsel bir nitelik kazandırmanın mümkün olduğu söylenemez. Metni, bağlamın anlamlandırdığı, bağlamın ise söylem ile anlamsal bir boyuta taşındığı öne sürülebilir. Metine ideolojik donelerin yerleşmesini sağlayan ise doğal olarak söylemdir, söylemde ifade, kelime tercihleridir.

Dil başlığı altında en önemli bir alt başlık olarak kabul edilecek bir diğer başlık ise söylem başlığıdır ve söylemin incelenme gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

1.1.3.1. Söylem ve İdeoloji

İfadenin en önemli aracı, düşüncenin kelimeye dönüşmüş, kelimenin ise şekil almış hali olan söylemin ve söylem ile ilgili çalışmaların analizi amacıyla kullanılan söylem analizinin ideoloji açısından önemini ortaya koymak gerekmektedir. Söylem, bir ifade şeklidir, anlatış biçimidir. İlk olarak konuşulan ya da yazılan dilin anlamlı ve amaçlı yapısına refer eder; ikinci olarak ise eylemdeki dile refer eder (Djedei,2014: 13).

Sözen, söylemin bir meta-eylem olduğunu ve bilgi, ideoloji, anlatım, beyan tarzı, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreç/ler olduğunu belirtmektedir. Ayrıca söylemin sosyal hayatın tüm yönleriyle yani sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik alanlar gibi, bütün alanları kapsadığı ile ilgili vurguda bulunmaktadır (Sözen aktaran Çelik, Ekşi,2008:100). Söylemin toplumsal bir olgu olduğu ve asıl şeklini toplumsal algıya göre aldığını söylemek mümkündür. Söylemin çıkış noktası olan dil düşünüldüğünde dilin toplumsal bir kurum olduğu zaten aşikârdır, dilde söylem ile ilgili şifrelerin önceden var olduğunu ve bu şifrelerin ise toplumda bir karşılığı bulunduğunu öne sürmek mümkündür. Söylemi ideolojik kılan da dildeki şifrelerin toplum zihnindeki kodlarıdır. İdeolojiler, sosyal grupların özel türü olarak paylaşılan sosyal temsillerin altında yatan temel inançlar olarak tanımlandığı için, bu temsiller söylemin ve diğer sosyal grupların temelini dönüşümüdür (Dijk,2006:120). Kısacası sosyal grupların ideolojileri ve başka gruplara yönelik ideoloji algıları, söylemin ideolojik boyutu hakkında ya da söylemin ideolojik nitelik kazanması yönünde belirleyici olmaktadır. Potter, bireylerin söylem yaratmadığını, bunun yerine söylemlerin sosyal düzeyde mevcut olduklarını, söylemin anlamı yapılandığını ve bu sayede toplumların semboller ve anlamlar arasında bir bağ kurduklarını dile getirmiştir (Potter aktaran Çelik, Ekşi,2008:100). Bu da yukarıda öne sürülen sav ile örtüştüğü gibi

aslında bireylerin söylem yaratmaktan ziyade söylemlerin zaten anlamsal yapılarının toplumda var olduğu yönüne dikkat çekilmiştir. Bireylerin söylem yaratmadığı yönünde eksik olan bir nokta vardır, o da söze dökülenlerin, yani söylemde hayat bulanların sıradan cümleler ya da kelimeler olduğunu iddia etmek mümkün değildir, çünkü neredeyse her sözün, her cümlenin amaçlı olduğu, belli bir hedef kapsamında dile geldiği kesindir.

Söylemin sosyolojik boyutunun yanı sıra siyasi boyutunun olduğunu da öne sürmek mümkündür; çünkü dilin siyasal bir gerçekliğinin var olduğu kanısı söylemin de siyasallığını ortaya koymaktadır. Dilin ardında, dilden ayrılmaz bir biçimde duran siyasal bir söylemin olduğu öne sürülebilir (Çelik, Ekşi,2008:102). Söylemin ideolojik olmasında en belirleyici unsurun siyasal boyut olduğu bilinmektedir. Siyasetin ideolojik yaklaşım ile ayrılmaz bütünlüğü, söylemin de siyasal bir eylem yüklenmesine neden olmaktadır. Ama tabii ki ideolojiyi söyleme, söylemi de siyasete indirgemek ideolojinin farklı yönlerini görmeye engel olur. İdeolojiye siyaset ile net, kesin bir sınır getirmekten ziyade; siyasetin belirleyici ve etkili aynı zaman da oldukça önemli bir unsur olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

İdeolojilerin, söylem ile gün yüzüne çıktığı, söylem aracı ile ifade edildiği mevcut çalışmanın da iddialarından birini oluşturmaktadır. Dijk ise bu durumun ispatlanması için söylemsel yapı ve stratejilerin olması gerektiğinden bahsederek, bu yapı ve stratejilerin içine girebilecek bazı ifadeleri ve yapıları sınıflandırmıştır. Ayrıca “biz” öznesinin bu yapılardan biri olduğunu ve doğal olarak konuşmacının dâhil olduğu grubu temsil ettiğini bildirmiş, konuşma esnasında özel tonlamalar yapmanın, ses ayarının, kelime seçimleri ve deyimlerin kullanımında da ırkçı cinsiyetçi yorumlarda bulunmanın mümkün olduğunu belirtmiştir. İdeolojinin bazı ifadelerini, Dijk’in nasıl tablolastırdığına da değinmek gerekmektedir;

Konuşmacının bir grubun üyesi olarak konuşmasını bağlam kapsamında kabul eden Dijk, konverzasyon başlığında ise “biz” ve “onlar eylemi” başlığı açarak, “bizim iyi şeylerimize, onların ise kötü şeylerine vurgu yapmak” olarak özetlemektedir. Seçilen başlıklarda “biz/onlar hakkındaki pozitif/negatif” başlıkların seçilmesi, sentaks, söz yapıları, retorik yapılar da “biz ve onlar” açısından olumlu/olumsuz, iyi/kötü yönleri vurgulamak ya da vurgulamamak şeklinde sınıflandırmalar da bulunmuştur (Dijk,

2006:125-126). Özetle verilen bu yapılarda ideolojik söylemin nasıl tespit edilebileceği yönünde Dijk, bir yönlendirme yapmaktadır. İdeolojik söylemin tespitinde eleştirel söylem analizinden yöntemsel bağlamda yararlanmak oldukça önemli ve gereklidir. Fairclough ve Wodak'a göre eleştirel söylem analizi, dilin kullanımını "sosyal pratiğin bir formu olarak" kabul eden dilin eleştirel kuramından doğmaktadır. Eleştirel söylem analizi, dilin bağlamını daha fazla göz önünde bulundurur ve dili, ideolojik yaklaşımlardan bağımsız değerlendirmeyen, ideoloji, güç, hiyerarşi, cinsiyet olgusunu metnin açıklanması ve yorumlanması için önemli görür. Richardson tarafından eleştirel söylem analizinin eleştiri biliminde bir perspektif olduğu, birey ve kurumların kullandığı dili analiz eden bir kuram ve metot olduğu öne sürülür, böylece bu kapsamda analiz yapan kişi sosyal probleme, dominantlığın ya da gücün kötüye kullanılmasındaki role odaklanmak durumunda kalır (Aslani, Selmani, 2014:82). Eleştirel söylem analizinin temelinde bir dilin dilbilimsel faktörlerini analiz etmek var olsa dahi dilbilimsel öğelerin araştırılmasının yanı sıra sosyolojik, siyasal yaklaşımların araştırılması esas alınır; fakat bunun için önemli ipuçlarını ise yukarıda bahsedilen Dijk'in de yaptığı kategorik ayrımlardan hareketle dilsel kullanımlarda, dilbilimsel öğelerde² aramak gerekmektedir.

Elliot, biçimsel olarak yazılı halde olan malzeme ya da metin (haber bildirileri, siyasal parti- örgüt vb... kuruluşların demeç ve bildirileri, akademik makaleler ile sosyal etkileşim niteliği taşıyan her türlü belge ya da medya, televizyon programları, reklamlar, dergiler, romanlar, hikâyeler, vb...) kapsamındaki her şeyin söylem analizi bağlamında araştırma konusu olabileceğini belirtmiştir (Çelik, Ekşi,2008:110). Söz konusu görüşten hareketle her türlü materyalin söylem analizi açısından uygunluk taşıdığını öne sürmek mümkündür. Fakat içeriğin, dilbilgisel yapıların, kullanılan kelime, sözcük tercihlerinin, kim tarafından ve hangi kitle için kaleme alındığı gibi özelliklerin bilhassa göz önünde bulundurulması gerektiği de unutulmamalıdır.

1.1.4. İdeolojinin Sosyolojik Boyutu

İdeoloji, kavramsal olarak ortaya çıkma varlığını bir sosyolojik sürece borçlu olduğu için ideolojinin sosyolojik yönlerine değinmek gerekmektedir. Çünkü ideolojiyi var

---

²Mevcut araştırma çalışmasında söylemin sözlü ve yazılı gerçekleştirilebileceği kabulünden hareketle yazılı materyallere odaklanılmış, içerik tartışmaları ve sözcük seçimlerine yönelik tercihlerden bahsedilmeye çalışılmıştır. Çalışmada dayanak dilsel kullanımlar, tercihler, dilbilgisel öğeler olmuştur.

eden, ona mana yükleyen toplumsal konumdur. Toplumsal beklenti, toplumda hakim olan kurum ya da kişiler, siyasi erkler, görüşlerin “izm” boyutuna ulaşmasına ve ideolojik bir kisveye bürünmesine etki eden önemli belirleyicidirler. Bu sebeple kısa başlıklar açarak ideolojinin sosyolojik boyutunu, toplumsal yönünü incelemek, ideolojinin toplumdaki konumunu anlamak ve belirleyici etkisini ortaya koymak açısından önem arz etmektedir.

1.1.4.1. İdeoloji-Toplum İlişkisi

Toplum, ideolojinin evidir. Bir ideolojinin ortaya çıkması için uygun ortamın oluşması ancak toplum içerisinde fikirsel boşlukların oluşmasına ve toplumun yeni bir ideolojinin çıkmasına izin vermesine bağlıdır. İdeolojinin ortaya çıkmasını sağlayan, besleyen ve geliştiren toplumun kendisi olduğu gibi bir ideolojiyi yok eden de yine toplumun kendisidir. Her ne kadar ideoloji olumsuz çağrışımlar yapsa, siyasal görüşle bağdaştırılsa da Örs, ideolojinin toplumsal yaşamın tek bir yönü ile ilgili olmadığını dolaşımda oldukları kültürel coğrafyalarda yeniden şekillendiği için toplumlardaki görünürlüğünün değişkenlik gösterdiğini belirtmiştir (Örs,2007: 5). Toplumdan topluma değişkenlik gösteren ve farklı anlamlar yüklenen ideolojiler, çoğunlukla halka doğrunun ne olduğunu gösterme iddiasındadırlar. Öyle ki ideolojilerin doğrulukları kendilerinden menkuldür ve modern ideolojiler, halka doğruyu göstermek adına yarış halindedirler; fakat bu, adil bir yarış temsil etmez. Çünkü her ideoloji, halka kendini eşit derecede sunma imkanına sahip değildir (Özyurt, 2013: 10). Halkı kendi doğruları kapsamında yönlendirme, yönetme amacıyla olan her ideolojik içerikli görüş, toplumda yer edinme adına bir mücadelenin ürünü haline gelirler ve toplumsal sistem içerisinde yer edinerek taraftar edinirler. Böylelikle yayılmaları ve toplumda kabul görmeleri mümkün hale gelir.

Marx, insanın toplum içindeki konumunun düşüncelerini etkilediğine inanmaktadır ve insanların belli bir grubun içinde “gömülü” oldukları için dünyayı bu grubun çıkarlarına göre değerlendireceklerini söylemiştir (Mardin, 1982: 72-102). İdeoloji, toplumlara göre değişen fikir kümeleri olduğu ve ideolojinin oluşumunda toplumun belirleyiciliği rol oynadığı için kişilerin de ait oldukları sosyal gruplara göre ideoloji edinmeleri ve bu grubun çıkarları doğrultusunda bir savunma mekanizması geliştirmeleri oldukça doğal görünmektedir.

Mardin, Kuhn'un görüşlerinden hareketle sosyal gruplara göre düşüncelerin şekillenmesini şöyle örneklendirmektedir;

“İnsanlar, genel olarak, etraflarındaki dünyayı bir "kalıp" içinde algırlar. Buna bir "model" de diyebiliriz. Bu model bir nevi "harita" fonksiyonu görür: karşılaşılan hangi olayların "olumlu", hangilerinin "olumsuz" sayılacağını gösterir. Mesela burjuvazinin dünya haritasına göre çalışmak, kazanmak, didinmek "iyi"dir. Tembellik, aylıklık, servetini arttırmaya çalışacağına servetini tüketmek "kötü"dür. Türkiye'nin küçük taşra şehirlerinin değerlerinde başkalarıyla iyi komşuluk ilişkileri devam ettirmek, büyüklere hürmet etmek, dindar olmak "iyi"dir, Müslüman olmayanları taklit etmek, "mahalleden kopmak" "kötü"dür (Mardin, 1982: 102-103).”

Olumlu-olumsuz; iyi-kötü algısının nasıl şekillendiğini, bunun şekillenmesinde toplumsal yaşantının, statükonun, geleneklerin, kültürün, din anlayışının belirleyici rolünün olduğunu yukarıdaki alıntıdan çıkarsamak mümkündür; çünkü insanların etraflarındaki dünyayı bir kalıp içerisinde algılamaları, bu kalıba göre değer yargılarını oluşturmaları tamamen nasıl bir toplumda yaşadıkları ve düşüncelerinin nasıl bir toplumun ürünü olduğuyla yakından alakalıdır. Toplumsal farklılıklara, zamansal ve uzamsal değişkenlere³ göre dünyayı algılamada farklılıkların oluştuğunu ileri sürmek mümkündür. Fakat zamansal ve uzamsal değişkenlerin haricinde din olgusunun oldukça belirleyici olduğunu ve dinin çoğunlukla bu değişkenlere girmediğini, bilakis toplumda daha sabit ve belirleyici bir rolü olduğunu da iddia etmek olasıdır; çünkü din, toplumların en hassas değeri olduğu gibi sürekli değişkenlik gösteren ya da herkes tarafından farklı yorumlanan kurallar içermez. Kısacası toplumdaki simgeler dünyasındaki oluşumlardan birisi dindir ve din, en başat olgulardan, en şekillendirici etkiye sahip oluşumlardan birisidir. Mardin, ideolojinin özelliğinin dinle karşılaştırıldığı zaman daha belirginleştiğini, ideolojinin, mühim toplumsal ayrımların olmaya başladığı çağdaş toplumun kendine yaşam çerçevesi bulma çabası olduğunu ve toplumda beliren şartlar içerisinde insanların toplumdan koparak yabancılaşması olayını ortaya çıkardığını da belirtmektedir (Mardin, 1982:134). İdeolojinin çağdaş toplumun kendine yaşam çerçevesi bulma çabası olduğu yönünde geliştirilen tanım, aslında ilerlemiş olmanın farklılıkları barındırabilmenin ve hatta farklılıklara saygı duyabilmenin göstergesi olarak kabul edilebilir.

---

³ Burada bir parantez açarak 1960'lı yıllarda dünyadaki ve Türkiye'deki toplumların halet-i ruhiyesine ve o zamanın beklentilerine cevaben ideolojik görüşlerde bir patlama yaşanması ve bunun her ulusta farklı etkiler yaratması, zaman ve uzam kavramının değişkenliği ile açıklanabilir. Ayrıca eğitim seviyesinin düzeyi, okur-yazar oranı, ideolojilerin ortaya çıkmak için uygun ortam bulmasını sağlamıştır.

Çağdaşlığın, eğitim düzeyinin, ilerlemişliğin göstergesi olarak nitelenmeye çalışılan ideolojinin asıl yıkıcı etkisi, saplantılı hale getirilmesinde yatmaktadır, yani bahsedilen çağdaşlık, eğitim gibi değerleri yerle bir eden saplantıdır. İnatla savunulan, kan dökme uğruna vazgeçilmeyen inançlar olan ideolojilerin, tüm duyguları harekete geçirdiğini ve kişiyi seferber duruma getirdiğini belirtir Mardin. Verdiği örnekte ise bu durumu daha açıklayıcı hale kavuşturur;

“Rus ihtilâlinde Bolşevik ideolojisini taşıyanlar, "kızıklar", karşı görüşü tutan "Beyaz"larla amansızca savaşmışlar, bu ideolojik çatışma büyük bir harbe yol açmıştır. İspanya'da "sol" ile "sağ" arasında 1936'dan 1939'a kadar süren savaşta yaklaşık olarak bir milyon kişi ölmüştür (Mardin, 1982: 172).”

Mardin'in verdiği örnek aynı ulusun, milletin insanların kendi düşüncelerinden, görüşlerinden farklı ideolojilere tahammül edemediklerinden ve bu tahammülsüzlüğün ise saplantı haline gelmiş olan ideolojilerin yıkıma, savaşa yol açmış etkilerinden bahsedilmiştir. Bu durum, dünya üzerinde zaman zaman ortaya çıkmış ve telafi edilemeyen sonuçlara sebep olmuştur maalesef. Özetle saplantılı ideolojilerin, kan döken inançlar haline geldiğini öne sürmek mümkün görünmektedir.

Heywood ise ideolojilerin toplumdaki yıkıcı etkisinin haricinde bir tanım geliştirerek, ideolojilerin hakikati ortaya çıkarma iddiası barındırdıklarını, bundan dolayı ideolojileri “hakikat rejimleri” olarak gördüğünü, ideolojilerin siyasal söylem ile beraber, toplumun nasıl işlediğine ve nasıl işlemesi gerektiğine dair varsayımlar sağladığından hem düşüncenin hem de eylemin niteliğini yapılandırdığını belirtir. Ayrıca hakikat, değer ve teorilerin rekabet ettikleri bir dünyada ideolojiler, belli değerleri diğerlerinden üstün tutma ve belli başlı teorileri anlam kümelerine yükleme arayışında olduklarını belirtir (Heywood, 2013: 32).

İdeolojinin toplumsal konumunun topluma ve o toplumun değer anlayışına göre değiştiğini ve ideolojik anlayışın da toplumsal anlayışa göre şekillendiğini öne sürmek mümkün görünmektedir.

1.1.4.1.1.İdeoloji ve Gençlik

Latince “adolescentia” sözcüğü, gençlik, gençlik dönemi anlamlarına gelir ve geç bülüğ çağı(erinlik) sonrası gençlik döneminden, yetişkinliğe geçişi ifade etmektedir. Ergenlik, modern gelişim psikolojisi ve gençlik-toplumbilimi kavramıdır. Bülüğ çağı (erinlik) ile

yetişkinlik(erişkin) arasındaki çağdır (Asutay,2013: 21). Baacke'ye göre ise genç insan, bir dönem ya da zaman diliminin belli bir biçem içerisindeki örneğidir. Bu ad altında bir de gençlik kültürlerinden bahsedilebilir; çünkü gençlik kültürleri, içinde oldukları zamanın adını aldıkları kavramdır ve gençlik, yalnızca bir hazırlık dönemi değil, kendi yaşamı ve dünyası olan bir dönemdir. Ayrıca gençlik, ruhsal-toplumsal ve ulusal değerleri yüceltecek toplumun gücü olarak görülür (Baacke aktaran Asutay,2013: 8). Toplumun küçük, aynı zamanda en önemli birimini oluşturan gençlik, toplum içinde ideolojilerin oluşumunda ve yayılmasında aktif bir rol oynamaktadır. Çünkü genç insan, her türlü değişim ve gelişime hazır bir potansiyele sahiptir. Edindiği ideolojiyi yayma, yüceltme, taraf edinme konusunda en çok zaman ve enerji harcayacak grup olarak gençleri kabul etmek mümkündür. Mardin, ideolojinin hangi şartlarda daha etkin olmaya başladığını aramasının bir diğer nedenini de şöyle açıklar: Acaba ideoloji, belli bir kişilik yapısı gösteren kişiler arasında daha mı iyi tutuyor? Onlarda daha derin bir etki mi yapıyor? Örneğin, Erikson'a göre ergenlik çağı ideolojiler için oldukça uygun bir ortam yaratır ve ergenlik çağındaki gençlerin arayışlarını cevaplandırır, bu sebepten bu yaş grubunda olanlar tarafından kolayca benimsenir (Mardin, 1982: 15). Mardin'in gençlik kapsamında dile getirdikleri, çalışmanın odak noktalarından biri olan gençlik ile ilgili bölümlerin⁴ daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır; çünkü gençlik, sadece genç, ergen olma kisvesiyle geçiştirilecek bir gruptan oluşmayıp bir toplumun atılımını gerçekleştirecek, daha ileri gitmesini sağlayacak ve ideoloji kapsamında belli yaklaşımların yerleşmesini gerçekleştirecek bir gruptur. Ayrıca henüz kişilik yapısı oluşmaya başlayan gençlerin, yeni görüş ve fikirler edinmesi, farklılıklara açık olması ve en önemlisi de yaşadıkları buhranlara cevap bulmaları, bir olguyu, ideolojiyi savunmalarını daha da kolaylaştırmaktadır. Kısacası gençlik, bir toplumun hem en önemli hem de tehlikeli kesimini oluşturmaktadır.

Topluma katkılardan dolayı önemli olan gençlik grubu, genç olmanın verdiği heyecan ve fevri hareketlerle kimi zaman tehlike de arz eder. Gençlik hareketleri ve neticesinde ortaya çıkan şiddet, buna örnek olarak gösterilebilir. Gençlik neredeyse her dönem,

---

⁴ Çalışmanın 1960-1980 dönemini kapsamı ve bu dönem içerisinde 1968 Gençlik hareketlerinin önemli bir yerinin ve gençlerin ideoloji kapsamında aktif, belirleyici bir rolünün olması bu çalışma kapsamında sürekli gençlere vurgu yapma, onlarla ilgili başlıklar açma gereksinimini oluşturmuştur. Ayrıca incelenen tüm araştırma nesnelere gençlere ayrı bir önem verildiği, onlara hitaben yazılar yazıldığı, çeviriler yapıldığı görülmüştür. Bunlar yeri geldikçe işlenecektir; fakat burada önemli olan mevcut yirmi yılda gençlerin toplumda yadsınamayacak ve toplumu yönlendirecek düzeyde bir yer edinmiş olduklarıdır.

toplumun lokomotifini olmuş, motor rolü oynamıştır. Gençlik hareketleri ise hemen her dönem içerisinde buldukları toplumu eleştirmiş, başka bir deyişle kültür-toplum eleştirisi geliştirmiş ve her zaman toplumu değiştirmeye zorlamıştır (Asutay, 2013:8). Fakat bütün bu bilgiler ışığında dikkat edilmesi gereken bir diğer unsur, siyasal erklerin gençlik üzerinde belirleyici bir konumda oldukları gerçeğidir; çünkü gençliği siyasal gelişmeler ve yapılanmalar yönlendirir. Sommer, “gençlik kimde ise, gelecek onundur” propagandasının, dönemin partilerinin en önemli söylemi olduğunu dile getirmiştir, çünkü gençliğin büyük bir oy varlığı olarak da partiler için önem arz ettiği aşikârdır (Aktaran Asutay, 2013: 20).

Toplumun önemli yapı taşını oluşturan genç ve gençlik, tarihin her döneminde dikkate alınması, görüşleri, fikirleri ve amaçları bakımından önemsenmesi gerekir; çünkü bir toplumdaki radikal değişimlerin ve gelişmelerin öncüsü olma rolünü ancak gençlik üstlenebilir. Gençlik, var olan gücünü ve potansiyelini kullanarak toplumsal bağlamda önemli yeniliklere yol açabilir.

1.1.4.2. İdeoloji-Kültür İlişkisi

Bir toplum hakkında fikir veren, en temel değer ve görüşleri yansıtan kavram kültürdür. Kültür, bir topluma dair özelliklerin, gelenek, göreneklerin hatta inançların dilde, yaşam stillerinde yansıma bulmasıdır. Toplum içindeki anlamlı simgelerin hepsine toplumun simgeler sistemi ya da kültür denilir. Simgeler sisteminin bir bütünden oluştuğunu söylemekle kast edilen, sistem içindeki anlamların birbiriyle uyum içinde olmasıdır. Bunların hepsini ise Mardin, kültür olarak tanımlar. Kültür, bir toplumun mevcut örüntüsünü sürdürmeye yarayan, esnek fakat yavaş değişen simgeler bütünüdür (Mardin, 1982:101). Toplumun anlamlandıran, bütün haline getiren her şey, simge ya da simgeler sisteminin bir parçası olarak kabul edildiği için, simgelerin de zamanla değişime uğrayabileceği, kültürün sabit olmadığı, yavaş da olsa değişim geçirebileceğini ortaya koyar.

Kültürün ideoloji ile yakın ilişkisi olduğu bir gerçektir. Toplum, grup ve birey kültürleri göz önünde tutulduğunda farklı kültürel değişkenlerin ortaya çıktığını öne sürmek ve bu kültürel farklılık doğrultusunda görüşte, ideolojide çeşitliliğin ortaya çıkması oldukça doğaldır. Mardin’in iddiasına göre insanların, kültürü kendi amaçları doğrultusunda kullandıkları düşünüldüğünde, ideolojinin de kültürel değerler doğrultusunda

değişkenlik gösterdiği gibi pragmatik yaklaşımlara göre de kabul edilebilirliğinin değiştiği öne sürülebilir. Yani kişi, grup ve toplumlar, kendi kültürel değerleri kapsamında ideoloji anlayışlarını, düşünce yaklaşımlarını geliştirirler. Çağırkan (2017:155), kültürün ideoloji, maddi unsurlar gibi toplumsal öğelerin sürekliliği için kendini yeniden yaratması gerektiğini öne sürmüştür, kültür sosyolojisinin de bu yeniden yaratma süreçlerinin sonuçlarını incelemesi gerektiğini belirtmiştir. Böyle bir görüşten hareketle kültürün kendini yenileme, toplumsal gelişmeler neticesinde olabilecek değişimler için gerekli esnekliği gösterebilme özelliğine sahip olması gerekir.

Kültür-ideoloji ikilisinin birlikteliğinde, ideolojinin ortaya çıkması için en uygun ortamı hazırlayan, toplumsal koşulların yanı sıra toplumun günümüz anlayışıyla yorumlanabilecek kültür düzeyidir. Mardin'in bu konudaki ifadeleri, ideolojilerin nasıl bir kültürel ortamda yeşerebileceğinin de işaretini verir:

“Başka bir ifade ile ideolojilerin ortaya çıkmasına müsait ortam hiç olmazsa asgari bir okuryazarlığın bulunduğu bir ortamdır. En son üzerinde duracağımız bir sonuç şu: ideoloji tamamen ezik insanlar arasında en iyi ortamını bulan bir fikir türü değildir: ideolojinin ideal yayılma ortamı az okumuş insandır ve (Kalvinistler’de görüldüğü gibi) gelir bakımından da en düşük tabaka değildir. İdeolojinin 19. ve 20. yüzyılda yeni bir genişleme ortamı bulduğunu gördüğümüz zaman, bunu hatırlamamız gerekecek (Mardin, 1982: 130).”

Mardin'in söylemlerinden, ideolojilerin ortaya çıkabilmesi için toplumdaki kültür düzeyinin yüksek olması gerektiği anlaşılmaktadır. Tarih boyunca ideolojilerin gelişmiş, kültürlü ve medeni toplumlarda ortaya çıktığını görmekteyiz. İdeolojinin oluşumu için kültürel bir birikimin oluşmuş olması ve bu kültürel birikimin empoze edileceği insanlar gereklidir. Günümüz kültürlü insan anlayışı kapsamında, eğitim düzeyi yüksek, bilgili insanların olduğu bir ortamda farklı ideolojik yaklaşımların ortaya çıkabilmesinin daha mümkün olduğu tespitini yapmak mümkündür. Kültürün hayatın içinde yer aldığı, ideolojilerin ise hayatın bir parçası oluşu, ikisinin birlikte anılmasına neden olmaktadır. Denilebilir ki, kültür ve ideoloji, birbirini besleyen iki ayrı; ama iç içe geçmiş olgulardır.

1.1.5. İdeoloji ve Politika

McLellan “ ideoloji, tüm sosyal bilimlerde tarifi en zor kavramdır” tanımıyla, ideolojinin tanımsal güçlüğünden bahsetmiştir. Heywood ise bu zorluğu iki neden çerçevesinde açıklamaya çalışır. Heywood, birinci neden olarak tüm ideoloji kavramlarının kuram ve uygulama arasında bir bağın varlığını kabul ettikleri için, bu terimin bir taraftan maddi

hayat ve siyasi tutum hakkında ele alınan tutumlara gönderme yaptığını, ikinci olarak ise ideoloji kavramının kendini süregiden mücadelenin haricinde tutamadığını belirtir. İdeolojiye yönelik geliştirilen tanımlar arasında, “siyasi inanç sistemi”, “eylem yönelimli siyasi fikirler kümesi”, “yönetici sınıfın fikirler kümesi”, “sınıfsal ve sosyal çıkarları dışı vuran siyasi fikirler” gibi benzer içerikli tanımlar söz konusudur (Heywood, 2013:23).

İdeolojiye yönelik geliştirilen tanımlarda, siyasetin ideolojinin tanımlanmasında temel bir işlev üstlendiği varsayımında bulunmak mümkündür. Çünkü genel kanıya göre de ideoloji, siyasetle neredeyse eş düzeyde kabul görür; fakat siyaset, ideolojinin önemli bir boyutunu oluşturur, bütünü oluşturmaz. Sadece ideoloji eşittir siyaset söylemi oldukça iddialı bir söylem olur. İdeolojinin politikada anahtar kavram olma macerası, Marx’ın yazılarındaki kullanım ile başlamış ve sonraki Marxist düşünürlerin bu kavrama gösterdiği ilgi, ideolojinin modern siyasal ve sosyal düşüncede önemli bir ün edinmesine sebep olmuştur (Heywood, 2013: 24).

İdeolojiler ve fikirler, siyasal akımlara, yönelimlere karşı belirleyici bir nitelik taşırlar. Bu kapsamda siyasal fikirler, ideolojik yaklaşımlar doğrultusunda oluşur. İdeolojik yaklaşımların, siyasal oluşumları mümkün kıldığı gibi siyasal oluşumların da ideolojik fikir ve görüşleri yönlendirdiği söylenebilir. Kısaca, siyaset ve ideoloji birbirini besleyen iki olgudur. Heywood, fikirler ve ideolojilerin sosyal bir çimento işlevi yüklenebilecekleri dile getirir. Heywood’un bu konudaki benzetmesi oldukça yerinde bir benzetmedir. Bu görüşe göre ise söz konusu işlev, sosyal gruplara, tüm toplumlara onları bir arada tutacak birleştirici inanç ve değerler kümesi temin etmektedir (Heywood, 2013: 21). Siyasal fikirlerin belli bir sosyal işlev yüklendiği ve bu sosyal işlevin ise belli bir sistem çerçevesinde şekillendiği bilinir.

Mardin (1982: 48) de ideoloji ve politika ikilisinden bahsederken, asıl “ideoloji çağı”nın büyük kitlelerin politikaya katılması ile oluştuğunu, 19. yüzyılın sonuna doğru gerçekleşen siyasal yapı değişikliğinde ise büyük siyaset demagoglarının politika arenasında çok etkin olmaya başladıkları bir devir olduğunu dile getirir. Mardin’in ifadeleri, politikanın yönlendirici ve güçlü etkisini ortaya koymuş ve politik parti ya da gruplara katılımların ise ideolojik kapsamda olduğu kabul edildiği için bu tarz parti ya

da gruplara dâhil olmanın, ideolojik bir havanın oluşmasında önemli bir rol oynadıkları ima edilmiştir.

İdeolojik tutumlarda aşırıya gitmenin total bir siyaset oluşturduğunu, siyasetin müdahale alanını genişleterek gündelik ya da kişisel yaşamın en küçük noktalarına kadar gidebileceğini belirten Özyurt (2013: 9), devrimin özgülleştirdiği ve politik özne yaptığı bireylere, ulusun ve halkın parçası oldukları anımsatılarak, bireylerin belli bir kalıba sokulmaya çalışıldığını savunur. Bireylerin tekdüzeleştirilmesi, onları aynılaştırma çabası, siyasi ideolojilerde saplantılı, aşırı yaklaşımlara yönelmenin neticesi olarak kabul edilebilir. Devrimci ve muhafazakâr ideolojiler örneğinde kitleleri harekete geçiren politik düşüncelerin olduğu ve politik yöntem farklılıkları nedeniyle başka ideolojilerin ortaya çıkmasına sebep oldukları bilinmektedir (Özyurt, 2013:8). Siyasi ideolojilerin bir sonucu olarak ortaya çıkan örnekteki ideolojilerin zamanla ne denli yıkıcı etkileri olduğu ve görüşte aşırılığa gidildiği için şiddete yönelimlerin gerçekleştiği geçmişte görülmüştür.

İdeoloji ve politika başlığı, ideolojinin siyasetle bütünleştirilerek ilk zamanlar taşıdığı “bilim, düşünce” gibi olumlu anlamlarını kaybetmeye başladığı, daha çok siyasetle çağrışımında bulunmasından ötürü olumsuz bir anlam yüklendiği, siyasetin ideolojilerin oluşması üzerinde önemli bir etkisinin olduğu yönünde sonuçlara varılmasına yol açar. Fakat ideolojilerde aşırılığa gidilmediği takdirde, ideolojinin gelişime yönelik olabileceği ve her zaman yıkıcı etkisinin olmayacağı da göz önünde bulundurulmalıdır.

1.1.6. İdeoloji ve Din

Politikadan sonra ideolojinin belki de en çok anıldığı ikinci kavramın din olduğunu öne sürmek mümkündür. Din, bir topluluğun, bir milletin değerler bütünüdür. Mardin (1982:118-119), dinin, toplum hayatının toplum olarak yaşanmış şeklinin bir özeti, topluluğun bir bütün olduğunun bir çeşit hatırlatılışı ve değer ve simgelerin toplandığı odak noktası olduğunu belirtir ve bu açıdan dinin, "ideoloji" ile rekabet halinde olan bir kurum olduğunu da ekler. Toplum içerisinde dinin etki gücü oldukça yüksektir. Din, toplumları ve bireyleri yönlendirme gücüne sahiptir. Özellikle geleneksel, dine bağlılığın had safhada olduğu toplumlarda, dini değerlerin halkı daha fazla etkileme olasılığı vardır. Çünkü bu tarz topluluklar dini, sorgulamadan, alışlageldik bir inanç içerisinde yaşamayı tercih eden toplumlardır. Fakat çağımızda ideolojinin her toplumda

etkisinin arttığı göz önünde bulundurulduğunda, çağın din algısını ideolojik yaklaşımların etkilediğini belirtmek gerekir. Aslında ideolojilerin kimi zaman din anlayışı yerine bile geçecek kadar baskın bir etkiye sahip olduğunu da belirtmek mümkündür.

Heywood dinî fundamentalizmi, tipik olmayan siyasî bir ideoloji olarak adlandırmış, doktrin ve yapı farklılıklarına bakılmaksızın birçok dini ilgilendirdiğini belirtmiştir. Heywood, dinin siyasetin temeli olabileceğinden bahsederek, dinin bir dizi eylem ve uygulamalarla ifade edilen bir tür üstün gerçekle ilgili ortak inanç bütünü ile birbirine bağlı insanlardan oluşan örgütlü bir topluluk olduğuna da dikkat çekmiştir (Heywood, 2013: 283-284). Heywood'un görüşlerine göre din, hem siyasetin temelidir hem de aynı inanç kapsamında birbirine bağlı insanların bir araya gelmesiyle oluşur. Heywood, dini fundamentalistlerin geleneksel devlet merkezli bir siyasi görüşü benimserken, enerjik, militan ve bazen de şiddet içeren bir siyasi eylem tarzına sahip olduklarını dile getirir (Heywood, 2013:289). Dini fundemantalistlerin militanlık boyutuna ulaşan eylemlerde buldukları çıkarımında bulunmak ve siyaset ile dini birbiriyle bütünleştirdikleri sonucuna varmak mümkündür. Siyasetin de her zaman ideolojik bir yönünün olması, siyaset ile anılan dinin, ideoloji ile de anılmasına imkân sağlar.

Bireyin değer ve inançlar sistemini kuran din gibi hassas bir kurumun, ideolojik bir düzlemde anılmasının mümkün olduğu anlaşılır. Önemli olan, dinin ideolojik boyutunun yıkıcı sonuçlar oluşturmasının önüne geçilmesidir. Heywood, dinden dolayı çatışmaların yoğun olma eğiliminin söz konusu olduğunu, din adına hareket edenlerin ise inançlarının ilahi esaslı olduğuna inandıkları için, diğer bütün görüşlerin önüne geçtiğini ve tarih boyunca neden bu kadar çok din savaşlarının olduğunu anlamının da bu görüşten hareketle anlaşılabilir olabileceğini öne sürmüştür (Heywood, 2018:289). Heywood, savaşların ve mücadelelerin mubah olmasını din olgusuna bağlamıştır. Böylelikle savaşlar, yıkım kabul edilebilir bir hal almıştır. Kısacası dinin, düşünce bilimi haricinde yıkıcı etkileri ve sonuçları olan, daha çok olumsuz anlamda ideolojik boyuta taşınması, telafisi güç neticelere neden olmaktadır.

1.1.7. İdeoloji ve Edebiyat

Edebiyat, bir ifade aracı, duygu ve düşüncelerin bir kurgu doğrultusunda dile gelme şeklidir. Her alanda yer bulan ideoloji kavramı, edebiyatta da kendine yer bulmuş,

edebiyat ve ideoloji birlikte anılmaya başlamıştır. Bir yapıtın, kurgunun içerisinde edebiyatın nasıl konumlandığı da tartışma konusu olmuştur. Eagleton, edebiyat ve ideoloji ilişkisini üç kategoride ele alır; yazarın içerisinde bulunduğu durumu genel ideoloji, yazarın üretim sürecinde oluşturduğu ideoloji, metnin ideolojisi olarak sınıflandırır (Cengiz, 2015:270).

Eagleton, genel ideolojinin içerik olarak tanımlanmasını oldukça geniş tutmuş, edebi bir metni yalnızca dili kullanma biçimiyle değil, kullandığı özel dille de genel ideolojiye bağlamıştır. Eagleton edebiyatı, emperyalist bir sınıfın dilinin ve ideolojisinin hegemonyasını kurmasını ya da boyun eğmiş bir devlet, sınıf veya bölgenin siyasal düzeyde parçalanmış veya aşınmış bir tarihsel kimliğin ideolojik düzeyde korunmasını ya da devam ettirilmesini sağlayan can alıcı bir mekanizma olarak kabul eder. Eagleton'a göre her tür edebi üretim, kültürel ideolojik aygıt aittir ve söz konusu olan, yalnızca edebi metin üretim ve tüketim süreci değil, üretimin kültürel ideolojik aygıt içindeki işlevidir. Bu aygıt, edebi üretim ve tüketim kurumlarını (yayınevleri, kütüphaneler, kitapevleri vb.) kapsar, aynı zamanda işlevi daha açıkça ideolojik olan edebi standartlar ile kabullerin tanımı ve yayılmasıyla ilgili "ikincil" destekleyici kurumları da içine alır (Eagleton, 2009: 61-63).

Kültürel ideolojik aygıt içerisinde dilsel, dinsel ve siyasal unsurları bulmak mümkündür. Kültürel aygıtın kapsamı da oldukça geniştir. Kültürel ideolojik aygıt iki edebi kurumu içerir. Kültürel aygıtın içerdiği edebi kurumların ilki, yayınevleri gibi hem "Genel Üretim Tarzı'nın" unsurları hem de "kültür" ideolojik aygıtının parçaları olarak var olan "birincil" üretim kurumlarıdır. Edebi üretim kurumlarının ikincisi ise, genel üretim tarzı ile ilişkisi, toplumsal ilişkilerini ideoloji yoluyla yeniden üretmeye yardım etmek suretiyle katkıda bulunmak gibi daha dolaylı bir ilişki olan "ikincil" üretim kurumlarıdır (Eagleton, 2009: 63-64). Birincil ve ikincil diye sınıflanan iki üretim kurumu da kültürün ideolojik aygıtlarına bağlanır. Böylelikle kültürün geniş kapsamı ve buna bağlı olan ideolojik aygıtlar, bir edebi yapıtın yazarı tarafından kaleme alınma sürecinden yayınlanma sürecine kadar geçen bütün aşamaları etkilerler. Yani edebi metnin belirgin ya da belirsiz bir ideolojik süreç içerisinde ortaya çıkan bir ürün olduğunu öne sürmek mümkündür.

İdeoloji hayatın her kesiminde olduğuna ve edebi metin de hayatın her kesimine seslendiğine göre bu iki kavramı ayırştırmak, eserlerde ideolojik unsurların olmamasını beklemek pek mümkün görünmez. Tosun, sosyolojik eleştirinin, edebiyatın kendi başına var olmadığı, toplum içinde doğduğu ve toplumun bir ifadesi olduğu ilkesinden hareket ettiğini belirtir. Marx'ın ise bilincin yaşamı değil, yaşamın bilinci belirlediğini söyleyerek edebiyat yapıtlarının nasıl bir bilincin sonucu olduğu sorusunu gündeme getirdiğini, böylelikle edebiyat sosyolojisine yeni bir yön verdiğini aktarmıştır. Bu yaklaşıma göre de ideoloji, eğer tüm toplumsal düşüncüyü koşullandırıyor, maddi yaşam koşulları da bilinci belirliyorsa, edebiyat ve sanat doğal olarak ideolojinin bir yansıması olacaktır (Tosun, 2013: 69-70). Kısacası toplum içerisinde var olan edebiyatın toplumdaki soyutlanarak belli bir görüşe seslenmeksizin gerçekleşmesi mümkün olmaz. Bu yüzden de üst başlık altında yazarın ve metnin ideolojisi ile ilgili başlıklar açarak, edebiyatın nasıl ideolojik hale geldiğini kısaca kavramayı amaçlıyoruz.

1.1.7.1. Yazar ve İdeoloji

Edebiyatın içinde varlığını hissettiren ideoloji kavramı doğal olarak yazar ile de anılır. Yazarın ideolojisinin metne yansımaması, metin ile yazar arasında mesafe olması gerektiği yönünde görüşler vardır. Bu görüşlerin doğruluğu ya da mümkün olup olmayacağı tartışmaya açıktır, fakat bu tartışma sonuca varılabilecek bir tartışma değildir. Neticede yazarın ideolojisinin metne yansımalarını kontrol edebilmek mümkün görünmez. Eagleton da yaptığı ayırmda, yazarın ideolojisini genel ideoloji ile birleştirmez. Yazarın ideolojisini metnin ideolojisi ile de özdeşleştirmez. Eagleton'a göre metnin ideolojisi, yazarın ideolojisinin bir "anlatımı" olmayıp, "genel" ideolojinin estetik bir şekilde işlenişinin ürünüdür. Genel ideoloji de yazar ile ilgili ve biyografik etkenlerin bir üst belirlenimince işlenir ve "üretilir".

Öyleyse, yazarın ideolojisi, daima genel ideoloji içinde bulunan belli bir üst belirlenmiş konumdan yaşandığı, işlendiği ve temsil edildiği biçimiyle, "Genel İdeoloji" dir. Burada edebi metni, onu üreten bireysel özneye "odaklamak" söz konusu değildir. Ama bu durum, öznenin "genel" estetik ve ideolojik biçimler içinde tasfiye edilmesi anlamına da gelmeyip, metnin ideolojik belirleyicilerini tanımlayarak, yazarın Genel İdeoloji içine katılma tarzını da içeren belirleyicilerini saptamak anlamına gelir (Eagleton,2009:66-67). Eagleton'ın ifadeleri, yazarın ideolojisini genel ideoloji ile özdeş tutmamakla

birlikte, genel ideolojinin içinde kabul etmek gerektiğini ortaya koyar. Eagleton, üretilen edebi ürünün de yazar ile özdeşleştirilmemesi gerektiğini savunur.

Özetle, yazarın ideolojisi, genel ideoloji içinde değerlendirilir ve metnin ideolojisi, yazarın ideolojisinin değil, genel ideolojinin estetik olarak şekil almış hali olduğu kabul edilir. Böyle bir durumda yazarın ideolojisini, metnin ideolojisiyle bütünleştirmek doğru bir yaklaşım olmaz. Metnin ideolojisini dönemin ideolojisiyle, yani genel ideolojiyle ilişkilendirerek, metnin ideolojik belirleyicilerini saptamak daha yerinde bir yaklaşım olacaktır. Ayrıca metin, bir ürün olarak ortaya çıktığı andan itibaren yazardan ayrılır ve özgürleşir. Böylelikle metin, kendine özgün bir hal alır. Böyle bir durumda ise ancak metnin ideolojisi ile metnin okurunun ideolojisinden bahsedilebilir. İdeolojik şifreler, metnin okurunun ideolojisine göre çözümlenebilir.

1.1.7.2. Metin ve İdeoloji

İdeolojinin bir metin içerisinde bütünleşmiş bir şekilde var olduğunu öne sürmek mümkündür. İdeolojiyi, metin içerisinden ayırmaya çalışmak ya da metinden ayrı düşünmek bir yanılgı oluşturabilir. Eagleton, metnin, kendine ait uzam içinde, üretici, üretim tarzı ve ürünün ayrılmaz ve aynı amaca yönelik görünmesi anlamında olduğunu, metinsel çözümlemenin, yazar-üretici hakkındaki önermeler; metinsel olarak işlenen şey için alternatif bir metafordan başka bir şey olmayan metinsel işlemlerin betimlemelerine indirgenebildiğini belirtir. “Ürün” ve “üretici” terimleri böylece, kendi kendini yenileyici anlam üretim süreci için mecazlı soyutlamalardan ibaret olur (Eagleton,2009:83).

Eagleton’a göre bir metin, hem gerçeğe dair unsurlar içeren hem de o unsurları bütünüyle veya kısmen eriten bir ideolojiyi, kendi işleviyle harekete geçirebilir (Eagleton, 2009: 97-98). Mevcut görüşe göre, bir metnin içerisinde hem gerçeklik bulmak, hem gerçek hayata dair izlenimler edinmek hem de metinde ideolojik tespitler yapabilmek mümkündür. Çünkü neredeyse her metin görünen ya da görünmeyen bir ideolojiyi içinde barındırır ve gerçeklik o ideolojiye göre şekil alır. Metin, bir bütün olarak ortaya çıktığı takdirde yazarın gerçekliğinden çıkar. Yazardan ve yazarın ideolojisinden uzaklaşır ve okurunun yaklaşımına göre şekil alır. Yazarın metnin içine naksettiği görüş ya da ideoloji, ancak okurunun zihnindeki görüşle birleştiği zaman anlam kazanır. Metne şekil veren o metnin yazarı iken metne anlam veren, içeriğini

dolduran ise o metnin okurudur. Böylece metnin iki farklı görüşünün iki farklı ideolojisinin olduğundan bahsetmek mümkündür. Bir metnin alıcısı ne kadar çok ise metnin ideolojisi de o kadar çeşitlilik gösterir.

Metnin ideolojisiyle ilgili Gadamer'in "ufukların kynaşması"nın, metin yorumlamada önemli bir bakış açısı sunacağını söyleyebiliriz. Gadamer'e göre, metin ufku, yani bakış açısı veya ideolojisiyle, okurun ufku, yani bakış açısı veya ideolojisinin kesişmesi anlamı meydana getirir. Bu anlam yukarıda sözü edildiği gibi, okurun metnin ideolojisini kendi ideolojisinde, başka bir deyişle kendi kültür ve geleneğinde anlayıp yorumlar. Bu durumda yazarı veya yazarın ideolojisinden değil, metnin konusu ve metnin ufkunun okur tarafından kendi durumuna uyarlanmasından söz edebiliriz.

1.2. Çeviri ve İdeoloji

Karoubi'ye göre çeviride ideoloji, çevirinin tarihi kadar eskidir. Fawcett'e göre ise yüzyıllar boyunca, bireyler ve kurumlar, kendi özel inançlarını, çeviride belli etkiyi edinmek için kullandılar. Fawcett, çeviriye ideolojik yaklaşımın, çevirinin en ilk örneklerinde bile bulunabileceğini iddia eder (Karoubi ve Fawcett,1998,106-107 aktaran Aslani,Selmani, 2014:81). Çeviri alanında ideolojiye ait görüşler, çeviride ideolojinin varlığının kaçınılmaz olduğunu öne sürerek, ideolojinin çeviriye sızmasının da amaçlı olduğunu, belli görüş ve düşünceleri yaymak, empoze etmek üzere maksatlı gerçekleştirildiğini savunurlar. Çünkü zaten gerçekleştirilen her çeviri, amaçlı bir çeviridir ve muhtemelen bu amaç da örtük ya da açık bir ideolojiye hizmet eder durumdadır. Hatim ve Mason için ideoloji, örtük varsayımlar, inançlar, sosyal grup tarafından paylaşılan değerler sistemlerini kuşatır.

Hatim ve Mason, "çevirinin ideolojisi" ve "ideolojinin çevirisi"⁵ arasında ayrım yaparlar. İdeoloji ve çeviri arasında yakın bir ilişki olduğu söylenebilir. Her çeviri, sosyal bir grubun hedeflerini yansıttığı için ideolojiktir. Benzer olarak Schäffner,

---

⁵Söz konusu görüşe göre bu çalışma, ideolojinin çevirisi olarak nitelendirilebilir. Çünkü dönem, zaten ideolojik olduğu için yapılan çeviriler de çevirisi yapılması için seçilen metinler de tesadüfi seçilmez. Bilinçli ve planlı bir çeviri faaliyetinin var olduğu tez kapsamındaki iddialardan birisidir. Bu iddialar doğrultusunda da Hatim ve Mason'un yaptığı ayrım bu çalışma kapsamında yer bulmaktadır ve ideolojinin çevirisinin gerçekleştirildiği rahat bir şekilde öne sürülebilmektedir; çünkü dönemin ideolojik ruhu ve insanların ideolojileri tanıma, anlama ve yayma arzusu bu yönde daha fazla çeviri faaliyetlerinin gerçekleşmesini sağlamaktadır.

kaynak metnin seçimi ve bir sosyal grubun amaçları, hedefleri tarafından belirlenen uygun bir erek metin için kullanıldığı için bütün çevirilerin ideolojik olduğunu iddia eder(aktaran Aslani, Selmani, 2014: 81). Söz konusu çalışma kapsamında da aynı görüşün paylaşıldığını öne sürmek mümkündür; çünkü her çevirinin bir amacının olduğu günümüz çağdaş kuramlarıyla zaten ortaya koyulmuş bir iddiadır⁶. Bu amacın ise örtük ya da açık, belirgin ya da kapalı olarak nitelendirilebilecek her türlü görüşün, ideolojinin bir ürünü olduğu muhakkaktır. Özetle çeviri için seçilen metinler, yani kaynak metinler, rastgele seçilmediği ve bir amaca, hedefe, gruba hizmet etmek için seçildiğinden zaten ideolojik bir yaklaşım söz konusu olduğunu öne sürmek mümkündür.

Gürçağlar, süreç olarak da ürün olarak da çeviriyi politik olarak tanımlar ve herhangi bir çevirinin doğal bir bileşeni olarak nitelediği ideolojiyi, çok çeşitli ve genellikle çok katmanlı bir olgu olarak kabul eder. Ürün ve süreç olacak şekilde çeviriyi kapsayan ideolojik karışıklığın, basit bir model ile bir çevirinin ideolojisinin kaynak metnin içeriğinin bileşenleri olacağı ve farklı konuşma eylemlerinin, kaynak bağlamla ilgili kaynak metinle kanıtlandığı Maria Tymoczko tarafından tartışılmıştır (Gürçağlar, 2009:37).

Ürün ve süreç olarak çevirinin belli ideolojik bileşenler ile var olduğu gerçeği ortaya konulmaya çalışılır. Gürçağlar (2009: 38), çeviride görülebilir ideolojileri açık ideoloji, bir karar verme süreci olarak çevirmenin ve çevirmenin kendi dünya görüşüyle donatılmış bir aracı olarak farkındalığının (ya da farkındalık eksikliğinin) farkında olunması, kaynak metni yeniden yaratmaktan ziyade, kaynak metnin sunumunun üretilmesini örtük ideoloji olarak tanımlamıştır. Açık ya da örtük ideoloji ayrımı yapılması çeviriye nüfuz etmiş olan ideolojinin türünü anlamak açısından önem taşır. Yoksa böyle bir ayrım yapılmassa dahi çevirinin içinde daima ideolojinin var olduğu bir hakikattir. Günlük yaşamımızda hangi amaçla ve hangi durumda yapılırsa yapılsın, çevirinin ve çeviri sürecinin ideolojiden soyutlanmış olamayacağını biliyoruz. Çünkü çevirinin içinde yer aldığı iletişim süreçleri başlı başına kişisel ya da toplumsal öncelikler hatta bazen devlet çıkarları gibi yüksek amaçlar, tutumlar, niyetler ve bunları yönlendiren dünya görüşlerine ve bakış açılarına yani ideolojilere bağımlıdır.

---

⁶ Skoopos Kuramı, Reiss/Vermeer, 1984, çevirinin amaçlı bir eylem olduğu konusunda yazılmış bir kuramdır.

Çeviri işleminin taşıyıcısı olan dilin kullanımı, insanın bütün davranış ve işleri gibi ister istemez ideolojiktir (Dijk,2006: 115). Xia-Jiang (2007) bu duruma benzer bir açıklama getirme adına bir örnek vererek çevirmen ideolojisinin, çeviri sürecini ve stratejisini etkilediğini belirtir. Müslüman çevirmenler, politik metinleri çevirdiklerinde, örneğin Filistin maktulü yerine Filistin şehidi yazdıklarında onlar metni yalnızca çevirmiş olmazlar, aynı zamanda değiştirmiş olurlar. Böylelikle orijinal metinde olması gerektiğini düşündükleri bazı bilgileri ekler ve çıkarırlar (Djedei,2014: 13).

Çevirmen ideolojisi, çevirideki ideolojiyi de belirleyen bir etmen olarak ortaya çıkar. Çevirmenin Müslüman olması ve muhtemelen bir mücadele veya savaş sonucunda ölen kişinin Filistin şehidi olarak nitelendirilmesi, birbirini tamamlayan bir açıklamadır; fakat çevirmenin Yahudi olması ya da Müslüman olmaması, muhtemelen “şehit” sözcüğünün kullanılmayacağı mesajını okura verir. Özetle yayınevinin ideolojisinin çevirmenle, çevirmenin ideolojisinin ise yazarın ideolojisi ve metnin ideolojisiyle örtüşmesi, ortaya çıkacak çeviri ürünün tutarlı ve başarılı bir çeviri olmasını sağlar.

1.2.1.Çeviri, Dil ve İdeoloji

Dil, her türlü metin aktarımında olduğu gibi çeviri için de hem araç hem de anlamı kendinde barındıran bir potansiyeldir. Çeviri dil aracılığıyla bir aktarım olduğu için Çeviri, en çok dil ile anılır. Çevirinin dilsel aktarım olması, iki dil arasında köprü vazifesi kurması, çevirinin dil ile açıklanmasını sağlamıştır. Geleneksel dilbilim yaklaşımlarıyla da çeviri, dil ile eş değer düzlemde değerlendirilmiştir. 1980’li yıllarda kültürel dönüşümün yaşanması ve kültürel paradigma çerçevesinde çevirinin anılması, tanımlanması, açıklanması bakımından yeni bir yaklaşımı getirmiş; fakat çevirinin dilsel boyutu hiçbir zaman gözardı edilmemiştir. Çevriyi makro düzlemde tanımlamak adına kültürel, toplumsal boyutlar ve bunların getirdiği kavramlar devreye girse de, mikro düzlemde kalan dil boyutu, önemini her zaman korumuştur.

Çeviride en başat unsuru oluşturan dilin, ideolojik tespit ya da değerlendirme yapabilmek açısından da önemi büyüktür. Bulut (2008: 15), dil kullanımının farklı ideolojik görüş ve amaçlar ile yönlendirilmediğinde bile ideolojik bir davranış olduğunu belirtmiş ve dilin nerede, hangi amaçla kullanıldığını incelemeyen, nerede ve nasıl bir

etki oluşturduğunu anlamının güçlüğünden bahsetmiştir. Burada dili anlamlı kılan söyleyen kişinin niyeti, söylem için seçtiği ifadeler, hangi ortamda kullandığı ve alıcı kitlenin bütün bağlam içerisinde dile yüklediği anlamdır. Temelde dil kullanımı, her boyutuyla ideolojiktir. Bulut, bu durumu şöyle açıklamayı tercih etmiştir;

“İdeoloji”, en keskin davranış ve düşünme kalıpları değil, yaşam karşısında takınılan genel tutumlar, geliştirilen tavırlar ve bunların dile yansımaları kaçınılmaz olan halidir. Dili kullananın nerede, ne amaçla ve kime karşı kullandığına göre somutlaşan soyut bir düşünce çerçevesidir...Dil kullanımı, yazılı ve sözlü her boyutuyla amaçlı ve ideolojiktir. Teknik ya da yazınsal bir metin oluşturmak, bir konuşma yapmak hem bireysel hem de kültürel ve toplumsal duruşların etkisinde yapılan işlerdir. Kişi bu alanda kendi bireysel duruşuyla içinde bulunduğu kültürün/toplumun/grubun duruşunu uzlaştırarak, örtüştürerek ya da bazen çatıştırarak yazar, konuşur. Her metin, içinde bulunduğu dilin olanaklarıyla üretilir ama metnin yazarı, ya da konuşmacı dili kendi yazma, konuşma amacı (bilgi verme, duygularını ifade etme, etkileme vb.) doğrultusunda yöğurur, biçimlendirir (Bulut,2008:28-108).”

Bulut'un ideoloji ve dil üzerine yaptığı yorum, dilin her türlü kullanımında ideolojik unsurlar bulmanın mümkün olduğu, teknik metinlerde dahi ideolojinin var olduğu mesajını verir. Kişinin yazınsal, teknik ya da herhangi bir türde bir metni oluşturabilmesi kişinin toplumsal, kültürel, kişisel bir duruşunun var olmasıyla, bütün bunlarda ise ideolojik etkilenimlerin kaçınılmaz şekilde yer almasıyla açıklanabilir. Kısacası dil, ideolojik bir kullanımın ürünüdür.

1.2.1.1.Çeviride Söylem ve İdeoloji

Söylem, ideolojinin tespitini yapmak için faydalanılan en önemli araçtır. Basit tanımıyla söylenen sözler, ifade şekli, vurgu, tonlama gibi söyleyiş biçimlerinin tümü, söylemi tanımlamak açısından önem taşır. Söylem, ideolojik ifadelerin, üslupların tespiti bakımından kullanılacak en etkili yöntem olarak ortaya çıkmaktadır. Van Dijk'a göre “söylem, toplumun ayrılmaz bir parçasıdır ve toplumdaki haksızlıklara karşı yürütülen mücadele de yeri vardır. Eleştirel söylem araştırmacıları, yalnızca söylem ve toplumsal yapılar arasındaki bağları gözlemlemekle kalmaz aynı zamanda birer değişim özneleri olmayı da amaçlar, bunu da değişime en fazla ihtiyacı olan kesimlerle dayanışma içinde yaparlar.” (aktaran Gürçağlar,2005: 85).

Söylem, Dijk tarafından toplumsal boyutuyla ele alınarak toplumdaki haksızlıklara karşı bir ifade aracı olarak kabul edilmiştir. Çünkü söylem ve toplum arasında birbirini tamamlayan oldukça gizli, aynı zamanda anlamlı bir bağ vardır. Kişisel söylemden toplumsal söyleme uzanan, aynı kültür kapsamında ulaştığı erek kitlede anlam ifade

eden söylem, ideolojinin çözümlenme aracı, eleştirel söylem analizi ise söylemin tespit edilmesi için en iyi yöntemdir. Eleştirel söylem çözümlemesi, söylemi ideolojik etkiler taşıyan ve ilk etapta göze çarpmayan güç ilişkilerini üreten ve pekiştiren bir olgu olarak görmekteve bu ilişkileri, daha görünür kılmaya çalışmaktadır (Wodak aktaran Gürçağlar,2005: 85). Söylemin çözümlenmesinin yöntemi olan eleştirel söylem çözümlemesi, Fairclough ve Wodak'a göre dilin kullanımını "sosyal pratiğin bir formu olarak" kabul eden dilin eleştirel kuramından doğmaktadır ve dilin bağlamını daha fazla göz önünde bulundurur. Aslında dili, ideolojik perspektiflerden bağımsız değerlendirmeyen eleştirinin bir türüdür. İdeoloji, güç, hiyerarşi ve sosyal çeşitlilikle beraber cinsiyet nosyonu, metnin açıklanması ve yorumlanması için önemli görünür. Wang ise Eleştirel söylem çözümlemesinin yalnızca yöntem değil aksine dilin kullanımı ve sosyal bağlam arasındaki ilişkiyi anlamak için farklı yöntem ve perspektiflerden oluşan bir yaklaşım olduğunu belirtir. Richardson ise eleştirel söylem çözümlemesinin, eleştiri biliminde bir perspektif; birey ve kurumların kullandığı dili çözümleyen bir kuram ve yöntem olduğuna inanmaktadır (aktaran Aslani, Selmani, 2014:82).

Çeviribilimde ise ideolojinin tespiti açısından söylem çözümlemesi önem taşımaktadır. Munday'a göre (2001: 73), çeviribilimde söylem çözümlemesinin entegrasyonu, çevirinin işlevsel kuramlarına dayanmaktadır. Çeviribilimdeki söylem çözümlemesi yaklaşımı, Michael Halliday'in (1978: 32), hem erek hem de kaynak metindeki dilbilimsel öğelerin pragmatik işlevlerini çözümlmek için kullanılan kayıt çözümleme modeline uygundur. Halliday, "Sistemik İşlevsel dilbilgisi" modelinde dili, iletişim aracı olarak düşünür ve dilbilimsel öğelerin kullanımını belirleyen durumsal etkenleri ortaya çıkarmak için kuramsal çerçeveyi kullanır. Halliday'in kuramı temel alınarak 1990'lı yıllarda Fairclough'un eleştirel söylem çözümlemesi diye nitelendirdiği yeni bir kuramsal yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu çerçeve, metindeki ideolojik ve güç ilişkilerinin altında yatan nedenleri ortaya çıkarmak için kullanılır.

Eleştirel söylem çözümlemesi, bir dile ve bir kültüre odaklanan metindilbilimsel bir yaklaşımdır. Buna rağmen, çeviribilimde eleştirel söylem çözümlemesi modeli, yalnızca kaynak metne uygulanmaz aynı zamanda erek metne de odaklanır. Eleştirel söylem çözümlemesinin temel amacı, söylemdeki ideolojik ve güç yapılarını ortaya çıkarmak olmasına rağmen erek metindeki söylem çözümlemesi, politik eleştirileri çözümlmek

için kullanılır (Munday ve Halliday aktaran Aslani, Selmani, 2014:82). Çeviribilimde ideolojik, özellikle politik metinleri saptamak ve çevirmen kararlarını çözümlenebilmek açısından eleştirel söylem çözümlemesinin araçlarını incelemek gerekir. Eleştirel söylem çözümlemesinin araçları arasında sözcükler, kipler, metinlerarasılık gibi birçok etken sayılabilir. Fakat çevirmen kararları açısından en önemli söylem çözümlene aracı, çevirmen tarafından kullanılmasına karar verilen, seçilmiş sözcüklerdir. Yani bilinçli bir çevirmen, bir metni çevirmek yönünde aldığı kararlarda erek dilde kullandığı sözcüklerin çok etkili olacağını farkındadır. Bu yüzden de kullanılan sözcüklerin çevirmen söyleminin ideolojik boyutunu tespit etmek açısından önemli bir veri oluşturduğunu öne sürmek mümkündür.

Van Dijk'in aktardığı gibi fikirler, sözcüklerde kodlanabilir ve bundan dolayı bazı sözcüklerde, ideolojik temelli imaları, olumlu ve olumsuz anlamları çıkarmak mümkündür. Çevirmenin, işbirliği yaptığı ya da çalıştığı yayınevi, çevireceği esere karar verme süreci, çevirmek için seçtiği metin ya da yapıt ve son olarak metin içinde kullandığı sözcükler ve sözcük seçimi, çevirmenin söylemine etki edecek ve ideolojisini ortaya koyacak niteliktedir. Bu yöndeki tespitleri ortaya koyabilmek açısından çeviribilimde ideoloji çalışmalarında söylem analizinin önemi ortaya çıkmaktadır.

K. Reis'in geliştirdiği Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi Yöntemi (Übersetzungsrelevante Textanalysemethode), çevirmenin bir metni çevirmeye karar vermeden önce, metnin konusu, dili, ideolojisi, aktarım amaçları ve erek metnin göreceği işleve kadar birçok boyutun çevirmen tarafından sorgulanması ve bu süreç sonucunda metni çevirip çevirmeyeceğine karar verme sürecidir.

1.2.2. Çeviride İdeolojinin Sosyolojik Boyutu

İdeoloji bireysel olmayıp, toplum içerisinde anlam kazandığı için ideolojiyi toplumdan soyutlamaksızın bütün bileşenleri ile değerlendirmek gerekir. İdeolojinin bireysel düzlemi aşp, toplumsal düzleme ulaşması veya toplum içerisinde herhangi bir ideolojinin çökmesi, o topluma giren çeviri eserlerin de toplumun ideolojisi yönünde bir değişim yaşamasına sebep olur. Toplumun ihtiyaçları, toplumun ideolojisini ya da tam tersi yaklaşımla toplumun ideolojisi, toplumun ihtiyaçlarını belirler. Toplumun ideolojisi ve ihtiyaçları arasındaki doğru orantı, çeviride toplumun ideolojisi ve ihtiyaçları ile de aynı doğrultuda bir orantı oluşturur. Özetle toplumun ideolojik

yaklaşımlarını desteklemeye ya da onları yok etmeye dayalı olarak çeviri eserlerin niteliği ya da niceliği şekillenmektedir.

Çevirideki ideolojinin sosyolojik boyutu, yukarıdaki bilgiler doğrultusunda incelemeye tabii tutularak sadece toplum ile sınırlandırılmayıp kültür ile de şekil aldığı gerçeği doğrultusunda açıklanmaya çalışılmalıdır. Böylelikle bu başlık altında, çeviride ideolojinin toplumsal ve kültürel boyutunun makro bir yaklaşımla aktarılması önem taşımaktadır.

1.2.2.1. Çeviride Toplum, Kültür ve İdeoloji

Toplum ve kültür ikilisi birbirini tamamlayan aynı zamanda birlikte anılan iki kavram olarak değerlendirilebilir. Kültür, toplumun bir bileşeni, toplum ise kültürün hareket alanı bulduğu yer olarak tanımlanabilir. Toplum ve kültür ikilisinde ideoloji, oldukça belirleyici ve yönlendirici bir etkiye sahiptir. Fakat ideolojilerin dönem dönem ortaya çıkabilecekleri, kimi zaman tüm topluma, kimi zaman ise toplumun bir kesimine hâkim olabilecek etkilerinin olduğu yadsınamaz. İdeolojilerin toplumları ve kültürlerini, etkileme, yönlendirme, değiştirme yönünde güce sahip oldukları bilinmektedir.

İdeoloji, insan yaşam ve kültürüne dayanan fikir ve konseptlerin sistematik bir şemasıdır; o, farklı sosyal gruplar arasında ayırım yapan düşünmenin bir yoludur. Kültür ve ideoloji, farklı iki nosyondur; fakat kültürel yaklaşımlar, insanların ideolojilerini etkilediği için ikisi birbiriyle örtüşmektedir (Djedei,2014: 12). Dijk'e göre ise ideoloji, belli bir sosyal grubun üyeleri tarafından paylaşılan inançlar sistemidir. Bir sosyal grup aynı tutum ve bilgiyi paylaşmaktadır. Bu inançlar, "sosyal temsiller" olarak adlandırılır; ideolojiler, bu sosyal temsillerin temel inançlarını organize ederler. İdeolojiler, özgürlük, eşitlik, adalet, nesnellik gibi genel norm ve değerlere dayanan özel bir yapıya sahiptirler. Toplumun üyeleri, bu değer ve normları, kendi ideolojilerine göre düzenlerler (Djedei,2014: 11). Kısacası toplum içerisinde şekil alan kültür gibi ideoloji de toplumun ihtiyaç ya da beklentilerine göre biçimlenir. Beklentilerin çeşitliliğine göre, ideolojilerdeki çeşitlilik de artar. Genel olarak bütün toplumlarda her zaman birkaç farklı ideolojinin olduğu bilinir. Bunlardan biri, toplumu ve diğerlerini etkilemede

diğerlerine göre daha baskın⁷ olur (Petrescu, 2009: 94). Beaton'a göre, baskın sorusu ve dominant ideoloji nosyonu, özellikle kurumsal oluşumlar içerisinde. Böyle oluşumlarda ideoloji, baskın gücün yasalaştırılması için tutarsız stratejilerin oluşumudur. Kurumsal ideoloji prensip olarak egemen ve güç ile bağlantılı olarak görülürse, değer ve inançların bireysel oluşumuna karşı çıkar. Dijk, kişisel ideolojilerin olmadığını söyler ve Grant ise bireysel değerlerin sübjektif ideolojik sistemini tanımlamak için "axiology" terimini ortaya atar. Bireyselliğe dayalı olmasına rağmen, axiology, sosyal olarak kurulmuş değerler sistemi olarak tanımlanır (Petrescu, 2009: 94). Değer bilim veya değerler sistemi olarak tanımlanan axiology, bireysel ve toplumsal değerlerin tanımlanması açısından önemlidir. Bu değerleri belirleyen ise toplumsal ve bireysel değerler olduğu gibi ideolojilerin de bu değerler içerisinde edildiği yerdir.

Bütün bu bilgiler ışığında ise çevirinin toplum, kültür ve ideoloji üçgeninde nasıl yer aldığı sorusunun önemi ortaya çıkar. Bu üçgenin çeviri açısından önemi reddedilemez. Çeviribilim açısından kültürel bir paradigma döneminin yaşanması, çeviri faaliyetlerinde çevirmenin kültür kavramına yönelmesine dikkat çektiği gibi sosyolojik yaklaşımlar ile de çevirinin toplumsal boyutuna⁸ dikkat çekilmeye başlanmıştır. Alev Bulut, mevcut durumu özetleyerek şöyle açıklamıştır:

"Bugün dil ve yazın incelemelerinde yaşanan paradigma değişikliği, toplumsal ve kültürel bakış açılarının baskınlığı, çeviribilimin bu alanlarla ilişkisini daha da sağlamlaştırmaktadır. Aynı dili konuşan özerk alanlar arası bir ilişkidir bu. Ufuk ve yol açıcudur. Günümüzün çeviribilimi geçirdiği dilsel, metinsel, işlevsel evrelerle birlikte kültürel, toplumsal bir çerçeveye yerleşmiştir. Bu çerçevede tıpkı dilbilim ve yazınbilim gibi çeviribilim de kendi araştırma konularına ve nesnelere yaklaşırken toplumbilimle, iletişim bilimiyle, kültür araştırmalarıyla kurduğu bağlarla büyük ölçekli bakış açıları kazanmaktadır. (Bulut,2008: 11)."

Çeviribilimin, disiplinlerarası yelpazesinin geniş olması, kültür, toplum kuramlarının bu alana da uygulanmasını gerekli kılmıştır. Tosun, çeviri alanında yirmi yıl egemen olan

---

⁷Karşıt ideolojiler tezde işlenen dönemde etkin bir şekilde görülmektedir. Öyle ki bu ideolojiler, toplumsal olaylara yön verecek kadar içselleştirilmiş ya da taraflara empoze edilmiştir. Dönemin karşıt ya da rakip ideolojileri olarak sağ-sol sınırları ile ayrılan İslamcı, milliyetçi ve sosyalist kesimi ele almak mümkündür. İki tarafta farklı ideolojilere sahiptir ve iki tarafın da baskın ideolojileri vardır. Ayrıca iki tarafın ideolojileri, toplumu oldukça etkilemiştir.

⁸Bkz. Sevinç Arı, Çeviri Sosyolojisi, Aylak Adam Yayınevi. Bu kitap vasıtasıyla Çevirinin sosyolojik boyutu hakkında çok daha detaylı bilgi edinilebilir.

bireysel bakış açılarından sonra, son yıllarda yaygınlaşan sistemci/toplumcu bakış açısının, Even Zohar'ın çoğul dizge kuramıyla başladığını sonra ise Lawrence Venuti'nin çeviri üzerine toplumsal yaklaşımları ve Theo Hermans tarafından Luhmann'ın sistem kuramının çeviriye uyarlanması, çeviride sistemsel bakışın edebiyat dizgesini aşması anlamına geldiğini belirtmiştir (Tosun, 2013: 225). Bu açıklama ile çevirinin hem edebiyatın alt sistemi olmaktan kurtulduğu hem de bireysel bakış açılarından sıyrılarak toplumsal yaklaşımların ön plana çıktığı anlaşılmaktadır.

Son zamanlarda oldukça öne çıkan toplumsal sistem kuramına göre, çevirmenin çevireceği metni kendisinin seçmemesi, çeviri amacıyla ilgili karar verme yetkisinin bireysel değil, toplumsal olması ya da diğer toplumsal sistemler tarafından sınırlandırılmış olması, çevirmenin eylemini tek başına bireysel eylem olmaktan çıkarır. Çevirmen kendi istekleri doğrultusunda, bağımsız bir eylem, bağımsız bir amaç güdemez ve çeviri mesleği, onu birçok yaptırımla ve yönlendirmeyle sınırlar (Tosun, 2013: 228). Çevirmenin bireysel yaklaşımdan uzaklaşması, çevirinin toplumsal boyutunun var olduğunu ve bunun oldukça önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Kaindl ise kültür ve sosyoloji bağlamında bir ayrıma gider ve farklı bir bakış açısı geliştirir;

“Sosyolojik bir yönelimden söz edilecekse, işlevsel ve kültür odaklı çeviri kuramlarının bunu zaten içerdiğini vurgulamak gerekir. Bu bağlamda sosyolojik dönüşüm, işlevsel çeviri kuramının erek metin odaklı yaklaşımındaki gibi mevcut paradigmanın kırılması olarak değil, ağırlık merkezinin yenilenmesi olarak anlaşılmalıdır. Bunun daha iyi kavranması için, çevirideki kültürel ve sosyolojik boyut arasındaki farkın netleştirilmesi gerekir. Örneğin sosyokültür teriminde olduğu gibi, bu iki kavram arasında kesin ve açık bir ayırım yapılmadığı gibi, aralarında bir kesişim kümesi de bulunmaktadır. Kültür, her şeyden önce bir grubun paylaştığı ortak değerleri, tutumları ve davranış biçimlerini birbirine bağlar (krş. Chesterman 2006: 11) (Kaindl, 2009 içinde Yücel,2013: 169).”

Kültür ve sosyoloji arasındaki farkı netleştirmenin öneminden ve bunun pek mümkün olmayışından bahsedilerek çevirinin kültürel boyutu da analiz edilmeye çalışılmıştır:

“Çevirinin kültürel boyutu, öncelikle araştırma alanının genişleyerek dilin ötesine geçmesini; kültürün belirlediği eylem pratiklerinin, metinleştirme geleneklerinin ve dil dışı unsurların da araştırmaya dâhil edilmesini sağlamıştır. Sosyal boyut ise sosyal grup ve nesnelerin yapısına ayrıca farklı sosyal eylem biçimlerinin organizasyonuna işaret etmektedir. Bu noktada araştırma alanı, bireysel sosyal eylemlerden toplumsal grupların ve kurumların analizine, buradan da toplumsal yapıların ve değişimlerin analizine kadar uzanır. Böylece bu türden bir sosyolojik çeviribilim özellikle çevirmenin sosyal birey olarak ait olduğu grup içerisinde rolü ve konumuna, ayrıca diğer sosyal gruplarla ve tüm toplumla olan ilişkisine odaklanmış olur. Aynı zamanda çevirilerin yapıldığı kurumsal bağlamlara da odaklanarak bakış açısını, ürün olarak çeviriden, çeviri ürününün içinde yer aldığı aktarım bağlamına yönelir (Kaindl, 2009 içinde Yücel,2013: 170).”

Çeviride toplum, kültür ve ideoloji üçgeninin aralarında fark edilmez kuvvetli bir bağ olduğunu ve bu bağ doğrultusunda ise ortaya çıkan çeviri ürünlerin var olduğunu öne sürmek mümkündür. Çeviribilim alanındaki değişen yaklaşımlar ve gelişmeler, bu üç bileşeni birlikte değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Çünkü kültür bir toplumun, ideoloji ise bir kültürün parçası olarak kabul gördüğünde tüm kavramların içiçe geçmiş olduğu anlaşılmaktadır. Kültürel değerlerin zamanın koşullarına göre değişmesi, ideolojinin de benzer neticeleri yaşamasını sağlamaktadır. Kültür ve ideoloji, bir toplumun en önemli yansımasını oluştursa bile toplumun ihtiyaçlarına, zamanın gereklerine göre değişime uğradıklarını öne sürmek mümkündür.

1.2.3. Çeviride Politika ve İdeoloji

Çeviride ideolojinin varlığı sorgulandığında en çok akla gelen ve ideolojinin en çok anıldığı kavram politikadır. Çeviride politika kavramını iki farklı yaklaşımla ele almak mümkündür. Birincisi politika kavramı, çevirinin, çevirmenin, yayınevinin politikasını anlamak açısından önem taşımaktadır. İkincisi ise çeviriyi ideolojik kılan en temel unsurlardan birisi olarak nitelendirilen politika yani diğer deyişle siyaset kavramının metinsel düzlemde ortaya çıkmasıdır. Politika kavramının çeviribilim açısından kullanılmasını sağlayan temel kavram ise ideolojidir. Çünkü yayınevinin ya da çevirmenin politikası veya politik içerikli metnin çevirisi, hepsi toplamda yayınevinin ya da çevirmenin ideolojisini veya siyasi içerikli metnin ideolojisini ortaya koyar. Bulut, çevirinin ideolojik bir aygıt olarak kullanılmaya uygun yapısı, çeviri kararlarına ve çeviri metne, çevirmen tarafından olduğu kadar, çevirmeni ve çeviri sürecini yönlendiren baskın güç tarafından ideolojik yorum katılması olasılığının bilinen bir durum olduğunu dile getirir (2008: 33-34). Bulut'un savları, çevirinin ideolojik doğasını ortaya koyar. Çevirinin doğası, kendiliğinden var olan, sebep aramaksızın ideoloji üreten bir yapıya sahiptir. Doğal olarak bir çeviri eyleminde her zaman ideolojik bir yaklaşım bulmak mümkündür. Böyle bir yaklaşımı tespit edebilmek, ideolojik bir bakışla analiz gerektirir. Yani ideolojiiyi aslında zihinlerdeki ideolojiler belirler.

Çevirinin ideolojik doğasının getirilerinin yanı sıra yukarıda değinilen çeviri politikası ve politik metinlerin çevirisi üzerine yoğunlaşmak gerekir. Çeviri politikası, son zamanlarda çeviribilim alanında bilinçli olarak kullanılan gözde kavramlar arasındadır.

Çeviri politikasını yayınevının, çevirmenin ve çeviri ürünün politikası olacak şekilde hiyerarşik bir bakış açısıyla incelemek gerekir. Köktürk, çeviri politikasının bilhassa ideolojide kendini gösteren bir etkiye sahip olduğunu, bazen kaynak metnin yapısının ideolojik kaygılardan dolayı şekil değiştirdiğini ve kaynak metinden tamamen farklı bir işlev kazandığını dile getirmektedir. Ortaya çıkan bu durumun, skopos kuramıyla bağlantısı kurulabileceği gibi Lefevere'nin yeniden yazım yaklaşımıyla da açıklanabileceğine vurgu yapılmaktadır. Köktürk, Lefevere'nin yaklaşımına göre her çeviri yeniden yazma olduğu için, çevirilerin en fazla manipüle edilen metinler olduğunu anımsatarak çevirmenin çeviri esnasında belirlediği politikaya⁹ göre çeviri eseri yeniden yazabileceğine dikkat çekmiştir (Köktürk, 2015: 18).

Çeviri politikasını tespit etmek açısından Lefevere'nin iddialarını dikkate almak ve çevirinin manipüle edilebileceğini göz önünde bulundurmak gerekir. Lefevere'nin bu yaklaşımına göre bir çevirinin yayınlanıp yayınlanmama merci egemen ideolojidir veya hamidir (Köktürk, 2015: 21). Bu iddiadan hareketle çoğunlukla hami veya çevirmenin ideolojide paydaş oldukları; kısacası aynı ideolojik görüşün savunucuları olmaları sorunsuz bir çeviri süreci ve çeviri ürünün ortaya çıkmasını sağlayacağı görüşünü oluşturmaktadır. Ayrıca Köktürk, çeviri politikasına yön veren farklı çeviri stratejilerinden de bahsetmiş, bunları ödünçleme, sözcüğü sözcüğüne çeviri, anlamına göre çeviri, açıklama, uyarılama, yer değiştirme, standart hale getirme, perspektif kaydırma, daraltma/genişletme, anlamsal çeviri, iletişimsel çeviri, eşdeğerlik etkisi, doğallaştırma, modülasyon, eksiltme, güncelleştirme, bölümlenme, basitleştirme olacak şekilde kategorize etmiştir(krş. Köktürk, 2015: 41-43). Mevcut bilgiler ışığında çeviri politikasının ideolojiyle bağlantılı olduğu bunu ise daha çok hami denen egemen güç ya da ideolojilerin yönettiği anlaşılmaktadır.

---

⁹ Lefevere'nin bu görüşü oldukça belirleyici olduğu gibi yayınevının etki gücünün çevirmenin politikası üzerinde kimi zaman daha baskın olduğunu hatırlatma gereğini oluşturmaktadır. Çünkü çevirmenin çeviri politikası üzerinde yayınevının politikası vardır ve bu daha belirleyici bir güce sahiptir. 2. Bölümdeki yayınevi sahipleriyle yapılan röportaj, söyleşi tarzı konuşmalar incelendiğinde kendi ideolojilerine ve politikalarına uymayan yayınları yayınlamak gibi bir arzu içerisinde olmadıkları görülmektedir. 1960-1980 döneminin ideolojik etkisine buradaki söylemler bağlanacak olsa dahi (ki yalnızca buna bağlanamaz, gerçekten bu görüşü güttükleri için farklı yayınlara ya da farklı görüşe hizmet eden ideolojilere karşıt politika belirledikleri pek aşikârdır, bu iddiayı 3. Bölümdeki dergi incelemelerinde görmek de mümkündür. Çünkü dergi yayınevleri de bir ideolojiye hâkimdir ve dergilerin içeriği de bu ideolojiye yönelik politika doğrultusunda oluşturulmuştur.) günümüz yayınevi politikaları ya da yayınevlerinin yayınladıkları çeviri eserler incelendiğinde dahi benzer kanaate varmak mümkündür. Yani çevirisi yapılacak eser ile yayınevının, çevirmenin görüş birliğinin arandığını söylemek olasıdır.

Çeviri politikasının haricinde politik metinlerin çevirisinin mevzu edilmesi, önem arz etmektedir. Politika, ideoloji ile eş anlam taşıdığı için politik metinlerin kapsamı ideolojik kabul edilmektedir. Bulut, bütün politik metinlerin ideolojik olduğunu, tartışmaya açık olmayan ve belirgin ideolojik ileti taşıyan metinler olduğunu vurgulamaktadır. Bazı metin türleri içinde gizli dolaylı ideolojik iletileri dilsel ve metinsel şifrelerle çözmek gerekirken politik metinlerin varlıklarını bu iletilere borçlu ve alıcı-odaklı metin türü oldukları dile getirilir (Bulut,2008: 66). Kısacası politik metinler, ideolojik görüşlerin metinleridir ve çoğunlukla ilgili görüşe hizmet etmekle mükelleftir. Sözlük anlamıyla ideoloji, politikayla direkt bağlantılı olarak açıklanır ve politik sistem, parti ya da organizasyona dayalı inanç ve prensipler dizisi olarak tanımlanmaktadır (Djedei, 2014: 11).

İdeoloji ve politikanın tanımsal yakınlığı bu çalışma kapsamında da konu edilmektedir. Bu çalışmada politik söylemlerin ideolojik etkisine ve ideolojinin politik söylemdeki etkisine yoğunlaşmış ve çeviri yazınına bunların yansıması çözümlenmeye çalışılmıştır. Heywood'a göre iki yüzyıldan beri siyasî ideoloji, dünya tarihinin oldukça önemli bir parçası haline gelmiştir. İdeoloji, modern dünyanın şekillenmesine neden olan ekonomik, sosyal ve siyasî bağlamda başkaldırmalardan ortaya çıkmış, sosyal değişim ve siyasî gelişim süreci içerisinde ise her zaman var olmuştur. İdeoloji en başlarda sanayileşen Batı'da ortaya çıkmış olsa dahi yavaş yavaş bütün dünyada yayılmaya ve dünya çapında siyasî bir söylem dili yaratmaya başlamıştır (Heywood, 2013:303).

Söyleme yansıyan bu ideolojik ve politik içerikler, saptama ve çözümlemeler açısından önem taşır. Çeviri ve politik söylem arasındaki ilişkiyi göstermek için araştırmalar yapan Schaffner, çevirinin kültürel, sosyal ve politik açılarına ve kaynak ve erek kültürdeki metin üretimine odaklanmış ve söylem çözümlemesini çeviriye uyarlamıştır. Politik söylem çözümlemesi, politik söylemlerin incelenmesidir ve sosyo-kültürel, politik pratiklere, normlara ve politik söylemin bileşenlerini aydınlatan çeviriye dayanır. Bu yüzden modern çeviribilimin ve politik söylem çözümlemesinin yöntemlerinin ve içeriklerinin kombinasyonu, politik söylemin daha kapsamlı çalışılmasında sonuçlanır (Djedei,2014: 5-16). Politik jargonun eleştirel çözümlemesinin amacı, politik bir grubu nasıl yansıttığıdır ve dilin dinamikleri ve gücün anlamları ile çerçevelenmiş öncü eylemi ortaya koymaktır. Eleştirel söylem çözümlemesinin amaçlarından birisi olarak politik

vaat, hukuksuzluğu, eşitsizliği ortaya çıkarmayı kapsar (Nahrkhalajı2009: 4). Bunların çeviride bulduğu karşılık ise oldukça önemlidir. Bu sayede çevirinin, çevirmenin, yayınevinin politikasını saptamak çok daha kolay olacaktır.

1.2.4. Çeviride Din ve İdeoloji

Politika konusundan sonra ideoloji konusunda da, dinin en çok anılan kavram olduğuna, ideoloji ve din başlığında daha detaylı yer verilmişti. Burada, kısaca din kavramının çevirideki belirleyiciliği, çevirmen üzerindeki yönlendirici etkisi ve ideolojik boyutu ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Din, toplumlar ve bireyler üzerinde her zaman var olan, etkisi yoğun hissedilen bir olgu olduğu için çeviri eyleminin mimarı olan çevirmen üzerinde de belirleyici bir rol oynamaktadır. Çevirmenin, dindar olması ya da dine uzak bir karakter olması, çeviri esnasında aldığı kararlarda muhakkak ki etkili olur. Çevirmenin dindarlığının hangi kültüre ait olduğu da çeviri eyleminde belirleyicidir. Çevirmenin dinle ilgili bilgisinin her iki kültürde de gerekli olduğu gerçeğinin dışında, çevirmenin özellikle erek kültürün din anlayışına sahip olması önemlidir. Bunun anlamı, çevirmenin çeviri sırasında erek kültürde yaşayanların metne bakışına uygun çeviri yapmasıdır. Çevirmen, kültürel unsurlar içeren bir çeviri eylemi gerçekleştirirken, toplum kültürünün temel sembollerinden olan dinsel bağlamı tanımaksızın çeviri yapamaz. Çevirmen hiçbir durumda metnin kültürü karşısında tarafsız bir tavır sergilemez.

Din, çevirmenin aldığı kararlar, çevirmeye karar verdiği metinden metin içerisinde kullanmayı tercih ettiği kelimelere kadar birçok faktörü içermektedir. Çevirmenin dini görüşünün ideolojik denilecek kadar üst bir düzleme çıkması, çeviride tahriflerin oluşmasına sebep olacağı gibi uygulanan çeviri politikası ile okurun yönlendirilmesi olasıdır. Bu durum dini içerikli olmayan metinlerin dini bir kılıf giymesine neden olacağı gibi dini içerikli metinlerin ise dine uzak olan, içindeki dinsel doneleri aktarmaktan kaçınan çevirmenler tarafından aktarımın gerçekleştirilmesiyle daha farklı bir görünüm edinmesine sebep olacaktır.

1.2.5. Çeviri Edebiyat ve İdeoloji

Çevirinin olduğu her alanda varlık gösteren ideoloji, çeviri edebiyatta da bir gerçeklik olarak ortaya çıkmaktadır. Çeviri faaliyetinin başlama sürecinden önce ideolojinin

sürece dahil olduğunu ve çeviri, ürün olarak var olduktan sonra dahi ideolojik etkisinin okuruna göre değişkenlik gösterdiğini öne sürmek mümkündür. Her çeviride olduğu gibi yazılı çeviride de ideolojik yaklaşımı, süreç öncesinden başlatmak yerinde olacaktır. Ayrıca genel olarak bir metnin çevrilmesine karar verilmesiyle başlayan süreçte, çevirinin hangi koşullarda kimin tarafından yapılacağı başta olmak üzere alınan tüm kararlar, sürecin amacına uysa bile, başka bir bakış açısından ideolojik ya da çıkar amaçlı görünebilir (Bulut,2008: 36-37). Bulut'un ifadeleri neticesinde, çeviri faaliyeti kapsamında değerlendirilebilecek süreç öncesinde, süreç esnasında ya da sonrasında çeviri eylemine yönelik alınan bütün kararlar, bir amaca hizmet eder. Bu amacın bir ideolojinin tekelinde olması ise neredeyse kaçınılmazdır.

Çeviri edebiyatta ideolojinin hakimiyeti ise büyük oranda egemen güçlerin beklentileri doğrultusunda şekillenir. Çünkü çevirinin gerçekleşmesinin arka planında hiyerarşik bir yapının var olduğu gerçeği, çeviri yazın faaliyetlerini nicel ve nitel bağlamda etkiler. Mevcut ideoloji beklentilerine göre yabancı eserlerin içeriksel anlamda uygunluk tespiti yapılarak seçilmesi, çevirisi yapılacak yabancı eserlerin sayısının erek kitlenin beklentileri, ideolojik yaklaşımları da göz önüne alınarak artırılması ya da azaltılması yönünde alınan bütün kararlar, egemen ideolojinin kararlarıdır. Bu durum ise Zohar'ın öne sürdüğü gibi çeviri yazınındaki merkez-çevre kuramı açısından belirleyici olur. Mevcut koşullara göre kimi zaman çeviri yazının, merkez kültürü zorlaması anlamına da gelir. Çeviri yazının merkez kültürü zorlaması ya da çeviri yazın faaliyetlerinde önemli düzeyde artışın olması, genel hatlarıyla ideolojik görüşün yaygınlığı, etkisi ile özdeşleştirilebilir. Çeviri yazın faaliyetinin vuku bulmasına olanak sağlayan yayıncılığı, çevirmeni ve ürün olarak çeviri metni, ideolojik ilişkiler açısından kısaca analiz etme gerekliliği ortaya çıkar.

1.2.5.1. Çeviri Yayıncılığında İdeoloji

Çeviri kuramlarında gerçekleşen paradigma değişimi ile çeviri süreci içerisine dahil edilmeye başlanan yayınevleri, işverenler ve politikaları, süreci belirleyen, yönlendiren en önemli faktörler olarak algılanmaktadırlar. İşveren görevini üstlenen yayınevleri, aslında çeviri eyleminin başlama emrini veren en üst kurul olarak algılanabilir. Çeviri sürecinin iç ve dış faktörlerden oluşan oldukça kapsamlı bir süreç olduğu dikkate alındığında en etken rolü yayınevlerinin üstlendiğini belirtmek mümkündür.

Arı, çeviri sürecinde ve alanında, yayınevlerinin otoritesi, yetki ve güç faktörlerini üstlendiği kadar, sorumluluk yönünü de üstlendiğini belirtmektedir. Yayınevleri, çeviri süreçlerinin sadece pazar payı ve güç açısından yönlendiricisi olmazlar, aynı şekilde, toplumsal sorumluluk, sermaye olarak da yönlendiricisi olmayı üstlenirler. Çeviri alanının oldukça önemli ayağını oluşturan yayınevlerinin, sosyolojik işlevi ve etkisini anlayabilmek açısından Bourdieu'nün kuramı, en uygun kuramlardandır. Yayınevlerinin çeviriler ve çevirmenler üzerindeki etkisini sağlıklı bir şekilde gözlemlemek için yayınevlerinin toplumdaki işlevlerini bilmek gerekmektedir.

Ekonomik ve sembolik sermayenin dönüşmesinde önemli araç olan yayınevlerinin asıl başarısı, sembolik sermayelerini ekonomik sermayeye çevirebilmeleridir. Herhangi bir yayınevi, sembolik sermayesini artırmayı başarır, ekonomik ve sembolik bir güce erişebilir ve ilgili yayınevinin toplumsal etkisi o derece fazla olur. Yayınevlerinin sosyolojik etkisi ve kültür yapılandırmalarındaki rolü, yayınevlerinin sahip oldukları sembolik sermayelerinin, ekonomik sermayelerinden daha etkili ve güçlü olduğu anlamını taşımaktadır (Arı, 2014: 244- 245).

Yayıncılık faaliyetlerinin ya da yayınevi politikalarının öncelikli amacının kazanç gütmek olduğu varsayımından hareket edilirse yayınevi politikasının kazanç getirecek eserlerin çevrilmesine yönelmesi anlaşılabilir bir durumdur. Fakat eserin kazanç getirecek olması yayınevinin kendi sembolik sermayesinden ve oldukça önemli bir rolü olan ideolojik yaklaşımından vazgeçeceği ya da bunun haricinde yayınlar yapacağı anlamına gelmez. Yazıcı (2004: 213), yayınevi politikasının ticari maksadı göz önüne alındığında, okuyucu odaklı olmasının beklendiği ve hedef kültürün gereksinim duyduğu kültürel beklentinin de dikkate alınması gerektiğine vurgu yapmıştır. Fakat bu durum, her zaman böyle gerçekleşmez, yayınevi hem kar ve çıkar amacı güdebilir hem de kendi ideolojik yaklaşımına hizmet edecek yayıncılık politikası gütmeyi isteyebilir.

1.2.5.2. Çevirmen ve İdeoloji

Kendisine iki dil ve kültürün aracısı ve elçisi olduğu yönünde birçok tanımsal sıfat yüklenen çevirmen, yaptığı iş neticesinde oldukça önemli bir konuma sahip olur. Yayınevinden ya da işverenden sonra kaynak metnin aktarımı yönünde alınan birçok kararda etkili olan karakterdir. Yaptığı işin zorluğunun ve öneminin bilincinde olması beklenen çevirmen, süreci, ürünü, alıcı kitleyi etkileyecek derecede kritik bir statü

üstlenir. Bu durum, çevirmene hem sorumluluk yükler hem de ayrıcalık kazandırır. Böyle bir ayrıcalığa sahip ve önemli konumda olan çevirmenin, bir kültürün, dilin içerisinde yetiştiği hakikatinin yanı sıra insani vasıflarının, duygularının, görüşlerinin var olduğu, belli bir öğretinin savunucusu olabileceği yönünde gerçeklerin varlığı da belirler.

Basil Hatim ve Ian Mason'a göre, merkezinde çevirmenin bulunduğu iletişimsel bir süreç olarak çevirinin kabul gördüğü bakış açısında çevirmen, her birinin oldukça farklı gerçekliği, ideolojisi olduğu kültürler arasında aracılık görevine sahiptir. Aracılık görevinin ise iletişimsel, kullanımsal ve göstergesel boyutları mevcuttur. İletişimsel boyut ile kastedilen, örneğin yazılı teknik çevirilerde, bir kültürün dilsel araçlarının farklı bir kültürün diline aktarılması; kullanımsal boyutta, örneğin ardıl sözlü çevirilerde, bir kültürün önermelerinin etki ve iletişimsel işaretlerle aktarılmasıdır. Göstergesel boyuttaysa, örneğin yazın alanında tiyatro oyunu çevirisinde toplumsal yaklaşımların güçlendirilmesi, ideolojik satır aralarının aktarılmasıdır (Basil Hatim ve Ian Mason 1997:237-238 aktaran Bulut,2008: 27). Çevirmenin üstlendiği görevlerin ve gerçekleştirdiği çevirinin, rolü ve ehemmiyeti bir kez daha Hatim ve Mason'un görüşlerinde vurgulanarak ortaya çıkar. Mevcut iletişimsel bakış açısıyla çevirmenin aracılık rolünü, yazın çevirisinde de devam ettirdiğini öne sürmek mümkündür. Yazın çevirisinin diğer çeviri türlerine kıyasla aktarım aşamasında birçok zorluğunun olduğu bilinir. Yazın çevirisi, çeviri süreci öncesinde bir birikim ve hazırlık süreci gerektirir ve süreç öncesi, süreç esnası ve süreç sonrası olmak üzere bir bütünün ürünü olarak ortaya çıkar. Bulut'un ifadesi ile yazın çevirmenin de imzaladığı sözleşme doğrultusunda çevirdiği kitabın başında yasal olarak adının olması bir kimlik, kişilik ve duruş sergilemesi anlamına gelir. Yaratıcı bir süreç olan yazın çevirmenliği çevirmene ait kişisel ya da yayınevine ait kurumsal ideolojik kararların sergilendiği bir süreçtir (Bulut, 2008: 111).

Çevirmenin çevirdiği esere imzasını atması, çeviri eser ile ilgili bütün sorumluluğu üstlendiği anlamına gelir. Bu nedenle de çeviri eser içerisinde, çevirmene dair izlerin bulunması kuvvetle muhtemeldir. Çevirmene dair izlerde yetiştiği toplumun normlarını, kültürel değerlerini ve kendi görüşünü, ideolojisini ve öğretisini görme olasılığı büyüktür. Çevirmenlerin, kendilerini kültüründen soyutlaması beklense dahi kültür,

onun zihnine kodlanmış olduğu için çeviri süreci boyunca çevirmenin, kültürden, politikadan ve ideolojiden etkilenmesi kaçınılmazdır (Shuping,2013: 56). Kültür çevirmenin doğasıdır ve tıpkı fiziksel uzuvları gibi kendisinden ayrıştırılarak değerlendirilemez.

Çalışmanın odak noktasını ideoloji üzerine olduğundan dolayı kültür gibi diğer değerlerin ötesinde çevirmen ideolojisinin etkisi burada tartışılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca belirtilmesi gereken önemli bir nokta ise ideolojinin kimi zaman kültürün bir parçası olabileceği, kimi zaman ise kültüre entegre edilmeye çalışılan, kültüre transfer bir şekilde sokulmaya çalışılan ideolojilerin var olduğudur. Çevirmenin ideolojinin bu iki türünün etkisi altında kalması ise kuvvetle muhtemeldir.

Mevcut bilgiler ışığında ideolojinin çeviri eserde vuku bulmasını iki şekilde ele alarak çevirmen açısından incelemek gerekir. İlki çevirmenin ideolojisi ve bu doğrultuda çeviri esnasında aldığı kararlar, ikincisi ise ideolojik erklerin, hamilerin çevirmeni, çevirmen kararlarını yönlendirecek nitelikteki etkileridir.

Çevirmenin kimliği, hayata bakışı, belli bir duruşu olması çeviri esnasında ideolojik olarak nitelendirilebilecek kararlar almasını kaçınılmaz kılar. Yazın çevirmenin ideolojik kararlarını çok büyük oranda söyleminde, çevirisinde kullandığı sözcüklerde aramak gerekir. Mesleğinin bilincinde, bilgi birikimi olması çevirmenin bilinçli anlamda ideolojik kararlardan kaçınmasını, böylece daha fazla profesyonel, uzman olmasını sağladığını öne sürmek mümkündür. Fakat bir kurum kimliğine sahip olmak, belli bir tarafın üyesi olmak, ekip veya gruba hizmet etme amacı doğrultusunda alınan kararlar, Bulut'un deyimiyle, kasıtlı ideolojik çeviri örnekleri arasına girecektir. İnsanın fitratı itibariyle taraf olma, onaylanma arzusu tarafsız karar almasını çok büyük oranda engelleyecektir. Alev Bulut'un yine bu kapsamda "Tarafsız" karar almak mümkün mü? Ya da "çeviri iletişim amaçlı insani bir süreç, çevirmen de zayıflıklarıyla bir insandır" diyerek, mesleki, kurumsal ve uygulamalı boyutları olan bu karmaşık işin içinden çıkabilir miyiz?" diyerek yönelttiği sorulara cevap aramak, bu bağlamda yol bulmak açısından önemlidir (krş. Bulut,2008:111).

Bu soruların yanıtları ise çeviribilimcilerin bakış açılarına göre değişkenlik gösterir. Beaton, totaliter sistemdeki çoğu çevirmenin/tercümanın işverenlerinin ideolojilerini paylaşımlarını beklendiğini dile getirirken (Beaton aktaran Petrescu, 2009: 95),

ideolojiyi paylaşma, fikirde aynılık görüşünü çevirmenlere sunar. Djedei ise çevirmenlerin, politik söylemde dahi çeviri yapıyorken ideolojik etkiden kaçınabileceklerini, kendi ideolojilerinden bilinçsizce etkilenmemeleri için çevirdikleri metni çözümleyerek, çeviride objektif olmaya çalışmalarının önemli olduğunu belirtir (Djedei,2014: 1). Çok büyük oranda çevirmenin yayınevinin görüşü ile paydaş bir noktada buluşması, başarılı ve aynı amaca hizmet eden çevirilerin¹⁰ ortaya çıkabilmesi açısından oldukça önem taşır; fakat yukarıdaki varsayımın aksini öne sürerek, politik bir çeviri yaparken çevirmenin tarafsız kalmasının, ideolojisini yansıtmayacak ifadeler seçebilmesinin mümkün olmayacağı söylenebilir.

İdeolojinin yazılı çeviriye entegre edilmesinde ikinci bakış açısı olarak yayınevinin/işverenin kendi gücünü ve yetkisini kullanarak çevirmeni yönlendirmeye çalışma olasılığından da söz etmek gerekir. Temelde bütün gücün ve yetkinin sahibi olan işverenin, etik değerlerin üstüne çıkarak, olası yönlendirmelerde bulunması, eserde eksiltme, kısaltma gibi stratejilerin uygulanmasına, punto seçiminden kullanılacak sözcüğe kadar birçok konuda baskın olması muhtemeldir. Bu durum yayınevinin kendi gücünü kötüye kullanması olarak da yorumlanmaya müsaittir.

Çeviri sürecinin en başat görevini üstlenen, anlaşılmazı anlaşılır kılarak erek kültüre sunan çevirmenin çok büyük oranda profesyonelliğini koruması gerektiği bilinen bir gerçektir.

1.2.5.3. Çeviri Yapıtta İdeoloji

Bir çeviri eserin ya da metnin, okura aktarmak istediği bir mesajın, iletmek istediği bir öğretinin olması olağandır. Açık ideolojik metinlerin varlığından bahsetmek mümkün olduğu gibi kapalı ya da örtük ideolojik metinler de vardır. Açık ideolojik metinleri¹¹, ideolojinin sözlük tanımına uygun olarak, sıkça birlikte anıldığı bilinen politika, din gibi belli bir öğretinin aidiyeti içerisinde olan metinler olarak nitelemek mümkündür. Bu tarz

---

¹⁰İkinci ve üçüncü bölümdeki yapılan analizler, göstermektedir ki 1960-1980’de Türkiye’deki yayınevi sahiplerinin ruh hali, farklı görüş ve ideolojideki çevirmenler ile çalışmaya pek de müsait değildir. Yoğun ideolojik bir havanın hakimiyeti, hemen herkesin bir ideolojik öğretinin grubunda olması, zaten benzer görüşte olmayanların aynı ortamda çalışma ihtimallerini azalttığı gibi işverenin kendi görüşünü paylaşmayan çevirmen ile çalışma arzusunun olmayacağını da ortaya koymaktadır.

¹¹ Açık ideolojik metinlere örnek teşkil etmesi açısından 1960-1980 ‘li yıllarda oldukça yoğun bir şekilde çevirileri yapılan Marks’ın, Lenin’in yapıtları gösterilebilir. İkinci bölümde mevcut yirmi yılda ülkeye giren açık ideolojik kapsamlı metinlerin bibliyografyası, okuru, dönemin çeviri akımının ne yönde olduğu konusunda aydınlatmak açısından detaylı bir şekilde verilmiştir.

metinler, zaten belli bir öğretinin amacı doğrultusunda yazılan ve erek dile aktarılan metinlerdir. Kısaca belirtmek gerekirse bu tür metin ya da yapıtlar, yazıldığı kaynak dilde de bir ideolojiyi anlatmak, savunmak, okuruna empoze etmek gibi açık, aleni maksatlarla kaleme alınmış metinlerdir. Bu tarz metinlerin çevirisi de benzer amaçlarla yapılır. Aralarında önemli bir fark mevcuttur, o da açık ideolojik metinlerin çevirisinin erek kültüre her zaman empoze edilemeyeceği ve kaynak toplumda, kültürde yarattığı etki oranında erek kitlede yankı bulamayabileceğidir. Erek kültürde “transfer ideolojik metinler” olarak kalan bu yapıtlar, büyük ihtimalle erek kültürde sınırlı dahi olsa alıcı bulur ve ulaştığı hedef kitle de mevcut metinlerin saplantılı düzeyde savunucusu, sahiplenicisi olan gruptan¹² oluşur. Aslında bu tarz metinlerin, hedef kitlesi oldukça bellidir, aynı görüşün savunucularını bir araya toplarlar.

Kapalı ideolojik metinler ise çoğunlukla yazınsal metinler içerisinde romanlar, hikâyeler, öykü ve şiirler gibi edebi metin türlerinden oluşur. Açık ideolojik metinlerin aksine, örtük ideolojik metinlerde tam, belirgin bir ideolojinin varlığını öne sürmek her zaman mümkün değildir. Açık ideolojik metinlerde, ideolojinin tespiti herhangi bir çözümleme yöntemi bile gerektirmezken, örtük ideolojik metinlerde durum tam aksi yöndedir ve bazı çözümleme yöntemleri¹³ geliştirmek gerekir. Açık ideolojik metinlerin hedef kitlesi oldukça geniştir, her gruptan okura hitap edebilir ve bu tarz metinlerin çevirisinde de erek kitle oldukça kolay bir şekilde eserleri benimseyebilir. Çünkü benzer minvaldeki metinlerin kaynak kültürde de geniş bir kitlede yer bulması, erek kitlenin içerisinde de aynı oranda kitleye sahip olabileceği yönünde mesaj verir. Ayrıca bu tarz metinler uç bir ideolojiye kaymamışsa, okurun kafasını bu anlamda çok fazla bulandırmıyor ise çoğunlukla siyasi erkler tarafından sansür ile karşılaşmazlar.

---

¹² Açık ideolojik metinlerin, sınırlı bir kitleye hitap ettiğini görmek açısından 1968 kuşağının güttükleri ideolojiye bağlılıkları ve bu kapsamda yaptıkları faaliyetler, örnek gösterilebilir. O dönemin gençlerinin siyasi bir kimlik edinmek doğrultusunda sağ/sol ayrımı içerisinde olması ve bu doğrultuda kendi ideolojilerini besleyecek yayınların çevrtilmesini ve bunları büyük bir coşkuyla okumaları misal verilebilir. Sol tandansta olan gençlerin, Marks, Lenin, sağcı ya da İslamcı tandansta olan gençlerin ise Mevdudi, vb. okumaları bu görüşü desteklemektedir.

¹³Söylem analizi ve eleştirel söylem analizi bu yöntemler arasında değerlendirilebilir. Tezin ilerleyen kısımlarında görüleceği üzere bu yöntem analizinin verilerinden faydalanılmaya çalışılmıştır, bu yöntem, daha çok dergi incelemelerinde (bilhassa Yeni Dergi’de) okura sunulan hikaye, şiir gibi metinlerde kullanılmaya çalışılmıştır ve çoğunlukla izahat içermektedir; fakat açık ideolojik metinleri verirken herhangi bir analiz tespiti yapmak gerekmemiştir; çünkü politik ya da dini kapsamlı metinlerin ideolojik kategorilendirilmesi, dayanak gerektirmemektedir. Hilal dergisi incelemesinde açık ideolojik metinlerin oldukça fazlasıyla var olduğuna, okur kolayca karar verebilecek pozisyondadır.

Açık ideolojik metinler için aynı iddiayı öne sürmek mümkün görünmez. Çünkü açık ideolojik olarak nitelendirilen metinler, her zaman siyasi erkler için bir tehlike, rahatsızlık duygusu oluştururlar. Dönemsel olarak ortaya çıkan ideolojilere hitap etse dahi bu metinler, her zaman siyasi bir boyutta kalacak ve aksi hiçbir zaman iddia edilemeyecektir. Kapalı ideolojik metinlerin çoğunlukla bir kurgu ürünü olması, belli olay ve çoğunlukla hayali kişiler etrafında gerçekleşmesi ideolojik etkisini azaltabilecek niteliklerdir. Örtük ya da açık ideolojik metinlerin en temel ortak noktası ise kaynak ya da erek dilde her zaman için bir yönlendirme potansiyeline sahip olmaları gösterilebilir.

Açık ya da örtük ideolojik metinler, her zaman yazın dünyasında ve yazın çeviri dünyasında varlıklarını sürdürmeye devam edeceklerdir. Çünkü bu metinlerin varlığı, farklılıkları benimsemeyi kolaylaştırdığı gibi ideolojilerin varlığına karşı olan korkunç, tehlikeli görüşün yıkılması açısından da önem taşır. Aslında her ideolojik metin, okurun zihninde yanlış cereyan etmedikçe tehlikeli değil, aydınlatıcı işlev yüklenmeye muktedirdir.

1.2.6. Çeviri Kuramları ve İdeoloji İlişkisi

Çalışmanın yöntemsel dayanağı, betimleyici kuramlardan gelmektedir. Tarihsel ve araştırma odaklı bir çalışma olması neticesiyle çeviri alanında da betimleyici kuramların verilerinden faydalanılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın kuram odaklı bir amacının olmaması yalnızca sınırlı kuramların ideoloji çerçevesinde çeviribilimsel açıdan yorumlanmasını önemli kılmıştır. Tezin çeviribilim alanının birçok modern kuramıyla bağlantısı ve ilişkisi kurulabilir, bunların en başında sosyoloji ve kültür kuramları gelir. İdeoloji kavramının toplumsal bir boyutunun olması, bu kapsamda araştırmalar yapılmasını gerekli kılmıştır, fakat bunun başka çalışmalar için daha geniş bir konu olarak ele alınması, söz konusu kuramların bütün yönleriyle incelenmesi açısından önem arz etmektedir. Burada sadece genel hatlarıyla sosyoloji ve kültür kuramlarının temel özellikleri hakkında fikir verilmeye çalışılacaktır. Neticede bu tezin sınırları, tarihsel bir araştırmanın doküman analizlerini ideolojik bağlamda ortaya koymak olduğu için daha çok betimsel bir çalışmanın özelliklerini taşır. Bu noktada sözü edilen kuramsal yaklaşımlar, belirgin hatlarıyla verilecektir.

1.2.6.1 Betimleyici Kuramlar ve İdeoloji

Betimleyici çeviri kuramları, İsraili çeviribilimci Gideon Toury'nin, öncü olarak Itmar Even Zohar'ın çoğul dizge kuramını geliştirmesi ile çağdaş çeviri yaklaşımları kapsamında gelişen ve çevirinin erek kültür için olduğu görüşüne dayanan bir çerçeve oluşturur. Asıl araştırma alanını edebiyat çevirileri üzerine oluşturan Toury, betimsel alan üzerinde çalışmalarını sürdürmüş, çeviriye yeni ve farklı yaklaşımlar sunduğu “In Search of A Theory of Translation” adlı kitabında çeviri sürecinden ziyade çeviri ürün ve çeviri metin üzerine odaklanarak betimsel çeviribilimi genel hatlarıyla incelemiştir. Bu alandaki görüşlerini daha sonra geliştirerek “Descriptive Translation Studies and Beyond” kitabını kaleme almış ve çeviribilime önemli derecede katkıda bulunacak yaklaşımlar geliştirmiş, en önemlisi ise alana normların girmesini sağlamıştır.

Betimleyici kuramlar başlığında, Toury'nin erek odaklı çeviri kuramı ve Zohar'ın çoğul dizge kuramı kısaca anlatılarak, bu yaklaşımlar içerisinde ideolojinin nereye eklemeneceği üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

1.2.6.1.1. Gideon Toury ve Erek Odaklı Çeviri Kuramı

1980'li yıllarda yaşanan paradigma değişimi neticesinde kaynak metnin, erek metne dönüşümünde erek kitle, erek kültür yani erek dizge dikkate alınarak çevirinin gerçekleştirilmesi amaçlanmaya başlanmıştır. Toury de erek odaklı bir yaklaşım geliştirerek “yeterlilik”, “kabul edilebilirlik” ve “çeviri normları” kavramları ile alana önemli katkıda bulunmuştur. Toury'e göre kaynak metnin normlarına yakın olan çeviri “yeterli” çeviri, erek metnin normlarına yakın olan çeviri ise “kabul edilebilir” çeviridir. Toury, kaynak ve erek metin karşılaştırmasında dikkate alınması gerekenin iki metin arasında eşdeğerliğin olup olmadığı değil; çevirinin doğası gereği zaten var olan eşdeğerliğin türünün ve derecesinin saptanmasıdır. Bunu belirlemek için ise “norm” kavramına dayanan betimleyici bir yöntem gerekmektedir. Bu yöntem de sadece çeviri metinler ile sınırlı değil; aynı zamanda metinlerin ortaya çıktığı toplumsal ve kültürel bağlamın da dikkate alınması gereken bir yöntem olmalıdır (Toury 1995: 36-39 aktaran Gürçağlar 2011: 47). Toury'e göre bu yöntem, Betimleyici çeviri araştırmaları yöntemidir ve üç aşamadan oluşmaktadır (Toury, 1995, ss.36-39; Munday, 2001, s.112, aktaran Gürçağlar, 2011, s.135);

“1. İlk çeviri metnin, erek kültür dizgesi içerisindeki konumu belirlenir ve metne ne derece önem verildiği ya da metnin, erek kültür tarafından ne kadar kabul gördüğü incelenir.

2. Kaynak ve erek metin mukayesesi yapılarak, varsa deyiş kaydırmaları saptanır. İki metinden seçilecek olan ikili metin birimleri arasındaki ilişkiler betimlenir ve çeviri kavramına ilişkin genellemeye varmaya çalışılır.

3. Alınan kararlarda daha sonra çeviri yaparken yararlanılabilecek sonuçlara varılır (Tahir Gürçağlar 2011:135).”

Betimleyici araştırma yöntemi, erek dizge üzerine kurulmuş ve erek kültür dikkate alınmıştır. Bu yaklaşım çerçevesinde önemi vurgulanan bir diğer bakış açısının ise “normlar” olduğu belirtilmiştir. Toury’nin norm anlayışına göre süreç öncesi, öncül ve çeviri süreci normları söz konusudur.

1. Süreç Öncesi Çeviri Normları: Üç aşamalı norm politikası oluşturan Toury’nin, süreç öncesi normları, çevirilecek metnin seçiminden önce alınan kararlar olarak tanımlanabilir. Yaklaşım, hangi metnin çevirileceği ve çevirilmesi için seçilen metnin birincil mi yoksa ikincil dilden mi yapılacağı yönünde kararlardan oluşmaktadır. “Çeviri politikası” ve “çevirinin doğrudanlığı” süreç öncesi normlar içerisinde kabul edilmektedir. Çeviri politikası; çevirmenin, hangi yazarı, hangi metni çevriceği yönünde almış olduğu kararları içermektedir. Toury’ye göre çeviri politikası, süreç öncesi çeviri normlarının belirlenmesinde etkilidir. Çeviri politikası, çevirilecek metin seçimini içerir. Neden o kadar farklı tür ve farklı yazar arasından “bu” tür ve “bu” yazar seçilmiştir? Bu seçim, rastgele bir tercih olmadığı müddetçe ,belirgin bir çeviri politikasından söz etmek olasıdır (Toury, 2008, s.150-154; aktaran Karadağ & Kurt Williams, 2015, s.129 aktaran Zeytinkaya, 2016: 38). Çevirinin doğrudanlığı da çevirinin birincil mi yoksa ikincil dilden mi yapılmasına yönelik verilen karardan oluşmaktadır. Çevirinin doğrudanlığı, çevirmenin özgün dilden mi yoksa aracı olan ikinci dilden mi çeviri yapmaya karar verdiği durumun sonucunu oluşturmaktadır. Süreç öncesi çeviri normlarının çevirmenin çeviriye başlamadan önce almış olduğu tüm kararlar olarak yorumlanabilir.
2. Öncül Normlar: Toury’nin yaklaşımına göre en temel norm olan öncül normlar, “kabul edilebilir” ve “yeterli” çeviri anlayışına dayanmaktadırlar. Çeviri, kaynak metnin ve kültürün normlarına daha yakın duruyorsa yani olabildiğince kaynak

metne dayanıyorsa “yeterli”; erek kültüre, dile ve erek dizgenin normlarına dayanıyorsa “kabul edilebilir” olarak nitelenir.

3. Çeviri Süreci Normları: Dilin nasıl kullanılacağını ve çevirmenin kararlarını belirleyen normlardır. Matriks normlar ve metinsel-dilsel normlar olmak üzere iki tür norm ayrımı yapılır. Matriks normlar kapsamında dipnotlar, biçimsel tercihler, cümle yapıları göz önünde bulundurulur ve bunlar metnin bütünlüğüne, eksikliğine, fazlalığına ve bölümlenmesine hâkim olan normlardır. Ekleme, çıkarma gibi çeviri stratejileri doğrultusunda erek metnin nasıl oluşturulacağı yönünde kararlar bu çerçevede verilir (Zeytinkaya, 2016: 39). Matriks normlar, metni makro düzeyde etkilerken metinsel-dilbilimsel normlar ise metni, mikro düzeyde etkilerler. Metnin, dilsel tercihlerine daha çok dayanan norm anlayışı ise cümle yapıları, kelime seçiminin yanı sıra öykünme, uyarılma, yerleştirme, yabancılaştırma gibi çeviri stratejileri kapsamında metinsel tercihlere de dayanmaktadır.

Gürçağlar (2011:138), çeviri metinlerde gözlemlenen normların incelenmesinin metinler üzerinde yapılan ayrıntılı çözümlenmeler ile gerçekleştirileceğini ve metin dışı malzemelerin¹⁴ ise çeviri ve çevirmenler üzerine oluşan üstsöylemin yansıtıldığı röportajlar, eleştiri ve tanıtım yazıları gibi malzemelerden oluştuğunu belirtir. Ayrıca Toury'nin bahsetmediği fakat çeviri normlarının ortaya çıkarılmasında önemli rol oynayabilecek bir diğer malzeme türünün ise önsöz, sonsöz, dipnot, kapak yazıları vb. gibi çeviriyle fiziksel temas içinde olan, ancak çevirinin bir parçası olmayan yan metinler olduğuna da vurgu yapmıştır.

Erek dizgeye yönelme açısından önem arz eden bu kuramın, çalışma kapsamında ideoloji açısından yorumlanması ve ideolojinin de kuramlar içerisinde -özellikle edebi içerikli kuramlar içerisinde- konu edinilmesi farkındalık edinmek açısından gereklidir. Söz konusu kuramın ideolojiden söz etmesi, kuramın kendi içindeki bağıntıları sağlamak açısından önemlidir. Çevirmene sınırlar getiren ya da çeviri normları olarak bilinen bu yaklaşım, ideoloji sınırları kapsamında çözümlenebilir. Öncelikli olarak süreç

---

¹⁴Bu tez çalışması kapsamında da metin dışı malzemelerden yararlanılmış ve bu metin dışı malzemeler, yayınevi sahipleri ile yapılmış olan röportajlar, editör başyazıları, kapak fotoğrafları ve yazıları vs. olarak belirlenmiştir. Çeviri metni dışında kalan bu malzemeler, çeviriye giden yolda nasıl bir politika güdüldüğü hakkında fikir verdiği gibi yapılan çeviriler hakkında bu malzemelerin oldukça fazla fikir verdiğini de ortaya koymaktadır.

öncesi çeviri normlarının, çevirmenin kararlarına dayanması ve bu normun içerisinde çeviri politikası ve çevirinin doğrudanlığının olması, ideolojik yorumlamaya olanak sağlar. Çünkü ideolojinin en temel dayanaklarından birini politika oluşturmaktadır ve bu politika üzerindeki yönlendirici güçlerin etkisi büyüktür.

Toury'nin yaklaşımı kapsamında çeviri politikası, çevirmenin aldığı kararlar neticesinde, çevirmenin seçimleri üzerine dayandırılmıştır. Toury, çeviri politikasından söz ederken, yayınevinin çevirinin oluşumundaki amaçları ve çevirmenin metin üretimini belirleyen süreçleri kasteder. Sözü edilen politika genel bir politik görüş anlamında olmayıp, çevrilecek olan metin için belirlenen yayınevi ve çevirmen stratejileridir. Çeviri politikasını belirleyen elbette, çevirmen ve yayınevinin ideolojik bakışlarının çeviri sürecine yansımalarıdır.

Makro bir bakış açısıyla çeviri ürünün ortaya çıkışı öncesi ve sonrası bütün süreçler incelendiğinde, hiyerarşik bir yapılanmanın söz konusu olduğu, yayınevinin, işverenin taleplerinin, ideolojisinin çevirmen kararları üzerinde belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Alınan kararların ideolojik bir yaklaşıma dayandığını ve bunu belirleyen ise hiyerarşik bir yapılanma olduğunu öne sürmek mümkündür. Özetle belirtmek gerekirse üst ideolojilerin (yayınevi-işveren ideolojileri) , ast ideolojileri (çevirmen ideolojileri) belirlediğini; fakat başarılı bir çeviri ürünün ortaya çıkışının ise üst ve ast ideolojinin çatışma içerisinde olmaması sonucuna dayandırılabilceğini iddia etmek mümkündür.

Çevirinin doğrudanlığı kavramı da ideolojik yorumlamaya kapı aralar. Çünkü çevirinin özgün mü yoksa aracı dilden mi yapılacağı yönünde verilecek kararın ideolojik bir karar olma olasılığı da yüksektir. Ayrıca aracı, ikincil dilden yapılan bir çevirinin, çevirmen ve yayınevi politikasının da ideolojik yaklaşımlarının olası sonuçlarının çeviri eser de yansı bulmuş olması da ihtimaller doğrultusunda kabul edilebilir. Kabul edilebilir ve yeterli çeviri¹⁵ anlayışına dayanan öncül normlar, yine ideolojik kararlar neticesinde

---

¹⁵ İncelenilen 1960-1980 döneminin çeviri eserlerin ve dergiler kapsamında incelenen çeviri metinlerin öncül normlarının yeterli çeviri kapsamında gerçekleştirildiğini öne sürmek mümkündür. Çünkü o zaman yayınevi politikalarınınyoğun şekilde belirleyici olduğu düşünülür ise yapılan çevirilerin de kaynak dil ve kültüre yakınlığının, verilmek istenen ideolojik etkiyi kayıp etmemek adına önemli olduğu görülmektedir. Aktarma ideolojilerin, erek dizgeye çevrilmesinde erek kitlenin yalnızca bir ideolojiye tutunma beklentisi çerçevesinde yapılmış olduğu; fakat bu yapılırken erek dizgenin ve kültürün beklentilerinin pek dikkate alınmadığı tespit edilebilmiştir.

şekillendirilebilir; çünkü çeviri eyleminin kaynak dizgeye mi yoksa erek dizgeye mi yakın olacağı yönünde alınan bu kararın belli bir ideolojik yaklaşımın sonucu olma ihtimali yüksektir. Çeviri süreci normlarının, metinsel ve dilsel kararlar kapsamında şekillendirilmiş olması, çevirmen ideolojisi kapsamında yorumlanmaya oldukça açıktır. Çünkü çevirmenin kurduğu her cümlenin, seçtiği her kelimenin, geliştirdiği çeviri stratejilerinin (azaltma, çıkarma, ekleme gibi) açık ya da örtük bir ideolojinin ürünü olarak ortaya çıkmış olma ihtimali oldukça yüksektir.

Toury'nin erek odaklı kuramı kapsamında ideolojiye dair boşlukların olduğu, bu boşlukların da ideoloji üzerinde geliştirilebilecek söylemler ile doldurulmasının mümkün olduğu öne sürülebilir. Çünkü ideoloji, hayatın her yerinde var olduğu için hayata dokunan çevirmenin, çeviri eserin-özellikle edebi çeviri eserin- içerisinde ideolojik verilerin olmamasını düşünmek ancak iyimser bir bakış açısı olacaktır.

Bu noktada ideolojiyi metin yorumu bağlamında somutlaştıracak olursak, söz konusu ideolojinin çevirmenin ve erek okurun içinde yaşayıp büyüdüğü kültürel atmosferden bağımsız olmadığını söylemek gerekir. Çeviri politikası ve çevirmen stratejilerinin çevirmeni yapılandıran toplumsal habitus ve çevirmeni şekillendiren toplumsal kültürden bağımsız olduğunu söyleyemeyiz.

1.2.6.1.2. Even Zohar ve Çoğul Dizge Kuramı

Itamar Even Zohar tarafından 1970'li yılların başlarında geliştirilen çoğul dizge kuramı, çeviri yazın üzerine inşa edilmiş olan kuramsal bir yaklaşımdır. Çoğul dizge kuramının perspektifi oldukça geniş tutulmuş, yalnızca çeviri yazın değil, kültür kavramı da ön plana çıkarılarak toplumsal yapıya da dikkat çekilmiştir. Çeviri yazın, toplumun, kültürün ve edebiyatın bir ürünü olarak kabul görmüştür.

Çoğuldizge Kuramı, çeviri yazını kültürel boyutlarıyla inceleyerek erek dizgedeki önemini saptar. Edebiyatın bütün türlerini kapsayan çoğuldizgede, her metin türü bir dizge olarak varsayılır ve dizgeler, birbirleri ile sürekli bir etkileşim içerisinde bulunurlar. Dizgelerin konumunu belirleyen bahsi geçen kuramda, metin türlerinin sistem içerisinde birincil veya ikincil konumda mı oldukları, diğer türleri ne kadar etkiledikleri veya diğer türlerden ne kadar etkilendikleri incelenerek bu türlerin “merkez” “çevre” konumları tespit edilir. Merkez konumda yer alan bir edebiyat türü,

diğer türler üzerinde etkisi en çok olandır. Bundan dolayı da merkez konumdaki bir çeviri “yeterli” olarak kabul edilir ve çevresel konumda yer alan bir tür ise diğer türlerden daha çok etkilenmektedir, bu konumdaki bir çeviri “kabul edilebilir” dir (Özcan ve Eray, 2017:706).

Merkez ve çevre konumu gereğince “saygın edebiyat” ve “saygın olmayan edebiyat” kavramlarını öne süren Zohar’a göre, merkezde bulunan metinler, saygın edebiyat; çevrede bulunan metinler ise saygın olmayan edebiyat dizgesi içerisinde yer alırlar. Fakat bu konular, sabit değildir. Saygın görülen edebiyat ile saygın görülmeyen edebiyatın yer değiştirmesi yani merkez-çevre değişikliğinin gerçekleşmesi olasıdır.

Çoğuldizge kuramına göre, kendi içerisinde bir dizge oluşturan çeviri, edebiyat çoğul dizgesini oluşturan parçalardan birisidir. Even-Zohar, çeviri yazının içinde bulunulan dönem ve koşullara göre edebiyat çoğuldizgesinin değişik yerlerinde yer alabileceğini belirtir. Even-Zohar’a göre çevirilerin birincil konumda oldukları dönemler şöyle sıralanabilir;

- a) Çoğuldizge oluşmamışken, başka bir ifadeyle, edebiyat, henüz genç ve yerleşme aşamasında iken,
- b) Edebiyat, çevrede, güçsüz ya da her iki durumda iken,
- c) Edebiyatta bunalımlar, dönüm noktaları ve yazınsal boşluklar yaşanırken yani bir kriz dönemi söz konusuken (Zohar, 1987: 59 aktaran Tahir Gürçağlar, 2011: 131).

Yukarıdaki üç durum mevcut olduğunda çeviri edebiyatın birincil konumda olabileceği belirtilmiştir; fakatbu yaklaşıma göre çeviri yazın, genelde çevrede kalır. Zohar tarafından bu durum oldukça normal kabul edilir. Çeviri edebiyatın çoğul dizgenin çevresinde kalması, onu yenilikçi yapmaz ve onun ikincil konumda kalmasına sebep olur.

Arı (2014: 57) , Even-Zohar’ın, çeviri edebiyatının birincil -merkez- konumda olmasıyla, ikincil -çevre- durumunda olması arasında çeviri yöntem, stratejileri ve politikası bakımından fark görmesinin önemli bir saptama olduğunu belirtmiştir. Mevcut bakış açısı, çeviri kuramlarının kaynak ve erek odaklılığını göreceleştirmiştir. Kaynak ve erek odaklılık bu yaklaşıma göre, eşzamanlı belli bir tercihi değil, koşullardan

kaynaklanan bir zorunluluğu gösterir hal almıştır. Çeviri edebiyatın merkez konumda olduğu dönemler, o ulusun çeviriye ihtiyaç duyduğu ve çeviri yoluyla normlarını oluşturduğu dönemler olarak yorumlandığında, seçilen çeviri stratejisi yabancılaştırma ve kaynak kültürü erek kültüre taşıma¹⁶ olacaktır.

Çeviri yazını açısından oldukça önemli saptamalar yapan Zohar'ın çoğul dizge kuramının, mikro bir yaklaşım geliştirmeden incelendiğinde, kendi içerisinde bazı boşluklar, eksikler oluşturduğunu öne sürmek olasıdır. Öncelikli olarak çeviri dizgesini, edebiyat dizgesinin alt sistemi olarak kabul etmekten ziyade, çeviri sistemini, kendi başına bir sistem olarak kabul etmek daha yerinde bir yaklaşım olacaktır. Çünkü alt sistem olarak kabul edilen çeviri yazınının üst bir sistem olmasının kapıları zaten bu yaklaşımla kapatılmış olur. Bu aşamadan sonra çeviri sistemini, kendi içerisinde merkez-çevre etkileşimi içerisine sokmak, bunu da ideolojik sınıflandırmaya göre yapmak olasıdır. Zohar'ın çevirinin edebiyatın alt sistemi olduğu yönündeki yaklaşımı kabul edilse dahi çevirinin birincil konuma geçmesi için belirlediği saptamalardan hareketle ideolojik açıdan bakış açısı geliştirebilmek için mevcut boşlukları yorumlamak olasıdır.

Edebiyatın henüz oluşmadığı, güçsüz durumda ya da yazınsal boşlukların olduğu dönemlerde çevirinin birincil yani merkezi konuma geçme olasılığından bahsedilmektedir. Bu tespitlere ek olarak toplumsal normlar çerçevesinde ideolojilerin devreye girmesinin aslında bu yazınsal boşlukların, krizlerin oluşmasında etkili olduğunu öne sürmek mümkündür. Çünkü toplumdaki arayışlar neticesinde ortaya çıkan ideolojiler, toplumun kendi edebiyat dizgesinde sansür ve otosansürlerin de ortaya çıkmasına sebebiyet verir. Böyle bir durumda en iyi yöntem çeviri yazını vasıtasıyla ideolojileri topluma sokmak, toplumun ideolojik beklentilerine göre çeviri yazın dizgesi oluşturmaktır. Merkez-çevre etkileşimindeki önemli bir rolü ideolojik kapsamlı çeviri yazın dizgesinin oluşturduğu belirtilebilir. Ayrıca ideoloji kapsamında yapılan

---

¹⁶Çalışma kapsamında incelenen yirmi yıldaki çeviri eserlerin listelenmesi bile dönemin çeviri yazınının, bu yaklaşıma göre merkez konumunu zorladığını hatta yer yer merkezde yer aldığını belirtmek olasıdır. Bunun en önemli nedeni, toplumsal normlar içerisinde oluşan ideolojik boşluktur, arayıştır. Burada yukarıda Arı tarafından tespit edilen yaklaşımın, yani toplumun çeviriye ihtiyaç duyduğu, toplumsal normlarını çeviri vasıtasıyla oluşturduğunda geliştirilen stratejinin yabancılaştırma olduğu yönündeki tespittir. Dönemin çeviri eserleri, metinleri, bu anlayış kapsamında oluşturulmuştur. Çünkü dönemin çeviri yazınının amacı, ideolojileri naksetme yönündedir, bu yüzden ideolojiler yerleştirilmeden, kendi özelliklerini koruyarak, yabancı unsur oldukları belirgin olacak şekilde aktarılmıştır.

çevirilerin sayısal olarak çokluğundan ziyade etki alanının ne kadar geniş olduğu ve okur kitlesinin çokluğu, çeviri yazınının merkeze geçmesi için ayrıca önemli bir varsayım olarak kabul edilebilir¹⁷.

Even Zohar'ın çeviriyi edebiyatın alt sistemi olarak görmesi günümüzde aşılmış bir yaklaşımdır. Gerek Luhmann'ın sosyal sistem kuramının alt sistemleri öngörmeyip, tüm toplumsal sistemleri eşit olarak görmesi ve buna bağlı olarak çevirinin de diğer toplumsal sistemlerle eşit bir düzeyde yer alması, gerekse çevirinin bunun ötesine geçerek diğer tüm sistemlerin başka sistemlerle iletişimde aracı rolü üstlenmesi, çeviriyi çok daha farklı bir konuma getirmektedir. Çeviri bu durumda kültürel sistemin çevresinde yer alan değil, toplumsal sistemlerin başka toplumsal sistemlerle etkileşimini ve dönüşümünü sağlayan ve kendisi de bir toplumsal sistem olan bir sistemin adıdır. Çevirinin toplumsal bir sistem olması ise, kendi kendine yeterli üretme ve kendini düzenleme potansiyelinden (autopoietikliği) kaynaklanmaktadır.

Pierre Bourdieu'nün alan kuramı bakış açısıyla baktığımızda da çeviri alanı diğer alanlara eşdeğer bir alandır. Çeviri kuram ve yöntemleri, çeviri eğitiminin diğer eğitim türlerine göre kendine özgüğü ve çeviri piyasasının kendi koşullarında işlemesi, çevirinin diğer alanlarla her yönden eşit bir alan haline geldiğini, kültürel ve sosyal açılardan da herhangi bir alanın alt alanı olamayacak kadar bağımsız ve merkezi bir rol üstlenmiş olduğunu gösterir.

1.2.6.2. Sosyolojik Kuramlar ve İdeoloji

Çevirinin toplumsal tabanlı bir eylem olması, onun sosyolojik boyutta da incelenmesini, sosyoloji kuramlarından hareket edilerek çeviri ile bağlantılarının kurulması gerekliliğini oluşturmuştur. Mevcut çalışmanın sosyolojik boyutta yer alması, çeviride sosyoloji kuramları kapsamında ideolojinin konumunu tartışma durumunu oluşturur.

---

¹⁷ Zohar'ın kuramında sayısal verilere göre çeviriler az ise, çeviri dizgesinin çevrede kaldığı ve bilgi üretimine katkıda bulunmadığı yönündeki iddiasının (1960-1980) Türk çeviri yazını incelendiğinde geçerli bir iddia olmadığını öne sürmek mümkündür. Çünkü nicel anlamda çeviri yayın sayısı çevrede kalsa dahi, etki alanının çok fazla olduğu ve bilgi üretimine oldukça çok katkıda bulunduğu iddiası öne sürülebilir. Dönemin sosyolojik ve siyasi yapısı, çeviri yapıtların etki alanını artırmıştır. O dönem ortaya çıkan ve yoğun şekilde yayılma alanı bulan siyasi ideolojiler, transfer bilgilerden oluşmuş, bunu gerçekleştiren ise tabii ki çeviri eserler, çeviri yayınlar olmuşlardır. Yani bir araç vasıtasıyla aktarılmışlardır. Çeviri yapıtların onları merkeze çekecek çokluğundan ziyade etki gücünün önemi, daha belirleyici olmuştur.

Çeviride sosyoloji alanı, oldukça yeni bir alan olup çeviriye yönelik yapılan değerlendirmeleri daha bütüncül ve toplumsal bir yaklaşımla yapılma olanağı sunar. Çevirinin geniş bir yelpazesinin olması ve birçok alanla disiplinlerarası bir ilişki içerisinde olması, doğal olarak çevirinin sosyoloji alanıyla da yakın bir ilişki kurmasına imkan sağlamaktadır. Çeviri, hem toplumsal bir eylem hem de toplumlararası bir araç olma görevini yüklenmektedir. Çevirinin sosyolojik anlamda bir inceleme konusu edilmesi, çevirinin bütün süreçlerini, çeviri ürününün ortaya çıkmasından önceki ve sonraki süreçleri, işverenleri, çeviri piyasasını, çeviri eylemini gerçekleştiren çevirmenlerin toplumsal konumunu ele alan bütün eylem ve sosyal durumları kapsar.

Pierre Bourdieu ve Niklas Luhman gibi sosyoloji kuramcılarında ve onların kuramsal yaklaşımlarından hareketle çeviri sosyolojisi yönünde çeviri sosyolojik analizler yapılabilir. “Pratiğin kuramı” adını verdiği kuramsal yaklaşımıyla sosyoloji alanında devrimsel bir etki yaratan Bourdieu, çeviri sosyolojisi alanında da en fazla görüşlerinden yararlanan kuramcı olmuştur ve çeviri kuramında önemli bir sorun teşkil eden çevirmenin karar verme süreçlerini etkileyen nedenleri yanıtlayacak habitus kuramını geliştirmiştir. Çevirmen karar ve davranışlarına dair önemli verileri, Bourdieu, “habitus” la açıklamaya çalışmıştır (Arı, 2014: 69). Bourdieu kuramsal yaklaşımını alan, habitus, doxa, illusio, sermaye kavramları üzerine kurmuştur.

Alan oyunun veya sosyolojik bağlamda mücadelenin sürdüğü yerdir. Bireylerin sermayeleri, kabullendikleri kurallar (doxa) ve oyun bittiğinde kazanacaklarına inandıkları çıkarlar (illusio) ve davranış kalıpları, rastlanılan durumlara göre kişilerin geliştirdikleri ortak bir davranışların bütünü habitus olarak adlandırılmaktadır. Diyalektik açıdan, sosyal çevreye ait yapıların içselleştirilmesinin bir ürünü olan habitus, sınıf yapısındaki, cinsiyet, yaş, sosyal sınıflar gibi nesnel ayrımları yansıtır ve sosyal dünyada belli bir pozisyonda uzun süre bulunmanın neticesinde kazanılır. Kısacası bireyin mevcut dünyadaki konumuna bağlıdır; her bireyin habitusu aynı olamaz; fakat sosyal dünyaları aynı olan ve aynı konumda bulunan kişilerin habitusları benzer özellikler taşıyabilir. Sosyal dünyayı üreten ve onun tarafından üretilen habitus, hem sosyal dünyayı yapılandırır hem de sosyal dünya tarafından yapılır (Ritzer, Georg ve Jeffrey Stepnisky, 2012: 154). Çeviribilimde önemli bir yeri olan habitus kavramı, çevirmenin aldığı kararlar neticesinde doğru çıkarımlar da bulunmak açısından

önem arz eder. Çevirmenin vereceği kararların, yetiştiği toplumun habitusuna uygun olması ve çevirmenlerin, çeviri kararlarında toplumsal habitusu dikkate almaları, çevirmenin çeviri sürecinde aldığı kararları yalnızca bireysel değil aynı zamanda toplumsal kararlar haline getirmektedir (Arı, 2013: 69).

Bourdieu'nun sermaye kuramı, marxist-ekonomik tabanlı bir yaklaşım olmakla birlikte, perspektifi daha genişletilerek kültürel ve sembolik sermayeler de devreye sokularak sosyolojik alan yapısı da dikkate alınmaya başlanmıştır. Marx'ın sosyolojisinde ortaya çıkan sermaye kavramı, parasal-ekonomik boyutuyla yer bulurken, Bourdieu'nun sermaye yaklaşımında ise sosyolojik bir forma bürünür. Bourdieu'nun sermaye anlayışı, ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel sermaye olarak sınıflandırılır. Bireylerin sahip oldukları para ya da maddi değerler ekonomik sermaye, kültürel sermaye ise bireyin toplumda önemli bir yeri olan diploma, okul gibi statüler ile belirlenen sermaye türüdür. Bourdieu'nun yaklaşımında önemli bir nokta da, kültürel sermayenin toplumsal uzamın yapısına göre “dini sermaye”, “politik sermaye”, “bürokratik sermaye”, “eğitimsel sermaye” gibi değişkenleri içermesidir. Sosyal sermaye, bireyin toplumda tanıdığı ve desteğini alabileceği, güvendiği kişiler ağına işaret eder, bir gruba ait olmayı, aidiyat duygusunu temsil eder. Sembolik sermaye ise bireyin şahsı ile alakalı olan prestij, duruş, görünüş ve konuşma gibi özellikleri kapsamaktadır (Palabıyık, 2011:132-135). Bourdieu'nun sosyoloji kuramıyla çeviribilime yeni bir bakış getirilerek, alan, habitus ve sermaye kuramları bütünsel olarak alana katkı sağlamışlardır. Böylece çeviri, sadece çeviriye dâhil olan aktörlerin eylemi değil, sürece dâhil olan sosyal alan kavramı ile daha geniş bir kapsamda gözlemlenebilir bir hal almıştır (Arı, 2013: 12).

Niklas Luhman'ın sistem kuramının çeviribilime en önemli katkısı, çeviriye sistemsel yaklaşım getirerek çevirinin sosyolojik boyutunun yanı sıra bir sistem olduğu görüşünün öne sürülmüş olmasıdır. Genel sistem kuramı, disiplinlerarası bir alandır ve biyoloji, örgütsel kuram, bilişsel psikoloji, bilgi kuramı, bilgisayar bilimi ve sosyoloji gibi çok çeşitli alanlardan beslenir. Bir sosyolog olan Luhman'ın sistem kuramına en değerli katkısı, sosyal sistem incelemesi olmuştur.

Luhman'ın sistem tanımını anlamının anahtarı, sistem ve onun çevresi arasındaki farkı anlamakta yatmaktadır. Ona göre her sistem, bir çevrede bulunur ve bulunduğu çevreden ancak bir sınır ile ayrılır (Goodman ve Junge, 2013: 84). Sınırın içini sistem

oluştururken sınırın dışını ise çevre oluşturmaktadır, çevre, sistemin dışında kalır. Luhmann'ın sistem kuramından yola çıkarak çeviri ile ilişkisi incelendiğinde ise sistemin çeviriyle ilgili olan iletişimleri içerdiği iletişimlerin ise olaylardan ibaret olduğu anlaşılır. Çeviri, iletişimi sağlamaktadır. Sistemin içerisindeki kodlar ile iletişim sağlanır. Sosyal sistem kuramına göre diğer insanlar sistemin bir parçasıyken çevirmenler, sistemin bir parçası olarak kabul edilmezler; onlar, akıl ve vücutlardan oluşur, akıl ve vucütler ise sosyal sitem kuramında yer bulmazlar. Akıllar fizik, vucütler ise biyolojik sisteme dâhil edilirler (Luhmann, 1998 aktaran Arı, 2013: 14).

Luhmann'ın autopoiesis kavramı, klasik Yunanca'daki yaratma eylemi anlamına gelen "poiesis" kelimesine dayanır. "Auto" ise kendiliğinden anlamını taşır. Bu yaklaşıma göre sistemin dışında onun gelişim ve evrimini belirleyen süper bir güç yoktur. Başka bir deyişle sistem, kendi organizasyonu ve gelişiminden sorumludur (Goodman ve Junge, 2013: 85).Arı, Luhmann'ın kuramında öne sürdüğü, "autopoiesis" kavramı ile kendine dönüşlü süreçlerin varlığından bahsettiği düşünüldüğünde, bir çeviri sisteminin de bu düzlemde kendine dönüşlü olduğunun varsayılabilceğini belirtir. Bu yaklaşıma göre transfer ve açık sistem yok olur. Çeviri yoluyla alınan iletiyle kültürler, kapalı yapılarını kendilerine dönüştürebilirler. Kültürler, çeviri vasıtasıyla edindiklerini, kendi sistemlerinin özelliklerine dönüştürdükleri zaman ayakta kalmayı başarırlar; yoksa başka kültürlerle dönüşmeleri önlenemez (Hermans,2007: 64-65 aktaran Arı, 2013:16).

Söz konusu iki sosyolojik yaklaşım, çeviribilim alanında da farklı bakış açıları geliştirerek çeviriyi toplumsal bir çözümlemeye tabi tutmamızı sağlayabilir. Bu iki kuramsal yaklaşıma tezin kuramsal alanı olması açısından ideoloji kavramının, ideolojik görüşlerin belirleyiciliğini de entegre etmek önem arz edecektir. Çevirinin zaten toplumsal tabanlı bir eylem olması ve ideolojinin de toplum tarafından üretilen ve toplumu yönlendiren etkiye sahip bir olgu olması, iki kavramın da sosyolojik düzlemde buluşmasını sağlamaktadır.

Öncelikli olarak Bourdieu'nün sosyoloji kuramında habitusun belirleyiciliği, çevirmenin aldığı çeviri kararlarını anlamak açısından değerli kabul edilir. Kişinin içinde büyüdüğü toplumdan kazandığı ve edindiği her şey, kişinin habitusunu belirlediği için ideolojik yaklaşımları ve yönelimleri de habitusun içerisine yerleştirmek ve çevirmenin habitusunun bir parçasını da çevirmenin ideolojisinin oluşturduğunu öne sürebilmek

mümkündür. Mevcut ideolojinin içerisinde din, siyaset, kültür, dil kullanımı gibi belirleyici faktörlerin varlığından bahsetmek mümkündür. Din, kültür, siyaset, dil vb. hepsi bir toplumun bir kültürün sisteminin parçasıdır, kavramlar, kimi zaman o toplumun ihtiyaçlarına göre şekil alırken kimi zaman da toplumu kendi arzuları doğrultusunda şekillendirebilecek etkiye sahip olmuşlardır. Söz konusu kavramların etkisi altında bir habitus edinmiş olan çevirmenin ideolojilerin etkisinden arınmış olmasını beklemek pek mümkün görünmemektedir. Ayrıca sermaye kuramı kapsamında da toplumsal bir sistem varsa ideolojinin bu toplumsal sistemin içinde kaldığını belirtmek gerekir.

Aslında ideolojinin de bir sistem olduğu düşünülürken sınırın içerisinde kalmayan her şeyi, sistemin kendiliğinden dışarı attığını söylemek mümkündür. Çevirinin toplumsal yönlü bir eylem olması onu, toplumun içerisinde daima var olan ideolojiyi de kapsayan bütün yönleriyle incelemeyi gerekli kılar.

1.2.6.3. Kültürel Semboller ve İdeoloji

Susan Bassnett, Andre Lefevere ve H. J. Vermeer sayesinde çeviride gerçekleşen “kültürel dönüşüm” yaklaşımıyla kültüre dikkat çekilerek, erek kültür kapsamında kültürel bakış açıları geliştirilmiştir. Kültürel yaklaşım sayesinde çeviride dilbilim ve metinbilimin ötesine geçilmiş, böylelikle çevirinin alanı, işlevi kültür boyutuyla genişletilmiştir. Çağımızda ise artık kültürel dönüşümün daha da ötesine gidilerek, bu kavramın daha fazla içerisine girilmiş ve kültürel semboller kuramı oluşturulmuştur. İnsanın var oluşuna dayanan kültür, kendi içerisinde din, dil, anane, seramoni gibi benzer birçok sembol taşımaktadır.

Toplumların yaşam tarzı, dini inanışlarından gündelik yaşam pratiklerini kapsayacak kadar çok geniş bir alanı içerir. Bu düzlemde kültür, kültürel bilginin aktarımını sağlarken bilişsel sistemin kişilerde oluşmasını da sağlamaktadır. “Toplumsal aktörler ile paylaşılan ve insanların zihninin içerisindeki semboller ve anlamlar” olarak ifade bulan kültür, zihnin düşünme yetisi ile gerçekleşen sistematik bir transfer niteliğini taşımaktadır (Geertz, 1973 aktaran Eğinli, Nazlı, 2018: 58). Arı (2016:1), kültürel sembollerini, yüz yıllar boyunca bir kültürün dinde, dilde, sanatta ve toplumun diğer alanlarındaki kazanımlarını yansıtan kültürel kara kutular olarak tanımlar. Kültürel kara kutular tanımı, kültürel sembollerin içeriğini derinlemesine anlamak açısından oldukça

bilgi verici bir tanım olmuştur. Kültürel semboller, din, dil, gelenekler, toplumsal değerler gibi basit tanımları içerse bile bu tanımların derinlemesine içine girmeyi, özelliklerini tespit edebilmeyi gerektirmektedir. Kültürün daha fazla ön plana çıkarılarak varlığına dikkat çekilmesi, dilsel öğelerin tefsir edilmesine, arka planına sosyolojik bir bakış geliştirerek yaklaşılmasına imkan sağlamaktadır. Arı, bu durumu dilsel göstergelerin toplumsal bağlamda yorumlanışına kadar birçok değişkenin beraber rol oynadığı yeni bir paradigmanın eşiğine gelmiş olduğu yönünde yorumlar.

Çeviribilimde, Männtari'nin çeviri eylemi kuramı ile başlayan ve çevirinin anlamsal bir boyutunun var olduğunu göz ardı eden anlayışın aksine kültürel semboller kuramı, bir metindeki dilsel göstergelerin kültürel derinliği ile söz konusu metnin toplumsal boyutunun sembolik derinliğini ön plana çıkarmaktadır (Arı, 2016: 7). Kültürel semboller kuramı ile metnin dilsel göstergelerinin ardındaki toplumsal değerleri, sembolik oluşumları incelemenin, hermeneutik bir yaklaşım ile yorumlamanın önemi vurgulanır. Çeviribilim açısından kültürel sembollerin aktarımı, bir kültüre, bir topluma ait olan dinin, dilin, sanatın, örf adetlerin tüm inceliklerine ulaşabilmek ve bunların farklı bir kültürün dilsel ifadesinde aktarımını sağlayabilmektir. Böyle değerli bir kültürlerarası aktarım görevini üstlenmiş olan çevirmen için kültürel sembolleri bilmek, her sembolün ardındaki anlamı tespit edebilmek ve mevcut derinliği aktarabilmek oldukça önem arz eder.

Kültürel semboller sosyal yaşamda kendilerine özgü prototipler yaratırlar, kültürel sembollerin taşıyıcı görevini kültürel prototipler yüklenirler. Prototiplerde sembollerin izini görmek mümkündür ve kültürel sembollerin anlaşılır olmasında prototipler ve bu prototiplerin tespit edilmesinin ve söz konusu prototiplerin benzerlik taşıyıcı davranışlarının gözlemlenmesi önem taşımaktadır. Bubağlamda kültürel prototiplerden bahsetmek, kültürel sembollerin varlığından, canlı oluşundan söz etmek anlamagelmektedir. Prototipler, kültürlere aittir; deneyime ve duruma koşutludur. Bireyde nasıl bir prototipingelişeceği, tamamen hayatına ve yaşadığı duruma özgüdür. Bir prototip, ya kişisel ve gerçeğe özgü ya da kültüre ve geleneğe özgü rastgele tasarlanır (Arı, 2016: 40-41). Prototipleri, tekleştiren, biricik yapan özellik bir kültüre özgü olmaları, bir topluma aidiyet taşımalarından kaynaklanır. Aidiyet ve özgünlük durumu da çeviri de ayrı bir bilinçle farkındalık içerisinde dikkate alınması gereken bir

konudur. Çevirmenin bilinçli ve farkında çeviri yapması, aktarım sürecini kolaylaştırmak açısından gereklidir.

Cassirer'in kültürel semboller kuramına göre insan, dünyadaki kaosu aşmak ve dünyasına bir düzen getirebilmek için her şeyi adlandırmaya yani dilsel semboller oluşturmaya başlamıştır. Dilsel semboller daha sonra dinsel ve sanatsal sembolleri de kapsayacak kültürel semboller olacak şekilde geniş bir kapsam geliştirmiştir ve kültürel semboller de kültür içerisindeki iletişim kodlarının olduğunu, iletişim kodlarının taşıdığı sembollerin ise insani eylemlere dayandığını ortaya koymaktadır (Arı, 2016: 53). Sembollerin, ortak bir dilin, uzlaşmanın işareti olduğu söylenebilir. Sembollerin oluşmasında toplum içerisindeki bireyler arasında görünmez, bilinmez bir anlaşmanın olduğunusacası ortak bir söylemin ve bu söylemin insan zihninde uyandırdığı ortak bir imgenin olduğunu belirtmek mümkündür. Dil, din, sanatın oluşturduğu semboller dünyası, zihinlerde aynı çağrışımı uyandıran toplum içerisinde ancak ortak bir dil, uzlaşma aracı olma görevini yüklenir. Bu sayede semboller, anlaşılır bir hal alır. Kültürün parçası olan sembollerin, birleştirici özelliği olduğu ve aynı dilin konuşulmasının, zihinde aynı imgenin uyanmasının kültür vasıtasıyla olduğunu belirtmek mümkündür.

Çeviride, kültürün ve sembollerin kapsamlı şekilde tartışılması oldukça önemlidir. Sembolik formların aktarımı ya da kültürel aktarım olarak çeviri sürecini betimleyen Arı, çeviriler vasıtasıyla bir kültürün yabancı sembolleriyle tanışılmasının, yabancı olanı anlamayı mümkün kılanve yabancı olanın yerli kültürünkendi vasıtasıyla dönüşümüne katkıda bulunan oldukça önemli sosyal sistemalanı rolü oynadığını belirtir. Çevirinin, bir kültür sistemi olduğu ve kültürsistemlerinin etkileşiminde edindiği rol, sistemkuramında, Luhmann tarafından merkeze yerleştirilen “iletişim” rolü ile aynıdır. Sosyal bir sistemin, kendini düzenlemesini (autopoietiklik)ve bir kültür sisteminin dinamizmini mümkün kılan iletişim, kültürlerarası alanda çeviriler vasıtasıyla vukubulmaktadır. Yüklendiği önemli rol vasıtasıyla çeviri, bir kültürel sistemin bütün sembolik alanlarına etki ederek, kültürleşmenin anahtar rolünüüstlenmektedir (Arı, 2016: 82).

Kültürel sembollerin, bir toplumun karakterinin özelliklerini taşıyıcı bir işlev yüklenmesi, sembollerin içerisine entegreolan ideolojik görüşlerin de oldukça belirleyici

olduğunu ortaya koymaktadır. Kültürel semboller olan dinin, dilin, sanatın içerisinde ideolojik sembollerin, kodlamaların oluştuğunu, böylelikle aynı ideolojik grubun üyelerinin zihninde benzer semboller kodlandığını belirtmek mümkündür. Kodlamalara ise her ideolojik görüşte farklı anlamlar yüklenir. Kültürel sembollerin alt birimlerinden birini de ideoloji oluşturur ve ideolojilerin de kendine özgü sembolleri olduğunu vurgulamak gerekir. Çünkü ancak ideolojik semboller sayesinde ideolojiler, anlaşılır kılınabilir. İdeolojik semboller zamanla ilgili kültürün sembollerine dönüşebilirler. Çeviride ideolojik sembolleri aktarmanın yükü, oldukça büyük aynı zamanda sansür ve otosansür olasılığından dolayı riskli kabul edilebilir. Bir metindeki ideolojik kodlamaları, aynı ideolojik kodlamaları zihninde taşıyan bir çevirmenin çözümlemesi mümkündür. Zaten ideolojik sembollerin olduğu metinler, aynı ideolojik grubun üyeleri ya da temsilcileri olan kişilere hitap ederler.

1.2.6.4. Çeviride Yeniden Yazım, Manipülasyon ve İdeoloji

Lefevere tarafından kullanılan yeniden yazım ve manipülasyon kavramları, yazarın "*Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame*" adlı eserinde detaylı ele alınarak işlenmiştir. Kitapta edebiyatın ardındaki motor gücü olarak yeniden yazımın önemi vurgulanmaya çalışılırken olgunun daha derinlemesine incelenmesi de Lefevere tarafından amaçlanmıştır. Ayrıca ona göre çeviri, yeniden yazımın en kabul edilebilir türüdür ve farklı bir kültürdeki bir yazarı ya da eseri, başka bir kültürde verebilme de oldukça etkili bir yöntemdir (Lefevere,1992:2-9). Söz konusu bakış açısına göre çeviri, orijinal metnin yeniden yazım şekli olduğu için bütün yeniden yazımların da belli bir ideolojiyi ve poetikayı yansıttığı gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde ise patronaj, ideoloji, poetika, söylem evreni gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Kısacası yeniden yazım olan çevirinin şekillenmesinde ön plana çıkan kavramlar olmuşlardır.

Sistem kavramını geliştiren Lefevere, sosyolojik eleştirinin bazı türlerinin, iletişim kuramına dayanan bazı eleştiriler ve okur-odaklı eleştirinin farklı başlıkları, sistem tarihinde edebiyat hakkında düşünmeyi mümkün kılan iklimi oluşturduğunu öne sürer. Edebiyat bilimindeki sistemsal yaklaşımı genişletenler Claude Guillen, İtamar Even-Zohar gibi isimler olmuştur. Edebi çalışmalar haricinde sistem yaklaşımı ise son yıllarda Luhmann tarafından desteklenmiştir. Edebiyat kültür olarak bilinen sistemlerin karışık

sistemini oluşturan sistemlerden biridir. Bir kültür, bir toplum edebi sistemin çevresidir. Sosyal sisteme ait olan edebi sistem ve diğer sistemler, birbirine açıktır, birbirini etkilerler. Şekilcilere göre ait oldukları kültürün mantığıyla belirlenen alt sistemler arasında karşılıklı etkileme içerisinde birbirini etkilemektedirler. Bu durumda kültürün mantığını kimin kontrol ettiği sorusu ortaya çıkmaktadır. Çift kontrol mekanizması vardır, edebi sistem, toplumu oluşturan diğer alt sistemlerden çok uzaklaşmaz. İlk kontrol mekanizması, edebi sistemin içerisinde; diğeri sistemin dışında kalmaktadır. İlk kontrol mekanizması, ikinci mekanizma tarafından oluşturulan parametreler kapsamında içeriden edebi sistemi kontrol etmeye çalışır. Somut anlamda ilk faktör, profesyoneller tarafından temsil edilir. Edebi sistem içerisinde profesyoneller, eleştirmenler, yeniden yazarlar, öğretmenler, çevirmenler vardır. Edebiyatın ne olması gerektiğine ve toplumun, ideolojinin ne olabileceğine dair baskın bir kavrayışa açıkça karşı olan bazı edebiyat eserlerini bastırırlar. Onlar, belli bir dönemin ideolojisine ve poetikasına göre kabul edilebilir olana kadar edebi eserleri yeniden yazmak isteyen gruptan oluşmaktadırlar. İkinci kontrol mekanizması ise burada patronaj olarak adlandırılan ve edebi sistemin dışında kalan edebiyatın okunmasını, yazılmasını ve yeniden yazımını engelleyen veya ileri götüren kişi ya da kuruluşlar gibi bir anlama gelmektedir. Patronaj, edebiyatın genelde sanatsal yönüyle değil, ideolojisiyle ilgilenir ve bu patronun, sanatla ilgilenen profesyonellere yetki verdiği anlamına gelir. Patronaj kişiler tarafından kullanılabilir ve dinsel politika, sosyal sınıf, yayınevleri, medya gibi kişi grupları tarafından uygulanabilir. Patron, toplumu ve kültürü oluşturan diğer sistemler ve edebi sistem arasındaki ilişkiyi düzenlemeye çalışır. Kural olarak edebiyatın yazımı olmasa bile en azından onun dağılımını düzenleyen kurumlar aracılığıyla faaliyet gösterirler: akademiler, sansür bürosu, eleştirel dergiler ve en önemlisi eğitim kurumu. Egemen Ortodoksluğu temsil eden profesyoneller, edebi sistemin yerleştiği sosyal sistemin tarihindeki safhada patronların ideolojisini bastırmaya yakındırlar (Lefevre, 1992: 15-16). Aslında patron (hami) ise edebi sistemi kendi ideolojisi ile aynı çizgiye getirenleri hesaba katar. Patronaj, ideolojik, ekonomik, prestij olmak üzere üç bileşenden oluşur. Patronaj, farklı kombinasyonlar içerisinde etkileşimde olan üç elementten oluşmaktadır. Her iki formun ve konunun seçimi ve gelişimi üzerinde bir kısıtlama olarak hareket eden ideolojik bir bileşen vardır. Tabii ki ideoloji burada sadece politik bir çerçeve ile sınırlandırılmaz; aksine ideoloji,

eylemlerimizi düzenleyen tavır, tutum ve inançların ızgara görevini üstlenir (Lefevere,1992: 16). Son makalesinde ideolojiyi, belli bir zamanda belli bir toplumda kabul gören fikir ve davranışları içeren kavramsal kılavuz olarak tanımlayan Lefevere'e göre ideoloji, hamiler, insanlar, çevirileri yayınlayan kurum ya da kuruluşlar tarafından zorla yerine getirilir. Bu demek oluyor ki patronaj ve çeviri kavramları, birbirinden ayrı değerlendirilemez. Ayrıca ona göre ideoloji, çevirmenin kullanacağı temel stratejiyi dikte eder ve böylece, çeviri süreci ile ilgili problemlerin çözümünü de dikte etmiş olur (Lefevere aktaran Shuping, 2013: 57).

Poetika ise edebiyatın ne olması gerektiği ile ilgilenir ve poetika, iki bileşen içerir, biri, edebi araçların envanteridir, türler, motifler, prototip karakterler, durumlar, işaretler; diğeri ise edebiyatın rolü ile ilgilidir ya da sosyal sistemler olması gerekenle, sonuncusu ise konu seçimi ile ilgilidir ki edebi eserde her şeye dikkat edilmesi gerekiyorsa sosyal sisteme uygun olması zorunludur. Poetikanın işlevsel bileşeni, açıkça poetikanın dış etkilerinden ideolojik etkilerle yakından bağlantılıdır ve edebi sistemin çevresindeki ideolojik güçler ile oluşturulur. Edebi sistemin poetikasının envanter bileşeni, direkt çevreden etkilenen bir konu değildir. Poetikalar sürekli değişirler, edebi sistemin içinde baskın olan poetika sistemin dinamiğini kontrol eder. Sonuç itibariyle değişen ve değişebilen poetikalar, edebiyatın orijinal eserlerini dikte eden söz konusu sistemde yeniden yazımların kabul edildiği yeniden yazım sayesinde oluşturulurlar (Lefevre aktaran Shuping, 2013: 58).

Lefevere göre, söylem evreni, onların kültüründe kabul edilemeyecek olan belli objeler, inançlar, gelenekler olarak tanımlanır. Her ulusun kültürünün, geleneklerinin, inançlarının eşsiz olmasından ötürü, çoğunlukla burada olan şey ise bütün dillerde farklı olan esprileri, şakaları kapsamasıdır, düzgün bir çeviri, kelimesi kelimesine çeviri, imkânsızdır. O halde çeviri, ideoloji, poetika, tartışma evreninin seviyesine göre çevirmen tarafından verilen kararların karmaşık bir ağını kapsamaktadır (Lefevere aktaran Shuping, 2013: 58).

Birçok durumda çevirmen, söylem evreni arasında, gerçek yazarı tarafından kabul edilebilir bir denge sağlamak durumundadır. Yeniden yazım esnasında, söylem evrenine karşı çevirmenin tavrı, orijinal eserin durumuna göre belirlenir ve metindeki kültürün kendi imajı çevrilir, metin türleri, kültür içinde kabul edilebilir addedilir, söylem

düzeyleri kültürde kabul edilebilir ve kültürel belgeleri erek kitle kullanıyor ya da kabul etmeye istekli olmalıdır. Lefevere'in kuramına göre çevirmenin seçme hakkının olmadığı mekanik bir evren sunmaz. Aksine onlar da seçebilirler, karşı ya da taraf olabilirler (Lefevere aktaran Shuping,2013: 59).

Lefevere'nin manipülasyona götüren yaklaşımında öne sürdüğü ideoloji, poetika, patronaj, söylem evreni kavramları edebi eserlerin aktarımında dikkate alınması gereken oldukça önemli kavramlar olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü bir bütüne götüren ve manipülasyon oluşumuna sebep olan kavramlardır. İdeoloji, tez kapsamında iddia edildiği gibi, bir eserin ortaya çıkmasında, yazılmasında ast (yazar-çevirmen) ve üst (yayınevi) ideoloji kapsamında yönetilen bir olgudur ve ast ideoloji eseri yazmaya, edebiyat dünyasına yeni bir ürün, belli bir görüş çerçevesinde kazandırmaya karar verirken üst ideoloji ise ortaya çıkan ürünü kendi görüşleri, ideolojileri kapsamında yayınlamaktadır. Lefevere'nin yaklaşımına göre en nihai kararı sistemin dışında kalan hami, patronaj vermektedir. Sistemin dışında kalsa dahi sistemi yöneten en etkili gücü elinde bulunduran hami, ideolojilerin arzu ettikleri görüşler ve kendi yaklaşımları kapsamında gelişimini sağlayacak durumda yayın yapmayı tercih etmektedir. Böylelikle sistemin dışında kalan mekanizme aslında sistemin içini yönetme yetkisini taşımaktadır. Fakat manipülasyonun da iki türü vardır; birincisi, sistemin içindeki yazarların, editörlerin vs. eseri yazarken ve çevirirken esere direkt müdahale ederek kullandıkları yöntem iken; ikincisi ise sistemin dışında kalan patronların da eseri yayınlayıp yayınlamama konusunda verdikleri karar da manipüle etme odaklı olabilmektedir. Kısacası ideoloji sistem içinden ya da dışından yönetilebildiği gibi manipüle edilmeye de oldukça açıktır.

BÖLÜM 2: TÜRK ÇEVİRİ YAZININDA YAYINCILIK FAALİYETLERİ, İDEOLOJİK SÖYLEMLER VE İDEOLOJİK ÇEVİRİ ESERLERİN BİBLİYOGRAFYASI (1960-1980)

2.1. 1960-1980 Yılları Arası Türk Siyaset Tarihine Genel Bakış

Çalışma kapsamında tezin konusu olan yirmi yılın yazın çevirisi faaliyetlerindeki ideolojik tutum araştırılmakla birlikte, ideolojik ortamı hazırlayan verileri, siyasi unsurları, dönemin siyasi erklerini inceleyerek, bu dönem eserlerinin hangi ortamda oluştuğunun ve hangi siyasi arka planın var olduğunun ortaya konulması gerekir. Bu nedenle, 1960-1980 yılları arasında Türk siyaset tarihini, hükümetleri bilmek ve yayıncılık faaliyetleri dâhil birçok süreci aksatan askeri cuntaları genel hatlarıyla konu edinmek incelenen eserlerin arka planını anlatmak için gereklidir.

1950 yılında yapılan seçimler sonucunda Cumhuriyet Halk Partisi seçimleri kaybetmiş, Demokrat Parti iktidara gelmiştir. Celal Bayar cumhurbaşkanlığı yaparken, Adnan Menderes ise dönemin başbakanlığını yapmıştır. 1960 yılına kadar iktidarda kalan DP hükümetleri, Atatürk ilkelerini koruyacaklarına dair sözler vermiş ve 1954 yılından sonra ise daha fazla İslami tartışmalar ön plana çıkmış, DP'nin ekonomi politikası da önemli tartışma mevzularından biri haline almıştır. Karpat, DP'nin ekonomi politikası ile ilgili bazı tespitlerde bulunur. 1947'de ABD'den askeri yardım almaya başlayan Türkiye'nin, 1948 yılında Marshall Planı'na dâhil edilince ekonomik yardımlarda artışın olduğunu, Türkiye'ye başlangıçta verilen 100 milyon dolarlık yardımın 233 milyon dolara kadar yükseldiğini, 1968'de ise yaklaşık beş milyar dolara ulaştığını (krş. Karpat,2015:182-183).

DP hükümetleri döneminde zaman zaman öğrenci gösterileri ortaya çıkmaya başlamış, bu olayların yatıştırılmasında hükümetin pek fazla başarı göstermemiş olması ve yukarıda bahsedilen birçok neden, ileride daha net bir şekilde ortaya çıkacak olan ideolojik ayrışmaların zeminini hazırlamış olan siyasi olaylara yol açmıştır.

Bütün bu olaylar neticesinde ülkede güvensiz bir ortam oluşturulmasıyla, 27 Mayıs 1960'da askeri cunta gerçekleştirilir. Asker yönetime el koyar. Ordu, bir bildiri yayınlarak mevcut müdahalenin belli bir şahıs ya da zümreyi hedef almadığını, asıl amaçlarının iç anlaşmazlıkları gidermek olduklarını duyurur. Karpat'a göre bu darbe

aydınların, bürokrasinin ve ordunun yükselmekte olan sivil düzene, serbest girişimciliğe Adnan Menderes ve Celal Bayar önderliğindeki Demokrat Parti'nin politikalarının yıkılmasına yönelik bir tepkidir. Özetle “Zinde Kuvvetler” olarak isimlendirilen genç subayların girişimi olan 1960 darbesi, Demokrat Parti ve üyelerinin laiklik ve demokrasi karşıtı ve gerici oldukları için ülkeyi yönetmekten aciz oldukları fikrini yerleştirmiştir. Bu görüşten ötürü, CHP ve diğer benzer nitelikteki gruplar, DP taraftarlarına Anayasa’da ilan edilen ilkeler dayanak gösterilerek daima karşı çıkmış ve meydan okumuşlardır (Karpaz,2015:292- 294) .Neticede ülke askeri yönetimin eline geçerek bir kaosun içerisine sürüklenmiş, sadece iktidar karşıtı görüş yanlılarının arzusuyla gerçekleştirilen darbenin sonuçları da oldukça ağır olmuştur.

1961 yılında yapılan seçim sonucunda CHP, hükümet kuracak çoğunlukta oy alamamış, mecliste çoğunluğu CHP, senatoda ise Adalet Partisi kazanmıştır. Böylelikle birbirlerinden görüş anlamında farklı olan bu iki parti, anlaşmaya gitmişler ve koalisyon hükümeti kurmuşlardır. Bu iki partinin koalisyonu, Türkiye'nin refahı açısından beklenen gelişmeyi sağlamamış, halkın hükümete güveni sarsılmıştır. 1964 yılında AP'nin genel başkanı olarak Süleyman Demirel'in seçilmesi, bir rahatlama ortamı oluşturmuş, 1965 yılındaki seçimlerde ise AP, hükümeti yalnız başına kurmayı başarmıştır. AP'nin 4 yıllık süreç içerisinde yürüttüğü politika, ekonomik kalkınmayı ve sosyal adaleti sağlama yönünde şekillenmiş ve 1960 darbesinin etkileri de silinmeye çalışılmıştır. AP'nin ekonomi politikası, karşıt savda olan bazı grupları rahatsız etmiş, genelde üniversite öğrencileri, öğretmenler ve bazı meslek grupları içinde oluşan sol örgütler, hükümetin ekonomik ve sosyal politikalarının başarısız olduğunu ileri sürerek hükümeti yıkmaya politikaları gütmüşlerdir. Adalet Partisi döneminde üretim ve istihdam düzenli bir şekilde artarak, köy ve kasaba sakinlerinin yaşamında önemli bir değişim gerçekleşmiştir. Fakat halkın çoğunluğu, ülkenin durumundan hoşnut olduğu için sol gruplarca gerçekleştirilen yıpratma politikaları sonuçsuz kalmış; yine de öğrencilerin düzenlediği boykotlar, üniversitelerin dışına taşarak sağ-sol çatışmalarının olmasına sebep olmuştur (Karpaz, 2015:205-206).

1960 darbesinden sonra Türkiye’de bir ideolojinin doğuşunun gerçekleştiği, adı sonraki bölümlerde çok fazla zikredilecek olan sosyalizmin, bu darbeden sonra uygun ortamın ülkede olması neticesiyle patlak verdiğini belirtmek mümkündür. Daha sonra ise

Türkiye İşçi Partisinin kurulmasıyla bu ideolojik açılım, siyasi düzlemde karşılık bulmaya başlamış ve mevcut ideolojinin görüşleri doğrultusunda parti, kendi ideolojisini beslemiştir. Türk siyaset tarihinin genel bir bakışla incelenmesinde 1968 gençlik/öğrenci hareketlerinin, ülke üzerinde oldukça önemli ve aynı zamanda yönlendirici bir etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü sosyalizmin ortaya çıkması, haliyle karşıt milliyetçi ve dinci/İslamcı olarak nitelendirilecek ideolojilerin ortaya çıkmasına da olanak sağlamıştır. Tabii ki bu durum, aynı zamanda çatışma ortamının da oluşmasına neden olmuştur.

Süleyman Demirel'in başbakanlığındaki hükümet 12 Mart 1971 tarihinde askeri muhtıra ile karşılaşır ve ülke, yine bir asker müdahalesiyle karşılaşır. Başta Türkiye İşçi Partisi'nin yöneticileri olmak üzere birçok insan tutuklanır. Mevcut muhtıradan dolayı istifa ettirilen Demirel'in yerine hükümeti kurma görevi Nihat Erim'e verilir, Erim kısa süre sonra istifa eder; fakat bir müddet sonra hükümeti kurma görevi yine Cevdet Sunay tarafından Erim'e verilir. 1972 yılında Erim sağlık problemlerini gerekçe göstererek yeniden istifa eder. 1972-1973 yıllarında ise AP, CHP, MGP'den oluşan bir koalisyon hükümeti kurulur. Bu esnada 1973'de Fahri Korutürk'ün cumhurbaşkanı seçilmesi, başbakan Ferit Melen'in ise istifa etmesi, hükümetin yeniden kurulmasını gerektirmiş, fakat uzun bir müddet hükümet kurma çabaları boşa çıkmıştır.

Kurulacak hükümetlerin, koalisyon hükümeti olmaları gerektiği için sürekli anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Ancak 1974 yılında Bülent Ecevit, CHP ve MSP'den oluşan koalisyon hükümetini kurar; fakat bu koalisyon hükümeti de istikrarlı bir yönetim göstermez ve bu durum, Ecevit'in 17 Kasım 1974'te istifa etmesine neden olur. 1974-1975 yıllarında ise Cumhuriyet Senatosu Üyesi olan Sadi İrmak, bir azınlık hükümeti kurar. 1975-1977 döneminde Demirel tarafından yine bir koalisyon hükümeti kurulur, yapılan genel seçimler dolayısıyla, bu hükümetin de varlığı sona erer ve ikinci kez Bülent Ecevit'in hükümet kurması istenir. Kurulan azınlık hükümeti de yeterince oy alamadığı için sona erer ve yeniden Demirel başkanlığında milliyetçi görüşten oluşan AP-MSP-MHP'den oluşan bir koalisyon hükümeti oluşturulur, 1978 yılında bu hükümet de görevini tamamlar. Demirel'in kurduğu milliyetçi hükümet de CHP milletvekilleri tarafından ülkenin güvenliğini sağlayamadığı yönünde gensoru verilerek düşürülen ilk hükümet olmuştur. 1978-1979 yıllarında üçüncü kez Ecevit'ten hükümeti

kurması, dönemin cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından istenir ve 1979 yılında Ecevit, yeniden istifa eder. 1979-1980 yıllarında Süleyman Demirel, altıncı kez hükümeti kurar ve bu hükümetin ömrü ise 12 Eylül 1980 askeri darbesine kadar ancak bir yıl sürer.

Yapılan incelemeler, söz konusu yirmi yılın istikrarlı ve uzun ömürlü hükümetlerden oluşmadığını, sürekli bir koalisyon hükümetinin kurulmasının zorunlu hale geldiğini ve neredeyse kurulan her hükümetin ise en fazla 1 yıl görev yapabildiğini ortaya koymaktadır. Siyasi yönetimdeki istikrarsızlık, toplumu, sosyal hayatı ve ekonomik yapıyı oldukça etkilemiştir. Her şeyden evvel, halkın güven duygusu, hasar almıştır, denilebilir. Sabit ve istikrarlı bir yönetimin olmaması, ülke halkının ideolojiler ile tanışması, toplumda sürekli bir arayışın ortaya çıkmasına sebep olarak gösterilebilir. Çünkü güvensiz toplumlarda, ideolojilere sığınma, kurtuluş, iyileştirme için bir arayış içerisine girme, kaçınılmazdır. Fakat bu yirmi yılın lokomotif görevini gençlerin üstlendiği, siyasetteki boşluğu, edindikleri ya da edinmeye çalıştıkları ideolojiler ile doldurma uğraşları ve kimi zaman ideolojilerinde, militanist düzeye taşıyacak fevriyelere kapılmış olmaları, söz konusu dönemin toplumsal bağlamda iç huzursuzluğu yaşamasına sebep olmuştur. Fakat aynı zamanda yeni bir arayış, farklı bir öğreti edinme, ülkedeki durumu iyileştirme maksadıyla devrimsel düzlemde değişiklik uğraşı ise takdire değer bir çabadır.

Söz konusu yirmi yıla büyük etki ettiği için ve sonraki araştırmalarda da görüleceği üzere, gençlerin birçok yerde adının anılması, gençlere yönelik edebi yapıtların oluşturulması, gençlerin dergi, gazete gibi yayınlar çıkarması gençlik kavramının ön plana çıktığını ve gençlik eylemlerinin ise birçok açıdan önem arz ettiğini ortaya koyar. Ayrıca ülkenin en büyük sıkıntısı sürekli darbelere¹⁸ maruz kalmış olmasıdır. Darbeler ya da darbe girişimleri, ülkeye istikrar, düzen ve refah getirmeyip, aksine, toplumsal ve ekonomik gerilemenin olmasına zemin hazırlamıştır.

---

¹⁸ 15 Temmuz 2016'da gerçekleştirilmeye çalışılan darbe girişimi de aynı şekilde ülkemize toplumsal ve ekonomik bağlamda zarar vermek, toplumun güven duygusunu zedelemek ve her şeyden öte hükümeti düşürmek maksadıyla tamamen militanist düzleme taşınmış ideolojik duyguların bir sonucu olarak ortaya çıkmış bir kalkışma örneğidir. Darbenin geri püskürtülmesi ise ülke tarihinde görülmemiş takdire şayan bir mücadele, ülkeye ve devlete sahip çıkma bilincinin göstergesi olarak, tarih kitaplarındaki yerini almıştır.

2.1.1. İdeolojik Etkisi Açısından 1968 Dünya Gençlik Hareketleri

Türkiye'ye ve tüm dünyaya büyük bir hızla yayılan gençlik hareketlerinin fitilinin Fransa'da Nanterre Üniversitesinde bir öğrencinin girişimiyle başladığı ve tüm dünyada domino etkisi yarattığı söylenebilir. 1968 yılının Mayıs ve Haziran aylarında gençler neredeyse tüm dünyada başkaldırmış, bu başkaldırıya işçilerin ve siyasi partilerin de katılması, başkaldırımı devrimsel bir harekete dönüştürmüştür. Dünyadaki birçok ülkede üniversite öğrencilerinin hareketleri, işgal, şiddet, polis-öğrenci çatışması olacak şekilde ortaya çıkmıştır.

Kabacalı, tüm dünyadaki bu idealist, aktivist öğrencilerin pek çok ortak yanlarının bulunduğu, hepsinin belirli yazıları okuduklarına dikkat çeker. Bu aktivist öğrencilerin en çok sevdikleri profesör, 69 yaşındaki California Üniversitesi profesörlerinden Herrbert Marcuse'un, insanların hükümet ve iş çevreleri tarafından bastırıldığı, buna karşı koymak gerektiği yönündeki görüşlerini benimsedikleri zannedilmektedir. Marcuse haricinde Martin Luther King, Stokely Carmichael ve Robert Kennedy gibi isimler de bu öğrenciler için önem arz etmektedir. Aşırı radikal olanlar ise, Ho Şi Minh, Regis Debray, Ernesto 'Che' Guevara gibi ihtilalcileri ilahlaştırmakta ve onların görüşlerini, emir olarak kabul etmektedirler (krş. Kabacalı,2007:177-179). Söz konusu öğrencilerin ideolojik öğretiler edinmek, geliştirmek için bazı kişilerin görüşlerini had safhada benimsemeleri anlaşılabilir bir durumdur. Temelde bu öğrencilerin amacı, toplumdaki alışlageldik düzeni değiştirmek ve eğitimi yenilemek üzerine kuruludur. Fakat bu yöndeki isteklerini dile getirme yöntemleri farklıdır, bunun sebebi de siyasi güçlere ulaşamamış, seslerini duyuramamış olmalarıdır. Asutay (2013:47), bu durumu özetleyen cümleye vurgu yapmış, 1968'lerden bu yana çağrı işlevinin ifade işlevine dönüştüğüne ve "tartışmak istiyoruz" sözünün, dönemin öğrencilerinin temel söylemi olduğuna dikkat çekmiştir. "Tartışmak istiyoruz" sloganı, gençlerin ihmal edildiği, dinlenmediği mesajını vermektedir. Gençler, dinlenmek ve dikkate alınmak için ise, kaba tabirle, gürültü çıkararak dikkat çekmek yani başkaldırmak suretiyle varlıklarını ortaya koymaya çalışmışlardır. Mevcut öğrenciler, zaten belli bir alanda eğitim alan bilinçli ve çoğu varlıklı ve siyasal bir görüşe mensup ailelerden gelen öğrencilerden oluşmaktadır. Aldıkları eğitim, sistemi

değiştirme arzuları onların hareket noktasını oluşturmaktadır. Ansızın gelişen ve tüm dünyayı saran gençlik hareketi, Fink tarafından şöyle açıklanır;

“Öğrenciler, bütün bu eylemlerinin birinci, ikinci ve üçüncü dünyayı birleştiren, dünya çapında kapitalizm, emperyalizm ve kolonyalizme karşı küresel bir devrimi tetikleyeceğine inanmışlardı ve bütün bu gençler, ortak bir kimliği ve birbirine yakın değerleri paylaştıklarını düşünmekteydiler. Dünyanın farklı bir yerindeki öğrenci hareketinin mensupları, diğer bir ülkedeki hareketin üyeleri ile çok yakından ilgilenmiştir. Birbirleri hakkında bilgi toplamışlar, hatalarını ve başarılarını beraber tartışmışlardır. Dahası birçok eylem, ortak gündemler etrafında şekillenir. Örneğin İngiltere’de Fransa’da polis şiddetine uğrayan öğrenciler için dayanışma eylemleri düzenlenirken Federal Almanya’da Rudi Dutschke öldürüldüğünde birçok farklı ülkede öğrenciler bu cinayete karşı protesto gösterileri düzenlerler (Fink aktaran Başgüney,2015:91).

Fink’in sözleri, tüm dünyadaki öğrenciler arasında bir bağın olduğu ve neredeyse birlikte hareket ettikleri görüşünü yansıtır. Hepsinin birbiriyle yakından ilgilenmeleri, bilgi toplamaları, harekete geçtikleri eylemlerinde de ortak kararlar aldıklarını göstermektedir. Aslında bilinçli, tüm dünyayı etkilemek üzere kurgulanmış görüşlerin, ideolojilerin sahibi olan öğrencilerin, organize çalışarak etki güçlerini artırabileceklerini ve bu sayede amaçlarına ulaşmanın mümkün olabileceğini düşünmüş olabilecekleri anlaşılmaktadır. Birlik ve beraberlik yönünde geliştirdikleri duygular, onların tüm dünyada ses getiren eylemler içerisinde olmalarına imkan tanımıştır. 1968 kuşağının tüm dünyada edindiği başarı, tartışmalı olmakla birlikte, gençlerin bir toplumun önemli gücünü oluşturdukları ve istedikleri takdirde mevcut toplumu alabora edebilecek yeteneğe sahip oldukları deneyimlenmiş bir gerçeklik olarak tarihte yerini almıştır.

2.1.2. Türkiye’de 1968 Yılı Gençlik Hareketleri

Türk siyasetine 1968 yılı önemli bir tarih olarak kaydedilmekle kalmamış, aynı zamanda zihinlere de nakşedilmiştir. Bilhassa 1960’lı ve 1970’li yıllarda ara ara ortaya çıkan gençlik/öğrenci hareketleri, ülkedeki siyasi istikrarsızlıktan, refah seviyesinin düşmesinden ve gençlerin eğitim gibi birçok alanda reform isteğinden ötürü baş göstermiştir. Asutay (2013:148), tüm dünyayı etkileyen öğrenci hareketlerinin Türkiye’de siyasal huzursuzluk ortamı olarak algılandığını, gençliğin aslında diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de alternatif bir yaşam, alternatif bir toplum düzeni arayışına girdiğini belirtir. Fakat gençliğin asıl meselesinin toplum ve kurumlarıyla, gelenekleri ve değerleriyle olan çatışması olduğu da vurgulanmaktadır. Aile içerisindeki bir gencin, gençliğin getirdiği buhranlar neticesinde eskimiş düzeni

değiştirme adına ebeveynleri ile girdiği çatışmanın daha kapsamlı hali ise ülke genelindeki gençlerin onlar için eskimiş, çağdaş olmayan düzeni yeniden kurma adına tüm ülke büyükleri ile girdikleri mücadelenin bir örneğidir. Bu mücadeleyi farklı kılan ise yıkıcı etkisinin yanında, yıpratıcı sonuçlar doğurmuş olmasıdır.

Kabacalı (2007: 157) 27 Mayıs 1960'tan sonra gençliğin toplumda büyük saygınlık kazandığını, toplumu özgürlüğe kavuşturan iki büyük kaynağın, ordu ve gençlik oldukları yönünde bir görüşün var olduğunu dile getirmiştir. Gençliğin saygınlık kazanmasının nedeni, 1960 darbesini gerçekleştirenlerin genç subaylardan oluşmasıdır, Oysa darbenin topluma sağladığı herhangi bir yararının olmamasına rağmen, gençliğin saygınlığının artması buna bağlanmıştır. Sonraki süreçte ideolojik ayrışmanın izleri görülmeye başlar ve sağ-sol ayrımı ortaya çıkar. Sağ görüşteki gençler, 6 Ocak 1962 günü Taksim Meydanı'nda toplanarak sol görüşlere yer verdiklerini iddia ettikleri Yön, Cumhuriyet, Milliyet, Dünya, Akşam gazetelerini yağmalarlar. Yaptıkları konuşmada ise zayıf iktidardan yararlanarak kendi menfur fikirlerini yaymak isteyenlerin başarılı olamayacakları, Türk gençliğinin hiçbir siyasi emelin ve gayrimillî bir ideolojinin aracısı olamayacaklarını dile getirmişlerdir (Kabacalı,2007:160). Gençlerin karşıtı görüşte yayın yapan adı geçen gazetelere saldırımlarının nedeninin, bunların etkili ve belli bir okur kitlesine sahip olmalarından duyulan rahatsızlık olduğu anlaşılmaktadır.

1964 yılında Türkiye Milli Talebe Federasyonu ve Milli Türk Talebe Birliği, “Toprak reformu”, “Türkiye-ABD ilişkileri”, “Tam bağımsızlık”, “Üniversite Reformu”, “Demokratik gelişmeyi engelleyen, Anayasa'ya aykırı kanunlar” gibi konular ile ilgili yürüyüşler düzenlemişlerdir. 1965'te ise gençliğin büyük kısmı, bakış açısını genişleterek iç ve dış sorunlarla ilgilenmeye, olaylara “toplumcu” bir bakış açısıyla bakmaya çalışmıştır.

TMTF'nin yayın organı Devrim Gençliği Dergisinin 1 Şubat 1965 günü 17. Sayısında yer alan yazı başlıkları, Toprak Reformu, Türk Sovyet İlişkileri, Türkiye'de Petrol Sorunu, TİP Toplantısı, İran, Demirel ve Ötesi, İrtica, Afrika Devrimi, Vietnam, İtalya'da Cumhurbaşkanı Seçimleri, Özel Sektör ve Yabancı Sermaye, Ereğli (Demir Çelik) Soygunu, Ekonomik Birleşme ve İşçi Hareketi vb. şeklindedir (Kabacalı,2007:163). Yazılan başlıklar, gençlerin Türkiye'nin bütün sorunları ile ilgilendiklerini ortaya koyar. Yani gençlik, ülkesini çevreleyen bütün sorunları çözüme

kavuşturma, tartışma arzusu içerisindedir. 1968 yılında boykot ve işgaller dolayısıyla gençlik sorunları oldukça büyük bir patlak verir ve meclisin gündemine taşınır. CHP grubu adına konuşan Nihat Erim şunları söyler:

“Bu bir patlamadır. Genç kuşağın patlamasıdır. Gençliğimiz esasında, yerden göğe haklıdır. Üniversitelerimiz, genel olarak bütün eğitim sistemimiz, baştan sona düzeltilmeye muhtaçtır. Tüm eğitim sistemimiz ıslah edilmelidir. Eğitimde eşitliği henüz sözle sağladık. Uygulamada eşitlikten uzağız. Köylü çocukları ilk eğitimden öte pek ender gidebiliyor. Vakit kaybetmeden 8 yıllık ilköğretimi mecburi kılmak için acele tedbirler alınmalıdır (Kabacalı,2007:194).”

Erim’in konuşması gençlerin taleplerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini ve aslında bütün bu olayların, gençlerin huzursuzluğunun dışa vurumu olduğunu dile getirir. Eğitimde eşitsizliğin var olduğunu, acilen bu sorunu gidermenin gerekli olduğu dile getirilerek öğrencilerin, eğitimde reforma yönelik arayışlarının anlaşılır bir tutum olduğunu da doğrulamaktadır. Fakat öğrencilerin bu arayışı, yalnızca hak arayışı olmakla kalmamış, ideolojik yapılanmanın, örgütlenmenin de kendilerince haklı görülmesine neden olmuştur. Öğrenciler, kendi aralarında bile farklı görüş ve düşüncelere tahammül edemeyerek, şiddete yönelecek düzeye ulaşmışlardır. Sağ-sol örgütlenmeleri ve bu iki taraf arasında sürekli sokaklara taşan kavgaların olması, tahammülsüzlüğün, farklı görüşlere kapalı oluşun, aynı zamanda gençliğin verdiği duyguların aşırılığının göstergesi olmuştur.

1970’li yıllarda, devrimci gençlik örgütleri, Türkiye’deki sosyalist mücadeleyi en aktif şekilde yürüten militanlar olarak görülmeye başlanmış ve Türkiye’de sosyalizmin yaygınlaşmasına yönelik eylemlerin öncüleri olmuşlardır. Olayların militanist düzeye taşınması ya da halkın zihninde böyle bir algının oluşturulmasının ardından, 1972 yılında Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan adlı gençler, anayasaya başkaldırma, Büyük Millet Meclisi’nin görevini yapmasını engellemeye çalışma gibi suçlardan dolayı idam edilmişlerdir. 1973 yılından itibaren öğrenciler, küçük örgütler kurmaya devam etmişler, Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu’nuve benzeri kuruluşları kurmuşlardır. Karşıt görüşte ise Ülkü Ocakları Derneği kurulmuş, etkili eylemlerde bulunmuştur. Örgütlenmeye yönelik çalışmalar, önceki yıllara oranla çok güçlü olmasa da nispeten varlığını sürdürmeye devam etmiştir. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra örgütlenen kuruluşların, eylemde bulunma girişimleri şiddetle bastırılır. Askeri yönetim oldukça sert, şiddet kapsamlı uygulamalarda bulunur. Söz konusu yirmi yıl Türkiye’de öğrenci/gençlik hareketliliğinin de oldukça faal olduğu, hareketlilik doğrultusunda

ideolojilerin yaygınlaştığı bir dönemdir. Siyasi dalgalanmaların ve istikrarsızlıkların, hayatın bütün kesimini etkilediği ise ayrıca ortaya çıkan tespitlerdendir.

2.2. Türkiye’de 1960-1980 Yılları Arasında İdeolojik Dalgalanmalar

1960-1980 yılları, Türk halkının yoğun bir şekilde siyasi ve ideolojik öğretilerle karşılaşması, tanışması anlamına gelir. Çünkü 1960 darbesinin neticeleri ülkenin sosyalizm kavramıyla tanışmasına yol açmıştır. Sosyalizm kavramının taraftar bulması ve kendini geliştirmesi neticesinde karşıt kavramların ortaya çıkması ve bu kavramların taraftar bulması kaçınılmaz olmuştur. Ülkenin yeni ideolojilerle tanışmasına imkan sağlayan en temel unsurun çeviri faaliyetleri olduğunu söyleyebiliriz. Çeviriler aracılığıyla ideolojilerin ülke sınırları sınırları içerisine girmesi mümkün olmuştur. Pusuya yatmış bekleyen yabancı ideolojilerin setleri yıkılan ırmaklar gibi ülkeye yayıldıklarını dile getiren Meriç, bunları Türkiye’deki hayalet olarak tanımlamış ve bu durumu şöyle izah etmiştir:

“89’a kadar kana, çamura bulamış Avrupa’yı. İspanya’da engizisyon olmuş, Rusya’da çar. Avrupa’dan kovulunca bize sığınmış. Baş tacı etmişiz “bive-i bakiréi. Elli yıl düşünce yasaklanmış, iman suç sayılmış. Bu -izm uğruna bütün izmlere düşman kesilmişiz. Onu her tehlikeden korumak için hapishaneler yükselmiş, matbaalar kurmuş, mektepler açmışız. Gediklerden sızan her fikir, süngü ile tepelenmiş. Kamuoyu o mabudenin şüpheli rakiplerini haklamak için iktidarla el ele vermiş. Kanun hiçbir itizale göz açtırmamış (Meriç, 1985: 93).”

Meriç, söz konusu izm’in kimi zaman Batıcılık, kimi zaman Batı düşmanlığı olduğunu ve Batı’da ortaya çıkmış ve bunun dilimizde adının olmadığını vurgulamak üzere “yedi cedit yabancı bir alüfte” tanımlamasını kullanmıştır. Meriç, Batı’nın ideolojiyi obskürantizm olarak tanımladığını, beyni körelen nesillerin ise onların bu kirli sularına eğilmiş olduklarını vurgular (Meriç, 1985: 93). Batı kaynaklı olan bu izmlerin kimi zaman beyinleri körelttiği, düşünemez, sorgulayamaz hale getirdiği ise ayrıca belirtilir. Bu durum zaten “izm” denilen bu ideolojiler ile tanışan gençliğin sorgulamadan, düşünmeden izmleri kabul etme girişimleri ve sonucunda ortaya çıkan şiddet gösterilerini de anlamak için geliştirilmiş en iyi tanımdır.

1968 döneminin gençliği her ne kadar aydın, okuyan, yeniliklere açık bir genç nesilden oluşsa bile alıp kabullenmeye çalıştıkları ideolojilerin Batı’dan transfer ideolojiler olduğunu ve bu tarz ideolojilerin hızlıca ülkeye sokularak kabul görmesini, ülke kültürüne entegre edilmeye çalışılmasını beklemleri gençleri yanılığa düşürmüştür.

Bir düşüncenin peşinden gitmek, onu sahiplenmek ve yaymak arzusu her ne kadar anlaşılır bir talep olsa bile, düşüncenin eyleme dönüşmesinin karşılığı şiddet ile olmamalıydı. Bütün ideolojilere kapıları açarak onları tanımak, tartışmak ve Türkiye'nin kaderini, onların aydınlığında ama tarihimizden kalan miraslarımıza dayanarak yapılandırmak, Meriç'in deyişiyle, en doğru yoldur (Meriç, 1985: 96). Bir ülkenin tarihi onun gelişimini yok sayarak değil, onun geçmişle birlikte yeniliklere yelken açarak gerçekleşebilir. Ernst Cassirer'in deyişiyle milletler, "tarihini askıya alarak değil, ancak tarihinin bir parçası olarak ilerleyebilirler".

2.2.1. Siyasetin İdeolojik Boyutu

Türkiye'de kritik yirmi yıl olarak adlandırılabilir olan 1960-1980 yılları arasındaki dönem, birçok siyasi-toplumsal olaya tanıklık etmiş, topluma yeni fikir ve görüşleri deneme, tartışma ve farklılıklarla tanışma olanağını sunacak uygun zemini hazırlamıştır. Toplumda düşünsel bir kargaşanın ve bir arayışın olması, ülkeye farklı ve yeni ideolojilerin girmesini sağlamıştır. Dönemin siyasi bulanıklığı, aktarılan ideolojilerin de siyaset odaklanmasına neden olmuştur. Türkiye sınırları içerisindeki en belirgin ve en aktif ideolojik dönemin, 1960-1980 yıllarını kapsadığını öne sürmek mümkündür. İzmlerin ve ideolojilerin hakim olduğu, bir yirmi yıl söz konusudur. Söz konusu siyasi izmlerin en başında ise sosyalizm gelir.

Türkiye sosyalizm ile 1960 Darbesi sonrasında tanışır. Sosyalizm kavramı, hem bir ideoloji hem de bir eylem tekniği olarak ortaya çıkar. Hızlı modernleşmeyi amaçlayan bu öğreti, aydınlar, profesörler, öğretmenler, gazeteciler, yazarlar ve Marksistler arasında taraftar bulmuştur. Bahsi geçen gruplar, ekonomik kalkınma, sosyal adalet, topluma dayalı politik bir sistemin kurulması yönünde isteklerde paydaş olan gruplardır. Elit tabakanın sahip olduğu Cumhuriyet, Milliyet ve Akşam gibi gazeteler ve ayrıca Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) bile sosyalizmin hedefleri arasında sayılan sosyal reformları savunmaya başlar.

Türkiye'de sosyalizmin yayılmasında ikinci aşama, resmi ideolojiye geçiş ile olmuştur. Bu aşama, beş yüz aydın tarafından Yön Dergisi'nde yayınlanan bir bildiri ile başlar ve dergi, öğretmenlerin farklı meslek mensuplarının ve CHP'nin sözcüsü haline gelir (krş. Karpat, 2015: 216- 217). Cahit Kayra, ülkede sol ideolojiye bağlı bir sol siyasetin kurulduğunu ve kendi kuşağının 70'li yıllarda sol düşünce ile tanıştığını, kendilerinin

milliyetçi, devletçi zihniyetle yetiştirildiklerini belirtir. Sol düşünce, 60'lardan itibaren Kayra'nın da belirttiği gibi kısa sürede önemli bir popüleritedir. Doğan Kuban'a göre 1974 yılında ülkede dört ya da beş siyasi ideoloji veya fikir hareketi bulunmaktaydı. Sosyalizmin yanı sıra Türkiye toplumunda önemli bir yeri bulunan ve insanların duygu dünyasında yer etmiş olan ideoloji, "İslamcılık" tır. Marksizm, bir diğer fikir hareketidir, Pan Türkizm/İslamizm, Sultan Abdülhamit zamanında şekil almış ve bu yıllarda aşırı milliyetçilik olarak var olmaya devam etmiştir. Hümanizm de Batı'dansualsız bir şekilde ithal edilen önemli bir diğer akımdır. Bunlardan farklı olarak Kemalizm ise bir resmi tutum, duruş örneğidir (krş Başgüney,2015:111).

Oldukça fazla ideolojinin ülkeye yerleştiği bu süreçte sol kültürün daha fazla ön plana çıkmasında aydınlar ve onların politik-sanatsal dergileri, kayda değer bir rol üstlenmişlerdir. Devrim, Ant, Yön gibi sol çevre için önemli olan dergiler neşredilmektedir ve bunlar Pertev Boratav, Sencer Divitçioğlu, Behice Boran, Abdi İpekçi, Selahattin Hilav, Mehmet Kaplan, İdris Küçükömer, Sıddık Sami Onar ve Tarık Zafer Tunaya gibi dönemin başlıca aydınları tarafından desteklenir ve bunlar, yeni politik eğilimleri simgelemişlerdir (Başgüney,2015:113).

2.2.2. İdeolojik Din

Sosyalizmin bir ideoloji olarak patlak vermesi, ülkede etkili bir yayılma göstermesi, toplumun dini değerlerini rahatsız ettiği gibi, dinde bozulmaya gidileceği kaygısı, sosyalizm öğretisinin karşısına başka bir öğretinin çıkarılmasını gerekli kılar. Sosyalizmin hızlı yayılmasını ve toplumu dejenere etmesini önlemek amacıyla temelini İslam dininden alan, fakat çoğunlukla sosyalizmde olduğu gibi aktarma ve ithal fikirlerle¹⁹ beslenen İslamcılık akımı ortaya çıkar. İslamcılık ya da İslamizm kavramının kelime anlamıyla doğuşu, Abdülhamit dönemine dayanır. Dini-siyasi bir yaklaşım geliştiren Abdülhamit, dış müdahalelerden kendi siyasi politikasını korumak için böyle bir yaklaşım geliştirmiş, dinin kurallarına göre bir yönetim politikası gütmüştür. Söz konusu yirmi yılda sol ideolojilerin karşısında duran İslamcılık politikası da aslında aynı amaçla hareket etmiş, dışarıdan bilhassa Batı'dan gelecek

---

¹⁹Hilal dergisi analizlerinde de görüleceği gibi İslamcılık anlayışını yayma isteği, Mevdudi, Seyyid Kutub gibi Mısırlı dincilerin görüşleri ile beslenerek yapılmaya çalışılmıştır; fakat kendi toplumlarında bile sıkıntı yaşayan bu insanların görüşleri, Türklerin İslam anlayışına uygulanmaya, mevcut İslam anlayışını bu kapsamda manipüle etmeye yönelik olmuştur. Her halükarda Türklerin din anlayışında eğreti kalmış, transfer bilgiler olduğu, kültürün özümseyememesinden anlaşılmaktadır.

ideolojik tehlikelere karşı İslam'ın gücünü kullanmak, İslam'ın uygun gördüğü çerçeveden dışarı çıkmamak için insanları ikna etme uğraşı içerisinde olmuştur. Komünizm ve sosyalizm karşıtı olan İslamizm, milliyetçilikle birçok noktada paydaş olmuş ve yer yer ikisinin öğretileri birbirleri ile bir özdeşlik içerisine girmiştir. Milliyetçilik esaslarının İslami yaklaşımlara yakın olduğunu, öne sürmek mümkündür. Çünkü İslamcı ve milliyetçi görüşteki insanların güçlerini birleştirmeleri, diğer ideolojilerin yayılmasına karşı mücadele etmeleri açısından önem taşımaktadır. Cemaatler, tarikatlar, Necip Fazıl Kısakürek, Nurettin Topçu, Sezai Karakoç gibi aydınlar ve sağ odaklı Milli Kalkınma, Milli Nizam, Milli Selamet gibi partiler ise İslamcılık doktrinini besleyen gruplar olmuşlardır. Bu grupların içerisinde mücadele gücü en yüksek olan, 1968 gençlik hareketinde rol oynayan gençler ve onların örgütlenmesi sonucu oluşan Milli Türk Talebe Birliği, Akıncılar gibi teşkilatlar da ön plana çıkmaktadırlar. MTTB'nin yetiştirdiği öğrencilerin 200 li yıllardan günümüze dek ülke yönetiminde etkin rol oynamaları, bu görüşün ülke kültüründe ve halkın gözünde önemli bir yer edindiğini göstermektedir. İçeriği zaman içerisinde değişerek, yerleşme yönünde önemli değişimler geçirmekle birlikte, MTTB ve diğer İslami akımların ideolojik temellerini özellikle Arap ülkelerinden yapılan çevirilerin oluşturduğu söylenebilir.

Özetlemek gerekirse İslamcılık öğretisinin, Türk kültüründe öteden beri var olduğunu fakat tehlike oluşturabilecek ideolojilerin karşısında durmak için kimi zaman kılıf değiştirdiğini ve farklı görüşlere karşı mücadele geliştirdiğini öne sürmek mümkündür. 1960-1980'li yılların ise en büyük ideolojik çatışmasını İslamcı/milliyetçi grup ile solcu grubun ideolojik yaklaşımlar uğruna gerçekleştirdikleri net bir şekilde bilinmektedir. İslami gruplar da, solcu gruplardaki gibi, kendi ideolojik görüşünü yayma amacıyla edebi yönelişlerle ortaya koymuşlardır. Büyük Doğu, Hisar, Hilal, Diriliş gibi dergiler, İslami içerikli yerli ve çeviri eserler ile bu görüşün işlenmesi amaçlanmıştır; fakat sol görüşteki kadar yoğun bir edebi faaliyetin olduğunu söylemek mümkün değildir. Özellikle Necip Fazıl Kısakürek ve Sezai Karakoç gibi şair ve düşünürlerin edebi şiirlerinin İslami kesim gençleri için idol fikirler aşıladığını da göz ardı etmemek gerekir.

2.3. 1960-1980'de Türkiye'de Edebiyat Faaliyetleri

Birçok ideolojinin ülke kapılarını aralamış olması, dönemin olayları göz önünde bulundurulduğunda negatif etki yaratmış olduğunu düşündürse bile, edebiyat faaliyetleri açısından aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Edebiyat dünyasının hareketlendiği, yayıncılık faaliyetlerinin arttığı ve hatta bu sayede kültürlü okur kitlesinin oluştuğu öne sürülebilir. İdeolojik çeşitlilik, yayınlanan eserlerin de çeşitlenmesini sağlamış, bilhassa farklı ülkelerden birçok yazarın eseri Türkçeye çevrilmiş ve Türk edebiyat dünyasına sunulmuştur. İdeolojileri mücadele içerisine sokma, yarıştırma eyleminin en güzeli, edebiyatta vuku bulur. Edebiyatın ve edebiyat faaliyetlerinin gelişimi hem ideolojiden beslenmiş hem de ideolojiyi beslemiştir. Dönemin ruh halinin farklı ideolojileri bünyesinde barındıracak uygunlukta olması, bu farklı ideolojilerin edebi eserler vasıtasıyla halka, topluma pompalanması anlamına gelir. Bir görüşün, fikrin tohumunun atıldığı yer, edebi eserler iken; mevcut fikrin filizlenip yeşerdiği yer ise toplumsal hafızadır.

Toplumun zihnine ulaşmak, orada bir fikri yeşertmek ve bunu okura çok fazla hissettirmeden yapmak ancak edebi eserin gücü ile gerçekleştirilebilir. 1960-1980 arasındaki yirmi yıl boyunca edebiyat alanındaki yayıncılık faaliyetleri, bu iddiayı oldukça sağlam bir şekilde doğrulamaktadır. Sonraki başlıklarda verilecek olan, 20 yıl içerisinde yayınlanan ideolojik çeviri eserlerin bibliyografyası, ülkeye aktarılan ideolojilerin yerleşmesinde edebi eserlerin²⁰ağırlığını ortaya koyacağı gibi belli görüşlere, ideolojilere mensup grupların bu eserler ile fikirlerini beslediklerini de doğrulayacaktır. Bu başlık altında dönemin edebiyat dünyasını hareketlendiren, siyasetin edebiyat üzerindeki etkisi, yayınevleri ve öne çıkan dergicilik faaliyetleri genel hatlarıyla açıklanmaya çalışılacaktır.

2.3.1. Edebiyatta Siyasetin İdeolojik Konumu

Siyasi güçlerin varlığı, edebiyatı yönlendirme, kimi zaman yönetme anlamında daima etkili olmuştur. Edebiyatın siyaseti, siyasetin ise edebiyatı etkilemesi, karşılıklı bir

---

²⁰ Verilecek olan ideolojik eserlerin bibliyografyası yalnızca açık ideolojik çeviri eserler ile sınırlandırılmıştır, bu çalışmanın çeviribilim alanına katkıda bulunması amaçlandığı için yerli eserlerin bibliyografyası çalışma kapsamında verilmemiştir. Bu konu, başka araştırmacılar tarafından incelenmeye değer niteliktedir; bu vasıta ile Türk edebiyatı yazarlarının eli ile ideolojilerin nasıl işlendiği ve dönemin edebiyatın dünyasına katkıları incelenebilir.

etkileşimin varlığını doğurmaktadır. Karşılıklı etkileşim ise edebi eserlerin dünyasında gelişme ortamı bulmaktadır. Edebiyat, sessiz ifade etme; siyaset ise yüksek sesle dile getirme biçimidir. Yazınsal etkinlikler, ortaya çıktığı dönemin politik ve sosyal tarihine dair önemli bulgular sunabilir. Bu tarz metinlerin dönemin politik kültürüne dair kesinlikle fikir verici bir işlev yüklediğini belirtmek mümkündür (Başgüney,2015: 13). Tezin temel iddialarından birisi olan Başgüney'in söz konusu görüşünü doğrulayacak en iyi dönem, 1960-1980 dönemi ve bu dönemin edebi yapıtlarıdır.

İki askeri darbe ile sınırlandırılan yirmi yıl, politik, toplumsal ve kültürel bağlamda kendine özgü özellikler taşır. Bu özgünlük, en iyi şekilde yazınsal yapıtlarda kendini gösterir. Dönemin yazınsal yapıtları, yüzeysel olarak incelendiğinde bile, siyasi oluşumların, ideolojik dalgalanmaların, ekonomik ve kültürel yapıdaki değişkenliklerin ve benzer nitelikte dönemi yansıtan özelliklerin²¹ tespitini yapmak mümkündür.

Birçok özellik içerisinde bu konu başlığını ilgilendiren kısım, edebi yapıtlarda siyasetin takındığı tavır, siyasi ideolojilerin edindiği yer ve siyasetin yönlendirici etkisidir. Aydın (2007:141), siyasetin yerinin, hem Batı hem de Türk edebiyatında azımsanmayacak derecede olduğunu ve siyasetin, yazar ve şairlerin kimliklerinde olduğu gibi, ortaya konan eserlerde de kendini gösterdiğini vurgular. Siyaset, edebiyata derinden nüfuz eder, aynı zamanda edebiyatın temel kahramanlarını oluşturan yazar ve şairlerin düşüncelerine ve bunların eserlerinde açık bir şekilde siyasi yaklaşımları işlemelerine, bir eğilim içerisinde olmalarına sebep oluşturabilir. Edebiyat çevirileri için siyaset hem görmezden gelinemez bir alan, hem de tehlike arz edebileceği düşüncesiyle tedbir ile yaklaşılacak bir alan olmuştur. Türk edebiyatının siyasetle ilişkisi Tanzimat dönemi öncesinden başlayarak Tanzimat sonrasında Namık Kemal, Ziya Paşa gibi yazarların en başat konusu olmuştur ve edebiyatın günümüze kadar gelen yolculuğunda ise ikisi arasındaki bağlantı, varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Bir aydın olan yazarın, gününün siyasi ve toplumsal olaylarına karşı eleştirel bir düşününü olmaması beklenemez. Bu yüzden edebiyat, konusu ister aşk, ister din, ister toplumsal olaylar ve

---

²¹ Varlık yıllıkları, kaynak alınarak ideolojik çeviri eserlerin bibliyografyası verilen kısımda ayrıca yapılan genel incelemelerde bu kanaatin doğruluğuna varmak mümkündür. İdeolojik içerikli olan yapıtlar, zaten dönemin ideolojisi, siyaseti, dini değerleri hakkında okurları bilgilendirmektedir. Yerli ve yabancı eserlerin neredeyse tüm türlerinde aynı tespit yapılabilir. Kısacası ortaya çıkan eserlerin, dönemin olaylarına kayıtsız kalabildiklerini söylemek mümkün değildir.

isterse somut ekonomik/toplumsal yaşantılar olsun, hiçbir konuyu görmezden gelemediği gibi, yazarın yaklaşımıyla dile getirmekten kaçınmaz.

Çalışma kapsamında incelenen ve kendine özgü koşullara sahip olduğu vurgulanan dönemde, Başgüney'in ifadeleri ile 1960 darbesi ve 1961 anayasası, siyasi ve kültürel tartışmalar açısından bir dönüm noktası haline gelmiştir. 27 Mayıs darbesi ve liberal bir yapıya sahip 1961 anayasası, entelektüellerin ve sanatçıların o ana kadar çevirisi, yayını kısıtlı olan politik kitapların etkisi altına girdikleri bir yeni dönemin başlatıcısı olduğunu göstermektedir. Bu sözde özgürlük atmosferi, çok uzun sürmemiş, muhafazakâr partilerin tutumu, 12 Mart darbesi ve ilan edilen sıkıyönetim, aydınların özgürlüklerini kısıtlamış, bağımsızlık anlayışlarına ket vurmuştur (krş. Başgüney,2015: 16).

Kısa zamandıktidarın el değiştirmesi ve çoğunun uzun ömürlü olamaması hasebiyle hem politik hem de kültürel anlamda bir çeşitlilik yaşanmıştır. Bu çeşitliliğe en büyük katkıyı kültür-sanat ortamı sağlamış, edebi türlerdeki çeşitlilik, dünyanın neredeyse birçok yerinden yapılan çeviriler, (Bourdieu'nun deyimiyle) bu kültürel sermaye ortamına oldukça yüksek derecede fayda sağlamıştır. 20 yılın edebiyat dünyasının, entelektüel bir akım, bir çevre edinilmesine katkısı büyük olmuştur. Dönemin kültürel sermayesini ise Türk yerli ve çeviri yazını vasıtasıyla "aktarma/transfer ideolojiler" in oluşturduğunu öne sürmek yanlış olmaz.

Bu dönemi, bu kadar parlatan, ön plana çıkaran siyasi ideolojiler ile tanışma ve kapışma ortamı oluşturmuştur. Başgüney söz konusu kültürel, ideolojik ortamı yorumlayarak dünyada oldukça büyük bir uluslararası hareketliliğin yaşandığını ve sol düşüncenin etkin olduğu kültürel ve toplumsal olayların birbirini takip ettiğininve sol politik eğilimlerin, öteki ideolojilere göre daha baskın olduğunu belirtir. Ayrıca, Türkiye siyasi tarihinde ise bu dönemin, radikal, sosyalist solun bilhassa entelektüeller üzerinde kaydadeğer bir gücünün, etkisinin olduğutek dönem olarak tarihe geçtiğini vurgulanır. Böylelikle, edebiyatçılar ve sanatçılar da yurtdışından gelen ve ülkenin kendi dinamiklerinden beslenen sol rüzgârın sonucu olan kültürel, sosyal hareketlerin etkisi altına girmekten kurtulamazlar ve politik farklılık ve yoğunluk, edebiyatın, çehresine yansır (Başgüney,2015:20). Bir toplumun dünyasında olan her şeyin, kendine en uygun ve en güzel ifade ortamı bulduğu tek yer edebiyatın sınırsız alanı olmuştur. Fakat

siyaset, edebiyatın neredeyse her alanı içinde varlık göstermiş ve göstermeye devam etmektedir.

Siyasi bir yirmi yılın konu edinildiği bu incelemede edebiyatın neredeyse her alanına politik donelerin yerleştiğini, hatta gençlerin “biz de varız” dedikleri ve en çok aktif oldukları bir dönem olan bu yirmi yılın içinde yeni bir edebiyatın gençlik edebiyatının ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Çünkü Türk çeviri yazınında o zamana kadar henüz adı konmuş olan bir gençlik yazınından²² henüz bahsedilmemiştir. Dönemin gençleri, bilinçli, kültürlü entelektüel kesimi oluşturan gençlerden oluşmakta, savundukları, mücadele ettikleri ideolojilerini yaymak, yaşatmak için toplumsal mücadelelerini kültürel ortamda da sürdürmeye devam etmişler, gazeteler, dergiler yayınlamışlar hatta çeviri yazınında bile aktif şekilde görev üstlenmişlerdir. Yani Türk Gençlik Yazınının adı konulmasa dahi bu dönemde büyük işler yaptığını iddia etmek mümkündür. Asutay (2013:10), 90’lar ile 80’li yılların gençliği karşılaştırıldığında, seksenlerin gençliğinin toplumun hemen her alanında önemli düzeyde kurumsallaştığını dile getirir. Tabii ki bu kurumsallaşma edebiyat alanında da kendini göstermiş, özellikle üniversite öğrencileri, edebi üretimde artışın olmasına katkı sağlamışlardır. Başgüney, 60’lı yılların gençliğinin kimlik edinmek, ülkelerini ve hatta dünyayı tanımak, bireyselleşmek ve mücadelelerini anlamlaştırmak için edebiyatı bir araç haline getirdiklerini söyler. Görüşlerini ise şöyle devam ettirir;

“Bu kitapları okuyan, filmleri seyreden ve şiirler yazan öğrenciler hem politik bir kimlik ediniyor hem de bireyselleşiyorlardı. Siyasi idealleri ve görüşleri de farklı toplum arzularına ve var olan koşullara dair bilinç edinmek ve kendi bireyselliklerine dair bu araçları gerekli kılıyordu. Bu kültürel, sanatsal öğeler bu anlamda bu tür işlevler kazanıyor ve gençliğin politik, ideolojik tutum alışında ve bireyselleşme sürecinde önemli rol oynuyordu. Gençler bu toplumsal yaşama bu kültürel enstrümanlar vasıtasıyla daha rahat katılabilmekte ve sanatın, edebiyatın büyümesine kapılmaktaydılar. Bu dönemde zenginleşen ve derinleşen toplumsal yaşamda, düşünsel birikimde edebiyatın, sinema ve tiyatro ile beraber önemli bir yeri olduğunu söylemek gerekir (Başgüney,2015:85).”

Gençlerin kimliklerini bulmasında, ideolojik bir yön edinmesinde bir araç rolü üstlenen edebiyat ve bunun içerisinde kalan çeviri edebiyat, hem gençler tarafından yönlendirilmiş hem de gençleri yönlendirmeyi başaracak güce sahip olmuştur. Yani söz konusu gençlik ve edebiyat, birbirini işlevsel bir şekilde etkiler bir hal almışlardır.

---

²² Hikmet Asutay, 1994 yılında yazdığı “Gençlik Kültürleri, Gençlik Edebiyatı ve İlk Gençlik Romanları” kitabında Özyer’in ifadelerinden faydalanarak “günümüze dek özerk, kendi başına bir Türk gençlik yazınından söz edilmez. Tersine gençlik yazını bir bütün olarak genel yazın içerisinde algılanmıştır”(2013:1) diyerek Türk Gençlik Yazınının 90’lı yıllarda dahi fiilen olsa bile ismen ortaya çıkmadığını belirtmiştir.

12 Eylül 1980 darbesi, yerli ve çeviri yazının ve gençlik edebiyatının, kimlik, ideoloji edinmek adına oluşturdukları özgür, üretken kültürel ortamın yok olmasına, entelektüel kesimin toplumdaki etkinliğini kaybetmelerine neden olmuştur. Yayıncılığa gelen sınırlamalar, eserlerin toplatılması, sansürlenmesi hatta halkın birçok yapıtı yakmak ve yok etmek zorunda kalması, edebiyatın kültürel sermayesine gölge düşürmüş, özgür, hür ifadelerin, görüşlerin ortaya çıkmasını engelleyecek bir dönemin kapıları, böylelikle aralanmıştır.

Genel bir değerlendirme sonucunda, Batı kültürü ürünü olan siyasal demokrasilerin ülke içindeki muhalif ideolojilerle çatışma içerisine girdiği ama çoğunlukla yandaş bulduğu bir dönem olduğunu belirtmek mümkündür. Bu dönemde askeri muhtıra ve darbelerin olması, bundan dolayı demokrasilerin sarsılması, ülkenin kendi içinde onarılmaz sorunlar yaratmıştır; fakat bütün bu hareketlilik, kültürel anlamda, bilhassa ideolojilerin bir nevi alt yapısını oluşturan edebiyatta ise olağanüstü bir canlanma, fikirleri övme, destekleme yönünde yarış ortaya çıkarmıştır, denilebilir.

2.3.1.1. Yayınevi Politikaları ve ideolojisi

1960-1980 yılları arasında edebiyatın toplumsal hayatın önemli bir parçası olarak yer almasında en temel rolü yayınevleri oynamıştır. Bir eserin seçimi, çevirisine karar verilmesi, piyasaya sürülmesi gibi birçok görev üstlenen yayınevleri, Türkiye'nin kültürel sermayesinin oluşumuna en önemli katkı sağlayan kurumlar olmuşlardır. Dönemin entelektüel bakımdan zengin oluşu, insanların farklı görüş ve ideolojilere açık olması, tanıma, bilme, okuma isteği, yayınevlerinin de sayıca artmasına neden olmuştur. Kısacası söz konusu ortamın gerekleri doğrultusunda hem özel yayınevlerinin sayısında hem de bu vesileyle kitap basımında kaydadeğer oranda artış yaşanmıştır. 1960-1980 yılları arasında faaliyet göstermiş olan arasında, 50'li yıllarda kurulan ve 60'larda da varlığını sürdüren Altın Kitaplar, Türkiye Yayınevi, Remzi, Varlık, Ant, Cem, De, Habora, Yön, Bilgi, Sol, Ağaoğlu yayınevleri, toplumda entellektüel zenginlik ve çeşitliliğin oluşmasına katkı sağlamışlardır. Varlık, Remzi, Dost yayınevleri gibi, adı geçen yayınevleri eskiden beri var olan yayınevleri iken, Sol Yayınevi, Ant, Cem, Yön, De yayınevleri ise yeni açılan yayınevleri arasında sayılabilirler.

Başgüney, bu dönemde edebiyatın görsel ve yazılı kültürde belirleyici düzeyde bir rol oynamaya başladığını ve kamu hayatının ayrılmaz bir parçası haline geldiğini dile

getirir. Bu durum, edebiyat eylemi üzerinden toplumda artış gösteren okuryazarlık oranının ve siyasi eğilimlerin yayılmasının da bir sonucu olarak görülebilir. Yazılı materyalin sayısal artışı da dikkate alınmalıdır (Başgüney,2015:19). Yazılı materyaldeki artış ve çeşitlilik, hem edebiyata katkı sağlaması hem de okur kitlesinde önemli düzeyde artışın olması bakımından önemlidir. Fakat burada oldukça önemli olan saptama, siyasi eğilim ve yönlendirmelerin, edebi faaliyetler üzerinden gerçekleştirilmesidir. Bu yönlendirmeler, çok büyük oranda yayınevi eliyle yapılmışlardır. Böylece yayınevlerinin siyasi tutumları, ideolojik yayın yapma²³ arzularını pekiştirmiş ve bu kapsamda yayınların ortaya çıkmasına da olanak sağlamıştır.

2.3.1.2. Dönemin Önemli Dergileri

1960-1980 yılları arası, edebiyat dergilerinde oldukça önemli gelişmeler olduğu bir dönemdir ve dergicilik faaliyetlerinin birçok yazara, çevirmene bünyesinde yer vermesi, kısa hikayelerin, öykülerin, şiirlerin konu edinilmesi ve kolay tüketilebilir, okunabilir olması bakımından yazınsal alana nitelikli düzeyde katkıda bulduklarını iddia etmek mümkündür. Meriç, dergileri, hür düşüncenin kalesi, belki serseri, ama sıcak ve taze bir düşünce olarak görür ve kitabı, çoğu zaman tek insanın eseri, tek düşüncenin yankısı; dergiyi bir zekalar topluluğunun, bir neslin vasiyetnamesi olarak tanımlar. Meriç'e göre kapanan her dergi, kaybedilen bir savaş, hezimet veya intihardır (Meriç, 1985:103). Dergiciliğin neden önemli olduğunu en kısa ve etkili şekilde Meriç'in tanımında anlamak mümkündür. Sanki bu tanım, 60-80'li yılların dergiciliğe önem vermesi açısından ışık tutmuş bir tanımdır. Edebi dergicilik faaliyetlerinin, bu yıllarda çok yoğun olması da bu vesileyle daha kolay anlaşılabilir.

Edebi dergiler, birçok görüşten, farklı ekollerden yazarları bir araya toplama, konuda ve yazın türlerinde çeşitlilik sunma bakımından 1960'lı yıllarda önemli bir konum edinmişlerdir. Başgüney, dönemin önde gelen ve en üretken dergileri olarak, Varlık, Yeditepe, Yeni Ufuklar dergilerine işaret etmektedir, Yeni Dergi, Yeditepe, Soyut, Hisar dergileri ise 1960'ların ikinci yarısının başat dergileri arasında sayılmaktadır. Siyasi dergiler olarak ise Yön, Ant, Devrim dergilerinin isimleri zikredilmektedir.

---

²³Sonraki başlıklarda verilecek olan yayınevleri ile yapılan söyleşi, röportaj örnekleri, onların ideolojik tutumlarını ve ideolojik amaçlı yayın yapma konusundaki arzu ve ısrarlarını analiz edebilmek mümkün olacaktır.

Tüm toplumsal boyutlarıyla siyasi-ideolojik bir dönem olan bu yıllarda, siyasi ve edebi dergiler, politik ve yazınsal bir dünyanın öznelinin ve bu dünyanın izleyicilerinin ortak bir paydası olarak işlev görmüşlerdir. Bu edebi dergiler, Memet Fuat'ın Yeni Dergi (1965), Vedat Günyol'un Yeni Ufuklar, Yaşar Nabi Nayır'ın Varlık, Hüsamettin Bozok'un Yeditepe Dergileri olarak belirtilebilir. Kemal Özer'in Şiir Sanatı Dergisi, Cemal Süreyya'nın Papirüs Dergisi ve Ataol Behramoğlu ile İsmet Özel'in Halkın Dostları Dergisi de küçük grupların veya bir tek bir yazarın düşüncelerini yansıtan yayınlar olarak anılmaya değer niteliktedir. En politik içerikli dergiler ise Doğan Avcıoğlu'nun çıkardığı Yön, Devrim, ve Doğan Özgüden'in editörlüğünü yaptığı Ant Dergileridir.

Siyaset ağırlıklı bu dergiler, edebi ve kültürel etkinliklere önemli ölçüde yer vermişlerdir (krş. Başgüney,2015:19). Adı geçen dergiler, çoğunlukla sol siyasi ideolojiyi temsilen çıkan, bu amaç doğrultusunda yayıncılık ilkesi benimseyen dergiler olarak kaydedilebilir. Edebi türlere yoğunlaşan ve bu kapsamda yayın yapan dergilerin bile siyasi-ideolojik tutumları gizli bir şekilde varlıklarını sürdürmüştür.

Sol siyasi dergilerin çok fazla sayıda çıktığı ve bu görüşün karşıtı olan sağ ideolojik dergilerin ise bu çeşitlilik karşısında biraz zayıf kaldıkları öne sürülebilir. Birçok muhafazakaraydın, Dergah Dergisinin geleneğini sürdürmüş, Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal Beyatlı ve Peyami Sefa gibi büyük yazarlar, eserler vermişler ve bu yazarların eserleri ise çoğunlukla aşırı milliyetçi- siyasi gruplar tarafından yayınlanmıştır. Nurettin Topçu' nun sahibi olduğu milliyetçi ve muhafazakar Hareket Dergisi, Necip Fazıl Kısakürek'in İslamcı Büyük Doğu Dergisi, İslamcı ve aşırı milliyetçi olan görüşlerin bir sentezini oluşturmuşlardır (Başgüney,2015: 33). Bu dergilerin yanı sıra Hisar Dergisi, Hilal ve Sezai Karakoç'un Diriliş Dergisi, aynı yönde yayın yapan dergiler arasındadır; fakat benzer nitelikteki dergiler, sol görüş kapsamlı dergilere göre düşünce alanında daha az sayıda ortaya çıkmışlardır.

Sol görüşü ya da sağ-muhafazakar görüşü destekleyen dergilerin temel ortak özelliği ise hepsinin belli bir ideolojinin etrafında toplanmış olmaları ve bağlandıkları öğretileri, okura sunma, anlatma, kısacası okuru manipüle etme maksatlı gerçekleştirilen bilinçli

ve amaçlı dergiler²⁴ olmalarıdır. Fakat dönemin yukarıda bahsi geçen birçok dergisi, kapatılmış, bazen kendini lağvetmek zorunda bırakılmış, bazen de tutunabilmek için tutum değiştirmek durumunda kalmışlardır. Ama neredeyse hiç biri çok uzun yıllar varlıklarını sürdürememiştir. Cemil Meriç, “Bizde hazin bir kaderi var dergilerin; çoğu bir mevsim yaşar, çiçekler gibi. En talihlileri bir nesle seslenir.” diyerek o dönem dergiciliğinin ömrünün kısa oluşunu özetler.

2.4. 1960-1980’de Türkiye’de Çeviri Yazın Faaliyetlerinin İdeolojik Boyutu

Çeviri yayıncılığındaki artışın o zamana kadar olduğundan fazla bir şekilde ortaya çıktığı bu yıllar, çeviri alanında çok fazla hareketliliğin olmasını, dönemin halkının ideolojik arayışının olmasına borçludur. Çeviri yayıncılığı da ideolojileri ülkeye sokabilmek, insanları bu kapsamda aydınlatabilmek amacıyla oldukça hummalı bir çalışma içerisinde olmuşlardır.

Birçok yayınevinin açılması, bazı yayınevlerinin yalnızca çeviri eserler yayınlamayı görev edinmeleri, dergicilik faaliyetlerinin artması ve onlarda da çeviri yayınların yer almasının önemsenmesi; fakat hepsinin amacının dönemin ideolojik ruh halinin etkisiyle kendi ideolojilerini gerçekleştirmek olması, çeviri faaliyetleri vasıtasıyla ideolojinin yayılmasını sağlamaya çalışmaları, 1960-1980 yıllarında çeviriyi ideolojinin merkezine oturtmaktadır. O dönemde çeviri, ideolojinin bir aracı halini almıştır. Özetle çeviri, bu yirmi yılın edebiyat aygıtlarının, ideolojik aracı ve manipülasyon vasıtasıdır.

2.4.1. Çeviri Yayıncılığı ve İdeolojisi

Tezin araştırma konusunu oluşturan 1960-1980 yılları arasında yayınevlerinin ideolojik temelli çeviri yayınlar yaptıkları, en temel iddiaların başında gelir. Türk çeviri yazınında ideolojik yaklaşımları sunma adına çeviri faaliyetlerinden her zaman en üst düzeyde yararlanılmış, 1960’tan önceki döneme bakıldığında Hasan Ali Yücel’in devlet eliyle yürüttüğü çeviri politikasında insanı merkeze alan hümanizm ideolojisini yayma amaçlı yapılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Gürçağlar, bu durumun, çeviri ve siyaset arasındaki karmaşanın örneğini oluşturduğunu belirterek seçilmiş batı klasiklerinin

---

²⁴ Üçüncü bölüm, dönemin dergicilik faaliyetleri üzerine kurulmuştur; fakat hem iki farklı görüşü destekleyen hem de çeviri açısından yoğun olan ve çeviriyi bir araç haline getirerek ideolojik manipülasyon amacı güden dergiler seçilmeye çalışılmıştır. Dergilerin etki gücünün ve halka ulaştığı seviyesinin azımsanmayacak boyutta olduğu anlaşılmaktadır.

Türkçeye çevrilmesini ve yayınlanmasını destekleyen hareketin, bilhassa 1940'lı yılların başında hümanist boyuta sahip eserlerin çevrilmesibakımından açık bir zorunluluk olan Tercüme Bürosunun (1940-1966) kurulmasına yol açtığını vurgular (Gürçağlar, 2009: 41). Gürçağlar'ın ifadelerinden anlaşılana ise hümanizm ideolojisini yaymak uğruna, bir çeviri bürosunun kurulmuş olmasıdır.

Tezin konusu yirmi yılda da benzer tutum geçerli olmuş, ideolojileri yayma ve çevirilerini yapma uğruna yayınevleri kurulmuş²⁵, mevcut yayınevleri ise çeviri politikalarını ideolojilerine uygun şekilde yürütmüşlerdir. Bu vesileyle, 1960-1980'li yıllarda yayıncılık faaliyetlerinin oldukça fazla olduğunu söylemek mümkündür. Özel yayınevi/kitabevi sayısının artması, yayıncılık faaliyetlerinin artmasına, aynı zamanda piyasaya sürülen kitap sayısında da artışın olmasına imkân sağlamıştır. Bu artış göz önünde bulundurulduğunda çeviri eser sayısının da artması beklenmekle birlikte, bu beklentinin karşılandığını söylemek mümkün değildir²⁶.

19. Yy'ın ikinci yarısındaki Türk yayıncılığında beliren çeviri politikaları, çevirisi yapılacak eser seçimlerinin tesadüfen değil, çoğunlukla siyasi-ideolojik kriterlere göre seçildiği izlenimini vermektedir. Edebi eserlerin seçilmesinde ve çevrilmesinde Avrupalılaşıma ideolojisinin önemli rol oynadığı iddia edilebilir ve bu Avrupalılaşıma ideolojisinin içerisinde siyasi kapsamlı ideolojik yaklaşımları belirtmek mümkündür.

1960'lı yıllarda Türkiye'de, çeviri edebiyatı alanını etkisi altına alan iki önemli olgu belirleyen Gürçağlar, ilkinin, hem saygın hem de popüler edebiyat alanında çeviri yapıtlar yayımlayan yayıncılar için geçerli olan dizi formatı olarak belirler ve klasik edebiyat alanında seçilen dizi başlıklarının çoğunlukla yapıtların saygınlığını ortaya koyduğunu vurgular. Popüler edebiyat alanında dizi formatının işlevleri ise daha farklıdır. Popüler edebiyat okurları kitap çevirilerini yazara göre değil, türe göre gerçekleştirdikleri için kitapların farklı diziler kapsamında sunulması kitapların ait oldukları tür hakkında bilgi verdiği gibi, bir pazarlama ve satış stratejisi görevi üstlenmesini de sağlar. Çeviri edebiyat alanında 1960'larda önem kazanan ikinci olgu

---

²⁵ Sonraki başlıklarda verilecek olan Yayınevi sahipleri ile ilgili söylemler, politikalarını anlamak açısından faydalı bilgiler sağlayacaktır.

²⁶ Bkz.. İdeolojik Çeviri Eserlerin Bibliyografyası, sadece bu yıllar içinde ideolojik kabul edilebilecek eserlerin listelenmesine rağmen fazla olduğu görülmektedir; daha detaylı bilgi için Varlık Yıllıkları incelenebilir.

ise kaynak dil olarak İngilizce'den yapılan çevirilerin artması olarak gösterilmektedir (Gürçağlar,2005:149-150).

Dönemin edebiyat anlayışı içerisinde çeviri yayıncılığının çok fazla arttığı, Nurullah Ataç, Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat gibi çevirmenler, dünya klasiklerinin Türkçeleştirilmesinde önemli görevler üstlenmişlerdir. Cem ve De yayınevleri, dünya klasiklerinin çevrilmesinde, yüzde 70'i çeviri kitaplardan oluşan Altın Kitaplar ise çok satana kitapların çevirilerine yer vermişlerdir. Çevrilen eser örnekleri olarak ise Kafka'nın Dava ve Şato'su, Jean Paul Sartre'nin romanları, Rus ve Sovyet edebiyatının önemli isimlerinden Voznezensky'nin çevirileri, İlya Ehrenburg, Reiner Maria Rilke, James Joyce gibi birçok eser ve yapıt ismi sıralanabilir. Dönemin ideolojik çeviri eserleri bibliyografyası, ilerleyen sayfalarda daha detaylı şekilde verilecektir.

Dönemin öen çıkan yayınevleri arasında De, Yön, Ant, Habora, Ağaoğlu, Cağaloğlu, Çan, Payel, Uğrak, Gün, Toplum gibi birçok yayınevinin ismini sıralamak mümkündür. Dönemin kitabeveleri ise Remzi Kitabevi, Tercüman Kitapçılık, Turhan, Kovan Kitabevi gibi isimlerden oluşmaktadır. Yayınevi ve kitabevi sayısının artması, dönem içerisinde nasıl bir yayıncılık politikasının güdüldüğü, hangi amaçlar ve kriterler doğrultusunda eserlerin yayınlandığı ve dönemin ideolojik ruhunun yayınevlerinin ve kitabevelerinin yayıncılık faaliyetlerini ve politikasını ne denli yönlendirdiği, sorgulanması gereken konular olarak ortaya çıkmaktadır. Bu soruların yanıtları bazı yayınevi sahiplerinin söylemlerinden hareketle yanıtlanmaya çalışılacaktır, bilhassa dönemseller ideolojilerin yayınevlerinin yaklaşımlarını, yayın politikalarını ne denli etkilediğini söylemlerden çıkarmak mümkün olabilir.

2.4.1.1. Yayınevi Sahipleri, Yayın Politikaları Ve İdeolojik Söylemleri

Yayınevi sahipleri ile yapılmış olan söyleşi ve röportajlara yer verilerek, yayınevi sahiplerinin yayın politikalarını ve ideolojik söylemlerini tespit etmek amaçlanmaktadır. Burada yer verilen yayınevleri²⁷, sınırlı sayıdadır, fakat dönemin yayın politikası, güttükleri politikaların ideolojileri hakkında genel bilgi edinebilmek açısından yeterli veriyi sağlayacaktır. Amaç, yayıncılık hakkında genel kanı edinebilmek ve ideolojinin

---

²⁷ Yayınevleri ile yapılan röportajlara, Ant dergisi vasıtasıyla ulaşılmıştır; fakat Ant dergisi de sol ideolojiye yakın yayımlar yapan bir dergi olduğu için, burada bahsedilen yayınevleri de genelde aynı görüşü paylaşan yayınevlerinden oluşmaktadır.

yayıncılık faaliyetlerini ne denli etkilediğini ortaya koymak olduğu için, ideolojik söylemlerin olduğu, ideolojik yayın yapan yayınevlerinin düşüncelerine yer verilmeye çalışılmıştır.

2.4.1.1.1. Payel Yayınevi ve Yayın Politikası

Payel Yayınevi, Ahmet Öztürk tarafından 1966 yılında kurulmuştur. Öztürk, yayın politikasını şöyle açıklar;

- . Sosyalist ya da Türk okurunun bu yönde bilinç kazanmasına yararlı olabilecek her çeşit kitabı yayınlıyoruz.

- **Telif eserler ya da çeviri eserler yayınlamak gibi bir ayırım yapıyor musunuz?**

- Sadece çeviri eserler değil şüphesiz. Amacımıza uygun telif eserler de bulduğumuz zaman yayınlatabiliriz.

- **Mutlaka okunması gerekli eserleriniz nelerdir?**

- Yayınlarımızın tümünü amacına uygun yönde çıkardığımızı sanıyoruz. Bu nedenle hepsi kesinlikle izlenmelidir, diyebiliriz. Zaten kitaplarımız arasında **Lenin(3), Plehanov(2), Guevara(2), Marx, Engels, Mao, Lukacs** v.b. yazarların eserleri var. Yada **Yeni Çin (2), Halk Demokrasileri, Sovyetler Birliği** hakkında yazılmış eserlerle **Hoş i Minh** ve **Che Guevara**'nın hayatlarını veren biyografi kitapları var. Bunların hangileri kesinlikle izlenmelidir diye biz size soralım.

- **Yayında karşılaştığınız başlıca güçlükler nelerdir?**

- Zorlukların en başında kitaplarımızın toplatılması geliyor. Şu anda maddi bakımdan daha güçlü olabileceken – bu nedenle – zorluklar içerisindeyiz. Öyle ki, beşinci kitabımız toplatıldığı zaman toplam olarak 15 kitabımız vardı. Yani bu, üç kitabımızdan biri toplatılıyor, demektir. Düşünün şimdi bundan doğan zararları. Ayrıca toplatmaların fazla olması nedeniyle yeni kitaplarımızı çekemeyen, bizimle alışverişi kesen kitapçıların fazlaştığını da hesaba katıverin. Sonuç ne olur bu durumda? Fakat biz gene dayanıyoruz.

- **Bu güçlükler nasıl dayanabiliyorsunuz?**

- Her işimizi kendimiz yaparak Paketlemeden düzeltmeye, eser seçiminden nakliyeye kadar bütün işler bir kişinin üzerindedir. Dayanmamızın başlıca nedeni bu olsa gerek.

- **Yayınevleri arasında alan bölüşümünü gerekli görüyor musunuz?**

- Alan bölüşümü yayınevi yöneticilerinin dünya görüşüne göre zaten kendiliğinden oluyor. Her yayınevi kendince doğru bulduğu yönde kitap çıkartıyor. Bu bakımdan alan bölüşümünü yayınevleri kendi aralarında anlaşarak gerçekleştiremezler. Kendi görüşleri ve piyasa koşulları bunu belirliyor her şeyden önce. Fakat dağıtım sorununu çözebilmek için anlaşmak mümkün değildir. Çünkü dağıtım sorunu şu anda hepimizin içinde bulunduğu en önemli sorunlardan biridir, sanmıyorum (ANT, SAYI 166)”

2.4.1.1.1.2. Payel Yayınevinin Yayın Politikasıyla İlgili Söylem Çözümlemesi

Payel Yayınevi sahibi, yönlerinin sosyalist eserlere dönük olduğunu söylemiştir. Dünyanın gittiği yönün de burası olduğuna vurgu yapmaktadır. Söyleşide zaten açık bir şekilde yayınevinin politikasının ortaya koyulduğu söylemler kullanılmıştır.

Yayınevinin çeviri politikasının da aynı doğrultuda olduğu, Öztürk'ün “Amacımıza uygun telif eserler de bulduğumuz zaman yayımlayabiliriz” cümlesiyle, yoğunlukla çeviri eserler yayınladıklarını belirtir. Mutlaka okunması gereken eserler arasında Öztürk, Lenin, Plehanov, Guevera gibi devrimci isimleri vererek bunların okunması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Yayınevinin ne tarz zorluklar yaşadığı yönünde sorulan soruya verilen yanıt ise yayınladıkları eserlerin toplatılmasından dolayı ekonomik anlamda zor durumda olmalarıdır. Bu da o dönemde yayıncılık üzerinde bir baskının mevcut olduğu anlamına gelir ve sol içerikli eserlerin toplatıldığı düşüncesini oluşturur. Yayıncı, her yaptıkları işi, paketleme, eser seçimi, nakliye vs. kendileri yaptıkları için piyasada kalmayı başarabildiklerini söylemiştir. Bu da yayıncının ekonomik yeterliğinin olmasının önemli olduğunu ortaya koyduğu gibi yayın sürecinde yalnız olduğunu da ortaya koymaktadır. Yani üretmek ve ortaya koymak için bireysel çaba sarf etmeleri gerekmektedir. Ayrıca Öztürk'ün alan bölüşümü ile ilgili yaptığı açıklamalar da, tezdeki iddialardan birisi olan “yayınevi ideolojisinin, çevrilecek eserin de ideolojisi olduğu” görüşünü kanıtlar niteliktedir. Yayınevi sahipleri kendi ideolojilerini yansıtacak, bu anlamda hizmet verecek eserler yayınlamayı tercih etmişlerdir. “Her yayınevi kendince doğru bulduğu yönde kitap çıkartıyor” ifadesi ise yukarıdaki söylemi desteklemektedir. Dikkatin çekildiği başka bir nokta ise kendi görüşlerinin ve piyasa koşullarının bunu belirlediğinin dile getirilmesidir. Piyasada belirleyici bir etkidir, yani arz-talep meselesini yayınevi yakalamak durumundadır.

2.4.1.1.2. Ser Yayınevi ve Yayın Politikası

Ser Yayınevi yönetmeni Bekir Harputoğlu, 1969 yılında da bir grup arkadaşıyla birlikte Ser Yayınevi'ni kurar. Yayınevinin ilk kitabı Lev Troçki'nin “Ekim Dersleri” adlı eseridir (ANT,166). Ser yayınevinin yayın politikasını, ideolojisini ortaya koyacak nitelikteki röportaja, Ant dergisinde yer verilmiştir. Röportajın içeriği şöyledir;

- “Yayımlarınızda size yardımcı olan kadronun yapısını ve yayın amacınızı açıklar mısınız?”

- Ser yayınlarını birlikte yürüttüğümüz kadro, Türkiye’de son on yıllık devrimci mücadelede yer alan genç kuşak devrimcilerden meydana gelmiştir. Bu kadro belli bir

dünya görüşü etrafında birleşmiştir. Türkiye’de nihai hedefi sosyalizm olan anti-emperyalist kavgada izleyecekleri yolda kesin kararlara sahiptir. Ser yayınları Marksist – Leninist öğretinin esaslarını içeren eserleri, sosyalizmin ve komünizmin öğrenilmesine kaynak olabilecek eserleri, dünyadaki sosyalist hareketler içerisinde yoğunlaşmış, daha öz bir deyimle savaştan kişilerin eserlerini, yayınlamayı amaçlamıştır. Yayınevimizin amacının diğer bir yanı ise yayın yoluyla elde edeceğimiz maddi birikimi, Türkiye’deki sosyalist hareketin gelişmesinde kullanılmıştır.

- **Yayında amacınıza ulaşma yolunda izlediğiniz çizgiyi örneklerle açıklar mısınız?**

- İlk yayınımlarımızı bildiğiniz gibi Troçki’nin Ekim dersleriydi. Bunu yayınlarken dünya sosyalist hareketinde hatalarıyla birlikte yer almış bir lideri ve Ekim devrim liderleri arasındaki çatışmayı anlatımından sunmayı amaçladık. Bulgar savaşı Dimitrov’un <<Faşizme Karşı Birleşik Cephe>>ini yayınlarken günümüzde tartışma konusu olan birleşik cephe (ittifaklar politikası) meselesine açıklık getirmeyi düşündük. Mao Tse-Tung’un <<Halk Savaşının Temel Taktikleri>> kitabıyla örgütlenme, ajitasyon, eğitim ve gerillada politik eylem konularına eğildik. İbarolla’nın <<Marksist Açısından Ekonomi Politik>>kitabı ile Lenin’in <<Kültür İhtilali Üzerine>> kitaplarıyla da ekonomi politik ve proleter kültür konularının açılmasına yardımcı olmaya çalıştık.

- **Karşılaştığımız zorluklar nelerdir?**

- Yayıncı olarak yetersizlikleri ispat edilmiş bir takım bilirkişilerle karşı karşıyayız. Her yeni kitabımızda Sahir Erman ve Sulhi Dönmezer gibi bilirkişilerin raporları aleyhte delil olarak önümüze sürülmekte. Bu tip bilirkişilerin raporlarına dayanarak alınan toplatma kararları, davalar, hapse girmeler karşılaştığımız olağan zorluklar biz devrimci olarak yayın konusunda ve diğer eylemlerimizde yüreklice karşı durmak kararındayız. Yayıncı arkadaşlar ne kadar çok davadan beraat ederse yayın hayatı o kadar güç kazanacaktır.

- **Bu yıl hangi kitapları yayınlamak istiyorsunuz?**

- Önümüzdeki aylarda Mao’nun seçme eserlerinin bütünü 15 kitaplık bir dizi halinde yayınlama kararındayız. (ANT, sayı 166)

2.4.1.1.2.1. Ser Yayınevini Yayın Politikasıyla İlgili Söylem Çözümlemesi

Ser Yayınevi yönetmeni Harputoğlu, kadro yapılarını ve yayın amaçlarını açıkladığı ifadelerde, yayın kadrolarının devrimci mücadelede bulunmuş olan genç kuşaklardan oluştuğunu belirtir. Bu kişilerin belli bir yaşam felsefelerinin olduğu dile getirilmekte, sosyalizmin ve komünizmin öğrenilmesine kaynak olacak eserleri yayınladıkları belirtilmektedir. İlginç olan başka bir söylem ise kazançlarını dahi bu sosyalist hareket uğruna harcamayı tercih etmeleridir. Bu durum, bir din uğruna herşeyini feda eden, maddi kazançlarını bu yolda harcamayı manevi bir görev sayan bir anlayışla paraleldir. Yayınevini ideolojisi ve bu ideoloji adına yapılan çeviriler ve yayınlanan eserler bir mesleği icra ederek gelir elde etmekten çok, inandığı değerlerin yayılması uğruna işin aracı olarak kullanılmasıdır. Mevcut ifadede anlaşılacağı üzere, yayınevi, bu ideolojiyi oldukça içselleştirmiş ve ideolojinin gelişmesi için gerekli ekonomik desteği sağlamaya da hazır buldukları ifade edilmiştir.

Yayıncılık faaliyetlerinde amaçlarına ulaşmak için neler yaptıkları sorusunda da yayınevi yönetmeni Harputoğlu, öncelikle hangi yazarları ve eserlerini çevirdiklerini örneklerle anlatmaktadır. Adı geçen yazarlar, sosyalist yazarlardır ve eserleri de benzer şekilde sosyalizmi, sosyalist ekonomiyi anlatan eserlerdir. Bu eserlerin hepsi ise çevri yoluyla Türkçeye kazandırılmıştır. Harputoğlu, yayıncılık hayatlarında karşılaştıkları zorlukları ise eserlerinin toplatılması, hapse girmeler, davalar diye sıralamaktadır.

Benzer yayın yapan yayınevlerinde görülen temel sorunun eserlerin yasaklanması, toplatılması, akabinde hapse girilmesi gibi benzer sorunlardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Fakat bütün yaşananlara karşı “yüreklice karşı durmalıyız” ifadesi, devrimci anlayışı çok fazla özümlediklerini ortaya koyan bir söylemdir. Son olarak ise yayınevinin planlı bir yayın politikası güttüğünün göstergesi, Mao'nun seçme eserlerinin bütünü 15 kitaplık bir dizi olarak yayınlayacaklarını dile getirdiği ifadelerdir. Bu ifade, sonraki aylarda yayınevinin hangi yayınları yapmayı çok önceden planladığını ve yayın politikasını benzer şekilde sürdüreceğini ortaya koyar. Röportajın bütününe dikkati çeken en önemli şey, ismi zikredilen yazar ve eserlerin yabancı olması ve bunların Rusçadan, Çince 'den çeviri vasıtasıyla Türkçeye aktarılmasıdır. Söylem çözümlemesinin sonucu olarak, yayınevinin ideolojik bir görüşü uğruna yayın faaliyetini sürdürdüğü, ticari bir amaç taşımadığı ve en önemlisi, tüm ideolojik görüşlerini topluma çeviriler yoluyla aktarmış olduğu ve aktarmayı planladığı söylenebilir.

2.4.1.1.3. Ekim Yayınları ve Yayın Politikası

Ekim Yayınları'nın yöneticileri, Akay Sayılır ve Ömer Zülfü Livanelioğluyla yapılan röportaj, yayınevinin amacı, politikası ortaya koymaktadır:

“Yöneticileri, Ekim yayınlarının amacını şöyle açıklıyorlar:

Ekim Yayınlarının amacı, emperyalist ve feodal kültüre karşı bir Marksist kültürü oluşturma çabasına katılmak ve bu yolla Marksist bir yayınevi olarak, demokratik devrim mücadelesinde yerini almaktadır. Bu genel çizgiler içinde, Marksizm'in çağdaş sorunlarına ışık tutan kitapları okurumuza sunmak ve Türkiye ile ilgili incelemeleri yayınlamak gibi yollar seçtik kendimize...

Yayınlarmızda bu yolları nasıl uyguluyorsunuz?

Bu uygulamayı vereceğimiz örneklerle açıklamak mümkün. Yayınlarımdan <<Gerilla Savaşı ve Marksizm>> ülkemizde çoğunlukla coşku ile ve kahramanlık açısından ele alınan gerilla konusunu, Marksist Leninist teori içinde yerine oturtan bir kitaptır. << Lenizm >> adlı kitabımız, sosyalizmin evrensel önderinin hayatını ve mücadelelerini anlatmaktadır.

<<Sosyalist Küba>> sosyalizmin çağdaş uygulama sorunlarına değinmekte, <<İkili anlaşmaların İyüzü >> ise, Türkiye’de herkesin konuştuğu, fakat pek az kişinin aslını bildiği ikili anlaşmalar konusunda didik didik etmekte ve gördüğü ilgi oranında emperyalizme darbe indirmektedir.

Ekim yayınlarının bunda sonra izleyeceği yol nedir?

Ekim Yayınları çağdaş marksist kitapların yanı sıra, Türkiye üzerine ortalama yirmi kitaplık bir diziyeye girmektedir. İçinde, <<Marksist açıdan Türkiye Tarihi>>, <<Türkiye’de Feodalizmin gelişmesi>> , <<Türkiye’de sınıflar ve sınıf mücadeleleri>> vb. gibi kitaplar bulunan bu dizinin bütün Türk aydınlarının ilgisini çekeceğini ve araştırmacılara kaynaklık edeceğini sanıyoruz. Ayrıca iki büyük yabancı yazar, ekim Yayınları için bir roman dizisi hazırlamaktadır. Hazırlık dönemi bitince bu yazarların seçtiği romanları yayınlamaya başlayacağız. Bunlardan başka Asya-Afrika Yazarlar Birliği ile birlikte, üçüncü Dünya ülkelerinin yazarlarını, Türk okuruna tanıtmak için bir çalışmaya giriyoruz.

Kısaca, çabalarımız devrimci Türk okuruna saygı duyarak devrimci eyleme yararlı kitaplar sunabilme çizgisinde gelişmektedir (ANT, Sayı 162)

2.4.1.1.3.1. Ekim Yayınevinin Yayın Politikasıyla İlgili Söylem Çözümlemesi

Ekim yayınlarının yöneticilerine, yayınevinin amacının ne olduğunu öğrenme amacıyla yöneltilen soruya verdikleri cevap, yayınevinin amaçlarının Marksist kültür oluşturmak ve demokratik devrim mücadelesinde yer alabilmek olduğu yönünde olmuştur. Bu ifadeler, diğer yayınevlerinde de görüldüğü üzere, politik ifadelerdir ve yayın politikasının da, siyasi bir zemin üzerine kurulmuş olduğunu kanıtlar.

Marksizmi, sosyalizmi anlatarak yayılmasını sağlayacak eserlerin yayınlanmasına özen gösterildiği, verilen eser isimlerinden anlaşılmaktadır. Bu eserler, devrimci kuşak için önem teşkil eden eserlerdir. Ekim yayınlarının sonraki yayın politikası sorulduğunda, Türkiye’yi de konu edinen fakat temelde Marksizmin, sınıf mücadelelerinin, feodalizmin olduğu eserler dizisi yayınlamayı planladıklarını dile getirmişlerdir. Zaten Türkiye’de yayın yapan, Ekim Yayınlarının odak noktasına Türkiye’yi alması ve buna dikkat çekmeye çalışması, bu eserleri okuyan Türk halkının kendinden bir şey bulmasını sağlayarak gerçekçiliğini artırmayı amaçlamak olarak yorumlanabilir. Ayrıca üçüncü dünya ülkelerinden çeviriler yapılacağına da işaret edilmektedir.

2.4.1.1.4. Gerçek Yayınevi ve Yayın Politikası

Gerçek Yayınevi’nin yönetmeni Fethi Naci, 1965’te Gerçek Yayınevini kurarak yayıncılığa başlamıştır. Kendisiyle yapılan röportaj şöyledir;

“Yayın Politikanız nedir?”

1965’lerde yazar olarak beni en çok ilgilendiren, üzerine en çok çalıştığım konu “az gelişmişlik”ti. Bu kendiliğinden yayın politikamı da tayin etti. Ve Gerçek Yayınevini kurunca az gelişmiş ülkelerin meselelerini inceleyen kitaplar yayınlamaya başladım.

“100 SORUDA” dizisini yayınlamak nereden aklınıza geldi?

Genel olarak az gelişmiş ülkelerin meselelerinden söz açan kitaplar olsun, marksizmin temel eserleri olsun, okurları belli bir düzeye getirmişti; ama Türkiye gerçeklerine eğilen eserler yok denecek kadar azdı. Zorunlu bir çeviri dönemine geçmiştik; ama artık telif eserler gerekiyordu. Çünkü Türkiye'nin meselelerini ancak Türk yazarları, Türk bilim adamları inceleyip ortaya koyabilirlerdi. İşin en güç yanı belli konular için bu konuları yazabilecek en yetkili uzmanları bulmaktı. Bunda bunca yıllık dostluk, arkadaşlık ilişkilerinin büyük rolü oldu. Birde kitapların kolay okunur olmasını istiyordum; soru cevap şeklinde hazırlanmasının sebebi bu.

Yalnız telif eserler yayınlamaya başladıktan sonra “Telif eser satmıyor” iddiasına karşı ne diyorsunuz?

Satışlardan çok memnunum. “Ekonomi El Kitabı”nın 3. Baskısını yaptık. “Atatürk’ün Temel Görüşleri” ile “Türk Edebiyatı” tükendi, onların da 2. Baskılarını yapmak gerekecek.

Yayında karşılaştığınız zorluklar nelerdi?

En büyük mesele, dağıtım meselesi. Geniş okur yığınlarına kitap ulaştırıramıyorum. Hala kitap gönderemediğim kitap merkezleri var. 500 ilçeden ancak 7-8'ine kitap gönderebiliyorum. Yayıncı arkadaşlarla işbirliği yapıp dağıtım meselelerini çezecek tedbirler almamız şart (ANT, 163).

2.4.1.1.4.1. Gerçek Yayınevinin Yayın Politikasıyla İlgili Söylem Çözümlemesi

Gerçek yayınevine, yayın politikalarının ne olduğu ile ilgili soru yöneltilmiştir. Yazar olan ve az gelişmiş ülkeler üzerine araştırmalar yapmış olan Fethi Naci, yayın politikalarının bu doğrultuda şekillendiğini dile getirmiştir.

Gerçek yayınevinin “100 Soruda” kitap dizisi hazırladığı sorulan sorudan anlaşılmaktadır. Yayınevinin bu kitap dizisini hazırlamasındaki neden olarak az gelişmiş ülkeler ve Marksizm ile ilgili eserlerin okurlara belli bir birikimi sağlaması ve bu eserlerin çeviriler vasıtasıyla aktarılmış olması gösterilmiştir. Kısacası artık ülkede telif eserlere ihtiyaç duyulduğuna vurgu yapılmaktadır. Yayınevi sahibi, çevirilerin yoğun yapıldığı süreci “zorunlu bir çeviri dönemi” olarak adlandırır. Bu ifade, çevirilerin yoğun yapılmasının mecburiyetten kaynaklandığını ortaya koyar. Bunun nedeni ise iki türlü yorumlanabilir; ilki, istenilen alanlarda telif yazılar bulmanın zorluğu, ikincisi ise dönemin insanların yaşadığı ideolojik açlığın ancak yabancı eserler ile giderilebilecek olmasıdır. Ayrıca “100 Soruda” dizisini oluştururken, Naci'nin ifadelerinden, belli konulara göre yazar tespiti yapma ve alanda uzman olabilecek kişilere yazdırmanın önemli bir durum olduğu anlaşılmaktadır. Kısaca, hangi konu üzerinde hangi yazarın yazacağını iyi bilmek gerekmektedir. Bunu da Naci'nin, ancak kişisel ilişkileri sayesinde gerçekleştirebildiği anlaşılmaktadır.

100 soruda dizisinin içeriğinin hangi eserlerden oluştuğuna dair kısa bir bilgi edinmek için, “100 Soruda 1980’lerden 1990’lara 'Dışa Açılan' Türkiye Kapitalizmi, 100 Soruda Atatürk’ün Görüşleri, 100 Soruda Anayasanın Anlamı, 100 Soruda Basın Tarihi, 100 Soruda Bilim Felsefesi, 100 Soruda Ekim İhtilali, 100 Soruda Siyasi Partiler, 100 Soruda Sosyalist Devlet” başlıklarıyla kaleme alınan kitapları incelemek mümkündür. Mevcut eserlerden yayınevinin ılımlı ve her konuyu yayınlayan daha geniş bir yayın politikası güttüğü de varsayılabilir.

Telif eserlerin, çok satmadığı yönündeki görüşe cevaben ise yayıncı, satışlardan memnun olduğunu dile getirir. Aslında buradaki ifade yayınevlerini telif eser yayınlamak adına cesaretlendirecek, teşvik edecek bir söylemdir. Yayınevi yönetmeninin telif eserleri yayınlamaya bilhassa önem verdiği anlaşılmaktadır. Yayında karşılaştıkları en büyük sorunlarının ise diğer yayınevlerinde olduğu gibi eser toplatılması, hapse atılma gibi vakıalardan bahsetmez, aksine dağıtım üzerine sorun yaşadıklarını ve birçok ilçeye kitaplarını ulaştıramadığını, bu sorunu ise yayıncıların bir araya gelerek çözebileceği mesajı verilmektedir.

2.4.1.1.5. Habora Yayınevi ve Yayın Politikası

Habora yayınevinin yönetmeni, Bülent Habora, 1966 yılında yayıncılık hayatında başlar. Bülent Habora ile yapılan söyleşi şöyledir:

“Yayıncılığa nasıl başladınız, nasıl gelişti?”

Yayıncılığa başladıktan sonraki ilk 18 ay tekdüze tatsız-tuzsuz geçti. Ve 1967’nin ilk kar’ı bazı yerlere yağarken, <<HERŞEYİ BİLİRİZ VEDE HİÇ YANILMAYIZ>> kafasında olan bazı adamlar, faşist kere faşist 141, 142. maddeleri ellerine ve Anayasa’nın kutsal maddelerini de ayaklarının altına alarak yayınlarımız hakkında iyilikler düşünmeye başladılar. Ve ondan sonraki aylar içinde 7 kitabım toplatıldı. O gün, bugündür de davaları devam ediyor. Bazıları iki yıldır hala bilirkişi safhasında, bazıları da... Yani kısacası ben yayınlıyorum, onlar da ellerine fırsat geçince topluyorlar. İşte kardeş kardeş geçinip gidiyoruz. Bu arada bilirkişilere de çok kızıyorum hani... Hem benim sayemde üç kuruş alıyorlar, hem de raporlarında akıl almaz <<şey>>ler yazıyorlar. Ama neyse ki sonunda, onlar paraları cebine atarken, mahkemeler de raporlarını reddediyor.

Kesinlikle izlenmesi gereken yayınlarınız hangileridir?

Tabii önce toplatılan kitapları salık veririm. Ama toplatıldıklarından dolayı kitapçılarda bulunmayabilir. Onun için Fransızca, İngilizce, Almanca bilenler, İstanbul’da ve Ankara’da yabancı yayın satan kitapçılardan yabancı dilde basılan nüshalarını rahatça alabilirler. Türkiye’ye girişi, satışı, okunması, elden ele dolaşması serbesttir o kitapların. Sadece ve sadece bizler yayınlarsak <<komünizm propagandası>> olur. <<Büyük balık-küçük balık>> hikâyesi...

Yayınlarınızın karşılaştıkları ortak problemler nelerdir?

Bütün yayıncıların ortak sorunu, kitapların okuyucunun eline geçmemesidir. Bunun dışında benim, tek-özel bir derdim var: Şu kitap sevmeyen baylar <<Anayasa nedir>>, <<fikir özgürlüğü neye derler>> öğrenseler de kitaplar toplatılmasa artık...

Önceleri ilgiyle izliyordum. Bazı notlar da alıyordum. Çünkü ilerde çocuklarıma masal olarak anlatacaktım: <<Bir varmış bir yokmuş. Eskiden Türkiye’imizde bazı adamlar yaşıyormuş. Kitaptan, kırmızı şapkalı kızın kurttan korktuğu kadar korkarlarmış. Ve toplarlarmış kitapları...>> Yıllar sonrası, memleketi haydutlardan temizleyen Tom Miks, Teksas, Red Kit, gibi kahramanları anlatan dergiler olmayacağı için çocuklarım bu ve buna benzer masalları zevkle dinleyecekler. Evet, bunun için ilgiyle izliyordum. Ama sonraları sıkılmaya başladım. Çünkü mesela, tam Eray Canberk’le bilardo oynamaya gideceğim, kitap toplatılması gibi sudan bir mesele yüzünden gidemiyorum. Benim tek-özel derdim işte bu.

Neler yayınlamak dileğindediniz?

Sırada bazı kitaplar var. Ama toplatılan 7 kitabın hangisi beraat ederse, en önce onun 2. Baskısını yapacağım. 7 kitabım da yayınlanır yayınlanmaz, çok kısa bir süre içinde tükendiği ve arkasından toplatıldığı için, onlara öncelik tanıyacağım. Yalnız bu 7 kitabın ikinci baskılarının bir özelliği olacak; Kitapların toplanmasında emeği geçen dostlarımı fotoğraflarıyla tanıtacağım ve onları da resmi belgelerle ekleyeceğim. İlerde bu kitapları okuyanlar, komünistlerle savaşan kahraman mücahitlerimizi görsünler ve bu savaşın nasıl cereyan ettiğini öğrenseler diye yapacağım bunu (ANT,SAYI 163)

2.4.1.1.5.1. Habora Yayınevinin Yayın Politikasıyla İlgili Söylem Çözümlemesi

Bülent Habora ile yapılan röportajda yayıncılığın nasıl olduğu sorulmuştur. O da Ekim yayınları, Ser yayınları yönetmenleri gibi benzer şeylerden söz eder ve yayınladığı kitaplarının toplatıldığını anlatır. İronik bir dil kullanan Habora, her şeyi bildiğini zanneden bazı insanların, faşistçe davrandığını ve yayınları hakkında “iyilikler” düşündüklerini dile getirmiştir. Tabii ki buradaki “iyilik” ile kastı yayınları üzerine kötü niyetler beslediklerine vurgu yapmak olmuştur. Konuşmanın akabinde “ben yayınlıyorum, onlar da ellerine fırsat geçince topluyorlar. İşte kardeş kardeş geçinip gidiyoruz” cümlelerine yer veren Bülent Habora’nın, aslında hem mevcut durumla alay ettiği hem de eserlerin toplatılmasına öfke duyduğu anlaşılmaktadır.

Habora, okunmasını tavsiye edebileceği yayınlarının ise toplatılan yayınlar olduğunu belirtmektedir. Fakat buradaki ifadelerde dikkati çeken ise bu eserlerin Almanca, İngilizce, Fransızca gibi yabancı dillerde yazılmış olduğuna vurgu yapılması ve toplatılanların eserlerin asıllarının değil, çevirilerinin olmasıdır. Özetle yayınevinin yayın politikasını çeviri eserler ve siyasi ideolojik eserlerin oluşturduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu durumu da “büyük balık- küçük balık” hikâyesi ile açıklar, yani güçlü olanın güçsüz olanı, büyük olanın küçük olanı ezdiği yönünde görüş belirtir.

Yayınların karşılaştığı ortak sorunlardan bahsederken, yine yayınevi yönetmeni kitapların toplatılmasına vurgu yaparak “şu kitap sevmeyen baylar, <<Anayasa nedir>>, <<fikir özgürlüğü neye derler>> öğrenseler de kitaplar toplatılmasa artık” sözlerini sarf etmiş, böylelikle bir kez daha alaycı bir dille kitapları toplatan insanların kitapları sevmedikleri gibi, anayasadan, fikir özgürlüğünden bihaber olduklarını da dile getirmiştir. Bu yöndeki öfkesini anlatmaya devam eden Habora, bunları çocuklarına masal diye anlatacağı konular görmektedir; “kitaptan, kırmızı şapkalı kızın kurttan korktuğu kadar korkarlarmış” ifadesi ile kitapları toplatan insanların, kitaplardan yani düşüncelerden korktuklarına dikkat çekmeye çalışmıştır.

Sonraki dönemde neler yayınlamayı düşündüklerine dair yöneltilen soruya ise toplatılan kitaplarından ilk beraat edeni yayınlayacağını ve bunda 1. Baskıya farklı olarak kitapların toplanmasına neden olan kişilerin fotoğraflarını yayınlayacağını da belirtir. Bu kitapların içeriğinin ise komünizm kapsamlı olduğu mevcut söylemlerden anlaşılmaktadır.

2.4.1.1.6. Çağaloğlu Yayınevi ve Yayın Politikası

Çağaloğlu yayınevi 1967 tarihinde bir mektup yayınladı. Diğer yayınevlerinde verilen röportajlardan farklı olarak bu mektup burada verilerek, söylemlerden yayınevi politikası, çeviri faaliyetleri ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

“ÇAĞALOĞLU YAYINEVİNDEN MEKTUP

Muhterem Okuyucularımız,

Selam ve hürmetler...

Yayınevimiz, kıymetli birçok te’lif eserle beraber, şarktan ve garptan ehemmiyetli bazı eserleri de tercüme ettirerek Türk münevverinin istifadesine arz etmiştir. Büyük İslam âlimlerinden Prof. Muhammed Hamidullah’ın birçok dillere tercümesini yapılmış olan “İslama Giriş” (Introduction to Islam) (ingilizce’den) ve “İmam-ı Azam ve Eseri” (Urduca’dan) adlı eserleri; Prof. Seyyid Kutub’un “İslam’da Sosyal Adalet”, “Yirminci Asrın Cahiliyeti” ve (yakında çıkacak olan) “İslam ve Günün Meseleleri” eserleri (Arapçadan); Meryem Cemile’nin “Batı Materyalizmi Karşısında İslam” (ingilizce’den); Prof. Muhammed Kutub’un “İslam’ın Etrafındaki Şüpheler”, “Cihan Sulhu ve İslam”; A. Cude Es-Sehhar’ın “Peygamberimiz Efendimiz”; İmam-ı Gazali’nin “El-Munkizu Min Ed-Dalal”, “Terbiyeye Dair”, İlahi Sır” adlı eserleri (Arapçadan), bunların başında gelmektedir.

Bu defa, İslam aleminde büyük şöhreti olan, başka bir dev eserin tercümesini Türk münevverlerinin istifadesine arz etmeğe teşebbüs ettiğini ve bu eserin tercüme ve neşir hazırlıklarına girişmiş bulunduğunu, iftiharla haber verir.

Bu eser, El-Ezher Üniversitesi Profesörlerinden meşhur İslam alimi Dr. M.A. Draz'ın Paris Üniversitesinde doktora tezi olarak hazırladığı ve bilahare Kahire'de Fransızca olarak basılan La Moral du Koran (KUR'AN AHLAKI) adlı, ciddi ve ilmi bir araştırma mahsulü olan kitabıdır.

Esasen yayınevimiz, bu sayımızda Dr. Salih TUĞ'un etraflıca bahsettiği gibi, bu sene, İnsanlığı ilim ve irfan nuruna garkeden Kur'an-ı Kerimimizin nüzulünün 1400 üncü yılının kutlanması faaliyetine, kendi mütevazi şartları içinde katılmak ve bu müstesna yıl dönümüne olan saygı ve bağlılığını ifade etmek ve bu büyük sevinç gününe katılmak için elinden geleni yapsın...

İşte bu önemli ve önemli olduğu kadar da kıymetli ve masraflı neşir için hiçbir şey yapmaya gücü yetmeyen kıymetli okuyucularımızın, hiç olmazsa bu değerli eserin, neşrine yardımcı olmak niyet ve gayesiyle bizi desteklemelerini rica ederiz. Eğer sayın okuyucularımız hazırlanmakta olan bu eserin, şimdiden sahibi olarak kendilerini kaydettirmek ister ve bize 25 lira göndererek bu kitaba sahip olmak istediklerini bildirirlerse, hem böyle bir eserin neşrine yardım etmiş ve hem de bu kitabın ilk okuyucularından olmuş bulunacaklardır.

Kur'an-ı Kerimimizin 1400. Yılı'nın cümlemiz hakkında hayırlı ve mübarek olmasını dileriz. Anlayışlı ve hamiyetli okuyucularımıza şimdiden teşekkür eder, kendilerini en derin selam ve hürmetlerimizle tebrik ederiz.

Bu büyük yıl dönümü, aziz okuyucularımıza, bütün İslam dünyasına ve İnsanlık tarihine kutlu olsun!²⁸

CAĞALOĞLU YAYINEVİ

2.4.1.1.6.1. Cağaloğlu Yayınevini'nin Yayın Politikasıyla İlgili Söylem Çözümlemesi

1960'ların başında İslami yayın yapma amacıyla M. İhsan Babalı'nın kurmuş olduğu Cağaloğlu yayınevini İslami yayın yapan ve sağ ideolojiyi destekleyen yayınevlerinden biri olarak kabul etmek mümkündür. Muhtemelen yayınevi yönetmeni tarafından yazılmış olan mektupta, İslami kitaplara önem verildiği ve bilhassa bunların çeviriler vasıtasıyla aktarıldığı anlaşılmaktadır. Verilen yazar ve eser isimlerinin zaten dini içerikli olduğu görülmektedir; fakat bu eserlerin hangi dillerden çevrildiğinin belirtilmesi de özellikle önemlidir, birincil ya da ikincil dilden mi çeviri yapıldığı çok net anlaşılmasa da hangi dillerden çeviri eyleminin gerçekleştirildiğinin belirtilmesi okuru ayrıca bilgilendirmektedir.

Prof. Seyyid Kutub'un "İslam'da Sosyal Adalet", "Batı Materyalizmi Karşısında İslam" gibi birçok kitap ismine yer verilmiştir, bu iki kitabın ise dini ve siyasi temelli kitaplar olduğu anlaşılmaktadır. Bunların haricinde Kuran Ahlakı adlı eserin Fransızcadan çevrileceğinin de haberi verilmektedir. Bu eseri almak isteyen okurların, şimdiden kendilerini kaydettirmeleri ve para göndermeleri rica edilmektedir. Büyük ihtimalle bu

²⁸<http://www.dunyabizim.com/portre/25629/kultur-hayatimizda-bir-mumtaz-sima-ihsan-babali-ve-cagaloglu-yayinevi>, 07.06.2017, saat 14.36

sayede okur talepleri göz önünde bulundurularak eserin basım miktarı belirlenecek ve aynı zamanda masrafları karşılanmaya çalışılacaktır.

İslam düşüncesi dergisini de çıkaran Cağaloğlu yayınevi, yayın politikasını yukarıda konu edinilen diğer yayınevlerinden daha farklı, karşıt bir politikayla sürdürmüştür. Yerli ve çeviri dini içerikli yayınların yoğun şekilde yayınlanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

2.4.2.Çevirmenler ve İdeoloji Algısı

Çevirmenler, ideolojik dönem olarak nitelediğimiz söz konusu yirmi yılın çeviri dünyasını hareketlendiren fakat adlarından çeviriler kadar bahsedilmeyen, oysa çevirinin Türk yazınında hayat bulmasını sağlayan en önemli isimlerdir. Gürçağlar (2005:156), 1960'ların ağ haritasınınçevirmenler ve yayınevleri ile ilgili kütüphane veritabanları ve bibliyografyalardan derlenen bilgilerden ve çeviri metinlerin kendilerinden yola çıkarak oluşturulduğunu belirtir. Ayrıca Venuti'nin çevirmenin görünmezliği kavramına atıfta bulunarak bu dönemin bazı metinlerinin çevirisinde özellikle çevirmenlerinin görünür kılındığını²⁹ belirtmek yerinde olacaktır. Dönemin çevirmenlerinin en önemli özelliği ise, yazar ve şairlerin çevirmen kimliklerinin olmasıdır. Çevirmenler Nurullah Ataç, Sbahattin Eyüboğlu, Can Yücel, Cemal Süreyya çift kimlikli kişiler olarak tanımlanabilir. Yazarların çoğunun çevirmen olması, bu çalışma açısından önemlidir; yoğun ideolojik görüşlerin yaşandığı ve yazarların görüşlerini belli etmekten çekinmedikleri bu dönemde yazarların çevirmen olması ideolojik çevirinin zeminini hazırlamaktadır. Hasan Ali Ediz, Nihal Yeğinobalı, Gönül Suveren ve Aziz Bergin ise adı anılmaya değer önemli çevirmenler arasındadırlar.

Yapılan çevirilerde geliştirilen yöntem ve stratejilerden de bahseden Gürçağlar, 1940'larda Tercüme Bürosu kapsamında 'sadık' ve 'serbest' çeviri yaklaşımları arasında bir denge kurulmasınınamaçlandığını, erek dilde 'akıcılık' sağlamanın önemine dikakt çekildiğini belirtmiş, Yeni Dergi'de bahsedilen görüşler doğrultusunda bu yaklaşımın 1960'lı yılların çeviri anlayışında değiştiğini de bildirmiştir. Tespit edildiği

---

²⁹ Çevirmenlerin görünür kılınmasının toplumdaki sonuçları incelenecek olursa, çevirmenlerin yaptıkları çevirilerden suçlu tutulmaları, çevirmen davalarının bu dönemde çok fazla olması, çevirmenlerin hem tanık hem sanık durumuna düşmeleri, siyasi yasakların uygulanması ve bu yasakların çeviri eserler için de uygulanması ve çevirilerinden dolayı çevirmenlerin yargılanması çevirmenlerin gereğinden fazla görünür bir kimlik! edindiklerini ortaya koymaktadır.

kadar bu dönemde çeviride önemli olan, kaynak yazarı ve metni mümkün olduğunca benzer bir şekilde aktarmak, erek metnin akıcı olmasını ikinci plana itmektir. Bu durumda çevirmeni açık bir şekilde yazara kıyasla ikincil bir konuma yerleştirmektedir (Gürçağlar,2005:100). Çeviri metinlerde akıcılık ya da anlaşılabilirlikten ziyade ideolojik görüşü empoze etme, bunu da ancak yazarın dili ile yapma düşüncesini görmek mümkündür.

2.4.3. İdeolojik Çeviri Eserlerin Bibliyografyası

1960-1980 yılları arasında azımsanmayacak sayıda çeviri faaliyetinin³⁰ gerçekleştiği görülür. Mevcut çeviri faaliyetlerini birkaç bağlamda kategorize etmek mümkündür. Burada sadece konu kapsamında olması açısından, ideolojik içerikli olan çeviri eserlerin bibliyografyası³¹ verilecektir. Böylece dönemin ideolojik havasının, çevrilecek eserleri belirlemeye nasıl yansıdığını görmek mümkün olacaktır.

2.4.3.1.1960-1970 Yıllarında Çevrilen İdeolojik Eserler ve Değerlendirme

1. 1960 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler

Felicien Challaye, Dinler tarihi, Çev: Samih Tiryakioğlu

Jean-Paul SARTRE, Varoluşçuluk, Çev.: Asım Bezirci (Varlık Yıllığı, 1961: 553-555).

---

³⁰ Mevcut 20 yılda yayınlanan bütün eserlerin yayıncılık faaliyetleri bağlamında irdelenmesi aslında dönemin edebiyat ve bilim-kültür profilini yerli ve çeviri yayınlarda daha net görmek açısından önemlidir; burada sadece çeviri yapıtlar ve onların içinden de ideolojik içerikli olanlar verilmeye çalışılacaktır. Fakat başka araştırmacılar tarafından dönemin bütün eserleri inceleme konusu edinilebilir.

³¹ 1960-1980 yılları arasında yayınlanan bütün eserlerin listesine Varlık Yıllıklarından ulaşılmıştır ve Varlık Yıllıklarının 1961 ve 1981 yılları arasındaki 20 kitapta yayınlanan eserlerin listeleri verilmiştir, Varlık Yıllık'ının yayımlandığı her yıl, bir önceki yılın yayın listeleri Türker Acaroğlu tarafından derlenerek verilmiştir, burada verilen bilgiler de Varlık Yıllıkları (1961-1981) baz alınarak hazırlanmıştır. Varlık Yıllıkları baz alınarak hazırlanan bu kısımda , sadece “Bilim Ve Kültür” adı altında yayınlanmış çeviri eserlere bakılacak, bunların içerisinden siyasi ve dini ideolojileri yansıtan çeviri eserler kimi zaman isme göre kimi zamanda içeriğe göre incelendikten sonra verilmeye çalışılacaktır; zira Varlık Yıllıklarında “Edebiyat” ve “Bilim ve Kültür” kitapları olmak üzere iki kategoride yıl içerisinde yayınlanan eserler listelenmiştir. Bilim ve Kültür kitapları içerisinde ideolojik eserlerin daha çok yayınlanmış olması hasebiyle bir sınırlandırmaya gidilme gereksinimi duyulmuş ve yalnızca bu başlık altındaki çeviri eserlerin ideolojik kapsamı incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca deneme, roman gibi edebiyat türlerini ideolojik bağlamda değerlendirmeye çalışmak hem tezin hacmi bakımından hemde bütün eserlerinin içeriğinin araştırılması bakımından pek mümkün görünmemiştir. Çünkü dönemin çeviri edebiyatı azımsanmayacak kadar fazladır ve çevrilen diğer eserler ayrıca araştırma konusu edinilebilecek kadar değerlidir.

1.1. 1960 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler ile İlgili Değerlendirme

Fransız düşünür ve yazar Challey'in kaleme aldığı "Dinler Tarihi" kitabı en ilkel dinlerden başlayarak bütün dinleri kapsayacak şekilde yazılmıştır. Fakat Samih Tiryakioğlu'nun bildirdiği üzere Müslümanlıkla ilgili bölümün daha detaylı incelenmesi gerektiğini düşündükleri için bu bölümü çevirmediğini dile getirmiş ve dipnotta S.F. Mahmud'un "İslam Tarihi" kitabının 1962 yılında Varlık yayınları arasında çıktığını belirtmiştir (Tiryakioğlu,1960,s.6) . Çeviribilimsel bağlamda bu eksiklik çözümlenecek olursa çevirmenin çeviri süreci esnasında "çıkarma" yöntemini seçtiği görülmektedir. Alınan bu kararı ideolojik düzlemde yorumlamak mümkün olduğu gibi, okurun diğer dinleri okurken Challey'in İslamiyet hakkındaki görüş ve düşüncelerini okuma özgürlüğünü kaybetmesine neden olur. Ayrıca yine Fransız filozof olan Sartre'nin Varoluşçuluk eseri çevrilmiştir. Varoluşçu felsefenin, felsefi ve siyasi bağlamda temsilcisi kabul edilen Sartre'nin bu eseri aşırı ideolojik bir kategoriye konulmasa da, yazarın açık bir ideolojisinin olması ve eserin yönlendirici etkisinin bulunması nedeniyle Bilim ve Kültür alanında yayınlanan yerli ve yabancı 50 kitaptan yalnızca ikisi, ideoloji bağlamında burada verilmiştir.

2. 1961 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler

Thomas JEFFERSON, Seçme Parçalar, Çev. Dr. MetaTunçay

Aleksandr Sergeviç PUSKİN - Erzurum Yolculuğu. Rusçadan Çev.: Z. Baştımar

WILSON (Woodrow). - Seçme Parçalar. Çev.: Doç. Dr. Nermin Abadan (Varlık Yıllıkları, 1962:595-598).

2.1. 1961 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler ile İlgili Değerlendirme

Amerikan Bağımsızlık bildirgesini hazırlayana Jefferson'un, "Seçme Parçalar" kitabı Amerikan sistemi, anayasası, oluş ve gelişimi hakkında bilgi verir ve Jefferson, liberal bir çizgide ilerleyen bir siyaset adamıdır. Dekabrist hareketin öncülerinden olan Puşkin'in Erzurum Yolculuğu adlı eseri, yalnızca bir gezi eseri değildir. O dönemde Rusya'da Puşkin'in bir dekabrist olarak zor dönemlerden geçiyor olması ve Rusya'da Mutlakiyetçi Monarşiye yönelik isyanların başladığı 1820'ler, feodalizme karşı devrimci düşüncelerin filizlendiği bir dönemdir ve eyleme geçen Dekabristler, hayal

kırıklığı yaşadktan sonra sürgün edilirler ve Puşkin’de bu sebeple sürgündeki arkadaşlarını görmek için Kafkasya’ya gider ve birçoğunun Osmanlı’ya sefere gittiğini öğrenir, onun da Erzurum yolculuğu aslında savaş görmek, etkilerine tanık olmak içindir (Sağır,2008). Bu bilgiler haricinde dönemin Sosyalist düşüncesinin Rus tabanlı olduğu düşünülürse Sosyalistler için Rusça’dan aktarılan her kitabın bir mana taşıdığını belirtmek mümkündür. Woodrow’un Seçme Parçalar adlı eseri ise zaten siyasi içerikli, siyaset ve bürokrasi ayrımını tartışan önemli bir eserdir.

3. 1962 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler

Andre CRESSON, Filozofik Sistemler. Çev.: Dr. S. J. Becerajns

Roger GARAUDY - Jean-Paul Sartre ve Maraisme, Çev.Selâhattin Hilâv

Prof. Seyyid KUTUP, İslamiyet’te Sosyal Adalet. 1. cilt. Çev.: Yağar Tunagör ile Dr. M. Adnan Mansur

Alb. S. F MAHMUR, İslâm Tarihi, İngilizceden Çev.A. Kevenoğlu-Ayhazı Sümer

Donald Culross PEATTIE, Öncü Büyük Adamlar. Çev.: Ayten Dinçer ile Nuriye Müstakimoğlu

John STRACHEY, Sosyalizm Nedir? Çev.: N. Erken

Alexis de TOCQUEVİLLE, Arnierika’da Demokrasi. Çev.: Taner Timur

Dr. Fred SCHWARZ - Komünistlerin Söylediklerine İnanılabilir mi? (Varlık Yıllığı, 1963: 507-510).

3.1. 1962 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler İle İlgili Değerlendirme

Diğer yıllara göre 1962 yılında Bilim ve Kültür alanındaki çeviri eserlerin sayısının arttığı gözlenebilir. 50 kitabın içerisinde 17 si çeviri eserlerden oluşur. Bu sayının ilerleyen yıllarda daha fazla bir artış yaşadığı görülecektir. Fransız yazar Andre CRESSON’un Filozofik Sistemler kitabı felsefi sistemleri birkaç sınıfa ayırmakta, filozoflar ve ideaları hakkında bilgi veren felsefi ve siyasi kapsamlı bir eserdir. Marksist görüşün savunucularından olan, hattta Fransız komünistlerin öncü kabul ettiği Roger Garaudy’nin eseri, sonraki bölümde Hilal dergisi analizlerinde çokça adından bahsedilecek olan Seyyid Kutup’un “İslamiyet’te Sosyal Adalet” adlı eserler ve Öncü

Büyük Adamlar, Sosyalizm, Amerika’da Demokrasi gibi belli bir ideolojinin savunucusu olan birçok eserin çevrili yayınlanmıştır.

4. 1963 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler

James BRYCE, Amerikan Siyasi Rejimi. Çev.: Dr. Türkkaya Ataöv ile Doç. Dr. Arif Payaslıoğlu.

Prof. Maurice DUVERGER, Siyasi Rejimler. Çev.: Dr. Yaşar Gürbüz

Pierre GAXOTTE Fransız İhtilâli Tarihi. Çev.: Samih Tiryakioğlu

Spencer JÖNES, Başka Dünyalarda Hayat. Çev.: Avni Yakalıoğlu

John F. KENNEDY, Cesaret ve Fazilet Mücadelesi, Profiles in courage. Çev.: Nihal Yeğınobalı

Curzio MALAPARTE, Darbe-i Hükümet Sanatı. Çev.: Cavit Yamaç

Prof. Gaetano MOSCA, Siyasî Doktrinler Tarihi (Eski çağdan zamanımıza kadar) Çev.: Samih Tiryakioğlu (Varlık Yıllığı, 1964:516-520).

4.1. 1963 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler ile İlgili Değerlendirme

Tarihçi, devlet adamı ve natüralist olan Bryce’in ve ünlü siyaset bilimci ve sosyalist demokrasi önerisinde bulunan Duverger’in siyasi içerikli yapıtları, din ile bilimi ayrı şekilde açıklayan Spencer’in yapıtı Türkçeleştirilmiştir. Devlet adamı olan Kennedy’nin, Yeğınobalı tarafından aktarılan “Cesaret ve Fazilet Mücadelesi” başlıklı eseri siyasetçilere, devlet adamlarına yol gösterici niteliktedir. Curzio Malaparte’nin kaleme aldığı Darbe-i Hükümet Sanatı kitabı ise İtalyanca’da çevrilmiş ve Malaparte “Hükümet Darbesi Sanatı”nın yegane meziyeti, hürriyeti müdafilerine hadiselerin tefsirini yapabilmek metodunu öğretmek ve bu hadiselerden ne gibi neticeler çıkarabileceklerini ortaya koymaktır” diye açıklamıştır fakat kendisine bir polis müdüründen gelen mektupta ise “Siz, kitabınızda devlet adamlarına, zamanımızın ihtilal metotlarını öğretiyorsunuz...” (Malaparte, 1963) gibi ifadelerle maruz kalmıştır. İtalyan sosyolog, siyaset bilimci olan bütün toplumları yönetici ve yönetilen olarak ayıran ve yönetici sınıfın egemen olabilmek için bir ideoloji poetikası geliştirmesi gerektiğini savunan Mosca’nın eseri, İtalyanca’dan aktarılmıştır.

5. 1964 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler

Gracchus BABEUF, Devrim Yazıları, Çev. Sabahattin Eyuboğlu ile Vedat Günyol

Georges BOURGİN ile Pierre RİMBERT, Sosyalizm. Çev. Dr. Yaşar Gürbüz

Maurice DUVERGER, Politikaya Giriş, Çev. Samih Tiryakioğlu

F. ENGELS, Sosyalist Düşüncenin Gelişmesi, Çev. Selâhattin Hilâv

Louis FİSCHER, Emperyalizme Karşı Silâhsız Savaşçı Mahatma Gandhi, Çev. Engin Tonguç

M. K. GANDHİ, Hakikat Yolundaki Tecrübelerimin Hikâyesi, Anılar. Çev. Vedat Günyol (Varlık Yıllığı, 1965:536-540).

5.1. 1964 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler ile İlgili Değerlendirme

Babeuf'un 1789 Fransız Devrimini anlatan Devrim Yazıları kitabı, Fransızcadan çevrilen Sosyalizm üzerine çeviriler, Sosyalist düşüncenin gelişimi, Emperyalizme karşı silâhsız savaşçı gibi belli bir ideolojinin ürünü niteliğinde, siyasi ideolojileri anlatan çeviri eserlerin listeleri verilmiştir. Bu yıl içerisinde siyasi bir ideolojinin başlığını taşıyan eserlerin belirgin şekilde artış göstermeye başladığı görülmektedir ve çevirisi yapılan yazarlar ise çoğunlukla Fransız yazarlardan oluşmaktadır.

6. 1965 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler

AHMET ABU ELFETH. - Mısır İhtilâlinin İçyüzü Ve Nasır, Çev. Nusret Kuruoğlu

Max BEER, Sosyalizmin Ve Sosyal Mücadelelerin Tarihi. 1. cilt: I-III. kitaplar. Çev. Galip Üstün ile Hüseyin Baş 4

Charles BETTELHEİM, Sosyalist Plânlama, Çev. Kenan Somer

Charles BETTELHEİM ve ŞERİF B.ULÛSİ, Küba Ve İktisadının Plânlştırılması

Maurice BOUVIER- AJAM ile Gilbert MURY, Kapitalist Toplumda Sınıflar, Çev. Erdoğan Bulutsuz

Georges COGNİOT, Engels'e göre Tabiatın Diyalektiği, Çev. Fırtına Öztürk

Maurice DUVERGER, Diktatörlük üstüne. Çev. Bü-lent Tanör

George GAMOW Dünyamızın hayat hikâyesi

Roger GARAUDY, Sosyalizm ve İslâmiyet, Çev. Doğran Avcıoğ-lu ile E. Tüfekçi

Igor GUZENKO, Bir Devlin Düşüşü, The Fail of a Titan. Çev. Ağası Şen

Serge HUTİN, Gizli cemiyetler, Çev. Mehmet Arık

Andre JOUSSAİN, İhtilâllerin Kanunu, Sebep, Seyir ve Neticeleri. Çev. Prof. Hamdi Ragıp Atademir

Oskar LANGE, Ekonomi Politik, Çev. Muvaffak Şeref

Marksizm ve Egzistansiyalizm, Dialektik Üzerine Tartışma, Çev. Necati Engez

Karl MARX, Kapital, Özetleyen Carlo Cafiero. Çev. R. N. İleri

Bertrand RUSSELL, Sosyalizm, Çev. Murat Belge

Maurice CORNFORTH, Sosyalistler İçin Felsefe, Philosophy for Socialists, Çev. S. H. Selek ile Erdoğan Başar

Basil DAVIDSON, Afrika'da Millî Kurtuluş Ve Sosyalizm Hareketleri. Çev. Attilâ Tokatlı

Henri DENİŞ, Kapitalizm ve Değer, Valeur et capitalisme. Çev. Orhan Suda

Roger GARAUDY, Sosyalizm ve Ahlâk, Çev. Selâhattin Hilâv,

KUUSİNEN, Diyalektik Materyalizm. Çev. K. Sahir Sel

Oskar LANGE, Sosyalizmin Yeni Meseleleri, Çev. A. Bilgi

Karl MARX, Ücret, Fiyat Ve Kâr. Çev. Erdoğan Başar (Varlık Yıllığı, 1966:630-635).

6.1. 1965 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler ile İlgili Değerlendirme

Varlık Dergisi yıllığı'nın 1966 yılında çıkan sayısındaki verilere göre "Bilim ve Kültür" alanındaki eserlerin sayısında gitgide bir artış olmuştur ve 1965 yılı içerisinde yayınlanan yerli-yabancı eser sayısı 100 adedi bulmuştur. Mısır ihtilalinin gerçeklerini

anlatan Mısırlı Ahmet Abu Elfeth'in eseri, Avusturyalı Marksist gazeteci, yazar Beer'in Sosyalizmin Ve Sosyal Mücadelelerin Tarihi adlı eseri, Marx'ın diyalektiğinin temellerini anlatan Fransız Komünist yazar ve siyasetçisi Cogniot'un eseri, Fransızcadan Türkçeleştirilmiştir. Roger Graudy, Müslüman olmadan önce yazdığı Sosyalizm ve İslamiyet adlı eserinde, sosyalist sisteme geçen İslâm ülkelerinde yaşayanların aslında kendilerine yabancı bir sistemi ithal etmediklerini, böyle bir şeyin esasen kendi kültürlerinde mevcut olduğunu göstermeye çalışır (Görgün,388). Rus devriminden sonra bir halkın yaşadığı sıkıntıları anlatan Guzenko'nun eseri, Rusçadan aktarılmıştır, Hutin'in eseri Fransızcadan çevrilmiştir. Polonyalı Marksist Lange'nin Ekonomi Politik kitabı, 1968 kuşağının yoğun ilgi gösterdiği oldukça popüler bir eserdir ve sosyalizmin ekonomisini derli toplu bir şekilde anlatmıştır. Bu yıl içerisinde yayınlanan eserlerin daha çok siyasi ideolojiler içerikli olduğu analiz edilmektedir.

7. 1966 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler

August BEBEL,Kadın ve Sosyalizm,1. cilt. Çevireni Bellirsiz

Georges BOURGİN ile Pierre RİMBERT,Sosyalizm, Çev. Ahmet Angın

Giampero CAROCCI,Faşizmin Tarihi, Çev. Muhittin Yılmaz

Maksim GORKİY,Lenin,Anılar, Çev. Selim Kent

Leo HUBERMAN,Sosyalizmin Alfabetesi. Çev.Mehmet Selik

Jean JAURES,Sosyalist Anlayış.L'Esprit du socialisme. Çev. Arslan B. Kafaoğlu ile Yücel Tuncer

Paul LAFARGUE, Tembellik Hakkı, Çev. Ahmet Angın

V. 1. LENİN, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması Emperyalizm, Çev. Erdoğan Başar

V. 1. LENİN, Seçme Yazılar.Çev. Attilâ Tokatlı

John LEWİS,Sosyalizm ve Birey.Çev. S. Y. Cerit

Curzio MALAPARTE,Hükümet Devirme Tekniği,Çev. Nihal Önal

MAO TSE-TUNG, Çin İnkılâbının Teorik Meseleleri, Çev. K. Sibir Sel

Karl MARX, Kapital, Ekonomi Politigin Eleştirisi. Çev. Mehmet Selik

Karl MARX ile F. ENGELS, Din Üzerine. Çev. Murat Belge

Karl MARX ile F. ENGELS, Sömürgecilik Üzerine. Çev. Selâhattin Hilâv

Rene MAUBLANO, Sosyalizmin Felsefesi. Çev. Asım Bezirci

Dr. B. MULDWORF, Sosyalizm Açısından Cinsiyet ve Kadın, Çev. Attilâ Tokatlı

Kwame NKRUMAH, Emperyalizmin Son Aşaması, Yeni Sömürgecilik. Çev. A. Sanca

A. E. SCHAEFFLE, Sosyalistlerin Kapitalistleri Tenkidi Ve Sosyal Dâvaların Özü, Çev. O. Özen

J. S. SCHAPIRO, Çağdaş Düşüncede Toplumsal Tepki, Çev. Mehmetcan Köksal ile Mehmet Harmancı

Joseph A. SCHUMPETER, Kapitalizm, Sosyalizm Ve Demokrasi, 1. cilt: Kapitalizm, Marksizm'in Bir Açıklaması İle. Çev. Dr. Tunay Akoğlu (Varlık Yıllığı, 1967:644-651).

7.1. 1966 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler ile İlgili Değerlendirme

1966 yılında yayınlanan eserlerin sayısında da önemli bir artışın yaşandığı ve toplamda 125 eserin yayınlanmış olduğu görülmektedir. Burada, özgün eserlerin dışında Japonyalı, Finlandiyalı yazarların eserlerinin çevrilmiş olduğu ve felsefi düşünce üzerine de birçok çeviri eserin yayınlanmış olduğu görülmektedir.

Alman Sosyal demokrat hareketinin öncülerinden olan Bebel'in, "Kadın ve Sosyalizm" adlı kitabı, adından da anlaşıldığı üzere, kadını konu edinerek, sınıf mücadelesi, kadın-erkek eşitsizliği gibi konuları işleyerek kadın haklarını sosyalizm bağlamında ele almıştır. Bu kitabın Türkçeye kimin tarafından aktarılmış olduğu belli değildir; fakat daha sonra Sabiha Zekeriye Sertel tarafından çevrilmiştir. İtalyan tarihçi Carocci'nin, İngiliz Marksist Cornforth'un ideolojik kapsamlı eserleri Türkçeleştirilmiş, Rus yazar Gorki'nin, Lenin ile ilgili anıları aktarılmıştır. Sosyalist Düşüncenin savunucularından Lafargue'nin ironik bir başlıkla kaleme alınmış, "Tembellik Hakkı" eserinde ise uzun çalışma saatlerinin işçilerin giderek aşırı çalışma bağımlılığına tutulmasına, bunun sonucu oluşan aşırı üretimin de büyük savaşlara, sömürgeciliğe yol açacağına

değinilmiştir (http://kisa-kisa.blogcu.com/paul-lafargue-tembellik-hakki/11629850).
Afrikayı ve oradaki sınıf mücadelesini konu edinen Nkrumah'ın emperyalizmle ilgili
eseri de 1966 yılında çevrilen ideolojik içerikli eserlerdendir.

8. 1967 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler³²

- A. Arzumanyan, Dünya Kapitalizminin Bugünkü Buhranı. Çev.: Orhan Suda
Jean Baby, Çin-Rus Çatışmasının İyüzü. Çev.: Orhan Eti
Barjonet, Ekonomi Politik Nedir? Çev.: Erdoğan Başar
August Bebel, Kadın Ve Sosyalizm. II. Çev.: Sabiha Zekeriya Sertel.
Ch. Bettelheim, Az Gelişmiş Ülkelerde Sosyalizmin Kuruluşu, Çev.: Kenan Somer
Joseph Billiet, Sosyal Oluşum Ve Sanat. Çev. Mehmet Doğan
Gaston Bouthoul, Politika Sanatı. Çev.: Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol
J. J. Britax, Çin Devrimi Ve Sonrası, Çev. Melih Borahan
H. Carriere d'Encausse - S. Schram: Asya'da Marksizm Ve Milliyetçilik. Çev.: Sevil
Avcioğlu
J. Charriere - Ch. Bettelheim, Çin'de Sosyalizmin Kuruluşu, Çev. Kenan Somer
Regis Debray, Devrimde Devrim, Çev.: R. Güngör
A. Gramsci, Aydınlar ve Toplum. Çev.: Vedat Günyol - Ferit Edgü - Bertan Onaran
Jean Jaures, Seçme yazılar. Çev.: Asım Bezirci, İstanbul, Ararat Y. 160 S. 5 lira.
Aleksandr Kerenski, Kerenski ve Rus ihtilali, Çev. Rasih Güran
Kropotkin, Anarşizm, Çev. N. Sel
Oscar Lange: Ekonomide Rasyonellik İlkesi, Çev.: Muvaffak Şeref
Henry Lefebvre, Marksizm ve Fransız Düşüncesi, Çev. Süha Çilingiroğlu
V. I. Lenin, Köylü Meseleleri Ve Sosyalizm, Çev. Şerif Hulûsi
V. I. Lenin, Marksizmin Kaynağı, Çev. Osman Saitoğlu
Paul Louis, Fransız Sosyalizmi Tarihi, Çev. Şerif Hulûsi
Peter Mansfield, Mısır ihtilali ve Nâsır. Çev. Ergün Tunalı
Mao Çe-tung, İhtilâlin Özü. Çev. Ş. Say

---

³² Eser isimlerini derleyen Türker Acaroğlunun bu sayının sonunda şöyle bir notu mevcuttur: "Bu listede
verdiğimiz (455) kitap, 1966 sonu ile 1967 yılının Kasım ortalarına kadar çıkan yapıtlardan seçildi. Yıl
kayı konulmadı; zaten, 1968 yılının ilk aylarında çıkacak kitapların bir bölümü de 1967 tarihini
taşıyacak; dolayısıyla 1968 yılına değgin kitaplar listesine girecektir (Varlık yıllığı, 1968,s.650)

Mao Çe-tung, Teori ve Pratik, Çev. N. Solukçu
Karl Marx, Felsefenin Sefaleti, Çev. Erdoğan Başar
Karl Marx, Fransa'da Sınıf Mücadeleleri, Çev. M. E.
Karl Marx, Kapital. 1. cilt. 1-5. Kitap, Çev. Mehmet Selik
Karl Marx, Louis Bonaparte'm Darbesi. Çev. Ahmet Acar
Karl Marx, Türkiye Üzerine, Çev. Selâhattin Hilâv - Attilâ Tokatlı
Michelet, Fransız İhtilâli Tarihi, 2 cilt. Çev. Hamdi Varoğlu
Wright Mills, Marksistler, 2 cilt. Çev. T. Haşan
Kirby Page, Emperyalizm ve Milliyetçilik, Derleyen Erol Ulu
George Politzer, Sosyalist Felsefenin Temel İlkeleri, Çev. Cem Gün
V.Pozner, Amerika Birleşmemiş Devletleri. Çev. Cemal Süreya
John Reed, Dünyayı Sarsan On Gün, Çev. Rasih Güran
Waldeck Rochet, Marksist felsefe nedir? Çev. Orhan Suda
Bertrand Russell, Bolşevizm, Çev. N. Sel
Joseph A. Schumpeter, Kapitalizm, Sosyalizm Ve Demokrasi II, Sosyalizm Ve Demokrasi, Çev.: Rasin Tınaz
Siniavski, Sosyalist Realizm. Çev. S. Türker
Edgar Snow: Mao Çe-Lung. Bir Devrimcinin Otobiyografyası, Çev.: M. Ardos
J. Stalin, Marksizm Ve Dil, Çev. Âdil Onural
J. Stalin, Marksizm Ve Millî Mesele, Çev.: M. Kabagil
George Thompson, Marksizm Ve Şiir. Çev. Cevat Çapan
Edmund Wilson, Lenin Petrograd'da, Çev.: Can Yücel
Prof. George Woodcock, Anarşizm, Çev. Ergün Tuncalı (Varlık Yıllığı, 1968:646-650)

8.1.1967 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler İle İlgili Değerlendirme

Yayınlanan eser sayısının gitgide arttığı 1967 yılında, Çin-Rus çatışmasının anlatıldığı, Vietnam Savaşının, Amerikan Emperyalizminin, Stalin meselesinin konu edinildiği Baby'nin eseri, Türkçeye aktarılır. Burada verilmeyen ama önemli olan Descartes'ın Felsefenin ilkeleri ve metafizik düşünceler eserleri, Ciceronun eseri, Eric Fromm, Freud gibi psikanalistlerin eserleri de Türkçeye kazandırılmıştır. Fransız devlet adamı aynı zamanda Sosyalist hareketlerinin öncü isimlerinden olan Jaures'in Sosyalizmi, Sanatı anlatan benzer nitelikteki seçme yazıları çevrilmiştir. John Reed'in Dünyayı Sarsan On Gün adlı eseri ile Bolşevik devrimi konu edinilmiş ve bu eser Türkçeleştirilmiştir.

Burada bahsedilmeyen fakat kitap ismi ile dahi siyasi ideolojilere hizmet eden birçok eserin listesi yukarıda verilmiş ve bu nitelikteki eserlerin sayısal analizinde önemli bir artışın olduğu gözlemlenmiştir.

9.1968 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler³³

Bakunin, Seçme Düşünceler. Çev. Mehmet Tuncay
Alberto Bayo, Gerilla Nedir? Çev. Mekin Gönen
Max Beer, Karl Marx, Çev. Şerif Hulûsi-Muvaffak Şeref
Georges Bourgin - P. Rimbart, Sosyalizm, Çev. Dr. Yaşar Gürbüz
Emile Burns, Marksizmin Temel Kitabı, Çev. Sedat Ekmekçi
Fidel Castro Konuşuyor, Derleyenler: L. Lockwood - F. R. Al- Ieman. Çev. Nedim Sel.
Maurice Cranston (Derleyen), Büyük Düşünürlerin Politika Felsefeleri
Prof. Roger Daval: Fransız Düşünce Tarihi. Çev. Ahmet Angın
Maurice Dobb, 1917'den Bu Yana Sovyet Ekonomisinin Gelişmesi, Çev. Metin Aktan,
Friedric Engels, Almanya'da Köylü Savaşı. Çev.: Şerif Hulûsi
Friedric Engels, Anti-Dühring, 2. Kitap. Çev. M. Reşat Baraner
Roger Garaudy, Yirminci Yüzyılda Marksizm, Çev. Galip Üstün
Gizli Belgeler, 2. Dünya Savaşında Türk-Alman İlişkileri ve Hitler'in Türk Dostları,
Çev. Muammer Sencer
Maksim Gorki, Lenin, Çev. Selim Kent
Ernesto Che Guevara, Gerilla Günlüğü, Çev. Metin Gönenç
Ernesto Che Guevara, Küba'da Sosyalizm ve İnsan. Çev. Can Yücel
Ernesto Che Guevara ,Savaş Anıları, Çev.: Seçkin Çağan
Adolf Hitler, Siyasi Vasiyetim, Çev. Kâmil Turan
Ho Şi Minh, Millî Kurtuluş Savaşımız, Çev. Murat Devrim

---

³³1968'in kitaplarını derleyen Sami N. Özerdim listenin sonuna şu notu eklemiştir: "Yukarıda, 1968 kasımının 15 ine değin saptayabildiğimiz 697 kitabın künyesi verilmiştir. Kitapların büyük çoğunluğu 1968 yılında çıkmıştır, az bir bölümü ise 1967 sonunda yayınlanmıştır; bu yüzden yıl kaydı koymadık. Kitapların pek azında, künyeyi oluşturan öğelerden kimileri (çeviren, sayfa, fiyat gibi) eksik kalmıştır. Gerek bu eksikler; gerekse bütün yıl yayınlanan yapıtlar arasında bu bibliyografyaya almamız gerekenlerin hepsini alma olanağımızın bulunmayışından doğan atlamalar için özür dileriz. Gelecek yıllarda bunları da gidermeye çalışacağız. S. N. Ö.(varlık yıllığı,1969,s.651)

Max Kemmerich, Tarihte Garip Olaylar, Çev. Behçet Necatigil
A. Jurgen Kuczynski, İşçi Sınıfı Tarihi, Çev. Galip Üstün
Jean Laccouture, Ho Şi Minh, Çev. Şerif Hulûsi (Kurbanoglu)
Joseph Lajugie, Ekonomik Sistemler, Çev. Nihal Önal
Oskar Lange, Ekonomi Politik, Çev. Muvaffak Şeref
Henry Lefebvre, Marx'ın Sosyolojisi, Çev. Salâhattin Hilâv
Henry Lefebvre, Karl Marx 2. cilt. Çev. M. Reşat Baraner
V. İ. Lenin, İki Taktik, Çev. M. E. Ankara
V. İ. Lenin, Ne Yapmalı? Çev.: M. Kabagil
V. İ. Lenin, Materyalizm ve Ampiryokritisizm, 1. cilt. Çev. K. Sahir Sel
Liebman, Rus İhtilâli, Çev. Samih Tiryakioğlu
Gaston Martin, 1848 Devrimi, Çev. Sevim Belli
Karl Marx, Kapitalizm Öncesi Ekonomi Şekilleri, Çev. Mihri Belli
Karl Marx, Yahudi Meselesi, Çev. N. Berkes
Karl Marx ve Engels, Alman İdeolojisi, Çev.: Salâhattin Hilâv
Andre Maurois - Louis Aragon, Amerika-Rusya 1917-1960, Paralel Tarih ve Görüşmeler, Çev. Galip Üstün
Alberto Moravia, Mao'nun Kültür İhtilâli, Çev. Aydil Balta
F. Gaetano Mosca, Siyasî Doktrinler Tarihi, Çev. Samih Tiryakioğlu
Nikitin, Ekonomi Politik, Çev. Hamdi Konur
Bahman Nirumand, Hür Dünyanın Diktatörlüğü (İran), Çev. Arif Gelen
Mikhail Lifshitz, Marx'ın Sanat Felsefesi, Çev. Murat Belge
Lin Pia-o, Yasasın Halk Savaşının Zaferi, Çev. Süleyman Ege, Ankara, Bilim ve Sosyalizm
Mao Tse-Tung, Çin Kurtuluş Savaşı, Çev. Ahmet Angın
Mao Tse-Tung, Emperyalizmle Mücadele, Çev. Güneş Tezeren.
Mao Tse-Tung ve Ernesto Che Guevara, Gerilla Harbi, Çev. Can Yücel
Plutarkhos, Lykurgos'nn Hayatı, Çev. Sabahattin Eyuboğlu - Vedat Günyol
Bertrand Russell, İktidar, Çev. Mete Ergin, İstanbul
Jean-Paul Sartre, Jean-Paul Sartre Küba'yı Anlatıyor, Çev.: Şahin Alpay
Joseph A. Schumpeter, Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi, I. Kapitalizm. Çev.: Tunay Akoğlu

J. J. Servan-Schriber, Amerika Meydan Okuyor. 1. ve 2. basım. Çev. Necdet Sander
J. J. Servan-Schriber, Bir Toplumun Uyanışı, Çev. Necdet Sander
Lucien Seve: Felsefe ve Siyaset, Çev. Müntakim Öçmen
William Shirer, Nazi İmparatorluğu, Doğuşu, Yükselişi ve Çöküşü, 1-2. ciltler. Çev.
Rasih Güran
J. Stalin, Diyalektik ve Tarihi Materyalizm. Çev.: Zeynep Seyhan
J. Stalin, Lenin. Çev. Seçkin Çağan
J. Stalin, Sosyalist Ekonominin Meseleleri, Çev. M. Kabagil. Ankara
Ta O-çu - J. Charriere - H. Marchisio: Çin'de Halk Komünleri, Çev. A. Necmi
T M. Thorez - M. B. Ajam - G. Mury, Kapitalist Toplumda İşçi Sınıfı
A. Verbine, Sovyetler Birliği'nde Sendikacılık, Çev. Bahaettin F.
Vo Nguyen Giap, Halk Savaşı Halk Ordusu, Çev. M. Ardos
Adolf Weber: Kuvvetli ve Zayıf Taraflarıyla Bugünkü Sovyet Ekonomisi, Çev. Arif
Demirer
Marcel Willard, Babaeuf'ten Dimitrof'a Sosyalist Savunmalar, Çev. Şahin Say
Zubitski, Y. - V. Korov - Mitropolski: İlkel Komünal Toplum, Köleci Toplum, Feodal
Toplum Çev. Sevim Belli (Varlık Yıllığı, 1969:648-651).

9.1. 1968 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler ile İlgili Değerlendirme

1968 yılı, dünyada ve Türkiye'de toplumsal yaşam, siyasi olayların fazlasıyla sokağa taşması, gençlik olaylarının baş göstermesi gibi nedenlerle, oldukça önemli bir zaman dilimidir. Buraya kadarki incelemede, 1968 olaylarının edebi anlamda zeminini hazırladığı varsayılan siyasi kapsamlı eserler listelenmişken, bu yıl içerisinde ve sonrasında Gençlik hareketinin ve mevcut siyasal ve toplumsal dalgalanmaların çeviri eserlere nasıl yansıdığı da eser isimleri ile ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Devrimci direnişlerin önemli sembollerinden olan yazar Ho chi Minh'in Millî Kurtuluş Savaşımız adlı eseri, bunun yanında Karl Marx, Lenin gibi komünizmin en önemli temsilcilerinin eserleri yoğun bir şekilde Türkçeye çevrilmiştir. Bunların yanı sıra sosyalizm benzeri bir yapıyı kurmaya çalışmış olan Sparta kralını anlatan Plutarkhos tarafından yazılan eser, Joseph A. Schumpeter'in Marx'ı Peygamber, ekonomist, profesör, sosyolog başlıkları ile detaylı anlattığı Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi kitapları da vardır. Dinsel bağlamda ise yalnızca "Kuran-ı Kerim'in Anlamı" başlıklı

eser Remzi Kitabevinden çıkmıştır. Bunların dışında yayınlanan ideolojik kapsamı yoğun olan eserler listelenmiştir.

10. 1969 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler³⁴

- S. Aaronovitch, Günümüzün İşçi Sorunları: Çev. Mehmet Harmancı
Max Beer, Hegel'in Felsefesi ve Marx'ın Tarih Anlayışı, Çev. F. Sabit
Max Beer, Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Tarihi, Çev.: Zühtü Uray
Daniel Cohn Bendit - Jacques Duclos, Anarşizm, Çev. Sermet Çağan - Babür Kuzucu
Kenneth Bouilding, Yirminci Asrın Mânası, Çev. Erol Güngör
G. Bourgin - A. Adamov, Paris Komünü, 1871 Büyük Fransız İşçi İhtilâli, Çev. Attilâ Tokatlı
Gaston Bouthoul, Siyaset Sosyolojisi. Çev.: Âli Türkay Yazıcı
Fidel Castro, Çek - Slovakya Meselesi, Çev. Cengiz Çandar
Fidel Castro, Sosyalist Devrim, Çev. Süleyman Bayar - Mekin Gönenç
Maurice Cranston (Derleyen): Siyasal Terimler Sözlüğü
R. Daval, Fransız Düşünce Tarihi, Çev. M. Ulaş,
Isaac Deutscher, Stalin, Çev. Selâhattin Hilâv
Isaac Deutscher, Troçki, Silâhlı Sosyalist, Çev.: Rasih Güran
Dr. Maruf Devalibî, İslâm Gözüyle İhtilâlcî Sosyalizm, Çev.: Mustafa Mutlu
Dimitrov, Faşizme Karşı Birleşik Cephe, Çev. Ali Özer
Jean-Marie Domenach, Politika ve Propaganda, Çev.: Tahsin Yücel
Jacques Duclos, Birinci Enternasyonal, Çev.Ö. Ufuk
John King Fairbank, Çin'in Sömürgeleşmesi ve Amerika'nın Asya Politikası, 1840-1950.
Çev.: Unsal Oskay
Roger Garaudy, Doğmayan Hürriyet, Çev. Aydil Balta
Do Gaulle, Kızıl Kitap
Pierre Gaxotte, Fransız İhtilali Tarihi, Çev. Samih Tiryakioğlu, 2. Basım
Gessinoviç, Pugaçef Ayaklanması, Çev. Enver Gökçe
Felix Greene, Vietnam Vietnam Michel Harrington, Amerika'daki Sefalet. Çev.:
Hüseyin Çölgeçen

---

³⁴ Sami N. Özerdim, bu listenin sonuna da bir açıklama koyma gereği duymuş ve 1968 yılının son iki ayında yayınlanan bazı eserlerin de burada verildiğini belirtmiştir.

A. Jelohovtsev, Bir Sovyet Yazarının Gözüyle Çin Kültür İhtilâlinin İçyüzü, Çev, Nihal Önal.

Pierre Laroque, Toplum Sınıfları, Çev. Nihal Önal

Henri Lefebvre, V. İ. Lenin, Hayatı ve Eserleri, Çev. M. Rasih Nuri İleri

V. İ. Lenin, Mektuplar, Çev. Murat Devrim

V. İ. Lenin, Proletarya İhtilâli ve Dönek Kautsky, Ankara, Bilim ve Sosyalizm Y

V. İ. Lenin, Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı, Çev. M. Ardos

Paul Louis, Fredrich Engels, Çev. F. Sabit

György Lukacs : Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı. Çev.: Cevat Çapan

Rosa Luxembourg, Grevler, Sendikalar, Partiler, Çev. Ahmet Angın

Karl Marx, Bütün Ülkeler İşçileri Birleşiniz! Ankara, Bilim ve Sosyalizm

Karl Marx, 1844 El Yazmaları, Çev. Murat Belge

Mao Çe-Tung, Halk Savaşında Temel Taktikler, Çev. Engin Atalay

Prof. Herbert Marcuse, Sovyet Marksizmi, Çev. Seçkin Çağan

Wright Mills, Dinle Yankee, Çev. İnci ve Doğan Özgüden

Prof. Herbert Marcuse (ve başka yazarlar), Görünmeyen Diktatör, Çev. Tanju Akerson

Robert P. Milton, Zapata. Köylü Devrimi İdeolojisi, Çev. Tektaş Ağaoğlu

Charles Moeller, Jean-Paul Sartre ve Tabiatüstünün Bilinmemesi, Çev. Mehmet Toprak

G. D. Obiekin, Lenin. Hayatı ve Mücadelesi, Çev. Aykut Baykal

Pierre Paraf , Halk Demokrasileri, Çev. Zaven Biberyan

Plehanof , Sınıf Mücadelesi, Çev. Şerif Hulusi

William J. Pomeroy, Gerilla Savaşı ve Marksizm, Çev.: Metin Altıok - Hüseyin Dadal

Prudhon, Mülkiyet Nedir? Çev. Vedat Gülşen Uretürk

Prudhon, İhtilâlciler Meksika, Çev. Filiz Onaran

Maxime Rodinson, Hazreti Muhammed, Çev.: Attilâ Tokatlı

Maxime Rodinson, İslâmiyet ve Kapitalizm, Çev. Orhan Suda

Ricardo Rojo, Arkadaşım Che Guevara, Çev. Seçkin Çağan

Arthur Rosenbergs, Bolşevizm Tarihi, Çev. Aydın Emeç

Bertrand Russell, Aylâklığa Övgü, Çev. Mete Ergin

Bertrand Russell, Batı Felsefesi Tarihi, Antik Çağ. Çev. Muammer Sencer

George Sabine, Siyasal Düşünceler Tarihi, 3 cilt, Eski çağ - Ortaçağ, Yeniçağ, Yakınçağ.
Çev.: Hanım Rızatepe - Dr. Özer Ozankaya - Dr. Oral Sander

Andrei D. Saharov,Sovyet Rusya'da Düşünce Özgürlüğü ve Barış İçinde Yanyana Yaşama, Çev.: Necdet Sander

Anthony Sampson, Avrupa Nereye Gidiyor, Çev. Nuran Ülken

Jean-Paul Sartre,Komünistler Devrimden Korkuyor, Çev.Şiar Yalçın

Ailen M. Severs, İhtilâl, Tekâmül ve İktisadi Nizam,Çev.Seniha Yazıcıoğlu,Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı

William Shirer,Nazi İmparatorluğu,3. cilt.Çev.Rasih Güran

Albert Soboul,1789 Fransız İnkılâbı Tarihi, Çev. Şerif Hulûsi

David Spitz,Antidemokratik Düşünce Şekilleri,Çev.Şiar Yalçın, Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı

Josef Stalin, Sağ ve Sol Sapmalar Üzerine,Çev. M. Ardos

Stefan Velikov,Kemalist İhtilâl ve Bulgaristan,Çev.Naime Yılmaz

David Welsh-George Morris,CIA Viyetnam'da Pasifikasyon ve Dünya İşçi Hareketleri

Bertram D. Wolfe, Devrim Yapan Üç Adam,Çev. Ünsal Oskay,Ankara, Türk Siyasî İlimler Derneği (Varlık Yıllığı, 1970: 570-582).

10.1. 1969 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler ile İlgili Değerlendirme

1968 yılında gerçekleşen gençlik (öğrenci) hareketleri, etkisi çabuk azalan ya da tamamen bitmiş bir süreç olarak algılanamayacağı için etkilerinin uzun süre devam ettiğini söylemek mümkündür. Bu yüzden 1969 yılında yayınlanan çeviri eserlerin niteliğinin de önceki yıldan farklı olmadığı çözümlenmeler sonucunda görülecektir. Eserler çoğunlukla yine Karl Marx, Lenin odaklı ve devrim hevesli yazılan yapıtlardan oluşmaktadır. Bu isimlerin yanı sıra, sınıf mücadelesini ve emperyalizmi anlatan Max Beer'in eseri ve 1968 gençlik hareketlerinin öğrenci lideri olan Daniel Cohn Bendit'in Anarşizm adlı yapıtı, Kenneth Bouilding'in, Yirminci Asrın Mânası eseri, Isaac Deutscher'in, Troçki, Stalin gibi sosyalistleri anlattığı kitapları ve benzer kapsamlı birçok kitap 1969 yılı içerisinde yayınlanmıştır. Bu yıl içerisindeki yayıncılıkta dikkati çeken ise Maruf Devalibî'nin, İslâm Gözüyle İhtilâlcî Sosyalizm adlı eserinde Sosyalizmi İslami çerçevede açıklamak ve onun İslamiyetteki yerini belirlemek adına yazdığı dini nitelikli eser, Fransız tarihçi ve sosyolog Maxime Rodinson'un, Hazreti Muhammed,İslâmiyet ve Kapitalizm eserleridir. Mevcut yıla kadar incelenen eserler arasında dini içerikli aynı zamanda, sosyalizm, kapitalizm gibi ideolojileri İslamiyet ile anlatmaya çalışan ender eserlerden olduğu görülmektedir.

2.4.3.2. 1970-1980 Yılları Arasında Çevrilen İdeolojik Eserler ve Değerlendirme

1. 1970 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler³⁵

Prof. Dr, Kemal Abu Jaber, Arap Sosyalist Baas Partisi, Çev. Ahmet Ersoy

V. Aleksandrov, Kanlı Pazardan Ekim İhtilâline, Çev. Sulhi Dönmez-Sahir Ertan-Recai B.

Paul A. Earan - Paul M. Sıveezy, Tekelci Kapitalizm, Çev. Filiz Onaran

Juan Dosch : Pentagonizm, Çev. Babur Kuzucu

Jerome Deshusses, Gerici Sol

Isaac Deutscher, Troçki, Silâhsız Sosyalist, II. Çev. Rasim Güran

Georgi Dimitrov, Halk Cumhuriyetine Doğru, Çev. Sulhi Dönmez-Sahir Ertan

M. Dobb. - K. H. Takohaşi - P. Szezy, Feodalizmden Kapitalizme Geçiş, Çev. Çetin Yetkin, Maurice Duverger, Halksız Demokrasi, Çev.: İsmail Özüt

Jean Elleinstein, Devrimler Devrimi, Çev.: Babur Kuzucu

Hans Magnus Enzensberger, Havana Duruşması, Çev. Sezer Duru

Roger Garaudy, Karl Marx'ın Fikir Dünyası, Çev. Adnan Cemgil

Roger Garaudy, Sosyalizmin Büyük Dönemeci, Çev. İ. Banguoğlu-K. Yargıcı

YHuperman-Sweezy, Sosyalist Küba, Çev. Ömer Ural

Le Duan, Vietnam Sosyalist Devrimi, Çev. Şükrü Doğan

Lenin, Biz Hangi Fikîr Mirasım İnkâr Ediyoruz? Çev. Şerif Hulûsi

Lenin, Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri

Lenin, Halkçılığın İktisadî Muhtevası, Çev. Şerif Hulûsi

Lenin, İşçi ve Köylü İttifakı, Çev. M. Kabagil

Lenin, Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi.

Lenin, "Sol" Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı, Çev. M. Kabagil

Lenin, Sosyalizm ve Savaş. Çev. N. Solukçu

---

³⁵ Derleyen yine son söz niteliğinde not düşmüş ve ilgili dönemdeki eserler ile açıklama yapmıştır ve künyesi tamamlanmamış olan az sayıda eserin varlığından bahsederek, bazı yeni basımların ise listeye koyulmadığı belirtilmiştir (Varlık Yıllığı, 1971, s.459). Bu da demektir ki burada verilen listeler içerisinde eksik, ismi geçmemiş eserler olabilir; fakat bunların az sayıda olduğu zaten belirtilmektedir. Ayrıca burada verilen eserlerin de konu başlıklarından da anlaşılacağı üzere, siyasi ideolojik içerikli eserler olduğu anlaşılmaktadır ve yıl içerisinde yayınlamış olan bütün çeviri eserler listelenmemiş, konuyla alakalı olanlar gerekli araştırmalar neticesinde burada verilmiştir.

Lenin, Leninizm mi, Sosyal Emperyalizm mi?
Joseph Lepine, Gracchus Babeuf, Çev. Şiar Yalçın
Ernest Mandel, Marksist Ekonomi El Kitabı, Çev.Orhan Suda
Norman McKenzie, Sosyalizm Kısa Bir Tarihçe, Çev.A.Vural ÖktemS.
Mao Tse-tung, Sağ ve Sol Sapma, Çev. Zeynep Seyhan
Mao Tse-tung, Seçme Eserler, Çev.Feridun Nefer
Carlos Marighella, Şehir Gerillası, Çev. K. Seyhanlı
Karl Marx, Ekonomi Politiğin Eleştirilmesine Katkı, Çev.Orhan Suda
Karl Marx,Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı, Çev. Sevim Belli
Karl Marx, İşçi Anketi
Karl Marx,Kapital, 3. cilt - 1. Kitap, Çev. Mehmet Selik
Karl Marx, Manifesto, Çev. Tektaş Ağaoğlu,
Marx-Engels, Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi, Çev. M. Kabagil
Marx-Engels, Komünist Manifestosu, Ankara, Bilim ve Sosyalizm
Nâsır, Arap Devriminin Yöntemleri, Çev. Mehmet Emin Bozarslan
J. Nehru, Sosyal Devrimler, Ulusal Savaşlar, Çev. Mehmet Emin Bozarslan
G. Politzer,Marksist Felsefe Dersleri, Çev. Galip Üstün
William J. Pomeroy, Filipinler Gerilla Savaşı
E. von Ranke, Reform Devrinde Alman Tarihi II, Çev.Cemal Köprülü
Manuel Azcarate Sandoval, İspanya İç Savaşı. Çev. Mehmet Harmancı
Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi, Ankara, Proleter Devrimci
Stalin, Leninizmin İlkeleri, Çev.M. Kabagil
Paul M. Sweezy,Kapitalizm Nereye Gidiyor? Çev. Aslan Başer Kafaoğlu
A. Şnurov - R. Rozaliyev, Türkiye’de Kapitalistleşme ve Sınıf Kavgası, Çev. Güneş Bozkaya
L. Troçki, Hayatım. 2 cilt. Çev. Müntakim Öçmen
E. Varga,20. Yüzyıl Kapitalizmi, Çev. Uğur Kökten (Varlık Yıllığı 1971: 455-459)

1.1. 1970 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler ile İlgili Değerlendirme

Kemal Abu Jaber’in Arapça kaleme aldığı Sosyalist Baas partisini anlatan eseri ve Küba’da karşı devrimcilerin nasıl yargıldığını anlatan Havana Duruşması eseri Türkçeye aktarılmış, tiyatro niteliğinde olan Havana Duruşması, 1971 yılında Dostlar Tiyatrosu tarafından da sahnelenmiştir. Başlarda Marksist olan daha sonra İslami

çalışmalara yönelen, bu doğrultuda çalışmalar yapan Garaudy'nin eserlerinin çevirilerine sıklıkla rastlanmakta ve önemli bir eser olan hatta bu eserden dolayı yesi olduğu Fransız Komünist Partisinin aforoz ettiği "Sosyalizmin Büyük Dönemeci" isimli eser, Türkçeleştirilmiştir. "Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi" adlı eser yayınlanmış fakat yazarı ve çevirmeni belirtilmemiştir. Lev Troçki'nin "Hayatım" adıyla, otobiyografi şeklinde kaleme aldığı eserinde sosyalizm için verdiği mücadeleleri anlatmaktadır. Daha birçok eserin Türkçeye çevrildiği ve çevrilen eser sayısının ise gün geçtikçe arttığı görülmektedir.

2. 1971 Yılında evrilen İdeolojik Eserler

Enver Abd El Malik, ağdaş Arap Düşüncesi Bağımsızlık Sosyalizm, eviren: Adnan Cemgil

Albert Bayet, Dine Karşı Düşüncenin Tarihi, eviren: Cemal Süreya

François Barret, Emeğin Tarihi, eviren Babür Kuzucu

Bolşevik Partisi Tarihi, eviren: Gaybikyl, Ankara

Fidel Castro, Devrim İçin Savaşmayana Komünist Denmez, eviren Güneş şahiner

Georges Cogniot, Din ve Bilim, eviren Dr Fahrettin Yakal

General Charles De Gaulle, Umut Anıları, 1958-1962,eviren, Ali Sirmen

Kruşçev'in Anıları, eviren Mehmet Harmancı

Joseph Lajugie, Ekonomik Doktrinler, eviren: Samih Tiryakioğlu

V.İ.Lenin, Kitle İçinde Parti alışmaları, eviren Cengiz Haksever

V. İ. Lenin, Marx ve Engels, eviren S. Fırat

V.İ.Lenin, Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi, eviren şerif Hulûsi

Mao e-Tung, Askeri Yazılar,eviren N. Solukçu

Herbert Marcuse, Mantık ve İhtilâl, eviren Muammer Sencer

Mareşal Jukov, Anılar ve Düşünceler,eviren İşhak Atasever

Karl Marx-F. Engels-V. İ. Lenin-J. Stalin, Kadın ve Komünizm, eviren . Ufuk

Karl Marx-F. Engels, Politika ve Felsefe, eviren: Tektaş Ağaoğlu

Marx-Engels, Sanat ve Edebiyat, eviren Murat Belge, İst. De Y. 149 S. 7.50 lira.

Marx'ın Toplum Kuramı, eviren: Doç. Dr. Özer Ozankaya

Ceml Abdun Nasır, Arap Devriminin Yöntemleri. Çeviren Mehmet Emin Bozarıslan

J. Reed (ve başkaları:) Lenin, eviren Güneş şahiner

Herve Rousseau, Dinler Tarihi ve Sosyal İncelemeler, Çeviren Osman Pazarlı
Bertrand Russel, Batı Felsefesi Tarihi, III. cilt: Yeniçağ, Çeviren: Muammer Sencer
Andrei D. Saharov, Sovyet Rusya'da Düşünce Özgürlüğü ve Barış İçinde Yanyana Yaşama. Çeviren, Necdet Sander
Kurt Schilling, Toplumsal Düşünce Tarihi, Çeviren Nihal Önal
Victor Serge, Militana Notlar, Çeviren Hüseyin Baş
G.Bernard Sharv, Genç Bir Bayana Sosyalizm Ve Kapitalizm Üzerine Öğütler, Çeviren Mehmet Harmancı
Şeref Han, Şerefname,2 cilt. I. cilt: Kürt Tarihi. II. cilt: Osmanlı-İran Tarihi. Çeviren: Mehmet Emin Bozarlan
A. J. Toynbee, Türkiye Bir Devletin Yeniden Doğuşu, Çeviren Kasım Yargıcı
Troçki, Sürekli Devrim Çağı, Çeviren Nedim Sel
Stefan Velikov, Kemalist İhtilâl ve Bulgaristan
Alban G. Widgery, Tarih Boyunca Büyük Öğretiler, Çeviren Gülçiçek Soytürk (Varlık Yıllığı, 1972: 455-459)

2.1. 1971 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler ile İlgili Değerlendirme

Mısırlı El Malik'in kaleme aldığı "Çağdaş Arap Düşüncesi Bağımsızlık Sosyalizm" eseri ile Müslüman Kardeşlerden Marksizm'e kadar bütün konulara değinilmiş, Fransız Albert Bayet'in, özgür düşünce için din ile mücadele eden "Dine Karşı Düşüncenin Tarihi" eseri, Fransızcadan çevrilmiştir. Ayrıca dikkati çeken bir eser ise Şeref Han'ın eseri, Kürtleri, Kürt aşiretleri anlattığı Şerefname adlı yapıtıdır. Arapça'dan az da olsa çevirilerin yapıldığı dikkati çekmekte fakat mevcut çeviri eserlerin içeriğinin önceki yıllara nispeten çok değişmediği görülmektedir.

3. 1972 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler

Andre Beucler, Hitler'in Doğuşu ve Nasyonal Sosyalizm, Çev. Nüveyre İleri
Maurice Cranston, Yeni Solun Eleştirisi. Çev. F. Sanem
Edward Mead Earle, Bağdat Demiryolu Savaşı, Çev. Kasım Yargıcı
Laurence Evans, Türkiye'nin Paylaşılması. (1914-1924), Çev. Tevfik Altınay
Theodor Fritsch, Tarih Boyunca Yahudi Meselesi, Çev. Münir Abdurrahman
Dr. Ronald J. Glasser, 365 Gün. Yaşantı Dizisi, Çev. Muzaffer Arkın
John Günther, Az Gelişmişliğin Yapısı, Güney Amerika Gerçeği, Çev. Algın Saydar

L. Hardy, Kâr için Pazarlama, Çev. Süheyl Gürbaşkan
A. Hitler, Kavgam, Çev. Refik Özdek
Prof. Gotthard Jaeschke, Yeni Türkiye’de İslâmlık, Çev. Hayrullah Örs
Robert Rhodes James, Gelibolu Harekâtı, Çev. Halûk V. Saltıkgil
Maurice Megret, Psikolojik Savaş, Çev. Samih Tiryakioğlu
E. E. Ramsaur, Jön Türkler ve 1908 İhtilâli
M. Rosenthal-P. YudiN, Materyalist Felsefe Sözlüğü, Çev. Aziz Çalışlar
Bertrand Russel, Çağımızın Sorunları Üstüne Düşünceler, Çev. Sabahattin Eyüboğlu -
Vedat Günyol.
Bertrand Russel, Din ile Bilim, Çev. Akşit Göktürk
Selim A. Sıddiki, İslâm Devletinde Malî Yapı. Çev. Rasim Özdenören (Varlık Yıllığı,
1973,430-433).

3.1. 1972 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler ile İlgili Değerlendirme

1972 yılında yayınlanan Bilim ve Kültür kapsamındaki eser sayılarında düşüş olduğu görülmektedir. Bu yıl içinde yayınlanan eserler, üst bir bakışla değerlendirildiği taktirdefizik, felsefe, sanat, tarih, psikanaliz kapsamında yayınların daha etkin şekilde yapılmış olduğu görülecektir. Önceki yıllarda da sıklıkla rastlandığı gibi bu yılda Russel’in sosyolojik ve felsefik eserleri Türkçeleştirilmiş ve yazarın eserleri, önemli Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol, Akşit Göktürk gibi yazar kimlikleri de olan önemli çevirmenler tarafından çevrilmiştir. Ayrıca İslâm Devletinde Malî Yapı, Din ile Bilim, Yeni Türkiye’de İslâmlık gibi din olgusunu öne çıkaran eserlerin çevirilerine de yer verilmiştir.

4. 1973 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler

Regis Debray İle Son Konuşma, Çev. Hasan Kaya
Raymond Aron, Sınıf Mücadelesi (Sanayi Cemiyeti Üzerine Yeni Dersler), Çev. Erol Güngör
Paul Carell, Barbarossa Harekâtı 1941 - 1945 Alman - Sovyet Savaşı
Robert Conquest, Marx Nerede Yanıldı? Çev. Dr. Esin Örucü
Angela Davis, Şafakta Gelirlerse, Çev. Hamit Bozak
Claude Delmas, Avrupa Uygarlık Tarihi, Çev. Nihal Önal
Henri Deniz, Ekonomik Doktrinler Tarihi, 1.Cilt. Çev. Attila Tokatlı

Maurice Dobb, Kapitalizm, Sosyalizm, Az Gelişmiş Ülkeler ve İktisadî Kalkınma. Çev. Mehmet Selik

E.J.Hobsbawn, Sosyal İsyancılar, Çev.Necati Doğru.

Yakavos Kambanellis, Faşizmin Pençesinde, Çev. Nevzat Hatko

Prof. Dr. William N. Loucks, Kıyaslamalı Ekonomik Sistemler, Cilt I (Varlık Yıllığı, 1974,449-453)

4.1. 1973 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler İle İlgili Değerlendirme

1972 yılına kıyasla, 1973 yılında ideolojik kapsamlı çeviri eser sayısında nispeten artış olduğu görülmektedir. Sosyolojik, psikolojik ve felsefe eserlerin çevirilerine bu yıl içerisinde de yer vermeye devam edilmiştir. Ayrıca Claude Farröre'nin "Türklerin Manevi Gücü" adlı eseri ilginç bir eser olarak kabul edilebilir. Farröre, bu eserdeki anı ve hikâyeler vasıtasıyla Türkleri anlatmış, 20.yy.daki Türklerin anlaşılmasını sağlamaya çalışmıştır. İdeolojik bir değerlendirmeye tabi tutulamayacağı için eserler içerisinde yer verilmemiş; fakat Türklere sempati duyan yazarların var olması ve onlar hakkında yazma girişimi değerli kabul edilebilir. "Osmanlı Türkiye'sinde Gündelik Hayat", "İstanbul'a Ait Günlük Anılar" eserleri gibi Türkiye içerikli eserlerin fazla çevrilmiş oldu dikkati çekmektedir.

5. 1974 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler

Wolfgang Abendroth, Avrupa İşçi Hareketleri Tarihi, Çev. Bülent Özen

V. Afanasiev, Felsefenin İlkeleri, (Diyalektik materyalizm) 2 Cilt. Çev.Nuri Samyeli

Salvador Ailende, Şili'de Sosyalist Eylem, Çev. Osman Koçoğlu

Louis Armand, Sosyalist İsveç ve Hür Teşebbüs, Çev. Av. Dr. Süheyl Gürbaşkan

Raymond Aron, Sanayi Toplumu, Çev. Dr. Agâh Oktay Güner

Gracchus Babeuf, Devrim Yazıları - Babeuf Dosyası, Çev. Sabahattin Eyüboğlu - Vedat Günyol

Jean Baby, Pekin Moskova Çatışması, Çev. Attilâ Tokatlı

Paul Baran, Büyümenin Ekonomi Politikası, Çev. Ergin Günçe

August Bebel, Kadın ve Sosyalizm, Çev. Sabiha Zekeriya Sertel

Georges Bourgin - Pierre Rimbert: Sosyalizm, Çev. Samih Tiryakioğlu

Gordon Childe, Tarihte Neler Oldu, Çev. Alâeddin Şenel - Mete Tuncay

Mareşal Vasılı I. Chuikov, Nazi imparatorluğunun Sonu, Çev. Mehmet Harmancı

Henry Coston, Beynelmillel Sermaye ve İhtilâller, Çev. Kemal Yaman
Jean-François Deniau - Gülten Kazgan, Ortak Pazar Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Türkiye İlişkileri, Çev. Samih Tiryakioğlu
H. Deniz, Marksist Değer Teorisi ve Kapitalizm, Çev. Orhan Suda
Milovan Djilas, Yeni Sınıf, Çev. H. Tayfur Sonkur
Will Durant, İslam Medeniyeti, Çev. Orhan Bahaeddin
M. Hasaneyn Heykel, Kahire Dosyası. Çev. Berin Bektaş
Leo Huberman, Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla, Çev. Murat Belge
J. Jomier, Tevrat, İncil ve Kur'an, Çev. Sâkıb Yıldız
Claude Julien, Demokrasilerin İntiharı, Eşitlik, Kardeşlik, Özgürlük, Çev. Mehmet A. Kayabal
Muammer Kaddafi, Görüşlerim, Çev. Mehmet Keskin
N. K Krupskaya, Lenin'den Anılar, 2 Kitap, Çev. A.B.
V.Ö. Lenin, Emperyalizm Kapitalizmin En Yüksek Aşaması, Çev. Cemal Süreya
V.İ. Lenin, Marksizm Üzerine, Çev. Tamer Özsu
Harry Magdoff, Emperyalizm Çağı A.B.D.'nin Dış Politikasının Ekonomik Temelleri, Çev. Doğan Şafak
Emest Mandel, Avrupa Amerika'ya Karşı (Emperyalizmin Çelişkileri), Çev. Mustafa Dağlar.
Ernest Mandel, Avrupa Meydan Okuyor, Çev. Tunç Tayanç
Ernest Mandel, Marxist Ekonomiye Giriş, Çev. Orhan Koçar
Wright Mills, İktidar Seçkinleri, Çev. Ünsal Oskay
Jules Moch, Sosyalizme Giriş, Çev. S. Hilâv - D. Avcıoğlu
Boris Nedelkof, Faşist, Çev. Erol Erdem
Christian Palloix, V.İ. Lenin ve Bosa Luxemburg'da Emperyalizm Sorunu, Çev. Mustafa İşçi
Yuriy Aşatoviç Petrosyan, Sovyet Gözüyle Jöntürkler
Stephen Rousseas: Yunan Cuntası ve C.I.A. Çev. Dr. Devrim Ulucan
Bertrand Russell, Siyasal İdealler, Çev. Mehmet Harmancı
P. Salama - J. Valier, Ekonomi Politik El Kitabı, Çev. Bülent Özen
J.S.Schapiro, Çağdaş Düşüncede Toplumsal Tepki, Çev. Mehmetcan Koksall-Mehmet Harmancı

Mustafa Sibai, İslâm Sosyalizmi, Çev.: A. Niyazoğlu
Norodom Sihanuk, C.I.A. ile Savaşım, Kamboçya'nın Ölüm-Kalım Mücadelesi, Çev. Ersin Ertan - Doğan Güneş
Aleksander Soljenitsin, Sovyet Liderlerine Açık Mektup, YalanlaYaşamayın,Çev. Prof. Dr. İsmet Giritli
J. Stalin, Leninizmin Esasları, Çev. Kemal Yusuf
Paul M. Sweezy - Harry Magdoffi, 1970'lerde Emperyalizm, Çev. Rıza Poyraz
August Thalheimer - Auto Bauer - Angelo Tasça, Faşizm ve Kapitalizm. (Faşizmin sosyal kökenleri ve fonksiyonu üstüne teoriler),Çev. Rona Serozan
Mao Tse Tung, Halk Demokrasisi, Çev. A. Kumcu
Prof. Jonh Vaizey, Çağımızın Devrimleri, SosyalDemokrasi, Çev. Ahmet Gazioğlu (Varlık Yıllığı, 1975: 449-453).

5.1. 1974 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler ile İlgili Değerlendirme

V. Afanasiev'in "Felsefenin İlkeleri" eseri ile Marksist felsefenin bütün inceliklerinin anlatılarak, tarihsel materyalizmin Marksist-Leninist dünya görüşlerinin ayrılmaz parçası olduğu işlenir. Gordon Childe'nin "Tarihte Neler Oldu?" eseri ismen bir tarih kitabı izlenimi uyandırmaya çok müsait bir kitap olmasına ve içerikte bu tarihsellik için oldukça uygun olmasına rağmen, bir ideolojinin uzun ömürlü olmasının ekonominin işleyişini kolaylaştırması ile mümkün olacağı yönünde bir savı destekler. Yapılan incelemelerden anlaşıldığı üzere uygarlıklar ve ideolojileri, bu ideolojilerin ekonomiye ve sürece katkıları ele alınmıştır. Yabancı yazarlar tarafından kaleme alınmış İslam Medeniyeti, İslam Sosyalizmi gibi benzer eserlerin burada ideolojik eserler içinde verilmesinin nedeni, bu yıllar içerisinde İslam'ın da dini bir ideolojizeminine taşınmış olmasıdır. Yani din, toplumdaki algının dışında başka bir yaklaşımla ele alınmış ve üretilen eserlerin içeriğinden ve isimlerinden de anlaşılacağı üzere, İslam, ideolojik kavramlarla (kapitalizm, sosyalizm vs.) aynı başlık altında kullanılmış ve genelde bu siyasi ideolojiler üzerinden İslamı sosyal adalet bakımından üstünlüğü açıklanmaya çalışılmıştır.

1974 yılında yayınlanan eser sayısının, 1972-1973 yıllarına kıyasla düştüğünü, ancak 1970 ve önceki yıllardaki gibi yüksek bir oranda olduğunu söylemek mümkündür. Bilim Kültür ve harici alanlarda birçok eserin çevirisinin yapıldığı; fakat yapılan çeviri

eserlerin içeriğinde yine devrimciliğe, Marksizme, Sosyalizme yönelik eserlerin var olduğu görülmektedir.

6. 1975 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler

Arnavutluk Emek Partisi Tarihi, 2 cilt. Çev. Selahattin Sönmez

Haydar Bammatt, İslâmın Çehresi, Çev. Osman Fehmi Giritli

John Barron KGB, Sovyet Gizli Ajanlarının Gizli Çalışmaları, Çev. Celâl Bayrak

V. V. Barthold, Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler, Yayına Hazırlayanlar: Dr. Kâzım Yaşar Koprıman - Dr. Afşar İsmail Aka

Basmanov, Çağdaş Troçkizm ve Karşı Devrimci Özü, Çev. M. Coşkun

C. Bettelheim, T. Dos Santos, A. Emmanuel, P. Florian, A. G. Frank, E. Laclau, R. Luxemburg, H. Mag-doff, G. Pilling, T. Szentos: Az Gelişmişlik ve Emperyalizm, Derleyen: Atilla Aksoy

A. Boudanov - G. Sotchevko, Mağlûp Edilemeyen Vietnam ve Kamboçya Tarih-Ekonom-Politika, Çev. Ahmet Kaya.

Georges Bourgin - Pierre Rimbert, Sosyalizm, Çev. Doç. Dr. Merih İpek Teziç

Bertolt Brecht, Faşizm Üzerine Yazılar (1933-1939), Çev. Ali Sait

Wilhelm M. Breuer - Bernd Hartmann - Herbert Lederer, Latin Amerika'da Devrim, Çev. Kemal Çelikel

Jean Bruhati, Marks - Engels Marksizmin Gelişimi, Çev. Erdoğan Gürkan

Sir Olaf Caroe, Sovyet İmparatorluğu Sömürülen Topraklar, I. cilt. Çev. Zerhan Yüksel

Sir Olaf Caroe: Sovyet İmparatorluğu. Sömürülen Milletler, II. cilt. Çev. Zerhan Yüksel

Rene Castillo: Şili Devriminin Öğrettikleri. İTT Belgeleri, Çev. M. Coşkun

Fidel Castro, Çekoslovakya Sorunu, Çev. Yılmaz Tunç

G. Cogniot, Çağdışımız Karl Marx. Çev. Kenan Somer,

Georges Cogniot, Komünist Enternasyonal, Çev. Hüseyin Güçlü

Prof. Paul Coles, Avrupa'da Osmanlı Tesirleri, Çev. Vecdi Bürün

Maurice Cornforth, Marksist Klasikleri Okuma Klavuzu, Çev. Ferhat Güner

Jean-Marie Cotteret-Claude Emeri, Seçim Sistemleri, Çev. Tanju Gökçöl

Maurice Duverger, SiyasetSosyolojisi, Çev. Dr. Şirin Tekeli

Maurice Duverger, Seçimle Gelen Krallar, Çev. Necati Erkut

Dünya İşçi Sınıfına Tarihi Dersler, Çev. Tuncer Aysan

Friedrich Engels, İngiltere’de Emekçi Sınıfların Durumu, Çev. Oktay Emre
Friedrich Engels, Ludwing Feuer Bach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu, Çev.: C. Karakaya
Friedrich Engels, Almanya’da Devrim Karşı Devrim, Çev. M.Ragıp Zaralı
F. Engels, Marx’ın Kapital’i Üzerine, Çev. Ahmet Yurdaer
11 Eylül 1973 Faşist Darbesinden Önce Ve Sonra Şili Halkının Faşizme ve Revizyonizme karşı mücadelesi
Roger Garaudy: Marks İçin Anahtar, Çev. A. Taner Kışlalı
Vo Nguyen Giap, Vietnam Halk Savaşının Zaferi, Çev. Mehmet Tunç
Daniel Guerin, Faşizm ve Büyük Sermaye, Çev. Bülent Tanör
Jon Halliday - Gavan Mc Cormack, Günümüzde Japon Emperyalizmi, Çev. Seçkin Cılızoğlu
George S. Harris, Türkiye’de Komünizmin Kaynakları, Çev. Enis Yedek
N. Hristozov, Tsankov’un Kanlı Faşizmi, Çev. Ömer Çandır
Pierre Jalee, Üçüncü Dünyanın Yağması, Çev. Aslan Başer Kafaoğlu
E. Jukov - A. Iskenderov - L. Deliusin - L. Stepanov, Çağımızda Ulusal Kurtuluş Savaşları ve Üçüncü Dünya, Çev. Mete Türkben
Alexandra Kollontar, Marksizm ve Cinsel Devrim, Çev. Aysem Göztok
Richard Kosolopov, Sosyalist Teorinin Sorunları, Çev. Necmiye Doğan
Prof. Muhammed Kutub, İslâm Terbiye Metodu ve Ahlâk Sistemi, Çev. Dr. Ali Özek
Oskar Lange, Ekonomi Politik, Cilt I. Çev. Muvaffak Şeref
Hanri Lefebvre, Marx’çılık Çev. Vedat Günyol
V. I. Lenin, Bir Adım İleri İki Adım Geri - Partimizdeki Bunalım
V. İ. Lenin, Nereden Başlamalı? Bir Yoldaşa Mektup - Devrimci Maceracılık, Çev. E. Olgaç
Lenin: Son Yazılar Son Mektuplar, Çev. Seçkin Cılızoğlu
V. I. Lenin: Revizyonizm Üzerine. Çev. Tuna Gürsü
V. I. Lenin: Kadınların Kurtuluşu, Çev. Ertuğrul Yemenoğlu
V. I. Lenin, Toplumda Kadının Rolü Üzerine, Çev. Mehmet Güneş
V. İ. Lenin, Uzaktan Mektuplar, Çev. Arif Saygı
V. İ. Lenin, Hareketin Birliği, Çev. Mustafa Şahin
V. I. Lenin, Marksizm ve Revizyonizm, Çev. Osman Güler

V. İ. Lenin, Örgütlenme Üzerine Çev. Kerim Topçu
Lenin, Materyalizm ve Ampiriokritisizm, 2 Kitap Çev. Yüksel Güvenç
A. Lozovsky, Kari Marx ve İşçi Sendikaları. Çev. Nuri Çolakoğlu
Rosa Luxemburg, Sosyal Reform ya da Devrim, Çev. H. Selman
Mandel – Novack, Marksist Yabancılaşma Kuramı, Çev. Olcay Göçmen
Giles Martinet, Beş Komünizm, Çev. Bertan Onaran
Karl Marx, Kugelmann'a Mektuplar, Çev. I. Hakkı Gün
Karl Marx, Louis Bonanerte'in Onsekizinci Brumaire'i, Çev. Gülen Fındıklı
Marksizm Leninizmin İlkeleri I. El Kitabı, Diyalektik ve Tarihi Materyalizm, Çev.
Nadiye R. Bozkaya
Marksizm Leninizmin İlkeleri III. El Kitabı, Uluslararası Komünist Teori ve Taktiği,
Çev. Nadiye R. Bozkaya
Marksizm - Leninizm'in İdeolojik ve Politik Düşmanı; Maoizm, Çev. Ö. Ufuk
Marks-Engels, Düşünceler Aforizmalar, Çev. Nuri Sel.
Jean Meynaud, Politikada Baskı Gurupları, Çev. Şamili Tiryakioğlu
İvan Michailov, Dünyada İlk Anti-Faşist Ayaklanma, Eylül 1923, Çev. Mehmet Güneş
Ho Şi Minh, Seçme Yazılar, Çev. Aydın Kurtuluş
D. Motchane - J. P. Chevenement: Sosyalizm İçin Anahtar, Çev. Hayrettin Cangız
Wilhelm Reich, Faşizmin Kitle Ruhu Anlayışı, Çev. Bertan Onaran
Robespierre, Devrimin Bağrından, Çev. Vedat Günyol
M. Ryndina - G. Chernikov, Kapitalizmin Ekonomi Politikası, Çev. Metin Çulhaoğlu,
Prof. Rudolf Schlesinger, Marksizm ve Sovyet Hukuk Teorisi, Ek: Sovyet Anayasası,
Çev. Metin Aktan
Laurent Schwarz, Marksçılık ve Bilimsel Düşünce, Çev. Vedat Günyol
Edgar Snöw, Uzun Devrim, Çev. Olcay Göçmen
Stalin, Faşizme Karşı Savaş Konuşmaları, Çev. Yüksel Güvenç
Stalin, Strateji ve Taktikler Üzerine, Çev. HaSan Kaya
Kim İl Sung, Kore Devrimi Üzerine, Çev. F. Çalışır
Paul Sweezy - Charles Bettelheim, Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş Süreci Üzerine,
Çev. Aytunç Altındal
Sweezy - Baran – Magdoff, Çağdaş Kapitalizmin Bunalımı(Çevirmen Yok)
Paul Svveezy - Leo Huberman - Stephen Hymer, Sosyalizme Giriş, Çev. Mehmet Türdeş

Paul Sweezy, Yüz Yıl Sonra Komünist Manifesto, Çev. Olcay Göçmen
S. Todorova - İ. Samuilov - A. Stoykov - İ. Dimitrov - S. Petrova - N. Gencev - S. Mirçev, Bulgaristan Devrimci Gençlik Hareketi Tarihi, Çev. Orhan Aydın
Armando Uribe, KaraKitap, Şili’de Amerikan Darbesi, Çev. NabiDinçer
Vietnam İşçi Partisi Tarihi, (Merkez Komitesince oluşturulan bir kurul tarafından hazırlanmıştır.) Çev. Ali Baran
Jack Woddis, Milliyetçilik ve Enternasyonalizm, Çev. Ali Koç
Jack Woddis, Yeni Devrim Teorilerinin Eleştirisi 1. Fanon ve Afrika’da Sınıflar, Çev. Turhan Taylan
Arnavutluk Emek Partisi Tarihi – 3, Çev. Selâhattin Sönmez (Varlık Yıllığı, 1976: 527-533).

6.1. 1975 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler ile İlgili Değerlendirme

1975 yılında yayınlanan çeviri eser sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir. İşçi, emekçi, seçim sistemleri, komünist enternasyonel, devrim gibi birçok eser çevrilmiştir. Dünya İşçi Sınıfına Tarihi Dersler adlı eserinin yazarı belirsiz olmakla birlikte, Tunçer Aysan tarafından çevrilmiştir. Tanım bülteninde, “Klasik Alman Felsefesinin Sonu” adlı yapıtta da Alman felsefesinin ideolojik tarih anlayışına karşı, Marx tarafından işlenen materyalist tarih anlayışının uzlaşmaz karşıtlığını ortaklaşa ortaya koymaya, gerçekte, geçmişteki kendi felsefi vicdanıyla hesaplaşmaya yönelik olduğu belirtilir³⁶ .

7. 1976 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler

Louis Althusser, Lenin ve Felsefe, Çev. Bülent Aksoy-Erol Tulpar-Murat Belge
Jaeobo Arenas, Kolombiya Halk Gerillası, Çev. Nadiye R.Çobanoğlu
Raymond Aron, Demokrasi ve Totalitarizm, Çev. Vahdi Hatay
Emile Bottigelli, Bilimsel Sosyalizmin Doğuşu, Çev. Kenan Somer
Leonid Brejnev, Amacımız Barış ve Sosyalizm, Çev. Salim Taşkın,
Manfred Buhr - Alfred Kosingi Marksçı-Leninci Felsefe Sözlüğü, Çev. Engin Aşkın
Willi Dickhut, Sovyetler Birliğinde Kapitalizmin Restorasyonu II, Çev.: A. Sever, İst. 1976, Komün Y. 116 S. 7.50 TL.

³⁶ <http://www.idefix.com/Kitap/Ludwig-Feuerbach-ve-Klasik-Alman-Felsefesinin-Sonu/Friedrich-Engels/Felsefe/Felsefe-Bilimi/urunno=0000000532845>, tanıtım bülteninden, erişim tarihi 05.06.2017, saat 11.00

Milovan Djilas, Eksik Kalmış Bir Cemiyet(Bölünüp Parçalanmış Komünizm) Çev. Dr. Necdet Bingöl

Frederick Engels, İngiliz İşçi Hareketi, Çev. Şemşa İlkin

Javid Floyd, Rusya Ayaklanıyor 1905, Çara Karşı İlk Ayaklanma, Çev. Ayşe Kemahlı

B Gafurov-N. Simoniye-A. Reznikov v.d.Lenin ve Doğuda Devrim, Çev. C. Akman

Michel Garder, Sovyet Rejimi Can Çekişiyor, Çev. Seyfettin Halil Kakinç

Vo Nguyen Giap, Halk Savaşının Askeri Sanatı, Seçme yazılar, Çev. Neşet Alkan

Maksim Gorki, Provokatör, Çev. Oya Özay

Antonio Gramsci, Felsefe ve Politika Sorunları, Çev. Adnan Cemgil

Ernesto Che Guevara: İki... Üç... Daha fazla Vietnam, Çev. Günay Cem.

Che Guevara, Siyasal Yazılar, Çev. Şiar Yalçın

Fred Halliday, Dofar Bağımsızlık Mücadelesi, Çev. Ali Baran

Ernest, Henry, İleri Bir Demokrasi için Solun Güç Birliği, Çev. Şükrü Keleş

Doiores Ibarruri, Faşizmi Ezeceğiz, Çev. Zehra Ağralı

Karnen Kalçef, Proleter Devrimci Dimitrof, Çev. Burhan Amacı

Roderick Kedward, Anarşistler Bir Dönemi Sarsanlar, Çev. Ayşe Kemahlı

Henri Krasncki, Sendikalar ve Sosyalizm, Çev. Nahit Tören

Annie Krieml, Fransız Komünistleri, Çev. Şiar Yalçın

Oskar Alan ve Tekelci Kapitalizm ve Devlet, Çev. M. Ragıp Zaralı

Lenin-Gorki, Devrim Öncesi-Devrim Sonrası. (Anılar Mektuplar), Çev. Şuha Öncü

Lenin, Ekim Devrimi Üzerine, Çev. F. Çalışır

V.İ.Lenin, Emperyalist Savaş Üzerine, Çev. Ahmet Yurdaer

V Lenin, Felsefe Defterleri, Çev. Attila Tokatlı

V. İ. Lenin, Ne Yanılmalı, Çev. M. İlkin

V. İ. Lenin, Paris Komünü Üzerine, Çev. MehmetŞimşek

Lenin, Rusya'da Sosyal Demokrasinin Tutumu, Çev. Orhan Suda

Lenin, Ulusal Sorun Teorisi, Çev. MehmetKaraahmetli

J.Lepine, Devrimcinin Savunması, Çev. Şiar Yalçın

Raimondo Luraghi, Sömürgecilik Tarihi, Çev. Halim İnal

Rosa Luxemburg, Kitle Grevcileri, Çev. Cemal Demirer

Ernest Mandel, İşçi Sınıfı Hareketi ve Bürokrasi, Çev. Orhan Taşan

K.Marx - F. Engels. Manifesto, Çev. Mümtaz Yavuz

K. Marx - F. Engels. - V. İ. Lenin: Marksist Felsefe Yazıları, Çev.: Mesut Odman
John Clover Monsma, Niçin Allah'a İnanıyoruz, Çev. İbrahim Sıtkı Eröz
Prof. Muhammed Ebû Zehre, İslâmda Savaş Kavramı. Çev. Cemal Karaağaçlı
S. Nadel: Çağımızda Kapitalizm ve Aydınlar, Çev. Kerim Vedat Üner
Kwame Nkrumah, Afrikada Sınıf Mücadelesi. Çev. Zühal Acaroğlu
William Pomeroy, Marksizm'de Gerilla Savaşı, Çev. Mümtaz Yavuz
Edgar Snow, Çin Üzerinde Kızıl Yıldız. 2. cilt. Çev. Enis Esmer
J. V. Stalin, Marksizm ve Dil, Çev. C. Karakaya
J. Stalin, Milli Mesele, Çev. Mümtaz Yavuz
J. Stalin, Sağ ve Sol Sapmalar, Çev. Mümtaz Yavuz
M. A. Suslov, İşçi Sınıfının Enternasyonalci Öğretisi, Marksçılık-Lenincilik, Çev.
Cemil Aslan
Leon Troçki, Sendikalar Üzerine, Çev. Mustafa Sayman
Gustav A. Wetter, Bugünkü Sovyet İdeolojisi II, Çev. Cemil Ziya Şanbey (Varlık
Yıllığı, 1977: 502,508).

7.1. 1976 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler ile İlgili Değerlendirme

İslam düşmanlığına karşı çıkan ama aynı zamanda Marksist olan Fred Halliday'ın, Dofar Bağımsızlık Mücadelesi adlı eseri çevrilmiş, Prof. Muhammed Ebû Zehre'nin, "İslâmda Savaş" Kavramı Türkçeye kazandırılmıştır. Konuyla ilgisi olmayan yayınlar olanlar buraya konulmamış olmasına rağmen, dini içerikli kitapların basımına bu yıl içerisinde daha fazla yer verilmiştir.

1976 yılında yayınlanan çeviri eserlerin listesi, önceki yıllardan çok farklı olmamakla birlikte, yine sol ideolojinin daha baskın yayın yaptığı izleniminin olduğu bir yıldır.

8. 1977 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler

Bertold Brecht, Hurda Alımı, Sosyalist Açıdan Bir Sanat Kuramı, Çev. Yaşar İlksavaş
Bertold Brecht, Sosyalizm İçin Yazılar, Çev. Mehmet Tim
Milovan Djilas, Stalin'le Konuşmalar, Çev. Cevdet Sun
Ariel Dorfman - Armand Mattelart, Emperyalist Kültür Sanayii ve W. Disney, Çev.
Atilla Aksoy
Maurice Duverger, Batı'nın İki Yüzü, Çev. Cem Eroğlu-Fazıl Sağlam

Lucien Goldman, Diyalektik Araştırmalar. ev. Afşar Timuçin - Mehmet Sert
Ernesto Che Guevara, Sosyalizm ve İnsan ev. Nadiye R.obanoğlu
V. I. Lenin, rgütlenme, ev. Gürol İlban
Lenin - Stalin - Mao – Dimitrov, TürkiyeÜzerine, ev. Cafer Topçu
Karl Marx - Eriedrich Engels, Doğu Sorunu (Türkiye).ev. Yurdakul Fincancı
Karl Marx - Friedrich Engels, Seçme Yapıtlar. 2 cilt. ev. Muzaffer Ardos - Sevim
Belli - Ahmet Kardam - Kenan Somer
Osmanlı İmparatorluğunda Sosyalist Hareketler, Hazırlayanlar: George Haupt - Paul
Dumont - ev. Tuğrul Artunkal
Andreas Papandreu, Namlunun Ucundaki Demokrasi, ev. Mehmet Emin Yıldırım -
Semih Koray
C. Northcote Parkinson, Siyasal Düşüncenin Evrimi, ev. Mehmet Harmancı
M. Philips Price: Türkiye Tarihi. - İmparatorluktan Cumħuriyete kadar
Stalin, Leninizmin Sorunları, ev. Muzaffer Ardos
J. V. Stalin, Millî Demokratik Devrim
Madeleine Vincent, Toplum ve Kadının Kurtuluğu, ev. Bülent Arıbaş
Mao Zedung, Yayınlanmamış Yazılar 1956 – 1971,ev. Fatmagül Berktaş
Gary Ailen, Sermaye ve Sosyalizm, ev. Mevlüt Turhan
Bertolt Brecht, Me - Ti; Tarihte Diyalektik, ev. Ahmet Cemal
V. Zevin - G. Golikov, V. I. Lenin, ev. Sevil Kutlar (Varlık Yıllığı, 1978:406-407).

8.1. 1977 Yılında evrilen İdeolojik Eserler ile İlgili Değerlendirme

Madeleine Vincent tarafından kaleme alınan “Toplum ve Kadının Kurtuluğu” adlı eser, kapital toplumda, kadının kurtuluşunun özgürlük, demokrasi ve sosyalizm savaşının kopmaz bir parçası haline geldiğinin ve kadın sorununun sosyalist ülkelerde nasıl çözümlendiğinin anlatıldığı bir eserdir³⁷.

9. 1978 Yılında evrilen İdeolojik Eserler

Louis Althusser, John Lewis’e Cevap, ev. Müntekim Öktem, BaskıyaHazırlayan:
Murat Belge

John Bury,Düşünce Özgürlüğünün Tarihi, ev. Durul Bartu

³⁷ <https://simurg.com.tr/tr-tr/urun/politika-siyaset/47578/toplum-ve-kadinin-kurtulusu.aspx>, arka kapaktan, erişim tarihi 05.06.2017,saat 14.00

Fidel Castro, Ya Özgür Vatan Ya Ölüm, Çev. Ahmet Angın

V. Gordon Childe, Kendini Yaratan İnsan; İnsanın Çağlar Boyunca Gelişimi, Çev. Filiz (Karabey) Ofluoğlu

Dev Delyusin, Maoculuğun Sosyo - Politik Özü. Çev. Cengiz Sert

Maurice Duverger, Batı'nın İki Yüzü, Çev. Cem Eroğlu - Fazıl Sağlam

P. N. Fedoseyev, Günümüz Dünyası ve Leninciliğin Sosyalist Devrim Teorisi, Çev. Nihat Özkan

Adolf Hitler, Mein Kampf, (Max Frisch'in Önsözü ile)

N. İnozemtsev, Kapitalizmin Günümüzdeki Yeni Gelişmeleri ve Çelişkileri, Çev. Muzaffer Öktem

Armin Kammard - Frank Rainer Scheck, İşçi Tiyatroları, Çev. Yılmaz Onay

V. Kelle - M. Kovalson, Tarihsel Maddecilik; Marksist Toplum Kuramının Ana Çizgileri, Çev. Ö. Ufuk

Y. Krasin, Devrim Sürecinin Diyalektiği, Çev. Kemal Kuraksız

Jacob Landau, Türkiye'de Aşırı Akımlar; 1960 Sonrası Sosyal ve Siyasal Gelişmeler, Çev. Erdinç Baykal

E. Lewerenz, Komünist Enternasyonalde Faşizmin Tahlili, Çev. Yalçın Doğa

Çu Li - Tien Çieh - Yun: Bir Halk Komününde. Çev. Ahmet Kılıç

Gyorgy Lukacs, Birey ve Toplum, Çev. Veysel Atayman

Maria - Antonietta Macciocchi, Faşizmin Analizi, Çev. Cemal Süreyya

Marksist - Leninist Askerlik Birimi 1: Savaş Üzerine, Çev. Doğan Özgüden

Marksist - Leninist Politika ve Ekonomi - Politik Sözlüğü 2 cilt. 1. Cilt: A-İ, 2. Cilt: J - Z. Çev. Nadir Savaşçı

Maria Prilezhayeva: Yaşa Lenin.

David Pudry, Sovyetler Birliği Kapitalist mi Sosyalistmi? Çev. Erol Balkan

David Riazanov, Karl Marx - F. Engels; Hayat ve Eserlerine Giriş, Çev. Ragıp Zarakolu

1981C.B. Bilimler Akademisi: Ekim Devrimi Sonrası Türkiye Tarihi, Çev. A. Hasanoğlu

A. Spirkin - O. Yakhot, Diyalektik ve Tarihi Materyalizm, Çev. Engin Karaoğlu

Han Suyin, Sabah Tufanı, Mao Zedung ve Çin Devrimi: 1893 – 1954, Çev. Celâl Üster - Cenap Nuhrat

Dimitır Şişmanov, Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi; Kısa Tarih (1908 - 1965), Hazırlayan: A. R. Zarakolu

O. Vladimirov - V. Ryazentsen: Mao Tse Tung, Siyasal Bir Portre. Çev. Cengiz Sert (Varlık Yıllığı, 1979).

9.1. 1978 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler ile ilgili Değerlendirme

İdeolojik kapsamı yoğun olan eserler haricinde “Belgelerle Tanzimat; Osmanlı Sadrazamlarından Âli ve Fuad Paşaların Siyasi Vasiyetnameleri”, “Bostanzâde Yahya Efendi: Duru Tarih; Tarih-i Sâf / Tuhfet’ul – Ahbab” gibi başlıklı tarihi içerikli eserler de yayınlanmıştır. Kısas-ı Enbiya (Evliyalar Tarihi) isimli peygamberlerin ve halifelerin tarihinin açıklandığı dini içerikli eser de Osmanlıcadan çevrilmiştir.

10. 1979 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler

Raymond Aron, Aydınların Afyonu, Çev. İzzet Tanju

Hendi Arvon, Anarşizm, Çev. Samih Tiryakioğlu

August Bebel, Kadın ve Sosyalizm, Çev. Sabiha Zekeriya Sertel

V. Bolşakov, Gelişmiş Kapitalist Toplumlarda Orta Katmanların Başkaldırısı, Çev. Erol Dinçbaşı

Macit R. Cafer, Az Gelişmişlik İçinde Geri Bıraktırlmışlık, Çev. Ali Yıldız

S. Gerşberg, Sosyalist Toplumda Yaratıcı - Yarışma, Çev. Bülent Arıbaş

Che Guevara, Siyasal Yazılar, Çev. Şiar Yalçın

M. Huteau - J. Lautrey, Küba’da Eğitim; Üretken Çalışmayla Öğrenimin Bütünleşme Örneği, Çev. Ö. Ragıp Çengelli

N. Inezemtsev, Kapitalizmin Yeni Gelişmeleri ve Çelişkileri

Oleg Ivanov, Altmışlarda Ne Oldu? Sovyet - Çin İlişkileri

Jurgen Kuczynski, Nazi Yönetimi Altında İşçi Sınıfı ve Çalışma Koşulları, Çev. Nilgün Himmetoğlu

David Kushner, Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu (1876 - 1908), Çev. Şevket Serdar Türet, Rekin Ertem, Fahri Erdem

Lenin, Halkın Dostları Kimlerdir? Çev. Atilla Tokatlı

Lenin, Partileşme Süreci; Proletarya Partisinin Örgütlenme İlkeleri Üzerine

Rosa Luxemburg, Spartakistler Ne İstiyor? (Siyasi Yazılar) Çev. N. Sarıali

Klaus Mammach, Mitler İktidarına Karşı Anti-Faşist Mücadele, Çev. Coşkun Kartal

Marx - Engels – Lenin, Anarşizm ve Anarko Sendikalizm, Çev. Sevim Belli
Marksist - Leninist Partinin Temel Eğitim Dersleri, Çev. Veysel Ataman
Reuben Osborn, Marksizm ve Psikanaliz, Çev. Bora Akad, İst.1979 GünabakanY
S. I. Popov, Sosyalizm ve Hümanizm, Çev. Veysel Atayman
Maxime Rodinson, İslam ve Kapitalizm, Çev. Orhan Suda
Dora ve Bertrand Russel, Endüstri Toplumunun Geleceği, Çev. Melih Ölçer
Sovyet Ordusu, Sovyet Savaş Tarihi, Askerlik Bilimi - Doktrini - Stratejisi - Sanatı. S.
S. Lototski Başkanlığında 12 kişilik bilim kurulu, Çev. Nahit Tören
SSCB Bilimler Akademisi, Lenincilik ve İşçi Sınıfının Uluslararası Devrimci Hareketi,
Çev. İbrahim Hakkı Mustafa
E. Stepanova, Karl Marx, Çev. Semra Çalangu
John Strachey: Büyük Uyanış,Emperyalizmden Hürriyete
Josip Broz Tito, Özyönetimli Sosyalizm, Çev. İlhami Emin
V. Vahruşev, Yöntemleri ve Manevralarıyla Yeni Sömürgecilik
Abdullah Vakhabov,Sovyetler Birliği'nde İslâm, Çev. Sibel Özbuduri
Klara Zetkin, Lenin'in Bütün Dünya Kadınlarına Vasiyetleri (Yaşam Öyküsü-
Savaşımı),Çev. Atilla Temiz (Varlık Yıllığı, 1980:423-426).

10.1. 1979 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler ile İlgili Değerlendirme

Raymond Aron tarafından kaleme alınan, “Aydınların Afyonu” adlı eser, hem sol ideolojilerin hem de inteliensiyanın Fransadaki ve dünyadaki durumunu incelemekte, Fransa’da Marksizm’in nasıl moda olduğuna dair benzer sorulara yanıt aramaktadır. David Kushner’in, “Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu (1876 - 1908)” adlı eseri ile de Türk milliyetçiliğinin temellerinin II. Abdülhamid döneminde atıldığı anlatılmaktadır.

11. 1980 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler

Bertolt Brecht, Sosyalist Gerçekçilik ve Toplum, Çev. Ahmet Cemal-Kayahan Güven
Georgi Dimitrof, Yaşam Öyküsü ve Savaşımı
Ernesto Che Guevara, Bolivya Günlüğü,Çev. N. Sarıali
V. Hacnikolov- B. Kalaora, Bulgaristan Sendikaları Tarihi(1878 - 1974)
Muhammed Kutub, İslâm Düşüncesinde San’at, Arapçadan Türkçeleştiren, Akim Nuri
V. I. Lenin, Halkın Devlet Yönetimine Katılımı Üzerine, Çev. Cumhuriyet Düzgün

Karl Marx: Grundrisse, Ekonomi-Politiğin Eleştirisi İçin Ön Çalışma, Çev. Sevan Nişanyan

Nicos Poulantzas, Faşizm ve Diktatörlük, Çev. Ahmet İnel, Baskıya Hazırlayan: Murat Belge

V. Turçenko: Bilimsel — Teknik Devrim ve Eğitimde Devrim. Çev. Ahmet Okan

Uluslararası İlişkiler Tarihi. 4. Cilt, (S.S.C.B. Bilimler Akademisi Üyesi Prof. Vladimir Potyemkin yönetiminde hazırlanmıştır.) Çev. Attila Tokatlı

Üçüncü Dünya İkilemi, (T. K. Perera Başkanlığında Sri Lanka'lı Uzmanlar Grubu). Çev. Mesut Odabaşı

Mao Zedung, Sovyet İktisadının Eleştirisi, Çev. İzzet Attan (Varlık Yıllığı, 1981:321-322).

11.1. 1980 Yılında Çevrilen İdeolojik Eserler ile İlgili Değerlendirme

Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, Osmanlı İmparatorluğunun Yarı Sömürgeleşmesi gibi Osmanlı tarihi ile ilgili eserlerin çevirilerine yer verilmiştir. V. Turçenko'nun “Bilimsel-Teknik Devrim ve Eğitimde Devrim”, eseri ile eğitimin toplumsal ve ekonomik görevlerinin kapitalist ve sosyalist toplumda nasıl farklı yönlerde gerçekleştiğinden bahsedilmektedir³⁸

2.4.3.3. Genel Değerlendirme

Söz konusu 20 yıl içerisinde yayınlanan çeviri eser sayısının, dikkate değer düzeyde önemli olduğu görülmektedir. Burada yaklaşık sayılar ile listelenmeye çalışılan çeviri eserler, ideolojik içerikli yapıtlardan oluşmaktadır. Dönemin roman, şiir, hikâye gibi türlerinin içerik analizini yapmak, hem tezin hacmi açısından hem de eserlerin içeriğine, kurgusuna ulaşabilmek açısından bir hayli zor olacağı için, Varlık Yıllıklarında “Bilim-Kültür” kapsamında yayınlanan eserler, özellikle siyasi-ideolojik içeriklerine göre listelenmeye çalışılmıştır. Listeleme çalışması yapılırken yazarların görüşleri, eser içerikleri, kitap tanıtım bültenleri, varsa eser ile ilgili makaleler, yüzeysel bir okuma ile taranmıştır ve bu doğrultuda eserler, ideolojik kapsama alınmıştır. Bunun haricinde ise bazı eserlerin, kitap isimleri ile dahi belli bir ideolojiye hizmet etmek amaçlı üretildiği oldukça açıktır.

---

³⁸ <https://simurg.com.tr/tr-tr/urun/politika-siyaset/91511/bilimsel-teknik-devrim-ve-egitimde-devrim.aspx>, tanıtım bülteni, 05.06.2017, saat:16.00

Çalışma kapsamında siyasi ideolojiler temel alındığı için, buradaki eserlerin listelenmesi de siyasi ideolojilere göre ideolojik sınıflandırma, şeklinde yapılmıştır. Listelenen eserlerin, sonuç olarak belli bir ideolojiyi anlatma, tanıtmaya ya da savunma gibi amaçlar ile kaleme alınmış oldukları ve bu eserlerin, sayılarının hiç de az olmadığı tespit edilmiştir.

Yayınevlerinin de benzer amaçlarla hareket ettikleri, ideolojileri halk arasında daha çok tanıtmak, yaymak ya da bu yönde oluşan talebi karşılamak gibi hedeflerle kendi görüşlerine uygun eserleri seçerek yayınladıkları sonucu da çıkarılabilir. Ortaya çıkan durum da tez kapsamında iddia edilen savlardan biri olan, siyasi görüş ve ideolojilerin, yayınlanacak çeviri eserlerin niteliğini ve niceliğini belirlediği yönündeki görüşü doğrudur niteliktedir. Dönemin ideoloji furyasına kapılmış olan toplumun ise- bilhassa kültür düzeyi yüksek olan bireylerin- mevcut eserlere kayıtsız kalamayacağı ve bu yayınlanan eserler ile toplumsal ve bireysel ideolojik görüşlerin oluşturulacağı ya da zaten kişi ya da toplumda var olan ideolojik görüşün bu eserler vasıtasıyla tehlikeli boyutlara taşınabileceği bir gerçektir. Bu durum kitlelerin ya da bireylerin eserler ile yönlendirilebileceği, manipüle edilebileceği savını da desteklemektedir. Tezdeki iddialardan bir diğeri, araştırmaya konu olan dönemde, Türkiye’de siyasi ideolojilerin, aktarma ya da transfer ideolojiler³⁹ vasıtasıyla gerçekleşmiş olduğu ve buradaki ideolojik eserlerin listelenmesiyle doğrulanması arayışıdır.

---

³⁹ Aktarma ya da transfer ideoloji, çeviriler vasıtasıyla gerçekleştirilerek toplumda yerleştirilmeye çalışılmış olan ideolojiler manasını taşımaktadır. Bu kavramsal yakıştırma, tezin yazarı tarafından ortaya atılmaktadır.

BÖLÜM 3: HİLAL DERGİSİ VE YENİ DERGİ İNCELEMELERİNDE İDEOLOJİK DÜZLEMDE ÇEVİRİ FAALİYETLERİ VE ÇEVİRİ POLİTİKALARI (1960-1980)

3.1. Dergiler ve Dergicilik Faaliyetleri

1960-1980 yıllarında dergicilik faaliyetlerinin oldukça yoğun olduğu dikkat çekmektedir. Dönem içerisinde çok fazla dergi yayınlanmıştır, dergilerin çoğunun siyasi ve toplumsal ortamdaki esinlenerek yayınlar yaptıkları, birçoğunun ise ortamdaki ideolojik gerginliğe tepki olarak doğduğunu iddia etmek de mümkün görünmektedir. Başgüney, siyasi ve edebi dergilerin politik ve yazınsal bir dünyanın öznelinin ve bu dünyanın izleyicilerinin ortak bir zemini olarak işlev gördüklerini belirtmektedir (Başgüney,2015: 19). Başgüney'in görüşü de referans alınarak tezde iddia edilen de bu düşünce ile benzerlik göstermektedir. Çünkü dönemin edebiyatının en önemli parçalarından birisini oluşturan dergiler, politik ortamdaki soyutlanarak yayın hayatına devam edememişlerdir. Keza böyle bir amaçlarının da var olduğu düşünülemez; çünkü mevcut dönemde var olabilmek, edebi yazılar ile toplumsal bir yönlendirme sağlayabilmek veya dönem içerisinde söz konusu olan karşıt ya da destek görüşüsavunabilmek için dergilerde makaleler yazmak, farklı dillerdeki yazıları çevirtmek ve yayınlamak yapılabilecek en etkili yöntemlerden birisi olmuştur.

Dönemin dergilerinden bazıları olan Yön, Devrim ve Ant⁴⁰ vs. gibi dergiler, yayın politikaları ile sosyalist bir yaklaşımlarının olduğunu ortaya koymuşlardır; bunun haricinde karşıt görüşte olan dergiler ise, Büyük Doğu, Diriliş, Hisar⁴¹, Hilal vs. gibi İslami görüşü savunan dergiler mevcuttur. Genel kapsamda dönem içerisinde yayınlanan dergiler araştırıldığında Mehmet Fuat'ın Yeni Dergi, Vedat Günyol'un Yeni Ufuklar, Yaşar Nabi Nayır'ın Varlık, Hüsamettin Bozok'un Yeditepe Dergileri, Kemal Özer'in Şiir Sanatı Dergisi, Cemal Süreya'nın Papirüs Dergisi ve Ataol Behramoğlu ile İsmet Özel'in Halkın Dostları Dergisi'nin var olduğu görülmektedir. En politik dergiler ise Doğan Avcıoğlu'nun çıkardığı Yön, Devrim ve Doğan Özgüden'in editörlüğünde

---

⁴⁰Bu çalışma kapsamında en uygun derginin hangisi olduğu yönünde yapılan araştırmalar sonucunda yüzeysel olsa da Yön dergisi incelenmiştir. Gazete benzeri olan bu dergi de oldukça sert ve aleni bir şekilde sosyalizm savunulmuş ve dönemin yayınevleri, sosyalist yazarları konu edinilmiştir.

⁴¹Yapılan araştırma kapsamında Hisar dergisinin bazı sayıları kişisel meselelerden toplumsal meselelere kadar her türlü konunun işlendiği, edebi yönünün daha ön planda olduğu Hisar dergisinin çok aleni belirtilmesi de İslami çizgide olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. sayı 16,21, 23, 40.

bulduğu Ant Dergilerinin olduğu ve siyaset ağırlıklı bu dergilerin edebi ve sanatsal etkinliklere önemli ölçüde yer vermiş olduğu bilinmektedir (Başgüney,2015:19).

Yirmi yıllık dönemde çıkan dergiler analiz edildiğinde, dergiciliğin dönemin ideolojik ayrışması kapsamında iki başlı geliştiğini iddia etmek mümkün görünmektedir. Sağcı/İslamcı⁴² ve sosyalist dergiler, döneme etki ettikleri gibi toplumsal dönüşüm üzerinde de belirleyici olmayı başarmışlardır. Türkmen (2014), yaptığı bir sunumda⁴³ “Türkiye İslamcılığı ile ilgili ilk çabaların 1930’lu yılların sonundan itibaren dergiler itibariyle 1960’lı yıllara akan en önemli köprüleri Nurettin Topçu’nun Hareket Dergisi, Necip Fazıl’ın Büyük Doğu Dergisi, Eşref Edip’in Sebülürreşad, İhsan Şenocak’ın İslam Dergisi” olduğunu dile getirmektedir. Türkmen aynı konuşmasının devamında 1960’lı yıllarda İslami kesimde en fazla dikkat çeken edebiyat dergisinin Sezai Karakoç editörlüğündeki Diriliş Dergisi olduğunu da ifade etmiştir. Necip Fazıl’ın Büyük Doğu Dergisi ile Nurettin Topçu’nun çıkardığı Hareket dergisi de bu İslami dergiler arasında sıralanabilir.

1958 yılından sonra Salih Özcan tarafından çıkarılan daha çok edebi dergi olarak anılmaktan ziyade siyasi yönüyle ön plana çıkan Hilal dergisi, bu dergilerden kısmen farklıdır. Hilal dergisini, bu dergilerden farklı kılan özellik ise 1960 ile 1970 yılları arasında çeviri faaliyetlerine oldukça yoğun yer vermiş olmasıdır. Bu tez çalışması kapsamında amaç, dergilerdeki çeviri faaliyetleri vasıtasıyla ideolojinin kişilere nasıl bir yöntem ile empoze edilmeye ve çevirinin, ideolojileri savunmak için nasıl bir araç haline geldiğini ortaya koymaya yönelik olduğu için yoğun çeviri faaliyetlerinden dolayı İslami dergi kapsamında Hilal dergisi analiz edilmiştir. Hareket dergisinde de çeviri faaliyetlerinin var olduğu incelenmektedir; fakat İslami dergi olarak Hilal dergisi kadar döneme çeviri faaliyetleri açısından katkıda bulunan başka bir derginin olmadığı söylenebilir. Ayrıca Hilal dergisi detaylı analiz edildikçe, mevcut dini ideolojilerine hizmet etmek amaçlı yani belli bir ideolojiyi şiddetli bir şekilde savunun temsilcisi

---

⁴²Dönemin sağcı ve İslamcı görüşlerini ayırmak, kısıtlı siyaset bilginimizle çok mümkün görünmemektedir. Ayrıca bu iki yaklaşım arasında çok ince bir çizgi olduğu ve çoğunlukla birbirlerini destekledikleri için, bu çalışma kapsamında sağcı kesimi de içeren İslamcı ve sosyalist yaklaşım, işlenen dergilerde aranacaktır. Zaten burada araştırılan Hilal dergisinin de ilk etapta milliyetçi bir çizgide ilerlediği daha sonra yoğun bir şekilde İslamcı bir dergiye dönüştüğü incelemelerde analiz edilmiştir.

⁴³Özgür-Der Karadeniz Ereğlisi Temsilciliği binasında Hamza Türkmen “1960’lı Yıllarda Türkiye’de İslami Uyanış” başlıklı bir sunumda bulunmuştur. <http://www.haksozhaber.net/1960li-yillarda-turkiyede-islami-uyanis-49002h.htm>, erişim tarihi 20. 05. 2016

haline geldiği anlaşılmaktadır. Hem ideolojik yaklaşımı hem de bu çalışmada öncelikli araştırma nedeni olan çeviri faaliyetlerinin yoğunluğu açısından Hilal Dergisi'nin yirmi yıl içerisinde yayınlanan çoğu sayısı⁴⁴ incelenmiş, özellikle çeviri yazılar ise okunarak söylem analizi yapılmaya çalışılmıştır.

Dergiler kapsamında ikinci olarak araştırılan nesne ise Yeni Dergi'dir. Yeni Derginin, ideolojik ve siyasi olayları, yayın faaliyetleri ile anlatma konusunda Hilal Dergisi kadar iddialı bir dergi olmadığını söylemek mümkündür. Aslında Hilal Dergisinin karşında Yön, Ant, Devrim, Sol gibi dergiler araştırma konusu edinilebilir. Fakat buradaki amaç zaten dergileri kıyaslamak olmadığı ve çeviri faaliyetlerinin etkin olduğu dergileri ideoloji kapsamında analiz etmek olduğu için Yeni Dergi araştırma konusu edinilmiştir. Yön, Ant ve Sol dergileri de dergi araştırması esnasında incelenmiş, çalışmada kullanmak için bu dergilerden bazı notlar alınmıştır; fakat bu dergilerde yoğun çeviri faaliyetlerinin olmaması, çeviri yazılar olsa bile⁴⁵ yazar ya da çevirmenlerinin belirtilmemiş olması bu dergilerin konu edinilmemesine sebep olmuştur.

3.2. Hilal Dergisi

1958 yılında yayın faaliyetlerine başlayan ve sahibi Salih Özcan vasıtasıyla çıkarılan Hilal dergisi, toplamda 367 sayı çıkmış, Ankara ve İstanbul'da basılmıştır. Yazı işleri müdürleri ise, Osman Yüksel Serdengeçti, Mustafa Egemen, Mehmet Akif İnan, İsmail Kazdal olmuşlardır. Dergi ilk olarak "Dinî İlmî Siyasî Aylık Mecmua" alt başlığıyla yayımlanmış, daha sonra "Hilal Dini, İçtimai Aylık Mecmua", "Hilal Dinî, İlmî, Siyasî Aylık Mecmua" "Aylık Siyasi Dergi" olarak çıkmaya devam etmiştir (www.idp.org.tr). Editör mesajlarından anlaşıldığı üzere dergi, ekonomik sıkıntılardan ötürü dönem dönem çıkmamıştır. Bu kesintilerden dolayı bazen derginin birkaç sayısı birlikte

---

⁴⁴ İlmî Etütler Derneği vasıtasıyla Hilal Dergisi'nin burada incelenen 160 sayısına ve orada yapılan çalışmalar neticesinde dergi içeriklerine ulaşılmıştır. Ayrıca araştırılan yirmi yıl kapsamında Hilal Dergisinin incelenmesi gereken 60 sayısına bütün uğraşlara rağmen ulaşamamıştır (İstanbul-Bursa-Ankara gibi sahaflar gezilmiş, kütüphaneler araştırılmıştır.). Bu 60 sayının içindekiler bölümüne, İLEM kütüphanesine ulaşılmış; fakat içerikleri incelenememiştir. Detaylı incelenen 160 sayının ise, derginin yayın ve çeviri politikası hakkında yeteri kadar fikir verdiği görüşü oluşmuştur. Keza araştırma konusu sadece bu dergi üzerine kurulmadığı ve dergi araştırmanın aslında küçük bir bölümünü oluşturduğu için istenilen amacın ortaya konulduğu düşünülmektedir.

⁴⁵ Ant ve Sol dergilerinde çeviri olduğu anlaşılan yazılar mevcuttur; fakat yazar ve çevirmen çoğunlukla belirtilmemiştir.

çıkarılmış, bazen de derginin çıkarılmasına kısa aralar verilmiştir. Kazdal⁴⁶ (2015), Hilal Dergisini 10 bin tiraaja sahip olduğunu, bunun 8 bininin satıldığını, 2 bininin ise cilt için ayrıldığını belirtmiştir. Ayrıca yan faaliyet olarak da Hilal Yayınlarının, müstakil olarak ve kendi çizgilerinde kitap⁴⁷ yayınladığını dile getirmiştir. Kazdal, “kendi çizgimiz” diye belirttiği ifadesinden de anlaşıldığı üzere derginin ve kendilerinin ideolojileri kapsamında kitap yayınlarını da gerçekleştirdikleri sonucu çıkarılmaktadır.

Mehmet Kuşçu ise Hilal dergisinin, ilk sayısındaki çıkış amacını şu şekilde özetlediğini dile getirmektedir: "Bu asrın insanlık tarihine maddi-manevi büyük facialar kaydettiği muhakkaktır. Bu belki de kuvvetli olan monoteist düşünceye karşı, bütün yüksek ve ilahi düşüncelere karşı, haşa bir infial değil, fakat daha çok bu sahadaki esen fırtınanın bir neticesi olarak izah edilmek mümkün olmaktadır. Hilal'i muhterem Türk ve Müslüman efkârına çıkarmayı zaruri kılan sebeplerden ancak biri budur." Derginin çıkış amacı şu ifadelerle noktalanmaktadır: "İslamiyet dünya sathında her gün biraz daha kuvvetle anlaşılıyor. Ve yaratılıştan en küçük bir vicdan hissesine sahip olanların dikkatlerini üzerine çekiyor. Akıl bunun sebeplerini aramazlık edemiyor. Onun içindir ki susuzluktan çatlayan bir dudağın teslimiyet (...) araması gibi kendisini bu yolda tenvir edebilecek neşir organları bekliyor. Hilal'i bu ulvi gaye ile seferber ediyoruz(Kuşçu, <http://www.islamdusuncesi.net/hilal-dergisi-1-310h.htm>). Kuşçu'nun kaleme aldığı bu ifadeler, Hilal Dergisinin içinde bulunulan dönemin koşullarına karşıt olarak ortaya çıktığını ve İslamiyet'i anlatmak için Hilal dergisi gibi başka yayın organlarının da bu amaç uğruna çıkması gerektiğini belirttiği anlaşılmaktadır. Söz konusu yirmi yıl sosyolojik ve psikolojik boyutları ile ele alındığında, toplumsal kargaşanın yoğun bir şekilde yaşanması, toplumun, insanların yabancı olduğu siyasi ideolojilerin toplumda yer edindirilmeye çalışılması ve bu durumun İslamiyet'e zarar vereceği sanısı, böyle bir derginin ortaya çıkmasını ve bu ideolojilerin savaşında, saf edinmeye çalışmasını anlaşılır kılmaktadır. Burada tabii ki önemli olan, Hilal Dergisinin bu ideolojik savaşlar mücadelesinde tutumunun ve yönteminin nasıl olduğudur. Bu tutum ve yöntem derginin

---

⁴⁶Kazdal ile 2015'te yapılan röportajda, Kazdal, dergi hakkında çarpıcı iddiaları anlatmış ve derginin çıkış amacına kadar her şeyi anlatmıştır. <http://www.islamdusuncesi.net/hilal-dergisi-islam-in-sosyal-yonunu-gundeme-getirdi-311h.htm>, Hilal Dergisi İslam'ın Sosyal Yönünü Gündeme Getirdi, İsmail Kazdal Ropörtaj,22.01.2015 00:45;erişim tarihi25.05.2016.

⁴⁷ Hilal Yayınlarının aktif bir şekilde kitap yayınladığı ve derginin neredeyse tüm sayılarında bu yerli ve çeviri yayınların reklamına yer verildiği görülmektedir.

içindekiler tasnifi, mizanpaj özellikleri, yayınlanan yazıların içeriği ile zaten sonraki sayfalarda ortaya koyulacaktır. Fakat burada mühim olan, derginin dini, İslamiyeti saplantılı bir şekilde ideolojik bir yaklaşım haline getirmiş olmasıdır.

Kuşçu aynı yazısında, Hilal dergisinin işlevini hakkıyla belirleyebilmek için 60'lı yıllar Türkiye'sinde Müslümanların gündemini ve İslam'ın nasıl anlaşıldığını iyi kavramak gerektiğini dile getirmektedir. Müslümanların, milliyetçi-mukaddesatçı-mistik bir zihniyete sahip olmaları bu yıllarda görülen en önemli özelliktir. Din, bütün tarihi mirasın sadece bir parçasıdır. Hayata yön vermekten çok kitlelerin istenilen yöne kanalize edilmesinde bir araç konumundadır. Bu tablonun oluşmasında hem yakın tarihin hem de uzak tarihin etkisi olmuştur kuşkusuz. İslam ümmetinin, emperyalizmin fiili saldırılarıyla parçalanmasından sonra, ortaya çıkan/çıkarılan "ulus devlet ideolojisi" milliyetçi kimliği oluşturmuştur ki bu anlayışta din, kültürel bir gerçekliktir sadece. Yüzyılların mirası haline gelen statik düşünce yapısı, tarihi birikimin tetkiksiz kabulü, vahyi doğruların yerine şahsi görüşlerin öncelenmesi ve fetiş haline getirilmesi mukaddesatçı, mistik ve gelenekçi kimliği ortaya çıkarmıştır (Kuşçu, <http://www.islamdusuncesi.net/hilal-dergisi-1-310h.htm>). Kuşçu, burada 1960'lardaki İslami uyanışın içerisinde sadece dinin olmadığını, aynı zamanda milliyetçi, mukaddesatçı zihniyet var olduğunu belirtmektedir. Bu da İslamcılığın ve milliyetçiliğin iç içe geçmiş olduğunun kanıtı niteliğindedir. Dinin, kitlelerin istenilen yöne kanalize edilmesinde bir araç konumunda olduğuna vurgu yapılmıştır ve Hilal dergisinin işlevini anlayabilmek için de bu ve buna benzer bilgileri bilmek gerektiğini dile getirmiştir. Hilal dergisi, incelendikçe bu derginin de aynı şekilde dini, kitleleri kanalize etmek amaçlı bir araç şekline dönüştürdüğü kanaati oluşmaktadır. Yani, aslında derginin yaptığı dönemin ruhuna bürünmek, o dönem içerisinde yapılan benzer şeyleri yapmak olmuştur. Bunda en önemli aracı ise din oluşturmuştur. Çeviriler ise kitleleri yönlendirmek için kullanılan dinin, aracı haline gelmiştir, topluma yabancı olan, aktarma, transfer dini bilgiler ise çeviriler vasıtasıyla kitlelere ulaştırılmaya çalışılmıştır. Mevdudi, Seyyid Kutup, Hasan El Benna gibi din bilginleri, dergide sürekli tanıtılmış ve onlardan çeviriler yoğun bir şekilde yapılmıştır. Kazdal, 1960 darbesinin ardından oluşturulan anayasal hareket serbestisinin sağladığı rahatlığın sol kesime yaradığını, sol kesimin gündemde tuttuğu sosyal adalet düşüncesi karşısında, sağcı-milliyetçi-mukaddesatçı kesimin geri çekilme durumunda kaldığını dile getirmiştir. Ona göre bu

ezilme karşısında, İslam'ın sosyal yapısı gündeme alınmaya başlanmıştır, bu yıllarda sosyal yapının izahını ortaya koyacak herhangi bir eser yoktur. Bu durum karşısında Seyyid Kutub'un İslam'da Sosyal Adalet kitabı bulunup tercüme edilir ve bu konuda İslam'ın toplumsal yapıya çözümler sunabileceği ilan edilmiş olunur. Kazdal, bu durumun, merkezi Ankara'dan İstanbul'a nakledilen Hilal Dergisi'nin yeni dönemdeki çizgisinin, önceki dönem milliyetçi-muhafazakar anlayıştan ayrıldığını dile getirerek, Hilaldeki değişikliğin, önceki dönemde eksikliği hissedilen İslam'ın sosyal yönünün gündeme getirilmesi çabalarının İslam dünyasındaki yazılmış ve tevhidi şuur uyandıran kitap ve makalelerin tercümeleri yoluyla desteklenmesi girişimi olduğunu belirtir (Kazdal,2015). Sol kesimdeki anayasal rahatlamanın hissedilmesiyle sağcı-milliyetçi kısmın geri çekilmek durumunda kaldığını ve İslam'ın sosyal yapısının tercüme eserler ile dile getirildiğini belirten bu ifadeler, çeviri faaliyetlerine yönelme nedenlerini de açıklar niteliktedir. Bu çeviri eser de buradan anlaşıldığı üzere bir mücadelenin sonucunda bulunup tercüme ettirilir, amaç sosyal adalet düşüncesinin karşısına İslam'da sosyal adalet olduğu görüşünü çıkarabilmek olmuştur.

Hilal dergisi yayın politikası ve ideolojisi hakkında bilgi veren bir başka özellik ise derginin mizanpaj özellikleridir. Özellikle kapak konuları, derginin yazılar, makaleler ile anlatmak istediklerinin özetini oluşturmuş, aynı zamanda verilmek istenen mesaj, görsel⁴⁸ olarak hafızalara işlenmiştir.

Dini, ilmi, siyasi görüş ve düşünceleri yaymak amaçlı bir davaya hizmet adına çıkan Hilal dergisi, bilinçli bir şekilde milliyetçilik ve ümmetçilik politikaları⁴⁹ gütmüş, temele ise dini ideolojiyi yerleştirmiştir. Özetle, dergi hakkında bilgi verilen bu kısımda anlaşıldığı üzere, dergi, amaçlı, planlı bir yayın politikası gütmüştür.

---

⁴⁸ Kapak konuları genel hatlarıyla kısaca ele alınacaktır; fakat dikkat çeken birkaç kapak resmine dikkat çekmek gerekmektedir ki, bu kapak resimleri dahi ideolojinin derginin her nüshasına nasıl işlendiğinin ayrı bir kanıtı niteliğindedir. Bkz. Cilt 3,sayı 29; cilt 3,sayı 30 vs....

⁴⁹ M.A. İnan tarafından yazılan Milliyetçilik (cilt3,sayı33,s.1) ve Hilal imzalı yazılan Ümmetçilik (cilt4,sayı 43,s.1) yazıları bu görüşü desteklemektedir. Ayrıca dergi içerisinde birçok sağ/sağcı konulu yazılar kaleme alınmıştır.

3.2.1. Hilal Dergisi ve Yayın Politikası

Hilal dergisinin yayın politikasını tespit etmek, gerçekleştirilen çeviri faaliyetlerini ve çeviri politikasını anlamak açısından önemlidir. Ayrıca dergi ve ideolojisi hakkında kapsamlı bilgi edinebilmek için burada sıralanacak olan özelliklerin detaylı incelenmesi gerekmektedir. Mizanpaj özellikler, editöryal mesajlar, yerli yazılarla verilmek istenen genel mesajlar, yabancı yazılar ve içeriği ve reklam konuları, derginin yayın politikasını algılayabilmek için gerekli görülmektedir. Derginin yayın politikası muhakkak ki çeviri politikasını da tespit etme konusunda etkili olacaktır; fakat derginin yayın politikasının oluşmasının altındaki temel unsur, derginin siyasi ve dini ideolojisi olmuştur. Derginin ideolojisinin yönlendirici etkisi, derginin içeriği incelendikçe belirginleşmektedir. Dergi içeriğinin analizine geçmeden önce ise derginin ideolojisi hakkında kısaca fikir edinmek gerekmektedir.

Dergi, birkaç kez ad değiştirmiş olmasına rağmen her değişiklikte “Siyasi” dergi olduğuna vurgu yapan, alt başlık ile çıkmaya devam etmiştir; fakat derginin adının siyasi başlığını taşıyor olmasına rağmen, Hilal imzalı yazılarda⁵⁰ sürekli siyasi bir amacın güdülmediği, siyasi faaliyetlere girmediğine vurgu yapılmaya çalışılmıştır.

“Mecmuamızın öteden beri siyasi hiçbir faaliyete girmediği okuyucularımızın malumudur (cilt 2, sayı14,s.1).”“Bundan böyle hilalden mektup başlığı altında sayın okuyucularımın siyasi olmayan bütün suallerini cevaplamaya çalışacağım (cilt 2, sayı 18,s.1).”⁵¹

Sadece alıntılanan bu ifadelerle odaklanılınca derginin ciddi anlamda siyasetten uzak durmak gibi bir amacının var olduğu kanaati oluşabilmektedir. Fakat dergi, sadece ismi ile değil içeriği ile de tamamen siyasi kapsamlıdır. Siyasi olayları yazmaktan uzak durulmadığı gibi siyasi yorumlardan, ideolojik taraflılıktan, parti sempatanlığına kadar birçok açık verilmektedir. Mehmet Kuşçu'nun aşağıdaki ifadeleri de bu görüşü destekler niteliktedir.

“Dergi ilk sayılarında ısrarla siyasetten uzak olduğunu vurgulamakla birlikte açıkça ve coşkuyla DP'yi desteklemektedir. Bu coşkuyu Menderes'le ilgili kaleme alınan şu ifadelerde bulmak mümkün: “..Türk'ün büyük evladı, Adnan Menderes, bu açık ve daima kanayan yarayı kapatarak "Türk milleti Müslümandır ve Müslüman kalacaktır. Müslümanlığın icabeti yerine getirilecektir." demek suretiyle ve bu sözlerini birçok hayırlı icabetleteyit ederek milli ve dini fezaı temizlemiş, inkılap peykini her türlü husumetten kurtararak mahrekine yerleştirmiş bulunmaktadır. Maalesef bu büyük mücadele karşı yeraltı ve

⁵⁰ Hilal imzalı yazıların ve muhterem okuyucular diye başlayan baş yazıların editör tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır.

⁵¹ Bu konu hakkındaki benzer alıntılar, editör mesajlarında daha detaylı verilmeye çalışılacaktır.

yerüstü şer kuvvetleri harekete geçmiş bulunmaktadır." (Kuşcu, <http://www.islamdusuncesi.net/hilal-dergisi-1-310h.htm>).

Bu ifadeler derginin dönemin hükümeti olan Demokrat Partiyi desteklediğini göstermektedir. Fakat dergi, güttüğü siyasi ideoloji de dahi yer yer, kararsızlığa düştüğü hatta bazen hangi tarafta olduğu belli olmayan bazı tavırla içerisine girmiştir. Demokrat Parti hükümetini ortadan kaldıran ve Adnan Menderesi idama götüren 27 Mayıs 1960 darbesini, derginin, büyük puntolarla yazılmış "Yeni İnkılap" başlığı ile duyurması ve aleni bir şekilde bu darbeyi desteklemesi, derginin siyasi ideolojisini çıkarları doğrultusunda benimsediği kanaatini oluşturmaktadır. Yeni inkılabı desteklediğini gösteren yazıya editör şöyle başlamıştır:

"Son zamanlarda siyasi partiler arasında meydana gelen, anlaşmazlık ve sinir gerginliği, ayrıca münakaşalar ve cidaller arttığı, herkesin malûmudur. Bu arada İstanbul ve Ankara Üniversitesi talebeleri, yapılan çeşitli nümayışler sırasında ölü ve 1 varalı verdiler. Bu hâl çok feci ve can sıkıcı oldu (cilt 2, sayı 14,s.1)."

Yukarıdaki ifadelerin darbeyi destekleyen yazıya başlarken yazılması, dergi olarak, bu kalkışmayı niçin destekleyip haklı bulduklarını göstermek açısından kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Yani bu antidemokratik olayı desteklemelerine sebep bir yaklaşım geliştirdikleri anlaşılmaktadır.

"Celâl Bayar, Adnan Menderes ve diğer sabık vekiller, demokrat partiye mensup birçok sabık mebuslar, muhafaza altına alınmışlardır. Birçokları hâlen İstanbul Yassıada'sında bulunmaktadır. Yurdumuzun birçok yerlerinde, özenli propaganda yapan ve ordunun aleyhinde konuşan bazı şüpheli şahıslar yakalanıp tevkif edilmişlerdir (cilt 2, sayı 14,s.1)."

Ordunun aleyhine konuşanların yakalanması, derginin de tersi politika izleyerek yani orduyu, başarılarını överek, ordunun lehine konuşmaya çalıştığını göstermektedir. Ayrıca Kuşcu'nun belirttiği üzere Adnan Menderes'i destekleyen bu dergi, bir anda politika değiştirmiş ve kendi çıkarları doğrultusunda söylemler oluşturmuştur.

"Mecmuamızın öteden beri siyasî hiçbir faaliyete girmedığı okuyucularımızın malumudur. Bununla beraber Kahraman Türk Ordusunun bu fevkalade başarısı hepimizi sevindirdiğinden az da olsa bahsetmeyi uygun bulduk. Bütün tarih boyunca şan ve şeref kazanan Türk Ordusu, yaptığı bu son vazife ile şerefini bir daha yükseltmiş, ününü bir daha dünyaya salmıştır (cilt 2, sayı 14,s.1)." Bu ifadeler ise aynı şekilde derginin yine siyasete dâhil olmama, siyasi izlenim uyandırmamaya çalışma gayretinin olduğunun göstergesidir. Dergi editörünün darbeyi öven, siyasi içerikli söylemleri ile çeliştiği ifadeler söz konusudur. Öyle ki dergi editörünün, derginin içeriği hakkında dahi

yeterince bilgisi yokmuş izlenimi uyanmaktadır. Çünkü dergi, burada incelenen çoğu sayısında siyasi ideolojilerin yerine, dini ideolojileri koyarak ve siyasi ideolojileri din ile açıklayarak farklı ideolojileri alt etme çabası içinde olmuştur.14. Sayıdaki editör mesajı, bütünsel bir bakışla değerlendirildiğinde okuyuculara verilen mesajın şaşkıncı olduğu ortaya çıkmaktadır; çünkü hiçbir demokrasi ülkesinde askeri cunta alkışlanmaz ve bunun desteklenmesi, o ülkede demokrasinin olmadığı, işlemediği anlamına gelmektedir. Siyasi söylemlerde bulunmadıklarını iddia eden editör, bu söyleminde dahi oldukça fazla siyasi bir yaklaşım sergilemiştir ve siyasi meseleler haricinde başka hiçbir konudan bahsedilmemiştir.

Ayrıca derginin, bir dünya görüşünün olduğu varsayılmaktadır; bu dünya görüşü de dini ideolojik düzleme taşıyan bir görüş olmuştur. Dünya görüşlerinin var olduğunu açıklayan “Bizim bir dünya görüşümüz varsa bütün bunların bir sistem içinde hareket etmesi gerekmektedir. Bunların olmaması sistemimizin olmaması değil, bizim olmamız manasını taşır (cilt 7, sayı 78, s. 1).” İfadesi açık şekilde dünya görüşlerini belirtmemiş olsa dahi incelenen 160 sayı ayrıca dergi içerikleri zaten dünya görüşü hakkında yeterince kanaat oluşturmaktadır. Bunun haricinde ideolojik amaçlarının var olduğu da birçok kez dile getirilmiştir. “Bundan sonra, daha büyük ideolojik eserler sizlere takdim etmeye gayret edeceğiz. Çalışma bizden, tevfik ve inayet Allah’tan (cilt 9, sayı 110, s.1).” Bu alıntılama zaten açık ideolojik amaçları olan derginin, bu ideolojik yaklaşımlarını dile getirdiklerinin göstergesidir. Dergide yayınlanan makalelerin ve kitap reklamlarının ne kadar ideolojik olduğu sonraki kısımlarda zaten ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Bu alıntı, tez kapsamında iddia edildiği gibi derginin, bilinçli bir ideolojik amaç gütmüş olduğunun da kanıtıdır. Bu ideolojik yaklaşımın amacına ulaşması ise derginin bu yönde yayınlar yaparak ya da Hilal Yayınevinden çıkan ideolojik eserlerin reklamını yaparak gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Özetle verilen bilgilerden hareketle, Hilal dergisinin yayın politikasının ideolojik temelli görüşlere dayandırılmış olduğu kanaati ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden de derginin, sayılarında yayınlacağı yazıları, kendi görüşlerine uygun nitelikte olan yazarlardan seçtiği ve hatta aralarında ideolojik uzlaşma olduğu anlaşılan çevirmenler ile çalıştıkları kanaati oluşmaktadır. Dergi ideolojisi ve yayın politikasını tespit edebilmek için sırasıyla derginin mizanpaj özellikleri, editör mesajları, yerli yazılar, çeviri yazılar ve

reklam konuları, burada verilecektir. Çünkü bunların hepsi bir puzzlein parçaları gibidir, her biri birbirini tamamlamaktadır ve dergi hakkında bütüncül bir görüş edinebilmeyi sağlayacaktır.

3.2.2. Mizanpaj Özellikleri

İletişim ve okuma amacıyla basımı yapılan her yayın okunmadan önce görülür ve görsel etkisiyle dikkat çeker. Bir başka deyişle; yayını oluşturan sayfalarda yer alan tamamlayıcı malzemelerin (yazı, resim, fotoğraf ve grafikler v.b. gibi) doğru ve yerinde kullanılması gerekir. Tüm bu düzeni sayfada sağlayabilmek için sayfa tasarımının iyi yapılması, o yayının daha çok ilgi çekmesini sağlar. Kısacası; sayfa tasarımı (mizanpaj) olmadan düşünceler anlatılamaz. Görsel imajla ilgili gerekli mesaj iletilemez (Ketenci,2007:4).

Dergide mizanpaj özelliklerin en iyi yansıtıldığı yerin kapak fotoğrafları olduğu görülmektedir. Kapak fotoğrafları ile içeriğin birbiri ile paralel seçildiği ve verilmek istenen mesajın kapak çizimlerinde etkili bir şekilde aktarıldığı analiz edilmektedir. Derginin içindeki sayfa düzeni ise çok değişkenlik göstermemekte, kimi zaman konu ile ilgili yazının yanına ya da baş tarafına küçük haritalar ya da resimler⁵² çizilmiş, kimi zaman ise konu başlığı yazıdaki etkiyi artırmak ya da yazıya dikkat çekmek amaçlı büyük ya da küçük puntolar⁵³ olarak seçilmiştir.

Tez kapsamında kapak fotoğraflarının etkisi, ideolojik bağlamda analiz edileceği için ve iç sayfalarda mizanpaj anlamında fazla değişiklik olmadığı için kapak fotoğrafları ve dergideki kapak mevzu yazıları biraz daha detaylı incelenmiştir.

3.2.2.1. Kapak Konuları ve İdeolojik Analiz

Kapak fotoğrafları⁵⁴ analizi, derginin incelendiği yıllar kapsamında 1960 yılının ilk sayısı olan 12.sayısından itibaren 1980 yılının 215. sayısına kadar yapılacaktır; fakat bazı kapak fotoğrafları, derginin sadece amblemini taşıırken bazı kapak fotoğrafları ise siyasi içerik ve ideolojik etki kapsamlı çizildiği için özellikle bu çizimler, fotoğraflar

---

⁵² Bkz. Cilt9,sayı104,s.16; cilt18,sayı 206,s.1

⁵³ Bkz. Cilt 10, sayı 124,125,s.11;cilt 6,sayı 66,s. 6-22 gibi birçok örnek mevcuttur, derginin iç sayfaları genel bir benzerlik göstermektedir.

⁵⁴ Kapak fotoğrafları <http://idp.org.tr/dergiler/hilal> adresinden ve İLEM kütüphanesinden temin edilmiştir. Ayrıca kapak fotoğraflarının bazıları Ekler kısmında sunulacaktır.

üzerinde durulacaktır. Çünkü derginin ideolojisinin ortaya çıkarılması amaçlanan bu çalışmada, kapak konuları okuyucu üzerinde etki bırakacağı gibi okuru, derginin içeriğini okumaya da yönlendirecek niteliktedir. Ayrıca incelemeler kapsamında analiz edilmiştir ki kapak çizimleri ile kısa ve öz bir şekilde amaçlanan, okurun zihnine nakşedilmiştir.

Ocak 1960'ta yayınlanan derginin logosunu büyük harflerle yukarı tarafta yazılmış Hilal başlığı ve bu başlığın yanında bulunan Hilal resmi oluşturmaktadır. Kapak konusunu ise Mehmed Akif Ersoy portresi ve arkasında bulunan bir cami çizimi oluşturmuştur, resmin alt tarafında ise İstiklal Marşının 8.kıtası yazılmıştır. Derginin içeriği de bu kapak fotoğrafı ile benzerlik göstermektedir ve “Mehmed Akif'in Büyük Eseri”, “Rahmetli Akif'in İftarında” gibi yazılar yayınlanmıştır. Derginin kapak konusu, bir müddet aynı yaklaşımla devam etmiş, 13.sayıda çölde namaz kılan bir Müslümanın çizimi, 14.sayıda Bediüzzaman Said Nursi'nin,15. Sayıda Fatih Sultan Mehmed'in portresi, 16.,17.,18.,19. sayılarda camiler konu edinilmiştir. Ekim 1961'de yayınlanan 20.sayıda ise “adedi yedi yüz milyona yaklaşan Müslümanların yeryüzünde dağılışını gösteren harita” yazılı bir harita çizilmiştir ve bu haritada, Müslümanlığın, Hristiyanlığın, Buda, Hindu ve Totemciliğin dünya üzerinde yayılışı gösterilmiştir. Bu sayıda “Dinler Arasında: İslamiyet Nedir?”, “Hıristiyan Aleminden Haberlerim Var” gibi benzer makaleler işlenmiştir. 21., 22. Sayılarda Arapça yazan kapak fotoğrafları, cami fotoğrafları, Kâbe fotoğrafı, toplantı resimleri vs. şeklinde çizimler devam etmiştir. 23.sayıdan itibaren Hilâl başlığının altında “Dini, İlmi, İçtimai, Ahlaki, Edebi, Siyasi Mecmua” alt başlığı eklenmiştir. Kapak konusu yukarıdaki sayılar ile benzer bir şekilde 29. sayıya kadar devam etmiştir.

Temmuz 1962'de yayınlanan 29. sayıda diğerlerinden farklı bir kapak konusu oluşturulmuştur. Bu kapak resmi, üzerinde yarım ay bulunan bir aslanın kükrediği ve önünde tavşan ve kurda benzeyen üst tarafta açıklayıcı olarak Faşist, Komünist ve Siyonist yazan ve bu hayvanların üzerlerinde ise bu üç yaklaşımın amblemlerinin olduğu görülmektedir. Aslanın diğerlerinden daha büyük ve görkemli olduğu ve kükremesi ile karşısında zaten küçük olan hayvanların kaçmaya başladığı görülmektedir. Altında ise İsra Suresinin 81.ayeti olan “De ki: Hak geldi, bâtıl Yok oldu. Bâtıl zaten yok olmaya mahkûmdur.” yazmaktadır. En altta ise “Hilâl'in

karşısındakiler!” notu düşülmüştür. Zaten görsel olarak çok şey anlatılmış olan bu kapak konusunda aslan temsili ile gösterilen Ay’ın Hilal evresi, hem İslamiyet’in sembolü hem de Hilâl dergisinin sembolü olarak kabul edilebilir. Aslanın İslamiyet’i temsil ettiği düşünüldüğünde ve dönemin toplumsal ve siyasal olayları göz önünde bulundurulduğunda, derginin yayınlandığı yıllarda sosyal devrimin olması gerektiği yönündeki devrim hareketlerinin başlamasıyla komünizm, solcu görüşleri radikal milliyetçi anlayışla birleştiren faşizm ve Avrupa’da 19. yy.’ın ikinci çeyreğinde doğmuş olan bir ideoloji ve siyasal bir hareketi belirten Yahudi ulusal hareketi olarak kabul edilen Siyonizm (Keleş,2016) Türkiye’de etkisini göstermektedir. Bu kapak konusu içgüdüsel bir savunuyu, ideolojik bir karşı koyma olarak yorumlanabilir. Çünkü dönem içerisinde yaşanan ideolojik hareketlilik, özellikle İslami kesimi korkutmakta ve İslamiyet’in yok olacağı paniğinin yaşanmasına sebebiyet vermektedir. Aslanın Hilâl dergisini temsil ettiği varsayıldığında ise karşısındaki bu üç ideolojik hareketin savunucusu olan karşıt görüşlü dergilerin de kast edildiği varsayılabilir. Kapak konusu, yoruma ve tartışmaya oldukça açık olmasına rağmen, söz konusu bir gerçek vardır ki o da bu çizimin derginin ideolojik yaklaşımının resmi olduğudur. Ayrıca derginin içeriğinde de “İslamiyet ve Komünizm” ,“Komünistlerin Sanat Anlayışı”, “İdeal Milliyetçilik” gibi konuların kaleme alındığı görülmektedir.

30.sayı için de etkili ve dönemin toplumsal ruh hali içerisinde anlaşılır bir konu resmedilmiştir. “Moskova’ya bağlı ROBOTLAR” yazan resimde, çarkın üstünde Moskova’yı temsil ettiği varsayılabilir dışlerini çıkarmış bir yaratık ve bu çarka zincirle boyunlarından bağlı bir şekilde çarkı çeviren temsili insan resimleri olduğu ve bunları izleyen daha büyük aslana benzer bir resmin çizildiği görülmektedir. Yine komünizm karşıtı bir çizim olduğu anlaşılan bu kapakta, Moskova ile komünizmi, çarkı çevirenlerin ise komünist akımı savunan Marksizm, Lenizim, Anarşist Komünizm gibi akımları yansıttığı düşünülebilir. Ayrıca farklı bir yorum getirilecek olunursa, Moskova’ya yani onun ideolojisine sahip Küba, Çin Halk Cumhuriyeti gibi sosyalist ülkelerin kast edildiği ve onların bu yaklaşımı desteklemesi ile bu çarkın döndüğü yani mevcut ideolojinin yayıldığı ve hayat bulduğu kanısı oluşabilir. “S.S.C.B.’deki Müslümanlar”, “Müslüman Türklere Karşı Komünizm Mezaliminin Bir Yenisini: İfşa” başlıklı konular da dergide işlenmiştir.

30.sayıdan itibaren derginin kapak konusu yine eskiye benzer bir şekilde işlenmiş, portreler, toplantı resimleri vs. verilmeye başlanmıştır.41.sayıdan 48.sayıya kadar da derginin kapak dizaynı iki kez değiştirilmiş, kapakta içindekilerin listesi verilmiştir. 49.sayıda “Ruhunun Emrine Gir ve Bu Dehşetten Kurtul!” yazılı karanlıkta kalmış, yazıdan da anlaşılacağı üzere kendini arayan, belki dini inancını tam olarak keşfedememiş olan, karanlıktan aydınlığa çıkmayı bekleyen ve bu karanlıkta bir korku, dehşet yaşadığı yüz ifadesinden anlaşılabilen bir kişi resmedilmiştir. 50.sayıda örtünmeyi temsilen bir fotoğraf ve “Artık Örtünmek İstiyorum” yazan bir yazı mevcuttur. 60.sayıya kadar portre resimleri, içerikle uyumlu resimler kapakta yer almıştır. 56.sayıda parmaklıklar arkasında Seyyid Kutup’un portresi verilerek “20.Asırda Müslümanın Kaderi, Seyyid Kutup, Nâsır’ın Zindanında” yazısı mevcuttur. Bu kapak, 20.asırda Müslüman olanın kaderinin eziyet çekmek olduğu temalı bir portre olarak yorumlanabilir.

Ağustos 1962’de yayınlanan 60.sayıda bir elin içerisinde sıkışmış bir vaziyette bulunan modern giyimli bir insan resmedilmiş ve “Türkiye’ de 163. Madde ve Hakikat Âşığı Müslümanın Hali” notu eklenmiştir.

Burada kast edilen 163. Madde’nin ne olduğu üzerine yapılan araştırma yapıldığında Anayasanın daha sonra değişen maddesini oluşturduğu anlaşılmaktadır. Burada bahsi geçen 163. Madde içeriği şöyledir;

“Devletin sosyal ve ekonomik veya siyasi veya hukuki düzenini, kısmen de olsa dini esas ve inançlara uydurmak amacıyla veya siyasi amaçla veya siyasi menfaat temin ve tesis eylemek maksadıyla, dini veya dini hissiyatı veya dince mukaddes tanınan şeyleri alet ederek (...) propaganda yapan veya telkinde bulunan kimse, beş yıldan on yıla kadar hapisle cezalandırılır (Ekşi,2007).”

Dergi içindeki yazılarda da kapak konusunu içeren 163. Maddeyi ele alan yazılar yayınlamış ve Hadiselerin Ardından başlıklı yazıda “163. Madde ve Bir Nasipsiz” başlığı ile “yıllardan beri Müslümanların başı üstünde Demokles’in kılıcı gibi asılı duran 163. Madde 141 ve 142 ile bir tutularak saf dışı bırakıldı (cilt5,sayı 60,s.16)” ifadelerine yer verilmiştir. Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere o dönemde Af kanunu çıktığını ve Af ’tan yararlananların olduğu anlaşılmaktadır. 163. Madde’nin bu Af kapsamı dışında tutulması eleştirilmiş, İslami yaklaşımlarından ötürü eleştirel bir tutum sergilemişlerdir.

60.sayıdan 70.sayıya kadar benzer şekilde portreler, camii çizimleri vs. verilmiştir.70.sayıda “Milyonlarca insanın alın teri ve mide hakkı boşluğa atılıyor” yazısı ile bir füze ve füzenin uzaya fırlatılışını resmeden bir çizim vardır.

Bu kapak konusu doğrultusunda dönemin uzay faaliyetleri araştırıldığında, insanlı ve insansız uzay uçuşlarının yapıldığı anlaşılmaktadır. İlk olarak 2 Ocak 1959 tarihinde Sovyetler Luna-1 isimli uzay aracını ay yörüngesine oturtmak ve bilgi toplamak için fırlatır; fakat Luna-1, rotayı şaşırarak ayın 6000 km uzağından geçer. Böylece ilk denemeden beklenen netice alınamaz. Sovyetler, tekrar 12 Eylül 1959'da Luna-2 isimli uzay aracını ayda araştırma yapmak için gönderir; fakat bu teşebbüs de aracın ay yüzeyine sert iniş yaparak parçalanmasından dolayı başarısızlığa uğrar. Nihayet Sovyetler, ay araştırmalarıyla ilgili üçüncü teşebbüslerinde başarılı olur ve Luna-3 adı verilen araç 4 Ekim 1959 tarihinde fırlatılır. Ay yörüngesine giren araç pek çok fotoğraf çekip dünyaya gönderir Bu sayede ayın görünmeyen yüzü hakkında bilgi elde edilmiş olur. Aynı vazife ile 18 Temmuz 1965'te gönderilen Sovyetlerin Zond-3 aracı da başarılı olur ve Ay'a yumuşak iniş yapan ilk uzay aracı olan Luna-4, Ruslar tarafından 3 Şubat 1966 tarihinde fırlatılır. Sovyetlerin ay ile ilgili araştırma çalışmaları Luna-10'un 31 Mart 1967'de fırlatılması ve bunun ay etrafında bir yörüngeye girmesiyle son bulur⁵⁵

İnsanlı uzay uçuşlarının ise Amerika'nın Sovyetler Birliği ile girdiği uzay yarışı ile başlamış olduğu anlaşılmaktadır. Zeki Aslan'ın “Uzay Araştırmaları Notlarına” göre ilk insanlı uçuş, 1962 yılında Yuri Gagarin ile gerçekleştirilmiş, daha sonra gerçekleştirilen görevlerin büyük çoğunluğunun başarı ile tamamlandığı, bir kısmının ise facia ile sonuçlandığı görülmüştür. Bu notlara göre uzaya gönderilen uydular askeri, bilimsel, meteorolojik, iletişim veya Yerüstü-Yeraltı kaynaklarının incelenmesi gibi amaçlar için olmuştur. Astronomik amaçlı yapılan uçuşlar, Yer atmosferinin dışındaki ortamlarda deneyler yapılabilmesi ve atmosferin dışında kalan uzayın içerdiği cisimlerin incelenmesi bakımından önem taşımaktadır. 23 Nisan 1967 yılında “Soyuz 1” aracı ile Sovyet kozmonotu Viladimir Mihailoviç Komarov 2 gün 2 saat 37 dakika süren uçuş gerçekleştirmiş ve iniş esnasında paraşüt hatasından dolayı kozmonotun hayatını kaybettiği bir uçuş olmuştur (Aslan, <http://rasathane.ankara.edu.tr/files/2013/02/insanliUzayUcuslari.xls.pdf>). Mayıs 1967 tarihli derginin kapak konusunun, Nisan

---

⁵⁵(http://www.gezikolik.com/tr/Haber_Sizden/Guncel/Turkiye/aya_inen_ilk_uzay_araci/e_8967.aspx).

ayında gerçekleştirilen uçuştan kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Anlaşıldığı üzere dergi, bu tarz bilimsel araştırmalara karşı çıkmış ve bunu insanların alın terinin ve mide hakkının boşluğa atıldığını dile getirerek belirtmiştir. 1967 yılında Türkiye’de iç olayların yaşandığı ve ekonomik sıkıntıların olduğu göz önünde bulundurulunca derginin bilimsel değil, duygusal bir yaklaşım içerisine girmiş olduğu kanaati oluşmaktadır.

70. Sayı ise “20.Asrın Vahşeti” kapak konusu ile çıkmış, askerlerin, tankların ve savaş görünümünün hâkim olduğu bir resim ile temsil edilmiştir. Dergi içeriğinde de Orta-Şark savaşı konu edinilmiş ve editör mesajlarında şöyle bir açıklama yapılmıştır;

“ Son Orta-Şark harbinin bize fazlaca tesir ettiğini söylemeye hacet yoktur. Bu sebeple bazı tefrika yazılarımızın yerine, bu harple alakalı haber, icmal yazıları koymayı münasip bulduk (cilt 6,sayı 71:s.1).”

II. Dünya savaşından sonra Orta Doğu’da Arap devletleri ile İsrail devleti arasında sürekli bir savaş mücadelesi olmuştur. 1967 yılında Arap ülkeleri, bir kez daha İsrail’e karşı savaş hareketine girişirler ve Mısır, Suriye ve Ürdün’ün birlikte, fakat birbirlerinden farklı stratejilerde giriştikleri savaş 6 gün sürer ve sonuçta İsrail topraklarını 3,5 kat büyütür (Kaştan,1802). Bu savaşın etkilerine değinen kapak konusu, dünyadaki siyasi olaylara kayıtsız kalınmadığının ayrı bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

72.Sayıda yine bir Seyyid Kutub portresi mevcuttur ve onun idama götürülüşünden bahsetmektedir. 73. Sayı ise “Bir Grup Gençliğin Değil... Bütün Bir İnsanlığın Yürüyüşü...” başlıklı yazı ile üzerlerinde kutucuklar içerisinde slogan şeklinde yazılmış yazıların olduğu kapak fotoğrafı mevcuttur. “Dehşetengiz Silahlardan Değil, Yalnız Allah’tan Korkan Bir Neslin Yetişmesini İstiyoruz.”, “Hâkimiyet Büyük Devletlerin Temsil Kadrosunda Değil, Allah’tadır.” gibi birkaç slogan yazılmıştır.

7.cilt 74.sayıda “Bu Kurtarıcıların (!) Tasallutundan Kurtulmanın Yolu” yazısına yer verilmiş ve Nasır, Burgiba, Hasan, Ebu Medyen, Sukarno, Eyüp Han’ın⁵⁶ karikatürize edildiği bu kapakta, İslam dinindeki sözde kurtarıcılar eleştirilmiştir. Ayrıca Kuşçu

---

⁵⁶ Kişiler hakkında fikir sahibi olunmadığı takdirde, bu isimleri mevcut portrelerden tespit etmek pek mümkün değildir. İLEM derneğinin İslamcı Dergiler Projesi kapsamında hazırlanan <http://idp.org.tr/dergiler/hilal?page=2> sayfasında ilgili isimleri ve kitap kapaklarını bulmak mümkündür.

(2015) tarafından kapak fotoğrafında Atatürk'ün silüetinin⁵⁷ de görüldüğü iddia edilmektedir. Bu kapak fotoğrafı, içindekilerdeki Hilal imzalı giriş yazısı ile desteklenmektedir. “Dikkat ederseniz, Müslümanlardan müteşekkil birçok devletin başında bir kurtarıcı (!) vardır. Ve bu kurtarıcı öyle bir makama lâyük görülüyor ki, o insan, bütün bir milletin ırzına tasallut etse de, yine de haklıdır; yine de her türlü hürmete layıktır.” Bütün yazı, bu düşünceler kapsamında kurgulanmış ve bu kurtarıcıların samimiyeti ve kendi milleti için çalıştığı sorgulanmıştır. Böyle bir kapak fotoğrafında Atatürk'ün silüetine yer verilmesi, derginin Atatürkçü düşüncenin karşısında olduğunu ve bu vesileyle, Türk Milleti tarafından kurtarıcı, önder olarak kabul edilen bir şahsı önemsizleştirmeye yönelik bir çaba oluşturulmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bu kapak fotoğrafı oldukça siyasi ve ayrıştırmaya yönelik bir resim çizmektedir.

75.sayıda Birleşmiş Milletler Genel Konseyi resmedilmiş ve “Emperyalizmi Hukukileştirmeye Memur Bir Yahudi Karargâhı” yazısına yer verilmiştir. 77.sayıda ise “Emperyalizm’in Eli.... Ve Yine Bağrımıza Saplanan Kıbrıs” yazısı yer almakta ve bir el içerisindeki Kıbrıs haritasının Türkiye haritasına sapanışı resmedilmiştir. Kıbrıs meselesinin ortaya çıkmasına karşı duyarsız kalınmamış kapakta ve içerikte Kıbrıs konu edinilmiştir.

81.Sayıda ise bir insan resmi ve insanın karşısına gölge gibi dikilmiş olan üzerinde “İnsan’ın Ene’si” yazan ve bu gölgenin arkasında “İslami Hedef” yazan bir ışık olduğu görülmektedir. Alt tarafta ise “İnsanın Hedefe Ulaşmasına Kendi Ene’si Mani Oluyor” yazısı bulunmaktadır. Kişinin benliğinin, şahsiyetinin İslami hedeflere ulaşmasına engel olduğunu resmeden bir kapak teması seçilmiştir. “Hedefe Ulaşmakta En Büyük Mania Enaniyettir” başlıklı bir yazı da dergide yayınlanmıştır.

Haziran 1968 de yayınlanan 82.sayı, “Gençlik Nereye Gidiyor?” kapak başlığı ile çıkarılmıştır ve kapak resmi ise kişi silüetlerinin bulunduğu veşiddet içerikli olduğu anlaşılan bir görüntüden oluşmaktadır. 1968 kuşağı olarak tarihe geçen ve dünyada ve Türkiye’de etkileri hissedilen gençlik hareketlerinden dolayı böyle bir kapak konusunun

---

⁵⁷ Mehmet Kuşçu, Hilal Dergisi-2 başlıklı yazısında, derginin dış dünyayla çok fazla ilgilenmesinin yenilikler getirdiğinden bahsetmektedir ve yer yer kapak fotoğraflarının yorumu da yapılmaktadır. 74.sayıda Atatürk'ün silüetinin de olduğu belirtilmektedir. Çok belirgin olmasa da kapağın yukarısında ikinci sırada ki Atatürk silüetini anımsatmaktadır.

tercih edildiği anlaşılmaktadır. 1968 yılında meydana gelen olaylar, sadece 1968 yılı içerisinde gerçekleşmekle kalmayıp sonraki yıllarda da devam etmiştir ve II. Dünya Savaşı yıllarından başlayarak toplumsal sorunların giderek artması ve yaygınlaşması sonrasında süreklilik göstererek 1970’li yılların sonlarına kadar devam eden olaylar zincirini anlatan bir harekettir (Bulut 2011: 125). Haziran sayısında da derginin dönemsel siyasal olaylara kayıtsız kalamadığı bir kez daha görülmektedir ve aslında dergi git gide bir siyaset dergisi imajı oluşturmaktadır. 83.Sayıda ise bir yıldız içerisinde dünya haritasının olduğu bir küre bulunmaktadır ve bu haritanın üzerine İsrail bayrağı resmedilmiştir. “Dünya İmparatorluğu” kapak yazısı kaleme alınmıştır.84. sayıda da başarılı denilebilecek bir karikatür resmedilmiştir. Ortada taşıdığı amblemden Sovyet Rusya’yı temsil ettiği anlaşılan bir kişi, sağ ve sol tarafında ise İsrail bayrağı amblemi ve Haç işareti taşıyan iki kişi görülmektedir. “Batı İstilacılarının Öncüleri” yazısı ile Batı’ya yayılan, Batı’yı ele geçiren üç büyük kuvvetin varlığı ironik bir resim ve üslup ile kapak konusuna taşınmıştır. 85. Sayı kapak konusunun gençlik temalı olduğu anlaşılmaktadır. Elllerinde sopalar olan gençlerin, bir kargaşa ortamı oluşturduğu anlaşılan bir resim söz konusudur. Resme kapak yazısı verilmemiştir; fakat “Gençlik Nedir?”, “İslam İstikbalinde Talebenin Rolü Nedir?” başlıklı yazılar dergide yayınlanmıştır. “Yirminci Asrın İnsanı” kapak konulu 86.sayıda bir insanın ayağına kapanan başka bir insanın resmedildiği görülmektedir. Yirminci asırda güçlü- güçsüz kişiler ya da ülkeler düşünüldüğünde, durumun burada resmedildiğinden pek farklı olmadığı kanaati oluşmaktadır. 87. Sayı ise “Sizi (Ey Peygamber Ümmeti) yeryüzünün halifeleri yapan O’dur” (En-am 165) En-am Suresinin 165. Ayet yazısı ile dünya küresi üzerinde duran ve kollarını iki tarafa açmış olan bir insanın çizildiği görülmektedir. “İslam’da Hilafet” yazısı ile dergi içeriğinde kapak konusu işlenmiştir. 88. Sayı da oruç ile ilgili bir görsel, 89. Sayıda ise “Halk Namına Halkı İstismar” yazılı ve insan topluluğunun bulunduğu bir kapak fotoğrafı seçilmiştir. 90. Sayıdan sonra kapak fotoğrafı sadeleşerek “Hilal” üst başlığı ile ve “Dini, İlmi, Siyasi, Aylık Mecmua” alt başlığı ile yayınlanmaya başlamıştır. Özel bir kapak resmi yoktur,129. Sayıya kadar bu sade kapak fotoğrafı devam etmiş, ara ara küçük değişiklikler yapılmıştır fakat belirgin bir değişiklik ya da ideolojikbir kapak resmi söz konusu olmamıştır. 130. Sayıda “Basra körfezinde İstiklallerine Kavuşan Yeni Devletler Özel Sayısı” başlıklı Basra Körfezinin haritası verilmiştir ve Zeyd Bin Sultan El-Nahyan imzalı “ Halkın istifadesine arz

edilmeyen paranın hiçbir değeri olamaz.” alıntıya yer verilmiştir. Doğalgaz ve petrol açısından zengin olan haritadaki söz konusu devletlerin varlığını halk için yararlı amaçlar için kullanmaları gerektiğine vurgu yapılmış ayrıca dergi içeriğinde de özgürlüğüne kavuşan Dbey, şarkıya, Bahreyn gibi devletler anlatılmıştır.131 ila 142. Sayılar da benzer şekilde kapak fotoğraflarında herhangi bir konuyu mevzu haline getirmemişler 143.ve 203. Sayılara ise ulaşılamadığı için kapak konuları hakkında net bir çizgide yorum yapabilmek mümkün değildir.

Ocak 1980 yılında yayınlanan 204. Sayıda yine siyasi bir yaklaşım takınıldığı ve bu bağlamda kapak konusunu oluşturan “Bu Hayati Hedeflere Sr’atle Ulaşacak İmanlı Bir İktidar zlemindeyiz” başlıklı, altında madde madde talep edilenlerin yazıldığı bir kapak dizayn edilmiştir. Bu maddeler arasında;

-Halk temsilciliği kurularak, devlet dairelerindeki işler bir nizama sokulmalıdır.

-şikayet Bakanlığı kurulmalıdır.

.....

-İslam Birleşmiş Milletler Teşkilatı kurulmalıdır.

-İslam parası dinar olarak kabul edilmelidir (cilt 18,sayı 204) gibi birçok madde sıralanmış ve bunları gerçekleştirecek bir iktidarın özellikle dindar bir iktidarın özleminin kurulduğu anlaşılmaktadır.

Süleyman Demirel’in başbakan olduğu ve Adalet Partisinin iktidarda olduğu bir dönemde, böyle bir kapak fotoğrafı dergi yönetiminin nasıl bir iktidar hayalini kurduğunu anlatır niteliktedir. “*Kapak şeklimizde tetkikinize sunduğumuz açık hedefler doğrultusunda neşriyat yapmaya hazırlanıyoruz. Bu mevzular erevesi içinde veya bizim henüz dşnemediğimiz hususlarda, siz kıymetli okuyucularımızın uyarılarını bilhassa bekliyoruz (cilt 18,sayı 204,s.1).*” Buradaki alıntı ile kapak fotoğraflarında, derginin yeniden amaca uygun yayınlanacağına vurgu yapılmıştır ve derginin i sayfalarındaki Hilal imzalı “Kapaktaki Yazılar Hakkında” başlıklı yazıda ise “*zihinlerden ve fikirlerden çok uzakta kalmış-ana meselelerimizi birer cümlede hlsa ederek ilk nazarda göze çarpması için mecmuamızın kapağına sıraladık...(sayı 204,s.33).*” açıklaması bulunmaktadır. Yukarıda da incelenildiği gibi 1960’lı yıllarda

dergide yoğun bir şekilde kapak konuları içerikle paralel bir şekilde işlenmiştir. 1980’li yıllarda dergi, yine aynı yayın politikasına geri dönmektedir ve etkili kapak fotoğrafları resmetmeye başlamaktadır. Ayrıca eski dönemlerdeki kapak konuları haricinde bu sayılar ile dergi içinde de Kapak Mevzu başlığı atılarak kapak teması tartışılmış, kapak resminin neden seçildiği açıklanmıştır. 205. Sayının kapak konusu da aynı zihniyetle oluşturulmuş “BU ZÛLUM SON BULMALI” “Artık tahammül edilemez noktaya geldik” başlıkları atılmıştır ve altta da daha küçük puntolarla “Bozuk sistemin getirdiği korkunç sınıflaşma” alt başlığı ile bu kapsamda kabul edilen birkaç madde sıralanmıştır. Bu kapak konusu, kapak mevzu başlığında şöyle açıklanmıştır;

“Basit çizgilerle gözler önüne serdiğimiz Kapaktaki şekil ülkemizde yaşayan insanımızın sırf bozuk idâre yüzünden çektiği çile ve ıstırabı gösteren bir ayna gibidir.

Cumhuriyetten bu yana birçok hükümetler gelip geçmiştir. Bunlardan hâlâ bin bütün milletimizin manevi ve maddi mutluluğunu düşünerek, yola çıkmamış, güçlü proleterle büyük gayretlerle çalışma meydanında görünmemelerdir. Bir bardak suda fırtına koparanlar kendilerini dev aynasında görenler, aslında milletimizin sırtında çekilmez bir ağırlık olmuşlar, derdimize yeni dertler katarak silinip gitmişlerdir (cilt 18, sayı 205,s.1)”.

Kapak konusu ile ilgili açıklamalar yapılmıştır fakat kapak konuları hep siyasi ayaklı çizimlerden oluştuğu için bu tarz yazıların içeriği de siyasi olayları açıklamaya, anlatmaya yönelik olmuştur.

“Halka Rağmen İstismar” kapak yazısı ile 206. Sayıda Yeşil büyük bir elma ve bu elmaya demokrasi yazan merdivenlerden çıkarak elmanın içine giren bir kurdun resmedildiği görülmektedir. Burada seçilen kapak konusu ise şöyle açıklanmaktadır

“Her sayfası, İslam’ın ölümsüz gerçeklerinin bir ayna safiyetiyle aksettirecek bir mecmuayı siz kıymetli okuyucularımıza sunabilmek için çalışıyoruz. Gecenin son karanlığının bitmesiyle beliren ilk ışıklar gibi, bizler de tatmin edici bir seviyenin, henüz ilk safhasında bulunuyoruz. Bütün cet ve gayretimizle, İslam’ın ilim ve irfan bahçesindeki cennet kokulu hikmetlerini, rengârenk bir gül demeti halinde dikkatli tetkiklerinize arz etmek niyet ve emelindeyiz.

Son günlerde, aziz milletimizin içine düşürüldüğü pahalılık ve zam fırtınası bütün şiddetiyle devam ederken, batıl zihniyetli liderlerin halk namına halkı istismar ettiklerini, bir daha dehşet ve ibretle seyrediyoruz. Ülkemize yön verenler hatta işçi kuruluşlarının başındaki sendika idarecileri, yüksek maaşlarla saltanat sürerken ve halk adına hareket ettiklerini çekinmeden ifade etmeyi, ısrarla dillerine doladıkları halde, halkımızın tüyler ürperten çilesi, bütün icraatları yalanlamaktadır (cilt 18,sayı 206,s.1).”

Kapak konusunun açıklandığı ilk sahifede küçük bir karakalem çizim de yapılmış ve halkı temsilen birkaç insan resmedilmiş, halk yazan bu insanların karşı tarafında ise yüksek binaların ve bir aracın olduğu “Yiyelim-İçelim-Keyf edelim” yazısı bulunmaktadır.

Yönetenlerin bolluk içinde yaşadıklarının anlatıldığı bu kapakta halkın sürekli ezildiği ve sefalet yaşadığı vurgulanmaktadır.

Nisan 1980’de yayınlanan 207.sayıda “Afganistan” “Cihad’ın Eftali” başlığı atılmış ve Kapak Mevzu başlığında ise “1Numaralı Mesele” başlığıyla üst başlık kullanılmıştır. Burada IMF’yi temsilen üst tarafı elmaya benzeyen birağaç çizilmiş yanında “yersiniz” yazısı ve yan tarafta ise başka bir kutucuk içinde hac işaretine benzeyen bu ağaçtan geri kalanı temsil eden “kalır” yazısı yer almaktadır. Afganistan’a yardım edilmesi gerektiğine içerikte vurgu yapılmıştır. IMF’ye borçlanmanın akıbetini gösteren bir konu resmedilmiştir.

208.sayıda ise “Japonya’da İslam” kapak başlığı yazılmış ve bu yazı, Japon alfabesindeki harfleri anımsatacak şekilde kaleme alınmıştır. Fotoğrafta ise beyaz başörtülü kadınların çoğunlukta olduğu ve Müslüman oldukları düşünülen büyük bir kalabalığın arka profil resimleri verilmiştir. Kapak teması, siyah beyaz resmedildiği için resimdeki görsel ile amaçlananın ne olduğunu tam olarak söylemek mümkün görünmemektedir. Dergi içeriğinde ise “Dinmeyen İstirap” başlığı büyük puntolarla ve sayfanın en üstüne atılmış ve alt tarafta ise “Kapak Mevzuu” başlığı atılmıştır.

“Muhterem Okuyucu

Her Müslüman, Filistin, Eritre, Filipin ve Afganistan gibi bağımsızlık savaşı yapan çetin ve zor durumda olan bu kardeş kavimlerin ıstırapından dolayı endişe, üzüntü ve keder içindedir. Aslında her Müslüman topluluğun kendi sınırları içinde, dertleri, gayeleri ve savaşları vardır.

Fakat kuvvetle inanıyoruz ki, yeryüzünün nefsinde olursa olsun bütün Müslümanların tek hedefi, tam anlamıyla özgür olmak ve İslâmî her yönüyle yaşamaktır.

İslâm dünyasının üstünde bu kara bulutlar dolaşırken, yüreklerimize su serpen mutlu bir haberle seviniyoruz. Uzak doğu ülkelerinden Japonya’da İslamiyet’in azımsanmayacak bir hızla yayıldığını öğreniyoruz, Bu sayı beş yılda otuz bindir. Yanardağlar, tayfunlar, zelzeleler, adalar ve rengârenk çiçek bahçelerinin süslediği bu ülkede, İslâm yıldızı nazlı nazlı yükselmededir(cilt 18,sayı 208,s.1).”

Alıntıdan da anlaşıldığı üzere bu fotoğraftaki kalabalık kitle ile İslamiyet’in arttığı temsil edilmiştir ve Japonya’da İslamiyet’in yayıldığını temsilen çizilmiş bir resim olduğu anlaşılmaktadır.

Haziran 1980’de yayınlanan 209.sayıda ise kapak başlığı olarak “Türkiye’nin Manzaraları” başlığı atılmış ve resimde “Parlamentar Sistem” yazan gökdelenlerin, yüksek binaların olduğu bir yer ile diğer tarafta ise derme-çatma gecekondularının

olduğu bir başka yer resmedilmiştir. Resimde çok belirgin anlaşıldığı üzere iktidar ve halk temsil edilmiş ve halkın yokluk yaşarken, iktidarın bolluk içinde yaşıyor olması eleştiri konusu edinilmiştir. Kapak mevzuu anlatılırken de “ Günümüzde iktidar mevkiine yükselenler lüks, israf ve konfor içinde yaşayarak, aziz milletimize faydalı olmak şöyle dursun, eski dertlerimize yeni dertler katmaktan çekinmemektedirler. Vatandaşımızı ezen ve sefaletе düşüren birçok meseleler üst üste yığılmış, içinden çıkılmaz bir duruma gelmiştir....(cilt 18,sayı 209,s.1).” Dönemin insanların ekonomik ve barınma sıkıntılarının olduğunun dile getirildiği bu resimde ve alıntıda anlaşılmaktadır ki hükümet, öncelikli olarak halkın sorunları ile ilgilenmemektedir. Gecekonduların arttığı, aynı zamanda ise yüksek binaların inşa edildiği, iki zıt durumun ortaya çıktığı eleştirilmektedir. Bir tarafta sıkıntı içinde yaşayan diğer tarafta ise lüks içerisinde yaşayan grupların olması eleştirilerek, toplumsal bir dengenin olmaması dillendirilmiştir.

210.sayı “Ramazan” yazılı kapak fotoğrafından oluşmaktadır ve 211 ve 212.sayının birlikte çıktığı Eylül 1980’deki kapak fotoğrafı ise Türk askerlerinin sıraya dizilmiş fotoğrafının verilmesi, 1980 darbesini gündeme taşımaktadır. “Kapak Mevzuu” başlığında ise “12 Eylül 1980 günü milli tarihimizin bir sahifesi daha çevrilmiş. Türk Silahlı Kuvvetleri, devlet yönetimine tümüyle el koymuştur. Ülkemizdeki, uygulanan şekil ve biçimiyle çok partili sistem, bir iç savaş öncesinin bütün şartlarını vatandaşlarımıza yaşatmış ve herkesi huzursuz ve tedirgin etmişti.” ifadeleri kullanılmış ve üstü kapalı bir şekilde bu darbenin, iç savaşı önlemek için gerekli olduğu görüşünün hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapak fotoğrafı da yine derginin değişken bir siyasi yaklaşım güttüğünün ve ideolojisini yaymak adına ülkede yaşanan ve Türk tarihindeki darbelere bir yenisinin daha eklendiği asker cunta dahi övgüyle karşılanmıştır.

213.Sayıda ise “Üçüncü İslam Zirvesine Doğru” kapak başlığı ile yumruk yapmış el fotoğrafı ve etrafında kitapların döküldüğü köklerinin ağaca benzediği bir kol resmedilmiştir. Kapak fotoğrafı “Muhterem Okuyucular” bölümünde “Anarşi Çözülürken” başlığı ile ele alınmış ve şu ifadelere yer verilmiştir;

“On beşinci Hicri asrın başlangıcında bulunduğumuz şu zaman çerçevesi içinde, dünyamız da yeni bir çığırın eşiğinde bulunuyor. İslâm âleminde, ilk bakışta bize hoş görünmeyen kaynaşmaların meydana gelmesi bu kargaşalığın savaşa dönüşen bir netice halinde ortaya çıkması, karamsar bir manzara çizmekte ise de bu gelişmelerin neticesi muhakkak ki, hayırlı olacaktır. Zira savaş son bir çare iken, kan dökmeyi göze alanlar, yanlış kararları

yüzünden tasfiye olacak, musibetlerden ders almış temkinli yönetici kadrolara yerlerini terk edeceklerdir (cilt 18,sayı 213,s.1).

Temkinli yönetici kadrosu ile ne kast edildiğinin tam olarak anlaşılması pek mümkün değildir; çünkü o sıralar partiler üstü bir yönetim, bir askeri idare söz konusudur. Henüz hükümetin dahi kurulmamış olduğu bir ülkede anarşinin çözüldüğünden ve temkinli bir hükümetten bahsetmek pek mümkün görünmemektedir.

Kasım 1980’de yayınlanan 214.sayıda karanlıkta doğmakta olan bir ay resmedilmiş ve “Aydınlık Günlere Doğru!” başlığı atılmıştır.

“Bu sayımızı da dikkatli tetkiklerinize sunarken, gerek kendi ülkemizin ve gerekse komşu ülkelerin karşı karşıya bulunduğu birçok zor meselelerle karşı karşıya bulunuyoruz. Şükürler olsun ki, anarşi ve terörün kara bulutları ülkemizi tamamıyla terk etmek üzeredir. Bu bunalımlı devre muhakkak ki, çok yakın bir gelecekte, güzel günlere dönüşecek, gerçek ve sahte olan birbirinden kesin olarak ayrılacaktır (cilt 18,sayı 214,s. 1).”

Derginin bu kapak fotoğrafından hareketle ülkede biraz da olsa olayların azaldığı ve güvenliğin sağlanmaya çalışıldığı kanaati oluşmaktadır. Soner Dursun, Türkiye’nin güvenlik algılamasındaki değişimi ve askeri müdahale sonrasındaki durumu şöyle açıklamıştır;

“12 Eylül 1980’de Türk Silahlı Kuvvetleri, ülkenin yönetimine el koymuş, Genelkurmay Başkanının başkanlığında, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri ile Jandarma Genel Komutanından oluşan Milli Güvenlik Konseyi, hükümeti feshetmiş, siyasal faaliyetlerini yasaklamış, yeni bir hükümet ve yasama organı kuruluncaya kadar, yasama ve yürütme yetkilerini üstlenmiştir. Milli Güvenlik Konseyinin bir numaralı bildirisinde Şeref Gözübük’ün bildirdiği üzere “ülkenin bütünlüğünü korumak milli birliği ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, Devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmak” olarak açıklanmıştır.Bu ifadelerden anlaşıldığı gibi, güvenlik göndergesi olarak “devlet” temel alınmış, teorik olarak da realist paradigmanın argümanları savunulmuştur (Dursun, 2008: 423).

Devletteki güvenliğin üst düzeye çıkarılmaya çalışıldığı ve bu yönde tedbirler alındığını destekler nitelikte olan bu kapak fotoğrafı da ideolojik söylemde yorumlandığında, 12 Eylül askeri müdahalesini yazıları ile desteklemiş olan dergi yönetiminin aynı politikayı güttüğünü, böyle bir müdahalenin ülkenin akıbeti açısından iyi olduğunu, ülkeyi refaha kavuşturmaya başladığını savunan bir kapak çiziminin gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Son kapak fotoğrafı olan ve Aralık 1980’de yayınlanmış olan 216.sayıda “Süper Güçler Silahlarına Pazar Arıyor” kapak başlığı yazılmış ve arka fonda tank, füze ve helikopter resimlerinin bulunduğu küçük bir resim çizilmiştir.

“Süper devletlerin, küçük ve geri kalmış ülkeleri birbirine düşürerek savaş çıkarttıkları, bu yolla silah satışlarını hızlandırarak büyük kazançlar elde ettikleri artık bilinen politik oyunlardır. Dış güçlerin bu tuzaklarına düşmeden kalkınmakta olan İslam ülkelerinin iyi geçinmeleri, maceracı bazı davranışlardan sakınmaları, İslam Âleminin hayatiyeti için bir vazifedir (cilt 18,sayı 2016,s.1).”

Editör mesajlarından alıntılanan bu ifadelerde, kapak fotoğrafını açıklar niteliktedir. Aynı zamanda yapılacak üçüncü İslam Zirvesinin önemine dikkat çekilmekte, petrol ve hammadde bakımından zengin olan İslam ülkelerinin bu olanakları birlik ve beraberlik içerisinde değerlendirmeleri tavsiye edilmektedir.

Burada ideolojik kapsamda incelenmeye çalışılan kapak fotoğrafları ve onların analizleri, Hilal dergisinin genel yayın politikası hakkında fikir edinmeyi sağladığı gibi dış kapak ile derginin içinde işlenen konularının birbiri ile bir örtüşme sağladığının da göstergesidir. Derginin bilinçli ve amaca yönelik bir yayın politikası güttüğünün ayrı bir göstergesi, bu kapak fotoğrafları ve çizimleri olmuştur. Çünkü dergi yönetimi, kapak fotoğrafları ile etkili ve merak uyandıracak, önce görsel hafızaya sonra zihne hitap eden yöntem uygulamıştır. Burada yapılan kapak fotoğrafları analizleri ile derginin yayın politikasına ve dini ideolojisini empoze etmeye yönelik uyguladığı algı politikasına uygun bir strateji hedeflendiği aşikar bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca ülkedeki toplumsal ve siyasal olaylara ve dalgalanmalara, dergi, çoğunlukla kayıtsız kalamamış ve bu durumları, kapak temalarında işlemiştir.

3.2.2.2. İçerik Özellikleri, İçindekiler Konuları ve İdeoloji

Mizanpaj özellikleri kapsamında özellikle kapak fotoğrafları ile bağlantılı olarak derginin ideolojisini dış özelliklerine nasıl yansıttığı ortaya koyulmaya çalışıldıktan sonra, derginin içerik özellikleri ile de bu ideolojik tutumunu nasıl yansıttığı gösterilmeye çalışılacaktır. Asıl ideolojik yaklaşım, dergide konu edinilen makaleler, yazılar analiz edildikçe ortaya çıkacaktır. İçerik özellikleri çoğunlukla derginin kaç sayfa yayınlandığı ve iç sayfalardaki şekilleri ile alakalı bir analize dayanacaktır; fakat bu analiz oldukça kısa, birkaç cümle ile yapılacaktır; çünkü burada önemli olan, içindekiler konularını detaylı konu edinebilmektir.

Derginin sayfa sayısı, ilk zamanlar çoğunlukla 24 sayfa olmuştur ve seçilen konuların yoğunluğuna göre içindeki sayfa sayıları azalmış ya da artmıştır. Genel olarak sayfa

sayısı 24,16,34 ve 36 olacak şekilde de yayınlanmıştır ve sayfa dizaynı ise tek düze bir şekilde devam etmiş, nadiren kitap mevzu kısmında küçük çaplı çizimler gerçekleştirilmiştir, onun haricinde yazının önemini vurgularcasına büyük, küçük puntolar ile başlıklar atılmıştır.

İçindekiler konuları ise burada alt başlıklar şeklinde verilmeye çalışılacağı gibi editör mesajları, portre yazıları, din, siyaset, gençlik temaları ve reklam konuları başlığı altında ideolojik söylem analizi yöntemiyle incelenmeye çalışılacaktır. Dergi bütüncül bakış açısıyla incelendiğinde dini, İslamiyet’i iktisat ile siyaset, hukuk ile açıklamaya çalışan yerli ve çeviri yazılar yazıldığı görülmektedir. Dünya masonluğundan, Garp materyalizminden, bilinmeyen İslam memleketlerinden bahsedecek kadar kapsamlı içerikler hazırlanmıştır. Yazılan bütün yazıları, tüm boyutları ile incelemek pek mümkün görünmemektedir; fakat çalışma kapsamında amaçlanan, derginin yayınladığı yazı ve makalelerde dini, ideolojik boyuta taşıma ve bu dini ideolojiyi yayma, her türlü olayı din ile açıklama ve kendi kültürüne ve halkın din anlayışına dahi yabancı olan transfer, aktarma din olgusu oluşturma gayreti içerisine girildiği görülmektedir.

3.2.2.2.1. Editör Mesajları

Hilal imzalı yayınlanan ve “Muhterem Okuyucularımız” başlığının atıldığı, editör tarafından kaleme alındığı kanaati oluşturan bu kısım, Hilal dergisinin yayın politikası, siyasi görüşü, ideolojik duruşu, ekonomik durumu ve daha birçok konu hakkında fikir vermektedir.

Derginin okura hitap eden başyazılarında ideolojik söylemler haricinde en çok maddi sıkıntıları, dergiyi yayma, derginin reklamını yapma, Hilal yayınevini anlatma ya da burada yayınlanan kitapları tanıtmaya gibi konular mevzu edilmiştir.

Derginin, birçok sayısında ekonomik sıkıntıların olduğuna vurgu yapılmıştır, okurlara bu konuda sağduyu çağrısında bulunulmuştur. Çünkü okurun dergiyi alması, tanıtımını yapması, başka birine hediye etmesi derginin tirajını artırmak ve kazanç sağlamak açısından önemli görülmüştür. Dergi, ilk birkaç sayı çıktıktan sonra ara vermek zorunda kalmış ve bu durumu şöyle açıklamıştır:

“Bazı maddi güçlükler yüzünden yarıda bırakmak mecburiyeti hâsıl olmuştur. Her maddi eşyanın revaçta olduğu bu asırda elbette bizim de bazı maddi sıkıntılarımız oluyor. İtiraf etmek gerekir ki bu işler kolay olmuyor. Dava bir sessiz, susuz gemi gibi yürümüyor. Zaten

sessiz, susuz gemi yürümez.....Satışı yüzbinleri aşan dergilerin arasında bizim karınca adımlarıyla yürümemizle ne elde edilir. Elbette ki hiçten başka bir şey değil. Şunu açık diyeceğiz ki, bazı fedakâr kardeşlerimiz olmasa belki bu da olmaz. Şu anda mecmuamızı satmaktan imtina eden vilayet bayilerinin isimlerini versek ne buyrulur. Zaten satanların da para gönderdikleri pek azdır. (cilt2, sayı 12,s.1).”

Derginin maddi giderlerinin ekonomik durumu iyi olan Salih Özcan tarafından sağlandığı bilinmektedir; fakat bunun ekstra bir külfet olması ve derginin ilk zamanlar kazancı ile kendi giderlerini karşılayamamış olması sürekli gündeme getirilmiştir. Yukarıdaki alıntıdan da anlaşıldığı üzere dergide bir davanın güdüldüğü ve bu davanın başarılı olabilmesi için de ekonomik katkıya ihtiyaç duyulduğu dile getirilmektedir. Burada kullanılan dava sözcüğü de derginin belli bir amaç kapsamında yayın yaptığının başka bir kanıtıdır. Ayrıca bazı illerdeki bayilerin dergiyi satmak istemedikleri belirtilmiştir, bu da derginin ideolojisinden ötürü satışın yapılmadığı görüşünü oluşturmaktadır.

“...Bu acı gerçeklere rağmen Hilal'in yayın hayatında farklı özelliği; Allaha bin şükürler olsun ki elamanlarının geçimlerini temin hususunda mecmuaya yük olmayacak kadar diğer bazı imkânlarla sahip olmalarıdır. Hatta bu şahsi imkânlarını Hilal'e vakıf etmiş bulunmalarıdır (cilt3,sayı40,s.1).”

Hilal mecmuasının ekonomik sıkıntılarının devam ettiği hatta dergiye katkıda bulunmak amacıyla çalışanların şahsi imkânlarını Hilal için kullandığından bahsedilmektedir. Maddi olanaksızlıklardan ötürü, derginin ara ara çıkmadığından da bahsedilmektedir (cilt5,sayı 56,s.1).

Editör mesajlarında dergiye ekonomik destek yönündeki yazılar sürekli kaleme alınmıştır. Hilal'in satışının nasıl artacağı yönünde görüş ve tavsiyelerde bulunulmuştur.

“...eğer gayretleriniz artarsa neler olacağını istikbal gösterir. Bulduğunuz her yerde bayileri ihtar edin, onlara Hilal almalarını tavsiye edin. Gördüğünüz abone olan kardeşlerimizin abonelerini yenilemelerini hatırlatın. Bunların mükâfatının çok büyük olduğunu unutmayın. Bir hadisi şerifte Peygamber efendimiz şöyle buyuruyor, “Ümmetimin fesat yolunu tuttuğu bir devirde bir sünnetimi icra edene yüz şehit mükâfatı vardır.” İşte bu mükâfata kim layık olmak istemez (cilt2, sayı12,s.1).”

Bu alıntıda okuru yönlendirmeye yönelik tavsiyelerde bulunulmuştur, ideolojilerini, amaçlarını yaymak için okurlardan yardım talep edilmektedir; fakat burada dikkati çeken ise bu yardım talep edilirken,Hz. Peygamber'in sözü ile okurların dergiyi yaymak için uğraşta bulunmasınınmükâfatının ne kadar büyük olduğunu göstermek, okuru bir anlamda manipüle etmektir. Derginin dini bir dergi olması, insanların hassas noktası

olan dini, bir araç haline getirmesine ve buyönde söylemlerin oluşmasına sebep olmuştur.

“Her türlü ideolojik mücadelenin bütün dünyayı kuşattığı bu devrede, Hilal okuyucusunun, tertemiz Anadolu ruhunu aksettirmeğe çalışan kendi neşriyatını, tanıtmak ve tavsiye etmek gibi çalışmalardan sarfi nazar etmeyeceği bir gerçektir (cilt 10,sayı 126,s.1).”

İdeolojik kargaşanın olduğu bu dönemde, Hilal okurununsaf, naif duygularını koruduğu belirtilmektedir. Fakat dergi, aslında bir ideolojinin ürünü olduğu için Hilal okurunun ideolojik bir saplantısının olmadığını söylemek, iddialı bir yaklaşım olacaktır.

Hilal Yayınevi ile ilgili söylemlere, kitap isimlerine ve tanıtımlarına da, derginin başyazılarında sıkça rastlanmaktadır.

“Okuyucularının kültürel ihtiyaçlarını dikkate alan Hilal yayınevi, en lüzumlularından başlayarak kitap neşriyatına hız vermiştir. Milli Kültüre layığı olan önem verilmemekte olduğu her vatanperverin her fırsatta beyan ettiği bir derdimizdir (cilt 4,sayı 43,s1).”

Hilal yayınevinin kitap yayınlamaya başladığı ve bu yayınevinin yayın politikasında da belirtildiği üzere Milli kültürün temel alınacağına vurgu yapılmaktadır. Fakat yapılan kitap reklamlarının çoğunun milli kültürden ziyade din odaklı eserler⁵⁸ olduğu görülmektedir.

Hilal yayınları arasında ilk zamanlar çıkan“İmam-i Gazali’nin Kimyay-ı Saadet Kitabından sonra, Siyonizm’in Gayeleri, Bilenler, Bilmeyenler ve Peygamberimizi Tanıyalım”adlı eserler, çıkmış daha sonra ise yayınevi çocuk kitapları da yayınlamaya başlamıştır.

“Çocuk kitapları: Neşriyatımızın 2. si olan «Kılıç Arslan» kitabımızda çıktı. Çocuklarının, ruhunu-sapık ideolojilerden kurtarmak isteyen her aile, öğretmen bu kitaptan ve daha evvel çıkan Alparslan’dan birer adet almalı ve tavsiye etmelidir. Fiatları 50 kuruştur (Cilt 2, sayı 20,s.1).”

Derginin birkaç sayısında, çocuk kitapları yayınına başlandığı dile getirilmektedir ve bu yayınlar ile amaçlananın çocukları, çarpık ideolojilerden korumak, sağlam temeli olan bireyler yetiştirmek olduğu belirtilmektedir. Gerçek manada ideolojik bir yaklaşım olan bu ifadelerden anlaşılıyor ki, çocukların dini ideolojisi olan bir yayınevinden çıkan eserleri okumasının, onların ruh hallerine iyi geleceği görüşü hâkimdir. Ayrıca Hilal yayınevinin de yine planlı bir yayın politikası gerçekleştirdiği, o dönemin genç ve gençlik olayları düşünüldüğünde, yayınevinin çocuklara hitap eden ve geleceğin

⁵⁸ Bu eser isimlerine derginin reklamlar bölümünde daha detaylı yer verilecektir.

gençleri olan onları kurtarmaya yönelik bir uğraş içerisinde girdiğinin, çocukları daha küçük yaşta dini, tarihi, milliyetçi duygularla beslemek gerektiğinin savunucusu olduklarının yorumu getirilebilir. “*Neşriyatımızın seri çocuk mecmualarında Alp Arslan ve Kılıçaslan az bir miktar kalmıştır (cilt2,sayı 23,s.1)*” şeklinde bilgilendirici ve reklam niteliğinde ifadeler de yer yer kullanılmıştır.

Hilal yayınevinde çıkan kitapların reklamı haricinde, dergiye yönelik yapılan eleştiriler de konu edinilmiştir ve bunların gerçeği yansıtmadığı üzerinde durulmuştur.

“Mecmuamız aleyhinde sağda solda bazı yalan haberler imal ederek kıymetli okuyucularımızı şaşırtmak isteyen bazı bedbahtlar vardır. Bunu açıkça ve kat'iyetle ifade edelim ki aleyhimize ne bir takibat, ne de bir yasak vardır Bu asılsız haberleri imaledenler başka birideolojiye hizmet ettiklerini okuyucularımızın ittilasına arz ederiz (cilt 2,sayı24,s.1).”

Dergi hakkındaki olumsuz yazıların ideolojik bir maksatla yazıldığı iddia edilmekte ve dergi ile ilgili herhangi bir yasağın olmadığına dikkat çekilmektedir. Dergiye yönelik olumsuz eleştiriler çok sık devam etmiştir ve bu eleştirilere cevaben, editör mesajlarında yer vermeye devam edilmiştir.

“*Bazı kimseler neşrettiğimiz yazı ve kitaplarımızda büyüteçle kabahat arayarak bizim neşriyatımızı gölgelemek istemektedir. Sayfalar dolusu İslam'ın üstün hakikatleri yanında, kendilerince mesele yapmak sevdasına kapılmaktadırlar (cilt 8,sayı 95,s.1).*”

Hilal imzalı yayınlanan kitap ve yazıların gereksiz eleştirilere maruz kaldığı ve bu eleştirilere, başka bir eleştiri yöneltilerek İslam'ın gerçekleri var iken bu meseleler ile uğraşılmasının Hilal, tarafından anlamsız bulunduğu anlaşılan ifadeler yer verilmiştir.

Editör yazıları kısmında burada bahsedilen meseleler haricinde çoğunlukla büyük bir farklılık olmamıştır. Bazen derginin ekonomik durumu, tirajı, mizanpaj özellikleri gündeme getirilmiş bazen de mevcut ay içerisinde olan toplumsal ve siyasal meseleler konu edinilmiştir. Bu bölüm, çoğunlukla editör yazılarının dergi ile ilgili olan kısmından oluşuyor iken toplumsal ve siyasal meselelerin ideolojik bir üslupla gündeme taşındığı yazılar ise aşağıda detayları ile açıklanacaktır.

3.2.2.2.1.1. İdeolojik Söylemler

Derginin başyazılarında, dergiye hâkim olan genel görüşü, siyasi ve sosyal olaylara bakışı ve bu bağlamda ideolojik söylemleri, tespit etmek mümkün görünmektedir. Derginin siyasi duruşundaki kararsızlık tespit edilebildiği gibi dönem içerisinde mevcut

olan ayrılmaya göre sağcı/İslamcı tandansta olduğu da görülebilmektedir. Dergideki bu yazılarda, derginin genel ideolojik politikasını ortaya koymak ve söylem analizi yapmak mümkün olmuştur.

Ülkedeki ve dünyadaki siyasi olaylara kayıtsız kalınmamış ve mevcut editör yazılarında bu durum ile ilgili görüşler kaleme alınmıştır.

“Son zamanlarda siyasi partiler arasında meydana gelen, anlaşmazlık ve sinir gerginliği, ayrıca münakaşalar ve cidaller arttığı, herkesin malûmudur. Bu arada İstanbul ve Ankara Üniversitesi talebeleri, yapılan çeşitli nümayişler sırasında ölü ve 1 yaralı verdiler. Bu hâl çok feci ve can sıkıcı oldu(cilt 2, sayı 14,s.1).”

Siyasi partiler arasındaki anlaşmazlık konu edinilerek gençlik olaylarının artması ve burada gençlerin zarar görmesi dile getirilmiştir. Bu yazı başlığı, birçok yazıdan farklı olarak “Muhterem Okuyucularımız” başlığının üstünde “Yeni İnkılap” başlığı ile çıkmıştır. Burada kast edilen inkılap ise yazının devamı analiz edildikçe askeri darbe ile gelen bir inkılap olduğu anlaşılmaktadır.

“Genel olarak bütün siyaset adamlarımızın gözü dönmüş, ortada yalnız şahsi, kin ve nefret hisleri görünür olmuştur.

Bu durumu, en iyi tetkik eden Türk Ordusunun değerli kumandanları oldu. Siyasetle alâkadar olmamalarına rağmen memleketin zararına yönelen bu muhteris particilik zihniyeti, onların gözünden kaçmıyordu. Bu husustaki fikirlerini her ne kadar o zaman ki devlet büyüklerine anlattılsa da aldırış eden olmadı. Netice, «batan gemide ölüm herkesindir» inancı ile memleketimizi mutlak bir uçurumdan kurtararak; idareyi silahlı kuvvetler ele aldı. Sayın Org. Cemal Gürsel’in başkanlığında MİLLÎ BİRLİK KOMİTESİ 27 MAYIS 1960 tarihinde bütün dünyanın hayranlıkla bahsettiği bu fevkalade işi kansız olarak başarmıştır (cilt 2, sayı 14,s.1).”

Memlekete zarar verdiğini düşündükleri particiliğin Türk ordusu tarafından fesh edilmesi ve Demokrat Parti hükümetinin düşürülmesi ile dergide, neredeyse bir sevinç yaşandığı izlenimi oluşturan ifadeler yukarıda yer verilmiştir. Ayrıca bu olaydan, bütün dünyanın hayranlıkla bahsettiği dile getirilmiştir, oysaki böyle bir darbe girişimi⁵⁹, ülkede demokrasinin işlemediği ve demokrasiyi kaldırma arzusunun olduğu görüşünü oluşturduğu gibi diğer dünya devletlerinde de Türkiye hakkındaki imajı zedelemektedir. Kısacası bu durum, bütün dünyada hayranlıkla karşılanmak yerine Türkiye aleyhi, demokrasi karşıtı bir tutum olduğu için ancak sevinçle karşılanmıştır denilebilir.

---

⁵⁹15 Temmuz 2016’da gerçekleştirilen darbe girişimi de ülkede mevcut olan demokrasiyi yok etmek ve ülke yönetimini ele geçirmek maksatlı yapılmıştır; fakat demokrasi için mücadele edecek bilinçli bir halkın olması ve bu uğurda birçok şehit ve gazi verilmiş olması, bu darbe girişimini püskürttüğü gibi Türkiye’de bir daha darbeye teşebbüs edilemeyeceğinin de açık kanıtı olmuştur.

“Kahraman ordumuzun bu başarısına bütün dünya matbuatı yer vermiş ve sitayişle bahsetmiştir. Ayrıca ileri gelen siyaset adamları durumun elzem olduğunu ve Türk ordusunun tam vaktinde idareye el koyduğunu bildirmişlerdir. Yeni inkılâp hükümetimizi az zamanda bütün dünya devletleri tanımıştır (cilt 2, sayı 14,s.1).”

Aynı yazının devamı olan bu ifadeler ile ordunun yüceltmeye devam edildiği ve siyasetçilerin dahi bu cuntayı desteklediği izlenimi oluşmaktadır. Oysa tarihin hiçbir sahifesinde halkın söz hakkının, demokrasinin yok sayılması, askerinin yönetimi ele geçirmesi kabul edilemez. Derginin en başlarda desteklediği Demokrat Parti lideri Adnan Menderes’i ölüme götüren bu darbeyi, övmesi ve desteklemesi, derginin sürekli siyasi bağlamda politika değiştirdiği ve gücün/güçlünün yanında bir tutum sergilediği düşüncesini oluşturmaktadır. Ayrıca bu durumun yönetimin veya editörün değişmesi ile alakalı bir durum olmadığı, 1980 darbesinde dergide yansıtılan tutum ile anlaşılmaktadır; çünkü mevcut yaklaşım, 80’li yıllardaki yayınlarda da devam etmiştir ve bu sefer, büyük bir coşku ile dile getirilmemiş olsa bile yine de yanlı, taraflı tutum devam etmiştir.

“Yeni askeri yönetim, birinci derecede terör ve anarşinin kökünü kazımak isterken, gençlerimizi kan dökecek bir duruma getiren bu eylemlerin fikrî hazırlık safhalarını oluşturan çarpık ideolojilerin kaynaklarına kadar inmeli, bu zehirli bataklıklar tamamıyla kurutulmalıdır (cilt 18,sayı 211-212,1).”

Eylül 1980’de yayınlanan sayının başyazısında, 12 Eylül 1980 darbesi konu edinilmiştir ve askeri yönetimin, gençlerin ölmesine neden olan ideolojilerin kaynaklarına kadar inmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

“Ülkemiz bir geçiş dönemi içinde bulunmakta, anarşi ve teröre karşı kesin bir mücadele vermektedir. Kahraman Ordumuz, iyi bir gelecek için, bütün gücüyle çalışmakta mutlu bir hedefe hızla yaklaşmaktadır(cilt18,sayı 213,s.1)...”

Sonraki sayılarda da orduya yönelik destek sürmektedir ve ordunun yaptıklarının yüceltilmesi ve desteklenmesinin burada belirtildiği üzere “kahraman” vurgusu ile yapılmış olduğu görülmektedir. 214. Sayıda ise orduya yönelik desteğin, üstü kapalı bir şekilde sürmekte olduğu “Şükürler olsun ki, anarşi ve terörün kara bulutları ülkemizi tamimiyle terk etmek üzeredir. Bu bunalımlı devre muhakkak ki, çok yakın bir gelecekte, güzel günlere dönüşecek, gerçek ve sahte olan birbirinden kesin olarak ayrılacaktır (cilt 18,sayı 214,s. 1).” ifadeleri ile anlaşılmaktadır. Çünkü askeri yönetimin olduğu dönemde, kaleme alınan bu söylemler, ülkedeki anarşinin azaldığını belirterek, bunun da asker sayesinde olduğuna inanıldığı görüşünü oluşturmaktadır. Dönem içerisinde yaşanan toplumsal kargaşanın ya da saplantılı ideolojik ayrışmanın

neticelerinin ağır olması sebebiyle birçok kurum/kuruluşun ya da kişilerin böyle bir arzu içerisinde olması anlaşılır bir durum olarak yorumlanabilir. Fakat toplumsal düzeni, askerin yönetimi ele geçirerek yapmaya çalışması kabul edilemez, aksineyönetime, asayiş desteği vererek yapması olması gereken bir durum olduğu düşüncesini oluşturmaktadır. Askerin her türlü sorunu çözeceği, kargaşayı bitireceği yönündeki inanç, derginin başyazılarında çok sık ortaya çıkmış, derginin, inceleme konusu edinilen yirmi yılda iki kez gerçekleştirilen askeri darbeyi desteklediği imajını oluşturmuştur.

Derginin incelenen ilk sayılarından itibaren dile getirilen bir amaç, dava ve ideoloji için uğraş verildiği anlaşılmaktadır. Bu dava ve amaç uğruna, sürekli çağrıda bulunulmakta ve gerçekleştirilen çalışmaların bu niyetle yapıldığı ifade edilmektedir.

“Bizim davamız Allah’ın dinini bütün insanlara anlatabilmektir. Bunu da elden geldiği kadar, her türlü şahsın ve gurubun üstünde kalmak suretiyle yerine getirmeye çalışıyoruz (cilt 6,sayı 66,s.1).” Bahsi geçen davanın din uğruna yapıldığı ve dini, bütün insanlara anlatmak maksatlı gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu “davamız” sözcüğü zamanla “ideolojimiz” söylemine dönüşecek olsa da en başından itibaren belli ideolojik temellere dayandırılarak bir amacı gerçekleştirme arzusunun var olduğu izlenimi oluşmaktadır.

“Hilal yenilik olarak davanın edebiyatını da kurmak azmiyle teşebbüse geçmiş ve ehil kalemlerin riyasetinde bir edebi sahife açmıştır. Gayret bizden, tasvip sizden, Tevfik Allah’tan aziz okuyucum (cilt 2, sayı 22,s.1).”Dergide, aynı dava kapsamında, aynı amaç uğruna yazan yazarların yazıları ile edebi bir sahife oluşturulmaya çalışıldığı belirtilmiş; fakat yapılan incelemelerde diğer sayılardan farklı ya da özel kabul edilecek bir içerik söz konusu değildir. Burada “davanın edebiyatı” söylemi davanın insanları, yazarları tarafından gerçekleştirileceği için aynı hedefte birleşmiş yazarların yazılarına dergide yer verildiği düşüncesi oluşmaktadır.

“İmkânlarıyla mecmuayı çıkarmayacak bir vaziyette iken, sahibini davası adına İslam âleminde aylarca karış karış dolaştıracak, mecmua ve kitaplar yayınlayacak imkanı nereden bulabiliyor? Bazı solakların olduğu gibi, kendisini de besleyen karanlık kaynaklar mı mevcut?Hayır ve haşa! Daha açık konuşalım: yayınevimizin bütün bu masraflarını karşılayan atadan tevarüs ettiği birkaç avuç ziraatıyla bizzat Salih Özcan’dır (cilt3,sayı40,s.1).”

Derginin birçok yayınında ekonomik sıkıntılarının olduğu sürekli gündeme taşınmış, nasıl önlemler alınabileceği tartışılmış, okurların daha fazla duyarlı olması gerektiğine

vurgu yapılmıştır. Dergi, kendi imkânlarıyla yayın yapamayacak durumda iken, ekonomik durumu iyi olan Salih Özcan'ın katkısıyla çıktığı belirtilmiş ve bu konudaki yanlış kanaati, yok etmek adına gerekli açıklama yapılmıştır. Buradaki alıntıyı ideolojik kılan ise “solaklar” ifadesinin kullanımı olmuştur. Solcu, sosyalist görüşlü yayınların kast edildiği ve onları besleyen karanlık kaynakların var olduğu, bu söyleme vurgu yapılarak dile getirilmiştir.

“İşte bizde vazifeyi yerine getirmeye gayret sarf ediyoruz. Bunu yaparken hiçbir şahısla ve hiçbir gurupla doğrudan doğruya alakadar olmuyor, meseleleri ve meselelerin çözüm yolunu hiç taviz yoluna sapmadan İslam nizamında göstermeye çalışıyoruz. Kâinat çapında bir ideolojinin temsilciliği, sanıldığı gibi kolay bir iş değildir (cilt 6,sayı66,s.1).”

Amaçlarını yerine getirmeye çalışırken belli bir grup ya da şahısla bağlantı kurulmadığının belirtildiği bu alıntıda, amaçlarının, meseleleri taviz vermeden İslam çerçevesinde çözmek olduğu dile getirilmiş ve “kainat çapında bir ideolojinin temsilciliği”nden bahsedilmiştir. Oldukça iddialı ama buradaki savı destekler düzeydeki bu söylem, derginin aşırı ideolojik yaklaşımının var olduğunu ve bunu yaparken sadece Türkiye'nin baz alınmadığı, aslında hedef kitlesinde Müslüman halkı bulunurken, bu hedef kitlesine gerekli bilgiyi tüm dünyadan, İslamiyet odaklı bütün yayınlardan ve söylemlerden edinmeye çalışmış olduğu gerçeğini de ortaya koymaktadır.

“Bir ideoloji de fikir ve inanç binası olduğuna göre meydana getirecek fikir cüzlerini tefrik etmek ve onları yerli yerine koyarak uğruna yaşanacak veya ölünecek ideal dünyayı kurmak gerekir. Evet, idealistliğin en basit şartı budur ve bu basit şartı yerine getiremeyen kimseler fikir piyasasına mal süremezler.

Hâlbuki ki Türk piyasasını bu en basit şartı yerine getiremeyen, daha acıklısı, böyle bir şartın yerine getirilmesi gerektiğini bile idrak edemeyen fikir kalpazanları kaplamıştır (cilt6,sayı 67,s.2)...”

Fikir ve inanç binası olarak ideolojinin tanımlandığı “Asıl Muhtaç Olduğumuz” başlığıyla çıkan “Hilal” imzalı bu yazıda, idealist olmanın şartı, ideolojiler uğruna yaşanacak ya da ölünecek dünyayı inşa etmenin gerekli ve bunun basit bir şart olduğu mevzu edilmiştir. Bu şart doğrultusunda ancak fikirlerin üretilebileceği; fakat bunun öneminin farkında olmayan insanların var olduğu belirtilmiştir. Burada ideolojiyi aşırılık boyutuna taşıyan söylemlerin olduğu görüşünden hareketle, bu söylemlerin ölüm etrafında birleştirildiği anlaşılmaktadır. Bir idealistin, ideolojisi uğruna ölümü dahi göze alabileceği/almaması gerektiği yönünde gizli bir mesajın satır aralarında var olduğu düşüncesi oluşmaktadır.Şubat 1967’de yayınlanan bu sayıdaki mevcut ifadeler, dönemin toplumsal ve toplumun ruhsal süzgecinden geçirildiğinde, toplumsal huzurun pek

sağlanmadığı, özellikle 1968 gençlik hareketlerinin⁶⁰ zeminini hazırlayan olayların ve gençler arasında ayrışmaların yaşandığı sıkıntılı bir evre olduğu için kışkırtmaya yönelik olduğu kanaati oluşturabilmektedir. Çünkü derginin, hedef kitlesinde gençler⁶¹ olduğu gibiyazarları arasında da çok fazla genç⁶² vardır. Tabii söz konusu olan hedef kitle, İslamcı/milliyetçi tandansta değerlendirilebilir ve bu söylemlerin, bu grup için çağrı niteliğinde olduğu iddiası öne sürülebilir.

Bu bağlam kapsamındaki söylemler, daha şiddet içerikli ve ayrımcılık yaratmaya/ayrıştırmaya yönelik söylemlere dönüşmeye başlamıştır ve söz konusu mesajlar, belli bir ideolojiyi empoze etme amacına dönüştüğü izlenimini oluşturmaktadır.

“Senden olanı ve olmayanı her zamankinden daha çok tefrik edebildiğin bu devir, bil ki; yeni ve büyük bir ufku şafak sökme anının arifesidir...(cilt 2,sayı24,s.1)”

Editör söylemlerinde, ırkçı ifadelerin kullanıldığı hissini uyandıran bazı söylemler bulmak mümkündür. Burada geçen ifadeler de bu söylemlere örnek oluşturmaktadır; çünkü senden olan ve olmayan ifadeleri halkı, gençleri ayrıştırmaya yönelik yazılmış ifadeler olduğuna inanılmaktadır. Birlik ya da beraberlik duygusunu, farklılıkların olabileceğini mühim olan toplumsal huzur ve ferah için toplumsal saygının olması gerektiğini vurgulayacak ifadeler kullanılmaktan ziyade farklılıklara, ayrıştırmaya yönelik ifadeler kullanılmış olduğu görülmektedir.

“Seni duyan, seni söyleyen: derdini dert edinmiş senin müdafilerin, bugün senden vefa görmezlerse; öz ilim ve ruh kapılarının kapanış gıcirtısını da hayaldir sanma... Sana en çok ihtiyaç olan bu zamanda sen ne yapıyorsun (cilt2,sayı24,s.1)”

“Sen” hitabı ile hedefte olanın kim olduğu sorusu oluşsa bile, kast edilenin aynı görüşü paylaşan, aynı yaklaşımı benimseyen dergide bahsi geçtiği gibi Müslüman, dindar nesil olduğu anlaşılmaktadır. Sert, düşündürücü, fikir birliği olan insanları eleştirmeye, vicdanen huzursuz etmeye yönelik sözlerdir. Çünkü burada amaç, aynı görüşte olan

---

⁶⁰ 1968 Gençlik hareketinin detayları ve Türk tarihi açısından toplumsal ve siyasal boyutları, önceki bölümde bütün hatlarıyla anlatılmaya çalışılmıştır.

⁶¹ Gençleri konu edinen, onları hedefe alan, özellikle “Gençlere Hitap”, “Genç Kızlara Öğütler”... başlıkları ile çıkan birçok yazının var olması derginin aslında gençleri ve gençliği oldukça önemseydiğini gösterdiği gibi dönemin hassasiyetinin de gençler etrafında birleştiği algısını da oluşturmaktadır. Bkz. Hilal Dergisi cilt 2,sayı 25; cilt 5,sayı 57 vs..

⁶² Genç insanlara dergide yazmaları yönünde çağrıda bulunulmuştur; hatta lise öğrencilerinin yazılarına, şiirlerine yer verildiği görülmektedir. Gençler ile ilgili yazılan bölümde detaylar aktarılacaktır.

insanların aynı safta toplanması ve birbirine destek olması yönünde bir çağrıda bulunmaktadır. “Seni duyan, seni söyleyen” ifadeleri “seninle aynı mücadeleyi veren, derdini dert edinmiş insanlar” yani bu uğurda yazanlara, öğretenlere, mücadele verenlere destek olmalı, sahip çıkmalısın mesajı verilmektedir. Tabii ki bu uğurda, bu amaç için yazan Hilal dergisinin de bu katkıları hak ettiğine dair bir söylemin gizli olduğunu düşünmek mümkündür.

“Muhterem okuyucu, seni sana bırakmama cenginde, iftihar duyarak sürümlerinin bilmem kaç yüz bin olduğunu söyleyenlere, söz hakkı vermemek senin elinde değil midir? Bu yarışta senin tarafının geri kalmamasına sende hizmet etmeli, himmet etmelisin. Kendi neşriyatını okumanı ve okutmanı diliyoruz (cilt2,sayı24,s.1).”

Hilal dergisinin okur desteği aradığı yönündeki görüşü doğrular nitelikteki bu alıntı, “sen, senin” ve “kendi neşriyatın” gibi söylemleri ile hem ayrımcılık yapmış hem de belli bir tarafta olmanın gerekliliğini vurgulamıştır.

“... Bizler artık şuna kaniiz ki bütün varlığıyla kendisini saklamaya lüzum hissetmekte olan köksüz ve solak ideoloji, bugün ona karşı olan muktedir davamızla herc-ü merc edilip saf dışı bırakılmazsa; gebertilmezse... Hepimiziçin zulmet, madde ve mana kapılarımızı demir ağlarla örecektir (cilt 3, sayı 30,s.1).”

Kendi davalarının doğruluğundan emin bir şekilde başka davalara, ideolojilere karşı açılmış bir mücadelenin yazıya dökülmüş halini, bu ifadelerden okumak mümkündür. Solak ideoloji ile kast ettiği sosyalist ideolojiyi, tam manasıyla ortadan kaldırmak gerektiği savunulmaktadır. “Solak” kelimesinin sık kullanılarak böyle bir ifadeye yer verilmesi, karşıt ideolojiyi küçümsemeye yönelik bir yaklaşım olmuştur.

“Biz hal-i hazırda bu mücadelenin kalem ve kültürle kazanılacağına eminiz. Cemiyetin, ideal olan; istenilen kültür ile teçhiz edilmemesine evvel fikrin, zafer bulacağına inanmıyoruz (cilt 3, sayı 30,s.1).”

Söz konusu ideolojilerini yaymanın en iyi yolu olarak kültürlü okurun ön planda olduğu ve onlar sayesinde verilen bu mücadelenin kazanılacağı yönündeki savdan hareketle anlaşılmaktadır ki dönemin insanları okumaya meyillidir; fakat dergi bu mücadeleyi kalemlle kazanalım derken yayınladığı yazılar ile sadece kalem mücadelesi olmaktan çıkarmış, şiddete, savaşıma yönelik çağrılarda bulunan, halkıyleme geçirebilecek nitelikteki yazılar yayınlamıştır.

“Bütün dünyayı dehşet havası sararken, bu dehşet havası bizimkilere de sıçradı. Eskiden isteklerini bazı sebeplere dayandırarak, kendilerini haklı çıkararak bazı sloganlar buluyorlardı. Şimdi onlar da kalktı. Açık ve seçik olarak, gerçek isteklerini açıklamakta, hiç

bir mahzur görmüyorlar. Sosyalizm değil. Eskiden Sosyalizm diyorlardı. Şimdi Leninizm, Marxizm, Maoculuk diyorlar. Onların fikirleriyle titizlenen bu azınlık, bunları açıkça ve meydanlarda, fakültelerde zapt ettikleri yerlerde söylüyorlar. Bunlar, esas söyleyenlerin gölgeleridirler. Söylenenleri geride. Bunlar gölgeleri. Gölgenin sahibini bulmak gerek. Devlet kuvvetlerine açıkça silahla karşı çıkacak derecede aşırı hareket edenler, bir gün halkın mukaddesatına da aynı tecavüzü yapacaklardır. Bu azgınlığın yaptıkları bu hareket, kendilerine kalmayacaktır. Devlete silahla karşı çıkmalar, banka soymalar, anarşi çıkaranlar, iş yerlerini çalıştırmayanlar. Adam öldürenler, kimseye tahsil yaptırmayanlar yanında, bir de Kur'an ve dini eserler okuyanlar var. Biri sağcı, diğeri solcu. Yukarıda saydığımız eşkıyalarla eşit sayılıp, yakalanmalarını Müslüman Türk halkı hiçbir zaman affetmeyecektir. Eşkıya ve Kur'an okuyan. İşte iki düşman yan yana, siz gerisini tahmin edin. Hakkın emri er—geç tecelli edecektir (cilt 10,sayı 114,s.1).”

İdeolojik ifadelerin yoğun olduğu 1971 yılında yayınlanan bu sayıda, önceki sayılar ile kıyaslayınca üslup ya da düşüncelerin aktarımı bağlamında bir değişiklik olmadığı, aksine daha fazla öfke ve kin dolu bir üslubun kullanıldığı tespit edilebilmektedir. Ayrıca sağcı/solcu ayrımını dile getirmiş ve kendi gruplarını sağcı kesime dâhil etmiştir. Sağ ve sol grup arasında bir kıyaslanmanın yapıldığı bu kısımda, sağcı grup Kur'an ve dini eserler okuyan kesim olarak kabul edilirken, solcu grup ise eylemler yapan, taşkınlıklar, anarşi çıkaran grup olarak nitelendirilmektedir. Ve bu iki grup, birbirlerine düşman olarak belirtilmekte ve sağcı grubun da onlar gibi kabul edilip yakalanmaları şiddetle eleştirilmektedir. Yine ayrıştırmaya, ötekileştirmeye, tarafları birbirlerine düşman kılmaya yönelik söylemlerin yoğun olduğu bu ifadeler, kışkırtmaya ve iki grup arasındaki ideolojik uçurumun daha fazla olmasına sebebiyet verecek yönde kullanılmıştır.

Dini bir dergi olması neticesiyledini yayma, din ile siyasi ideolojik yaklaşımları açıklama gibi birçok vazifeyi üstlenmiş olan derginin editör mesajlarında sıkça dile getirilen bir durum vardır ki o da kurtuluşun ancak İslam ile olacağıdır.

“Siyasi keşmekeşler devam ederken, içtimai dertler onulmaz bir yara haline gelirken, ahlak sukuta uğrarken, insanlık bunalımlar geçirirken, gençlik buhranlar içinde yüzerken ve topyekûn bir beşeriyet kıblesini şaşırılmış bir ibre gibi sağa sola zikzak yapıp dururken, şu gerçek tarihi seyri içinde bir kere daha vuzuha kavuşmuş oluyor: İNSANLIĞIN GERCEK KURTULUŞU, HAKİKİ SAADETİ ANCAK VE ANCAK HAK NİZAM OLAN İSLAM İLEDİR. (cilt 10,sayı 131-132,s.1).”

Bu görüş, sıklıkla dile getirilmiş ve İslamiyet'in üstünlüğü, hakiki gerçekliği anlatılmaya çalışılmıştır; fakat dergideki bu amacı, naif bir amaç olarak değerlendirmek mümkündür. Çünkü derginin, İslamiyet'i, İslamiyet'in güzelliklerini anlatmak gibi iyi bir niyet ile kurgulanmadığı, İslamiyet'i temelde saplantı düzeyine taşıyacak kadar ideolojik yaklaşımların ve bu bağlamda söylemlerin olduğu, kaçınılmaz bir gerçeklik olarak ortaya çıkmaktadır.

Derginin, dönemin ideolojik açılımlarını açıkça eleştirmek, onlara karşı bir savunma mekanizması geliştirmek gibi başka bir amacının var olduğu da editör söylemlerinde tespit edilebilmektedir.

“Hilal bu sayısıyla mili birliğimizi parçalamak isteyen Moskof uşağı Komünistlerin peçelerini kaldırmağa başladı Bundan böyle bukalemun gibi her renge giren mahlukların asıl renklerini Hilal size anlatacaktır.

Komünistlerin sanat deyince, İktisat deyince, Sosyal adalet deyince neler demek istediklerini basit bir ifade ve herkesin anlayacağı bir lisanla anlatacağız (cilt3,sayı 29,s.1).”

İfadelerden de anlaşıldığı üzere dergi, bu sayı itibari ile daha yoğun bir şekilde komünizmi açıklayacağını ve komünistlerin sanat, iktisat, sosyal adalet gibi kavramlardan neler anladıklarını açıklamayı amaçladıklarını belirtmiştir. Aslında bu durum, dönemin toplumsal ruh hali göz önüne alındığında iyi bir plan olarak görünmektedir; fakat ilginç olan, bu söylemlerde “Moskof uşağı”, “mahluklar” gibi nefret içerikli söylemlerin dile getirilmiş olmasıdır. Aslında dergi okuru, dergiyi zaten kendi dinsel duygularını ya da dini ideolojisini beslemek maksatlı ediniyordu; fakat editör mesajlarında, okurun daha dergiyi okumadan, bu konu üzerine yazılmış yazıları incelemeyen, ön bir öfke, nefret ve yargı ile okuma eylemine başlamasına sebebiyet verecek tarzdaki ifadeleri, okura kendi düşüncelerini empoze etme ve okuru zaten düşünmeden, söz hakkı olmadan, önyargılı okumaya sevk etmek olarak yorumlanabilir.

“Komünistler, hangi kostüm içinde bulunurlarsa bulunsunlar ve ne kadar fikir ayrılığı belirtirlerse belirtsinler, yine de birbirlerinin yardımcısı durumundadırlar. Ayrılıkları hep sunî ve yapmacık sebeplere dayanmaktadır, Çünkü, hepsi kökte birleşmekte ve ayın batıldan beslenmektedir. Böyle olduğu için de onlar bir teşkilât gibi görünmemektedir ve herhangi bir meselede derhal cephe beraberliği kurabilmektedir. Ama biz böyle bir imtiyazdan mahrumuz, İçinde yaşadığımız hayatın gerçekleri bizi müthiş bir baskı altında tutmakta ve bütün müesseseler aleyhimizde işlemektedir. Bu kadar aleyhte şartlarla birlikte, birde gideceğimiz yolda sayısız ayrılıklar olursa ve milliyetçiliğin manası binbir parça haline getirilirse bu mücadelenin sonunun ne olacağı üzerinde hiç şüpheye düşmemek gerekir (cilt6,sayı 67,s.2).”

Komünizmi savunan kişilerin, aralarında fikir ayrılığı yaşadıkları fakat bu fikir ayrılığının yapmacık olduğu dile getirilmektedir ve onlarda her zaman bir dayanışmanın mevcut olduğu anlatılmaktadır; fakat kendilerinde böyle bir durumun olmadığı, ayrışmanın olduğu ve aslında bundan kaçınmak gerektiği vurgulanmaktadır. Bu vurgunun, komünizm üzerinden yapılması ise derginin zaten en büyük mücadelesinin komünizme karşı olduğunu, aynı zamanda onlardan örnek vererek, dindar, Müslüman kesimin de birlik içerisinde olması gerektiği anlatılmaya çalışılmaktadır.

“Yıllardan beri portrelerini çizgilerle ve kalemle belirtmeye çalıştığımız solun plan üstü plan hazırlamaya giriştikleri son günlerdeki Türkiyemiz’de Ebulcehilvari hareketlerini tekrarlamaya başladılar. Hakikatle zıt ve gecenin katran misaline benzer bir sloganla, tekrar suyun yüzüne başlarını çıkardılar (cilt 9,sayı 99,s.1).”

Sol grubun bir plan içerisinde olduğu belirtilerek bu grubun davranışları, İslam karşıtı olarak ömrünü geçirmiş olan Ebülcehil’in⁶³ hareketlerine benzetilir.

“Memleketin temelinde bomba koymak için ellerinden geleni yapan ve içtimai, siyasi, iktisadi ve ilmi planlarımızı alt üst etmeye teşebbüs eden solcu züppelerin, satılmış kalemlerinin, kızıl komünistlerin, sahtekar düzenbazların eserleri, serbestçe ve vitrinlerde renk renk asılıyor ve sokak başlarında sergi ediliyor, bunlar serbest satılırken, sırf ilmi, dini ve ahlaki olan eserimiz toplatılıyor (cilt 9,sayı 99,s.1).”

Sosyalizm temsili eserler, serbestçe satılıyor iken dini içerikli eserlerinin toplatılmasını eleştiren bu ifadelerde, hakaretvari, öfke ve nefret kapsamlı söylemler dile getirilmiştir. Editörün nefret dolu sözleri, okuru direkt etkisi altına almayı zaten başaracak nitelikte görünmektedir.

“Komünizmle ve onun yavrulan olan yıkıcı propaganda vesilesi diğer izm’lerle mücadele ancak fikirle olabilir. Okuyucularımızın Hilâl ve emsali Milliyetçi, mukaddesatçı dergi ve gazeteleri yaymakla mücadelelerini en iyi şekilde yapmış olabilirler.Bu bakımdan bütün okurlarımıza Hilâli yaymalarını davet ediyoruz.Gayret bizden, tasvip sizden hidayet Allah'tandır aziz okuyucular (cilt2,sayı26,s.1).”

Etkili bir üslup kullanan editör, birçok sayıda olduğu gibi yine komünizmi konu etmiş ve bunlarla mücadele etmek gerektiğine dikkat çekerek kendi ideolojilerini öne çıkarmaya yönelik tavsiyelerde bulunmuştur. Mücadelenin fikir ile yapılabileceği yönündeki yaklaşım oldukça etkili olmasına rağmen, fikrin, kin, öfke ve nefret ile besletilmesinin bireysel ve toplumsal zararlarının olacağı ihtimali gözden

⁶³ Yaklaşık 570'te Mekke'de doğdu. Asıl adı Amr olup Kureyş İn Mahzûm koluna mensuptur. Ebü'l-Hakem olan künyesi İslamiyet e düşmanlığı sebebiyle Hz. Peygamber tarafından Ebü Cehil şeklinde değiştirilmiştir. Darünnedve üyesi olan Ebü Cehil, Resül-i Ekrem'in davetine başından beri karşı çıkmış ve Müslümanlar aleyhinde hazırlanan bütün komplolarda yer almıştır. Velid b. Mugire ile Ebü Cehil, kendi kabilelerine mensup olma- . yan birinin peygamberliğini hazmedemedikleri için Hz. Muhammed'e inanmayacaklarını açıkça söylemişlerdir (<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c10/c100109.pdf>).

kaçırılmaktadır. Hilal dergisini yaymaya yönelik davetin ise sürekli anımsatılması, derginin maddi sıkıntılar sebebiyle daha fazla okura ulaşma ve derginin olanaksızlıklardan ötürü yayınlanamama ihtimalinin oluşmasının önüne geçmeve İslami ve milliyetçi bir tutum sergileyen Hilal'in diğer ideolojilerle mücadele etme arzusunun var olması olarak ihtimaller sıralanabilir.

Hilal okurlarının zaten dini hassasiyetleri olduğu kabul edildiğinde, “Hilal'den Mektup” kısımlarında, dergi okurunun/okurlarının, dergiyi daha okumadan editör mesajlarında hassas duygularını kışkırtmaya yönelik ifadeler ile karşılaşması,zaten olumsuz bir önyargı edinmelerine sebebiyet vermektedir. Bu söylemlerin halkı, özellikle gençleri birleştirmeden ziyade ayırıştırmaya yönelik “öteki-beriki”, “biz-onlar” gibi ifadeler ile donatılmış olması okurda belli kalıpların oluşmasına da olanak sağlayacaktır. Buradaki söylemler ile kişiyi yönlendirme, dini manipüle etme vasıtasıyla yapılmıştır, denilebilir.

3.2.2.2.1.2. Portre Yazıları

Derginin portre yazıları kapsamında Mevdudi, Seyyid Kutub, Hasan El Benna gibi kişilerin tanıtımına ve dergi içeriğinde de onlardan çeviri yazılara oldukça fazla yer verilmiştir. Derginin bu kişilerin tanıtımına fazlasıyla yer vermiş olması tesadüfi bir karar değildir. Çünkü bu kişilerin İslami bilgileri oldukça geniş görülmüş ve İslamiyet'i anlatma tarzları, dergideki üslup ile benzerlik göstermiştir. Dergide bu isimlere çok yer verildiği şöyle dile getirilir;

“Ebul Ala El Mevdudi, büyük şehit Seyyid Kutub, yine şehit Muhammed Kutub, alim Menna Kattan ve diğer İslam alimlerinin kalemlerinden aktarmalar yaparak İslam'ı anlatmaya çalıştık (cilt6, sayı 72, s.1).”

Dergide zikir edilen bu isimlerin birkaçının ortak özelliği ise İslam ile ilgili saplantılı dini fikirlerinden ötürü idam edilmiş olmalarıdır.

3.1.3.2.2.1. İdeolojik Değerlendirme

Mevdudi, dergide en çok bahsedilen, eserleri ve makaleleri Türkçeleştirilen kişilerden birisidir.Hindistan'ın güneyindeDeccan, Avrangodab'da doğan ve gazeteci olarak mesleğe başlayan Mevdudi, yaklaşık on yıllık gazetecilik hayatı boyunca içinde yaşamış olduğu toplumun ve dünyanın çeşitli yerlerindeki Müslümanların sorunlarını yakından görerek bu konularda görüşlerini açıklama imkanı bulmuş, Hindistanlı Müslüman liderlerle tanışmıştır (Ata,2006:2).Mevdudi din hakkındaki görüşlerinde saplantılı

tespitlerde bulunmuş, şeriatı dinden ayrı hiçbir şekilde değerlendirmemiştir. Ona göre vahyin tarih boyunca değişmeyen içeriğini oluşturan din iken dinin değişmeyen içeriğini de şeriat oluşturmaktadır. Zaman ve mekana bağlı olarak şeriatın değiştiğini kabul etmesine rağmen başka bir peygamber önceki şeriatı değiştirmede müddetçe şeriatın da değişmeyeceğini iddia eden görüşleri vardır (Ata,2006:70). Günümüzde fazla kabul görmeyen Mevdudi, dini saptırdığı⁶⁴, İslam'ı kendi din anlayışına göre şekillendirmeye çalıştığı yönünde iddialar da vardır. Ayrıca Mevdudi'nin "İslam hakları ve adalet diye bağırarak ihtilal çıkarma sevdasına"⁶⁵ düştüğü de dile getirilen görüşler arasındadır.

"Mevdudî bölge milliyetçiliği fikrini şiddetle reddetti. Coğrafi hudutlara göre Hintlileri ve Müslümanları bir millet olarak addetmenin yanlış olduğunda ısrar etti. Müslümanların farklı ideoloji, yaşayış ve inançlarının tevliid ettiği fazilet dolayısıyla ayrı bir varlık olduklarını söyledi». Müslümanların ideolojik taraf olarak ırk, renk, memleket ve dil hudutlarının üzerinde tutulması gerektiğini açıkladı. Ona göre Müslümanlar İslâmiyet prensiplerince bir millet olmaktan daha çok beynelmileldi (cilt2, sayı 18,s.19)."

Dergide yer verilen Mevdudi'nin görüşlerinden kısa bir kesit verilerek, Müslümanlar hakkındaki düşünceleri okunmaktadır. Mevdudi'nin söylemlerinin de tam manasıyla ırkçı ve ideolojik söylemler olduğu anlaşılmaktadır. Müslümanları farklı bir kategoriye koyarak onların ayrı bir varlık olduklarının belirtilmesi, kendi ideolojileri kapsamında Müslümanları kutsal kılmak ve ideolojilerinin onları kıymetli yaptığına vurgu yapmak amaçlı olduğu düşüncesini oluşturmaktadır. İnkılapçı Mevdudi, başlığı açılarak ise Mevdudi övülmüş, onun fikirlerinin Hint yarımadasındaki insanların, entelektüel olmalarına katkı sağladığı yazılmıştır. "Yazıları, kitleler halinde insanın düşüncelerini, görüş zaviyelerini, hareket tarzlarını ve metodlarını değiştirdi. Umumi efkârda İslam nizamı ve İslam devleti fikrini yarattı (cilt2,sayı 18,s.19)."Mevdudi'nin yazılarının inkılap niteliğinde olduğu ve İslam düzeni ve İslam devleti hakkında yol gösterici etkisi olduğu belirtilmektedir.

---

⁶⁴ Bu konu ile ilgili farklı görüşlerde olan hocaların videolarına youtube üzerinden ulaşmak mümkündür. Cübbeli Ahmet Hoca, Mevdudi'nin görüşleri üzerine olumsuz eleştirilerde bulunuyor iken Alparşlan Kuytul'un daha olumlu düşünceleri mevcuttur.

⁶⁵ "Mevdudi ve Sapık Görüşleri" üst başlığı atılarak "Cahilliğin Zirvesinde Mezhepsiz Devrimci Mevdudi" başlığına da yer verilmiş ve Mevdudi'nin ilminin olmadığı, siyasete çok fazla karıştığı ve ihtilale götüreceği çağrılarda bulunduğu anlatılmıştır. <http://www.ihvanlar.net/2012/08/31/mevdudi-ve-sapik-gorusleri/>, erişim tarihi,23.02.2017

Mevdudi'yi tanıtıcı nitelikteki yazılara dergide yer verilmeye devam edilmiş, Mevdudi'nin makaleleri⁶⁶ de Türkçe 'ye çevrilerek yayınlanmıştır.

Dergi sayfalarında en sık rastlanan ikinci isim ise Seyyid Kutup'tur. Mısırlı yazar ve düşünce adamı olan Seyyid Kutub, Kahire Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalışmış ve burada verdiği dersler esnasında İslami düşünce üzerine görüşlerini belirtmiştir. Aksakal'ın iddiasına göre Mevdudi (1903-1979) istisna tutulursa, hiçbir İslamcı ideolog, hem kendi dönemi ve hem de kendisinden sonra gelen nesiller üzerinde Seyyid Kutub kadar etkili olamamıştır. Kutub'un çalışmaları Arapça orijinalinden Türkçe, Farsça, Malayca, Urduca, İngilizce, Fransızca ve Almanca başta olmak üzere çok sayıda dile çevrilmiştir (Aksakal,2015:65). Bu sayede birçok Müslüman, Seyyid Kutub'u tanıma, okuma ve düşüncelerini benimseme veya sorgulama fırsatını edinmiştir. Kutub'un düşüncelerinin dünya üzerindeki birçok İslamcı hareketi, olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkilediği, onun düşüncelerinden en çok İslamcı militanların etkilendiği belirtilmektedir (Aksakal,2015: 65-66). Kutub, Arap dünyasındaki en etkili kuruluş ve siyasi parti olan Müslüman Kardeşler Cemiyetine katılmış ve bu cemiyetten hiç ayrılmayarak burada verdiği mücadele sonucunda idam edilmeyi göze almıştır. Yaşadığı dönem içerisinde etkisinden ziyade idam edilmesinden sonra etkisi daha da artan Kutub hakkındaki görüşlerde Mevdudi'de olduğu gibi, günümüzde olumlu ve olumsuz yönde olmuştur.

Dergide Seyyid Kutub, "20. Asırda MüslümanınKaderi: Seyyid Kutub Nasır'ın Zindanında", "Gülerek Ölüme Gidenin Kan Bedeli Yahudi Önünde Düşülen Aşağılık Durumdur" gibi başlıklarla çok sık kapak konusu edinilmiş, hakkında tefrikalar ve çeviri yazılarına da yer verilmiştir. Fatih Uğurlu, "Günümüz İslâm Âlimleri Türkiye'ye Hilâl Dergisi ile Girdi" başlıklı yazısıyla Seyyid Kutub'un idam edilmesinin Hilal dergisinde nasıl yankı bulduğunu şöyle dile getirmiştir;

"Ve Seyyid Kutub'un şehid edilmesiyle birlikte Hilâl bütün sayfalarında canhıraş bir feryat yükseltir. "Bu zulmü tüm dünya ülkeleri kınamalıdır ve zalim Nasır'dan hesabı sorulmalıdır". Şehid Seyyid Kutub hakkında dünyada yayınlanan tüm yazılar çevrilerek Hilâl'de yayınlanır. Hilâl, Seyyid Kutub'a son görevini eksiksiz yerine getirmektedir. Ardından Müslüman Kardeşlerin diğer şehitleri... Abdülkadir Udeh, Hasan El Benna ve

---

⁶⁶ Bu makaleler, tüm hatları ile olmasa da, ideolojinin nasıl yansıtıldığı ve bu yazılarda nasıl bir ideolojinin hakim olduğu gözüyle okunmuştur ve çeviri yazıların konu edinildiği bölümde kısaca değinilecektir.

yüzlere kürek mahkûmu ve müebbet. Hilâl, bu acıları yüreğinde hisseder ve okuyucusuyla aynı acıları paylaşır (Uğurlu,1986: 40).”

Seyyid Kutub’un vefatının Hilal dergisinde nasıl duygusal yankı bulduğu ve Seyyid Kutub’un bu dergi için oldukça önemli olduğu mevcut ifadelerde imlenmektedir.

Dergide adı en çok zikir edilen ve çeviri yazılarına yer verilen bir diğer kişi ise Hasan El Benna’dır. Müslüman Kardeşler cemiyetinin kurucusu olan Benna, ilk eğitimini cami imamı olan bu sebepten çevresinde saygın bir imajı olan babasından ve ailesinden almış, sonraki eğitim hayatında ise nitelikli bir eğitime tabi tutulmuş ve yükseköğrenim yıllarında yaşadığı deneyimlerden dolayı aşırı özgürlüğün ahlaki bir çöküş getirmiş olduğunu, modernizm adı altında insanların gün geçtikçe dinden uzaklaştıklarını düşünmeye başlamıştır (Pınar,2015:136). Bu uğurda uğraş vermeye başlayan Benna, öğretmen olduktan sonra kahveleri dolaşarak halka, dini meseleleri ve bir yozlaşmanın yaşandığını anlatmayı denemiş, amacında başarılı olmuş ve bu uğraşların sonucunda dini anlatmak ve Müslümanları içine düşmüş oldukları kötü durumdan kurtarmak düşüncesi ile bu cemiyeti kurmuştur (Pınar,2015:137). Siyasi etkisi Mısır halkı arasında git gide artan bu cemiyet, hükümet tarafından tehdit olarak algılanmış, akabinde ise Benna, bir suikast girişimi ile öldürülmüştür.

Hilal Dergisinde, “Seçmeler: Davalara Karşı Durumumuz”, “Gençlere İthaf Olunur: Gençlere Hitap!”, “Sina’da”, “Nur’a Doğru” gibi Hasan El Benna imzalı yazılara sıklıkla yer verilmiştir.

3.2.3.2.3. Din, Siyaset ve Gençlik Temalarının Yerli Yazılarla İşlenmesi

Hilal dergisinin ideolojik yaklaşımı en çok din, siyaset ve gençlik temaları etrafında şekillenmektedir ve bu konuları ele alma yöntemi, bu konular üzerine yazan kişilerin üslubu ve bir ideolojiyi yayma çabalarının var olduğu görüşü, dergide yayınlanan makalelerden anlaşılmaktadır. Bu üç tema, dergi kapsamında yerli ve yabancı yazılarda, okura sıkça sunulmuş ve okurun bilinçaltına işlenebilecek birçok mesaj verilmiştir. Bu başlıklar, dergideki ideolojiyi daha geniş anlamak açısından detaylı incelenmeyi gerektirmektedir ve bu din, siyaset ve gençlik konularının dönemin toplumsal ruh

haliyle bağlantılı olarak seçilmiş olduğu gerçeği dediğer bölümlerdeki bilgiler⁶⁷ göz önünde bulundurulduğunda aşikârdır. Söz konusu başlık altında yerli yazarlar aracılığı ile yazılmış temalara değinilecektir.

3.2.3.2.3.1. Din ve İdeoloji

Din, kelime manası ile Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet olarak tanımlanmaktadır (TDK,2011:668). Toplumsal değerlerin temelini oluşturan ve kültüredahil toplumsal olguları şekillendiren din, ilahi güç temelli, Tanrı menşelidir. İdeoloji ise TDK'daki tanımına göre kelime anlamıyla siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dini, moral, estetik düşünceler bütünüdür (TDK,2011:1152). Din bir değer iken; ideoloji bir öğreti durumundadır ve kişi, dinsel inançların içine doğuyor iken; ideoloji, kişinin kişisel deneyim ve tutumları doğrultusunda edinilir. İlk kez Tracy tarafından "düşünce bilimi" olarak kullanılan fakat zamanla anlamsal aşınmaya uğrayan ideoloji kavramı, günümüzde kavramsal anlamda genişlediği gibi birçok manada da kullanılmaktadır. Hatim ve Mason için ideoloji, sosyal bir grup tarafından paylaşılan inanç ve değerler sistemi olarak tanımlanmaktadır (Hatim ve Mason aktaran Munday 2004:102). Bir kişinin ya da grubun öğretisi sonucunda ortaya çıkan, kabul ve yayılma alanı bulan ideolojiler, çoğunlukla din ve politika ile anılmaktadırlar. Temelde bir ideoloji olmayan din, kimi zaman ideolojinin bir ifade aracı haline getirilmiştir. İnsanların ve toplumların en asıl değerlerinden biri olan dinin, ideolojik düzlemde kullanılmaya çalışılması, insanları ya da grupları en hassas faktör olan din ile yönlendirme, manipüle etme amacının devreye girdiği görüşünü oluşturmaktadır.

Dini bir dergi olan Hilal dergisinin de dini inancını ideolojik bir yaklaşıma ve saplantılı bir savunu haline getirdiği incelenen dergilerden çıkarılmaktadır. Derginin, İslamiyet'i dönemin ideolojik yaklaşımları ile açıklamaya çalışması, Müslümanların dini olan İslamiyet'in ideolojiler ile aynı düzleme indirildiği görüşünü oluşturmaktadır, yani din, ideolojiler ile eş tutulmuştur denilebilir. Dergi, bunu bilinçli yapmamış olsa bile, bu dinin aşağı çekilmesi, ideolojilerin ise yüceltilmesine sebep olacaktır. Albiz ve Durdağı

---

⁶⁷ 2.Bölümde 1960-1980 yıllarında Türkiye'deki toplumsal ve siyasal yapı tüm boyutlarıyla ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Toplumdaki din olgusu, siyasal değişimler, gençliğin dönemin toplumu içerisindeki önemi ve etkin rolü belirlenmeye çalışılmıştır.

(2017: 81), Türk toplumunda baskın olan ideolojinin din olduğu kabul edildiği takdirde Hilal dergisinin bu durumu lehine kullanarak dinin, İslamiyetin yok olacağı kaygısını toplum zihninde oluşturacak din temalı yayın yaklaşımını tercih ettiğini belirtmektedir. Arendt (1953,308), bir totaliter ideolojiyi din olarak adlandırmanın haksız, yersiz bir övgü olacağını belirtmiştir. Bu da göstermektedir ki ideoloji, dinin kutsallığı düzeyine çıkarılamaz. İdeolojik yaklaşımlar dini değerlerde tehdit algısı oluşturabilir; fakat bir ideoloji, dinin yerini alamaz.

Dergide yayınlanan yerli yazılar, genel bir bakış ile değerlendirildiğinde ideolojik söylemlerin başlıkta dahi bariz bir görünürlük kazandığı tespit edilebilmektedir. “İmanlıların Komünistlere Karşı Zaferi”⁶⁸“İslamiyet ve Sosyalizm”⁶⁹benzerinde birçok örnek başlık verilebilir. İlk başlıktaki söylem, analiz edildiğinde imanlılar ile yani bir dine mensup olan Müslümanların, Komünistler ile ise bir ideoloji yani bir öğretiyi savunanların karşı karşıya geldiği ve Müslümanların diğer gruba karşı başarısının dile getirildiği görülmektedir. İkinci başlık ise din ile ideolojiyi aynı başlık altında ele alarak dini, bahsi geçen ideolojiden ayrı, eşsiz kılma yönünde yazılan yazılara örnektir. Dikkat çeken başlıklardan birisi ise “Müşahadeler-Mülâhazalar: Biz ve Komünizm” yazısıdır. İnsanlar ideolojilerini metin ya da konuşma ile ifade ettikleri ve ürettikleri için ideolojinin söylem analitik çalışmasının oldukça önemli olduğunu vurgulayan Dijk, “biz/onlar” kavramlarının ideolojinin bazı ifadelerinden olduğunu belirtir ve “biz” için pozitif, “onlar” için negatif anlamların yüklendiğini dile getirir. Metin bağlamında “biz eylemi ve onlar eylemi”nden bahseden Dijk, “biz”iniyi şeylerine “onlar”ın ise kötü şeylerine vurgu yapmanın; “biz”in kötü şeylerine, “onlar”ın ise iyi şeylerine vurgu yapmamanın eylemi olduğunu dile getirir (Dijk,2006:115-125). Bu yazıda da aynı yaklaşım ile hareket edilmiş, “biz” ile yani Müslümanlar ile ilgili olumlular yapılırken, Komünizm savunucuları ile ilgili tersi yönde görüşler bildirilmiştir.

3.2.3.2.3.2. Politika ve İdeoloji

İdeolojik söylemin belirgin bir şekilde ortaya çıktığı alanlardan birisi politikadır. Politika, sözlü olarak edinilen sosyal eylemlerden biridir; politik bilinç, tanımsal olarak ideolojik temellidir ve politik ideolojiler, çoğunlukla söylem ile üretilir (Dijk,2006:

---

⁶⁸cilt3,sayı34,s.10.

⁶⁹cilt5, sayı 50,s.26.

728). Derginin incelenen sayılarında, tehdit olarak algılandığı anlaşılan politik ideolojilere, çok fazla yer verildiği hatta derginin “siyasi” kimlik taşımasında en önemli faktörü bu politik/siyasi ideolojilere karşı aldığı tutumun belirlediğini söylemek mümkündür.

İsmail Kazdal tarafından kaleme alınan “Komünizm Kapıya Dayandı”⁷⁰, Ahmet Kanbek tarafından yazılan “Komünisti Teşhiste Ölçek”⁷¹, Zafir’in, “Komünistlerin İslam’ı Yıkma Metodu”⁷² yazısı ve benzer başlıklı birçok yazı⁷³ dergi sayfelerinde yerini almıştır. Bu tarz yazılarda başlıklardan anlaşıldığı üzere karşıt bir görüşü savunma durumunun var olduğu anlaşıldığı gibi İslamiyet’i ölçüt alma, onunla eş düzlemde bu ideolojik yaklaşımları eleştirme ya da sorgulama söz konusudur.

“İslamiyet’in Komünizme karşı büyük zaferinin beratı olarak elimizde bulunan bu itirafname, Sovyet ideolojik dergisi olan VOPROSI FİLOSOFİ’ nin Aralık 1966 tarihli nüshasında neşredilmiştir. Gazete malûm devletin resmî gazetesidir ve bu mevzuda tam bir selâhiyete sahiptir (cilt6, sayı 69,s.10).”

Alıntıdan da anlaşıldığı üzere, mevcut yazılar ile İslamiyet’in mücadelesi, zaferi, siyasi ideolojilere karşı başarılı olması için yapılması gerekenler, alınması gereken önlemler gibi birçok konu okura nakşedilmeye çalışılır.

Açıkça ifade edilen siyasi ideolojilerin haricinde dönemin siyasi durumunu anlatma ve bilgilendirme yönünde birçok yazı da yayınlanmıştır.

“Türkiye’deki solculuk istismarcılarının son hareketleri bütün şahsiyetsizliklerini ortaya koydu ve kelleleri olanca haşmetiyle meydana çıktı. İzmir’de şahsiyeti meçhul bir adam çıkıp bir büstü baltayla parçalamaya kalkıyor ve daha bu haber İstanbul’a gelmeden solbazlar izinsiz bir gösteri yürüyüşüne teşebbüs ediyorlar ve gayet tabii ki kanun müesseseleri ile çatışıyorlar....

Sağa gelince: Evvela onun ne olmadığını tespit edelim: Sağ solcuların iddia ettiği gibi Amerikan kapitalizmi değildir, garp liberalizmi değildir, faşizm, nazizm’in Türk ırkçılığı şeklinde tecellisi değildir. Uzun lafın kisası kökü dışarıda olan hiçbir ideoloji değildir...

Sağ, hiçbir fikrin antitezi, hiçbir hareketin reaksiyonu değildir. O, kuvvetini bu milleti tarihte büyük medeniyet temsilcisi yapan beşerinin en büyük inkılabından almıştır. Böyle olduğu için yeryüzünde beşeri kafasından çıkmış batıl fikir varsa topyekun sağın anti tezi ve reaksiyonudur (cilt5,sayı 57,s.8)...”

⁷⁰ Cilt5, sayı 54,s.3.

⁷¹ Cilt6, sayı 69,s.4.

⁷² Cilt6,sayı 69,s.10.

⁷³ Siyasi ideolojilerin konu edinildiği yerli birçok yazı yayınlanmıştır. “Sosyalizm Modası ve Komünizm Vebası”(sayı 31,s.9), İslam ve Komünizm (sayı 72,s.7) gibi daha birçok örnek vermek mümkündür; fakat dikkati çeken bir husus vardır ki siyasi ideolojilerin çeviri yazılarıyla daha çok eleştirilmeye çalışıldığıdır. Çeviri yazılara ise ilgili bölümde zaten yer verilecektir.

Dönem içerisinde ikiye bölünmüşlüğün var olduğu bilinmektedir ve sağ ve sol, sağ/cı ve sol/cu en çok kullanılan kavramlar olduğu gibi gruplar fikirselle farklılıklarına göre bu kategorilere dâhil edilmiştir. Yukarıdaki alıntıda da sağ ve sol üzerine tanımlar yapılmaktadır. İşaretlenen ifadelere dikkat edildiği takdirde söylemlerin sol grup için oldukça olumsuz seçilmiş olduğu, sağ grup için ise dahaövgü dolu ifadelerin tercih edilmiş olduğu görülmektedir, bu söylemlerden hareketle derginin çok belirgin olan siyasi ideolojisi de yeniden ortaya çıkmaktadır.

3.2.3.2.3.3. Gençlik ve İdeoloji

Bir ülkenin en temel yapı taşlarından biri olan, ülkenin geleceğine yön verecek, ülkeye vizyon kazandıracak enerjisi olan, farklı yaklaşımlara göre yaş aralığı 12-14;14-18;14-25 olarak tanımlanan kişilere genç denir. Sosyal ve ekonomik değişimler, kültürler içerisinde zaman zaman genç algısının değişmesine sebep olmuştur aslında. Ekonomik koşulların yetersiz olduğu dönemlerde, çocuk yaşta işçi çalıştırılması ya da kırsal bölgede çocuğun erken yaşta aile geçimini sağlamak amaçlı çalışması çocuğun ve gencin hangi yaş aralıklarında olması gerektiğini dahi belirleyici olmuştur. İlk gençlik (ergenlik) ve gençlik dönemi sürekli duygusal ve fiziksel değişimlerin yaşandığı bir dönem olduğu için gençliğin devingen bir yapısı olduğunu söylemek mümkündür. İdeolojiler açısından gençlik konu edinildiğinde ise gençliğin önemi bir kez daha ortaya çıkmakta ve ideolojilerin yayılması ya da etki alanı bulması bakımından gençliğin rolünün yadsınamayacak kadar önemli olduğu görülmektedir.

Mardin, ideolojinin hangi koşullarda etkin olmaya başladığının aranılmasının bir diğer eksenin şöyle olduğunu belirtmektedir: ideolojinin, belirli bir kişilik yapısı gösteren kişiler üzerinde daha mı iyi tuttuğu ve onlar üzerinde daha derin etki mi yaptığı sorularına yanıt aramaktadır. Örneğin Erik Erikson'a göre ergenlik çağı, ideolojiler için bilhassa uygun bir ortam yaratır, ergenlik çağındaki gençlerin bazı aramalarını cevaplandırır, bundan dolayı bu yaş grubunca kolay benimsenir (Erikson aktaran Mardin,1982: 15).Ergenlik dönemi, gençler açısından hassas olunan bir evre olduğu için gençlerin yönlendirilmeye müsait oldukları bir dönemdir. Her türlü ideolojiye ve her türlü yönlendirilmeye neredeyse açık durumdadırlar.

Gürses ve Kılavuz (2011:157), kişiliği için bir kimlik geliştirmeye çalışan ergenin, kimliğini arayış çabası içinde karşı cinsten kişilere, kahramanlara, dinî konulara, öğreti ve ideolojilere, ilgi duyduklarını ve tutkunluk gösterdiklerini dile getirirler. Marry ise insan hayatının dinî ölçüsünü kavramada etkili olan ideolojinin benimsenmesinin, kişilik oluşmasında etkili olduğunu belirtirken Erikson ideolojinin, dinî uyumunu da içine aldığını düşünür (Marry, Erikson aktaran Gürses ve Kılavuz, 2011:162). Kişilik gelişimlerini sağlamak için, dini yaklaşımlara, öğreti veya ideolojilere tutunma ihtiyacı duyan ergenlik dönemindeki gençlerin, manipüle edilmesi ya da farklı amaçlar için kullanılması olasıdır. Kısacası gençlerin yönlendirilmeye açık olduğu bu evrede-birçok kişinin hayatının her evresinde olduğu gibi- din hassasiyetinin devreye girdiği görülmektedir. Dini konulara karşı hassasiyeti ve dini esaslı bir dergi olması dolayısıyla Hilal dergisi de böyle bir durumda ortaya çıkmakta ve gençlerin yaşamında bir rol edinmeye çalışmaktadır. Dergi ilk olarak gençlere kendi bünyelerinde yer vermeye, yazma imkânı tanımaya çalışmaktadır. Derginin birçok bakımdan planlı bir yayın politikası güttüğü iddiasından hareketle, gençleri konu edinmesinde ya da onlara yazı yazma imkânı tanımada da planlı bir amacın var olduğu zaten ortaya çıkmaktadır. Kendi ideolojik evrenlerine uygun olan yazıların gençler tarafından yazılmasını ve gençlere ait bir sayfanın düzenlenmesi, genç yazarların önemsendiğinin kanıtı olduğu gibi gençler ile hedefe varmanın dahakolay olduğunun da göstergesi niteliğindedir.

“Hilalin, eli kalem tutan bütün münevver gençlere sahifeleri açıktır. Herkes hikâye, yazı, şiir, gönderebilir. Mefkûremize uygun olanlar neşredilir (cilt3,sayı 29,s1).”

Mevcut alıntı, yukarıdaki iddiayı destekler niteliktedir ki“mefkûre” ile kast edilen, kelime manasıyla “idealve ülkü” ile özdeşleşmektedir. Yani kendi ideallerine uygun olmayan yazıların yayınlanmayacağı ve yazı yazacak gençlerin de aslında bunun farkında olmalarının gerektiğine dikkat çekilmektedir.

Gençlere Hilal dergisinde yazmalarına yönelik bir çağrıda bulunulmuştur ki dergi, bunu sık aralıklarla yapmıştır. Kadrosunda gençlerin olmasını isteyen dergi yönetiminin amacının savundukları ideolojilerini, dönemin baş aktörleri olan gençler sayesinde gerçekleştirebilmektir.

“Genç okuyucularımızın şiir, hikâye ve yazılarını bekleriz, sevgiler. (cilt 2, sayı 13,s.1)” Muhterem okuyucu başlıklı editör mesajının yayınlandığı sayfanın sonuna not düşülerek

genç okuyuculara bir çağrıda bulunulmuştur, yazarları arasında gençlerin olmasının istendiği yönünde açık bir tekliftir. Bu da derginin yayın politikasını oluştururken temel hedef kitlesi arasında özellikle gençlerin olmasını arzuladığı ayrıca gençlerden gelecek şiir ve yazılarla derginin desteklenmesi amaçlandığı anlaşılmaktadır.

Derginin gençlere önem verdiğinin ayrı bir göstergesi de yayımlanan dergi sayılarının, gençlere ulaşmasının arzulanmasıdır.

“Her okuyucumuzun her sayıdan bir yerine iki adet olarak bir genç arkadaşına 'verip okutturması Hilal'in yayılma grafiğini çizerse elbette Hilal, daha mükemmel bir şekilde çıkabilecektir (cilt4,sayı 44,s.1).”

“Hilal yayınlarının yüklendiği görev zor ve büyüktür. Bu kutsal yolda bizleri yalnız bırakmayınız. Hilalin bilhassa gençler tarafından okunmasına yardımcı olunuz (cilt4,sayı 45,s.1).”

İlk alıntıda her okurun bir değil iki Hilal dergisi alması ve aldıkları derginin birini, genç okurlara hediye etmelerinin, derginin daha fazla yayılmasına olanak sağlayacağını dile getirmişlerdir. Sonraki alıntıda ise Hilal dergisinin yüklendiği zor görevi gençler tarafından okunduğu takdirde gerçekleştirebileceği kanısı mevcuttur. Gençlerin sürekli gündeme getirilmesi, fazla alınan derginin herhangi birine değil özellikle gençlere verilmesi gerektiğine vurgu yapılması, derginin hedefinde gençlerin olduğunun ve önemli bir yer tuttuğunun belirtisidir.

Editör mesajlarında sıklıkla gençlere vurgu bilhassa yapılmaktadır. “*Bu memlekette çok daha azınlık olan zümrelere tercüman bulunan yayın organları vardır ve yayınlarına çok müsait bir varlıkla devam etmekte ve bilhassa gençlerine ulaştırmaktadırlar. Bunu bizler neden yapmıyoruz? Ne zaman uyanacağız?*” (cilt4,sayı 47,s.1) yönünde yapılan sitem dolu bu editör mesajı da daha azınlık gruplara yönelik yapılan yayın organlarının yayılma alanı bulduğundan özellikle gençlere yayınların ulaştırıldığından bahsedilerek bunu, kendi dergilerinin neden yapamadığını eleştirmektedir. Aslında burada anlaşıldığı üzere eleştirilen okurlardır ve okurların, derginin sayılarını gençler arasında istenilen düzeyde yaymıyor olmalarıdır. Ayrıca burada yayın organları ile gençlere ulaşmanın oldukça önemli olduğuna dikkat çekilmiştir ve görüldüğü üzere yine hedefe genç kitle alınmıştır; çünkü dönemin aktörleri gençlerdir ve onlara amaçlar doğrultusunda ulaşabilmek, kendi amaçları doğrultusunda kazanılmış bir nesil edinmek anlamına gelecektir.

Dergi içinde konu edinilen gençler ile ilgili söylemler haricinde, gençlik konulu birçok yerli yazı da yayınlanmıştır. Burada hepsini detayları ile vermek mümkün olmasa da yazılar hakkında fikir edinmek bakımından birkaç örnek verilebilir.

Hasan Fehmi Başoğlu tarafından kaleme alınan “İlmikelam ve Felsefe: Allah’ını, Peygamberini Kaybetmiş Bir Genç Türk münevveri ile nasıl konuştum?”⁷⁴ başlıklı yazı birkaç sayı art arda yazılmış, örnek teşkil etmesi ve dönemin psikolojisine hitap etmesi açısından oldukça bilinçli bir şekilde kaleme alınmış diye değerlendirmek mümkündür. Çünkü derginin politikası da göz önünde bulundurulduğunda farklı ideolojideki genç nesil yanlış yola sapmış, dini inançlarından uzaklaşmış olarak görüldüğü için onları baz alan bir yazı serisi hazırlandığı ve bu genç insanın sonunda doğruyu bulduğu varsayımını yürütmek mümkün görünmektedir. Böyle genç başlıklı yazılar, araştırma nesnesinin de hitap ettiği kitlenin de genç odaklı olduğunun ayrı bir göstergesidir. Yazının ana teması ise uzun zamandır gençlere dini bilginin verilmemesi, din düşmanlığının çoğalması, gençlerin git gide İslamiyet’e saygısızlaşması, yabancılaşması ve bunun, dönemin siyasi yaklaşımları ile alakası olduğu belirtilmektedir. Bu hastalık olarak nitelendiren yazar, Türk gençleri ile tartışmalarda bulunarak, bu kişilerin imanlarını düzeltmeyi amaçladığını belirtir.

Tefrika edilen genç odaklı bir diğer yazı ise Alanur Teymur tarafından neşredilen “Genç Kızlara Öğütler”⁷⁵ başlığı altındagenç kızlara İslami çerçevede tavsiyelerde bulunduğu yazısıdır. Gençlerin yazılarına yer verilen “Genç Kalemler”⁷⁶, “Gençlerin Sahifesi”⁷⁷kısımları ise liseli ya da üniversiteli gençlerin kaleme aldığı bölümlerdir. Bunların haricinde gençler ile ilgili olup en çok dikkat çeken yazılar ise “Gençliğe Hitap”⁷⁸, “Hitap: Ey Genç”⁷⁹ “Gençliğe Sesleniş”⁸⁰ başlıklı yazılar olmuştur. “Hitap: Ey Genç” yazısından bazı alıntılar yaparak, söylem açısından ne denli ideolojik bir yazı olduğunu ortaya koymak mümkündür.

---

⁷⁴cilt2-3, sayı24,25,28 s.4,7,4

⁷⁵ Cilt2-3; sayı 26,31, 32, 41, 46..... diye devam etmektedir, birçok sayıda bu diziye rastlamak mümkündür.

⁷⁶ Cilt 41,sayı41,s.1

⁷⁷ Cilt 4,sayı 42,43,44,46,...

⁷⁸ Cilt3,sayı 31,s.11.

⁷⁹ Cilt 2,sayı 25,s.24.

⁸⁰ Cilt 7,sayı 80,s.2.

“HİTAP:EY GENÇ

*Milletin kaç asırdır senden, senin olmayan nesnelere; **benliğine bağdaşmayacak soysuzlukları söküp atmanı bekliyor. Sen, bu Milletin en büyük ve son ümidisin.***

Davran!..

Kendi ruhuna bağlılığın yüce saltanatını, tekrar tesise muktedir kuvvet yalnız sensin!..

Ve sen, en büyüklüğün her örneğini cihana göstermiş bir neslin de ahfadısın!-

*Her kuvvet ve kabiliyet fitratında ilâhı vergi olarak bâkî iken, sabra meydan vermek **mevcûdiyyetine hiyânettir. Bunu bil!***

Ve davran ağır yüklü dev!...

Olma ile ölmenin arasında gergef mî işlenir hiç !.

Çatık kaşlı ‘şehidini, ihmaller yekûnu içerisindeki Vatanını güldürmenin zamanı geçmeden, ruh çengine çek besmeleyi de çık artık!

İğretliklerin halka halka kopsun, Mahşer, ruhunda başlasın. Yamacıkların yerine asaletin tabî kursun. Sana, senliğin hâkimiyetini erdir!. Yabancılıkların çehresine öldürücü şamarını vur..

Fitratının değişmemiş olduğuna gereken ispat cehdinin ucunda.

Önderin; asil ruhunun sesidir.

Uyan, kendine dön ve davran ey genç!

Senden olmayanların matem devri başlasın artık!.

Bağrı yanık Milletin seni bekliyor ey Asımın nesli!

Davran!..(cilt2, sayı 25,s.24).”

Metnin her cümlesi söylem analiz açısından oldukça önemlidir. Zaten belli ideolojiye hizmet etmek yönünde olduğu anlaşılan bu yazı, gençliği harekete geçirmeye yönelik bir çağrı olarak yorumlanabilir. Çünkü neredeyse her cümle, hatta her kelime ideolojiktir, öyle ki Müslüman gençliği mücadele etmeye, savaşımaya çağıran ve başarılı olma, yenme gücünün bu gençliğin ruhunda olduğuna vurgu yaparak onlara uyanmalarını, kendilerine dönmelerini telkin etmektedir. “Sen ve öteki” diye bariz şekilde belirten ötekileştirmeye götüren, şiddete çağıran öfke dolu bir yazıya, derginin sayfelerinde yer vermesi, derginin amacının, sürekli bahsettiği davasının ne olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Fakat İslamiyet’in birleştirdiği, hoşgörülü bir din olduğu ve İslamiyet’teki güzellikleri ortaya koyacak söylemlerle ikiliği yok etme, güzel olana çağrıda bulunma yönünde yazılara neredeyse hiç rastlanılmamaktadır.

Özetle derginin gençlere üç şekilde ulaşmak yönünde bir uğraş verdiği anlaşılmaktadır. İlki bahsedildiği gibi dergide genç yazarlara yer vermek, ikincisi gençlere yayınlarını

okutabilmektedir. Sonuncusu ise dergi içinde sıklıkla konu edinilen gençlik temalı yazılardır. Bu üç yöntemle gençler önemsenmiş, ayrıca etki ve kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

3.2.2.2.5. Reklam Konuları ve İdeoloji İlişkisi

Teknoloji, insan hayatında büyük bir yer işgal etmeye başladığından beri, kapitalizmin getirilerinin sonucu olarak yazılı, işitsel ve görsel kitle medya araçlarında reklamlar, ön plana çıkmaya başlamıştır. Reklamlar, kapitalizmin temelinde yer alan değerleri inşa etmede önemli bir rol oynuyor iken, reklamlarla yaratılan düşünce ve duygu atmosferini incelemek, tüketim kültürünün nasıl kurulduğunu ve yayıldığını anlamak açısından önem taşımaktadır (Hasekioğlu,2008:1).

Kapitalizme karşı olan fakat her sayısında neredeyse birçok reklama yer vermiş olan Hilal dergisi, ya farkında olmadan bu sistemin içine girmiştir, ya da bilinçli bir ekonomi politikası gütmüştür. Fakat incelenen dergilerde mevcut bir gerçek vardır ki o da derginin, neredeyse her sayısında reklama yer vermesi, ya nesnelerin tanıtımını yapıp kazanç edinerek ya da tanıtımını yaptıkları nesnelere, ürünleri kişilerin almasını sağlayarakbu kapital sistemi desteklemiş olduklarıdır. Dergi kapsamında yer verilen reklam konularını iki kategoride sınıflandırarak kısaca değerlendirmek mümkündür. İlki kişileri tüketmeye yönlendirecek ve nesnelerin satışını artıracak nitelikteki “Taç, Tıraş Losyonu, Dikiş makinesi, Makarna”⁸¹ gibi benzer ürünlerin reklamlarından oluşuyor iken ikincisi ise Hilal yayınevini kuruluması ile derginin kendi adını taşıyan yayınevini reklamını yapan aynı zamanda yayınlanan ya da yayınlanması planlanan yerli ve yabancı eserleri tanıtır nitelikteki reklamlardır. Dergi sayılarında, ilk zamanlar pek reklam tanıtımlarına rastlanmaz iken zamanla reklam tanıtımlarında artış olduğu gözlenmekte ve özellikle kitaplar, şiddetle tavsiye edilmektedir ve büyük bir heyecan ile kitapların tanıtımları yapılmaktadır. Reklamların kapitalist sistemin ve tüketim toplumunun ürünü olmasının haricinde ideolojik göstergelerinin de var olduğu gerçeği söz konusudur. İlk kategori kapsamında tanıtımı yapılan ürünleri belli bir ideolojik kalıp içerisine koyma gerekliliği çok oluşmasa da ikinci kategorideki yani eser tanıtımlarındaki reklamları, ideolojik düzlemde çözümlenmek mümkündür.

---

⁸¹ Bu kategorideki ürünlerin reklamları, bazen yarım sayfa ya da bir sayfa olacak şekilde tanıtılmıştır. 81. Sayıda Volkswagen reklamı verilmiş, daha birçok sayıda seri olarak bu marka arabanın tanıtımı yapılmıştır. 82, 83,85,87, gibi daha birçok sayıda tıraş losyonu reklamı ve Taç reklamları tanıtılmaktadır.

Hasekioğlu (2008:16), medyanın, ideolojik temsil alanını üretmekte, yeniden üretmekte ve dönüştürmekte olduğunu belirterek bireyin, kültür içinde anlam ve temsili deneyimleyerek yaşadığından bahsetmektedir. Hall, temsil ve ideoloji kategorilerinin dışında deneyimleme ve anlamlandırma olamayacağını savunmaktadır (Hall, aktaran Hasekioğlu,2008:16). Buradaki görüşten hareketle medya araçlarından biri olarak kabul edilebilecek bu derginin, özellikle yayınlanan eserlerin tanıtımı kapsamındaki, okurları etkileme odaklı reklam konuları ile kendisine ideolojik bir temsil alanı oluşturduğu görülmektedir. Tirajı yüksek olan ve geniş kitlelere ulaşan dergi, görsel ve zihinsel anlamda tanıtımı yapılan eserleri, kişilerin deneyimlemesi olanağı sunmaktadır. Tanıtımı yapılan eserlerin başlıkları ve içerikleri yüzeysel okunsa dahi eserlerin, belli bir ideolojinin ürünü olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Eser tanıtımları editör sunularında ve çoğunlukla dergi içindeki birkaç sayfada yapılmaktadır. Tanıtılan eserlerin neden ideolojik kapsamlı değerlendirildiği yönünde bazı örnekler verilebilir, ayrıca belirtmek gerekir ki reklamı yapılan eserlerin büyük çoğunluğu, çeviri eserlerden oluşmaktadır.

Editör mesajlarında bahsi geçen kitap isimlerine ilk etapta bakılabilir;

“Bundan sonra çıkaracağımız eserler arasında Seyyid Kutub’un Kuran’da Edebi Tasvir, Muhammed Kutub’un Biz Müslüman mıyız?, Mevdudi’nin İslam inkılabı, İslam’da Siyaset Nizamı, İslam Davetçilerine; İmamı Gazali’nin çok istenen ve şimdiye kadar ikinci baskısı yapıp tükenen ve bundan sonra da ısrarla üçüncü baskısı istenen bu kıymetli eseri tekrar basacak ve kısa zamanda sizlere taktim edeceğiz (cilt 8,sayı 88,s.1).”

Yukarıda belirtilen eserler, çeviri eserler oldukları gibi dergide sıklıkla yazılarına yer verilen Seyyid Kutub, Mevdudi gibi yazarların eserleridir ve çeviri yazılarında da açıkça anlaşıldığı üzere sert üsluplu ve ideolojik içerikli yazılar, bu kişiler tarafından kaleme alınmıştır. Ayrıca adı geçen İslam bilginlerinin eserlerinin tanıtımına, dergi içerisinde çok fazla yer verilmiştir.

“İnşallah gelecek sayımız elinizde olduğu zaman, mecmuayla birlikte bir edebi eserimizi de alacak ve okuyacaksınız. Bu eser Kuran’da Edebi Tasvir gibi büyük kıymete haiz bir eserdir. Bu eseri de Seyyid Kutub yazdı ve Süleyman Ateş dilimize çevirdi. 550 ye yakın Ayetten misal getirerek Kur'an'a gecen Kıyamet sahnelerini canlandırdı. Kitabın ismi, Kuran’da Kıyamet Sahneleri. Kitap tahminen 20-25 forma arasında. Temiz kağıt, lüks kroma kağıt ve ofset baskılı kapak (cilt 10,sayı 116,s.1).

Mevdudi’nin “Faiz”, “İslam’dan İhya Hareketleri”, “Tefhim-ül Kur’an”, “Hicap” gibi eserleri; Seyyid Kutub’un ise “İstikbal İslam’ındır”, “Beşeri Sulh ve İslam” vb. eserleri sıkça tanıtılmış ve “Hilal yayınlarının kıymetli eseri, üzerinde düşünülecek eserler” gibi

övgü nitelendirmelerinde bulunulmuştur. Bu yazarların kitap reklamları haricinde, Sald Şamil'in, "Sosyalizm", Ahmet Muhammed Cemal'in yazdığı "İslam İktisadının Üstünlüğü" ve Yusuf El Kardavi'nin "İslam'da Helal ve Haram" başlıklı eserleri tanıtılmıştır.

Hilal dergisi kapsamında tanıtımı yapılan mevcut eserlerin ve yazarlarının, Hilal dergisi politikası ve ideolojisi ile örtüştüğü gerçeği, eser isimlerinden, eserlerin övgü ile taktim edilmesinden, kitap yazarlarının, dergide yayınlanan diğer yazılarından hareketle ortaya koyulabilir.

Kısacası derginin neredeyse her sayısında, genellikle son sayfaların bilhassa ürün tanıtımlarına ayrıldığı ve kitap tanıtımlarının ise oldukça önemsendiği ve hemen her sayıda eser isimleri önerildiği, yayınlanacak eserlerin tanıtımının yapıldığı analiz edilmektedir. Kapital sistemin fark ettirmeden insan zihnine işlediği ve insanlarda merak duygusu uyandırarak tüketmeye sevk ettiği reklamların, bu sistemi eleştiren ve dinsel bağlamda birçok ideolojinin varlığını tartışan Hilal dergisi yayın kuruluşunu da fark ettirmeden etkisi altına aldığı mevcut bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır.

3.2.2. Hilal Dergisi Çeviri Faaliyetleri ve Çeviri Politikası

Hilal Dergisi, 1960-1980 yılları içerisinde oldukça yoğun çeviri faaliyetlerinde bulunan ve İslami kimliği ile ön plana çıkan, aynı zamanda siyasi olaylara, siyasi ideolojilere yönelik yayınlarda bulunan istisna dergilerdendir. Bu araştırma için Hilal dergisini gerekli kılan, çeviri yayınların yapılmasına önem vermesi ve söz konusu çeviri yayınların ideolojik bir amaç uğruna yapılmasıdır. Tezde iddia edildiği üzere Hilal dergisi ideolojisi, söz konusu yirmi yılda derginin çeviri yayınlarını ve çeviri faaliyetlerini yönlendirici etkiye sahip olmuştur. Ülke içerisinde karmaşık siyasi olayların ve askeri darbelerin baş gösterdiği bu yirmi yıl ise siyasi görüş ve ideolojilerin, ülke edebiyatını etkilediğini, bu doğrultuda yayınevlerinin yayın yaptığını, yazarların bu etki ile eserlerini kaleme aldığını gösterir niteliktedir. Dönemin edebiyatı, hem siyasi olaylardan etkilenmiş hem de siyaseti etkilemeye çalışmıştır, kısacası devingen bir yapısı olan edebiyatın, toplumsal ve siyasal olaylarla karşılıklı etkileşim yaşadığının en iyi örneğini

bu yirmi yıldaki-neredeysse çoğunun ideolojik kapsamda yapıldığı- yayınlarda⁸² görmek mümkün olmuştur. Edebi faaliyetlerin önemli bir parçası olan dergi yayıncılığının ve dergi faaliyetlerinin öne çıktığı bu yıllarda aylık ya da haftalık çıkan dergilerle, Dünya’da ve Türkiye’de gündemi takip etmek, mümkün olmuştur. Dünyadaki ve Türkiye’deki toplumsal ve siyasi olaylara kayıtsız kalamayan ve bu doğrultuda yayın yapan Hilal dergisi de dönemin ideolojik olayları ve yaklaşımlarına kayıtsız kalamamış, gardını bu yönde takınmıştır. O yüzden İslamiyet adına bir savunma mekanizması oluşturmuş ve bunu da çoğunlukla çeviriler yoluyla gerçekleştirmiştir. Planlı ve amaçlı yayın yaptığı iddiası ile yola çıkılan bu tezde, derginin bu dönemi yazıları ile özellikle çeviri yayınlar ile yönlendirebilmeyi ve bunu bilhassa gençler vasıtasıyla yapabilmeyi amaçladığı görülmektedir. Derginin yürüttüğü çeviri faaliyetleri hakkında birçok yorum yapıldığı gibi dergide okurla konuşulan “Hilal’den Mektup” başlıklı editör mesajlarında da çeviri faaliyetleri hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Editöryal mesajlar ile dergi içindeki diğer yazılar yani içsel ve farklı kişilerin derginin tercüme faaliyetleri hakkında açıklamalarda buldukları dışsal yorumlar olmak üzere farklı iki açıdan derginin çeviri faaliyetleri hakkındaki görüşleri, analiz etmek daha sonra da çeviri faaliyetlerini hangi ideolojik kapsamda yaptığını saptamak, zaten derginin çeviri politikasını da kendiliğinden ortaya koyacaktır.

İlk olarak dergi içindeki editöryal mesajlar ve diğer yazılardaki çeviri ile ilgili açıklamalar analiz edilebilir.

Bizim dedikoduyla kaybedecek zamanımız yoktur. Biz inandığımız ve uğrunda can verilecek tek nizam olan İslam’ı, Türk milletine, bu dinin en büyük kafalarının kaleminden anlatmaya çalıştık. Bilhassa son ciltte bu vasıf bariz olarak görünür. Türkiyedışındaki Müslümanların neler düşündüğünü ve neler yapmak istediklerini sizlere nakletmeye çalıştık. Kanaatimizce bu işi bizden başka kimse yapmadı. Ve yine kanaatimizce Türkiye için yapılması mübrem olan hareket de buydu. Çünkü Anadolu Müslümanlarının fikirleri, içinden çıkılmayacak kadar karışık hale gelmişti. Evet, bu durumda yapılması icap edeni yaptık, bu karışıklıktan kurtulmanın yolu; ancak devrimizin bizce gizli kalmış olan otoritelerini konuşturduk. Hamdolsun bize gelen mektuplardan bundan da muvaffak olduğumuzu anlamış durumundayız (cilt7, sayı 73,s.1).

Söz konusu alıntıda koyu puntolarla yazılmış olan cümleler, uğrunda can vermenin dahi olası olduğu İslamiyet’i, kendi görüşlerine göre bu dinin en büyük yani önemli

---

⁸²Mehmet İhsan Bulur’un Cumhuriyet ve Devrim Şiirleri, Peyami Safa’nın Nasyonalizm (Milliyetçilik), Ceyhun Atuf Kansı’nın Devrimcinin Takvimi gibi yerli; Fred SCHWARZ ‘ın Komünistlerin Söylediklerine İnanılabilir mi?, V. İ. Lenin:’in Rusya’da Kapitalizmin Gelişmesi gibi yabancı eser örnekleri çoğaltılabilir.

isimlerinin kaleminden anlatmaya çalıştıklarını belirtmektedirler. Bunu çeviriler vasıtasıyla yapmaya çalıştıklarını ise “Türkiye dışındaki Müslümanların” ifadesi ile ortaya koymaktadırlar ve yine belirtilmektedir ki bu faaliyeti Hilal dergisi dışında başka hiçbir derginin yapmadığı fakat bunun ise kafası karışık Anadolu Müslümanları için oldukça gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Bu konuda başarılı olduklarını da dile getirmektedirler.

“Telif ve bilhassa tercüme eserler, birbirini takip ederken, bu sahada henüz acemi olan sağ neşriyat sahipleri bazı eksiklikler yüzünden bazı kusurlar işlemektedirler. Neşriyat evleri henüz müesseseseleşmemiş durumda olduğundan dolayı meydana gelen bu eksiklikler zamanla telafi edilebilir hale gelmektedir. Bunun birçok örneklerini görmeye başladık bile Avrupa’da bir naşir en şerefli mertebenin sahibi sayılır. Bütün büyük fikir adamı ve yazarları keşfedip dünyaya tanıtan Avrupa’nın büyük naşirleridir. Türkiyeli Müslümanların bugün için İslam dinamizmini ifade eden kitaplara ihtiyacı vardı. Ve bunlar verilmeye başlandı. Belki bu nevi kitapların müellif imzası yerinde yerli isimler görülüyor ama ileride bu boşluk da dolacak; fikir piyasasının yerli yazarlarını eserleri boydan boya dolduracaktır. Tercüme, bu mesut neticenin habercisi mahiyetindedirler. Bundan hiç kimsenin şüphesi olmasın (cilt7, sayı 74,s.11).”

Sağ görüşlü yayınevlerinin yerli ve yabancı eser yayınlamada acemi oldukları için sorun yaşadıkları dile getirilmekte ve Avrupa ile kıyaslama yapılarak orada yayıncının değerli olduğundan bahsedilmektedir. Bunun haricinde ise İslamiyet’i anlatan kitaplara ihtiyaç duyulduğunun belirtildiği bu yazıda, bu yöndeki boşluğun çeviri eserler vasıtasıyla doldurulduğu fakat ileride yerli yazarların eserlerinin de olacağına inandıklarını belirtmektedir. Buradaki cümleler, çeviri eserleri yayınlamaya neden ihtiyaç duyduklarının da ayrı bir ifade şeklidir. Sağ yayıncıların eleştirilmesi ise bu yönde yeteri kadar yayın yapılmamış olmaması ve İslamiyet’i anlatma girişiminde bulunmamış olmalarından dolayı olduğu söylenebilir.

“Dikkat edilirse gerek kapak kompozisyonumuz ve yazısı ve gerekse muhtevadaki yazıların bununla ilgili oluşu daima bir mutabakat teşkil etmiştir. Bunun böyle oluşu kolay iş değildir. Birçok yabancı gazete, mecmua ve kitapların çeşitli dillerden çevrilmesiyle mümkündür. Dünyanın her tarafından bize gelen gazete, mecmua ve kitaplarla yetinmeyip, piyasada bulunan ve bize gelmeyen diğer neşir organlarını da alıp, okuyup sizlere en faydalı ve aktüel olanını seçiyoruz. Hem de bunları İSLAM gözüyle ele alıp değerlendirmek (cilt 7, sayı 75,s.1)...”

Kapak teması ve içerikteki ahengi yakalamanın öneminden bahsederek, bu ahengin birçok yabancı dildeki gazete, dergi ve eserlerin çevrilmesi ve okunmasıyla edinildiği ve bununla da gururlanıldığı görülmektedir. Aslında bir nevi yabancı taklidinin var olduğu söylenebilir. Ve derginin çeviriden bu anlamda da yararlanması, yayın faaliyetlerine

oldukça önem verdiği göstergesidir. Ayrıca bu yabancı yayın organlarından uygun olanları aldıklarını ve bunları İslam gözüyle alıp değerlendirdikleri de belirtilmektedir. Bu söylemde zaten dergi içinde çok bariz olan İslamcı yayın yapma ve bu doğrultuda çeviri yazılar yayınlama amacının varlığının belirtisidir.

“İslam aleminin çeşitli diyarlarında yaşayan fakat Türkiye’de duyulamayan kıymetli müelliflerin eserlerini ve yazılarını birçok lisandan çevirerek mecmuada neşrediyoruz (cilt 7,sayı 76,s.1).”

Dergide, İslam dünyasının farklı ülkelerindeki yazarların eserlerine ve yazılarına yer verdikleri belirtilmektedir.

“MÜSLÜMAN NEŞİR VE MÜTERCİMLERİN NAZARI DİKKATİNE!..

Aşağıda gördüğümüz klişeler, muhterem İslam mütefekkeri Mevlana Ebul Ala Mevdudi’nin telif ettiği bütün eserlerin Türkçeye çevrilme ve neşredilme hakkının mecmuamız sahibi Salih Özcan’a verildiğini belgeleyen mukavelenamenin klişeleridir. Bu yanlışlığın zuhurunu önlemek kastıyla bu belgeleri neşretmek lüzumu hasıl olmuştur.

Yaptığımız bu iş doğruluğun icabıdır. Bundan sonra yapılan dedikodular, sahiplerini müfteri duruma sokacaktır. Bunun da böyle bilinmesini istiyoruz.

9 maddelik mukavelenamenin, kitap neşretmek isteyen naşirleri alakadar eden 6 ve 7. Maddelerini aşağıya alıyoruz.

Madde6- Anlaşma müddeti içinde müellif dahil eserlerin hiçbirini ve hiçbir kimse Türk diline çevirip neşredemez.

Madde 7- eserleri tercüme etmek isteyenlere izin verme yetkisi anlaşma müddeti içinde , yine naşir Salih Özcan’a aittir.

Not: Bu mukavele 11 Ekim 1967 tarihinden itibaren beş sene müddetli ve geçerlidir (cilt 7, sayı 77, s. 3).”

Dergide adı sıkça zikredilen Mevdudi’nin eserlerini, Türkçeye aktarma hakkının derginin sahibi olan Salih Özcan’a verildiği kanıtlarla ortaya koyulmaktadır ve Mevdudi’nin eserlerini çevirmek isteyenlerin Salih Özcan’dan izin alması gerektiğine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Salih Özcan’ın böyle bir hakkı devir almış olması çeviri yayınlarını önemseydiğini gösterdiği gibi Mevdudi’nin eserlerinin dergi için ne kadar önemli olduğunu da kanıtlamaktadır.

“Mecmuamızda tercüme büyük yer tutuyorsa da, bu tercüme her biri İslam aleminin en büyük alimleri ve mücahitlerinin kaleminden çıkmış olması hasebiyle çok tesirli oluyor ve hatta yerli müelliflerin doğmasına en büyük yardımcı oluyor. Hilal bir bakıma Türkiye’nin İslamalemine açılan penceresidir. Türkiye dışındaki Müslümanların neler düşündükleri Türk efkarı umumiyesine aksettirmekte, Anadolu halkını kendi dar dünyalarının dışına çıkarıyor ve yerli tefekkürün doğmasına yardım ediyoruz (cilt 7, sayı 83,s.1).”

Her cümlesinde ideolojik söylem analizi yapmanın mümkün olduğu bu satırlarda dergide büyük yer tutan çeviri yayınların İslam âleminin büyük isimlerinin kaleminden olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Hilal'in Türkiye'nin dış dünyaya açılmasıyla Anadolu halkının ufkunun genişlemesine katkıda bulunduğunu belirtmektedir. Çevirilerini yaptıkları kişilerin büyük İslam âlimi olduklarını belirtmeleri de tabii ki kendi yaklaşımlarına göre değerlendirilebilir ve Anadolu halkının dar dünyalarının olduğu yönünde bir söylemde bulunulması ise bu halkı hem küçümsediğinin hem de aslında farklı yabancı isimlerden çeviriler yaparak bu kişilere doğru bağlamda ulaşabilmesinin mümkün görünmediğini göstermektedir. Çünkü dergi kapsamında yapılan çeviriler zaten detaylı incelendiğinde fark edilecektir ki eserleri çevrilen kişiler, sıradan insanlar değildir, İslamiyet'i bir cihad, bir şiddet düzleminde anlatan, halkı kışkırtmaya dahi teşvik eden bu isimlerin, Anadolu halkına vereceği mesajın ne kadar doğru yönde olacağı tartışmaya açıktır.

“Mecmuamız yayınevimiz değerli, dinamik mevzuları ele alarak işleyen yerli teliflere ardına kadar açıktır. En büyük arzumuz, istediğimiz eserleri bize Anadolu insanının verebilmesidir. İnsanın problemlerine cevap verebilecek insanların memleketimizde yetişmesi, milliyetçiliğimizin şiarıdır. Türkiye coğrafyasının dışına taşabilecek büyük tefekkür mahsulü eserlerin doğuş yeri Türkiye olsun isteriz; fakat, yarın ölmeye mahkum ve muayyen bir insan cemaatına hitap eden eserlerin nazarımızda değeri olmadığı için, yerli de olsa neşretmiyoruz. Onun için bize kızmayınız (cilt 7, sayı 83,s1).”

Yerli telif eserleri yayınlamaya açık olduklarını belirten mevcut alıntı, “ölmeye mahkum ve muayyen bir insan cemaatına hitap eden eserler” olarak adlandırdıkları kendi istekleri ve ideolojileri doğrultusunda kendi dünyalarına uygun eserler olmadığı taktirde yayınevine ya da dergiye gelen eserleri yayınlamadıklarını belirtmektedir. Bu da derginin yerli eserlere çok da açık olmadığına belirtisidir. Ayrıca böyle bir yaklaşım, zaten bu çalışma kapsamında iddia edildiği gibi derginin amaca uygun ve planlı bir çeviri faaliyeti yürüttüğü gerçeğini de doğrulamaktadır.

Derginin içindeki yazılarda ve editör söylemlerinde çeviri faaliyetlerinin amacı, kapsamı, içeriği hakkındaki açıklayıcı alıntılar haricinde bir de derginin çeviri faaliyetleri hakkındaki yorumların değerlendirilmesi gerekliliği oluşmaktadır. Böylece derginin yoğun çeviri faaliyetleri gerçekleştirmesindeki amacı, daha iyi analiz edebilmek mümkün hale gelecektir. Bu doğrultuda olumlu ve olumsuz olmak üzere iki türden farklı yorumlar okumak mümkün olacaktır.

1960'lı yıllarda Türkiye'de İslami Uyanış'ı anlatan Türkmen, yeniden dine dönüşü ve dini kavrama konusundaki önemli açıklamaları yaparken bunları 4 şık altında değerlendirmekte ve bunlardan ilkinin ise Hilal dergisi ile ilgili görüşü oluşturmaktadır. Öyle ki Türkmen için Hilal dergisi, mevcut dönemde insanların dine yaklaşmaları için çeviri faaliyetleri ile önemli rol oynamıştır.

“1.Salih Özcan patronluğunda çıkan Hilal Dergisi'nin 1964-68 yılları arasındaki yayınları ve Hilal Yayınları'nın Ümmet coğrafyasındaki öncü şahsiyetlerden çevirmeye başlayarak öncülük ettiği çeviri faaliyetleri. (Türkmen,2014)”

Aynen aktarılan ilk madde kapsamında, Hilal dergisinin ve yayınevini İslam için önemli isimlerden eserler çevirmelerinin ve çeviri faaliyetlerinin İslamiyet'in anlaşılması, kavranması bakımından öncü rolü üstlendiği yönünde övgü nitelikli sözcükler sarf edilmiştir.

Derginin yayın editörlüğünü yapan Kazdal ile gerçekleştirilen dergi hakkındaki bir söyleşide ise aşağıdaki diyaloga tanık olunmaktadır;

“Özellikle 1965-1968 yılları arasında Kutub, Benna, Mevdudi gibi şahısların gündeme geldiği ve sık sık tercüme yazılarının çıktığı görülüyor. Bu şahısların gündeme girmesinde dergi sahibi Salih Özcan'ın Arap Ülkeleriyle olan yakın ilişkilerinin bir etkisi oldu mu? Eğer olduysa bu şahısların düşünceleri ile Özcan'ın kimliği arasında bir çelişki yok mu?”

Salih Özcan'ın Arapça bilmesi Arap kökenli olması ve Arap ülkelerini gezebilme imkanına sahip olması, bu eserlerle tanışmasına ve bize ulaştırmasına vesile oldu. Ama bu eserler Özcan'ın ulaşabilmesinden daha ziyade kendisine girdiği ilişkilerde empoze edilmiştir. Zaten kendisi bir düşünce adamı değildi. Parası olan bir editördü. Bu bakımdan bu fikirlerle ciddi bir ünsiyeti yoktu. Bu fikirleri tanımak gibi bir derdi de yoktu (Kazdal,2015).”

Arap ülkelerinden eserlerin yayınlanmasında derginin sahibi Salih Özcan'ın önemli rolü olduğu belirtilmekte ve bunu yapabilmesindeki en büyük neden olarak ise Salih Özcan'ın parasının olması gösterilmektedir. Yani düşünce adamı olmadığı belirtilen Özcan'ın çevrilmesi için telif aldığı yazarları, çok tanımadığı aynı zamanda bu işlerden pek de anlamadığı dile getirilmektedir.

Salih Özcan'ın çeviri eserler yayınlamaya nasıl karar verdiğini açıklayan ifadeler ise “Günümüz İslam Alimleri Türkiye'ye Hilâl Dergisi ile Girdi” başlıklı yazısı ile Fatih Uğurlu tarafından şöyle belirtilmiştir;

“Ülkemizde İslâmî Yayıncılık ve onun oluşumunda katkıda Bulunan Seyyid Kutup, Hasan el-Benna, Nedvi; Mevdudî ve Muhammed Kutup gibi günümüz İslâm alimleri Türkiye'ye Hilâl Dergisi ile girdi... “O günlerde yeni açılan İmam Hatip Okullarından yetişen gençler yeni bir bina yapacaklardı. Ama malzemeleri yoktu. Onların ufkunu açacak, onlara malzeme olacak yeni kitaplar ve yeni yorumlar lazımdı. Ve bir gece tüm İslâm

ülkelerindeki yaşayan İslâm alimlerinin eserlerini çevirtip Türkiye'de yayınlamağa karar verdim. Böylece onlara yapacakları bina için malzeme sağlamış olacaktım. Sanırım bunda da başarılı oldum.””Bu sözler Dünya İslâm Birliğinin Kurucularından Salih Özcan'a aittir. Özcan, 1958'de çıkarmağa başladığı Hilâl dergisinde geniş ölçüde bu düşüncesini uygular. Seyyid Kutup, Ebul Hasan en-Nedvi, Hasan el-Benna, Mevdudi, Meryem Cemile, Yusuf el-Kardavi, Muhammed Kutup ve Said Havva'nın eserlerini dilimize çevirten Özcan, bunları parça parça Hilâl'de yayınladıktan sonra derginin yedeğinde giden Hilâl Yayınları tarafından kitap olarak çıkarır (Uğurlu,1986: 40).”

1961-1971 yılları arasında yoğun çeviri faaliyetlerinin gerçekleştiği Hilal Dergisinde, bu kararın nasıl alındığını ortaya koyan bu ifadeler, Salih Özcan'ın çeviri yayınlara önem vermesinin temelindeki nedenin gençler olduğunu belirtmektedir. Ve o yıllarda İmam Hatiplerde okuyan gençlerin yeni bir bina inşa edeceklerini fakat malzemelerinin olmadığını bu malzemenin ise ancak çeviriler vasıtasıyla sağlanacağını dillendiren Özcan, bu inşaanın temelini oluşturacak malzemeleri, yabancı yazarlardan temin etmeye karar vermiştir. Bu çeviri faaliyetlerinin gerçekleşmesi açısından önemlidir; fakat aktarılan transfer bilgilerin, hassas bir evreden geçen dönemin gençliğinin ve toplumunun ruh hali ile ne kadar özdeşleştiği sorunu ortaya çıkmaktadır. Çeviri faaliyetlerinin gerçekleşmesi, ülkeye farklı görüşlerin girmesi açısından önemli bir eylem olarak gerçekleşirken, çeviri faaliyetlerinin gençler üzerinden bir manipülasyona dönüşmesine sebep olduğunu iddia etmek olasıdır. Çünkü toplum ve o dönem merkezde olan, olayları yönlendiren, yöneten konumundaki gençler, bu hızlı fikirsel değişime, İslamiyet'in şeriat bağlamında aktarılmasına ve böyle yayılmaya çalışılmasına çokta hazır değillerdir.

Özdemir'in Hilal yayınlarının çeviri faaliyetleri ile ilgili yorumu ise yukarıdaki diğer görüşlerden farklı olarak daha eleştirel ve tam anlamıyla olmasada kısmen bu tez kapsamındaki iddia ile benzerlik niteliği taşımaktadır.

“Hilal Yayınlarının yayınladığı tercüme kitaplar sömürgelerde, iç savaş ortamında ve Ortadoğu'nun baskıcı rejimlerinde yazılmıştı. Osmanlı İslâmcılarının sahiplendiği ve İslâm klasikleriyle açıklamaya çalıştıkları laiklik, demokrasi, cumhuriyet, parlamenter sistem, anayasal düzen, kadın hakları, liberalizm, sivil toplum, hukukun üstünlüğü, eşitlik, bireysel özgürlük, adalet... gibi kavramlar, Ortadoğu ve Hint Yarımadası yazarları için istisnasızkâfırlıktı. Tercüme yayınlar cahilleştirilmiş, Türkiye Müslümanlarına okutturulup, iflahı mümkün olmayan bir yola sevk ettirildi ki, çok az kişi kendisini bu faciadan koruyabildi. Daha açık söylemek gerekirse, İslâm dünyasında yetişmekte olan genç Müslümanlar, yeni yazarlar sayesinde taa o günlerde bir gün yolları Hizbullah, Taliban, el-Kaide, IŞİD... e düşecek şekilde eğitilmekteydiler ama bunu öngörececek kimse yoktu (Özdemir,2015)⁸³

⁸³<http://www.egedesonsoz.com/yazar/hilal-dergisi-islamciligi/9079>, erişim tarihi 21.06.2016

Özdemir'in Hilal yayınları ile ilgili tespitleri, çevirisi yapılan eserlerin Ortadoğu'nun baskıcı rejimlerinde yazılmış olduğunu ve daha da kötüsü, cahilleştirilmiş Türk halkına okutulmuş olmasının sonuçlarının tehlikeli boyutlara ulaştığını kaleme almıştır. Önceki alıntılarda ise hedefte yine Anadolu halkının olduğu, "Anadolu insanının kendi dar dünyasının dışına çıkarılması, Anadolu halkının fikirlerinin karmaşık hale geldiği" yönünde söylemler zaten bulunmaktadır; fakat amaç, sözde onları aydınlatmaya yöneliktir. Özdemir'in ifade ettiği üzere o dönemki gençliğin yeni yazarlar sayesinde o günlerde bir gün yolları Hizbullah, Taliban, el-Kaide, IŞİD... e düşecek şekilde eğitildikleri yönünde oldukça iddialı söylemlerde, bu tez kapsamında bulunmak mümkün değildir. Fakat dergilerdeki çeviri yazıların incelenmeleri ve dönemin toplumsal yapısı, derginin çeviri yayınlarının içeriğinin çokta naif bir şekilde yazılmadığını, şiddet, kin, öfke, ölüm vs. gibi kavramların çıkmasına sebebiyet verecek eğilimde olduğunu göstermektedir. Farklı siyasi ideolojilerin ortaya çıkması, İslamiyet'i daha güçlü savunma yönünde bir gerekliliği doğurmuş olabilir; fakat burada yayınlanan yazıların aksine, daha bütünleştirici, birleştirici, sevgi ve kardeşlik empoze edecek yönde eserlerin çevirttirilmesi, dergi hakkında daha olumlu bir izlenim edinebilmeyi mümkün kılacaktı.

Özdemir eleştirilerini bu kadar sınırlandırmaz ve daha olumsuz yönde devam eder;

"Fakat Suudi Arabistan'ın finanse ettiği ve Salih Özcan'ın istikametini yitirmiş Müslümanlara reva gördüğü Tercüme İslâm", tek kelimeyle felaket oldu. Salih Özcan'ın açtığı tercüme yayın çığırı, Müslüman zekâsını, ahlâkını, üretkenliğini ve inceliğini adeta dumura uğrattı. Seyyid Kutub'tanMevdudî'ye, Meryem Cemile'den Said Havva'ya, Ramazan el-Butî'den Muhammed Kutub'a ve Kardavî'ye kadar daha nicelerini "İslâmî hakikatler" diye halkın öğrenme açlığına servis edenler, bu yayın faaliyetlerini çok net söylemek gerekirse MİT az gelir; Suudi Arabistan finansmanı ve CIA, MI5 ve MOSAD yönlendirmesiyle yaptılar (Özdemir,2015).

Yukarıda da belirtildiği üzere Özdemir oldukça iddialı, kanıtlanması zor ithamlarda bulunmaya devam etmiştir; fakat burada ifade edilen mevcut bir gerçek vardır, o da halkın öğrenme açlığı içerisinde olduğudur; çünkü ideolojilerin yoğun olduğu dönemde kafa karışıklığı yaşayan, bir arayış içerisinde olan insanların da var olabileceğini düşünmek mümkündür.

3.2.2.1. İdeolojik Kapsamlı Çeviri Yazıların Olduğu İçindekiler Tasnifi (1960-1980)

İnceleme konusu edinilen yaklaşık 200 civarındaki derginin tüm sayılarının içindekiler dokümanını vermek mümkün olmadığı için, ideolojik içerikli çeviri yazıların yoğun olduğu sayıların içindekiler bölümü verilecektir. Böylelikle derginin o sayısı içinde işlenen konular hakkında fikir edinileceği gibi çeviri yazılardaki dalgalanmaların da dönemin siyasi olaylarına göre nasıl şekillendiğini görmek mümkün olacaktır. Tez kapsamında, 1960 yılından itibaren yayınlanan dergilerin sayıları, araştırma konusu edinildiği için burada da 1960'lı yıllardaki ilk sayılar verilerek derginin çeviri faaliyetlerine ne kadar yer verdiği ve zamanla çeviri faaliyetlerindeki artışın ne yönde olduğunu görmek amaçlanmaktadır. İlk birkaç sayıda çeviri faaliyetlerine çok yoğun yer verilirse de söz konusu olan çeviri faaliyetleri net bir şekilde ideolojik içerikli değildir; fakat zamanla çeviri yazıların içeriğinin okuyucuya sezdirilmeden nasıl ideolojik bir boyuta taşındığına burada verilecek olan içindekiler sayesinde tanık olunacaktır. Bu sebepten ötürü aşağıda verilecek birkaç sayının içindekiler tasnifinde çok fazla ideolojik içerikli çeviri faaliyetlerinin olmadığı fakat derginin sonraki sayılarında bu doğrultuda kaleme alınmış yazılarda artış olduğu görülecektir. Özellikle 1966 yılından itibaren dergi içerisindeki çeviri yazılar ile ideolojileri yayma, yansıtma, empoze etme yönündeki yazılarda artış olduğu gözlenmektedir. 1966-1968 yılları içerisinde dergide yayınlanan çeviri yazıların sayısı oldukça artmış ve bu yazıların içeriği ise din ile siyasi ideolojileri açıklama yönünde olmuş ve kominizm, sosyalizm gibi yaklaşımlar, dini görüşler ile bertaraf edilmeye çalışılmıştır.

İçindekiler tasnifinden tasarruf etmek ve gereksiz bilgi vermektan kaçınmak amaçlı çeviri yazıların çok ve ideolojik olmadığı dergi sayıları⁸⁴ verilmemiş ama ilgili sayılardaki⁸⁵ çeviri yazılara örnek oluşturması için dipnot ile yazıları verilmiştir. Ayrıca

---

⁸⁴ 14, 17,18,19,21,24 ila 54.,56. Sayılar çeviri yazıların az olması ve var olan çeviri yazıların da yoğun ideolojik içerikli olmaması dolayısıyla verilmemiştir.

⁸⁵14.sayıda çeviri faaliyeti yoktur;17. Sayıda The Islamic Review tarafından kaleme alınan, çevirmeni belirtilmeyen İslamın İntişarı: Neden Müslüman Oldum?; Muhammed Hamidullah'ın yazdığı ve Esad Kılıçer'in çevirdiği 18. Sayıda İslam Tetkikleri: Müslüman'ın Namazı Kainatın Namazıdır, Enis Ahmet B.A.nın yazdığı Zübeyir Koç'un çevirdiği Biyografya: Ebu'l A'la El-Mevdudi Kimdir?; 19. Sayıda Naim Siddiki'nin yazıp Zübeyir Koç'un çevirdiği Komünizmle Nasıl Mücadele Edilir I ?; 21. Sayıda Joan Haslip'ın kaleme aldığı ve Satıra Turan'ın çevirdiği Abdülhamit'in Doğumu; 22. Sayıda ise Satıra Turan tarafından çevrilen Joan Haslip'in yazdığı Sultan Abdülhamit'in Hayatı, Ali Ansar Oscar C. Pfaus'un yazıp Mehmet Selim Öziç'in çevirdiği Yabancı Gözü ile : Hakiki Bir İslam Dostunun Davranışı;25. Sayı

belirtmek gerekir ki derginin ideolojik propagandası yalnızca çeviri yazılar ile değil, birçok yerli yazı⁸⁶ ile de yapılmıştır.

2. Cilt 20. Sayı; Tarih: Ekim 1961, Sayfa Sayısı: 24

Psikolojik Tahliller: Kur'an-ı Kerim'de Psikolojik Tahliller, İbrahim Selame; Çev.Lütfü Doğan

Araştırmalar: Yabancı Gözü ile İslam Âleminde Kadın, Çev. Halit Yavuz

Biyografi: Ebu'l A'lâ El- Mevdûdî Kimdir?⁸⁷, Enis Ahmet B. A.; Çev. Zübeyir Koç

Komünizmle Nasıl Mücadele Edilir, Naim Siddiki; Çev. Zübeyir Koç

Dünyada Hilal: Kur'an Yardımı ile Mi, Yoksa Kur'an'a Rağmen Mi?, Michael Zereffa; Çev. Belirtilmemiş⁸⁸

2. Cilt 22. Sayı, Aralık 1961, Sayfa Sayısı: 24

Sultan Abdülhamid'in Hayatı, Joan Haslip; Çev. Satia Turan

Yabancı Gözü İle: Hakiki Bir İslam Dostunun Davranışı; Al Ansar Oscar C. Pfaus; Çev. Mehmet Selim Öziç

İbrahim Selame'nin yazıp Lütfü Doğan'ın çevirdiği Kur'an-ı Kerim'de Psikolojik Tahliller; 26. Sayıda İbrahim Kurt'un çevirdiği Georg Reduth'un yazdığı İslamiyeti Müdafaa; 30 sayıda İslam Dehası, Oscar C. Pfaus'un yazıp İbrahim Kurt'un çevirdiği yazı gibi örnek oluşturacak şekilde çeviri yazılar vardır. Söz konusu sayılardaki çeviri yazılar, 54. Sayıdan sonraki dergilerle kıyaslanınca miktar bakımından az olduğu gibi çok fazla ideolojik kapsamlı olmadığı da görülmektedir.

⁸⁶ Yeteri kadar çeviri yazıya yer vermediği için burada verilmeyen 24. sayıdan başlayıp 26. sayıya kadar "Hristiyan Aleminden Haberlerim Var" başlıklı yazı Ömer Okçu tarafından kaleme alınmış ve yazı serisi şeklinde yayınlanmıştır. Söz konusu yazılarda Hristiyan aleminin anlatılmasının nedensiz olmadığı izlenimini uyandırmaktadır. Hristiyanların, dinlerinin, yaşam şekillerinin anlatıldığı bu yazı serisi, Müslümanların da İslam dinine bağlılıkları açısından örnek oluşturması amaçlı yazılan bir yazı dizisi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca burada ideolojiyi işlemenin başka bir yolu da çeviri olmayan yazılar ile dini propaganda yapabilmek ve din vasıtası ile bütün ideolojileri, görüşleri, farklılıkları açıklamaya çalışmaktır. Söz konusu yazılara örnek olarak; İslamiyet ve Komünizm (sayı.29,s.7) ; Sosyalizm Modası ve Komünizm Vebası (sayı 31,s.9) ; İmanlıların Komünistlere Karşı Zaferi (sayı 34,s.10); Müşahedeler-Mülâhazalar: Din ve Komünizm (sayı 37,s.8); Sosyalizm Merdiveni (sayı 47, s.5); İslamın Mücadelesi Yapılmalı (sayı 50,s. 6) gibi başlıklı yazılar örnek verilebilir ve bu örnekler daha da çoğaltılabilir. Bütüncül bir değerlendirme yapıldığında derginin yayın politikasının çeviri yazıların konuları ile yerli yazıların konuları içerisinde paralel bir amaç olduğu sonucuna varılabilmektedir. Derginin temel amacının İslami ideolojiyi yaymak ve bu ideolojiyi doğrulamak olduğu anlaşılmaktadır fakat burada derginin uyguladığı yayın politikasında amacına hizmet edecek bir yol güttüğü anlaşılrsa da öfke dolu, şiddet içerikli, kışkırtmaya yönelik yayınlara da yer verdiği aşikardır.

⁸⁷ Derginin 18. sayısından itibaren Mevdudi tanıtılmaya başlanır ve bu tanıtım yazısı, seri şeklinde devam eder, daha sonraki sayılarda da bunu görmek mümkündür. Dergideki çeviri faaliyetleri incelendiğinde Mevdudi'nin Hilal dergisi yazarları arasında önemli bir yeri olduğu görülmektedir ve iyi derecede İngilizce, Arapça ve Farsça bilen Mevdudi, derginin İslami ideolojik politikasını sürdürürken yazılarından yararlandığı önemli bir kişiliktir ve bazı tanıtım yazılarının çevirisinde İngilizceden çeviren notu da düşülmektedir.

⁸⁸ Dergide çeviri faaliyetlerinin yoğun olduğu, genellikle çevirmen isimlerinin de belirtildiği bilinmektedir; fakat çevirmenin belirtilmediği çeviri olduğu bilinen yazılar da bir hayli fazladır. Bunun yanı sıra bazen de yazar ismi verilmeyip direkt çevirmen ismi belirtilen yazılar da vardır.

Komünizm'inÇeviren: Hasan Beşer İslam Diniyle Mücadelesinde Merhaleler, İngilizceden Çeviren Altunkal Hızal

Tetkik Tahlil Tenkit: İslamiyetle- Hristiyanlık Arasındaki Fark, Kathleen Baker; Çev. Şinasi Siber

2. Cilt 23. Sayı; Ocak 1962, Sayfa Sayısı: 24

Dua, Alexis Carrel, çev. Belirtilmemiş

Neden Köy Enstitüsü?, Charles Baudelaire, çev. Belirtilmemiş

Komünizmle Nasıl Mücadele Edilir, Naim Sıddıki; Çev. Zübeyir Koç

Halife ve Oğlu, Jafar Ansari; Çev. Mehmet Selim

5. Cilt 54. Sayı; Tarih: Ağustos 1965; Sayfa Sayısı: 32

Genç Müslüman İşte Vazifen, Ebul Ala El-Mevdudi, Çev. Ali Arslan

Seçmeler: Davalara Karşı Durumumuz, Hasan el-Benna, Çev. Ali Arslan

Kitap: İslam'da Siyasi Düşünce ve İdare Prof Harun Han Şirvani ,Belirtilmemiş Çev: Kemal Kuşçu

Ehl- İ Sünnet İtikadı, İmam Rabbani, çev. Belirtilmemiş

Kitap: İslam'ın Etrafındaki Şüpheler Muhammed Kutub,çev. Belirtilmemiş

Kur' An Yolunun Esası, Seyyid Kutub, Çev. Ali Esed

5. Cilt 57. Sayı, Tarih: Nisan 1966; Sayfa Sayısı: 32

Ekonomiye Dair, Mevdudi, Çev Tüzün Demirer

Evet, İşte Yol Budur, Seyyid Kutub,Çev. Ali Arslan

Gençlere İthaf Olunur: Gençlere Hitap!, Hasan el-Benna, Çev. Ali Arslan

Arap Atasözleri: Damla Damla Hikmet, Çev. Nail Papatya

Fikirde İnkılap, Ebul Hasan Ali Nedevi; Mütercim Ali Serter

Tevrat' A Göre: Şarap, Domuz Eti, Sünnet, Tesettür ve Çok Evlilik, Muhammed Hamidullah,Çev Ali Afif Müftüoğlu

5. Cilt 58. Sayı; Tarih: Haziran 1966; sayfa sayısı 32

Ekonomiye Dair, Mevdudi, Çev. Tüzün Demirer

İslam Birliğine Doğru, The Muslim World, Çev. Belirtilmemiş

Gençlere İthaf Olunur: Gençlere Hitap!, Hasan el-Benna, Çev. Ali Arslan

Aciz âlimlerin ve Cahil Halkın Arasında İslam, Abdülkadir Udeh, Arapçadan Çev. Ali Arslan

Seyyid Kutub, Kitap Reklamı

Sovyet Rusya Müftüsü, Kitap Reklamı

Damla Damla Hikmet: Arap Atasözleri, Çev. Nail Papatya

Fikirde İnkılap, Ebul Hasan Ali Nedevi, Çev. Ali Serter

5. Cilt 59. Sayı, Tarih: Temmuz 1966, sayfa sayısı: 32

Ekonomiye Dair, Mevdudi, Çev. Tüzün Demirer

İslam'da Mülkiyet, Menna el-Kattan, Çev. Mustafa Varlı

Bilinmeyen İslam Memleketleri: Gambia, The Muslim World, çev. Belirtilmemiş

20. Asırda İslamın Durumu II, Abdülkadir Udeh, Çev. Ali Arslan

İslam Devlet Nizamında Kadının Durumu, Mevdudi, Çev. Sabri Aslan

5. Cilt 60. Sayı, Tarih: Ağustos 1966, Sayfa Sayısı: 32

Ekonomiye Dair, Mevdudi, Çev. Tüzün Demirer

İslamda Mülkiyet Nizamı, Menna el-Kattan, Çev. Mustafa Varlı

Garbın Dilinden, J. H. Denisen, Çev. Belirtilmemiş

Gelecek Sayı: İslam Milliyetçiliği: Ebûl âlâ El Mevdudî, çev. Belirtilmemiş

20. Asırda İslamın Durumu III, Abdülkadir Udeh, Çev. Ali Arslan

Hazreti Ali' Den Öğütler, Muhammed el-Rıza, Çev. Mustafa Varlı

İslam Nedir?, Muhammed Mazhar Ud-dim Siddiki; Çev. Ali Zengin

6. Cilt 66. Sayı, Tarih: Ocak 1967; Sayfa Sayısı: 32

Seyyid Kutub Ölümü Zaferi Oldu, Abul İrfan , İng. Tercüme Halil Zafir

Sina'da, Hasan el-Benna, İng. Çev. Halil Zafir

Alem-i İslâmın Nüfuzlu Şahsiyetleri: Sultan Abdülhamid-i Sani, Meryem Cemile Begüm, İng.

Tercüme Meryem Zafir

İslam Nedir?, M. Mazhar-üd Din, Çev. Ali Zengin

Yirminci Asırda İslamın Durumu, Abdülkadir Udeh, Çev. Ali Arslan

Sadi'den Hikmetler, Çev. Ahmed Demir

İyi ve Kötü Huyların Mahiyeti, İmam Gazzali, Çev. Hacı Bekir Karlığa

İslâm Devlet Nizamı, Mevdudi, Çev. Rasim Özdenören

İslâm Devletinde Gayrimüslimlerin Durumu, Mevdudi, Çev. Rasim Özdenören

6. Cilt 67. Sayı Tarih: Şubat 1967 Sayfa Sayısı: 32

İslam Gençliğine Çağrı, Hasan Ali Nedevi, İng. Çev. Halil Zafir

İslam' da Devlet Nizamı, Mevdudi, Çev. Kasım Özdenören

İmam- I Gazali' Den: Peygamberimizin Huy ve Tabiatları, İmamı Gazali, İng. Tercüme Halil Zafir

Mehdi ve İslam, Mevdudi, İng.Çev. Halil Zafir

Mevdudi' Nin İslam' da Ahlak Nizamı, Kitap Reklamı

Yirminci Asırda İslamın Durumu, Abdülkadir Udeh, Çev. Ali Arslan

İyi Ahlakın Alâmetleri, İmam Gazzali,Çev. Hacı Bekir Karlığa

6. Cilt 68. Sayı; Tarih: Mart 1967; Kapak Konusu: Kurban,Sayfa Sayısı: 32

İslâm' da Devlet Nizamı III, Mevdudi, Çev. Rasim Özdenören

Fahredden Razi Kimdir?, The Muslim World, İng Çev. Halil Zafir

İslam Nedir?, M.Mazhar-Ud-Din,İng.Çev. Ali Zengin

Tek Kurtarıcı Nizam, Abdulhakim Abidin,Arapça. Çev. Halil Günenç

Bilinmeyen İslam Memleketleri: Togodaki Müslümanların Durumu, Tercüme Abdurrahman Nuri

6. Cilt 69. Sayı Tarih: Nisan 1967, Kapak Konusu: Şahsiyetimi Koruyacağım, Sayfa Sayısı: 32

Bir Şehit Bir Şehidi Anlatıyor: Seyyid Kutub,Çev. Sadrettin Yüksel

Endonezya' Daki Son Durum Nedir?, İnamullah Han, Çev. Halil Zafir

İslam'da Siyaset Nizamı, Çev. Ali Zengin

Sartre Diyor Ki: Takdim, Sartre, Çev. Belirtilmemiş

Nura Doğru, Hasan el-Benna,Çev. Akif Nuri Erdem

İslam' da İhya Hareketleri II,Mevdudi,Çev. Halil Zafir

6. Cilt 70. Sayı Tarih: Mayıs 1967 Sayfa Sayısı: 32

Bir Şehidi Babası Anlatıyor, Ahmed El Benna,Arpça Çev.Bitlisli Sadrettin Yüksel

Beynelminel Yahudi Nifaki, Zafer Ahmed Ensari, Çev. Halil Zafir

İslam' da Siyaset Nizamı II, Mevdudi, İng. Çev. Ali Zengin

İslâm ve Komünizm, Sadeddin Arslan, Çev. Kemal Aksoy

İslamda Devlet Nizamı, Mevdudi, İng. Çev. Rasim Özdenören

Nura Doğru - II- Hasan el-Benna, Arapça.Çev. Akif Nuri Erdem

İslam'da İhya Hareketleri III, Mevdudi, Çev. Halil Zafir

Tek Kurtarıcı Nizam: İslâm - II- Abdulhakim Abidin, Arapça. Çev. Urfa Müftüsü Halil Günenç

6. Cilt 71. Sayı, Tarih: Haziran 1967, Sayfa Sayısı: 32

Araplar ve İslam Dünyası, Allâl el Fâsi, Çev. Abdülkadir Şener

İslamda Devlet Nizamı, Mevdudi, İng. Çev. Rasim Özdenören

İsrail Denen Devletin Tarihçesi, İnamullah Han, Çev. Halil Zafir

6. Cilt 72. Sayı, Tarih: Temmuz 1967, Sayfa Sayısı: 32

İslam ve Komünizm, Sadeddin Arslan, Çev. Kemal Aksoy
İslam' da Siyaset Nizamı III, Mevdudi, İng.Çev. Ali Zengin
Tek Kurtarıcı Nizam: İslâm III, Abdülhakim Abidin, Çev. Halil Günenç
Medine Yolunda, Ebul Hasan Ali Nedevi, Arapça.Çev. Kemal Aksoy
Nura Doğru- III-, Hasan el-Benna, Arapça.Çev. Akif Nuri Erdem
Orta Şarktaki Büyük Facia , Mevdudi, Çev. Sadreddin Yüksel

7. Cilt 73. Sayı, Tarih: Ağustos 1967, Sayfa Sayısı: 32

İslam, Yahudi ve Hristiyan Münasebetleri, Mevdudi, Çev. Belirtilmemiş
Çağrı, Muhammed Surûr el-Sabban, Arapça.Çev. Kemal Aksoy
Nura Doğru IV, Hasan el-Benna, Arapça.Çev. AAkif Nuri erdem
İslam' da Siyaset Nizamı⁸⁹, Mevdudi, Çev. Ali Zengin
Kur'an' da Edebi Tasvir, Seyyid Kutub, Çev. Süleyman Ateş
Fizilal- El Kur'an' Dan : Nas Suresi'nin Tefsiri, Seyyid Kutub, Çev. Süleyman Ateş
Kur'an' da Edebi Tasvir, Seyyid Kutub

7. Cilt 74. Sayı, Tarih: Eylül 1967, Sayfa Sayısı: 32

Konstantin' İn İzinde, O. İrfan, İng.Çev. Halil Zafir
Orta Şarktaki Büyük FaciaII, Mevdudi, Arapça çev. Sadreddin Yüksel
Kur' An' da Sihir Kaynağı, Seyyid Kutub, Çev. Süleyman Ateş
Muhammed İkbâl, Ebul Hasan Ali Nedevi, Arapça.Çev. Kemal Aksoy
Müslümanlık Nerede Biz Nerede?, Abdülkadir Udeh, Çev. Bekir Karlığa
İslam' da Siyaset Nizamı, Mevdudi, İng.Çev. Ali Zengin

7. Cilt 75. Sayı, Tarih: Ekim 1967, Sayfa Sayısı: 32

İslam Gözüyle: İhtilâlcî Sosyalizm, Maruf Devalibi, Çev. Arapça Çev. Mustafa Mutlu
İslami Hükümetten: Din ve Hak, Mevdudi, Urduçadan Çev. Ali Genceli⁹⁰
Asr Suresinin Tefsiri, Seyyid Kutub, Çev. Ali Arslan
Modern Çağın Hasta Milletleri, Mevdudi, Çev. Ali Zengin

---

⁸⁹ İslamda Devlet Nizamı, Siyaset Nizamı, Nura Doğru gibi yazılar seri şeklinde birkaç sayı üst üste yayınlanmıştır, dergi yayın politikası bakımından bu tarz yazılara özellikle yer vermiş gibi görünmektedir. Bu yazı dizileri sayesinde din ve siyaset ilişkisi, ülkede olması istenen devlet düzeni yönündeki yaklaşımlar belli amaçlar doğrultusunda açıklanmıştır.

⁹⁰ İyi derecede İngilizce, Arapça ve Farsça bilen Mevdudi'nin eserlerinin buradaki çevirilerinin birincil dilden yapılan çeviriler mi yoksa ikincil dilden mi çevrilmiş oldukları çok açık değildir; fakat Mevdudi'nin makalelerinin çevirilerinde Urduca'dan, Arapça'dan, Farsça'dan, İngilizce'den çeviren gibi ibareler bulunmaktadır.

Kuran' da Edebi Tasvir' Den: Vicdana Hitap Eden Mantık, Seyyid Kutub, Çev.Süleyman Ateş
Orta Şarktaki Büyük Facia, Mevdudi, Çev. Belirtilmemiş
Peygamber Camiinde, Nedevi, Arapça.Çev. Kemal Aksoy

7. Cilt 76. Sayı, Tarih: Kasım 1967, Sayfa Sayısı: 32

Kurtuluş Yolu, Seyyid Kutub, Çev. Ali Arslan
Hükümet ve İslam, Mevdudi, Urducadan Çev.Ali Genceli
İhtilalci Sosyalizm II, Maruf Devalibi, Arapça. Çev. Mustafa Mutlu
Modern Çağın Hasta Milletleri II, Mevdudi, İng. Çev. Ali Zengin
Hıra Mağarasından, Nedevi, Arapça. Çev. Kemal Aksoy

7. Cilt 77. Sayı, Tarih: Aralık 1967, Sayfa Sayısı: 32

İhtar Çılgılığı, Seyyid Kutub, Arapça.Çev. Mustafa Varlı
İslam ve Garp Medeniyeti Çatışması, Mevdudi, A. Nuri Karcioğlu
Günümüzün Harbi ve İslâm, Seyyid Kutub, Çev. Ali Arslan
Huzur ve Kurtuluşa Giden Yol, Mevdudi, İng. Çev. Ali Zengin
Sekülerizm, Mevdudi, Urducadan Çev. Ali Genceli
Yeni Bir Dünyanın Doğuşu,Nedevi,Çev. Kemal Aksoy

7. Cilt 78. Sayı, Tarih: Ocak 1968, Sayfa Sayısı: 32

Doğu- Batı Bloku Arasındaki İslam Alemi, Seyyid Kutub, Çev. Ali Arslan
İslam Davetçilerine, Mevdudi, Çev. Urfa Müftüsü Halil Günenç
Hz. Peygamberin Risaleti, Nedevi, Çev. Kemal Aksoy
Hadis Tercümelere: İmam Nevevi, Çev. Halil Günenç
Huzur ve Kurtuluşa Giden Yol, Mevdudi, Çev. Ali Zengin
Biz Müslüman Mıyız? Muhammed Kutub, Arapça. Çev. Mustafa Varlı
Din ve Siyaset, Mevdudi, Urducadan Çev. Ali Genceli
İslamda Cihad, Mevdudi, Çev. Bekir Karlığa

7. Cilt 79. Sayı, Tarih: Şubat 1968, Sayfa Sayısı: 32

Müslüman Hemşirelerimize Bir Öğüt, Mevdudi, Çev. Halil Günenç
Huzur ve Kurtuluşa Giden Yol- III-,Mevdudi, Çev. Ali Zengin
İslam Davetçilerine, Mevdudi, Arapça. Çev. Halil Günenç
Şairlerin O' Na Bağlılığı, Nedevi, Arapça. Çev. Kemal Aksoy
İslam' da Cihad, Mevdudi, Çev. Bekir Karlı

7. Cilt 80. Sayı, Tarih: Mart 1968, Sayfa Sayısı: 32

Kur' An-ı Kerim' İn Nüzulü Münasebetiyle, Belirtilmemiş, Çev. Sadreddin Yüksel

İslam Bayrağını Elden Bırakmayınız, M. Umran, Çev. Halil Zafir

Kur' An- I Kerim' İn Anlaşılmasına Doğru, Mevdudi, Halil Zafir

Bütün Şairler O' Nu Methediyor, Ebul Hasan Ali Nedevi, Arapça. Çev. Kemal

Huzur ve Kurtuluşa Giden Yol , Mevdudi, Çev. Ali Zengin

Asrı Saadet İnsanı ve Biz, Muhammed Kutub,Çev. Mustafa Mutlu

Kurtuluş İslamdadır, Seyyid Kutub, Çev. Mustafa Varlı

İslmada Cihad, Mevdudi,Çev. H. Bekir Karlığa

7. Cilt 81. Sayı, Tarih: Mayıs 1968, Sayfa Sayısı: 32

Hadis Tercümelere, İmam Nevevi, Çev. Halil Günenç

Namaz, Sabır, Şehitlik, Seyyid Kutub, Çev. Bekir Karlığa

İslam Davetçilerine, Mevdudi, Arapça.Çev. Halil Günenç

İhtilalci Sosyalizm III, Maruf Devalibi, Arapça. Çev. Mustafa Mutlu

Asrı Saadet İnsanı ve Biz, Muhammed Kutub, Arapça. Çev. Mustafa Mutlu

İslâm İnkılâbı, Mevdudi, Farsçadan Çev. Mikail Bayram

İslâmda Cihad, Mevdudi, Çev. H. Bekir Karlığa

7. Cilt 82. Sayı, Tarih: Haziran 1968, Sayfa Sayısı: 32

Mevdudi: İslâm Medeniyeti Çeviren. Mehmet Aydın, Kitap Reklamı

Tefhim- Ül Kur' An, Mevdudi, İng. Çev. Halil Zafir

İslam ve Sosyalizm, Maruf Devalibi, Çev. Mustafa Mutlu

İslâm İnkılâbı, Mevdudi, Farsçadan Çev.S. Mikail Bayram

Kur' An- I Kerim' İn Anlaşılmasına Doğru, Mevdudi, Çev. Halil Zafir

İslâm' da Cihad, Seyyid Kutub, Çev. H. Bekir Karlığa

Asrı Saadet İnsanı ve Biz, Muhammed Kutub, Arapça. Çev. Mustafa Mutlu

İslam' da Cihad, Mevdudi, Arapça.Çev. H.Bekir Karlığa

7. Cilt 83. Sayı, Tarih: Temmuz 1968, Sayfa Sayısı: 32

Tefhim- Ül Kur' An, Mevdudi, Tefsir Halil Zafir

Hadis Tercümelere, İmam Nevevi, Açıklama Halil Günenç

İslâm İnkılâbı, Mevdudi, Farsçadan Çev. Mikail Bayram

İslam Davetçilerine, Mevdudi, Çev. Halil Günenç

7. Cilt 84. Sayı, Tarih: Ağustos 1968 , Sayfa Sayısı: 32

Tefhim- Ül Kur' An, Mevdudi, İng .Çev. Halil Zafir

İhtilalci Sosyalizm, Maruf Devalibi, Çev. Mustafa Mutlu

İslam İnkılâbı, Mevdudi, Fransızcadan Çev. S.Mikail Bayram

Mevdudi: Faiz, Çeviren: Hasan Be

8. Cilt 85. Sayı, Tarih: Eylül 1968, Sayfa Sayısı: 32

Tefhim- Ül Kur' An, Mevdudi, Çev. Halil Zafir

Hadis Tercümeleri, İmam Nevevi, Tercüme Halil Günenç

İslam İnkılâbı, Mevdudi, Çev. S. Mikail Bayram

İslamın İstikbalinde Talebenin Rolü, Mevdudi, Arapça.Çev. Ali Arslan

İslam Karşısında Kapitalizm ve Marksizm, Maruf Devalibi, Çev. Mustafa Mutlu

8. Cilt 86. Sayı, Tarih: Ekim 1968, Sayfa Sayısı: 32

Tefhim- Ül Kur' An, Mevdudi, Çev. Halil Zafir

Hadis Tercümeleri, İmam Nevevi, Çev. Halil Günenç

Dünya ve Ahiret, Muhammed Kutub, Arapça. Çev. Mustafa Mutlu

İslam İnkılâbı, Mevdudi, Farsçadan Çev. S.Mikail Bayram

İslam Davetçilerine, Mevdudi, Çev. Halil Günenç

İslam Karşısında Komünizm ve Kapitalizm, Maruf Devalibi, Çev. Mustafa Mutlu

Birlik İhtiyacı, Asaf Mahmut, Çev. Halil Zafir

İslâmın İstikbalinde Talebenin Rolü II, Mevdudi, Arapça çev. Ali Arslan

Yukarıdaki tasnifte Hilal Dergisinde yoğun şekilde çeviri yapılan yıllar verilmiştir. Özet bilgilerden oluşsa da böyle bir tasnifin verilmesi, derginin ideolojik çeviri politikasını anlamak, bunu amaçlı ve bilinçli yaptığını görmek açısından önemlidir. Derginin neredeyse her sayısında (burada verilemeyen sayılar da dahil olmak üzere) benzer içerikli yayınların çevirilerine yer verilmesi, bilinçli ideolojik bir çeviri politikası amaçladığını ortaya koymaktadır. Derginin çeviri yayınlarını bir arada görmek, derginin siyasi ideolojik kapsamlı çeviriler yaptığını doğrulamak açısından önem arz etmektedir. Ayrıca bu çalışma kapsamında genel hedeflerden birisi ise 1960-1980 dönemine ait çeviri eserler ve dergicilik faaliyetleri dahil hepsinin tasnifini vererek dönemin ideolojik ruhunun çeviri eserler veya yayınlar vasıtasıyla yönlendirildiğini hatta oluşturulduğunu ortaya koyabilmektir.

3.2.2.2. İdeolojik İçerikli Çeviri Yazılar

İdeolojik kapsam içerisinde incelenen çeviri yazılar, dini, siyasi ve gençlik üçgeninde incelenmeye çalışılmıştır; çünkü derginin oluşum temelini bu üç bağlama dayandırdığını söylemek mümkündür. Bu yüzden de dini, siyaseti ve gençliyi yerli yazılarla olduğu gibi çeviri yazılarla da çok fazla işlemiş olması derginin, bu temalar ile ulaşmak istediği belli bir hedefi ve bir hedef kitlesinin var olduğunu göstermektedir.

3.2.2.2.1. Dini-İdeolojik Çeviri Yazılar

Toplumsal değerlerin en önemli unsurlarının başında din olgusu gelmektedir. Kişisel, toplumsal hassasiyeti, inançları belirleyen din faktörü ile grupları ya da kitleleri yönlendirmek mümkündür. Dergi kapsamında da din, önemli bir unsur olma özelliğini korumakta ve din vasıtasıyla okurları, yönlendirmenin amaçlanmakta olduğu anlaşılmaktadır. Zaten derginin, dini bir dergi olması sebebiyle dinsel, İslami yayınlara fazlasıyla yer vermesi normal bir durum iken nasıl yayınlar yaptığı, yayınların içeriği ve tabii ki kullanılan söylemler oldukça önemlidir. Burada söz konusu çeviri yayınları aslı ile değerlendirme olanağı mümkün olmadığı için mevcut çeviri yayınların içeriğinden, neden bu yazının yayınlanmış olabileceğinden hareket edilmeye çalışılacaktır.

1960 yılının ocak ayında yayınlanan 1.cilt 12. ve 13. sayıları incelendiğinde, *İslam Medeniyetinin Başlangıcı* adlı yazı bulunmaktadır. Afganistan'ın İsviçre eski büyükelçisi olan Haydar Hammat'ın "Georges Rivoire" mahlasıyla bir İsviçre dergisinde "L'islam en marche"(ilerleyen samimiyet) başlıklı yazısının çok ilgi topladığından ve bunun İslamiyet'in veçheleri adı ile yayınlandığından bahsedilmekte, bu eser üzerine görüş ve düşünceler dile getirilmektedir. İslam medeniyetinin köklerini anlatmaya yönelik bu yazı, İslamiyet'in ne kadar köklü bir din olduğunu göstermek ve bunu ispat etmek amaçlı kaleme alınmıştır. 13. Sayıda⁹¹ önceki yazının devamı niteliğinde olan aynı başlıklı yazının Gustave Le Bon, Ernest Renan gibi yabancılar dayanak gösterilerek, dini iddialarının bu kişilerin görüşleri ile desteklenmeye

---

⁹¹ İslam Medeniyetinin Başlangıcı başlıklı yazının bitiminde Mütercim'in Notu imzalı küçük bir not yazılmış, öncesinde bu konu ile ilgili yapmış oldukları bir çeviriden bahsedilmektedir ve çevirisi yapılan bu yazı ile Renan'ın görüşlerinin nasıl çürütüldüğü anlatılmıştır. Daha çok bilgilendirici ve başka kaynağa yönlendirici nitelikteki bir çevirmen açıklaması olmuştur. Ayrıca dergide ara ara Mütercim Notu başlığına rastlanmaktadır.

çalışılması görüşlere uluslararası boyut kazandırmak ve söz konusu görüşleri ideolojik kapsamda farklı görüşlerle desteklemek gibi iki nedene bağlanabilir.

Japonya’da İslamiyet başlıklı çeviri yazı da ise Japonya’da az sayıda bulunan Müslümanların dinlerini nasıl korudukları anlatılmaktadır.

“Buradaki Müslümanlar dinlerine riayetkârdırlar. Bütün dini vazifelerini ifa etmeye gayret ediyorlar. Hepsini bir tek imamın arkasında toplanmaktadırlar... Müslümanlara vacip olan şey, bu fırsattan istifade ederek, din âlimi ve tebliği edicilerini İslam’ı neşretmek vazifesiyle buraya yollamalarıdır. Bu millet, cehaletten kurtulmuş, ilimle muttasıf, sözden ziyade çalışmaya ehemmiyet verir, tembelliği sevmez, ciddi karışıklık ve nifakla uyuşmayan, nizam ve itaati seven bir millettir (cilt2, sayı16,s.12).”

Buradaki söylemde Müslümanları, itaatkâr olmaya davet eden bir çağrının olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu alıntıdan önceki ifadelerde ise Japonya’nın din anlamında kargaşa yaşadığından ve bu kargaşayı İslamiyet’i yaymak amaçlı kullanmanın öneminden bahsedilmektedir. Bu da çok açık bir şekilde İslam dinini yaymaya yönelik söylemlerin varlığına işaret etmektedir.

“Yabancı Gözü İle Hakiki Bir İslam Dostunun Davranışı

Muhterem okuyucularım, kendisi Almanya'nın Hamburg şehrinden olan Müslüman kardeşimiz; AL ANSAR OSCAR C. PFAUS' un yazımızın başlığını taşıyan makalesini Cenubi Afrika’da münteşir «THE MÜSLİM DIGEST » adlı İngilizce mecmuadan okudum. Batılı olan kardeşimiz, Batılı Hıristiyanların, İslâmiyet ve Müslüman milletlere karşı takındıkları tavır ve hareketleri açıklıyor. Bu açıklamadan tercüme ettiğim kısımları sizlere aynen veriyorum(cilt2,sayı 22,s.11).”

İngilizceden çeviren Mehmet Selim Öziç’in kaleme aldığı bu yazının girişinde çevirmenin bir açıklama yaparak yazıyı nereden aldığını, yazarını tanıttığı şekilde kısa bilgi verdiği okunmaktadır. Daha sonra çeviri yazıya geçmiştir; fakat dikkat çeken bir unsur vardır o da çevirmenin, çevirisini yaptığı yazardan “Batılı olan kardeşimiz” diye bahsetmesidir. Söylem analizi açısından önemli olan zamirlerden birini kullanarak aidiyet duygusunu uyandıran “bizim” adılına yazarı dâhil etmiştir. Buradaki “bizim” adılı çevirmenin yazar ile aynı görüşü paylaştığı, aynı amaçlarının var olduğu sonucunu oluşturmaktadır.

Batıda Müslüman imajından “lekeleme edebiyatı” denilen saçma fikirlerle İslamiyet’i ve Müslümanlığı lekelediklerinin belirtildiği söz konusu makalede yabancı ve hala Müslüman olmayan bir muharririn yazısı ile aslında bir aklamaya yönelik bir amaç olduğu varsayılabilir.

“Dünyada en ictimai din İslamiyet’tir. Müslümanlar arasında bulacağınız, samimi misafirperverliği, terbiye ve ahlakı hiçbir yerde bulamazsınız, kardeşlik sevgisinin hakikisini sadece onlarda bulursunuz. Malik oldukları ekmeğin son yudumunu sizinle paylaşırken memnun olurlar ve huzur duyarlar. Bu yazdıklarım sözden ibaret değil, tamamen hakikattir, çünkü hakiki uhuvvet aşkını öğreten ancak Kuran’dır (cilt 2,sayı22,s. 11).”

Dergi kapsamında yayınlanan İslamiyet’i öven ve güzel yönlerini ortaya koymaya çalışan nadir yazılardan birindebu ifadeleri, yabancı bir insanın kaleminden okumak dini, ibadetleri bakımından genelde Batı tarafından aşağılanmış bir toplum için Kuran’ın örnek gösterilmesi, dinin övülmesi dergi okuru açısından mühim bir imaj oluşturmaktadır. Derginin böyle bir yazıyı yayınlaması ise sürekli bahsettikleri davalarını savunmaları açısından önem taşımaktadır.

Söz konusu yazı bütüncül bir bakışla değerlendirildiğinde başlığın oldukça ilgi çekici olduğu görülmektedir; yabancıya dikkat çekilmesi İslamiyet’in yabancılar tarafından da benimsendiğinin gösterilmesi ve onların düşünceleri yoluyla yabancı olmayanlara, İslam’a uzak olanlara yaklaşmak, bir bağ kurmak gibi bir arzunun olduğu, söz konusu çeviri yazıdan anlaşılabilir. İlginç olan İslamiyet’te hakiki huzurun bulunacağı iddiasının bir gazetecinin yazısındaki ifadelerde yer verilmesidir. Bu aslında derginin dava politikasını, başarılı bir şekilde sürdürdüğü varsayımına bir kanıttır. Çünkü derginin, kendi ideolojisinin doğruluğunu kanıtlamak için böyle yabancı bir dilde yazılmış yazıyı Türkçeleştirerek Türkiye’de olup da hala bunu idrak edememiş karşıt görüşlere bir mesaj göndermek gibi bir amacının var olduğuna da göstermiş bulunmaktadır.

Dergide İslami içerikte yazılan makaleler, incelemeye devam edildiğinde Abdülkadir Üdeh tarafından kaleme alınan ve Ali Arslan tarafından Türkçeleştirilen birkaç sayı, üst üste yayınlanmış *20.Asırda İslam’ın Durumu* başlıklı yazı dikkat çekmektedir. İlk yayınında İslam’ın değişmez düzeninden, hükümlerinin sağlamlığından bahsedilen yazının ikinci yayınında ise devletin İslam’a karşı tutumu, Avrupa kültürü özentileri konu edinilmiştir.

“...Fakat devletin İslam’a karşı cephe alması ve umumiyetle habersiz, hatta tepeden inme İslam ülkelerinde ise halka Müslüman görünerek milleti kandırma usulleri, İslam âlimlerini aceze düşürmüş ve Avrupalı kanunların İslam âleminde tatbik edilmesini sağlamıştır. Netice olarak şeriat kaldırılmış ve tatil edilmiştir. Bu ortam içinde yetişen gençler, gerçek nizamdan mahrum olarak temelsiz, köksüz, ruhsuz bir dünyanın insanları oldular. Avrupalılar gibi din ve şeriatın yalnız ibadetin kastedildiğini zannettiler. Öyle ki İslam âleminde tatbik edilen Avrupalı kanunlarını İslam kanunu sandılar. Veya bu kanunları

İslam inkâr etmez diye inandılar. Avrupalının yanlış kanaatleri batı hayranı şahsiyetsizler tarafından bir nas gibi kabul edildi. O kadar ki din ile devletin ayrı olduğunu iddia ettiler. Gözleri kapalı bu garp taklitçileri, efendilerinden daha mutaassıp ve gayretkeş idiler. Zaman bu iki yüzlü münafıkların maskesini parçalamıştır. İslam milletlerinin başında saf ve mazlum halka, Müslüman görünerek, halkın imanını, mukaddesatını çalan liderler artık iyice bilinmektedir. Artık kör döğüşü denilen, bir asra yakın devam eden fetret devri kapanmıştır. Şimdi herkes dost ve düşmanını tanımaktadır(cilt6,sayı 66,s.18)..."

İçeriğin çok geniş olduğu bu yazıda din ile devlet işlerinin ayrılmasına, şeriatın yok sayılmasına şiddetle karşı çıkılmaktadır ve yine, gençlere yönelik bir göndermede bulunulmaktadır ve gençlerin şeratsız bir ortamda nizamsız yetiştiklerinden bahsedilmektedir. Avrupa kanunlarının taklit edildiği ve politik oyunların var olduğu da vurgulanarak Müslüman görünen liderlerin, halkın imanını çaldıkları dile getirilmiştir. Uyarmaya, farkında olmayanları uyandırmaya yönelik kaleme alınmış olduğu anlaşılan bu yazının, laikliği ve politikacıları eleştirme ve İslam'ın esaslarını dikkate alma temelliyazılmış olduğu aşikârdır.

Mevdudi tarafından kaleme alınan *İslam'da Cihad* yazısı da seri şeklinde yayınlanmış, dikkat çeken yayınlar arasındadır. İslami devlet, İslami bir sistem kurma yönünde yapılması gereken şiddetli mücadelenin öneminin vurgulandığı bu yazıda, yazarın üslubunun ya da bu üslubu yakalamaya çalışan çevirmenin üslubunun oldukça sert olduğu görülmektedir.

"Tevbe suresinden aldığımız şu ayeti kerimede Allah kati olarak belirtiyor: Cihad davetine uymayan, Allah'ın dinini getirmek, Allah'ın kelamını yüceltmek Kuran'a dayanan nizami hâkim kılmak için canıyla, başıyla, malıyla savaşmayanlarla Allah'a ve ahiret gününe inanmayan taş kalpli dönekler arasında hiç fark yoktur. İşte ölçüt. Davayı sadakatin ölçüsü. İnanıldığı nizamdan başka nizamlara boyun eğen kimse davasında yalancı, inancında samimiyetsiz olduğunu iddia ediyor demektir (cilt 7, sayı 81, s. 30)."

Tevbe suresinden örnek vererek davanın, cihadın ne kadar önemli olduğu belirtilmekte ama metnin önceki bölümlerinde ise kapitalizme, komünizme karşı alınması gereken önlemler ve nasıl İslami açıdan mücadele edileceği yönünde söylemler bulunmaktadır. Bu ideolojilere karşı İslam ile mücadele edilmesi gerektiği yönünde bir çabanın olduğu zaten dergi geneline hakimdir; fakat cihad etmek, savaşmak, mücadele etmek söylemleri ve bunun din üzerinden yapılmaya çalışılması, zaten ideolojik bağlamda kaotik bir ortamda yaşayan, gençlerin ayrıştığı bir zaman diliminde ancak şiddete yönelmeye yönelik bir çağrı olarak algılanabilir. Çünkü içinde bulunulan dini ve duygusal hassasiyet, sağduyulu davranmaya değil; tam tersi güç kullanarak ideolojilerle

mücadeleye sebebiyet verecek boyuttadır. Diğer tefrikalardaki *İslamda Cihad* başlıklı çeviri yazılar da aynı mantıksal bağlamda oluşturulmuştur.

“İslam Davetçilerine”, “Müslümanlara Düşen Vazife” başlıklı benzer temalı çeviri yazılar yayınlanmıştır. İslam’a çağıran, davet eden kişilere düşen görevlerden bahsedilmiş ve davanın ilerlemesi için dava için ihlasla çalışan insanların olmasının önemine vurgu yapılırken davaya zarar verilmemesi için çabalamak gerektiği belirtilmiştir.

“Vaktinizin ve çalışmalarınızın az bir kısmını şahsi işlerinize, çoğunu ise inandığımız gayenin tahakkukuna harcayacaksınız. Bu gayret zihninize iyice yerleşecek ruhunuzla birleşmeyince, damarlarınızdaki kanla beraber akmayınca, kafalarınızı ve şuurunuzu tamamı ile işgal etmeyince, yalnız sözlerinizle hiçbir şeyi harekete getiremezsiniz (cilt 7,sayı 89,s.14).”

İslam için mücadele edenlerin vakitlerinin büyük kısmını bu mücadele uğruna ayırması ve bu gayret ve çaba ile zihnen ve bedenen bütünleşilmesi gerektiğine bilhassa vurgu yapılmıştır. Muhammed Yunus tarafından kaleme alınan, Halil Zafir tarafından çevrilen *“Müslümanlara Düşen Vazife”* başlıklı yazıdan da kısa bir alıntı verilerek, yazının içeriği ve amacı hakkında fikir edinmek mümkün olacaktır;

“Şimdi karşımıza bir soru çıkmaktadır: Dünyadaki kilit noktalarını ellerinde tutan Almanya, Japonya, Çin, İngiltere, Amerika gibi en ileri memleketlere İslam’ın tebliği nasıl ulaştırılacaktır? sulh ve sükûna hasretin bunalımı içindeki bu milletlere eğer hâli hazır kaos durumunu kosmos yani nizam alemi haline getirecek yegane kuvvet olan İslam’ın değerleri öğretilemez ise, o vakit bu yüzden ne gibi bir facia vuku bulacaktır? Bu yüzden Müslümanlara büyük mesuliyet düşmektedir. Erken uyanmak kendi menfaatimiz icabıdır. Müslümanlar “Kuran’ı Kerim ve Hadisi Şerif” hükümlerine uysalar pek tabii İslamiyet’in yayılmasına hizmet edeceklerdir. Onların vazifesi İslamiyet’i ferden veya toplu halde tatbik etmekle hitam bulmaz (cilt 8,sayı 87,s.28).”

Dünya devletlerinden örnekler vererek İslamiyet’in bu ülkelere nasıl yayılabileceği üzerinde durulmuş ve bu konuda eyleme geçmek için de erken uyanmanın yani aymanın, farkına varmanın önemine dikkat çekilmiştir. Ayrıca bahsi geçen ülkelere İslamiyet’i yaymak için daha fazla uğraş ve çabanın önemine vurgu yapılmakta, bu ülkelerdeki kargaşadan yararlanarak İslamiyet’i yaymanın gerekliliği üzerinde durulmaktadır.

“Niçin Müslüman Oldular?, Niçin Müslüman Olduk?” gibi başlıklara da dergide çok yer verilmiştir. El Hac Lord Headly Al-Faruk tarafından kaleme alınan ilk başlık altındaki yazıda öncelikli olarak yazar tanıtılmış, yazarın İngiliz eşrafının önemli isimlerinden olduğu, aynı zamanda edebiyatçı ve birçok kitabı olduğu ve

1913'te Müslüman olarak El-Faruk adını aldığı yönünde tanıtıcı bilgi verilmiş, daha sonra çeviri yazısı aktarılmıştır. Hangi sebeplerden ve nasıl Müslüman olduğunu açıklayan yazar, yazısında etkili ifadelerle yer vermiştir;

“İnsanın bu dini kabul edişi (Kur'-an da dediği gibi); şahsi ve hususi bir kanaatten doğmalıdır. Bu, zorla mümkün olmaz. Mesih de havarilerine; “Sıkıştırdığınız zaman kimse sizi dinlemez ve fikirlerinizi kabul etmez.” (Markos-İshah,2) derken de aynı manayı kastediyordu...Akidelerini yaymak ve yerlileri inanışlarından caydırmak için Katolik Romen memleketlerini ziyaret etmeyi (gezmeyi) bir vecibe kabul eden ateşli Protestan misyonerlerin birçok hallerini biliyorum. Şüphesiz ki; doğru olmayan bu dikenli yol; dinin yücelik değerini düşürdüğü, kin ve çatışmaları coşturduğu ve karşı koyma şuurunu doğurduğu için pek çirkindir. Birçok Hıristiyan misyoner heyetlerinin Müslüman kardeşlerine karşı da aynı üslubu kullanmaları beni çok üzüyor (cilt 10,sayı 119,s.8)”

Yazı bütüncül bir yaklaşımla değerlendirildiğinde, yazar,İslamiyet'i yaymak için güç kullanmamanın önemine dikkat çekmekte ve güç ya da şiddete başvurmanın dinin değerini düşürdüğünü, kişinin dini kabul edişinin şahsi olması gerektiğini belirtmektedir. Bu başlık altındaki yazı dizilerine devam edilmiş, birçok sayıda⁹² bu tarz yazılara yine yer verilmiştir. Bu çeviri yazılar, okura sunulmadan önce, yazarı detaylı bir şekilde tanıtılma yöntemi seçilmiştir; çünkü böylece okur üzerinde daha etkili bir yazı olacağı düşüncesinin var olduğu çıkarılmaktadır. Keza öyle bir etki uyandırması olasıdır. Buna örnek göstermek adına yine aynı başlıkla yayınlanan başka bir yazıdan kısa alıntılar vermek mümkündür;

“MUHAMMED ESED KİMDİR?..

Adı; Leopold \Weiss idi. Avusturya'nın (bugün Polanda) Linon şehrinde 1900 yılında doğdu. 22 yaşında Ortadoğuyu ziyaret etti. Bundan sonra «Franfurter Zeitung» gazetesinin yabancı muhabiri oldu. Müslüman olduktan sonra Kuzev Afrika ile Afganistan arasında birçok İslâm memleketlerini gördü ve orada kaldı.'. . İslâm hakkında yıllar süren araştırmasından sonra son asırda İslâm'ın önderlerinden oldu. Pakistan'ın kurtuluşundan sonra Batı Pencapta «İslâmî yenileme dairesi» müdürlüğü vazifesini, sonra da Pakistan'ın Birleşmiş Milletlerdeki temsilciliğini yaptı...(cilt 10,sayı124-125,s.23).

Aslen Avusturyalı ve yeni ismi Muhammed Esed olan kişinin tanıtımına yer verildiği görülmektedir. Yeni İslamiyet'i kabul etmiş olan birinin kısa zamanda İslam'ın önderlerinden olmasının dile getirilmesi ve aynı zamanda önemli mesleki görevlerde yer almış olmasının belirtilmesi kişiye gıpta edilmesine sebep olacak düzeyde bilgilerdir.

Derginin bu tarz yazılara yer vermesindeki önemli nedenlerden birisi de anlaşılacağı gibi Batılıların dahi İslamiyet'i seçerken ülkenin kendi içinde kargaşa yaşamasının anlamsız olduğu ve en kutsal ve yüce dinin İslam olduğunu ve bu uğur haricinde verilen

⁹² Cilt 10,sayı 124, 125,127..

mücadelelerin boşa çıkacağı yönündeki kanaatin olduğu anlaşılmaktadır. Yazının öncesinde kişilerin Müslüman oluşunun anlatılmasının ise öylesine bir amaçla yapılmadığı aşikârdır. Çünkü buradaki amaç daha derindir, yapılmak istenen, verilmek istenen mesaj İslam'ın gücünü, büyüklüğünü göstermek ve herkesin bir gün Müslüman olacağına vurgu yapabilmektir.

Dini içerikli çeviri yazıların kapsamı incelendikçe, dergi içerisinde “İslam ve Batı” başlıklı tefrikalara da yer verilmiş ve Doğunun, Batı ile, İslamiyet'in Batı dinleri ile mücadelesi anlatılmaya çalışılmıştır.

Dini, İslami içerikli çeviri yazıların bütünü, genel hatlarıyla değerlendirildiğinde, derginin planlı ve ideolojik amaçlı yazılarının var olduğu görülmektedir. Mevcut öğretiyi yaymak, savundukları amaçlarının doğruluğunu kanıtlamak maksatlı birçok dini yazıya yer verilmiş olduğu aynı zamanda bu tarz yazıların sadece dini anlatmak amaçlı olmadığı, bu uğurda savaşmaya, mücadele etmeye çağrı niteliğinde olduğu görülmektedir. Ayrıca dergi sayıları detaylı analiz edildikçe dinin nasıl ideoloji haline geldiği ve bu ideolojinin dergi içinde nasıl mayalandığını ve bunun çeviriler yoluyla nasıl verilmeye çalışıldığını görmek mümkün olmaktadır.

3.2.2.2.2. Siyasi-İdeolojik Çeviri Yazılar

Siyasi bir kimlikle çıkan dergi, amacı kapsamında siyaseti, siyasi olayları ve yaklaşımları din olgusu ile açıklamaya çalışmış, siyasi çıkış noktası olarak dine ve dini unsurlara bağlılığa dikkat çekmiştir. Derginin aslında tam manasıyla siyasi bir dergi olduğunu iddia etmek pek de yanlış olmayacaktır; çünkü yayınlanan neredeyse her yazıda, siyasi içeriğe ve bu siyasi içeriğin de din ile harmanlanmış olmasına rastlamak olasıdır. Bu yüzden ideolojik çeviri başlıklı açılan bu kısımda dini, siyasi ve gençlik kapsamlı ideolojik çeviri ayrımı yapılmış olsa dahi, neredeyse hepsinde dinin siyasetle oluşturduğu bir bütünlüğün olduğu görülmektedir. Bu başlık altında ise sadece bir kısım örnek alıntıya yer verilecektir.

Sual: Müslümanlar üzerine istilâda bulunmak maksadıyla, kâfirlerle yardımlaşan Müslümanın hükmü nedir? Cevap : Şu âyeti kerime mucibince o da onlardan bir kimse itibar olunur; «Sizden bir kimse onları dost ittihaz ederse o da anlardandır»,

Sual: Komünizm ve ona yardım etmenin hükmü nedir? Cevap: Komünistlik ithad ve küfürdür, bir kimse komünistliğe intisap ederse veya bir kelime ile bile olsa yardım ederse

mülhid olur ve şu âyeti kerimeye göre bütün semavi dinlerin dışına çıkar, müminler, kendileri gibi müminleri bırakarak, kâfirleri dost edinmesinler.»

Sual: İslâmiyet ve komünistlik arasında fark nedir? Cevap: İslâmiyet, Allah Teâlâ'yı. Onun kitaplarını, Resullerini, melekleri ve öldükten sonra dirilmeyi tasdik ettiği, komünistlik ise bütün bunları kabul etmediğine göre, aradaki fark şu ayeti kerime ile pek açıktır; «İslamiyet'ten başkasını din olarak kabul etmek isteyen kimseden bu asla kabul edilmez ve o kimse âhirette hüsrana uğrayanlardandır.»

Neemuddin al-Vaiz, Ham di al-Azami, M. iuâd al-At&SÎ, Abdulkadir al-H&fîb (cilt 2, sayı 16, s.25).

Soru cevap şeklinde verilen bu vaaz çevirisinde, dergi, İslami görüşü savunmak ve komünizmin İslam ile bağdaşmadığını belirtmek amacıyla Irak ulemasının fetvasını yayınlamak, kendi yaklaşım ve görüşlerini de bu yolla ifşa etmiştir. Bu doğrultuda farklı ülkelerden ve insanlardan çeviri yayınlar yaparak derginin temeldeki düşüncesi farklı düşünürlerin görüşleri ile dile getirilerek daha sağlam dayanaklar ile açıklanmaya çalışılmıştır. Irak'ta verilen bu vaazın burada çevirisinin yapılmasının bir başka nedeni olarak doğru görüşün ve düşüncenin İslami yönde olduğu ve bunu sadece dergi olarak savunmadıklarını başka nüfuzlu insanların da bu yönde önemli görüşleri olduğunu ortaya koyabilmeleridir.

Komüniz'in İslam Diniyle Mücadelesinde Merhaleleler başlıklı İngilizceden çevirisi yapılan fakat yazarı belirtilmeyen bu makalede ise dinin insanların değeri, hassasiyeti olduğunun farkında ve bilincinde olan Stalin'in komünizmi dine empoze etme, ikisi arasında benzerlikler bulma yönündeki görüşü dile getirilmektedir.

“1917 Aralık ayında Stalin'in tavsiyesi üzerine Sovyet Hükümeti Hz. Osman'a ait mukaddes Kura'n nüshasının Müslümanlara iadesi için resmi bir karar aldı. Aynı ayda kitap, Petrograd'da toplanan İslam kongresine teslim edildi ...Bütün bunlar Sovyet hükümetinin prestijini Müslümanların gözünde bir hayli yükseltti. Bu mahirane taktiklerin idamesi için bol bol para sarfedildi. Komünistler kendi prensipleri ile şeriat arasında bir benzerlik olduğu kanaatini uyandırmak yolunda gayret sarf ettiler(cilt2,sayı22,s.19).”

Sovyet hükümetinin yaptığı eylemlerde örtük bir şekilde prestijini yükseltme ve komünizmi yayma şeklinde bir amacının olduğu iddiası söz konusudur. Komünist görüşlerin İslamiyet'le ilişkilendirilerek kendi görüşlerini yaymak amaçlı dini nasıl alet etmeye çalıştıkları, nasıl manipüle ettikleri yönünde kaleme alınmış bir yazı olduğu görülmektedir.

İslam'da Devlet Nizamı konulu makalelere de dergi içerisinde oldukça fazla yer verilmiştir. İslam'ın çok yönlü oluşu ve birçok konunun İslami çerçevede açıklanabilmesi bu yazıların oluşumuna katkı sağlamıştır.

“Hakimiyetle ilgili temel anayasa meselesinin bu açıklamasından sonra cevap verilmesi gereken bir soru kalıyor: Bu kuruluştta, politik hâkimiyeti kim yüklenecek?

Politik hâkimiyet de, şüphesiz yalnız ve yalnız Allah’a aittir. Bu devletle, İslam’ın politik sistemini uygulamak için vekil tayin edilen İnsan; terimin hukukî ve siyasi anlamında gerçek hâkimiyete sahip değildir (cilt6,sayı 67,s.5).”

Politik hâkimiyetin Allah’a mahsus olduğundan ve devlet başkanının da hilafet görevi üstlendiğinden bahsedilerek aslında dönem dönem siyasi partilerin ya da devlet başkanlarının kendilerini ülkenin tek hâkimleri olarak görmeleri de bu çeviri yazı ile kısmen eleştirilmektedir.

İslam hükümetlerini eleştiren bir başka yazı ise Mısırlı hukukçu ve aynı zamanda Müslüman Kardeşler teşkilatının kurucusu olan Abdülkadir Udeh tarafından kaleme alınan *20. Asırda İslam’ın Durumu* makalesidir.

“İslam’a ve Müslümanlara isabet eden zilletten son derece mesuldürler. İslam hükümetleri, İslâm’ı devlet işlerinden uzaklaştırdılar. Allah’ın Müslümanlara, haram kıldığını, helal kıldılar. Allah’ın hükmünün gayrisi ile hükmettiler, Hidayetten Avrupa dalâletine götürdüler İslâm şeriatını bırakıp, Roma kanunlarıyla hüküm sürmeye başladılar. İslam hükümetleri hükümde, siyasetle, idarede İslam dışına çıktılar, İslâm’ın güzel prensiplerine kıydılar (cilt6, sayı 67,s.24).”

Hükümetleri olumsuz bir eleştiri ile hedef alan bu yazı, şeriat hükümlerinin İslam devletlerinde kullanılmıyor olmasını, İslam devletlerinin İslam kanunlarını bırakarak Roma hukukunu baz almalarını, din ile devlet işlerini ayırmalarını İslamiyet’e uygunsuzluk açısından kınayan nitelikte bir yazıdır.

Halep doğumlu, hukukçu aynı zamanda yazar olan Maruf Devalibi’nin *İhtilalci Sosyalizm,İslam ve Sosyalizm,İslam Karşısında Kapitalizm ve Marksizmgibi* yazıları dergi çevirmenlerinden Mustafa Mutlu tarafından Türkçeye aktarılarak dergiye kazandırılmıştır. İhtilalci Sosyalizm yazıları ile yazar, İslami açıdan sosyalizmi değerlendirmiş, İslam ve Sosyalizmde ise yine aynı mantığı güderek kişinin çok çalışmasına ve iyi kazancı olanların ise ihtiyacı olanlara yardım etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bahsi geçen son başlıklı yazısında ise Devalibi, modern dünyanın medeniyetinin buhranlar geçirdiğini, bu buhranın bütün dünya ile ilgili olduğunu, bütün dünya için tehlike teşkil ettiğini ve dünyanın bugünkü medeniyetinin iyilik ve kötülükleri ile her yeri çevrelediğini, bunlardan doğan yeni problemlerin oluştuğunu kaleme almıştır (cilt7,sayı 85,s.20). Bu buhranların çıkış noktası Marksizm ve Kapitalizm kabul edilmiş, İslami temellere dayanarak bu ideolojilerle mücadele etmenin önemivurgulanmıştır.

Sık sık kitap tanıtımlarına ve yazılarına rastlanan Mevdudi'nin *İslam'da Siyaset Nizamı* yazısı da yukarıda kısaca bahsedilen makaleler ile benzer nitelik göstermektedir ve İslami açıdan siyasi düzenin gerekleri üzerinde durulmaktadır.

“İslami devlet: Faşist ve komünist devletlere bir bakıma benzeyiş gösterir. Fakat siz daha sonra onlardan bütün muhtevatiyle nefret ettiğini, modern totaliter ve otoriter devletlerden geniş ve esaslı bir şekilde farklı olduğunu anlayacaksınız...İslami devletin diğer bir vasfı ideolojik bir devlet oluşudur. Kuran'ın ve sünnetin dikkatli bir mütalaasından anlaşılıyor ki; İslam'da devlet bir ideoloji üzerine istinat eder ve onun gayesi o ideolojiyi tesis etmektir. Devlet bir ıslah aletidir ve aynı gayeyle hareket etmelidir (cilt7,sayı 74, s.28).”

İslami bağlamda devletin bir ideoloji üzerine kurulması gerektiği belirtilen mevcut alıntıda, bu ideoloji kavramı ile dinin ideolojik düzleme taşındığı anlaşıldığı gibi devlet düzeninin de bu ideoloji kapsamında kurulması gerektiği vurgulanmaktadır. Faşist ve komünist devletler ile İslami devlet arasında benzerliğin var olduğundan; fakat içerik bağlamında tamamen onlardan ayrıştığından bahsedilmektedir. Faşist ve komünist devletler ile benzerlik göstermesinin temel nedeni olarak hepsinin ideoloji tabanlı olduğu iddiası öne sürülebilir; çünkü, yazıdan da anlaşıldığı üzere İslamiyet de bir ideoloji çerçevesinde ele alınır, bu da ideolojilerle en iyi mücadele etme yönteminin farklı ideoloji sayesinde olacağının da ayrı bir kanıtı niteliğindedir.

Derginin siyasi içerikli çeviri yazıları genel bir bakışla, yeterli fikri edinmek açısından kısaca analiz edilerek verilmeye çalışılmıştır. Amaç, siyasi düzeni din ile temellendirmek isteyen derginin, neden dini düşünsel düzlemde ideolojik boyuta taşıdığını ve çevirinin ise evrensellik imajı yaratmak açısından nasıl ideolojik bir rol üstlendiğini ortaya koyabilmek olmuştur.

3.2.2.2.3. Gençlik Kapsamlı İdeolojik Çeviri Yazılar

Genç ve gençlik temalarının derginin meşruiyetini ortaya koymak ve etki alanını genişletmek açısından önemli olduğuna zaten bu çalışma kapsamında vurgu yapılmıştır. Genç, bu dergi bağlamında, amaca ulaşmak, etkili olmak için kullanılan araçlardan bir tanesi olarak değerlendirilebilir. Bu tez kapsamında bu araçlardan bir diğeri ve en önemlisi olarak “çeviri eylemi” kabul edilmekte ve çeviri faaliyetleri ile asıl amaç olan dini, İslami yaymak ve diğer ideolojiler karşısında etkili savunmak için geliştirilen bir mekanizma olarak kabul etmek mümkündür. Bu başlık altında ise tez kapsamında oldukça önemsenen iki kavram “genç” ve “çeviri” konu edinilmektedir ve

çeviri yayınlar ile gençlere ulaşılmanın amaçlandığı gösterilmeye çalışılmaktadır. Burada bilhassa seçilen genç, gençlik konulu çeviri yazılardan bir kısmı detaylı incelenmeye çalışılacaktır.

Genç, gençlik içerikli önemli yazıların dergi içerisinde oldukça önemsenen ve yazılarına çok sık yer verilen Mevdudi, Hasan El Benna, Ebul Hasan Ali Nedevi gibi isimler tarafından kaleme alındığı görülmektedir; fakat dergide işlenen neredeyse tüm konularda olduğu gibi bu konuda da en çok Mevdudi'den makaleler çevirtilmiştir ve Mevdudi'nin de din merkezli olsa dahi birçok farklı konuda yazısının olduğu analiz edilmektedir.

Mevdudi imzalı Genç Müslüman *İşte Vazifen! ve İslam'da Talebenin Rolü* tefrika yazıları dikkat çekmektedir ve yazarın bu yazıları Arapçadan Ali Arslan tarafından Türkçeye aktarılmıştır. Mevdudi'nin gençleri neden fazla önemseydiği ise ancak metinlerdeki söylemlerden analiz edilebilir;

“GENÇ MÜSLÜMAN İŞTE VAZİFEN!

Genç Müslümanlara, hususen entelektüellere şimdiki zamanda İslamiyet'e ciddi çalışmak fırsatını bahşeden sebepleri hülasa etmek istiyorum.

- 1- Her şeyden evvel İslamiyet'in hakikatini bütün teferruatıyla bilmelisiniz. Kalben Müslüman olduğunuz gibi ilmen ve fikren de Müslüman olmuş olmanız...
- 2- Bozulmuş ahlak, adet ve ananelerinizin düzelmesine acele etmemiz lazımdır. Ta ki sözle İslamiyet'i takdir ve tebeil ettiğiniz gibi ilmen ve fiilen de etmiş olmanız...
- 3- Gerek yazı ve gerekse konuşmakla İslamiyet'in davet yolunda gücünüz yettiği kadar fikren ve ilmen çalışmayı ihmal etmeyiniz. Garp medeniyetinin esaslarını okuyunuz. Tenkit verilecek yerlerini muhakkak ki tenkit ediniz. Kötüsünü iyisinden ayırınız. Ta ki Müslümanların akıllarını ve kalplerini garplılaşmaktan kurtarıp, putlaştırılmış ve uzun zamandan beri Müslüman bir kitlenin kalbini kaptırmış garp nazariyelerini birer birer yıkmış olmanız...yeni nesli bu kanunların doğruluğuna inanmaya mecbur bırakacak bir tarzda terhiye ediniz.
- 4- İslami davanızla ilgilenenlerle birleşiniz. Onlarla öyle kuvvetli ve programla çalışan bir cemiyet kurunuz ki o cemiyete kötülüğün sızmasına imkan olmasın....
- 5- Davanızın halk arasında yayılmasına ihtimamla çalışınız. Onları kaplamış olan cehaletin siyah bulutlarını dağıtmış ve iyiyi kötüden ayırteder duruma getirmiş olmanız. Halkın ahlakını düzeltmek, fikirlerini yüceltmek ve İslam görüşlerini derinleştirmek sizin en mühim vazifenizdir. Süratle İslam memleketlerine yayılan yabancı emperyalistlerin kültür ve zulmün önünde kuvvetli bir ses gibi durmuş olsunlar
- 6- İslam nizamını esassız çürük temellere, zayıf fikirler ve sarsılmış kaideler üzerine bina etmeyiz. Bu hususta biraz sabır göstermek gerekir.....

Hal böyleyken inancımıza uygun düşmeyen, prensiplerimize uymayan bir hükümet reisinin “bizi gayemize yaklaştırma ümidiyle “ hükümetine iştirak edersek büyük bir hata işlemiş oluruz. ...

İktidarı elinde tutanlar, dâhili ve harici siyasetlerini kendileri çizerler, çıkarları ve istekleri nasıl iktisa ederse öyle infaz ederler... (cilt5,sayı54,s.10)”

Dönemin toplumsal yapısının bozulduğunun dile getirildiği bu alıntıda, gençlere öğütlerin sıralandığı ve gerçek Müslüman olmak için ne yapmaları gerektiğinin vurgulandığı görülmektedir. Öncelikli olarak içinde buldukları dönemin ahlaki ve geleneksel düzeninin bozulduğu dile getirilmekte ve bu ahlaki ve geleneksel çöküşün ise ancak gençlik ile giderilebileceği yukarıdaki mevcut söylemlerle ortaya koyulmaya çalışılmaktadır. Gençlerin görevlerinin maddeler halinde bildirildiği bu yazıda, İslamiyet’e davet etmek için çok çalışılmasının, batı medeniyetinin esaslarının okunmasının ve iyi-kötü ayrımının yapılarak kendilerini Batı’nın ideolojilerine kaptırmış kişileri kurtarmanın önemi vurgulanmıştır. Ayrıca gelecek nesilleri ise kendi koydukları kanunlara inanmaya mecbur bırakmaları yönünde katı bir söylemin olduğu da dikkat çekmektedir. Bunun haricinde aynı görüşte oldukları kişilerle birleşmeyi, farklı ideolojilerde olan kişileri bu cehaletten kurtarmayı, İslamiyet’i sağlam esaslara dayandırmaları ve onlara uymayan bir hükümet reisine onları amaçlarına yaklaştıracak düşüncesiyle yakınlaşmanın bir hata olacağını belirten çok yönlü ifadelerin olduğu gençlere önerilerde bulunan bir yazıdır. Gerçek bir Müslüman genç olmak için yazı kapsamında belirtilen şeyleri yapmanın önemli olduğu vurgulanarak gençlere verilen görevin büyüklüğü, önemi ve gerekliliği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Gençlere büyük sorumlulukların yüklenildiği bu yazıda İslamiyet’in yayılmasında, farklı öğretiler karşısında korunmasında gençlerin rolünün önemi dikkate alındığı gibi geleceği yönlendirmenin ve yönetmenin de gençler vasıtasıyla olacağı bilincinin var olduğu aşikârdır.

Mevdudi’den yapılan gençlik kapsamlı çevirilerincelemeye devam edildiğinde *İslam’ın İstikbalinde Talebenin Rolü* başlıklı yazı dizisi de dikkat çekmektedir. Bu yazı içeriğinde ise gençlerin, üniversitelerde İslamiyet’i yaymalarının önemi anlatılmaktadır ve bu yönde uğraş veren gençler, takdir edilmektedir. İslamcı talebelerinin dertlerinin ortak olduğunun belirtildiği bu yazıda, bir milletin varlık ve temelini teşkil eden zeminin, o milletin millî benliğini muhafaza eden ve gelecek nesillere bu benliği intikal ettirebilecek genç bir kitleye ihtiyacı olduğu ve bu genç neslin yetiştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (cilt 8,sayı 85,s. 18). Eğitimde genç neslin, İslam medeniyet

ve kültürüne sarılmasını, gençleri İslam'a çağırmanın gerekliliği ve bunun iki yolu olduğu belirtilmektedir;

“Birinci yol: Talebeler bunu tahakkuk ettirmeye bizzat çalışmalıdır.

İkinci yol: bu gayeye ulaştıracak nizamı, talim ve terbiye sahasında bizzat hükümet tatbik etmelidir (cilt 8,sayı 85,s.19).

İslam dini ve kültürünü gençler arasında yaymanın iki yönteminden bahsedilerek bu önemli görevin, gençler ve devlet eliyle gerçekleştirilebileceğine vurgu yapılmaktadır. İki etkin faktörün, gençler ve devlet olduğu ve dini yayma eyleminde ancak böyle başarılı olunabileceği vurgulanmıştır, dikkat çeken ise gençlerin yapabileceği etkinin, bir devletin yapabileceği etki ile eş düzeyde görülmesidir.

Mevdudi'nin konferansının yazı dizisi olarak verildiği bu başlık altında garp eleştirilmekte ve İslam dininin garp ile benzeşmeyeceği sürekli dile getirilmektedir.

“Şurasını unutmamalıyız ki, Garp âleminin herhangi bir milletine temel vazifesi gören temel ahlak ve değerler (!) bize hiçbir zaman temel olamaz...

...Uzun zamandan beri görülüyor ki, biz ilim yuvalarında talebenin gelişmesinde büyük rolü olan İslam ahlakına yer vermeyi unutmuş (!) veya gaflete düşerek terk etmişiz. Hayret edilecek diğer taraf ise, İslam'ın bütün düşünceleriyle tezat halinde olan menfi bir kültürün tohumunu zihinlere ekmeye çok ehemmiyet verilmesidir (cilt 8 ,sayı 86,s.26)...”

Garp ile benzeşmeyen İslam dininin ve ahlakının, ilim yuvalarında yani okullarda ve üniversitelerde, yeterince anlatılmadığı ve bu yönde bir bilinç oluşturulmadığı aksine İslam ile aksi olan başka bir kültürün empoze edilmeye çalışılmasının şaşkınlığının var olduğu dile getirilmektedir.

“Evet, talebeler, bu yabancı kültürün bir hastalık olduğunu düşünür ve zararlı olduğuna inanırlarsa, bu menfi ideolojiyi kökünden kaldırıp atmak mümkün olur. Benim bütün isteğim, münkiratın talebe muhitinde karşılık görmesidir. Bunlar talebelerin yapabileceği iki esas kaidedir. Birincisi, tatbikiyle ilim yuvalarında menfi ideolojilerin intişarı önlenir. İkincisi; fikir ve ahlaktaki kötü tesirleri hiçe iner! (cilt 8,sayı 86,s.27).”

Öğrenciler vasıtasıyla büyük bir değişimin yaşanacağı inancının olduğu anlaşılan bu satırlarda, öğrencilere asıl verilmek istenen ve işlenilmesi gereken mesajın, yabancı kültürün bir hastalık olduğu bilincinin oluşturulması olduğudur. Yabancı kültürün o dönemler içerisinde bu kadar kaygı yaşatmasının temel sebeplerinin siyasi ideolojik ayrışmaların var olması gösterilebilir. Yazarın diğer başlıklarda bahsi geçen yazıları da değerlendirme bakımından göz önünde bulundurulduğunda farklı ideolojilere karşı şiddetli eleştirel tutumun mevcut olduğu bu yüzden de farklı kültürlerle karşı yaklaşımının da iyimser olmadığı aleni görülmektedir.

“Ey Garp hayranları ve köleleri! Bu milleti-Allah Göstermesin- hasretini duyduğumuz Batı blokuna ancak yüz senede- o da her türlü faaliyet durursa- getirebilirsiniz. Fakat İslam’ın güneşten daha parlak ve garplı efendileriniz tarafından takdirle bahis edilen üstün ahlakını getirmek isterseniz hemen şu saatten itibaren başlayabilirsiniz. Ve kısa bir zamanda da mahsulünü alabilirsiniz....

ŞÜPHE TOHUMU SAÇAN KARA VİCDANLI ÖĞRETİM ÜYELERİ İSLAM İÇİN EN BÜYÜK TEHLİKEDİR.

Bazı ilim yuvalarımızda bazı öğretim üyelerinin çalışıp çabalamaları İslam’ı kültürsüz ve medeniyetsiz bir din olarak talebelere tanıtmak ve göstermek ve İslam’a gölge düşürmek emelindedirler ! (cilt 8,sayı 87,s.12).”

Yine batı kültürünün, batı hayranlığının eleştirilmeye devam edildiği bu yazıda, bazı öğretim üyelerinin şüphe tohumu saçtıkları yani İslam’ı kötüleyerek, öğrencilere bu yönde negatif duygular işlemeye çalıştıkları eleştirilmektedir, bunların amaçlarının İslam’a gölge düşürmek olduğu da ayrıca belirtilmektedir. Dönemin karmaşık ruh hali ve siyasi ortamı göz önünde bulundurulduğunda farklı ideolojilere karşı olumsuz eleştirel bağlamda yayınların olması kaçınılmazdır.

Mevdudi’den sonra Hasan El Benna’nın gençliğe hitap eden ve Ali Arslan tarafından çevrilen yazıları dikkat çekmektedir. Benna da gençliği konu edinen yazılar kaleme alarak gençleri muhatap almış, böylece onlar vasıtasıyla birçok değişimin gerçekleştirilebileceği inancının var olduğunu ortaya koymuştur. Araştırılan mevcut yirmi yıldaki genç ya da gençler, öyle sıradan lise ya da üniversite öğrencisi olan gençlerden oluşmamaktadır; bilakis, dergiler çıkaran, dergilerde yazılar yazan, çeviriler yapan, bir dünya görüşü ve ideolojisi olan ve bu uğurda mücadeleden kaçınmayan bir kuşaktır. Bu sebeple genç, dönemin oldukça önemli aktörlerinin başında gelmektedir ve bu nedenle, gençler muhatap alınmakta ve gençler vasıtasıyla değişim, gelişim sağlanmaya çalışılmaktadır.

“Gençlere İthaf Olunur: Gençlere Hitap!

Gençler, bazen hürriyetine kavuşmuş, kalkınmanın nihai haddine varmış bir milletin genci olarak yetiştiler.

Böyle gençler ise vakitlerini yalnız kendilerini yetiştirmekle yetinirler. Gönülleri rahat, kalpleri huzur içinde gezip dolaşırlar.

Bazen da düşmanın boyunduruğu altında inim inim inler, haklarını geri almak için mücadele eden, kaybolmuş hürriyetlerini, yüksek vicdanlarını esaretten kurtarmak için mücadele eden, kaybolmuş hürriyetlerini, yüksek vicdanlarını esaretten kurtarmak için gayret ede ede yorulmuş bir milletin kurtuluşu için gayret sarf etmesidir. Böyle yaptıktan sonra yakın bir zamanda zafer elde edilmiş demektir. Allah’ın fazilet muslukları açılıp hayırlar akmaya başlar. Biz ne mutlu insanlarız ki ikinci kısım gençlerdeniz (cilt5,sayı 57,s.10)...”

Gençleri, iki kategoriye ayırmış olan bu yazıda bir grup gençliğin ferah içinde yetiştiklerinden bu sebeple de kendilerinden başka bir şey düşünmediklerinden bahsedilmektedir. İkinci grup gençlik ise kaybetmiş oldukları özgürlükleri ve milleti için mücadele eden gençlik olarak tanımlanmaktadır ve bu yazı kapsamında yazar, kendilerini ve kuvvetle ihtimal ki hitap ettiği gençliği de aynı kategoriye yani ikinci grup gençliğe dâhil etmektedir.

“...Çünkü imanın temeli temiz ve ihlaslı bir kalptir. İhlasın hası her şeyden ari bir fikir, azmin ve gayretin temeli kuvvetli bir şuurdur. Çalışmanın temeli genç ve dinamik her şeyden yılmayan azimdir. Bütün bunların tümü ancak gençlerde bulunabilir. Bundan dolayıdır ki gerek geçmiş devirlerde, gerekse şimdiki zamanda her millette kalkınmanın direği gençlerdir. Her kalkınmanın kilit noktasını teşkil ettikleri gibi her fikrin de bayrağını onlar omuzlarına alırlar (cilt5,sayı 57,s.10).”

Fikre iman etmenin gerekliliğinden ve öneminden bahseden yazıda, gençler fikren, ilmen ve madden gelişmenin temeli olarak görülmekte ve gençlerde böyle bir azmin var olduğundan bahsedilmektedir. Gençlere aslında fark ettirmeden büyük yük ve sorumlulukların yüklendiği bu yazı kapalı ideolojik bir yazı olarak kaleme alınmıştır. Zaten yazının bütününden alınan mesaj, İslam dininin bayrağını daha ilerilere taşıyacak, bu uğurda mücadele edecek kitlenin gençler olduğu vurgusudur; fakat gençleri zihinsel anlamda oldukça ağır bir mücadeleye ve yükün altına girmeye davet etmektedir. Yazar, gençlerdeki azmi ve dinamizmi bu yönde kullanmaya çalışmıştır.

“Şek ve şüphe götürmeyecek bir imanla inanmışız ki: Azaplar içinde kıvranan dünyayı ve şaşkın beşeriyeti ancak tek bir fikir kurtarır: ve doğru yola sevk edebilir. Bu fikir de İslamiyet'tir. Bunun içindir ki İslam'ın yolu ruhlar ve mallar feda edilirse yeridir (cilt5,sayı 57,s.10).”

Tamamen dini yaklaşımı ön plana çıkarmak haklılığı savunmak amaçlı ideolojik söylemler söz konusudur. Buradaki söylemin kapsamı da kişileri ruhları ve malları ile savaşmaya yönlendirmek yönündedir; fakat gerçek anlamda düşmana karşı verilen bir savaşın varlığından bahsedilse bu yöndeki söylemlerin geçerliliği yüksek olacaktır. O dönemde yapılan savaşın boyutu ideolojik yani düşünsel düzlemde kaldığı için bu tarz söylemler, ancak gençler arasındaki gerginliğin ve şiddetin artmasına sebep olacaktır.

“...düşmanlarınız her ne kadar sizden üstün görünüyorsa da çalışmakla mesafeyi kapatabilirsiniz. Sonuç ehli takvan Kur'an..Ey gençler! İmanınıza tecdit, gayenizi ve hedefinizi güzelce tayin ediniz. Kuvvetin ilk dimağı iman, imanın neticesi ise birlik, birliğin neticesi ise düşmana galip gelmektir. Öyleyse iman ediniz, kardeş olunuz, çalışınız ve bunları yaptıktan sonra Allah'tan bekleyiniz ve müminlere müjde veriniz (cilt5,sayı 57,s.11).”

Maddi bir düşmanın olmadığını yani silahla mücadele etmeyi ya da ölmeyi gerektirecek bir düşmanın var olmadığı bu çalışmada dile getirilse dahi yazarın, gençler arasında farklı görüşlere sahip olanları düşman olarak addettiği görülmektedir. Düşmana karşı çalışarak düşmanın üstünlüğünün yok edilebileceği vurgulanmaktadır. Oysaki bir toplum içerisinde farklı görüşleri olan kişiler ya da kitleler arasında bir düşman yaratmak ya da okurda ve özellikle gençlerde kendi fikrinden ayrı olana karşı bir düşman algısı oluşturmak İslam dininin hassasiyetini zedeleyecek düzeydedir. Alıntıda kardeş olunuz çağrısı farklı ideolojileri savunan kişileri birleştirmeye yönelik bir çağrı değil, aksine düşmanınıza karşı-sizden farklı düşünene karşı- birleşip, güçlenin ve kardeş olun yönünden yapılan bir çağrıdır.

“Ey gençler! Müslüman kardeşlerin yolu bellidir....bundan sonra bütün sıfatlarıyla Müslüman olan Müslüman bir kitle isteriz. Bunun içindir ki çalışırız, davanızı her eve ve herkese duyurmak maksadıyla her yerde sesimizi yükseltiyoruz. Fikrimiz köylere, yaylalara, şehirlere, merkezlere yayılsın diye lazım gelen her tedbire başvururuz. Bundan sonra Müslüman bir hükümet isteriz ki bu Müslüman kitleyi camiye götürün ve bu Müslüman kitleyle bütün beşeriyeti hidayete getirsin (cilt5,sayı 57,s.11).”

Bu alıntı bağlamında önemli olan iki söylemden bahsetmek mümkündür; birincisi, dava söylemidir; bu yazının yazılmasında dahi bir amacın var olduğunun açık kanıtı olan bu söylem, zaten bir ideolojinin ürünüdür. Yani bir ideolojinin amaç olarak benimsendiğinin ve bu amaç için mücadele edildiğinin belirtisidir. İkinci önemli ifade ise fikirlerini, evlere, köylere, yaylara, şehirlere yayma arzularının dile getirilmesidir. Fikrin her eve, herkese ve şehirden köyle kadar bütün mecralarda duyurulması yani yayılması önemsenmektedir. Bunu rahat yapabilmek için Müslüman bir hükümetin olmasının ve bu hükümetin, halkı dine yönlendirebilmesinin de ayrıca önemli olduğu belirtilmektedir.

Aynı yazı dizisinin başka bir sayıda yayınlanarak yine gençleri harekete geçirme, mücadele etmeye çağırma yönündeki söylemlerin devam ettiği görülmektedir.

“...Kısa görüşlüler istedikleri kadar sizin bu davanız hayalidir desinler. Biz de deriz ki sizin bu sözünüz bir korku ve zayıflık eseridir. Bu korkuyu ve zayıflık psikolojisini İslam tanımaz.

Din ile siyaseti yekdiğerinden ayırmak İslam'a sığmaz. Dininde sadık, İslam ruhuna vakıf bir Müslüman, böyle bir şey tanımaz. Bütün Müslümanları bu yolumuzdan ayırmak isteyen bizden ayrılınsın (cilt5,sayı 58,s.9)...”

Geleceği göremeyen insanları kısa, dar görüşlü ifadesi ile nitelendiren yazar, onları eleştiren insanlara korkak ve zayıf psikolojiye sahip oldukları yönünde bir eleştiri

yönelmiş ve din ile siyaseti ise birbirinden ayırmanın mümkün olmadığını yani laiklik kavramının İslam'da yer bulamayacağını belirterek, bunun aksini düşünen insanların onlardan ayrılmalarını telkin etmiştir. Yazarın, dini saplantılı bir hale getirmeye çalıştığı ve dinsel kavramların hiçbirinden asla taviz verilemeyeceği ifadelerinden çıkarılmaktadır.

Mevdudi ve Benna'nın gençliğe hitaplarının haricinde Ebul Hasan Ali Nedevi'nin de İslam gençliğine çağrıda bulunduğu yazısı oldukça önemlidir. Nedevi'nin bu nutuk niteliğindeki yazısı İngilizce' den Halil Zafir tarafından Türkçeye aktarılmıştır.

“ARKADAŞLAR,

Muhtelif Müslüman memleketlerinden gelmiş olan münevver ve istikbal vaadeden gençlerden müteşekkil bu güzide topluluğa hitap etmek bana sonsuz şeref bahşetmektedir. Böyle bir fırsat herhangi bir ideolojiye taraftar kimse için baha biçilmez mahiyettedir. Görüşlerini tanıtmak üzere sizler gibi fevkalade seçkin ve iyi yetişmiş insan topluluğunun huzurundan münasip yer, daha büyük fırsat tasavvur edilemez(cilt6,sayı67,s.3)...”

Bu tez kapsamında iddia edilen, öne sürülen görüşlerden birisi olarak dinin bir ideoloji olmaması, belli bir toplumun ya da kitlelerin değerlerini ve inançlarını oluşturan bir dinin ideoloji haline getirilmemesi gerektiği görüşünün aksine yukarıdaki alıntı dinin o tarihlerde⁹³ zaten bir ideoloji haline getirildiği ve bu yönde bir mücadele planı oluşturulduğunu kanıtlar nitelikte söylemlerden oluşmaktadır. “Bir ideolojiye taraftar kimse için” söylemi, konuşmacının kendisinin bir ideolojisi olduğunu kabul ettiği anlaşılmaktadır ve bu ideolojiyi anlatmak için ise karşısında oldukça etkili bir kitlenin olmasının yazarı heyecanlandırdığı görülmektedir.

Geleceğin ülkeyi yönetecek liderlerinin mevcut gençler arasında bulunduğunu ve mücadelenin artık silahla, kılıçla değil, fikren, ilmen yapıldığını belirten Nedevi, konuşmasında garp dillerini bilen, modern ve demokratik kişilerin lider olabileceğini belirtmiştir.

“Asil bir DAVA uğruna hayatlarını bile fedaetmekte tereddüt göstermezler- İyi lidere kavuşunca dünyada hesaba katılır kuvvet haline gelebilirler... cilt,6sayı67,s3).”

Anlattığı lider profilinden hareketle bu liderlerin bir dava uğruna mücadeleden kaçınmayacakları dile getirilmektedir ki bu dava söylemi, diğer yazarlar da öne çıkan bir ifadedir. Dava ile kast edilen ise tekrarlamak gerekirse, bir amaç, bir ideolojidir.

---

⁹³ 17 Ekim 1964'te bu nutuk gerçekleştirilmiş ve Türkçeye ise 1967 yılında aktarılarak dergide yayınlanmıştır.

Ayrıca buradaki ifadeler ile iyi bir liderin, dünya üzerinde iyi bir konumu da getireceği vurgulanmaktadır.

Halk ile yöneticilerinin aynı histe, aynı dini görüşte olmalarının önemi vurgulanmaktadır ve o dönemler liderlerin itikatlarını kaybetmiş oldukları ve İslam'ın geleceği hakkında ümitsizliğe düştükleri eleştirilmektedir.

“Gençler, Garbın faydalı bilgilerine ehemmiyet vermeli ve onu öğrenmek için normalin üstünde sevk göstermelisiniz. Değerli bir âlim olmanız, değerli teknisyen mühendis, doktor, garp lisanı ve edebiyatında mütehasıs olmanız kâfi gelmez. Bu ilim şubelerini elde etmek ve tenkitçi kabiliyetin inkişafı gayeniz olmalıdır. Bu ise vasatın çok üstünde bir ehliyete sahip olmakla olur. Sizi beşeri bilginin "heyeti mecmuasına yardımcı tanıtacak ehliyet ve meslek seviyesine ulaşmak keza gayeniz olmalıdır. Bütün bunlarla beraber kâfi derecede İslami bilgiye de sahip olmalı ve böylece İslam'dan neşet eden ve İslam yaftasını taşıyan esaslı fikirleri öne sürmeğe muktedir olmalısınız. Bir misal olarak: Mesela, hukuk talebesi iseniz evvel emirde muhtelif memleketlerin (bilhassa garp memleketlerinin) her türlü hukuk ilmi ile müspet ilimlerini derin tetkike tabi tutmalısınız (cilt 6,sayı167,s.4).”

Gençlerin ilim tahsil etmelerinin öneminin vurgulandığı bu yazıda Batı'nın örnek alınması, Batı'nın önemsenmesi fikri ön plana çıkmaktadır. Tabi ki Batıyı dikkate alarak İslami çerçevede gençlerin kendilerini yetiştirmeleri, geliştirmeleri beklenmektedir. Burada diğer yazılardan farklı olarak Batı eleştirilmekten ziyade ilimde, fende gelişmek için Batıyı takip etmenin ve örnek almanın önemli olduğu vurgulanmaktadır.

“Gençler, halkınızda saklı duran muazzam imkânların anlaşılması için uyanın, içinizde uykuda yatan anlaşılmamış kuvvetlerin anlaşılması için uyanın. Sizi ve sizin vatandaşlarınızı bekleyen imkân, terakki, başarı ve kendi kendini tamamlama icraatını bütün dünyanın gözü önünde sürmek için uyanın. Allah'ın inayetiyle MARŞ İLERİ! (cilt 6,sayı 67,s.4).”

Geleceğin kurucuları, liderleri olarak görülen gençlerin bir amaç ve hedefle donanmaları için gençliği cesaretlendirmenin, İslami bağlamda dini, devleti, değerleri korumanın öneminin belirtildiği ve daha çok öğütlerden oluşan bu hitabet yazısında, gençlerin ilim, bilim vasıtasıyla bütün bu hedeflere ulaşabilecekleri nakış edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca gençlerin elinde her şeyi değiştirmeye yetecek güç niteliğindeki gençlik gibi büyük bir kozlarının olduğunun ima edildiği bu yazı ile geleceğin lideri gençlerin, belli bir dini ve ilmi donanım ve bilinç ile geleceği inşa etmelerinin önemli olduğu belirtilmektedir. Diğer yazılar ile benzer olarak bu yazıda da yazar gençlerin önemini bilincindedir ve birçok faaliyetin gençler vasıtasıyla gerçekleştirilebileceğinin, gençlerin amaç için araç olabileceği algısının hâkim olduğu anlaşılmaktadır.

Derginin, genç ve çeviri faaliyetleri vasıtasıyla ideolojik düzleme taşınmış olan din olgusunu yayma, yeni nesle empoze etme ve en önemlisi farklı ideolojiler karşısında bu ideoloji için savaşıma, cihat etme yönünde bir çaba içinde bulunmuş ve bunu planlı bir şekilde gerçekleştirmiş olduğu yapılan incelemelerden çıkarılmaktadır.

3.3. Yeni Dergi

Yeni Dergi, 1964 ile 1975 yılları arasında yayın hayatına başlamış ve toplamda 128 sayı yayınlanmış, aylık sanat ve edebiyat dergisidir. Sahibi Metin Yasavul, Yazı İşleri Sorumlusu Fuat Bengü ve yönetim yeri De Yayınevi olan Yeni Dergi'nin yönetmeni ise derginin baş-editör yazılarını yazan ve aynı zamanda dergide bazen eleştiri nitelikli yazılarına yer verilen Memet Fuat'tır. Derginin aktif şekilde çıkmaya devam etmesi ve içindeki yazıların ise yoğunlaşması hasebiyle dergiye yeni yöneticilerin atandığı, bugüne kadar Yeni Dergi'nin bütün yükünün bir tek kişinin omuzlarında olduğu ve bundan böyle bu yükü birkaç kişinin birlikte taşıyacağı belirtilmiştir ve bu kişilerin Yurdanur Salman, Egemen Berköz, Mustafa Öneş, Nihat Behram olduğu dile getirilmiştir (yıl 5,sayı 51,s. 464).

Yeni Dergi, farklı çalışmalarda⁹⁴ araştırma konusu edinilmiştir; fakat Acarsoy'un çalışmasında çoğunlukla derginin içindekiler tasnifine yer verilmiş ve okura yalnızca derginin içeriği sunulmuş, kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır. Adatepe'nin çalışmasında ise derginin tüm sayılarının bibliyografyası ortaya koyulmaya çalışılmış ve dergi okura bütün detayları ile tanıtılmıştır. Bu tez çalışmasını diğer çalışmalardan farklı kılan ise yoğun çeviri faaliyetlerine yer veren derginin, dönemin ideolojik yapısı doğrultusunda ne denli yayınlar yaptığını, nasıl bir çeviri ve yayın politikası güttüğünü ve sergilediği ideolojik duruşu ortaya koymak olmuştur. Çalışma kapsamında inceleme materyallerinden biri olarak Yeni Dergi'nin seçilmesi ise belirtildiği üzere oldukça fazla çeviri faaliyetlerine yer vermiş olması ve önceki araştırma nesnesi olan Hilal Dergisi'nden daha farklı yayın ve çeviri politikası gütmüş olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca araştırılan zaman dilimi içerisinde (1960-1980) en uzun süreli yayın yapan ve Hilal Dergisinden farklı olarak bir ideoloji güden dergi olması nedeniyle de inceleme konusu edinilmiştir. Yeni dergi, içerik ve mizanpaj özellikleri

---

⁹⁴Aydın Acarsoy,2006, "Yeni Dergi Üzerine Bir İnceleme" başlıklı yüksek lisans tezi yazmıştır. Ayrıca M. Kemal Adatepe ise "Yeni Dergi Biyografi, Bibliyografi" başlıklı kitabı kaleme almıştır.

açısından ele alınmış; fakat mizanpaj özelliklerinin tekdüze olması içerik özelliklerinin ve içindikiler temalarının daha detaylı analiz edilmesini gerekli kılmıştır. İçindeki konular, edebiyat nitelikli yazılardan oluşmaktadır ve zamanla dergi içerisindeki konular kategorize edilerek ilgili başlıklar altında toplanmıştır. Dergi içeriğindeki yazılar; şiir, eleştiri, deneme, konuşma, değerlendirmeler, kitaplar ⁹⁵ gibi benzer ve bazı sayılarda değişiklik gösteren üst başlıklar altında toplanarak okura kategorize edilmiş bir şekilde sunulmuştur.

3.3.1. Yeni Dergi ve Yayın Politikası

1964 yılında yayın hayatına başlayan Yeni Dergi'nin hedefsiz bir yolculuğa çıkmadığını iddia etmek mümkündür, çünkü derginin incelenen sayılarından amaçlı ve planlı bir yayın politikasının olduğu saptanmaktadır. Öncelikli amacının okurlarına çeviri yapıtlar, yabancı yazarlar ve düşünürler tanıtmak olduğu sanısına kapılmak olasıdır. Ayrıca derginin çeviriye önem vermesi, bu amaçla çevirmen yetiştirmek maksatlı çeviri seminerleri gerçekleştirme amacı, derginin özellikle bilinçli çevirmenler yetiştirmek gibi bir arzu içerisinde olduğunu göstermektedir (Albiz, 2018:1058).

“Yeni dergi, her şeyden önce başka dillerdeki sanat olaylarını, düşünce tartışmalarını dilimize aktarmak amacını güdecek. Onun için de bu dergide daha çok çeviri yazılar okuyacaksınız. Ayrıca sanatımızın sorunlarına yönelen, tartışma yaratacak nitelikte yazılara da geniş yer vereceğiz (yıl 1,sayı 1: s.giriş).”

Memet Fuat'ın yazdığı editör yazılarından alıntılanan kısımda derginin, başka dillere öncelik verdiğini, o dillerdeki düşünce yazılarını aktarma amacının olduğunu, bundan dolayı da sayfalarında çeviri yazılara yer verileceğini belirttiği okunmaktadır. Böylelikle derginin yayın politikasını, çeviri yazılar üzerine konuşturduğunu, ilk sayısında editörün ilk kez okura yönelik yazdığı mesajında okumak olası görünmektedir. Derginin sonraki sayılarında çevirilere neden öncelik verdikleri ise şöyle açıklanmaktadır;

“Yeni derginin genel amacı “kulaktan dolma” bir karşı çıkış çabası olarak belirdi. Bir kadroya dayanmayan, sırasında bir tek kişinin bile yüklenebileceği bir dergi türüne yönelindi. Bu kaygıya “belli bir düzeyin altına düşme kaygısı” da eklenince, ister istemez çeviriler öne alındı. Yani daha başlarken kadrosuzluk, takımsızlık kabullenilmişti-giderilemeyecek bir eksiklik olarak (yıl 4,sayı 40,s.60).”

---

⁹⁵ Buradaki üst başlık kategorisi Yeni Dergi'nin 4.yılında, Ocak 1968'de yayınlanan 40.sayıdan örnek olarak verilmiştir.

Yeni Dergi’de çeviri faaliyetlerine fazlaca yer verilmesinin nedeni açıklanırken en baştan kabullendikleri bir durumdan yani sağlam bir kadrolarının olmayışından, bu durumun daha çok çeviriye yönelmelerine sebep olduğundan bahsedilmiştir. Böyle bir genel amacın yanı sıra derginin bilinçle yürütülen yan amaçlarının, çabalarının varlığı da dile getirilmiştir. Bu çabalar ise yazıları yanlıştır, sıkıştırmadan yayınlamak, eleştiri, deneme yazan gençleri teşvik etmek gibi sıralanmıştır. Batılı genç kuşak yazarlarının nasıl korunduklarını göstermek, toplumculuğu sömürerek kötü sanatçılara direnmek gibi farklı amaçları da dile getirmişlerdir (yıl 4,sayı 40,s60-61). Bütün bu söylemlerden derginin genel amacı ile yan amaçlarının birbirini tamamladığının, bilinçli bir şekilde yürütülen yayın faaliyetlerinin olduğunun ve en önemlisi de gençlerin yazar olarak bu dergi içerisinde değer görüyor olmalarının dile getirilmesidir.

Derginin daha fazla okura ulaşma ve onlara faydalı olma gibi temel bir amacının var olduğunu da anlamak mümkündür.

“Türkiye’nin Her Yanına Günü Gününe Kitap

Yeni Dergi, yeni yıla girerken okurlarına yararlı olma yolunda yeni bir adım atıyor: Yeni Dergi Kulübüne üye olanlara özel yayınevlerinin yayımladığı bütün kitapları yüzde yirmi indirimle ödemeli göndereceğiz (yıl 4,sayı 40,s.giriş)”

Mevcut alıntıda iki tür amaçtan bahsetmek olasıdır; ilki, derginin üye sayısını ve satışını artırmak, ikincisi ise benzer politikayı güden yayınevlerinin eserlerini okurlara daha indirimli gönderme fırsatını sunmaktır. Bu durum, derginin yayın politikası içerisinde daha fazla okuru dergilerine üye yapma ve üyelere daha fazla indirimli kitap sunma arzusu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sayede dergi, okunurluk düzeyini artıracığı gibi üyelere farklı yazar ve eserleri de tanıtmaya imkânını sunmuş olacaktır.

Derginin yayın politikalarından birinin daha fazla üye sahibi olmak bir diğer yayın politikasının ise ülkenin her yerindeki okurlara ulaşabilmek, onlara dergilerini sunabilmek arzusu olduğu anlaşılmaktadır. Küçük şehirlerde, köylerde, ilçelerde yaşayan aydınlara ulaşmak için kitap siparişinin nerden geldiğine bakmaksızın siparişi bir gün içerisinde hazırlayarak okura göndermek için çaba sarf edecekleri belirtilmektedir (yıl 4,sayı 40,s. giriş). Anadolu’nun her ücra köşesine kitap göndereceklerini belirtmeleri, derginin amaçlı ve sistemli bir politika güttüğünü ortaya koyan başka bir kanıt niteliğindedir. Tabii ki bu durumu, ideolojik yaklaşımın yaygınlaşması açısından yorumlamak da olasıdır; çünkü derginin çok fazla okura

ulaşması, dergi ideolojisinin de okurlar tarafından özümsemesi, okura işlenmesi anlamına gelmektedir. Edebiyat ve sanat içerikli dergi olan Yeni Dergi'nin bir ideolojinin ürünü olmadığını öne sürmek mümkün değildir, böyle bir iddia derginin kimliğinin de yok sayılması anlamına gelecektir ki bu da arzu edilen bir durum değildir. Dergi içeriğinin detaylı incelenmesi, dergi ideolojisi hakkında bir tespit yapabilmeyi mümkün kılmaktadır. Ayrıca çalışma kapsamında incelenen tarihlerde, ülkenin içerisinde bulunduğu siyasi dalgalanmalar yayıncılık faaliyetlerini, yayınevi politikalarını, yayınlanan kitapların nicel ve nitel oranını kaçınılmaz bir şekilde etkilemiştir. Bu durum, tabii ki dergi yayın politikalarını da şekillendiren bir hal almıştır. Bütün bu bilgiler ışığında Yeni Dergi'nin amaçlı ve planlı bir yayın politikası güttüğünü, bu yayın politikasını ise amacına ve ideolojisine uygun bir şekilde gerçekleştirdiğini ileri sürmek olası görünmektedir.

3.3.1.1. Mizanpaj Özellikleri

128 sayı kesintisiz bir şekilde yayınlanmış olan dergi, sade, düz, saman sarısı renkli bir kapakla ortaya çıkmıştır ve kapakta herhangi bir farklılık ve değişiklik yapmadan yayın hayatına devam etmiştir. Kapakta büyük puntolarla Yeni Dergi yazmakta, yıl, sayı ve çıkış tarihi yer almaktadır. Ayrıca sayı içindeki yazıların üst başlıkları yer almaktadır. Dergi sayfa sayılarının ise 30 ila 60 sayfa arasında değiştiği, özellikle özel sayılarda⁹⁶ sayfa sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca dergiyi farklı kılan başka bir özellik ise renkli sayfalara (yeşil, sarı, mavi) yer vermiş olmasıdır. Derginin sunuş yazısının yer aldığı, kitap tanıtım ya da reklamlarının olduğu ve ekonomik içerikli reklamların yer verildiği (singer makine, diş macunu reklamı gibi) sayfaların renkli olduğu görülmektedir. Renkli sayfalar derginin ilk üç ya da dört sayfası ile son sayfalarını kapsayacak şekilde ayarlanmıştır ve sayı içerisindeki diğer sayfalar, saman sarısı olacak şekilde aynı renktedir.

3.3.1.2. İçerik Özellikleri, İçindekiler Konuları ve İdeoloji

Dergi incelemeleri, mizanpaj özellikleri ve içindeki yazıların analiz edilmesi olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Mizanpaj özellikleri bakımından oldukça sade olan Yeni Dergi, içindeki konuların çeşitliliği ve yoğunluğu bakımından oldukça zengin bir

---

⁹⁶ “Çağdaş Afrika Edebiyatından Örnekler, Afrika Şiiri Özel Sayısı”(yıl 3,sayı 26), “Jean Paul Sartre ile Bir Konuşma, Tuzağa Düşürülen Gençlik” (yıl 5,sayı 56) gibi benzer sayılarda sayfa sayısı daha artmıştır.

dergidir. Dergi içerisinde ilk etapta sunuş yazılarına yer verilmiş, şiir, öykü, eleştiri, deneme, kitap tanıtımları, dava yazıları, röportajlar, reklamlar da konu edinilmiştir. Bütün adı geçen bu edebi türler, dergi sayılarında oldukça fazla yer kaplamış, derginin ilk çıkış yıllarında özellikle çeviri yazılar, dergi içerisinde yer almıştır, çeviri yazıların sayısının 70'li yıllarda azalmaya başladığı ise gözden kaçmamaktadır. Adatepe, derginin renkli sayfalarındaki küçük bir notun hem dergideki değişimi, hem de edebiyat dünyasının o günlerini iyi bir şekilde yansıttığını dile getirmektedir. Yeni Derginin 89. sayısında son zamanlarda çeşitli nedenlerden dolayı dergilerin kapanmasından dolayı çevirileri arkaya itip, yerli yazılara daha fazla yer vermeleri gerektiği ve yerli yazılardan yer kalırsa çevirilere de yer verecekleri belirtilmiştir (Adatepe, 2010: 11). 1972 yılında dergi tarafından yayınlanan bu notun muhakkak ki arka planında sorgulanması gereken nedenler vardır. Derginin birdenbire yayın politikasını değiştirmesi ve yerli yazılara yönelmesi, dergi yönetiminin kapatılan dergiler arasına girmek gibi bir kaygı yaşadığı izlenimini de oluşturmaktadır. Adatepe ise buradaki yorumdan farklı bir yorum bu duruma getirmez ve Yeni Dergi'nin ilk yıllarında sanat ve toplum ilişkileri konusunda klasik tartışmalardan çok güncel, birbirine karşıt düşüncelerin temsilcisi yazarların görüşlerine yer vermeye önem gösterdiğini ve Yeni Dergi 'deki değişimlerin de değişen siyasi atmosferle şekillendiğini dile getirmektedir. Derginin yayın politikasındaki önemli değişimlere işaret eden iki tarihten, 1968 ile 1971, Türkiye'nin siyasi tarihinde de önemli tarihler olarak kabul edildiğinden bahsetmiştir. Ayrıca Yeni Dergi'nin kapandığı 1975 tarihi ise 12 Eylül 1980'e uzanan süreçte, birbirine karşıt görüşlere tartışma ortamı yaratmaya çalışan bir sanat dergisinin nefes alabileceği şartların artık ortadan kalkmış olduğu bir döneme işaret ettiğini dile getirmiştir Kemal Adatepe (2010: 8). Bu durum da derginin yayın politikasını oluşturan içindeki yazıların temalarının ve dergi yayın politikasının dönemin koşulları nazarınca siyasi ortama göre değişiklik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

3.3.1.2.1. Editör Mesajları

Editör mesajları ya da sunuş yazıları olarak adlandırılan bu kısım, Memet Fuat tarafından kaleme alınmıştır. M.F. imzalı her sayının başında çıkan, o sayının içeriğini anlatan, temel yazılarının hangileri olduğunu dile getiren yazılar olmuştur. Dergideki

bu yazılar, ilk sayılarda kesintisiz bir şekilde yazılırken zamanla bazı sayılarda⁹⁷ mevcut yazılara yer verilmediği görülmüştür. Derginin editör yazılarını yayınlaması, derginin yayın ve çeviri politikasını anlamak, mevcut sayının içeriği hakkında genel kanı sahibi olmak ve derginin yazar ve çevirmenlerini tanımak açısından faydalı yazılar olarak kabul edilebilir. Bu yazılar, çoğunlukla edebi bir yaklaşım ve üslup ile kaleme alınırken, Fuat, nadiren ideolojik söylemlerde bulunmuştur. Fakat her sayının başındaki bu açıklayıcı yazılar, derginin mevcut sayısının hangi konular üzerinde odaklandığını, neden o yazıların seçildiğini okura açıklar türdendir.

“Bu sayının ana konusu Jean Paul Sartre’nin Le Monde konuşması üzerine yeniden alevlenen “Sanatta Bağlanma” tartışmasıdır. ... Yazıların başına gerekli bilgiler eklendiği için burada sadece şunu belirtmek istiyorum: Sartre’nin konuşmasının büyük bir bölümünü Sabahattin Eyüpoğlu ile Vedat Günyol daha önce çevirip “Yeni Ufuklar”ın temmuz sayısında yayımlamışlardı. Buradaki çeviriyi ben yaptım ama onların çevirisindeki birçok cümleyi olduğu gibi aldım; yerini bulmuş cümlelerdi, başka türlü söyleme çabası gereksizdi (yıl 1,sayı 1,s.giriş).”

Derginin ilk sayısından alıntılanan örnekte sayının ana konusunun Sartre’nin Sanatta Bağlanma tartışması olduğu bildirilmiş ve çevirisini kendisinin yaptığını, daha önce yapılan çeviriden ise bazı cümleleri olduğu gibi aldığını dile getirmiştir.

“Bu sayının ana yazısı olarak sunduğumuz Christopher Caudwell’in “Şiirin Doğuşu” adlı yazısı bir deha olarak anılan bu Marxçı eleştirmenin ünlü kitabı “Illusion and Reality”nin bir bölümüdür.... Bütün ileri dünya aydınlarının Faşizme karşı bir kurtuluş savaşı diye gördükleri İspanya iç savaşına nasıl katıldıklarını o günleri yaşamış olanlar bilirler (yıl 4,sayı 46,s.giriş).”

Fuat, neredeyse bütün sayıların sunuş yazısında o sayının ana yazısını belirtmektedir. Burada da Christopher Caudwell’in yazısına yer verilir ve bu yazının, mevcut sayının temel yazısı olduğuna dikkat çekilir. Marxçı eleştirmen, teorisyen olan Caudwell’in yazısı ile Marxçı anlayışta bir yeni kapı açıldığı iddia edilmiştir.

Dergi zaman zaman özel sayılar yayınlamıştır. Bu özel sayılar ise bir tema üzerine odaklanan yoğun bir araştırmanın ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Özel sayılar, kimi zaman bir yazar ya da filozofu, kimi zaman bir olayı ya da yeri tanıtmak maksatlı hazırlanmıştır. Böylece okuru tatmin edecek detaylı dergi içeriklerinin oluşturulduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Burada da dergi özel sayılarının konu seçimleri hakkında fikir edinebilmek açısından bazı örnekler vermek mümkündür.

---

⁹⁷ Bkz. Sayı 105,108,119...

“Bu sayının baştaki şiirle sondaki değinmeler bölümü arasında kalan sayfaları ünlü İspanyol şairi Federico Garcia Lorca’ya ayrılmıştır. Bu özel sayıyı niçin düşündüğümüzü açıkça belirtmek istiyorum: Edebiyatta yerli bir havaya dönmek, geleneğe yaslanmak ki kendi kaynaklarımızdan yararlanmak söz konusu şu günlerde. Yıllardır sanatçılarımız bu yolda güzel örnekler verdiler ya, daha bir belirgin etkiler özleniyor herhalde. Ayrıca bu işin anahtarı Batı’ya karşı dönmekte, Batı’dan bütünüyle kopmaktadır sananlar da çoğalıyor (yıl 2,sayı 17,s.giriş).”

Birçok insanın yerli edebiyata dönme arzusu dile getirilmiş ve Batı’dan kopmak isteyenlere karşın halkına bağlı Federico Garcia’yı tanıtmaya gereksinimi duyulmuştur. Bu sebepten Federico Garcia Lorca temalı özel sayı olarak dergi yayınlanmıştır. Bu sayıda çizimlere yer verilmiş ve bu çizimlerin Lorca’nın kendisine ait olduğu belirtilmiştir. Lorca’nın şiirleri kapsamlı bir şekilde okurlara sunulmuş ve çoğunlukla şiirlerinde ölüm teması işlenmiş olduğu gözlenmiştir. Lorca’nın şiirlerinde toplumdaki sınıf farklılıkları, işçi sınıfları, eşitsizliklerin konu edinildiği, toplumsal olaylara kayıtsız kalamadığı ve bunları şiirlerinde işlediği anlaşılmaktadır.

Edebi bir kişilik olarak sunulan Lorca’nın şiirlerini ideolojik bir yaklaşım çerçevesinde yorumlamak mümkün olduğu gibi derginin başka bir özel sayısı kapsamında yayınlanan “Düşünce Özgürlüğü Özel Sayısı” da içi mesajlarla dolu, aynı zamanda okurun aydınlanma yaşamasının arzu edildiği temaların edebi bir üslupla işlendiği düşüncesini de oluşturmaktadır. Fuat, bu özel sayıyı okurlara sunarken “*Wolfgang Borchert’in hikayesinden Claude Mauriac’ın Kafka incelemesine kadar olan bölümü “düşünce özgürlüğü” konusuna ayrıldı. Bu bölümde söylenen sözler hiç de yeni sözler değil, ayrıca doğrulukları zamanın aydınlatıcılığı içinde su götürmez hale gelmiş sözler, ama ne yazık ki günümüzde de bağıra bağıra tekrarlanmaları gerekiyor (yıl 2,sayı 20,s.giriş).*” diyerek düşünce özgürlüğü temasının dergide nasıl işlendiğini de dikkatli bir okurun bilgisine sunmaktadır. Hikayelerle, deneme ve eleştiri yazılarıyla düşünce özgürlüğünün işlendiği mesajı okura verilmektedir. Burada yönetmenin yorumu da devreye girmekte aslında söylenen sözlerin yeni olmadığı, zaman geçtikçe doğruluğunun gün yüzüne çıktığı ve o dönemki zaman içerisinde de bunların yüksek sesle dile getirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Özel sayılar kapsamında incelenen önemli konulardan birisi de Nazım Hikmet temalı olan sayılardır. Bu konu kapsamında iki özel sayı hazırlanarak birinde Nazım Hikmet’in

suçsuzluğunu, davalarını, şiirlerini konu edinen yazılar yayınlanmış⁹⁸, diğeri ise “Nazım Hikmet’in Mektupları Özel Sayısı” başlığı ile çıkmıştır ve Nazım Hikmet’in cezaevinden oğluna⁹⁹ gönderdiği mektupların okur tarafından nasıl bir yaklaşımla okunması gerektiğine dair ön bilgi verilerek okurun metne yaklaşımı şekillendirilmeye çalışılmıştır. Fuat, mektupların yazıldığı gencin yazı yazmaya hevesli fakat sanat konularında oldukça bilgisiz olduğunu, Hikmet’in onu cesaretlendirmeye çalıştığını ayrıca bazen de zoraki bile olsa Hikmet tarafından soruların cevaplandırıldığını ve en önemlisi de bu mektupların yayınlanmak üzere yazılmadıklarını okura bildirmiştir (yıl 3,sayı 34,s. giriş).

Fuat, giriş yazılarında birçok konudan bahsettiği gibi çeviri, çevirmen mevzularından da bahsetmeden geçememiştir. Birçok sayıda mevcut dergi içerisinde çevirileri bulunan çevirmenler tanıtılmış, çeviri yazılar hakkında yorumlar yapılmış, genel çeviri faaliyetleri üzerinde de tartışılmıştır. Bu mevzuyla Fuat’ın yakından ilgilenmesinin sebebi ise dergi ve De yayınevi politikası olarak çeviri faaliyetlerinin önemsenmesi gösterilebilir.

“Çeviri konusu gerçekten ilginç bir noktaya geldi şu günlerde. Yeni derginin bir sayısını “Çeviri Anlayışları”na ayırmayı düşünüyoruz. Bu bizim için özellikle gerekli, çünkü De yayınevi çevresinde genç bir çevirmen kadrosu gelişmekte. Çok da umut verici işler başarıyorlar. Geçen sayımızdan tanıdığımız Murat Belge, Faulkner’in “As I Lay Dying”ini gerçekten ustalıkla dilimize aktardı. Şu günlerde Joyce’un “Portrait of Artist as a Young Man”ı üzerinde çalışıyor. Bertan Onaran da çeviri izini yayınevimizce satın alınmış olan Sartre’in “Les Mois”sunu çevirmekte. R. Tomris, Hersey’in “Hiroşima”sının son sayfalarına geldi (yıl 1,sayı 2,s.giriş).”

Fuat’ın ikinci sayıda henüz derginin yeni çıkmaya ve çeviri yazılara çok fazla yer verildiği yıllarda yazdığı bu sunuş yazısında dikkat çeken nitelikte birçok konudan bahsedilmektedir. “Çeviri Anlayışları” konulu bir sayı hazırlamanın gerekliliğinden bahsedilmektedir, çeviri faaliyetleri ile yoğun bir şekilde ilgilenmeleri ve genç çevirmen kadrolarının olması buna sebep olarak gösterilmektedir. Çevirmen kadrolarının genç olması, çeviri faaliyetlerini onların yürütmesi ise hem araştırılan yıllarda gençlerin etkin olduğunu hem de gençlerin yenilikleri tanıma, tanıtma gibi amaçlarının var olduğunu da

⁹⁸ Bkz. Yeni Dergi, yıl 3, sayı 29’da Nazım Hikmet Özel sayısı içerisinde işlenen tüm detayları bulmak mümkündür.

⁹⁹ Mevcut mektuplar, aslı korunarak aynı şekilde verilmeye çalışılmıştır dergide ve bu mektupların çoğunlukla “Canım Oğlum, Memedim” diye başladığı görülmektedir, Hikmet’in bu mektupları üvey oğlu olan Memet Fuat için yazdığı anlaşılmaktadır.

ortaya koymaktadır. Sartre, James Joyce, Faulkner gibi isimlerin eserlerinin çevrildiğinden de bahsedilmektedir.

Derginin yayınladığı yazılardan, çeviriler ya da çevirmenlerden bahsedilen sunuş yazılarının haricinde belirtilen bir diğer konu ise Yeni Dergi'nin fiyatıyla ilgili görüşlerdir. Yeni Derginin pahalı olduğu yönünde söylentilerin olduğu, farklı dergilerle kıyaslandığı dile getirilmiş; fakat derginin yazarları sömürmemek gibi bir amacının var olduğu vurgulanarak neden pahalı olduğuna açıklık getirilmiştir (yıl 1,sayı 2,s.giriş). Derginin tirajı hakkında da okur kısmen bilgilendirilir, pahalı ve yazılarının ağır olmasından ötürü satmayacağı yönünde görüşlerin olduğunu fakat derginin satışının yalnızca bir defa bin beş yüzün altına düştüğüne dikkat çekilir (yıl 2,sayı 13,s.giriş). Bu da derginin çoğunlukla bin beş yüzün üzerinde sattığını ortaya koymakta, derginin tirajı hakkında fikir vermektedir.

Editörün sunuş yazıları hakkında genel bilgi verilen bu kısım, dergilerde işlenen konular hakkında da küçük çaplı bilgilendirici bir içerik taşımaktadır. Fakat geneli kapsayan bu söylemler haricinde editörün de içinde tutamadığı bazen kendi fikrini ifşa ettiği bazen de işlenen yazıların içeriğini tartıştığı ideolojik bağlamda yorumlanmaya açık söylemlerin varlığı da dikkat çekmektedir. İdeolojik nitelikte değerlendirilecek ifadeler ise detaylı bir şekilde “İdeolojik Söylemler” başlığında tartışılacaktır.

3.3.1.2.1.1. İdeolojik Söylemler

Sunuş yazılarında ideolojik söylemlerin yönlendirici etkisinin olduğunu iddia etmek mümkündür. Çünkü sunuş yazılarının temel amacı okurda ön bilgi oluşturmak olduğu için bilgilendirici nitelikte yazılardır; fakat kimi zaman da ön yargı oluşturması kaçınılmaz olmaktadır. Bu sebepten dolayı sunuş yazılarındaki ideolojik söylemlerin tespitini yapmak olasıdır. Burada Fuat'ın sunuş yazıları da benzer saptamalarda bulunmak, yayınlanan yazıların ideolojik kapsamı hakkında aynı zamanda Fuat'ın yaklaşımı ile ilgili fikir sahibi olmak imkânı sunmaktadır. Fuat, açık, aleni bir şekilde ideolojik bir gruba aidiyet belirtecek düzeyde ifadelerden çoğu zaman kaçınmıştır; fakat yayınlanan yazılar hakkında fikir belirtirken kendi fikirlerini kısmen ifşa etmeden de duramamıştır.

Sunuş yazılarındaki ideolojik tespitleri iki şekilde ortaya koymak mümkündür; ilkinde, içeriği ideolojik olan eser ve yayınların, ikincisinde ise editörün kısmen yorum yaptığı yazılar sunulmaya çalışılacaktır.

Yönetmenin,13. sayının ana yazısı olarak Albert Camus'nun “Başkaldıran İnsan” adlı kitabından alınan “Başkaldırma ve Sanat” adlı yazıyı belirlediği ve bu kitabın birkaç çevirmen tarafından çevrildiğini, yakında yayınlanacağını belirttiği okunmaktadır (yıl 2,sayı 13,s.giriş). Gündoğan, deneme, öykü, roman ve tiyatro yazarı olan Fransız sanatçı Camus'un, 1934 yılında komünist partiye katılmış ve Müslümanlar arasında propaganda faaliyetleriyle ilgilenmiş ve bir müddet sonra da komünist partiden ayrılmış olduğunu belirtmiştir ve Başkaldıran İnsan'da, Sovyet Devriminin sonuçlarını eleştirmiş olduğunu dile getirmiştir¹⁰⁰.

40.sayıda Jean Paul Sartre'nin, Arthur Koestler'in, Miroslav Hulob'un yazılarına yer verildiği belirtilmiştir.

“Bu sayının şiirlerle değinmeler arasında kalan bölümü Marx'çı sanat, edebiyat eleştirisine ayrıldı. Ernst Fisher'in bütün dünyada yankılar uyandıran kitabı “ Sanatın Gerekliliği”ni okurlara sunarken böyle bir özel sayı yapmanın yararlı olacağını düşünmüştük. Hele Fisher'in kitabı yayımlandığı sırada Payel, Lenin'in “Sanat ve Edebiyat”ını, Ararat da Mihail Lifşitz'in “Marx'ın Sanat Felsefesi”ni basınca böyle bir özel sayı kaçınılmaz oldu. Bu sayıda okuyacağımız yazılardan üçünü- Lenin ile Plehanov'un “Tolstoy” yazıları, bir de Gramsci'nin yazısı- bugün piyasada satılmakta olan kitaplardan aldık; öbürleri bu sayı için çevrildi (yıl 4,sayı 44,s. Giriş).”

“Markçı Eleştiri Özel Sayısı” olarak çıkan 44.sayıda, yazıları yayınlanan kişilerin belli bir ideolojik öğretinin temsilcisi, unsuru oldukları zaten çok açık bir şekilde görülmektedir. Ayrıca mevcut yazının devamında hazırlanan bu özel sayının Gorkiy, İdanov, Caudwell, Aragon, Mao gibi isimleri kapsamadığı için eksik kaldığı da belirtilmiştir.

Herbert Marcuse'ın “Ahlak ve Devrim” adlı eseri ise 48. Sayıda ana yazı olarak verilmiş ve Marcuse, çevirmen tarafından okura kısa bir yazıyla tanıtılmıştır. Alman sosyal demokrat parti üyesi olan ve Marks üzerine çalışmaları bulunan Marcuse son zamanlarda Avrupa gençliğinin büyük önem verdiği bir düşünür olarak tanımlanmaktadır (yıl 4,sayı 48,s. giriş). 51. Sayıda ise yine Marcuse tanıtımları devam etmiş ve “Başkaldıran Öğrencilerin Taptığı Adam: Marcuse” adlı yazı, ana yazı olarak

¹⁰⁰ Bkz. <http://www.aliosmangundogan.com/PDF/Makale/Ali-Osman-Gundogan-Albert-Camus.pdf?i=1>

okura sunulmuş ve sonraki yazılarda ise Marcuse'nin "Baskıcı Hoşgörü" adlı yazısını yayımlayacakları bildirilmiştir.

"Eylül sayımızda Türk okurlarına Marcuse'yi tanıtmak amacıyla "Ahlak ve Devrim" adlı yazısını yayınlarken çok değişik bir ortamdaydık. Geçen ay içinde milliyet gazetesindeki yazı dizisiyle birlikte iyi reklam edilen iki kitabı da çıkınca Marcuse "kültür" düzeyinin ötesine geçerek zaten hayli karışık olan kafaları büsbütün karıştıracak bir etkinlik kazanıverdi (yıl 4,sayı 51,s.5).

Aralık 1968 tarihli 51.sayıda Fuat, tarafından kaleme alınan bu ifadeler, dergide yayınlanan isimlerin ve yazıların, tesadüfi olarak seçilmediğini bilinçli bir yayın politikasıyla okura tanıtıldıklarını da ortaya koymaktadır. Mayıs 1968'de Türkiye'de çıkan öğrenci/gençlik hareketi göz önünde bulundurulduğunda "Başkaldıran Öğrencilerin Taptığı Adam: Marcuse" yazısı ve benzer nitelikteki yazılarla yayıncılığın devam etmesi, mevcut kargaşa ortamında okurların zihnini belki aydınlatmak belki de daha fazla karıştırmak amaçlı olduğu varsayımını da düşündürmektedir. Keza Fuat, "hayli karışık olan kafaları büsbütün karıştıracak bir etkinlik" ifadesiyle Marcuse tanıtımlarının okur üzerindeki olası etkisini alenen dile getirmiştir.

Dergi sunuş yazılarında yayınlanan yapıtları ve yazarları okura tanıtmaya, okurda ön bir bilgi oluşturmaya Fuat neredeyse her sayıda devam etmiştir. "*Okurlarımızın büyük bir ilgiyle okuyacaklarını sandığım bir yazı da Fidel Castro'nun 1961 Haziranındaki konuşması. Bu konuşma daha önce Mehmet Harmancı'nın çevirdiği "Küba hikâyeleri" adlı kitapta yayınlanmıştı... Küba şiirinden örnekler vermek üzere çevrilen şairleri kısaca tanıtalım...(yıl 5,sayı 50,s.giriş).*" Küba özel sayısı olarak okurlara takdim edilen bu sayıda ise Küba'yı 50 yıl boyunca yöneten devrimci siyasetçi Fidel Castro'nun konuşmasına yer verildiği belirtilmiştir. Mevcut sayının içeriğinde ise ideolojik bir amaç uğruna yazan yazarların, şairlerin tanıtılmış olduğu dikkat çekmektedir. Fakat dikkat çeken bir diğer unsur ise yayınlanan yazı ve şiirlerin de içeriğinde "devrimden önce devrimden sonra" gibi söylemlerin kullanılmasıdır. Bu devrimin Küba halkı için bir milat olarak kabul edildiğini de ortaya koyar niteliktedir. Bu sayının o dönemde yayınlanması ile muhakkak ki Türk okuruna vermek istediği mesajların var olduğu söylenebilir.

Fuat'ın editör mesajlarında Sartre ile konuşma "Tuzağa Düşürülen Gençlik", Christopher Caudwell'in "Şiirin Temel Özellikleri" başlıklı yazısı gibi sosyalist öğretiyeye

ait birçok yazının sunuşu yapılmış ve dergi içerisinde detaylı bir şekilde yazı içeriklerine yer verilmiştir.

Sunuş yazılarında belirtilen ana yazıların ya da özel sayıların içindeki yazıların belirgin ideolojik bir yaklaşımın ürünü oldukları açık bir şekilde okur tarafından tespit edilebilmektedir. Bunların haricinde ideolojik söylemde fazla bulunmayan Fuat'ın, bazen artık tahammül düzeyi azaldığı için bu yöndeki söylemlere yer verdiği yönünde okurda bir izlenim oluşmaktadır.

“Kendilerini yalnız komünizme düşman sanan, gerçekteyse demokrasiye de düşman olan kimi politikacıların Spinoza'nın 17.yy.da yayımlanmış kitabından bile öğrenecekleri pek çok şey var. Çağımızın en ürkütücü gerçeği, düşünce özgürlüğünü kısıtlama konusunda, demokrasiye inananların da, demokrasiye inanmayanların davranışlarına düşmüş olmalarıdır (yıl 2,sayı 20,s.giriş).”

Fuat'ın düşüncelerini ifşa edebilmek açısından yorumlanmaya açık olan bu cümleler, politikacıların komünizme karşı durmaya çalışırken demokrasiye de karşı olduklarına dikkat çekilmeye çalışılmış, bunun için ise Spinoza'nın kitabının bahsi geçen politikacılara önerildiği anlaşılmaktadır. Düşünce özgürlüğünün kısıtlanması mevzusunda ise demokratların da demokrat karşıtlarının da aynı safta yer almaları eleştirilmiştir.

Demokrasi ve düşünce özgürlüğü yönündeki söylemlerine Fuat devam etmiştir ve bu yönde yayınlara dergi içerisinde sıkça yer verilmiştir.

“Okurlarımız Anne Lyon Haight'ın “Yasaklanmış Kitaplar” adlı eserinden yaptığımız özetlemeyi okurken şaşır kalacaklar. Unutulmasın ki bu liste birkaç ulus çerçevesinde kalan bir özetin özetidir. Yüzyıllar boyunca yeryüzünde toplanmış, yasaklanmış, yakılmış kitapların tam bir listesi verilebilse, herhalde binlerce sayfa tutardı. Kitap yasaklarının ulusları ne gülünç duruma düşürdüğünü göstermek amacıyla yayımladığımız bu listeye bakıp da, “Oralarda bile böyle olduktan sonra” diye bir kendimizi bağışlama yoluna yönelecek kafa yapısında kimseler de çıkacaktır, biliyorum. Demokrasiyi, düşünce özgürlüğünü gerçekten özlemeyenler, işlerine geldiği kadar kullananlar daha baştan bir yana bıraksınlar, karıştırmasınlar bile bu sayıyı....(yıl 2,sayı 20,s.giriş).”

Demokrasi ve düşünce özgürlüğü odaklı yayınlanan bu özel sayıda Almanya'da yasaklanan kitapların listesi verilerek bütüncül bir eleştirinin gerçekleştirilmiş olduğu söylenebilir. Tüm dünyada yasaklanan kitapların ülkeleri gülünç duruma düşürdüğüne dikkat çekildiği gibi Türkiye'de yaşanan benzer durumlara da gönderme yapılmıştır. Buradaki en dikkat çekici cümlelerin ise demokrasi ve düşünce özgürlüğüne duyulan özlemin dile getirilmesidir.

Dergi içerisinde yayınlanan sinema, tiyatro yazılarına da Fuat, sunuş yazılarında değinmiş ve devrimci anlayıştan burada da bahsetmeye devam etmiştir. Türkiye’deki ilk pantomim kulübünün kurucusu olan Ergin Kolbek’in intihar etmesi sebebiyle onun için düzenlenen anma yazılarında “Tiyatro bölümümüzde okuyacağınız yazılar, memleketimizin «katılaşmamış» bir devrimciye neler sunabileceğini de gösteriyor (yıl 5,sayı 60).” ifadeleri ve 64.sayının sinema bölümünde Mutlu Parkan, Yakup Barokas gibi yeni adların varlığından bahsederek, “*Genç Sinema topluluğundan olan bu arkadaşlar, devrimci bir Türk sinemasına yön vermek isteyen atak düşünceleriyle Yeni Dergi okurlarının ilgisini çekeceklerdir*” söylemleri ile tiyatrodaki da sinemada da devrimci bir anlayışın olması yönünde bir arayışın var olduğu anlaşılmaktadır.

Sunuş yazılarında Memet Fuat’ın yayınlanan sayının içeriği hakkında, yazarları ve çevirmenleri ile ilgili detaylı bilgileri okura sunduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda da dergi içinde yayınlanan yazılar, yönetmenin sunuş yazıları derginin nasıl bir ideolojik yaklaşıma sahip olduğu yönünde de fikir vermektedir.

3.3.1.2.2. Yerli Yazılarla İdeolojik Öğretilerin İşlenmesi

Derginin çıktığı ilk yıllarda çoğunlukla çeviri yazılara yer verdiğinden, 1970’li yıllardan sonra ise yerli yazılara biraz daha fazla yönelmeye başladığından yukarıda bahsedilmişti. Dergi, her sayısına şiir ile başlamış, Nazım Hikmet, Behçet Necatigil, Ülkü Tamer, Edip Cansever gibi isimlerin şiirlerine çoğunlukla yer vermiştir. Tabii ki bu yerli şairlerin yanı sıra hikayeler, denemeler, dava, eleştiri yazıları gibi birçok türden yazı yayınlanmıştır. Bu çalışma kapsamında derginin çeviri faaliyetlerine daha fazla yoğunlaşmak arzu edilse bile dergi politikasını ve ideolojisini bütüncül bir yaklaşımla ortaya koymak için yerli yayınlara da kısaca bakmak önem arz etmektedir.

3.3.1.2.2.1. Şiir

İdeolojinin açık bir şekilde ortaya çıktığı söz konusu yirmi yılda edebiyatın ideolojinin ifade araçlarından biri olduğunu iddia etmek mümkündür, bu durum, yalnızca incelenen 20 yıl için değil; bütün dönemler için geçerli bir iddia olarak kabul edilebilir. Edebi türlerden birisi olan şiir de aynı konjüktürde değerlendirilebilecek bir türdür. Şairin şiire bir işlev yüklediğini iddia etmekten ziyade, şairin içinde bulunduğu dönemin ve ruhun bilinçli ya da istemsizce şiirde duygularını ifade ettiğini iddia etmek mümkündür. Bu da

şairin, ifade şekline göre şiirin hangi minvalde değerlendirileceğini belirleyen bir niteliktir. Ama her şeyden evvel şiirin bir poetika olduğu, sanatın önemli bir parçası olduğu unutulmamalıdır. İlkçağdan beri şiire anlamlar yüklenmiş, günümüzde de hala birçok anlam yüklenebilir. İlkçağda sihir anlamı yüklenen şiir için dinsel yetkenin baskıcı kimliği devreye girdiğinde şair, kilisenin de caminin de sözcüsü haline gelmiş, ilahiler yazılmış, sünnetin anlamı ve siyasası içerisine sıkışmış bir söylev oluşturmak zorunda kalmıştır (Batur, 1993:54).

Her dönemde farklı işlevlerin yüklendiği şiirin, Yeni Dergi sayılarının baş sayfalarını kapsadığı görülmektedir. Yerli şairlerden Melih Cevdet Anday, Nazım Hikmet, Edip Cansever, İlhan Berk, Oktay Rıfat, Turgut Uyar gibi isimlere yer verilmiştir çoğunlukla. İlk sayılarda şiirler, yalnız mevcut sayının ilk sayfalarında yer alırken Fuat, bu yaklaşımın doğru olmadığına bunu derginin içine de yaymanın önemli olduğuna vurgu yapmıştır ve şiirler, hikayeler, eleştiri yazıları gibi yazıların aralarında da verilmeye başlanmıştır, yani derginin tamamının içine serpiştirilmiştir. Fakat burada derginin neden bu kadar çok şiire yer verdiği okurun dikkatini çekebilir; çünkü derginin şiirsiz hiçbir sayısı neredeyse yoktur. Batur'un "Şiir ve İdeoloji" adlı kitabında dile getirdiği Cemal Süreyya'nın ifadeleri bu duruma bir nebze açıklık getirebilir. Şiirin kapitalist toplumlarda bir köşeye atıldığını belirten Süreyya, şiirin, eğlence niteliği taşımayan asi bir sanat olduğuna, para-mal-para düzenine pek uymadığı için kapitalist üretimin bu uğraşı geri ittiğine vurgu yapmıştır (Batur, 1993: 45). Batur, Süreyya'nın kapitalist düzenin şiirle ilgili ifadelerine yer vermeye devam etmiştir;

"Yarattığı hayat biçimleri içinde bir yer vermek istemiyor ona. İkinci olarak, kapitalist toplumu besleyen sağcı düşünce, öteden beri dile karşıdır. Doğanın sessizliğine hayrandır. Hatta bir yerde sessizliğinden ötürü «Doğa sağdadır» diye konuştuğu olur. Dile uğramadan bireysel bir aşım içinde olmak ister. Bu yüzden, en çok dil olan, hatta bir yerde dilin kendisi demek olan şiiri, daha fazla itibarsızlaştırmak yolundaki çalışmasını doğal karşılamak gerekir (Batur,1993: 45)."

Cemal Süreyya'nın ifadelerinden, sağ kesimin şiiri, itibarsızlaştırmak gibi bir uğraşı içerisinde olduğunu anlamak olasıdır. Yeni Dergi'nin ise yaptığı yayınlar ile sol bir yaklaşıma sahip olduğu kanısı ve şiire, çok fazla yer vermesi Süreyya'nın iddialarını doğrular niteliktedir.

Dergi içerisinde yayınlanan yerli şiirler hakkında kısaca fikir edinmek için yayınlanan bazı şiirlerden kesitler vermek mümkündür.

“Elleri var özgürlüğün,
Gözleri, ayakları;
Silmek için kanlı teri,
Bakmak için yarınlara,
Eşitliğe doğru giden (yıl 1,sayı 1,s. 60).”

Oktay Rıfat’ın elleri var özgürlüğün şiirinden verilen kesitte, özgürlüğün şairin zihninde nasıl insan suretinde görüldüğü resmedilmiştir. Hikmet’in birçok şiiri de dergide yayınlanmıştır.Şairin karmaşık iç dünyasının ve duygularının dışa vurumu niteliğinde “Severmişim Meğer” şiirinden kısa bir alıntı vererek şairin muhtemelen hapisten çıktıktan sonraki özlemi farkına dahi varmadığı şeyleri ne kadar sevdiğini dile getirdiği ve Moskova’ya da çağrıda bulunduğu anlaşılmaktadır.

“ama neden birdenbire keşfettim bu sevdaları
Prag-Berlin treninde yanında pencerenin
altıncı cıgaramı yaktığımdan mı
bir teki ölümdür benim için
Moskova’da kalan birilerini düşündüğümden mi geberesiye
saçları saman sarısı kirpikleri mavi (19 nisan 1962 tarihli şiir) (yıl 4 sayı 39,s.397).”

Hikmet’in Moskova’yı düşünmesi ve aslında orayı sevdiğini ima etmesi sosyalizm ile bağdaştırılacak görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olabilir.

“...Gök şarlayarak devrilse ardımdan
ölürsek bir partizan gibi ölmeliydik (yıl 3,sayı 25,s.240)...”

Edip Cansever’in seçtikleri başlığı altında yayınlanan “Partizan” şiiri, devrimci gençlerin ölümlerini konu edindiği anlaşılmaktadır, gençlik hareketlerinin ve bu esnada ölenlerin olduğuna gönderme yaparak ölünecekse bile bir partizan gibi ölmek gerektiğine vurgu yapıldığı okunmaktadır.

“bir tarihte bir dağ yamacında
Onikibinsekizyüzelliüç kişi öldü
Yamaç yeşildi, çünkü bir bahara başlıyordu
Ölenlerin bir kısmı tüfeksiz, onların bir kısmı
Tüfek müfek bir yana dolsuz gömleksizdi....(yıl 10,sayı 112,s.7).”

Turgut Uyar'ın kaleme aldığı “Kıştan Kalan Soğukluk” şiirinden alıntılanan bu mısralarda bahar mevsiminden bahsedilmesi ve ölenlerin silahsız olmasının dile getirilmesi Mayıs gençlik hareketini hatırlatır nitelikteki mısralardır.

“Dostlar,
yanınızda değilim ya şimdi
yürekleriniz mavzer gibi atıyor avuçlarımda
tankları aşılıyorsunuz coşkulu türkülerle
Beyazıt alanındaysam da kış akşamlarında
güvercinlere karışsa da öfkeli başım
deligönlüm Atina'lı bir inşaat işçisinin koluna giriyor
beraber söylüyoruz emeğin türkülerini
her şafakta Vietnam'a mermi taşıyor Kübalı şair kardeş
bura yağmurlarıyla beraber ıslanıyoruz
bir vapur yaklaşıyor Köprüye, bir çığlık
işkence odalarından. Haydari'den
yanında değilim yiğit kardeşlerimin ama
ama duyuyorum onların kaçınılmaz sevdasını — (yıl 10,sayı 114,s. 38)”

Erol Çankaya tarafından kaleme alınan Kanın Görüldüğü Yerden adlı şiirinde siyasi ve ideolojik bir yaklaşımın olduğu okunmaktadır. İnşaat işçisinin koluna girdiğinden , Kübalı şairden, işkence odalarından bahsetmesi siyasi içeriği bir nebze ortaya koyan unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır.

— “.....Söylesene bana ağabeylerimiz kurtulacak mı?
— Bilmem ki, nerden bileyim?
— içinden ne geliyor, onu söyle.
— içime bakarsan yarın çıkacaklar.
— Bana bak, rüya görmeye başladık galiba?
— Ne bileyim ben rüyayı müyayı.
— Çiçek Adası'ndan kurtulanı gördün mü?
— Gördüm. Neden sordun?
— iyileşemez haldeki sakatlara, ölümlere kurtuldular mı diyorsun?
— Of be, çok sordun. Yeter.... (yıl 10,sayı 119,s.30).”

Süreyya Berfe'nin "Dünyayı Seviyorum" şiirinden alıntılanan mısralarda iki kardeşin ağabeylerinin hapiste oldukları ve kurtulacaklarına dair pek umutları olmadıkları anlaşılmaktadır. "Çiçek adasına gidip de kurtulanı gördün mü?" iması ise oraya gidenlerin çoğunlukla kurtulamadıkları, çıkanların ise sakat, hasta çıktıkları belirtilmektedir. Bu mısraların da yine gençlik olaylarına gönderme yapan içerikte olduğunu belirtmek mümkündür.

Yeni Dergi'nin yerli yazılarına genel bir bakış yakalamak adına verilen bu alıntılar dergide yayınlanan yerli şiirlerin içeriği hakkında fikir edinmeyi sağladığı gibi çeviri şiirlerin de nasıl bir minvalde yayınlandığı hakkında da tahmin yürütebilme olanağı sunmaktadır.

3.3.1.2.2.2. Hikâye

Edebiyatın toplumla etkileşiminin bir ürünü olarak kabul edilebilecek hikâye, okura hayal ile gerçek arasında kalan bir yansımayı sunar. Her eserin belirli bir ideoloji temeline sahip olduğu, sanatçının da kendi ideolojisini eserlerine işleyerek anlattığı (Can, Özbay,2014: 67) varsayılırsa hikâyelerin de ideolojik donelerden nasibini alması kaçınılmaz olur. Yeni dergi sayılarında birçok hikâyeye yer verilmiştir, her hikâyenin altında ideolojik bir söylemin aranması gerektiği gibi ideolojiden de soyutlanmış bir şekilde kaleme alındığı düşünmek yanılığa düşürür. İdeoloji hayatın içerisinde ve yazar, şair ve kişilerin ise ideolojileri içselleştirmeleri olasıdır. Burada ise Yeni Dergi hikâyelerinden kısa alıntılara yer verilerek, dergide işlenen hikâyelerin ideolojik bağlamda yüklendiği anlamlar sunulmaya çalışılacaktır.

Leyla Erbil'in hikâyesi «Ayna»da, içinde yaşadığı burjuva ortamından sıkılan bir gencin, kurtuluşu devrimci eyleme katılmakta bulması anlatılır. Yaşlı annenin oğlu ile ilgili düşüncelerine şöyle yer verilir:

«...birkaç Amerikalı öldürmeden geberirsem alçağım diye tutturdu günlerce, bir doktora gitmeliydi, herkes ne yapıp yapıp iki Amerikalı öldürmeliymiş, ne istiyor Amerikalılardan, onların da analarının ciğeri yanar, gerillaya katılacağım dedi, kimmiş o gerilla Allah kahretsin onu, seni benden alıyor dedim, hep o arkadaşı yüzünden, düşük bıyıklı kara kıllı oğlan var ya...»... «..kurtuluyorum şu sizin giysilerinizden, barınaklarınızdan, dergilerinizden, yemeklerinizden dedi, radyoyu da çaldırmazdı bize, sizin çalgınız, sizin sinemalarınız, dostluklarınız deyip dururdu, ne söylesem sizin iğrenç düşünceleriniz derdi...(yıl 5,sayı 57,s.626).

Leyla Erbil'in hikâyesinin içeriği anlatılarak aile ve genç kuşak arasındaki çatışma dile getirilmiş, aynı zamanda eski ve yeni toplumsal düzlemde değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca gencin, içinde bulunduğu ortamı, insanları sorgulayarak onlardan ayrıştığı ve kendine yeni bir kimlik edinme uğraşı içerisinde olduğu anlaşılmaktadır hikâyeden.

“Fabrikanın önüne birikmişti bütün işçiler. Çoluk çocuk hepsi. Boğaziçi'nin Anadolu yakasını İstanbul'a bağlayan upuzun asfaltta gelen geçen otomobillerle otobüsler bu işçi engeliyle karşılaşılıyor; bir işçi barikatıyla durdurulan taşıtlardaki yolculara *Sayın İstanbul Halkına* diye başlayan bildirimler dağıtılıyordu (yıl 6,sayı 61,s.393).”

Adnan Özyalçın'ın Grev Bildirisi hikayesinde fabrika işçilerinin hak arayışının dile getirildiği ve fabrika sahibinin her işçiyi farklı ücretle çalıştırmasının ve emeklerinin karşılığında ücretlerini alamayışlarının konu edildiği bir öyküdür.

“Konuşacak bir şey bulamıyoruz işte. (Sizleri seviyorum. Ekrem'i, seni, ötekilerini, yüzlerini bile görmediklerimi, işkence edilenleri, dövülenleri, tırnakları sökülenleri, tartaklananları, sövülenleri, parmak izleri alınanları. Kitapları yakılanları. Nüfus kâğıtları olmadığı için götürülenleri. Umutsuz bir bekleyişe göğüs gerenleri. Yani seni Meral... Ama bütün bunlardan sana ne. Ne işe yarar benim sevmeye yeltenmem, öğrencim, küçücüğüm, cüceyim karşında. Boğuluyorum.) Yaşlı kadının tuttuğu şekerden alıyorum.” (yıl 10,sayı112,s.26).

Selim İleri tarafından kaleme alınan “Kırlangıç Fırtınası” hikayesinden alıntılanan bu kesitte öğrenci hareketlerinin dolaylı bir üslup ve konu seçimi ile okura anlatıldığı okunmaktadır. Nişanlısı polis tarafından götürülen Meral'in ve onların arkadaşı olan Ekrem ile aralarında geçen diyaloglar, okuru böyle bir sonuca götürmektedir. Ayrıca Selim İleri'nin “Beyaz Gelincik” adlı hikayesinin de siyasi ideolojik unsurlar ile örüntülediğini iddia etmek mümkün görünmektedir.

“ "Kanlı Pazar" bir başlangıçtı. Kanlı bir döneme, kanlı insanlara, kanlı oyunlara, kanlı dönemliklere, kanlı alçaklıklara bir başlangıçtı. "Kanlı Pazar"da korkup kaçmıştım delicesine. Taksim Parkına girmiştik. Birtakım genç çocuklar, neredeyse yaştlarımız üstümüze yürümüştü. Aynı memleketin, aynı toprağın insanları değil miydik? Neden bunca düşmandık birbirimize. Neden onların bilisizliğini, acınacak çaresizliklerini el birliğiyle değiştirmeyi hiç düşünmedik.... Çoğu, Anadolu'nun orda bir köy var uzakta diye bildiğimiz yörelerinden gelmiş, üstleri-başları yoksul, karınları aç çocuklardı. Önce onları düşman saydık. Sonra kanlı günler başladı (yıl 10,sayı 120,s.8-9).”

O dönemin gençlerinin siyasi kimlik edinme uğraşlarının sonucunda ortaya çıkan ve dünyadaki gençlik olaylarının da ortaya çıkmasında etkili olduğu 1968 gençlik olaylarının bu hikayede konu edinildiği anlaşılmaktadır. Buradaki söylemler, gençlerin düşünmesi, sorması, sorgulaması gereken ifadelerden oluşmaktadır. Ayrıca arkadaşı Cüneyt'in yaşam şeklinin değişmesi, ülkülerini kaybetmiş olması, bozulmuş bir

gençliğin olduğuna vurgu yapmaktadır. Bunun yanı sıra gençlerin neden bölündüğü, neden birbirlerini anlamaya çalışmadıkları da sorgulanmaktadır.

Yukarıda alıntılanan hikaye kesitleri, edebiyat ve sanat dergisi olan Yeni Dergi'nin yayınlamak üzere seçtiği hikayelerde nasıl bir politika izlediğini de açığa vurur düzeydedir.

3.3.1.2.2.3. İnceleme

Yeni Dergi, şiir, hikaye gibi edebi türlerin yanı sıra inceleme başlıklı yazılar yayınlamadan da edememiştir. Bahse konu inceleme yazılarında daha çok siyasi ideolojik söylemleri tespit etmek, bu kapsamda yazan yazıları okumak mümkün olmuştur.

Tomris Uyar tarafından kaleme alınan “Hikaye Kişisinin Değişmesi” adlı hikayenin yerini, önemini tartıştığı incelemede, genç bir yazarın Türk hikayesindeki köklü geleneği devrimci bir hikaye açısından nasıl değerlendirilmesi gerektiği yönünde sorular yöneltilerek izah edilmeye çalışılmıştır (yıl 9,sayı 101,s.13).

Mahir Şaul'un yazdığı “Halk Kültürü Konusunda” temalı yazıda ise devrimci yaklaşımın köylüye neden ulaşmadığı sorgulanmakta “*Devrimi ve düşüncüyü köylüye götüreceğiz, sanat da köylüye gidecek, halka ulaşacak (yıl 8,sayı 90,s.134).*”söylemleri yer almaktadır.

3.3.1.2.2.4. Gençlik

Yeni Dergi, genç yazar ve çevirmenlerin yazılarına geniş bir şekilde dergide yer vermiş ve onların yazılarının önemsendiği dile getirilmiştir. Ayrıca dergi, bir müddet sonra “Gençlerle” başlıklı bölüm açarak gençlerden gelen yazılar ile ilgili değerlendirmeleri de konu edinmiştir. Derginin genç kadroya sahip olduğu ve kimi zamanda gençlik temalı yazılara yer verdiği tespit edilebilmektedir.

Genç ressamardan, yazarlardan, çevirmenlerden sıkça bahsedilerek gençlerin toplum içerisindeki önemli ve belirleyici rolü okurlara sunulmaya çalışılmıştır.

“Bu arada genç ressam kuşağının dikkat çekici bir temsilcisi ilk sergisini açtı. Alaeddin Aksoy'un resim ve gravürleri içe dönük düşsel eğilimlerin bir biçim kargaşasından çok

şematik bir artırılma, figüratif bir netleştirme ile birleştiğini bize gösteriyor (yıl 5,sayı 55,s.404).”

Ayrıca genç bir yazar olan Selim İleri'nin “Cumartesi Yalnızlığı” öykü kitabından 55. Sayıda bahsedilmekte, İleri'nin genç bir yazar olduğu vurgulanarak yazdıklarının ilk denemeleri olduğu belirtilerek başarılı ve eksik yanlarının ortaya koyulması gerektiği dile getirilmektedir. Selim İleri'nin yanı sıra Hulki Aktunç'un Pazarlık adlı yayımlanan hikâyesinden bahsedilir ve bu genç yazarın, yayınlanan başka hikâyeleriyle sanat dünyasının ilgisini çektiği belirtilmiştir (yıl 9,sayı 97,s.giriş).

Dergi içerisinde Yüksel Pazarkaya gibi genç sanatçılar, Eser Gürson gibi genç eleştirmenler ve Haluk Şahin, Tomris Uyar gibi genç yazar ve hikâyeciler, hem Fuat'ın sunuş yazılarında okura tanıtılmış hem de bu genç kesimin yazılarına dergi sayıları içerisinde yer verilmiştir.

60.sayıda “Soruşturma: Gençlerden Bekledikleri” başlıklı Tahir Alangu, Kemal Tahir, Mihri Bell gibi isimlere yöneltilen “*Yeni yetişen sanatçılarda sanat anlayışları ve eylemleri bakımından bulunmasını özlediğiniz nitelikleri kısaca belirtir misiniz? Bu nitelikleri taşıyan örnek bir sanatçı adı verebilir misiniz?*” gibi sorulara cevaben, gençler ve gençlik ile ilgili yorumlara yer verilmiştir. Değişen şartlar ile birlikte artık gençlerin bir öncüye ihtiyacı kalmadığından, son yılların yayınları ile üniversitede dahi öğrenemeyecekleri çok daha fazla bilgi edinecekleri, bir yandan da devrimci bilinci edinmek, teorik eğitimini sağlayarak tavizsiz devrimci olmaları gerektiği ve genç yazarın bir Marxist olmasının özlenen bir nitelik olduğu dile getirilmiştir (yıl 5,sayı 60,s.223-228).

Dergi içerisinde açılan “Gençlerle” bölümüyle ise yeni başlayanların genç olmaları gerekirmiş gibi, bu bölümün adını «Gençlerle» koyduk, «Yeni başlayanlarla» demek belki daha doğrudu. Bu bölümde yazı yazmaya yeni başlayanların «Yeni Dergi» ye gönderecekleri şiirler, hikâyeler, denemeler, incelemeler üzerinde durulacak, cevaplar verilecek, beğenilenler yayımlanacaktır, yönünde açıklamalar yapılmıştır (yıl 5,sayı 53,s.206). Gençlerden gelen şiirler, hikâyeler, denemeler derginin yayım ekibi tarafından değerlendirilerek yazan kişiyi bilgilendirmek amacıyla “Gençlerle” bölümünde gönderilen yazıların niteliği hakkında değerlendirme yapılmıştır.

Derginin bütün sayılarının gençler açısından değerlendirmesi yapıldığında, derginin yayın politikasında gençlerin önemli yer tuttuğu anlaşılmaktadır; fakat derginin bu politikasından dolayı eleştiri aldığı Fuat'ın "*Beni pek tanımayan (ya da yıllar yılı bir türlü anlamayan) bazı kimselerin orda burada söyledikleri "çevreme topladığım çocuklara yalan yanlış şeyler" yazdırdığım görüşü doğru değildir (yıl 5,sayı 49,s.giriş).*" yönünde yapmak zorunda kaldığı açıklamadan çıkarılmaktadır. Burada "çevreme topladığım çocuklar" ifadesinden anlaşıldığı üzere, derginin genç yazar ve çevirmen politikasının olmasının olumsuz eleştirilere maruz bırakıldığı ve bu genç kesime Memet Fuat'ın istediği şeyleri yazdırıp çizdirdiğine yönelik suçlamaların olduğu çıkarılmaktadır. Fuat, tabi ki olası böyle bir düşüncüyü reddettiği gibi bunları yazdığı için de rahatsızlık duyduğunu dile getirmektedir.

3.3.1.2.2.5.Sanat Tartışmaları

Dergide sanat ve sanatçılar ile alakalı yazılara yer verilmiş ve sanatın toplum ilişkisi, sanatçının ideolojisi, sanatın işlevi gibi birçok konu tartışma konusu edinilmiştir. İncelenen yirmi yılda sanat adına bazı çalışmalar yapıldığı, seminerlerin düzenlendiği de yayınlanan yazılar kapsamında ortaya çıkmaktadır.

"Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğrenci örgütünün düzenlediği günümüzün sanatı ve sanat eğitimi, sanatçının devrim içinde rolü ve görevi konusundaki seminer, belli eğilimleri gayet açık ve berrak bir şekilde gözler önüne sermesi bakımından son yılların bu konudaki en önemli olayını teşkil ediyordu (yıl 5,sayı 57,s.609)."

Alıntılanan bölümde sanat ve sanatçı ile ilgili sanatçının devrim içerisindeki rolü temalı seminer düzenlendiğine ve seminerin öğrenci örgütü tarafından gerçekleştirildiğine dikkat çekilmektedir. Sanatçının bir öğretisi ya da ideolojisinin olmasının olağan olduğu "*günümüzde de bütün izmlere karşı çıkmak gibi bir tutum, sanatçıyı sosyal, ekonomik köklerden uzaklaştırıp her şeyi yadsıyarak sonunda kendi içine dönmeye zorladığı (yıl 5,sayı 58,s.82)*" belirtilerek, sanatçının bir izmin yani bir ideolojik yaklaşımın savunucusu olmasının normal olduğuna vurgu yapıldığı gibi, izmlerden uzaklaşmanın sanatçının kendi içine dönmesine sebep olacağı belirtilmektedir.

Sanatın toplumla ilişkisi de konu edinilerek, toplumsal şartlar ya da sanatçının bilinci, gerçeği değiştirmesi için topluma çağrıda bulunmaya elverişli olmadığı zaman, sanatçının gerçeği imgeleminde değiştirdiği vurgulanmıştır (yıl 5,sayı 60,s.215).

Toplumun sanatçıyı dinlemediğinden bu yüzden de sanatçının topluma değil bir bilinmeze, bir meçhule yazdığı da belirtilmektedir; fakat ne zamanki halk sanatçıyı dinler, işte o zaman sanatçı yüzünü halka döner ve onun için bir şeyler yapmaya başlar, şeklinde ima yüklü ifadeler de yer verilmiştir. Sanat-toplum-diyalektik üçgeninde ise Marxist sanat anlayışının özü, Marxizmin temel görüşü açıklanmaya çalışılır.

Dergide sanat üzerine yayınlanan yerli yazılar içerisinde sanat tartışmalarının belli bir öğreti kapsamında yapıldığını yukarıdaki alıntılanan kısımlara dayanarak iddia etmek olası görünmektedir. Çünkü bu yayınlarda sanatın işlevi, sanatçının rolü, toplumsal düzlemde sanatın algılanışı gibi birçok konu tartışmaya açılmıştır; fakat bu tartışma konularında ideolojik bir taraftan, ideolojik bir yaklaşımdan bahsedildiği ve bu yaklaşımın ise sosyalist bir yaklaşımın ürünü olduğu çıkarımına varılmaktadır.

3.3.2. Yeni Dergi Çeviri Faaliyetleri ve Çeviri Politikası

Yeni Dergi'nin ilk kez çıkmaya başladığı Ekim 1964'teki sunuş yazısında, okura bu dergide daha çok çeviri yazılar okuyacağı vaat edilmiştir. Derginin 128 sayısı analiz edildiğinde, çeviri yazılara bazı sayılarda ara verilmiş olsa da bu vaadin gerçekleşmiş olduğu anlaşılmaktadır. Adatepe'nin tespitlerine göre derginin 22 sayısında hiç çeviriye yer verilmemiş, 31 sayıda ise yalnızca bir çeviri yayına yer verilmiştir. Çevirisi yapılan diller ise çoğunlukla İngilizce, Fransızca ve Almanca olmuştur; fakat “Çin Şiiri Özel Sayısı”, “Afrika Şiiri Özel Sayısı”, “Küba Edebiyatı Özel Sayısı” gibi sayılarda ise farklı dillerden çevirilerin de yapıldığı anlaşılmaktadır (Adatepe,2010: 113). Öyle ki ilk zamanlar yalnızca çeviri dergisi olduğu izlenimi dahi okurda uyanmaktadır; fakat Fuat, bir söyleşide Yeni Dergi'nin çevirilere çok fazla yer vermesine rağmen bir çeviri dergisi olmadığını, başka kültürlerle daha yakın ilişki kurmak için çevirinin gerekli olduğunu dile getirmiştir (M.Fuat 1999,s.298 aktaran Adatepe,2010: 14). Adatepe'nin bildirdiği üzere Fuat,çeviri faaliyetlerine oldukça önem veren Yeni Dergi ve Yeni Ufuklar isimli dergilerin öncelikli amacının çeviriler aracılığıyla çağın gelişmelerini, dünyadaki düşünce alanındaki gelişmeleri takip etmek olarak bildirmiş ve bu dergilerin çeviri dergisi olmayışını ise çeviri kuramları üzerinde durmamış olmalarına bağlamaktadır (M.Fuat 1992,s.11, aktaran Adatepe,2010: 14). Her ne kadar Fuat, derginin çeviri dergisi olmadığını öne sürse de dergi yönetiminin bilinçli bir çeviri politikası güttüğü, hatta çeviri kuramlarının üzerinde durulmadığı iddia edilmesine rağmen, çeviri

yöntemlerinden kimi zaman bahsedildiği, çevirmeni yetiştirme, eğitime amaçlarının var olduğu aşıkardır. Kısacası bir çeviri dergisinin, dergiyi geliştirmek, katkıda bulunmak adına yapacağı bütün uğraşların ve emeklerin Yeni Dergi yönetimi tarafından da yapıldığı aleni bir şekilde ortadadır. Eleştiri ve çeviri seminerleri düzenleme girişimi, çevirmen yetiştirme uğraşı, çevirmenlere zaman zaman yapılan tavsiyeler, çeviri yazıların sıkı bir denetim sürecinden geçişi bütün bunları kanıtlar niteliktedir. Denilebilir ki Yeni Dergi, o dönemin bir çeviri dergisi olma özelliğini büyük oranda taşımaktadır. Yıllar sonra M.H.Doğan da, Fuat'ın söylediklerinin aksi düzeyde açıklamalar da bulunmuş, Fuat'ın ilk başta Yeni Dergi'yi çeviri dergisi olarak düşünmüş olduğunu zannettiğini, Yeni Dergi'nin 11 yıl boyunca değişmeyen logosu, kapak düzeni ile 1940'lı yıllarda yayınlanan Tercüme Dergisi'nin boyutları, içeriği, kapak düzeni arasında büyük benzerlik olduğunu dile getirmiştir. Bunu ise bir öykünme olarak değil o dönemin bir yoksunluğu olarak gördüğünü de ifade etmiştir (Adatepe, 2010:15). Yoksunluk ile kast edilenin ise yeterli çeviri yayınlayan dergilerin varlığının olmayışı anlaşılmaktadır. Yeni Dergi ise bu anlamda o yoksunluğu giderme görevini üstlenmiştir, denilebilir.

Yeni Dergi'nin çeviri ile ilgili ilişkisini çeviri yayınlar, çeviri eserlerin reklamının yapılması, çevirmenlerin konu edinilmesi, çeviri yöntem ve tekniklerinden bahsedilmesi, çeviriye dair yarışmaların düzenlenmesi olacak şekilde kategorize etmek mümkün görünmektedir. Çeviri eserlerin tanıtımının yapıldığı bölüme reklamlar kısmında, çeviri yarışmalarından ise eleştiri ve çeviri yarışmaları başlığında kısaca ise bahsedilecektir. Burada ise Yeni Dergi'nin çeviri politikasını ortaya koyabilmek için genel bir bakış yakalamak adına çeviri panoraması ortaya koyulmaya çalışılmaktadır.

Sunuş yazılarında Fuat, dergi içerisinde yayınlanan çeviri yayınlardan, çevirmenlerden sürekli bahsetmiştir. Burada yayınlanan çevirilerin¹⁰¹ hepsinden bahsetmek pek mümkün görünmemektedir; fakat Fuat'ın da bir çevirmen kimliği olduğu, kimi zaman da bazı çeviri yayınlar üzerinde yeniden çalışarak düzenlemeler yaptığı da anlaşılmaktadır.

“Bu sayımızda okuyacağımız «Strasti-Mordasti» çevirisi de eski bir çeviri. Yıllarca önce Burhan Arpad'ın kurduğu Arpad Yayınevi bu hikâyeyi küçük bir kitap halinde

---

¹⁰¹ Dergide yayınlanan çevirileri bir bütün olarak görebilmek için içindekiler tasnifi sonraki başlıkta kısaca verilecektir.

yayımlamıştı.; 1945’de, Bu küçük kitabın bir özelliği de o tarihten üç yıl önce ölen çevirmeni Tacı Alaz’ın anısına sunulmasıydı. 1940’da Tıp Fakültesini bitiren Tacı Alaz askerlik görevini yaparken Bayburt’da tifüsten ölmüş. Bana oldukça başarılı görünen bu çeviriyi yer yer yenileştirdim. Çevirmen bugün yaşasa benim yaptığım değişiklikleri kendi de yapardı kanısındayım. Dilin genel gelişmesi çerçevesinde yapılması gereken değişikliklerin ötesine geçmemeye özellikle dikkat ettim (yıl 4,sayı 47,s. giriş).”

Maksim Gorkiy’nin eseri Strasti-Mordasti üzerine açıklamalar da bulunan Fuat’ın, bu eserin çevirisinde güncellemelere gittiği, bu güncellemeyi ise dönemin dilsel kullanımlarına göre yaptığı anlaşılmaktadır. Eserin yayınlandığı yayınevi ve çevirmeni hakkında da okuru bilgilendiren Fuat,başarılı bulduğu mevcut çeviri de yer yer yenileştirmeler yaptığını, çevirmenin eğer yaşasaydı Fuat ile benzer güncellemeleri muhtemelen yapacağını dile getirdiği dikkat çekmektedir.

“Albert Camus’nun önümüzdeki günlerde Paris’de yayımlanacak “CarnetsII” adlı kitabından seçmeleri “Le Figaro Litteraire”den çevirdik. “Carnets I” İstanbul kitapçılarında satılmakta. Charles Chaplin’in “My Autobiography”sini tanıtan “The New York Review of Books”dan aldığımız yazı kısaltarak çevrilmiştir (yıl 1,sayı 4,s.giriş).

Yine sunuş yazısında, Fuat’ın okuru bilgilendirmek gibi bir amaç içerisine girerek yayınlanan çeviri yazı hakkında ön bir bilgi sunduğu görülmektedir; fakat dikkati çeken durum ise bir çeviri stratejisinden bahsedilmiş olması ve çevrilmesi için seçilen yazının kısaltılarak çevrildiğinin belirtilmesidir.

Çevirmenlerden ve çevirmenlerin uyguladıkları yöntemlerden de sıkça bahseden Fuat, genç çevirmenleri, çevirdikleri yapıtları, uyguladıkları yöntemleri de okura tanıtmaktadır. Örneğin, John Updike’ın «Karıma Kur» adlı hikâyesini çeviren, İngiliz Filolojisi son sınıf öğrencisi Zeynep Örnekol’un yeni bir çevirmen olduğunu, çeviride yeni bir anlayışı uygulamaya çalıştığını belirtmektedir. Zeynep Örnekol’un bu çevirisinde yazarın üslubunu yakalamak gibi bir uğraş içerisine girdiği ve başarılı bir çeviri gerçekleştirdiği belirtilmektedir (yıl 3,sayı 26,s.giriş editör yazısı). Genç çevirmen tarafından uygulanan bu yöntemin aslında bir çeviri yöntemi olduğu okurun yazara götürüldüğü, yazarın okurun anlayacağı düzeye indirgenmediği yabancılaştırma yönteminden bahsedildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca derginin genç bir çevirmen kadrosunun olduğunu ve yetenekli gençlerin de teşvik edilerek desteklendikleri de anlaşılmaktadır.

Fuat’ın çeviri faaliyetleri ile, yapılan çevirilerin düzenleme süreciyle hemhal olduğu neredeyse her sunuş yazısında çevriden bahsetmesinden anlaşılabilir. Fakat derginin yayın politikasının temelinde çeviriye, çeviri yöntemlerine önem verildiği 33. sayıda

yayınlanan Nur Deriş'in "Muhteşem Gatsby ve Bir Çeviri Anlayışı Üzerine" adlı yazısından da anlaşılmaktadır. Çevirmenlerin taşınması gerektiği çeviri anlayışlarından bahsedilerek çevirmenin yazara yaklaşması gerektiği görüşünün savunulduğu anlaşılmaktadır;

"Bir çevirmenin benimseyebileceği iki anlayış vardır. *Birincisini* uygulayan çevirmen yazarın anlatımına (üslûp) elden geldiğince bağlı kalmaya çalışır; *İkincisini* uygulayan ise kendi anlatımını benimseme yoluna gider.

Bu ikinci tür çevirmeni gene ikiye ayırabiliriz :

a) Anlatımı çok göze batan, çarpıcı olan çevirmen.

b) Anlatımı göze batmayan, anlatımının özel belirtileri olmayan çevirmen.

Savunulması gereken anlayış, çevirmenin yazarın anlatımını benimsediği anlayıştır, kanımca.

Her yazarın kendine özgü bir anlatımı olduğu tekrarlanması gerekmeyen bir gerçek. Kişisel ses dediğimiz bu anlatım yazardan yazara değiştiğine, her yazarı da anlatımının çerçevesi içinde değerlendirdiğimize göre, çevirmenin en önemli görevi yazarın anlatımını yansıtmaktır (Yıl 3,sayı 33,s.458)"

Deriş'ten alıntılanan bu söylemler, birkaç sayı önce çeviride uyguladığı yöntemden dolayı takdir edilen Örnekol'un çeviri uygulamasıyla aynı görüşü paylaşıldığını, yani çeviride yabancılaştırma stratejisiyle üslupları kendine özgü olan yazarların, özgünlüklerini yitirmemek adına böyle bir yöntemi seçmelerinin öneminin vurgulandığı belirginleşmektedir. Ayrıca yukarıdaki ifadelerinin devamında çevirmenin kendi anlatımını benimsemesini yöresel bir tutumu benimsemek, okuru, uyuşturmak, ufuklarını daraltmak olarak tanımlandığı da okunmaktadır. Deriş'in yazısı ve tespitleri haricinde, dergi içerisinde direkt çevirinin konu edinildiği çeviri üzerine yazılar yazılmaya devam edilmiş, bunlardan dikkat çeken ise Ender Erenel'in "Çeviri Eleştirisi Üzerine" başlıklı yazısında çeviri faaliyetlerinin nicel olarak artmasına rağmen eleştiri düzleminde çok az yazılıp çizilmesinin, sözde çeviri yazılarında ise daha çok bir kitap tanıtma hevesinin olduğu eleştirilmektedir. Bunların haricinde ise çeviri yazısında nasıl bir yöntem izlenmesi gerektiğinden bahsedilmiş, kitabın tamamının ya da gelişigüzel seçilmiş bir bölümünün incelenmesi, yanlış çevrilmiş, kelime ya da cümlelerin karşılaştırılarak doğru çevirileriyle verilmesi ve atlanmış bölümler varsa bunların da asıllarını vermek ve güncel Türkçenin kullanılması gerektiği gibi birçok unsur vurgulanmıştır (yıl 4,sayı 43,s.288). Kısacası çeviri eleştirisinin yetersizliği eleştirilerek yeterli kabul edilebilecek bir çeviri eleştirisinin hangi şartları taşınması gerektiği Erenel'in bakışıyla verilmeye çalışılmıştır. Benzer kapsamda yazıların dergi

sayfalarında yer alması, dergi yönetiminin ne denli çeviri ile meşgul olduğunu da kanıtlamaktadır.

Mevcut bilgilerin haricinde dergide çok fazla çeviri eserlerin tanıtımı yapılmış, özellikle ideolojik kapsamlı olan eserlerin reklamının daha çok yapıldığını ve neredeyse derginin her sayısında çeviri eser reklamına yer verildiğini iddia etmek olasıdır; fakat belirtildiği üzere bunlar en son derginin reklam konuları başlığında incelenecektir. Çevirmen yetiştirmek adına gerçekleştirilmesi arzu edilen çeviri yarışmalarından da farklı bir başlık altında bahsedileceği için yalnızca burada derginin bu yönde de uğraşları olduğunu belirtmek de fayda vardır.

Özetlemek gerekirse derginin yayın politikasının çeviri yayınlar üzerine kurulduğunu iddia etmek, belli bir dönemde çeviri yayınlar azalsa bile derginin çeviri adına üzerine düşen görevi tamamladığını belirtmek, hatta çeviri yayına artık yer vermiyor ya da veremiyor olmasının derginin yayın piyasasındaki ömrünü azalttığını bile öne sürmek mümkün görünmektedir. Her ne kadar derginin çeviri dergisi olmadığı ileri sürülmüş olsa da çeviriler vasıtasıyla derginin kalite ve nitelik kazandığı, ayrıca okura farklı dünyanın kapılarını araladığı iddia edilebilir. Ayrıca bu çalışma kapsamında iddia edilen bir diğer tez ise derginin çeviri faaliyetlerini belli bir amacı olmadan ya da belli bir ideolojiye hizmet etmeden gerçekleştirmediğini, ideolojinin kimlik tespitinde faktör olduğu varsayılırsa, kimliksiz bir dergi anlayışının Yeni Dergi'nin yaklaşımında olmayacağını öne sürmek mümkündür.

3.3.2.1.İdeolojik Kapsamlı Çeviri Yazıların Olduğu İçindekiler Tasnifi

Söz konusu başlığın açılmasının amacı, dergide yayınlanan, ideolojik sınırları oldukça belirgin olan başat sayıların içindekiler tablosunu oluşturmaktır. Tezin temel hedefi, derginin tasnifini¹⁰² vermek olmadığı için, seçilmiş olan dergi sayılarından birkaç örnek verileceğini belirtmek önem arz etmektedir.

YIL 1 , SAYI 1, EKİM 1964

İki Barış Kurumu, Bertrant Russell

Tan, Ren Gözü, Guillaume Apollinair

Bir Uzun, Acı, Tatlı Çılgınlık, Jean-Paul Sartre

---

¹⁰² Tasnif için Acarsoy'un adı geçen yüksek lisans tezine bakılabilir, tezin büyük kısmı içindekiler tasnifinden oluşmaktadır.

Kimin İçin Yazıyor Öyleyse Sartre, Claude Simon
Bağlanmanın Anlamı, Ignazio Silone
Tiyatronun Sırları, Jean Vilar
Yeni Komediya Anlayışımız”, Wylie Sypher

YIL 1,SAYI 4, OCAK 1965

Albert Camus'un Carnet'leri 1942–1950, Roger Quilliot,
William Faulkner'a Giriş, Malcolm Covley
İhya Ehrenburg'la Konuşma, Olga Carlisle,
Sanatın Görevleri, Ernest Fischer,
Oscar Kokoschka Anlatıyor, Andrew Forge,

YIL 2, SAYI 20 MAYIS 1966

Sisifus Dayımın Garsonu, Wolfgang Borchert
Yetkilerini Asan Hükümetlerin Hizaya Getirilmesi, Bertrant Russell
Hosgörünün Gerekliliği, Benedict De Spinoza
Yasaklanmış Kitaplar, Anne Lyon Haight
Kitap Yakma, Bertolt Brecht
Galile'den, Bertold Brecht
Franz Kafka, Claude Mauriac
Nazilerin Yasakladığı Kitaplar, Anne Lyon Haight

YIL 2,SAYI 21, HAZRAN 1966

Küçük Kadın, Franz Kafka
Kurtlar Dönüyor Yeniden, Hans Bender
Özgürlük Mü Ölüm Mü, Bertrand Russell
Sanat ve Sosyalizm, Jean Jaures
T. S. Eliot'un Siiri I, A. Richards
Yeni Alman Edebiyatı, Hans Bender
Mayakovski, İhya Ehrenburg

YIL 5 ,SAYI 50, KASIM 1968

Aydınlar ve Devrim, Roberto Fernandez
Küba'da Edebiyat”, Jose Rodriguez
Kursuna Dizilme, Nicolas Guillan

Bıçak, Nicolas Guillan,
Palmiyeler Bakıyordu Bana, Cıntio Vetier
Hava, Cıntio Vetier
Yabansı Bir Onur, Cıntio Vetier
Bir Andan Öbürüne, Cıntio Vetier
Son Zafer İçin, Arnando Fernandez
Bak Nasıl Uzanyor, Heberto Padilla
Banyo Odasının Duvarı Üstüne, Anton Arrufat
Merdiven, Miguel Barnet
Eratta, Miguel Barnet
Kötürüm, Jesus Diaz Rodriguez
Büyüyen Bitki, Ana Maria Simo

YIL 5 , SAYI 51, ARALIK 1968

Denizci Strais Bir Adamı Anlatıyor, Seferis
Kartal Türküsü, Maksim Gorki
Öğrencilerin Taptığı Adam Marcuse, Seyre Mallet
Toparlanma Çabaları, Stanley Edgar

YIL5 ,SAYI 52, OCAK 1969

Marx ve Edebiyat, Franz Mehring
Marx'la Yürüyüşler, Wilhelm Lioldenecht
Marx ve Edebiyat, Paul Lafargue
İtirafı", Karl Marx
Georg Werth'in Çıraklarının Türküsü, Fredrich Engels
Baskıcı, Herbert Marcuse
Edebiyat ve Ruhbilim, Austin Waren

YIL 6 , SAYI 66, MART 1970

Sartre Sartre'i Anlatıyor", Jean-Paul Sartre
Sosyalist Hümanizmin Kaynakları ,Ivan Sivitak
UrsonWelles ile Falstaff Üzerine bir Söylesi, J. Cobas
F. E. Solaras ile Bir Konuşma, Luis Marcorelles

YIL 8, SAYI 87, ARALIK 1971

Gidis, Antonin Bardusek

Bir Düs, Antonin Bardusek

Yas, Antonin Bardusek

Zaman, Antonin Bardusek

Bir Delinin Güncesi, Lu Hsun

Güzelliğin Kaynağı, Christopher Caudwell,

YIL 10, SAYI 120, EYLÜL 1974.

Yoruma Karşı, Susan Sontag

Magellan'ın Kalbi 1519, Paplo Neruda

XIII. Kanto, Ezra Pound

XXXVIII. Kanto, Ezra Pount

Seçim, Judith Herzberk

Avrupa Uzaklarda içimizde O Büyük Yorgunluğu, Erik Stnus

Yeni Dergi'nin yoğun çeviri yayınlara yer verdiği bazı sayıların içindekiler bölümü burada kısmen verilerek, yayınlanan çevirilerin içeriği hakkında fikir edinilmesi amaçlanmıştır. Bütün detayları burada vermek mümkün olmadığı için yoğun çevirilerin olduğu ve bilhassa ideolojik içerikli olanların sıralandığı bu başlıkta, amaç yalnızca çeviri yazıları bir arada görmek ve derginin çeviri yayın politikası hakkında görüş sahibi olmayı sağlamaktır. 87. Sayıya kadar oldukça fazla bir şekilde çeviri yayınlara yer verilmiş iken sonraki sayıların içindekiler bölümleri incelendiğinde çeviri yazılarda hızlı bir şekilde azalma olduğu gözlenmektedir ve söz konusu durum, derginin başyazılarında okura açıklanmaktadır.

3.3.2.2. Çeviri Yazılarla İdeolojik Öğretilerin İşlenmesi

Yeni Dergi, her türden çeviri yayınlara sayılarında yer vermiştir, hatta derginin, çıkış amacının bile çeviri yayınlara yoğunlaşmak olduğu da iddialar arasındadır. Mevcut çalışma için önemli olan, derginin yapmış olduğu çeviri türleri ile ideolojik bir söylemi okurlarına ne denli sunduğunu ortaya koyabilmektir. Dergi, açık bir söylemle belli bir öğretinin savunusunu yapmamış; fakat yayınladığı çeviri şiirler, hikâyeler, dini-siyasi içerikli yazıların hepsi okura farklı mesajlara iletebilecek türden etki düzeyi yüksek yazılar olmuşlardır.

3.3.2.2.1. Şiir

Dergi sayfalarında şiirin diğer türlere kıyasla daha özel bir yer tuttuğu, her sayının en az 5-6 sayfasında şiire yer verilmesinden anlaşılmaktadır. Derginin yayın yaptığı yıllarda şiir türünün fazla desteklenmediği, şairlerin bazı sıkıntılar yaşadığı Fuat'ın söylemlerinden anlaşılmaktadır. Türk edebiyatında şiirin öbür türleri fazlasıyla aşan bir gelişmesi olduğunu belirten Fuat, şiirin, yüreklendirilecek bir tür olmadığını ve dergide şiiri en iyi biçimde sunmak gibi bir kaygısı olduğunu dile getirmektedir. Şairlerin kitap bastırmakta güçlükler yaşadıkları, dergilerde şiirlerinin köşe yazılarına sıkıştırılmasından, dizgi yanlışlarından yakınmalarından dolayı diğer dergilere de örnek olabilmek adına dokuz ünlü şairin yalnızca Yeni Dergi 'de yazmalarını istediğini, kitaplarının ise De yayınevinde yayınlanacağını, şiirlerin yanılsız, kitapların özenle çıkacağını belirtmiştir (yıl 4,sayı 40,s. 61). Bu mısralar, derginin sayfa sayılarının büyük kısmını şiire neden ayırdığını en iyi şekilde ortaya koymaktadır. Yerli şiirler kısmında şiirlerin içeriğinden ve burada bahsi geçen dokuz ünlü şairden yeterince bahsedilmiştir. Yerli şairlerin şiirleri kadar Voznezenski, Mayakovski, Miroslav Holub gibi yabancı şairlerin şiirleri de dergide kendilerine yer bulmuştur. Mevcut şairlerin şiirlerine değinmeden önce dergide şiir üzerine yayınlanan, şiirin devrimle ilişkisini, rolünü, siyasetle bağlantısını anlatan yazılardan kısaca bahsetmek, şiire olan bakışı ortaya koyabilmek açısından önem arz etmektedir.

“Şiirin politikaya alet olması, farkına varmadan ya da bile bile onun hizmetine girmesi her zaman söz konusu olabilir. Burada üzerinde durulacak tek nokta vardır. Bir ulus için hayati olan bir politika, yeteneksiz bir şairin elinde ne kadar etkili olabilir, ne kadar duygulandırır ve değiştirir toplumu? Eğer şair değersiz ve yeteneksizse, temsil ettiği, yürekte bağlı olduğu ideolojiyi de yozlaştırır, değersiz kılar (Yıl 5,sayı 59,s. 160).”

Şiirin politik bir yönü olduğu, politikadan kopmadığı, kimi zaman politik söylemlerin içinde yer bulduğu dile getirilmiştir. Önemli olan ifade ise, bir ideolojinin temsilcisi olan bir şairin yetenekli ise ideolojisini ya başarılı bir şekilde okurlarına sunabilir ya da tam tersi olacak şekilde mevcut ideolojiyi bile iğreti kılabilir olacağının vurgulanmış olmasıdır.

Dergide şiiri yayınlanan şairler hakkında da bazen bilgilendirici yazılar, küçük açıklamalar ya da çevirmenin notu yer almıştır. Derginin çevirilerine yer verilen gözde şairlerden Voznezenski, detaylı tanıtılmış, daha sonra ise şiirleri sunulmuştur.

Uygulanan bu yöntem vasıtasıyla okur, çevirisini okuduğu şiirin yazarı hakkında kanı sahibi olabilmektedir.

20 yy.'ın ikinci yarısında ünlendiği ve Moskovalı olduğu belirtilen Voznezenski'nin şiir kitaplarının kendi memleketinde daha yayınlanmadan 500000 alıcı bulduğu ve şiirlerini, onun ağzından dinlemek için 14000 kişinin bir stadyuma toplandığı belirtilmiştir ve Sovyet şiirine yeni bir soluk getirmiş olduğu ima edilmiştir (yıl 4,sayı 45,s. 426). Ünlü Sovyet şairi tanıtan bu mısralar, onun ideolojik yazan bir yönünün olduğunu da okura anlatır niteliktedir.

“Goya’yım Ben
Goya’yım ben
çıplak tarladan, düşmanın çelikten kalemiyle
oyulmuş gözlerimin kraterleri
Acıyım ben
diliyim ben
savaşın, sönmeyen kuru şehirlerin
1941 yılında, karda
Açlığım ben... (yıl 4 sayı45,s. 428)”¹⁰³

Voznezenski'nin savaştan, yoksulluktan bahseden bir şiirine yer verilmiştir. Şiirin başlığı ve dizelerdeki tekrarı ile önce çıkan bir isim “Goya” vurgulanmaktadır. Burada kastedilenin ünlü ressam Francisco Goya olabileceği varsayımında bulunmak mümkündür.

“Makinelerin Başkaldırısı
Kaçın kendinize, kiliseye, helaya, Mısır’a, Haiti’ye
Sıvışın!
Ulur, kızgın kediler gibi basar çılgılığı
dumanı tüten makineler sürüsü: “Et! insan eti!”
Batuhan kadar barbar makineler
köle etmiş biz insanları...” (yıl 4,sayı 45,s.429)

Voznezenski'nin şiirlerinden örnek mısralar verilerek şairin nasıl yazdığı hakkında fikir edinilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca şairin “Bir Beatnik Konuşuyor”, “Zenciler Türki

---

¹⁰³ Alıntılanan şiirler, şekilsel olarak dergi içerisinde yazıldığı haliyle verilmeye çalışılmıştır.

Söylüyor” gibi birçok şiiri, Yeni Dergi içinde kendilerine yer bulmuş, yayınlanmışlardır.

Bertolt Brecht ile ilgili detaylı çalışmalara yer veren dergi, Brecht’in şiirlerini yayınlamayı da ihmal etmemiş, “Kitap Yakma” başlıklı, şairin bir anlamda isyanını dile getiren şiirine yer verilmiştir.

“Emrettiğinde rejim zararlı bilgiyle dolu kitapların Halk
önünde yakılmasını ve her yerde Öküzler kitap dolu
arabaları Odun yığınlarına çekmek zorunda kaldığımız zaman,
Bir kovulmuş yazar, en iyilerinden biri, listesini
Gözden geçirirken yakılanların, dehşetle farkettiler unutulduğunu
Kendi kitaplarının. Masasına koştu,
Öfkeden uçarak ve bir mektup yazdı baştakilere.
Yakın beni! diye yazdı kanatlanmış kalemiyle, yakın beni!
Hep gerçeği söylemedim mi kitaplarımda? Şimdiyse
Bir yalancıymış gibi davranıyorsunuz bana.
Emrediyorum size:
Yakın beni! (yıl 2,sayı 20,s.396)”

Brecht’in kitapların yakılmasını, yasaklanmasını ironik bir üslupla eleştirdiği, içeriği mesaj dolu olan şiire yer verilmiştir. Her daim gerçekleri söylediğini düşünen yazarın, eserlerinin yakılmamış olmasını bir hakaret olarak algıladığı, bunun için de yetkili kişilere yazdıklarını yakmaları için mektup kaleme aldığı ve “yakın beni” diye haykırdığı anlaşılmaktadır.

“YIKANMA ODASI
.....sonra gaz verildi
Sonra gaz verildi odaya
Sütunların yanlarındaki ızgaralardan
Oda rutubetliydi sıcaktı
Gazın yayılması zor olmadı.... (yıl 4,sayı 39,s.403)”

Peter Weiss'ın şiirinde Nazi Döneminde Yahudilerin yakıldığı, zehirlendiği gaz odalarının anlatıldığı iması okurda oluşmaktadır. Ayrıca Miroslav Holub, Nicolas Guillen, Guillaume Apollinaire gibi şairlerin şiirleri de yayınlanmıştır.

Derginin hiç istisnasız her sayısında yerli ya da çeviri şiir yayınladığını ve şiire özel bir önem verdiğini belirtmek ve yayınlanan birçok şiirin bir öğretinin dili, şairlerin ise bir ideolog olduklarını da öne sürmek olası görünmektedir.

3.3.2.2.2. Hikâye

Maksim Gorkiy, James Baldwin, Hans Bender, Siegfried Lenz, Jules Supervielle gibi birçok yazarın hikâyeleri çevrilerek yazarları ve yayınları, okurlara tanıtılmıştır. Rus, Afrikalı- Amerikalı, Alman, Fransız gibi farklı uluslardan yazarların hikâyelerinin dergide okunabilmesi, hangi dillerde çevirilerin yapıldığı yönünde de ipucu vermektedir. Yayınlanan hikâyelerin bazılarında kısa alıntılar vererek hem hikâyenin içeriği ile ilgili hem de yazarının üslubu üzerine kanaat edinebilmek mümkün olacaktır.

James Baldwin'ın "Go tell it on the Mountain" adlı öyküsünün tanıtımı yapılmış, öykünün içeriği anlatılmıştır. Eşsiz bir güzellikle, sevgiyle, insan sezgisiyle aydınlanan yoğun, uğursuz, tutkulu kötü bir alınyazısının öyküsü olduğu ifade edilmiş, konunun ise hayat ile din, olduğu, bu iki ögenin nasıl yaratıp nasıl yok edebildikleri işlenmiştir. Hikâyenin Amerika'daki zencilerin yaşantısı hakkında ipuçları verdiği, toplumsal baskıların ele alındığı belirtilmektedir. Dinin ise bu kişilerin üzerindeki etkisi incelendiğinde genellikle uzaklaştırıcı, ayırıcı bir özellik taşıdığı vurgulanmaktadır (yıl 1,sayı 2,s.25).

Zenciler için toplumsal şartların her daim zor olduğu, ırkçılığa dayanan bir yaklaşımın var olduğu bilinen bir vakıadır. Onlar için ayrımcılığın had safhada olduğu toplumlarda dinin birleştirici, uzlaştırıcı rolü yerine ayrıştırıcı bir rolü olduğuna dikkat çekilmektedir. James Baldwin'ın konu edinildiği özel sayıda Baldwin'i tanımak, yazış yöntemi hakkında fikir edinmek mümkün olmuştur. Baldwin'in yazılarında ırkçı konuları irdelediği, fakat bunların ise toplumsal konular olduğu, ayırma, ayrıştırma odaklı yaklaşımlara yönelik yazılan hikâyelerin konu edinildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca renk, ırk ayrımını oluşturanın siyasi erkler olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu durumun

birkaç insanda oluşması, dalga dalga toplumsal etki oluşturacağı için toplumsal bir sorun olduğu gerçeğini de ortaya koymaktadır.

Hans Bender'in ise Moskova'nın konu edinildiği "Jurka'nın Yılları" ve "Kurtlar Dönüyor Yeniden" isimli öykülerine yer verilmiştir. Kurtlar Dönüyor Yeniden adlı öyküde devrimin, savaşın kapalı bir üslup ile anlatılarak, devrimden sonra bir köyde tutsak alınan Almanlardan ve o köyde barışın, refahın olmadığından bahsedilmektedir. Öyle ki barışın olmadığı yeri kurtların bile terk ettiği, barışın ise yeniden sağlanmaya başladığında kurtların da yeniden döndüğü konu edinilmiştir (yıl 2,sayı 21,s. 437).

Sigfried Lenz'in ise "Hükümetin Bir Dostu" hikâyesinde hükümetin dostu olduklarını kanıtlama gereği duyan bir köy halkının gazetecileri çağırarak hükümete ne kadar çokbağlı olduklarını ortaya koymak için demeçler verirler.

“Hiç çocuğunuz yok mu diye sordu Pottgieser.

İlk soruydu bu; Bonzo gülümseyerek:

“Var bir oğlum vardı. Onu unutmaya çalışıyoruz. Hükümete karşı geldi. Tembeldi. Hiçbir işe yaramazdı; bir şeyler olabilmek için de her yerde karışıklık çıkaran sabotajcılara gitti. Her şeyi daha iyi yapacaklarına inandıkları için hükümete karşı savaşıyorlar” dedi. Bonzo bunları kesin ve oldukça etkili söyledi...(yıl 4,sayı 39,s.410).”

Oğluna öfke ve kızgınlık duyan bir baba ve gazeteci arasında geçen konuşmada babanın oğlunu küçümsediği, hiçbir şey başaramayan biri olarak gördüğü, en önemlisi de hükümete karşı gelecek davranışlarda bulunduğu için onu unutmaya çalıştığını dile getirdiği okunmaktadır. Hikâyedeki baba ile benzer duygular paylaşan ailelerin olabileceği, söz konusu inceleme yıllarında gerçekleşen gençlik olaylarında yaşananlar göz önünde bulundurulduğunda tahmin edilebilir, çünkü hükümete bağlılığın, güvenmenin önem arz ettiği bir dönemden geçildiği de bilinen bir durumdur. Derginin böyle hikâyelere yer vermesi, birçok gruba aynı anda hitap edebilmesini de mümkün kılmaktadır.

Devlet temalı hikâyelere devam edilmiş, Juan Rulfo'nun "Bize Toprak Verdiler" adlı öyküsü çevrilmiştir. Verimli topraklar isteyen köylüye, böyle topraklar yerine verimsiz, işe yaramayan, çorak bir ova verildiği anlaşılmakta, devlet yetkilileri ile köylüler arasında geçen konuşmaya tanık olunmaktadır. Sadece verilen toprağın ürün yetiştirmek için verimsiz olduğu hükümet yetkilisine anlatılmaya çalışılırken, hükümete kızmak gibi

bir amacı olmayan köylünün yanlış anlaşıldığı hükümete kızmaması gerektiği yönünde uyarıldığı okunmaktadır.

“Dinlemeye yanaşmadı bizi. Böylece bu toprağı verdiler işte. Görmek istiyorlar belki de, bu sıcak çömlekte tohum ekersek filizlenip yeşerir mi? Hiçbir şey yetişmez burada. Akbabalar bile olduğunca dargın, insanın yürürken sanki geri kaydığı bu beyaz, sert, kayalık topraktan bir an önce uzaklaşmak istercesine yukarlarda, çok yukarlarda uçuyorlar (yıl 4, sayı 43,s. 269).”

Toprağın çorak ve verimsiz oluşunun akbabaların bile yanaşmayacağı bir toprak olduğu ima edilerek ortaya koyulmuştur ve bu denli verimsiz bir toprağın köylüye verilerek, işlemlerini bekledikleri anlaşılmaktadır.

Jesus Diaz Rodriguez’in ise “Kötürüm” başlıklı hikâyesinde ise devrimci bir gencin maruz kaldığı şiddet neticesinde nasıl kötürüm kaldığının konu edildiği okunmaktadır (yıl 5, sayı 52,s.358).

Derginin hikâye üst başlığı ile birçok farklı yazarın farklı konularda ele aldıkları hikâyelerinin çevrilerek okura sunulduğu, yukarıdaki örneklerden hareketle bu hikâyelerin birçoğunun içeriğinin ise ideolojik bir yaklaşımla oluşturulduğunu iddia etmek olası görünmektedir.

3.3.2.2.3. İnceleme

Deneme ya da inceleme üst başlığıyla dergide yer bulan araştırma ve düşünce yazıları, ideolojik içerik ve söylemler açısından analiz edilmeye çalışılacaktır. Marxçılık ve Edebiyat, Sovyet Estetiği Üzerine, Ah Hayat, Ah Ölüm, Ah Müzik, Ah Fransa, Ah Her Şey gibi ideolojik tespitler için uygunluk taşıyan yazılar kısaca konu edinilecektir.

Edmund Wilson tarafından yazılan “Marxçılık ve Edebiyat” başlığında edebiyat ve devrim odaklı eserler anlatılarak edebiyat ve devrim ilişkisinin var olduğu ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Troçki’nin “Edebiyat ve Devrim” incelemesinde Devrim’le gelen yeni toplumun Rus yazarları karşısına çıkardığı sorunları aydınlatmaya çalıştığı bildirilmiştir, başka bir yaklaşımla ise devrim konusu edebiyatta inceleme, araştırma konusu olmuştur, denilebilir. Ayrıca hükümetin ne sanat ve edebiyatı denetlemeye kalkışmasına, ne de edebiyat ve sanat akımlarının kendilerini hükümetle özdeşleşmeye çalışmasına alışık olduğundan dem vurularak devrimden beri Rusya’da birçok kültürel grubun, hükümetin yetkesine dayanarak veya dayanmayarak, edebiyatı yönetme girişiminde buldukları bildirilmiştir. Edebiyatçı yönü olan Troçki’nin bile, resmî bir görevde olduğu zamanlar, sansür yapmak durumunda kaldığı ifade edilmiştir (yıl 3, sayı

25,s.262-265). Bu bildirimlerden edebiyatın hükümetin yetkisine dayanarak yönetilmesi savının ortaya çıktığı yani edebiyatın oluşum ya da gelişim süresince devrimden sonra hükümetle bağlantılı olmak durumunda kaldığı ima edilmektedir.

“Sovyet Estetiği Üzerine” yazıda ise ekim devrimi sonrası, Sovyetlerde estetik araştırmaların yapılması ve Marx, Lenin gibi isimlerin Sovyet estetiğinin kabul görmesinde önemli rol oynadıkları anlatılır. Marxçılığın ortaya çıkmasıyla estetiğe giren bazı kavramlardan bahsedilerek “Sosyalist sanat ideolojisi” “sanatta sınıf özellikleri”, “sanatta toplumsal gerçeklik yöntemi”, “ulusal şekil, sosyalist içerik” gibi örnekler verilmiştir (yıl 4,sayı 37,s. 275). Marxçılık ideolojisinin kavramlarının sanatta yer edindiği ve sanat çalışmalarının ise bu doğrultuda isimlendirildiği mevcut örneklerden anlaşılmaktadır.

“Ah Hayat, Ah Ölüm, Ah Müzik, Ah Fransa, Ah Her Şey” başlıklı William Saroyan tarafından yazılan incelemede ise eleştirel-ironik bir üslupla Moskova’da devrimin olması için mücadele veren ve zafer kazanan gençlerin emeklerinin heba olması “*her şey tıpkı devrimden önce olduğu gibi olacak, yalnızca genç öğrenci ölecek ah ölüm, ah şiir*” dizelerinden anlamak mümkün görünmektedir (yıl 4,sayı 46,s. 13). Çünkü devrimde amaçlananın köklü bir değişiklik olmasının istendiği ve mevcut değişikliği korumak olduğu düşüncesi edinilmektedir. Devrimden sonra değişen hiçbir şeyin olmaması sadece ölen gençlerin/genç öğrencilerin olması durumu trajikomik kılmakta, gençlerin bir hiç uğruna öldükleri eleştirel bir üslupla okura sunulmaktadır.

Derginin inceleme yazıları, birkaç başlık altına sıkıştırılarak özetle verilmeye çalışıldı. Burada incelenen yazılar, yaşanan siyasi akımların, edebiyatta bir karşılık bulabildiklerini, kimi zaman Marxsızmin edebiyatta yer aldığını, kimi zaman da hükümetin edebi faaliyetleri kontrol ettiği dönemlerin var olduğu belirtilmiştir. En önemlisi ise siyasi yaklaşımların, devrim konusunun edebiyata girmiş olduğu, toplumun duyarlı kesimi olan yazarları etkileyerek çalışma, araştırma konusu edinilmiş olduğu mesajının iletilmiş olmasıdır.

3.3.2.2.4. Sanat Yazıları

Sanat yazıları başlığında sanat, sanatçı temalı çeviri yazılar, ideolojik söylemlerin tespitini gerçekleştirmek adına incelenmeye çalışılacaktır. Sanat temaları haricinde,

sanat konu başlığına giren sinema yazılarına ise ayrı bir başlık altında daha genel bir yaklaşımla değerlendirebilmek için yer verilecektir. Ayrıca sinema bölümünde yapılan incelemeler neticesinde yabancı ve yerli sinemaların içeriklerinin tartışıldığı, bu sebepten dolayı da çeviri ayırımı yapmanın mümkün olmadığı öne sürülebilir.

Dergide konu edinilen “Resim Sanatında Devrim, Sanat ve Halk, Sanat ve Sosyalizm” gibi başlıklar açılarak sanatın birçok alandaki yeri ve önemi tartışma konusu edinilmiştir.

İktidar ile sanat ilişkisinin belirleyiciliğinin, sanatın ise çoğu zaman politik bir araç olduğunun vurgulandığı Resim Sanatında Devrim başlıklı çeviri yazıda “*Taş devrinden günümüze kadar hangi çağı ele alsak görürüz ki, aynı zamanda önemli politik bir rolü olmamış hiçbir sanat biçimi yoktur (yıl 1,sayı 9,s. 51)*” ifadeleri ile sanatın politika ile iç içe olduğu ve bilhassa iktidar erkleri tarafından yönlendirildiği yönünde görüşün hâkim olduğu anlaşılmaktadır.

Sanat ve halk ilişkisini anlatan A.L.Morton tarafından kaleme alınmış olan yazıda ise kapitalizmin yıkıcı etkisinden, işçi sınıfından, emekçi sınıfın kendi geleneğini geliştirmesinden bahsedilir. Sanat ve halk arasındaki ilişki anlatılarak, bireyci ve toplumcu yaklaşımların sanata ve sanatçıya yansımaları dile getirilmiştir. Ayrıca söz konusu devrimlerin, ideolojilerin de sanatı ne kadar önemli derecede etkilediği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Morris’in ifadeleri, toplumcu anlayışın sorumluluk gerektirdiğini ve birçok şeyden vazgeçmeyi zorunlu kıldığını, yani ideoloji uğruna, ülkü uğruna kişisel kaygıları terk etmenin önemli olduğunu vurgulamaktadır, sanatçının kapitalist toplum içindeki özgürlüğünün yalan olduğu da ayrıca belirtilir. Bütün bu varsayımsal ifadelerin yanı sıra kapitalist toplumun, sanatı ve sanatçıyı aşağıladığı, küçük düşürdüğü ve sanatı eğlence aygıtı haline getirdiği de açıkça dillendirilmektedir (yıl 1,sayı 12,s.223).

Dergide sanat üzerine tartışmalar içeren yazılar verilmeye devam edilmiştir, her açıdan sanatı değerlendirme, analiz etme yönünde bir uğraşın var olduğu görülmektedir. Rus asıllı Fransız heykeltıraş Antoine Pevsner ile yapılan konuşmada ise Moskova’daki sanat anlayışından Sovyet’te sanata ve sanatçıya verilen önem anlatılmış, Pevsner’in kötüçirkin olan her şeyi değiştireceklerine yönelik inancının var olduğu düşüncesi dile getirilmiştir. Bu konuşmada siyasi erklerin ideolojik yaklaşımlarının etkisinin sanata

yansıdığını gösteren saptamalar yapabilmek mümkündür; çünkü önce sanat yapmak için Rusya'ya davet edilerek profesör ilan edilmiş bir sanatçı olan Pevser'in, devlet erkânı içerisinde yaşanan ideolojik bir değişim neticesinde nasıl olumsuz bir muameleye maruz kaldığı da belirtilmektedir (yıl 1,sayı 2,s.35).

Sanatın ideolojik yaklaşımlar ile ilgili bağlantıları anlatılmaya devam edilmiş, Jean Jaures tarafından kaleme alınan "Sanat ve Sosyalizm" adlı yazıya da kapsamlı şekilde yer verilmiştir.Sosyalizmin insanlığı ulaştırmayı hedeflediği yerden bahsedilmektedir ve hedefe ulaşıldığı takdirde bilimin de özgürlüğe kavuşmuş işçi sınıfına hizmet edeceğine vurgu yapılmaktadır. Sosyalizm vasıtasıyla sanatçının da kendini gerçekleştireceğine göndermede bulunulmaktadır; fakat en büyük dehaların, sanatçıların dahi güzel, uyumlu sanat eserleri yaratamamış olmalarının sebebi olarak ekonomik ve ideolojik savaşın ruhlarına, bedenlerine kadar sinmiş olmasından kaynaklandığı dile getirilmiştir. Ayrıca sanatın işçi sınıfına hitap edecek düzeyde olmadığından, bunun demokrasinin olmaması ile alakadar olduğundan bahsedilmiştir. Sanatın halka, emektar kesime ulaşılabilirlik seviyesi eleştirilmiş,sosyalizmin sanata hayat vereceği, onu özgürleştireceği yönündeki inanç vurgulanmıştır. Jean Jaures'in yazdığı bu yazı, yazarın sosyalizm ile birçok çıkmazı, anlaşmazlığı çözeceği görüşünü güttüğünü ortaya koymaktadır. Sosyalizm sanatı sanat yapacak ideoloji olarak kabul edilmektedir. *"Kim olurlarsa olsunlar, bütün insanları sanat hayatına, güzellik hayatına ancak sosyalizm çağıracaktır. Bugünün yeteneksiz emekçisini, ilk defa olarak, sanatın kutsal güzelliğiyle o donatacaktır. Onun için, ey sanatçılar, bizden korkmayın! (yıl 2,sayı21,s.450)."* ifadeleri ile de sanatçıların sosyalizme ön yargılı yaklaşmamaları yönünde çağrıda bulunulduğu anlaşılmaktadır. Sosyalizmin sanat üzerinde oldukça fazla belirleyici olacağını düşünmek, sanat adına daha güzel ve iyi uğraşların yapılmasına vesile olacağına inanmak da zaten mevcut öğretinin doğruluğuna, faydalı oluşuna yönündeki inancı ortaya koyduğu gibi bu yaklaşımın da ideolojik olduğunu ve sanatçıları da bu yönde yönlendirmenin amaçlandığı gerçeğini ifşa etmektedir.

Sanat ve sanatçı ile ilgili yazılar, dergi sayfalarında fazla yer bulmuş ve birçok sayıda konu edinilmeye devam edilmiş, kimi yazıda devrimci sanatın etkisinden bahsedilmiştir; kimisinde ise Marksçı sanat eleştirisinden bahsederek sanatın edebiyatla, toplumla, sosyalizmle, felsefeyle, alakalı yönleri okura sunulmaya çalışılmıştır. Başlı başına bir

ideoloji olan Marksçı bir yaklaşımla mevcut çalışmaların yapılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Burada bahse konu olan sanat ile ilgili çalışmalar, sanatın nasıl bir ideolojik pencereden okura sunulmaya çalışıldığını ve her sanat çalışmasının ya da sanatçının belli bir ideolojik öğretinin etkisi altında kalabilme olasılığının var olduğunu göstermektedir. Sanatın ve sanatçının ideolojik yaklaşımlardan ayrı değerlendirilmesinin çok da mümkün olmadığı mesajını veren yayınlanan mevcut yazılar, dergi yönetiminin de hangi ideolojik pencereden sanata yaklaştığını da okura üstü kapalı bir şekilde göstermektedir.

3.3.2.2.5. Portre Yazıları

Kişilerin tipik özelliklerini ortaya koymak, mevcut şahsı tüm yönleriyle okura tanıtmak maksatlı yazılan edebî yazıları, portre yazıları olarak tanımlamak mümkündür. Dergi içerisinde yerli portre yazılarına¹⁰⁴ çok fazla yer verilmediği, yabancı yazarların, düşünürlerin tanıtıldığı yazılar daha çok yer bulduğu için böyle bir başlık açılmıştır. Bu vesileyle derginin kimleri, hangi yönleriyle okura daha detaylı sunmak istediğini saptamak mümkündür. Freud, Marx, Mayakovski gibi sosyalist ideolojinin temsilcilerinin çoğunlukla tanıtıldığı yazılara yer verildiği tespit edilmektedir.

Çevirmenin notuyla verilen ve çağdaş düşünceyi en çok etkilemiş olduğu belirtilen üç düşünürün karşılaştırıldığı “Freud, Marx ve Kierkegaard” başlıklı yazıda üç ismin ideolojileri, burjuva toplumu, ekonomik yapı, sosyolojik koşullanma gibi birçok konudaki yaklaşımları açıklanmaya çalışılmıştır.

Ihya Ehrenburg ise Mayakovski ile nasıl tanıştığını anlatan bir yazı kaleme alarak şaire karşı hissettiği hayranlık duygusunu dile getirmiş, aynı zamanda Mayakovski okura her yönüyle tanıtılmıştır.

“Devrim olmasaydı Mayakovski diye biri olmazdı. 1918’de bana, haklı olarak, korkak aydın diyordu; ne olup bittiğini anlayabilmem için daha iki yıl geçmesi gerekti. Oysa o Devrimi he-men anlamış ve kabul etmişti. Sosyalist toplumun kuruluşu onu sadece kendine çekmemiş, içinde eritmişti de (yıl 2,sayı 21,s. 478).”

Devrimin gerçekleşmesi ile şairin tanınırlığını eş tutan Mayakovski’nin, sosyalist toplumun içine dâhil olarak bütünleştiğievurgu yapılmaktadır. Mayakovski’nin

---

¹⁰⁴ Yerli Portre yazıları kapsamında Cahit Külebi’nin işlendiğini, şiirlerinin, şiirlerinin özelliklerinin ve üslubunun konu edinildiği, ayrıca Ahmet Hamdi Tanpınar’ın hakkında okura detaylı bilgi verildiği yazılar kabul edilebilir.

devrimci ve sosyalist yapısının şiirlerinde vuku bulduğunu belirtmek mümkün görünmektedir.

İhya Ehrenburg'un tanıtıcı nitelikteki yazılarından bir diğeri ise Emile Zola ile ilgili olmuş, Zola'nın ölümü üzerine onu tanıtan kapsamlı bir yazı kaleme alan Ehrenburg, Fransız yazar olmasına rağmen, onun Rus toplumunda büyük bir okur kitlesinin olduğuna ve kabul gördüğüne değinmiştir. Yenilikçi bir yazar olduğuna, sosyal temalı romanlar yazdığına ayrıca bazılarının göre ise sosyalist yazar olarak kabul edildiğine değinilmiştir (yıl 3,sayı 27,s.450).

“Marcuse Kimdir?” Başlıklı yazıda ise Herbert Marcuse hakkında satır aralarında fiziksel özellikleri ile de ilgili bilgi verilerek, yaklaşımları, görüşü, ideolojisi hakkında da okur bilgilendirilmiştir. Büyük felsefe öğretmenlerinden biri olduğu belirtilen Marcuse'un ideolojik düşüncelerinin etkilerinden bahsedilmiş, bu etkilerin, en büyük yankısının üniversitelerde olduğu ima edilmiştir.

“Önce Alman, sonra İtalyan ve Fransız Üniversite öğrencilerinin başucu kitabı haline gelecek olan iki yapıtı, Aşk ve Uygarlık (Boston, 1955) ile Tek Boyutlu İnsan (Boston, 1964) yoğun bir zihinsel çalışma döneminin ürünleridirler; okusal ve eleştirel bir felsefe içine rahatça yerleşmiş bulunan pek saygıdeğer Prof. Marcuse, bu yapıtlarında, Amerikan toplumuna o güne dek görülmemiş bir şiddetle saldırmaktadır. Önce Boston'daki sessiz ve sakin evinden, sonra 1966'da yerleştiği doğal Jolla cennetinden, Pasifik Okyanusu'nu aşıreren birtakım ideolojik kıvılcımlar savuracak; bunlar dönüp, dolaşp, önce Berlin ve Frankfurt (Eski dostu Adorno burada, akımlarca azıcık alışılmış bir insan halinde kadenci bir kuşkuculukla öğrenci ayaklanmalarını seyretmektedir), daha sonra Roma, en sonunda da Paris üniversitelerini tutuşturacaktır (Yıl5,sayı 51,s. 428).”

Marcuse'un görüşlerinin ne denli yıkıcı bir etki oluşturduğu belirtilerek, bu etkinin okyanus ötesine dahi ulaştığı iddia edilmiş ve öğrenci hareketlerinin başlamasındaaslında Marcuse'un çok önemli, belirleyici bir rolü olduğu bildirilmiştir.

Çeviri yazılar ile yayımlanan porte yazılarda, tanıtılan yazar ya da düşünürlerin, sol görüşün, sosyalizm ideolojisinin temsilcileri olduğu,çok aleni bir şekilde belirlenebilmektedir. Farklı ideolojiden ya da görüşten kişilerin değil, çoğunlukla aynı görüşü paylaşan kişilerin tanıtımının yapıldığı yayınlar, derginin ideolojik duruşu hakkında da okura fikir sunmaktadır.

3.3.2.2.6. Siyasi İçerikli

Mevcut başlık altında siyasi-ideolojik yayınların yoğun şekilde işlendiği kesitler verilmeye çalışılacaktır. Böyle bir başlık açılmasının öncelikli amacı, bir önceki dergi

analizi olan Hilal Dergisinde benzer başlığa yer verilmiş olması hasebiyle dergilerin içerik analizleri kapsamında paralellik yakalamak, ayrıca edebi dergi olma özelliği ağır basan Yeni Dergi’de de siyasi ideolojik söylemlerin edebi türler içerisinde işlenmiş olacağına dikkat çekmektir. Burada alıntılanan kısımlar, hikâye, eleştiri, deneme v.s. gibi yazılardan derlenerek verilecektir.

“Simonov’la Konuşma” başlıklı yazıda edebiyata yeni yasaklar koyulmasının nedeninin çoğu zaman politik olduğu ve bunun ise tarihsel bir gerçeklik olarak kabul gördüğü belirtilmektedir. Söyleşide farklı uluslardaki yazarların birbirini anlaması için okumanın önemine dikkat çekilmiştir. Bu da farklı dilde yazılan eserleri anlamak için çeviriye gerek duyulduğunu ortaya koymaktadır. Fakat eserlerin yayınlanmasının yayınevi kaynaklı politik sorunlardan ötürü aksaklıklar yaşadığında vurgu yapılmaktadır, kısacası yayınevlerinin ideolojik politikalarına göre eserler yayınladıkları ima edilmektedir (yıl 1,sayı 7,s.38).

Siyasal gücün hayatın her alanında yönlendirici ve belirleyici etkisi olduğu yönündeki gerçeğin, trajikomik sonuçlar doğurduğu alaycı bir üslupla dergide işlenmiştir;

“Bizim yeni komiklik anlayışımız, siyasi gücün, bomba yıkıntıları, engizisyonun çirkin acıları, çalışma kamplarının pisliği ve büyük yalanların etkisi ile yaraladığı modern bilinçteki karışıklıktan doğar, insan, içinde bulunduğu kötü durumu düşünebildiği an «saçmanın emişi» duygusuna düştü, başka bir deyişle saçmanın içine düştü (yıl 1,sayı 1,s.32).”

Siyasal gücün komiklik anlayışını bile etkilediğini hatta değiştirdiğini öne süren Sypher’in “Yeni Komedy Anlayışımız” adlı yazısında eleştirel bir yaklaşımla siyasi mücadelenin modern çağı yönlendirdiği ve çağın komedi anlayışını bile değiştirdiğini ima etmektedir.

“Bir devlet için din ve iman işlerinde en iyi yol karşılıklı saygı ve eşitlik havasını desteklemektir; egemenlik hakları, din alanında olduğu gibi, politika alanında da yalnızca hareketlerin denetlenmesine yöneltilmelidir; bunun dışında herkes her istediğini düşünmekte ve düşündüğünü de söylemekte hür olmalıdır (yıl 2,sayı 20,s.358).”

Spinoza’nın 1670’de kaleme aldığı “Hoşgörünün Gerekliliği” adlı yazıda özgür bir devlet anlayışının özgür düşüncelerin var olmasıyla mümkün olacağını öne sürüldüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca din ve politika alanında saygı ve eşitliğin olması vurgulanarak herkesin düşüncesini açıkça ifade edebilmesinin özgürlük olarak nitelendiği görülmektedir.

Roberto Fernandez Retamar'ın "Aydınlar ve Devrim, Kültür, Aydınlar, Kuşaklar" başlıklı yazısındaki ifadeler, ideolojik söylem analizi açısından önemlidir; çünkü zihinsel gelişmeleri, zafere ulaşan devrimin gelişmesiyle çakışan insanlardan bahsedilmektedir; yani devrime muhalif karşıt görüşteki insanlar mevzu bahis edilmektedir. Sonraki sayfalarda ise mevzu edilen üç kuşağın devrime nasıl katkıları olduğu anlatılmıştır. Birinci kuşakta Marxçılığın kim vasıtasıyla Küba'ya girdiği, iki devrim arası kuşağında ise devrim isteği duyan; fakat bunun için oldukça yaşlı olan bir kuşak, aydınlar ve devrim kuşağında ise siyasal bilincin çok fazla olduğu belirtilmiş ve Castro'nun nasıl devrimi başlattığı anlatılmıştır. Metnin bütününde devrimin ne olduğu tanımlanmaktadır ve Küba için devrimin, devrimcilerin önemi anlatılmaktadır (yıl 5, sayı 50, s. 311-317). Küba özel sayısının Kasım 1968'de çıkarılması ve bu devrimin özellikle çeviri yazılarla anlatılması sebepsiz değildir, ülke zaten ideolojik bağlamda karışıklık yaşadığı için gençlerin kafalarının devrim konusunda karışık olduğu düşünülürse açıklayıcı aynı zamanda yönlendirmeye açık yazılar olduğu saptanmaktadır.

Bertrand Russel'in "Özgürlük mü? Ölüm mü?" başlıklı yazısında ise "*İnsanlık birkaç kuşak boyunca savaşız yaşayabilse, savaş bize düello gibi gülünç gelmeye başlayacaktır. Şüphesiz, birtakım öldürme delisi sapıklar gene eksik olmayacaktır, ama hiç olmazsa Hükümetlerin başına geçemeyeceklerdir (yıl 2, sayı 21, s.447).*" ifadeleri ile hükümet erklerinin savaşız yaşaymaya meyilli oldukları ve insanlığın aslında savaşız yaşayamadığı için savaşların ortaya çıktığı ima edilmektedir. Ayrıca belirtilen şu dur ki insanlar, savaştan uzak kalsalar onun anlamsızlığına kani olacaklar ve böylece hiçbir devlet adamı da savaşız yaşaymayacaktır. Aslında bugörüşün altındaki mesajı, yıkıcı ideolojilerin yok olacağı yönünde olduğunu yorumlamak mümkündür; çünkü saptırılmış ya da yanlış anlaşılmiş ideolojilerin, şiddete, savaşa sürüklediği yönünde tartışılmaz bir gerçek vardır.

Peter Weiss tarafından kaleme alınan "Zorunlu Karar" yazısında, her yazdığının her sözcüğünün siyasi içerikli olduğunu belirtmiştir. Metnin bütününden Weiss'ın söylemlerinin de tamamen siyasi kapsamlı ve sosyalizmle alakalı olduğu anlaşılmaktadır. Sosyalizmi destekleyen bir üslup ile söylemlerine devam eden Weiss,

sosyalizm adına yapılan yanlışlardan ders alınması gerektiğine de gönderme yapmaktadır.

“Sosyalizm adına ne gibi yanlışlar yapılmış ve yapılmakta olursa olsun, bu yanlışlardan ders almamıza, bu dersleri sosyalist anlayışın temel ilkesinden çıkan bir eleştiriden geçirmemize fırsat verilmelidir (yıl 6,sayı 61,s.325).”

Mevcut alıntı Weiss’ın siyasi ideolojik yaklaşımı açısından fikir verdiği gibi, sosyalizme nasıl bir bakış açısıyla yaklaştığını da ortaya koymaktadır.

Ahlak ve Devrim, Amerikan Sargısı, Sanat ve Emeğin Dağılımı gibi siyasi kapsamı geniş olan,benzer amaçlarla yazılmış birçok yayına dergi içerisinde yer verildiği saptanmaktadır.

3.3.2.2.7. Din İçerikli

Din içerikli başlık açarak yayınlanan yazılar içerisinde dini konu edinen, kimi zaman dini değerleri tartışan yayınlardan kesitler verilerek hem din konusuna dikkat çekmek hem de araştırılan mevcut dönemde din hassasiyetinin var olduğu bilindiği için dinin ideolojik düzlemde nasıl bağlantılandırıldığını ortaya koymak mümkün olacaktır.

İncelenen yazılarda, dinin birçok farklı başlık altında “komedi anlayışında dinin etkisi, dinin ideolojik boyutu, sosyalizm ile ilişkisi, sinemada din eleştirisinin nasıl yapıldığı, Lenin ve Gorkiy’nin din üzerine görüşleri” gibi farklı açılardan konu edinildiği analiz edilmektedir. Burada değinilen başlıklara kısaca dinin nasıl idealize edildiği hakkında fikir edinmek ve aynı zamanda derginin yayınladığı yayınlardan hareketle din üzerine yaklaşımını tespit etmek olası görünmektedir.

“Dine bağlı kişinin, Tanrı ile insan arasında sonsuz bir ayırım olduğunu, buna karşın onun da kendisini Tanrıya adamak için sonsuz ve dirençli bir tutkusu bulunduğunu, Tanrı her şeydir, insan hiçtir diye düşündüğünden beri Kierkegaard’ın en üstün komedyası inanç komedyası olmuştur. Tanrı olmaksızın “insan var olamaz; böylece insan daha tam olarak var oldukça, komik olanı daha çok bulacaktır.” (yıl 1,sayı 1,s. 33).”

Yeni Komedyası Anlayışımız, başlıklı yazıda din ile komedyanın bağdaştırılması ve bunun inanç komedyası olması manidardır; çünkü inanmanın komedi ile aynı düzleme konulması bir eşitlik sağlamaktadır. Ayrıca metnin devamında Hıristiyanların Tanrıya ulaşma uğraşlarının eziyet çekmeden olması gülünç nitelendirilir ve bahsi geçen durumu oluşturanların var oluşları olduğu görüşü, siyasal komedyası ile açıklanmaktadır.

Bertrand Russel'in bir yazısında ise dünya görüşünün değişkenliğinden bahsedilerek insanların inanmadıkları şeyleri bile çıkarları uğruna gerçekleştirmeye çalıştıkları belirtilmektedir. Buna kendi inanmadıkları şeyler de dahil edilmektedir (yıl 2, sayı 21, s. 448). Bu durumda insanların inanç yargılarının da ideolojik yaklaşımlara göre değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Dinin ideolojiler karşısında yönetilebilir olduğu, hatta değerlerin kaybedilmesi neticesinde değişkenlik özelliği bile gösterilebileceği varsayımına ulaşmak mümkündür.

Dinin toplum yaşantısındaki organik gerçekliğini, toplumsal bir ürün oluşunu en iyi belgeleyen kişinin Eisenstein olduğu belirtilmiş ve *Alexandre Nevsky* (1938) ya da *Korkunç İran'lar* (1944- 1945) toplumsal bir gerçeklik olarak dine yönelen en ustalıkla yaklaşımlar olarak belirtilmiştir (yıl 5, sayı 59, s. 163).

Sophie Lafitte'nin "Tolstoy Üzerine" adlı yazısında ise Tolstoy'un din ile ilgili görüşlerine ulaşmak mümkün olmuştur.

"Ben insanoğlu üzerine hiç boş hayallere kapılmam. Sihirli bir değnekle melek haline geliveren bir şeytana inandığımı söylerler. Ben buna inanacak saf iman sahibi bir kimse değilim. İnsan ne melektir, ne de şeytandır; iyilik ve kötülükle yoğrulmuştur. İnsanı iyiye doğru yavaş yavaş yükseltmek için, ideal olarak, mutlak iyiliği, vasıta olarak da dini duyguyu vermelidir. Dini duygunun gerçek oluşundan bir an şüphe edilemez, insanlığın bütün manevi ve ahlak, tarihi buna şahittir (yıl 4, sayı 47, s. 126)"

Tolstoy'un din ile ilgili söylemlerine yer verilmiştir. İlginç olan ifade ise insanı ideal iyiliğe ulaştırmadaki aracın din olması gerektiğinin belirtilmiş olmasıdır. Böyle bir söylemle dine ideolojik bir boyut kazandırılmıştır. Ayrıca insanlardaki dini duygunun önemini tartışma götürmez bir gerçekliğe sahip olduğu belirtilerek insanların hassas noktasının din olduğu ve bunu yönetmenin mümkün olduğu da dolaylı olarak dile getirilmiştir.

Lafitte'nin bahsi geçen yazısında Lenin ve Gorkiy'nin de din hakkındaki görüşlerine erişmek mümkün olmuştur;

"Lenin — Dinden nefret etmemin sebeplerinden biri de budur. Bilirim ki, her dinin kökü aslında toplumsaldır. Tanrıları yaratan şey korkudur. Dini körükleyen şey de, halk kitlelerine başkaları, parayı ve iktidarı elinde tutanlar tarafından edilen zulümdür, bunların halk kitleleri üstünde kurdukları hâkimiyettir. Gerçek Marx'çı, hiçbir zaman, giriştiği mücadelenin büyük çıkarlarından başka bir düşüncenin kılavuzluğunu kabul etmeyen maddecidir (yıl 4, sayı 47, s. 130)."

Lenin'in dine karşı olumsuz bir tavır almış olduğu görülmekte ve böyle bir tavır takınmasında ise toplumsal kökenli olduğuna inandığı dinin körüklendiği, bir nevi

kullanıldığı, bunu ise parayı ve gücü elinde bulunduranların yaptığı belirtilmektedir. Yazının bütününde Gorkiy ile Lenin arasındaki yazışmalara da yer verilerek Gorkiy'nin de dine dair görüşlerinin Lenin ile benzerlik taşıdığını ortaya koymaktadır. Öyle ki Gorkiy'nin Tanrı'yı aramayı *şimdilik* bir kenara bırakmak gerektiği yönündeki söylemine Lenin tarafından eleştiri yöneltilmiş, neden şimdilik ifadesini kullandığı, böyle bir çabaya girmemesi gerektiği ima edilmiştir.

Dergi sayfalarından yayınlanan yazılardan alınan kesitlerde dine yaklaşımın tek tip bir bakış açısıyla gerçekleştiği, yalnızca sosyalist bir öğreti ile dinin boyutlarının tartışıldığı anlaşılmaktadır.

3.3.2.2.8. Gençlik Odaklı

Edebi kimliğiyle ön plana çıkan Yeni Dergi, genç kalemlere verdiği önemle de anılmaya değer düzeyde bir dergidir. Çevirmenlerinin üniversite öğrencilerinden olması, yazarlarının bazılarının genç olması, ayrıca birçok sayısında “Gençlerle” bölümünü açarak yazar ve şair olmak gibi bir uğraş içerisinde bulunan gençlerden gelen yayınların değerlendirilmesinin yapılması, dergiyi genç odaklı bir dergi olarak görmeye sebep kabul edilebilir. Söz konusu yirmi yılda, gençlerin toplumsal ve siyasal oluşumlarda aktif bir rolü olduğu varsayılırsa çevirilerin, çeviri yazıların gençlerin ideolojik yaklaşımları üzerinde nasıl bir rolü olduğu konusunda da kafa yorma gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Gençlerin, dergiler çıkararak, dergilerde yazılar yazarak dergiler vasıtasıyla ideolojilerini yayma, fikirlerini duyurma arzusu ile dergilerde bir yayın politikası belirlemiş, dergilere ideolojileri doğrultusunda yön vermiş oldukları varsayılsa bile gençlerin ideolojik görüşlere sahip olmalarına ise çeviri yazıların yön verdiği açık bir gerçek olarak kabul edilebilir.

Dergide yayınlanan etki düzeyi yüksek olabileceği birkaç yazıdan ve derginin genç çevirmenlerinden bahsetmek mümkündür.

Jean Paul Sartre ile yapılan görüşmenin kaleme alındığı “Tuzağa Düşürülen Gençlik” başlıklı yazının tamamı verilmeden önce Sartre ile yapılan konuşmanın Fransa odaklı ve Fransa'daki gençlik olayları ile ilgili olduğu notu, çevirmen tarafından düşülme gereği duyulmuştur; fakat neredeyse dünyanın birçok yerinde benzer gençlik eylemlerinin

olduğu göz önünde bulundurulursa her yere ve her ulustan gençlere hitap edecek düzeyde bir yazı olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

“OBSERVATEUR — «Hayalci-solcu» öğrenciler, Eğitim Bakam Edgar Faure’un eğitimde yapmayı tasarladığı dönüşüme karşı çıktıkları için, kamuoyunda pek sevilmiyorlar. Bu «eleştirci» öğrenciler, yeterli bulmasalar bile, söz konusu yasaya savaş açacak yerde, daha başka şeyler elde etmek üzere onu bir basamak olarak kullansalar daha iyi olmaz mıydı acaba?

SARTRE — Bence, dönüşüm öğrencilere hiçbir şey getirmemektedir ve bu konuda gerçeği görenler «hayalci-solcu»lardır; ancak, görüşümü açıklamaya geçmezden önce, bu öğrencilerin yalnızlığı konusunda bir iki söz etmek isterim. Bu yalnızlık, her şeyden önce, basının kamuoyunu aydınlatacak yerde öğrencileri suçlamasından ve dönüşüme hayır diyenleri, kendileri için yapılan yeni binaları sırf zevk için kırıp dökken tehlikeli hiçlikçiler (nihilistler) gibi göstermek üzere elinden gelen çabayı harcamasından doğmaktadır (yıl 5,sayı 56,s.464).”

Sartre ile yapılan konuşmada Fransız gençliğinin yaptığı eylemleri ve onlar ile ilgili görüşleri bulmak mümkündür. Öğrencilerin kendilerini anlatamadıklarından, yalnız kaldıklarından, bu yüzden de anlatmayı değil; eylemi seçtiklerinden bahsedilmektedir. Yani öğrencilere yeterince ilgi gösterilmemesi, sorunlarının yeterince dinlenmiyor olması onları eyleme götüren sebepler olarak görülmektedir. Ülkemizde de gençlik olaylarının yaşandığı hatta Fransa’daki bir öğrenciden etkilenerek olayların ateşlendiğini anımsamak gerekirse gençlere olan yaklaşımın benzerlik taşıdığı varsayımında bulunmak mümkündür. Sartre’nin söylemleri neticesinde çıkarılan sonuç ise gençlerin şiddete yönelmelerini, savunma mekanizması olarak şiddeti seçmelerini kendileri için hazırlanmış tuzağa düşmek olarak yorumlamak mümkündür.

“Başkaldıran Öğrencilerin Taptığı Adam: Marcuse” başlıklı çeviri yazıda ise dünyadaki gençlik hareketleri ve gençlerin çıkardıkları olaylar, göz önünde bulundurularak bütün dünya gençlerinin ortak yanı olarak genç olmaları ve kendilerinden büyüklerin yarattıkları toplumu kabullenmemeleri gösterilmektedir. Bu gençlerin ne istedikleri sorgulanarak “*Üniversite’nin tutuculuğun kalesi olmaktan çıkıp yeni, devrimci bir akılcılığın yuvası haline gelmesini mi ?(yıl5,sayı 51,s. 424).*” İstiyorlar diye sorgulayarak dikkat çekmeye çalışılmıştır ve “*Madrid ya da Varşova’da olunca kolayca anlaşılın, ama Torino, Berlin ya da Paris’de olunca pek akıl erdiremediğimiz yadsıyışın kökenini yakalayabilmek için, siyasal açıdan en bilinçli öğrencilerin büyük çoğunluğunun sahip çıktığı bir yazarı tanımak gerek: Alman asıllı, Amerika’lı felsefeci Herbert Marcuse (yıl 5,sayı 51,s.424-425).*”Yazının devamında ise Marcuse’un kim

olduğu, neden gençler için önem arz ettiği gibi birçok konuya değinerek detaylı bir şekilde Marcuse tanıtılmıştır.

Burada verilen ideolojik kapsamlı gençlik temalı yazıların haricinde, Fuat'ın sunuş yazılarında sürekli bahsettiği ve okura tanıttığı çevirmenlere de kısaca değinilebilir.

«Best Generation»ı yazan, örnek olarak sunulan şiirlerden çoğunu çeviren, genç bir öğrenci olan Salih Bozok (yıl 5,sayı 59,s.giriş), dergide devamlı çevirileri yayınlanacak İngiliz Filolojisi mezunu Azize Özgüven ve siyasal bilgiler fakültesinde öğrenci olan Cemal Özgüven (Yıl2, Sayı 24,s.giriş), Yeni Dergi'nin Lorca Özel sayısında bir çevirisi yayınlanan ve Jean Genet'nin yazısını çeviren Nazar Büyüm, İngiliz Filolojisi öğrencisi (yıl 3,sayı 28,s.giriş) olarak tanıtılmıştır. Ayrıca dergide ilk kez çeviri yapmaya başladığında İngiliz Filolojisi öğrencisi olan Murat Belge'nin aynı bölümde asistan olduğu ve roman çevirmeye ağırlık verdiği belirtilmiş ve Alman Lisesini bitirdikten sonra Maçka Teknik'e giren Ender Erenel'in ise dergide çevirilerinin yanı sıra eleştiri yazılarının da yayımlanacağı belirtilmiştir.

“Mişima'nın «Bir Maskenin itirafları» adlı eserini tanıtan Nedim Gürsel çok genç bir öğrencidir. Daha önce «Yeni Ufuklar» dergisinde Prevert'den çeviriler yayımlamış, bir de kitap tanıtma yazısı yazmıştı. Bu, okul dergileri dışında yayımlanan ikinci yazısı oluyor. Galatasaray Lisesi'nde onuncu sınıf öğrencisi olan Nedim Gürsel, dergimizde devamlı olarak çevirileri yayımlanan (bu sayımızda da bir Alberes çevirisi var) Leylâ Gürsel'in oğludur (yıl 3,sayı 28,s.giriş)”

Derginin sunuş yazılarından alıntılanan bu bölümlerde derginin genç çevirmenleri okura tanıttığı gibi gençlerden oluşan bir kesimin, aslında mevcut dönemin entelektüel kesimini oluşturduğu yönünde mesajı da okura vermektedir.

3.3.2.3. Dava Yazıları

Yeni Dergi içerisinde “Dava Yazıları” başlığı açılarak siyasal sebeplerden, düşüncelerden ya da çevirilerden kaynaklanan dava konularına yer verilmiştir. Derginin bu davaları önemsemiği için böyle bir başlık açmasından ve söz konusu davaları takip ederek okuruyla paylaşmasından dolayı burada da böyle bir başlığın açılması gereksinimi oluşmuştur.

“Brecht’in Sorguya Çekilişi” başlıklı yazı 30 Ekim 1947’de Brecht ile ilgili görülen davadan alınmıştır ve davada Brecht’in Komünist Parti üyesi olup olmadığı, yazdığı bir oyunun içeriği ve ülküsünün ne olduğunun sorgulandığı anlaşılmaktadır¹⁰⁵.

Zolotukhin tarafından yazılan “Guinzburg’u Nasıl Savundum?” başlıklı yazıda ise Sovyet yazar Guinzburg’un Sovyet aleyhtarı yazmasından ötürü yargılandığı bir davadan bahsedildiği anlaşılmaktadır¹⁰⁶.

Ülke dışından davalar yayınlayan Yeni Dergi, bahsi geçen davalara benzer nitelikteki örneklere ülke içerisinde de yer vermiştir. “Çağdaş İnsancılık Davası” başlığında Aralık 1962 tarihinde “Ataç” dergisinde yayınlanan çevirilerinden dolayı, o sayıyı hazırlayan Fransız Filolojisi doçenti Adnan Benk ile öğrencisi, şair ve derginin yönetmeni Afşar Timuçin’in komünizm propagandası yaptıkları iddiasıyla tutuklandıklarından bahsedilmiştir (yıl 5, sayı 53, s.151). Bilirkişi raporunda çeviri metnin aslı detaylı bir incelemeye tabii tutulur ve çeviride aslını bozmadan kısaltmaların yapıldığı ve anlama sadık kalma yöntemiyle çeviri yapıldığı anlatılmaktadır. Yani birinci bilirkişi raporunun aksine ikinci bilirkişi raporunda hiçbir karşıtlık olmadığı ileri sürülür. Kısacası çeviride kasıt olmadığı öne sürülür ve daha sonraki savunmalar neticesinde savcı beraata karar verir.

Şadi Alkılıç Dâvası başlığıyla düşünce davaları adı altında yayınlanan Hikmet Alkılıç imzalı, «Türkiye’nin Tek Kurtuluş Yolu: Sosyalizm» başlıklı yazıdan dolayı Lütfullah Şadi Alkılıç’ın ve gazetenin yazıişleri sorumlusu Kayhan Sağlamer’in tutuklandıkları belirtilmiştir (yıl 5, sayı 54, s.243). O dönem komünizm ve sosyalizm birbirinden ayrıştırılmaya çalışılmaktadır ve komünizm sosyalizmden daha kötü kabul edilmektedir. Makalenin içeriği ve bütün sözcükleri detaylı bir incelemeye tabii tutulmuş, her sözcüğün, her kelimenin anlamı sorgulanmış, komünizm propagandası yapıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu dava, başka bir bilirkişi tarafından yurtdışındaki filozoflara, ekonomistlere felsefe profesörlerine kadar taşınmış, yazının çevirisinin nüshası ilgili kişilere gönderilmiş ve onların görüşleri alınmıştır. 1962’te başlayıp 1968’te nihayete ermiştir dava. Sonunda 6 yıl 3 ay ağır hapis ve sürekli olarak kamu hizmetinden yasaklı kalma ile Alkılıç’ın tutuklanmasına karar verilmiştir.

¹⁰⁵Bkz. Yeni Dergi, yıl 1, sayı 7, s.28-29.

¹⁰⁶ Bkz. Yeni Dergi, yıl 4, sayı 46, s.38

Dergide özenle konu edinilen dava yazılarının düşünce yazılarından ve yayınlardan kaynaklandığı ve bunların içeriğinin ise komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla soruşturmaya tabii tutulduğu belirtilmektedir.

3.3.2.4. Yeni Dergi Eleştiri ve Çeviri Yarışmaları

Edebiyat dergisi olma özelliği çoğunlukla ön planda olan Yeni Dergi, edebiyat yazıları yayınlamanın yanı sıra edebiyat dünyasına katkıda bulunacak işler yapmayı da amaçlamış ve bu amaçlarından birisi ise bu alanda nitelikli eleştirmenler yetiştirmeye yönelik yarışmalar, seminerler düzenlemek olmuştur. Bu tarz yarışmaların düzenleneceği derginin renkli sayfalarında okurlara duyurulmuştur.

Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Nâzım Hikmet, Necip Fazıl Kısakürek, Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Muhip Dranas, Asaf Halet Çelebi, Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Rıfat İlgaz, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cahit Külebi, Behçet Necatigil, Necati Cumalı, Salâh Birsell, Attilâ İlhan, Metin Eloğlu, İlhan Berk, Turgut Uyar, Edip Cansever, Cemal Süreya. Sabahattin Ali, M.Ş.E., Sait Faik Abasıyanık, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Kemal Tahir, Nurullah Ataç, Orhan Burian olarak bildirilen isimlerin eserlerinin öncelikli olarak incelenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu yarışmaların ise ünlü olan ya da olmayan bütün yazarlara açık olduğu da yazılmıştır (yıl 2,sayı 22,s.giriş).

Birkaç ay sonra yarışmanın sonuçlandığı ve birincilik ödülünün ise Mehmet Doğan ve Mustafa Öneş olduğu belirtilmiş ve Doğan'ın son zamanlardaki çalışmalarıyla ilgiyi üstüne çektiği ve Öneş'in ise tanınmayan ama eleştiriye çok yatkın olan bir yazar olduğu ifade edilmiştir (yıl 3,sayı 29,s. Giriş).

İlk yarışmadan sonra derginin yine eleştiri yarışmaları düzenlemeye devam etmek gibi bir arzusunun olduğunu sonraki sayılarda ortaya çıkan "*Yeni Dergi Eleştiri Yarışmalarına Katılın*" sloganıyla ilan edilen duyurularda görmek mümkündür."*Türk edebiyatının eleştiri alanındaki çalışmalara nasıl bir özlem duyduğu biliniyor.Yeni Dergi eleştiri yarışmaları sizi çok kısa zamanda sanat çevrelerine tanıtacak bir değerlendirme alanıdır (yıl 3,sayı 34,s.giriş).*" şeklindeki söylemlerle de okuru ve bu alanda yeteneği olan herkesi, bu yarışmalara katılmaları için davet ettikleri anlaşılmaktadır.

Sonraki yarışma ise şöyle duyurulmuştur: *Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Nazım Hikmet, Necip Fazıl Olmak üzere çağdaş Türk edebiyatı içinde düşünülen sanatçılarla ilgili incelemeler katılacak, katılma süresi 31 Aralık 1967 günü akşamı son bulacaktır (yıl 4, sayı 39,renkli sayfalar).*

Yeni derginin eleştiri yazıları düzenlemeyi önemsemesi, derginin edebi gelişmelere önem verdiğini ortaya koyduğu gibi hem okurların ismini belirttiği sanatçıları tanıyıp okumasına hem de yeteneği olanları da yazmaya teşvik ettiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu yarışmaların neticesine para ödüllерinin koyulması ve birinci olanın yazılarına dergi içinde sıkça yer verilmesi de derginin edebiyat dünyasına yeni isimler tanıtmak gayreti içerisinde olduğunu da ortaya koyar niteliktedir. Dikkati çeken bir diğer unsur ise derginin, dönemin mevcut sağ-sol tartışmalarına girmeden ve bir ayırım yapmadan, her düzeyde yazan şair ve yazarlar ile ilgili yapılacak incelemeler kapsamında yarışmayı düzenlemiş olmasıdır. Yani dergi, yalnızca kendi ideolojik yaklaşımlarına yakın yazarlar üzerine yarışmaları düzenlememiş, çerçeveyi daha geniş tutmuştur.

Yeni Dergi'nin eleştiri yarışmalarına verdiği önemin yanı sıra çeviri faaliyetlerine verdiği ayrı bir önemin de var olduğu bilinmektedir. Buna binaen “De Yayınevinin Yeni Bir Girişimi” başlığıyla “Eleştiri ve Çeviri Seminerleri” düzenleneceği okurlara duyurulmuştur.

“De Yayınevi, Yeni Dergi çevresindeki çeviri çalışmalarını daha düzenli bir gelişmeye bağlamak ve iki yıldır süren eleştiri yarışmalarını desteklemek amacıyla Kasım 1967 tarihinde başlayacak eleştiri ve çeviri seminerleri açacaktır. Tanınmış yazarların yöneteceği bu seminerler üzerine ileriki sayılarımızda daha geniş bilgi vereceğiz (yıl 3,sayı 36,renkli sayfalar).

Anlaşıldığı üzere dergi sadece eleştiri yarışmalarıyla kalmak istememektedir; aynı zamanda eleştiri ve çeviri seminerleri düzenlemeyi arzulamaktadır. 37. Sayıda da aynı ilan derginin renkli sayfalarında yer bulmuştur, 38. Sayıda ise Aralık 1967’de başlayıp Haziran 1968’de bitecek çeviri seminerlerinde çevirmenler yetiştirmenin amaçlandığı, bu seminerleri Fuat’ın yöneteceği ve o güne kadar uygulanmış olan çeviri anlayışları üzerinde durulacağı, çevirmenlerin üsluplarının inceleneceği, çeviri uygulamaları da yapılacağı belirtilmiştir. Ayrıca çeşitli çevirmenlerin seminerlere konuk olarak davet edilerek deneyimlerinden faydalanılacağını belirten ifadeler yer verilmiştir.

“Haftada iki gün yapılacak çalışmaların saatleri Üniversite öğrencilerine göre ayarlanacaktır. İsteklilerin sayısı on dörtten fazla olursa seçme yapılacak, yaygın olmayan dilleri bilenlerle birden fazla dil bilenlere öncelik tanınacaktır.” (yıl 4,sayı 38,renkli sayfalar)

Seminer saatlerinin üniversite öğrencilerine göre ayarlanacağını belirttiği bu cümlelerde, başvuru sayısı yeterli düzeyde olduğu takdirde seminerlerin düzenleneceği belirtilmiştir. Saatlerin öğrencilere göre ayarlanması derginin genç odaklı politika gütmesiyle örtüştüğünü kanıtlayan başka bir unsur olarak kabul edilebilir.

39. Sayıda ise derginin gerçekleştirmek istediği eleştiri ve çeviri seminerlerinin hüsrana sonuçlandığını, yeterince başvurunun olmadığını duyuran bir ilan görülmektedir. *“Eleştiri ve çeviri seminerlerimize yeterli sayıda istekli çıkmadığından çok uzun zamandır düşündüğümüz, gerçekleşmesini candan özlediğimiz bu seminerlerden vazgeçmek zorunda kaldık. Eleştiri için yedi kişi, çeviri için de dört kişi başvurdu (yıl 4,sayı 39,renkli sayfalar).”* , şeklinde yapılan açıklamayla aslında bu seminerlerin düzenlenmesini Fuat’ın çok istediği anlaşılmaktadır. Adatepe, Yeni Dergi’nin düzenlemeyi planladığı bu çeviri ve eleştiri kurslarının amacının yıllar sonra yapılan bir röportajda, Fuat tarafından açıklandığını ve Fuat’ın zaten genç çevirmenlerin çevirileri üzerinde saatlerce durarak düzeltmeler yaptığını fakat işi daha kapsamlı bir biçime sokmak isteyince ise pek az başvurunun olduğunu dile getirdiğini belirtmektedir (Adatepe, 2010: 33).

Eleştiri ve çeviri seminerleri projesi faaliyete geçirilememiş olsa dahi, Yeni Dergi’nin edebi faaliyetleri ne denli önemsendiğini ve bunun için de gençlerin yolunu açmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

3.3.2.5. Reklam Konuları

Yeni Dergi bünyesinde birçok reklamın yayınlandığını iddia etmek, bu reklamları ise kitap odaklı ve ekonomik içerikli reklamlar olarak kategorize etmek mümkündür. Yerli ve çeviri birçok eserin tanıtımına dergi içerisinde sıkça yer verilmiş, okurlara kitaplara ulaşma yönünde kolaylıklar da sağlanmaya çalışılmıştır. Burada öncelikli olarak dergi içerisinde verilen kitapların isimlerinden bahsetmeden evvel, kitapları okura daha hızlı ve daha kolay sunma yönünde derginin nasıl bir uğraş içerisine girdiğini ortaya koymak önemlidir.

Derginin renkli sayfalarında “Yeni Dergi Kitap Kulübü ”nün kurulmuş olduğu duyurularak, bu kulübe abone olanlara kitapların yüzde yirmi indirimle gönderileceği yayınevlerinin isimleri belirtilmiştir. Bu isimler şöyle sıralanmıştır: Ağaoğlu, Akşam Kitap Kulübü, Altın Kitaplar, Anadolu Ararat, Ataç, Bilgi, Cemi (Nobel XX. Yüzyıl), Can, De, Dost, Dönem, Ekin, Elif, Gerçek, Gün, Habora, İstanbul Matbaası, İzlem, Kök, May, Oluş, Payel, Remzi, Sander, Set, Sol, Sosyal Yayınlar, Uğrak, Varlık, Yeditepe, Yön.

Yeni dergiye en az bir yıl üye olanların Yeni Dergi Kitap Kulübü’nün üyesi olduklarını ve mevcut haklardan yararlanabileceklerini de duyurmuşlardır. Kısacası Yeni Dergiye üye olmak bu haklardan yararlanmak için yeterli görülmektedir (yıl4,sayı 44,s.son sayfalar¹⁰⁷).

Kitap Kulübü adıyla başlatılan kampanyada aslında temel amacın Yeni Dergi’nin üye ve okur sayısını artırmak olduğu çıkarımında bulunulabilir. Çünkü Yeni Dergi, renkli sayfalarında sürekli reklamını yapmakta ve okurları abone olmaya çağırmaktadır.

“Yeni Dergi’ye Abone Olunuz

Yeni Dergi Türkiye’nin her yanına gönderilememekte gönderildiği yerlerde de kitapçıların ilgisizliği yüzünden zaman zaman bulunamamaktadır. Yeni Dergi ’ye abone olmak onu günü gününe okumanın tek yoludur.

Yeni Dergi’ yi taşradaki dostlarınıza gönderiniz. Yeni Dergi’nin yayılmasına yardımcı olunuz (yıl 4, sayı 39, giriş sayfası).”

Yeni Dergi’nin Türkiye’nin her iline gönderilemediği, bu durumun ise kitapçıların ilgisiz davranmasından kaynaklandığı ifade edilmektedir. “Dergiyi taşradaki dostlarınıza gönderiniz¹⁰⁸” şeklindeki bildirimler ise hem ticari rant kazanmanın hem de birçok insana ulaşarak yazılanların okunmasının amaçlandığını gösterir niteliktedir. Hedeflenen ise özellikle derginin ulaşamadığı taşraya ulaşmaktır, çünkü böyle bir olanak, oradaki insanların bilgiye ulaşmasını ve belli yaklaşımlar hakkında fikir edinme ve tutum geliştirme olanaklarını kolaylaştıracaktır. Fakat sorgulanması ve üzerinde

¹⁰⁷ Çalışmada bazı alıntılarda sayfa numarasına giriş, renkli sayfalar, son sayfalar olarak belirtilmiş

¹⁰⁸ “Taşradaki dostlarınıza gönderiniz” ifadesi; Hilal dergisi içerisinde sıkça yer verilen “arkadaşlarınıza da dergiden alınız, hediye ediniz” bazındaki ifadelerle örtüşme sağlamaktadır. İki derginin de benzer tutum sergilemesi, ticari kaygıların aynı zamanda okunurluk düzeyini artırma amaçlarının var olduğunu ortaya koymaktadır. Bunların haricinde ise çalışma kapsamında konu edinilen iki derginin yayın politikasının belli bir ideolojiye temellendirilerek oluşturulduğu görüşü hâkim olduğu için dergilerin okunurluk düzeylerini artırarak ideolojilerini de yayma gibi arzularının var olduğunu çıkarımına da varmak mümkündür.

durulması gereken önemli bir sorun vardır ki o da çeviri yayınların çok olduğu bu dergiden taşradaki halkın edineceği bilgi ve kültürün ne kadar etkili olacağı yönündedir. Çünkü halkın içerisinde bulunduğu toplumsal buhran göz önünde tutulduğunda bilhassa taşradaki halkın bazı yeni düşüncelere çok da açık olmayacağı yönünde varsayımda bulunmak olasıdır.

Yeni Dergi'nin bu kapsamdaki reklamlarının yanı sıra Yeni Dergi Abone Kampanyası başlığı altında, 1 Temmuz — 10 Ağustos 1969 tarihleri arasında Yeni Dergi 'yeiki yeni abone yazdıracak okurlarımıza De Yayınları'ndan seçecekleri üst fiyatları toplamı 25 lira tutarında kitap armağan edilecektir." şeklinde ibarelere yer verilmiş ve abone sayısı artıkça okura hediye edilecek kitap sayısında da artış olacağı belirtilmiştir (yıl 5,sayı 58,s.giriş). Yukarıdaki benzer amaçlar çerçevesinde derginin okunurluğunu artırmak ve daha fazla bir kitleye hitap etmek gibi bir arzu içerisinde olduğu görülmektedir.

Derginin kendi kitlesini artırmak uğruna yaptığı reklamların haricinde kitap odaklı reklamlara da değinmek gerekmektedir. Kitap odaklı reklamlar ise çoğunlukla yerli ve çeviri eserlerin tanıtımıyla gerçekleşmiştir ve dergi neredeyse her sayısının başında yeni yayınlanmış ya da yayınlanacak olan kitapların isimlerini vermiştir. Bunun yanı sıra "De Yayınevi Sunar" başlığı altında ise yayınevinde yayınlanan eserler, listelenir. Mevcut kitap tanıtımlarının burada işlenmesiyle de dergi ideolojisi hakkında daha somut fikir edinme olanağı sunulmuş olacaktır.

Nazım Hikmet, en fazla kitapları tanıtılan isimlerin başında gelmektedir. Saat 21-22 Şiirleri, Ferhad ile Şirin, Oğlum Canım Evladım Memedim, Dört Hapishaneden,Memleketimden İnsan Manzaraları" gibi birçok eserinin adı dergi sayfalarında zikir edilmiştir.

Reklamı yapılan yerli esere ve bu eserlerin okura takdim edilmesine tanık olmak açısından aşağıdaki örnekler verilebilir.

"Türkiye'de, Kapitalizmin Gelişmesi, Özlem Özgür

Günümüz Türkiye'sinin yeni ekonomik, sosyal, politik gerçeklerini kavrayabilmek için okunması zorunlu olan eser. (yıl 9,sayı98,s. giriş). "

"Türkiye'de Din ve Siyaset, Dr. Ahmet Yücekök,

Bürokrasinin Yerleştirmeye çalıştığı önyargıları altüst eden eser. 10 lira. (yıl 6,sayı 87,s.giriş)"

İsmet Özel, Evet İsyân, Şiirler,

Son yıllarda özellikle devrimci gençlik çevrelerinde büyük bir ilgiyle izlenen İsmet Özel'in ikinci şiir kitabı De Yayınları arasında çıktı (yıl 6,sayı 64,s.giriş)”

“Yeni Dünya, Sabahattin Ali. Varlık Yayınevi. 206 s., 6 lira.

Sabahattin Ali'nin bütün hikâye kitaplarında eksiksiz bir bütünlüğe eriştiği hikâyeleri var; *Yeni Dünya*'da da öyle.«Yeni Dünya» köhneleşmiş bir Anadolu fahişesinin adıdır; bütünüyle bireysel betimlemelerin yer aldığı hikâyede, Anadolu fuhuşu ile ilgili — Sabahattin Ali bu fuhuşu bütün insancıl görüşleriyle birlikte ortaya çıkarıyor — zamanı geçmiş fahişenin trajik sonunu betimliyor, fahişenin sonunun destanını yazıyor (yıl 3,sayı 25,s.293).”

Sadece sınırlı sayıda verilen yerli eser örnekleri, derginin hangi eserleri, hangi yazar ya da şairleri okura tanıttığı yönünde fikir edinmek ve eserlerin içeriğinin sunulmasıyla da ideolojik çıkarımlar yapabilmek olanağı sunmaktadır. Yerli eser tanıtımlarında dikkat çekilmesi gereken bir durum mevcuttur, o da “Çeviriye Paydos! Türk Bilginlerinin, Türk Yazarlarının Kaleminden Türkiye'nin Öz Sorunları” başlığı 49. Sayıda atılarak artık çeviri eserlerden bir sıkılma söz konusu olduğu ima edilmektedir ve çeviri eserlerin yerine, Gerçek Yayınevinin “100 Soruda Dizisi” tanıtılmış ve Türkiye'nin öz sorunlarını Türk bilginlerinin, Türk yazarlarının kaleminden okumak özlemini duyan okurların bu ihtiyacını karşılamak üzere Gerçek Yayınevi'nin yeni bir dizi hazırlamış olduğu yazılmıştır. Burada adı geçen eserlere birkaç örnek verilebilir;

“100 Soruda Atatürk'ün Temel Görüşleri. F.Naci

100 Soruda Sanayileşme Meselesi, İdris Küçükömer

100 Soruda Sosyal Sınıflar, Sencer Divitçioğlu

100 Soruda Türkiye'de Yabancı Sermaye, Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu vb...”(yıl5,sayı 49,s.giriş sayfaları).

Gerçek yayınevi tarafından verilen ve 100 soruda bütün ilgili meseleleri tartışmaya çalışan eserlerin yayınlandığı görülmektedir.

Yeni Dergi reklamları içerisinde başka dergi reklamlarının yapıldığı da görülmektedir.Yön, Cemal Süreyya'nın yönettiği Papirüs, Yeni a Dergisi, Murat Belge, Eser Gürson, Ataol Behramoğlu gibi kurucu isimlerin olduğu Alan Dergisi, Sinema Dergisi, Soyut Dergisi gibi birçok dergi içeriği hakkında da bilgi verilerek Yeni Dergi okurlarına tanıtılmıştır. Bahse konu olan bu dergilerin de Yeni Dergi ile aynı minvalde yayın yaptığı, dergilerin açıklanan içeriklerinden anlaşılmaktadır.

Burada birkaç örnekle sınırlandırılan yerli eserlerin yanı sıra, dergide tanıtımı yapılan eserlerin çoğunun çeviri yapıtlardan oluştuğunu söylemek de mümkündür; çünkü derginin ilk zamanlar çeviri yayın odaklı çıkması, daha çok yabancı eser, yazar tanıtma arzusunun var olması, bu yapıtları, derginin yayınevi olan De yayınevinde yayınlama ve okura sunma isteği içerisinde olduğunu da ortaya koymaktadır. Dergide reklamı yapılan çok fazla çeviri eserin var olduğunu söylemek mümkündür; fakat burada hepsini verme olanağı olmadığı için fikir teşkil etmesi açısından birkaç örnek sunulacaktır;

“Yeni Türkiye’de İslâmlık, Yazar: Gotthard Jaeschke. Çeviren: Hayrullah Örs. (Bilgi). 1968 s, 20 L. Bilgi’nin büyük bey dizisinde yer alan bu kitabın başında Millî Eğitim Bakanı İsmail Arar’ın önsözü, sorunda notlar, açıklamalar, dizin bölümleri var. Yazarın Türk Tarih Kurumu yayınları arasında "Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi" ile "Türk Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri" adlı iki Türkçe kitabı daha çıkmış (Yıl 8,sayı 91,s.192).

Sovyetler Birliği İle Az Gelişmiş Ülkeler Arasında Ekonomik İşbirliği, Yazar: H.d. Malawya, Çev. S. Hilav, Gerçek Yayınevi,

Kapitalizm, Dün, Bugün, Yazar: Maurice Dobb, Çev. Mehmet Selek, Sosyal Adalet Yay.

Sosyalizm ve İslamiyet, Yazar: Roger Graudy, Çev. Doğan Avcıoğlu; E. Tüfekçi, Yön Yayınları (yıl 2,sayı14, s. giriş)

Albert Camus ve Başkaldırma Edebiyatı, Yazar:John Cruickshank, Çev. Rasih Güran (yıl 2,sayı 1,s.giriş)

Sosyal İsyancılar, Yazar: E. J. Hobsbawn. Çeviren: Necati Doğru. (Yöntem Yay). 162 s,

Sosyalizmin Alfabetesi, Yazar: Leo Huberman, Çev. Mehmet Selik, (Sol Yay), 80 S,

Sosyalizm Açısından Cinsiyet Ve Kadın, Yazar: B'. Muldvrorf, Çev. Attilâ Tokatlı, (Gerçek Yay.), 64 S,

Sosyalizm Ve Birey, Yazar: J. Lewis, Çev. S. Y. Cerit, (Sol Yay.), 87 S,

Sosyalizm Ve Köylüler, Yazar: M. Harbi - R. Rodriguez, Çev. Attilâ Tokatlı, (Gerçek Yay.), 80 S,

Sosyalizmin Felsefesi, Yazar: Rene Maublanc, Çev. Asım Eezirci, (OluşYay.), 93 s, (yıl 2,sayı20,s.son)”

Derginin tanıtımını yaptığı çeviri eserler hakkında kısaca fikir edinmek adına burada sınırlı sayıda örnek verilmiştir; dergide kimi zaman tanıtımı yapılan eser, kısa notlar verilerek açıklanmış, kimi zaman da sadece eserin adı, yazarı, çevirmeni verilmiştir. Okurun yabancı yazar ve eserleri merak etmesi, okuma isteği duyması açısından derginin reklam politikasının oldukça yerinde olduğunu iddia etmek mümkündür.

Dergi kapsamında ekonomik içerikli reklamların yapıldığı da göz ardı edilmemesi gereken önemli bir konudur. Çünkü kapitalizme karşı olan dergi, farkında olmadan

kapital sistemin gereklerine ayak uydurmuş, muhtemelen dergiye ya da yayınevine bir para akışı sağlamak adına farklı reklamlar konu edinilmiştir.

“Soğuk algınlığından ileri gelen Bütün Ağrılara Karşı” sloganı ile “Gripin” reklamı ve “Arçelik, en uygun fiyat, en yüksek kalite ” başlığı ile beyaz eşya resimleri, siyah beyaz bir görüntü içinde verilerek reklam yapılmıştır (yıl 1,sayı 2)

“Sümerbank, yünlü ve pamuklu kumaşlarda porselencilikte kundura ve çanta imalinde üstün kalite ve uygun fiyatla Sümerbank mağazaları hizmetinizdedir. Ayrıca bankacılık kolunda da sizlere hizmet etmekle gurur duyar (yıl 2,sayı 13,s. son).”

“Mobiloil Special, arabanızı genç tutar... (yıl 2sayı 13,s.son).”

Dergi yukarıda alıntılanan ekonomik içerikli, insanları alış verişe yönelten bu kapsamdaki reklamlara zamanla çok fazla yer vermeye başlamıştır. Derginin ekonomik gücü göz önünde bulundurulursa böyle bir yaklaşım içerisinde kendisini bulması normal karşılanabilir. Çünkü bu reklamlar, yayınevinin bütçesine belli miktarlarda paranın girmesini, dergi faaliyetlerinin daha aktif olmasını muhtemelen etkileyecektir. Fakat 1970 li yıllara gelindiğinde derginin bu kapsamdaki reklamlara çok fazla yer vermediği, artık bu minvalde reklamlar yayınlamayacağını dile getirdiği de dikkat çekmektedir. Dergi, bu yıllarda daha çok sadeleşme, yerli yazar ve yazılara yönelme eğilimi içerisindeydi.

3.3.2.6. Sinema Yazıları

Sinema başlığıyla açılan ve Ali Gevgili tarafından yazılan bölümde, sinema ile ilgili makaleler, yerli ve yabancı sinemalar, sinema dergileri konu edinilmiş, okura detaylı bir sinema kültürü sunulmuştur. Söz konusu başlık altında kısaca sinema ile ilgili yayınların içeriğine, yerli ve yabancı filmlerin ideolojik alt yapısının boyutlarına değinilmeye çalışılacaktır.

Öncelikli olarak bu başlık altında ve derginin kitap reklamlarında sıkça zikir edilen “Devrimci Bir Sinema Dergisi: Genç Sinema” adlı derginin tanıtımı okura yapılmıştır. Derginin, “genç sinemacıların” ortaklaşa sundukları bir bildiriyle yayına başladığı ve bu genç sinemacıların ise nasıl bir amaç doğrultusunda bu dergiyi oluşturduklarını anlamak için derginin çıkış amacını açıkladığı satırları okumak kafi gelecektir;

“Genç Sinema, elli yıllık bir deneyden sonra Türkiye’de sinema olayının yeniden ve kökten ele alınması gerektiği kanısındadır. Bu hesaplaşmanın tek amacı, devrimci, halka dönük ve bağımsız bir sinemanın yaratılmasıdır (yıl 5,sayı 50,as.385).”

Anlaşıldığı üzere devrimci ve özgürlükçü bir sinemanın arzulandığı ve bu uğurda çabalamak adına yola çıkıldığı izlenimi oluşturmaktadır. Derginin sonraki sayılarında da tespit edilmektedir ki devrimci bir sinemanın yaratılması çabaları, sırf Türkiye'ye özgü bir eylem değildir, temelde var olan sorunun ve amacın hep aynı olduğu, sadece ülke koşullarının değişik olduğu ortaya çıkmaktadır. Fransa'da devrimcilerin yayımladıkları Cine- Thique adlı sinema dergisinin varlığından bahsedilmiş, tirajının yaklaşık 3 bin olduğu, bu derginin sendikalarda, üniversitede, sokaklarda satıldığı bildirilmiştir (yıl 6,sayı 65,s.119). Böylece okura, farklı ülkelerde de benzer çalışmaların olduğu mesajının verilmiş olduğunu dile getirmek mümkündür.

Genç sinema dergisinin tanıtımı haricinde genç sinemacılara verilen öğütlere de rastlamak mümkündür, istenilenin salt genç bir sinema olmadığı, devrimci ulusal bir sinema olduğu belirtilerek bu kapsamdaki bir sinema için bazı ilkelerden bahsedilmiş, kısacası genç sinema insanından beklentinin, devrimci sinemayı gerçekleştirebilmesi olduğu yönünde bildirimde bulunulmuştur (yıl 5,sayı 49,s. 286).

Gevgili “Yeni Gerçeklik Sonrası İtalyan Sineması”ndan bahsetmiş ve İtalyan sinemasının nasıl Rus sineması ile tanıştığı da dile getirilmiştir. Çek sinemasından bahsedilerek 18 yaşında fabrika emekçisi bir kızın hikayesini anlatan Milos Forman'ın “Bir Sarışının Aşkları” adlı filmi ve “Hal ve Gidiş Sıfır” isimli burjuvaziden ve burjuva eğitiminin katılıklarından bahseden sinema filmi tanıtılmıştır (yıl 4, sayı 43,s.291-292)

Eisenstein'ın “Korkunç Ivan” adlı filminin içeriğinden bahsedilerek köleliğin Ivan'ın devrinde başladığı, bu sebepten dolayı da politikasının devrimci olamayacağı dile getirilerek filmin siyasi ve ideolojik kapsamı sunulmuştur.

Devrim temalı olan sinema filmi “*Doktor Jivago (Doctor Zhivago)*” tanıtılarak, bu filmin çekilmesinin siyasal bazı nedenlere dayandığından bahsedilmiş, devrime karşı olmayan fakatdevrime katılmaya da yanaşmayan bir Rus liberali olarak Jivago'nun bulunduğu olaylar konu edinilmiştir (yıl 5,sayı 54,s. 289).

Sosyalizm temalı sinema filmlerinden de bahsedilmiş “Macar rejisörü Zoltan Fabri'nin *Husz Ora'sı* (Yirmi Saat), sosyalizmin bir duygusal tutum olmaktan çıkıp, artık eyleme dönüşmenin yollarını aradığı Türkiye için çok önemli bir sinema eseri (yıl 3,sayı 29,s.167)” olarak tanıtımı yapılmıştır.

Emekçi, işçi sınıfını anlatan filmler olarak ise “Jack Clayton’un *Tepedeki Oda*”, genç bir fabrika emekçisinin iş bırakımı ve geçen 24 saatlik yaşantısını özetleyen Alan Sillitoe’nun romanından uyarlanarak sinemaya aktarılan “*Cumartesi Gecesi ve Pazar Sabahı*”(Saturday Night and Sunday Morning, 1960 “,Lindsay Anderson’un “*Sporcunun Hayatı*”¹⁰⁹ isimli sinema filmleri okura detaylı şekilde anlatılmıştır.

Türk sineması üzerine de yazılar yazılmış, röportajlar yayınlanmıştır. Atıf Yılmaz ile yapılan konuşmada, 1960 yılına kadar olan dönem ile 1960’tan sonraki 13 yıl değerlendirilmiş;Yılmaz, 1960'tan bu yana, filmlerinin öz ve biçim tutarlılığı yönünden bir hayli geliştiğini belirtirken, Erdoğan Tokatlı ise 1958'den 1973'e kadar olan sürede ise sinemaya karşı duyduğu sevgisinin eksilmediğini bilakis her gün biraz daha arttığını dile getirmiştir ;fakat Tokatlı’nın “*Söyleyecek bir şeyim olmadığını kabul etsek dahi, bu alanda, boğaz tokluğuna, on beş yıl severek çalıştım.*” ifadeleri ile son dönemlerde sinema sanatına karşı olan ilgisizliği ve kar amacı güdülmeden yapılan bir iş olduğu hakikatini ortaya koymaktadır (yıl 9: sayı 108-103,s. 47,49). Türk sineması üzerine yazılan makalelerin genel ana fikri olarak çağdaş devrimci sinemanın gerekli olduğuna vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır, ayrıca devrimci sinema anlayışının taşınması gereken özellikler ve devrim kelimesinin gençler ile özdeşleştirildiği tahlil edilmektedir.

Yeni derginin sinema ile ilgili yayınladığı makalelerin hülasasının devrime ve sosyalist sinemaya, gençlerin sinema alanında bir atılım gerçekleştirilmesi gerektiğine ve bilhassa ideolojik bir aygıt olarak kullanılmasının mümkün olduğuna dayandırıldığı anlaşılmaktadır. Tanıtımı yapılan yerli ve yabancı filmlerin içeriğinin de aynı yönde benzerlik taşıdığını iddia etmek mümkündür. Sinemanın bir devrin dili ve devrimin ideolojik aracı olması gerektiği yönünde görüşlerin var olduğunu öne sürmek mümkündür.

---

¹⁰⁹Bkz. Yeni Dergi, yıl5,sayı 56,493-496 sayfaları detaylı okumak amaçlı incelenebilir.

SONUÇ

Tezde yola çıkarken doğrulanması amaçlanan iddialar vardı. Bu iddialar, uzun bir dönemin ve yoğun çeviri faaliyetlerinin olduğu bir süreçte, çıkılan yolda kaybolmamak açısından önemliydi; fakat bu iddiaların doğrulanmasından evvel, tezin oluş amacını, araştırılma isteğini oluşturan en temel yaklaşım, 1960-1980 yıllarındaki Türk çeviri yazınının fotoğrafını çekmek, panoramasını oluşturmak ve bunları üst bir bakışla yorumlamaktır. Bu amaca varmak için oldukça uzun ve karışık olan sürecin çeviri yazınına aydınlatmak açısından gerekli bütün materyaller, incelenmiştir. 1960-1980 Türk çeviri yazınındaki ideolojik faaliyetlerin tespitini yapabilmek için tez, önemli üç saç ayağı üzerine kurulmuştur; yayınevleri, çeviri eserler, dergicilik faaliyetleri. Bu üç saç ayak vasıtasıyla çeviri yazınında ideolojinin nasıl bir rol üstlendiği ifşa edilmiştir. Bunlar, bölümlerin incelemeleri sonucunda edinilen veriler kapsamında açıklanmıştır.

Tezde doğrulanan iddialardan bahsetmek gerekirse birinci iddiayı, “çeviride ideoloji, her zaman vardır” teorisi oluşturmaktadır. Hayatın her aşamasında var olan, tarihsel geçmişi de oldukça eski olan çeviri eyleminin öteden beri hep bir amacı var olmuştur, kısacası çeviri, zaten bir amaç üzerine inşa edilmiş olan bir eylemdir. Vermeer’in skopos kuramıyla çeviribilimde amaç kuramı ortaya çıkmış “her çevirinin bir amacı olduğu” önermesi, ortaya atılarak, alanın bilim insanlarının amaçlı bir eylem gerçekleştirmelerine yönelik dikkatleri çekilmiştir. Söz konusu çalışma ise “her çevirinin amaçlı olduğu ve amaçlı olan her çevirinin ise ideolojik olduğu” önermesini ortaya atmıştır. Böylelikle “hiçbir çeviri amaçsız olamayacağı için hiçbir çeviri de ideolojisiz olamaz” görüşü de oluşmaktadır; çünkü çeviride ideolojinin olması kaçınılmaz bir gerçekliktir. İdeolojinin varlığının çeviri eylemi başlamadan, eserin yazarının kafasında planlananlar, var olanlar olarak mevcudiyet gösterdiğini öne sürmek olasıdır. Her insan gibi yazarın da bir kültürün içine doğması, bilinçli ya da bilinçsiz şekilde zihnine işlenen ideolojileri edindiği manasını taşımaktadır. Yazarın eseri oluşturma amacı, arzusu bile bir ideolojiyi gerçekleştirme ile neredeyse özdeştir. Tabii ki söz konusu ideoloji türüne göre değişkenlik göstererek açık ya da örtük ideoloji olacak şekilde belirgin bir hal alacaktır. Her söz, her eylem, zaten bir ideolojinin ürünüdür. Bir yapıtın çeviri eylemi sürecine girmesi, zaten o yapıtı bir kez daha ideolojik kılar. Yapıtın çevrilmesine karar verilmesi, yayınevinin kendi politikası

çerçevesinde çevireceği eseri seçmesi sürecinden geçmesi anlamına gelmektedir. Önce ülkenin gereklerine, ihtiyaçlarına uyması, sonra ise yayınevinin amaçlarına uyması, söz konusu yayınevi ile çalışan çevirmenin ise yayınevinin amaçları-politikası ile zaten ortak bir paydada bulunduğu varsayımından hareketle, çeviri eserin, çevirmenin erek kitleye sunmayı istediği amaçları doğrultusunda söyleminde, seçtiği sözcüklerde ideolojisini rahat bir şekilde ortaya koyabilir. Bütün bu bilgiler, “çeviride ideoloji” başlığı ile birinci bölümde irdelenmiştir. Birinci bölüm, çeviride bilhassa yazın çevirisinde ideolojinin her daim var olduğunu ortaya koymak için kitabi bilgiler doğrultusunda edinilen analizlerden oluşturulmuştur. Bu analizlere varabilmek için ideolojinin tanımsal arka planı, ideolojinin dille, toplumla ilişkisi, ideolojinin en çok birlikte anıldığı kavramlar olan siyaset ve din bağlantısı ve benzer nitelikteki konuların çeviri alanına yansımaları daha çok kitabi bilgiler ışığında ortaya koyulmuştur.

İkinci bölüm, bu tezin şekillenmesini sağlayan 1960-1980 yıllarındaki Türk çeviri yazınının detaylarını inceleyerek bu yıllardaki çeviri yayıncılığı faaliyetlerinin ideolojik bir amaç doğrultusunda yapıldığını ortaya koymak doğrultusunda oluşturulmuştur. Ortaya atılan teori ise “Her yayınevi, kendi amacına, politikasına ve ideolojisine uygun çevirileri seçer ve yayınlar” iddiasıdır. Buradaki amaç ve seçimleri ideolojinin belirlediği ise muhakkaktır. Bu iddiadan hareketle dönemin yayınevi sahiplerinin ya da editörlerinin söylemlerine, ifadelerine ulaşmak amaçlandı ve gazetelerde kendileriyle yapılmış olan röportajlara ulaşıldı. Burada varılan kanaatler, parçadan bütüne, özelden genele varacak şekilde olmuştur çoğunlukla; fakat bu durum, yine de o dönemin havası hakkında fikir vermeyi başarmaktadır. Yayıncılık faaliyetlerindeki ideolojik tespitleri yapma uğraşı da yine aynı şekillenmiştir. Yayınevleri ile yapıla röportajlar, dönemin ideolojik havasını, işverenlerin ruhuna derinlemesine işlediği, ideolojiler uğruna yayınevleri kurulduğu gibi çeviri yayıncılık faaliyetlerini ideolojilerine zarar vermeyecek, destekleyecek, onları geliştirecek şekilde yaptıkları sonucuna varılmıştır. Dönemin yayınevleri için ideoloji, herşeydir. Burada önemli olan ise dönemin ideolojisinin siyasi ideolojiler üzerine kurulduğunu unutmamaktır. O zaman “siyasi ideoloji, herşeydir” önermesine varılabilir, çünkü dönemin akımlarını, düşüncelerini ya da öğretilerini ideoloji düzlemine taşıyan aslında o görüşleri, ideoloji düzlemine taşıma ve onları had safhada sahiplenme ile alakalıdır. 1960-1980’nin siyasi ideolojilerinin, çeviri yayıncılığından beslendiği görüşü ise bu bölümün bir başka iddiasını

oluşturmaktadır. Yayınevi sahiplerinin çeviri yayıncılığı ile ilgili politikaları, bu görüşü doğrulamaktadır; fakat Zohar'ın merkez-çevre yaklaşımına göre bu dönemde, Türk edebiyatında çeviri yazını faaliyetleri, merkezi zorlamıştır. Ortamın uygun olması, yerli yazarların her türlü görüşlerini açıkça dile getirmekten kaçınmaları ve Zohar'ın merkez-çevre ilişkisiyle çevrenin merkeze kayması için edebiyat ortamında olması gereken şartların çoğunu sağladığından ötürü ideolojik çeviri yazının merkeze geçmiş olduğunu iddia etmek mümkündür. Ayrıca ülkeye giren çeviri eserlerin, açık ideolojik unsurlar taşıdığını tespit edebilmek adına ideolojik çeviri eserler, bibliyografyası oluşturulmuş, bu vesileyle siyasi ideolojik kapsamlı çeviri eserlerin yirmi yıldaki yoğunluğu ve ülkedeki toplumsal-siyasal ve ideolojik dalgalanmaların değişkenlik göstermesi, ülkeye giren çeviri eserleri, nitel ve nicel yönde etkilemiş olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmanın en önemli iddialarından birisi ise ülkeye giren ideolojilerin, “aktarma/transfer ideolojiler” olduğudur. Kaynağını Batı'dan ve Rusya'dan almış olan bu siyasi ideolojilerin, çoğunlukla çeviri vasıtasıyla girdikleri, dönemin yayıncılık faaliyetleri ve yirmi yılın verilen çeviri eserler bibliyografyası incelendiğinde anlaşılmaktadır. Ayrıca bu bibliyografyanın verilmesindeki bir diğer amaç ise Lefevre'nin çeviride manipülasyon yaklaşımından yola çıkarak, üst bir çatı olan yayınevlerinin çeviri yayın tercihlerinin yani çeviri yazınının çıktılarının halkın yaklaşımlarını, görüşlerini manipüle etme, yönlendirme üzerine kurulu olduğunu öne sürmek mümkün olmaktadır. Dönemin siyasi kapsamlı çeviri yapıtlarının içeriği incelenemediği için çevirmen eliyle gerçekleştirilen manipülasyon olup olmadığını tespit etmek mümkün olmamıştır; fakat yayınevinin çevirmen ile paydaş bir noktada bulunması ancak bir eserin çeviriye dair akıbetini belirlediği için çevirmenlerin, işverenin yönlendirmesinde olabileceği ihtimali güçlenmektedir. Bu bölümün de iddiaları ile sonuçlarının birbiri ile örtüştüğünü, bir doğrulamanın gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

Tezin belki en yoğun kısmını oluşturan bölüm üçte ise dönemin dergicilik faaliyetlerinin ideolojik çeviri yayıncılığına yönelik tasniflerinin ortaya koyulması amaçlanmıştır. Bölüm için en açık iddiası ise; “Dönemin önemli faaliyet alanını oluşturan dergicilik anlayışı, dönemin siyasi ideolojik anlayışından soyutlanamamıştır ve dergiler, bir siyasi ideoloji için çıkarılmış, bu yönde çeviri politikası geliştirmişlerdir.” Çalışma kapsamında kullanılan dergilerin çeviri yazını açısından

önemli olmasına dikkat edilmiş ve araştırmaların neticesinde iki farklı görüşte olan ama ikisini de çeviri faaliyetleri bakımından ortak payda da buluşturan Hilal Dergisi ve Yeni Dergi seçilmiştir. Hilal Dergisi, çeviri yayın politikasında açık ideolojik bir tutum takınırken; Yeni Dergi, örtük ideolojik bir yaklaşımı tercih etmiştir. Hilal dergisi, çeviri eliyle İslamizim-İslamcılık ideolojisini diğer ideolojik görüşlerin karşısına çıkartmış ve onlarla mücadele etmeyi tercih etmiştir. Bu mücadele kimi zaman oldukça sert, şiddet içerikli söylemlerle sürdürülmüştür; fakat Hilal dergisinin İslamizim politikasını yaymaya çalışırken bu alanda “transfer/aktarma ideolojiler”den yararlanmaya çalışmış olması bir eksiklik olarak bu çalışma kapsamında kabul edilmektedir. İslamizim alanındaki çeviri yayın politikası, çeviri yazın dünyası için bir çeşitlilik, bolluk oluştursa bile, Türk İslam anlayışı ile entegre olamayan, transfer İslamcılık anlayışı doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Tirajı yüksek olan bu derginin, halktaki anlaşılabilirliğinin ya da etkisinin çok büyük olması beklenemez.

Sosyalist görüşe daha yakın bir tutum sergileyen ama Hilal Dergisi kadar görüşünü açıkça ifade etmeyen Yeni Dergi, şiir, öykü, deneme türündeki çeviri yazılarıyla örtük ideolojik bir yaklaşım amaçlamıştır. Edebi dergi olarak piyasaya çıkması, Yeni Dergi'nin edebiyatın getirdiği ahlaki sınırlar neticesinde bir ideolojik çeviri yayın politikası güttüğünü söylemek mümkündür. Çünkü taraflı bir ideolojinin varlığı derginin çeviri şiirlerinde, hikâyelerinde, denemelerinde zaten açık vermektedir. Yeni Dergi, neredeyse öyküleri, şiirleri, hikâyeleri ile halkın her kesimine hitap edebilecek bir dergidir; fakat tam manasıyla anlaşılabilir olması ancak entelektüel kesimlerce mümkün olabilecek niteliğe sahiptir.

Söz konusu iki dergideki çeviri yayınlar, içerik, seçilen ifadeler, metne seçilen başlıklar çerçevesinde incelenmiş, özellikle iki derginin de editör mesajları dergilerin ideoloji temelli politikalarını ve çeviri yayıncılığı anlayışlarını tespit edebilmek açısından detaylı söylem analizi yapılmıştır. Dergilerin kapakları, editör mesajları, içerikleri, kullandıkları resimler ve yaptıkları reklamlar, bir bütün olarak incelenip değerlendirildiği için dergilik faaliyetlerinin siyasi ideolojik amaçlarının olduğu ve bu amaçları, yaymak için (kolay okunabilir olmaları açısından böyle olanakları daha fazladır) bilinçli, amaçlı şekilde çeviri yayın politikalarını belirledikleri önermesi de doğrulanmaktadır.

1960-1980 Türk çeviri yazını üzerine kurulan tezin en genel iddiası olan çeviri yazının, nitel ve nicel bağlamda incelenmesi, ortaya çıktığı dönemin ideolojisini ortaya koymak açısından tek başına bile muktedir olacağı yönündedir. Bu çalışmanın incelenen tüm detayları ise bu görüşü doğrular nitelikte özellikler taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ADATEPE, Kemal (2010), *Yeni Dergi*, Biyografi, Bibliyografi, Altkitap Yay., www.altkitap.com.
- ARI, Sevinç (2014), *Çeviri Sosyolojisi, Çeviri Sosyolojisine Yön Veren Sosyologlar: P. Bourdieu ve N. Luhmann*, Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, Mart,
- ARI, Sevinç, (2016), *Çeviri ve Kültürel Semboller*, Değişim Yayınları, İstanbul, Nisan.
- ASUTAY, Hikmet (2013), *Gençlik Kültürleri, Gençlik Edebiyatı ve İlk gençlik Romanları*, Paradigma Kitabevi Yayınları, Ankara.
- BAŞGÜNEY, Hakkı (2015), *Yazarlar Çağı, Türkiyede 1960 İle 1980 Yılları Arasında Edebi Üretim Ve Politika*, Yazılama Yayınevi Hizmetleri Ltd. Şti., İstanbul.
- BULUT, Alev (2008), *Basından Örneklerle Çeviride İdeoloji-İdeolojik Çeviri*, Multilingual, İstanbul.
- CHALLEY, Fellicen (1960), *Dinler Tarihi*, Çev. Samih Tiryakioğlu Varlık Yay., İstanbul (Çevirmenin Ön Sözü).
- EAGLETON, Terry (2009), *Eleştiri ve İdeoloji Marksist Edebiyat Teorisi Üzeri Üzerine Bir Çalışma*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- GÜRÇAĞLAR, Şehnaz (2011), *Çevirinin ABC'si*, Say Yayınları, 1. Baskı, 2011, Ankara.
- GÜRÇAĞLAR, Şehnaz Tahir (2005), *Kapılar*, Scala Yayıncılık, İstanbul.
- GÜRÇAĞLAR, Şehnaz Tahir (2009), *Translation, Presumed Innocent Translation And Ideology In Turkey*, The Translator, Volume 15, Number 1 (2009), 37-64, Isbn 978-1-905763-13-9
- HEYWOOD, Andrew (2013), *Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş*, çev. Ahmet K. Bayram (1-3. Bölümler), Özgür Tüfekçi (4. Bölüm), Hüsamettin İnanç (5-7. Bölümler), Şeyma Akın (8-11. Bölümler), Buğra Kalkan (Terimler Sözlüğü), 5. Baskı, 2013, Adres Yayınları
- KABACALI, Alpay (2007), *Türkiye'de Gençlik Hareketleri*, Güner Yayınları, İstanbul
- KAİNDL, Klaus (2013), *Toplumsal bir Olgu Olarak Çeviri: Çeviribilimde Sosyolojik Yaklaşımlar*, çev. Filiz Şan içinde Çeviribilimin Paradigmaları I, Çeviri Seçkisi, Hazırlayan, Çanakkale Kitaplığı Akademi, 1. Baskı, Şubat.
- KARPAT, Kemal H. (2015) *Türk Siyasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- KÖKTÜRK, Şaban (2015), *Uygulamalı Çeviribilim*, Detay Yayıncılık, 2015, 1. Baskı.

- MARDİN, Şerif (1990), *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*, İletişim Yayınları 110, Şerif Mardin Bütün Eserleri İletişim Yayıncılık A.Ş.
- MARDİN, Şerif (1992), *İdeoloji, Bütün Eserleri 3*, 1. Baskı İletişim Yayıncılık A. Ş. Eylül 1992.
- MARDİN, Şerif (2007), *Din Ve İdeoloji*, Şerif Mardin Bütün Eserleri Dizisi, 7. Baskı, İletişim Yayıncılık
- MARDİN, Şerif (2011), *Türkiye, İslam Ve Sekülerizm, Makaleler 5*, Çevirenler Elçin Gen- Murat Bozluolcay, İletişim Yayınları, 1.Baskı, İstanbul.
- MCLELLAN, David (2012), *İdeoloji*, Çeviren Barış Yıldırım, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 93
- MERİÇ, Cemil (1985) *Bütün Eserleri 2, Bu Ülke*, İletişim Yayınları, Yayına Hazırlayan Mahmut Ali Meriç.
- MUNDAY, Jeremy, Basil Hatim, (2004), *Translation An Advanced Resource Books*, Routledge Applied Linguistics, First Published 2004 By Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon Ox14 4rn.
- RITZER, Georg ve Jeffrey Stepnİsky (2012) , *Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri*, Çev. Irmak Ertuna Howison, De Ki Basım Yayım Ltd.Şt. Sosyoloji Yay., Edisyon 4.
- RİFAT, Mehmet (2003), *Çeviri Seçkisi 1*, Dünya Yayıncılık, İstanbul.
- TOSUN, Muharrem (2013), *Çeviri Eleştirisi Kuramı* ,Aylak Adam yayınevi, 1. Basım Eylül 2013.
- YAZICI, Mine (2004), *Çeviri Etkinliği, Disiplinlerarasından Çeviriye Bakış*, Multilingual Yay, İstanbul.

Sürekli Yayınlar

Ant Dergisi (1970), Sayı 162, Şubat.

Ant Dergisi (1970), Sayı 163, Şubat.

Ant Dergisi (1970), Sayı 166, Mart.

Hilal Dergisi, cilt ,sayı 204,Ocak1980, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 1,sayı 12,Ocak 1960, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 10,sayı 115,Nisan 1971, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 10,sayı 116,Mayıs 1971, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 10,sayı 117,Haziran 1971, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 10,sayı 118, Temmuz 1971, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 10,sayı 119,Ağustos 1971, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 10,sayı 120,Eylül 1971, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 10,sayı 121,Ekim 1971, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 10,sayı 122,Kasım 1971, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 11,sayı 123,Ocak 1972, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 11,sayı 124-125,Şubat 1972, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 11,sayı 126,Nisan 1972, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 11,sayı 127,Mayıs 1972, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 11,sayı 128,Haziran 1972, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 11,sayı 129, Temmuz 1972, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 11,sayı 130, Temmuz 1972, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 11,sayı 131-132,Ekim 1972, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 11,sayı 133Ekim 1972, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 11,sayı 134-135,Aralık 1972, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 12,sayı 136,Ocak 1973, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 12,sayı 138,Mart1973, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 12,sayı 139,Nisan1973, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 12,sayı 140-141,Haziran 1973, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 12,sayı 142-143,Ağustos 1973, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 12,sayı 144,Eylül 1973, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 2,sayı 13,Şubat-Mart 1960, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 2,sayı 14,Nisan-Mayıs 1960, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 2,sayı 15, Temmuz 1960, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 2,sayı 16,Ocak 1961, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 2,sayı 18,Ağustos 1961, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 2,sayı 19,Eylül 1961, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 2,sayı 20,Ekim 1961, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 2,sayı 21,Kasım 1961, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 2,sayı 22,Aralık 1961, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 2,sayı 23,Ocak 1962, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 2,sayı 24,Şubat 1962, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 3,sayı 25,Mart 1962, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 3,sayı 26,Nisan 1962, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 3,sayı 27,Mayıs 1962, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 3,sayı 28,Haziran 1962, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 3,sayı 29, Temmuz 1962, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 3,sayı 30,Ağustos 1962, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 3,sayı 31,Eylül 1962, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 3,sayı 32,Ekim 1962, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 3,sayı 33,Kasım 1962, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 3,sayı 34,Aralık 1962, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 3,sayı 36,Şubat 1963, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 3,sayı 37,Mart 1963, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 4,sayı 38,Nisan 1963, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 4,sayı 39,Mayıs 1963, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 4,sayı 40,Haziran 1963, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 4,sayı 41, Temmuz 1963, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 4,sayı 42,Ağustos 1963, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 4,sayı 43,Aralık 1963, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 4,sayı 44,Ocak 1964, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 4,sayı 45,Nisan 1964, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 4,sayı 46,Mayıs 1964, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 4,sayı 47, Temmuz 1964, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 4,sayı 48,Aralık 1964, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 5,sayı 49,Şubat 1965, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 5,sayı 50,Mart 1965, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 5,sayı 51,Nisan 1965, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 5,sayı 52,Haziran 1965, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 5,sayı 53, Temmuz 1965, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 5,sayı 54,Ağustos 1965, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 5,sayı 55,Kasım 1965, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 5,sayı 56,Mart 1966, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 5,sayı 57,Nisan 1966, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 5,sayı 58,Haziran 1966, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 5,sayı 59, Temmuz 1966, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 5,sayı 60,Ağustos 1966, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 6,sayı 66,Ocak 1967, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 6,sayı 67,Şubat 1967, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 6,sayı 68,Mart 1967, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 6,sayı 69,Nisan 1967, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 6,sayı 70,Mayıs 1967, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 6,sayı 71,Haziran 1967, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 6,sayı 72, Temmuz 1967, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 6,sayı 73,Ağustos 1967, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 7,sayı 74,Ocak 1967, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 7,sayı 75,Ekim 1967, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 7,sayı 76,Kasım 1967, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 7,sayı 77,Aralık 1967, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 7,sayı 78,Ocak 1968, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 7,sayı 79,Şubat 1968, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 7,sayı 80,Mart 1968, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 7,sayı 81,Mayıs 1968, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 7,sayı 82,Haziran 1968, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 7,sayı 83, Temmuz 1968, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 7,sayı 84,Ağustos 1968, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 7,sayı 85,Eylül 1968, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 7,sayı 86,Ekim 1968, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 7,sayı 87,Kasım 1968, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 7,sayı 88,Aralık 1968, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 8,sayı 89,Ocak 1969, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 8,sayı 90,Şubat 1969, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 8,sayı 91,Mart 1969, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 8,sayı 92,Nisan 1969, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 8,sayı 93,Mayıs 1969, Ankara

Hilal Dergisi, cilt 8,sayı 94,Haziran 1969, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 8,sayı 95, Temmuz 1969, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 8,sayı 96,Ekim 1969, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 8,sayı 97,Kasım 1969, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 8,sayı 98,Aralık 1969, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 8,sayı 99,Ocak 1970, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 9,sayı 100,Şubat 1970, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 9,sayı 101,Mart 1970, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 9,sayı 102,Nisan 1970, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 9,sayı 103,Mayıs 1970, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 9,sayı 104,Haziran 1970, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 9,sayı 105, Temmuz 1970, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 9,sayı 107,Ağustos 1970, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 9,sayı 108,Eylül 1970, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 9,sayı 109,E kim 1970, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 9,sayı 110,Kasım 1970, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 9,sayı 111,Aralık 1970, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 9,sayı 112,Ocak 1970, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 9,sayı 113,Şubat 1970, Ankara
Hilal Dergisi, cilt 9,sayı 114,Mart 1970, Ankara
Hilal Dergisi, cilt3,sayı 35, Ocak 1963, Ankara
Hisar Fikir Ve Sanat Dergisi (1965) Sayı 16, Nisan.
Hisar Fikir Ve Sanat Dergisi (1965) Sayı 21, Eylül.
Hisar Fikir Ve Sanat Dergisi (1965) Sayı 23, Kasım.
Hisar Fikir Ve Sanat Dergisi (1967) Sayı 40, Nisan.
Varlık Yıllığı,1960, Ekin Basımevi, Aralık, İstanbul

Varlık Yıllığı,1961, Ekin Basımevi, Aralık, İstanbul
Varlık Yıllığı,1962, Ekin Basımevi, Aralık, İstanbul
Varlık Yıllığı,1963, Ekin Basımevi, Aralık, İstanbul
Varlık Yıllığı,1964, Ekin Basımevi, Aralık, İstanbul
Varlık Yıllığı,1965, Ekin Basımevi, Aralık, İstanbul
Varlık Yıllığı,1966, Ekin Basımevi, Aralık, İstanbul
Varlık Yıllığı,1967, Ekin Basımevi, Aralık, İstanbul
Varlık Yıllığı,1968, Ekin Basımevi, Aralık, İstanbul
Varlık Yıllığı,1969, Ekin Basımevi, Aralık, İstanbul
Varlık Yıllığı,1970, Ekin Basımevi, Aralık, İstanbul
Varlık Yıllığı,1971, Gül Matbaası, Aralık, İstanbul
Varlık Yıllığı,1972, Dilek Matbaası, Aralık, İstanbul
Varlık Yıllığı,1973, Murat Matbaası, Aralık, İstanbul
Varlık Yıllığı,1974, Üçler Matbaası, Aralık, İstanbul
Varlık Yıllığı,1975, Bahar Matbaası, Ocak, İstanbul
Varlık Yıllığı,1976, Serbest Matbaası, Ocak, İstanbul
Varlık Yıllığı,1977,Serbest Matbaası, Ocak, İstanbul
Varlık Yıllığı,1978, Serbest Matbaası, Ocak, İstanbul
Varlık Yıllığı,1979, Ekin Basımevi, Aralık, İstanbul
Varlık Yıllığı,1979, Ekin Basımevi, Aralık, İstanbul
Yeni Dergi, yıl 1,sayı 1,Ekim 1964
Yeni Dergi, yıl 1,sayı 12, Eylül 1965
Yeni Dergi, yıl 1,sayı 2, Kasım 1964
Yeni Dergi, yıl 1,sayı 4, Ocak 1964
Yeni Dergi, yıl 1,sayı 5, Şubat 1965
Yeni Dergi, yıl 1,sayı 7, Nisan 1965

Yeni Dergi, yıl 1,sayı 9,Haziran 1965
Yeni Dergi, yıl 10 sayı 112, Ocak 1974
Yeni Dergi, yıl 10, sayı 120, Eylül 1974
Yeni Dergi, yıl 10,sayı 114, Mart 1974
Yeni Dergi, yıl 10,sayı 119, Ağustos 1974
Yeni Dergi, yıl 2,sayı 13, Ekim 1965
Yeni Dergi, yıl 2,sayı 14, Kasım 1965
Yeni Dergi, yıl 2,sayı 17,Şubat 1965
Yeni Dergi, yıl 2,sayı 20, Mayıs 1966
Yeni Dergi, yıl 2,sayı 21, Haziran 1966
Yeni Dergi, yıl 2,sayı 22, Temmuz 1966
Yeni Dergi, yıl 2,sayı24, Eylül 1966
Yeni Dergi, yıl 3,sayı 25, Ekim 1966
Yeni Dergi, yıl 3,sayı 28, Ocak 1967
Yeni Dergi, yıl 3,sayı 29, Şubat 1967
Yeni Dergi, yıl 3,sayı 33,Haziran 1967
Yeni Dergi, yıl 3,sayı 34, Temmuz 1967
Yeni Dergi, yıl 3,sayı 36,Eylül 1967
Yeni Dergi, yıl 3,sayı26, Kasım 1966
Yeni Dergi, yıl 3,sayı27, Aralık 1966
Yeni Dergi, yıl 4,sayı 37, Ekim 1967
Yeni Dergi, yıl 4,sayı 38, Kasım 1967
Yeni Dergi, yıl 4,sayı 39, Aralık 1967
Yeni Dergi, yıl 4,sayı 40, Ocak 1968
Yeni Dergi, yıl 4,sayı 43, Nisan 1968
Yeni Dergi, yıl 4,sayı 44, Mayıs 1968

Yeni Dergi, yıl 4,sayı 45, Haziran 1968
Yeni Dergi, yıl 4,sayı 46, Temmuz 1968
Yeni Dergi, yıl 4,sayı 47, Ağustos 1968
Yeni Dergi, yıl 4,sayı 48, Eylül 1968
Yeni Dergi, yıl 5,sayı 49, Ekim 1968
Yeni Dergi, yıl 5,sayı 50, Kasım 1968
Yeni Dergi, yıl 5,sayı 51, Aralık 1968
Yeni Dergi, yıl 5,sayı 53, Şubat 1969
Yeni Dergi, yıl 5,sayı 54, Mart 1969
Yeni Dergi, yıl 5,sayı 55, Nisan 1969
Yeni Dergi, yıl 5,sayı 56, Mayıs 1969
Yeni Dergi, yıl 5,sayı 57, Haziran 1969
Yeni Dergi, yıl 5,sayı 59, Ağustos 1969
Yeni Dergi, yıl 5,sayı 60, Eylül 1969
Yeni Dergi, yıl 5,sayı52, Ocak 1969
Yeni Dergi, yıl 5,sayı58, Temmuz 1969
Yeni Dergi, yıl 6,sayı 61, Ekim 1969
Yeni Dergi, yıl 6,sayı 64, Ocak 1970
Yeni Dergi, yıl 6,sayı 65, Şubat 1970
Yeni Dergi, yıl 8,sayı 90, Mart 1972.
Yeni Dergi, yıl 8,sayı 91, Nisan 1972.
Yeni Dergi, yıl 9,sayı 101,Şubat 1973.
Yeni Dergi, yıl 9,sayı 103, Nisan 1973.
Yeni Dergi, yıl 9,sayı 97, Ekim 1972.

Diğer Kaynaklar

- ALBİZ TELCİ, Ümmügülsüm, DURDAĞI, A.Nursen (2017), *Hilal Dergisi Örneğinde İdeolojik İzlenimler: Derginin Çeviri Faaliyetlerine Ve Çeviri Politikasına Genel Bakış (1960-1980)*, Tarih Okulu Dergisi (TOD) Journal of History School (JOHS) Mart 2017 Yıl 10, Sayı XXIX, ss. 77-99.
- ALBİZ, Ümmügülsüm (2018), *1960-1980'li Yıllarda Türkiye'de Yazın Çevirisi Ve Yeni Dergi Örneğinde Yazın Çevirisi Faaliyetleri*, Tarih Okulu Dergisi (TOD) Journal of History School (JOHS) Haziran 2018, Yıl 11, Sayı XXXIV, ss. 1051-1061.
- ASLANİ, Mahdi ve BAHLOUL Salmani (2015) *Ideology and Translation: A Critical Discourse Analysis Approach towards the Representation of Political News in Translation*, International Journal of Applied Linguistics & English Literature ISSN 2200-3592 (Print), ISSN 2200-3452 (Online) Vol. 4 No. 3; May 2015 Australian International Academic Centre, Australia.
- AYDIN, Ertuğrul (2007), *Edebiyatın Siyasetle Kesişen Noktasında Yazar Ve Şairlerin Tutumları*, Muhafazakâr Düşünce Yıl: 4 - Sayı: 13-14 Yaz-Güz 2007.
- CAN, Bilal ve ÖZBAY, Fatih (2014), *Edebiyata Sosyolojik Bakmak: Mustafa Kutlu'nun "Uzun Hikâye" Adlı Eserindeki Anlamlar Ve İdeolojik Yansımalar*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , Sayı 39, Ocak 2014.
- CENGİZ, Semran (2015), *Edebiyat Ve İdeoloji*, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 15, Eylül 2015, S. 266-274.
- CİHANGİR, B. Aksakal (2015), *Seyyid Kutub Ve Müslüman Kardeşler*, Akademik Hassasiyetler Dergisi Journal Of The Academic Elegance Yıl/Year: 2015, Cilt/Volume: 2 , Sayı/Issue: 3.
- ÇAĞIRKAN, Barış (2017), *Kültür Sosyolojisinde Metodoloji Tartışmaları: İdeoloji Olarak Kültür Ve Eylem Olarak Kültür*, Sdü Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2017, Sayı: 42, Ss. 147-160.
- ÇAVUŞ, Dr. Rümeyza (2002), *Edebiyat İncelemelerinde Tarihe Yeni Bir Dönüş*, Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 42,1-2 (2002) 121-133
- ÇELİK, Hilal Ve Halil Ekşi (2008), *Söylem Analizi*, Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt: 27 - Sayı: 27.
- DİJK, Teun A. Van (2006), *Ideology And Discourse Analysis*, Journal Of Political Ideologies (June 2006), 11(2), 115-140, Routledge Taylor Francis Group.
- DJEDEI, Abderahman (2014), *Ideology in Translating Political Discourse Kasdi* Merbah Ouargla University Faculty Of Letters And Foreign Languages Department Of English Language Academic Master.

- BULUT, Feryat (2011), *68 Kuşağı Gençlik Olaylarının Uluslararası Boyutu Ve Türkiye’de 68 Kuşağına Göre Atatürk Ve Atatürkçülük Anlayışı*, Çttad, X1/23, (2011/Güz), S.S.123-149.
- GÖRGÜN, Hilal, *Sosyalizm*, Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Araştırmaları Merkezi, Göstergibilimsel Bir İnceleme, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilimdalı, Yayınlanmış Doktora Tezi.
- GÜRSES, İbrahim(2011), *Erikson’un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi Ve İletişiminin Önemi*, T.C. Uludağ Üniversitesi, İlâhiyat Fakültesi Dergisi,Cilt: 20, Sayı: 2, 2011,S. 153-166.
- HASEKİOĞLU, Seda (2008),*Reklam Ve İdeoloji:Yazılı Basında Yer Alan Reklamlara Göstergibilimsel Bir İnceleme*, Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- KABUKÇİK, Sevinç (2013),*Çeviri Sosyolojisi ve Çeviri Alanında Sosyolojik Yaklaşımların Çeviribilimde Paradigma Değişimine Katkısı*, Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 37, Temmuz-Ağustos 2013, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi.
- KAŞTAN, Yüksel (2007), *Orta Doğu’da Arap-İsrail Mücadeleleri Ve Türkiye*, 38. ICANAS, ANKARA, TÜRKİYE,10-15 Eylül 2007,pp.1797-1817.
- ATA, Mahmut (2006), *Seyyid Ebu’l-A`Lâ Mevdûdî’nin Siyasî Düşüncesinin Teolojik Temelleri*, Ankara Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü,Temel İslam Bilimleri,Kelam Anabilim Dalı,Yüksek Lisans Tezi,Ankara-2006.
- NAHRKHALAJI, Saeedeh S.(2009), “*Translation: Ideology and Power in Political Discourse*” , The Sustainability of The Translations Field. Malaysian Translators Association, Malaysia.
- ÖZCAN, Murat ve Arife Eray (2017) *Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Huzur Adlı Romanının Arapça’ya Çevirisindeki Değiş, Deyim, Atasözleri ve Manilerin Çoğul Dizge Kuramı Işığında İncelenmesi*,International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic,Volume12/3,P.701-716 Doi,Number: <http://Dx.Doi.Org/10.7827/Turkishstudies.11606> Issn: 1308-2140, Ankara-Turkey.
- ÖZYURT, Doç. Dr. Cevat (2013),*Türkiye’de Eğitim İdeolojisi ve Kimlik İnşası,Kırıkkale Üniversitesi*, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji, Eğitim-Bir-Sen, Eğitime Bakış, Temmuz-Ağustos-Eylül 2013, yıl:9, sayı 26
- PALABIYIK, Adem (2011),*Pierre Bourdieu Sosyolojisinde “Habitus”, “Sermaye” Ve “Alan” Üzerine*, Sosyoloji Bölümü Liberal Düşünce, Yıl 16, Sayı 61-62, Kış-Bahar 2011, S. 121 – 141.
- PETRESCU, Camelia (2009), *Ideology And Translation,Professional Communication And Translation Studies*, 2 (1-2) / 2009

- PINAR, Fatma (2015), *Hasan El-Benna Ve Müslüman Kardeşler*, Iğdır Üniversitesi / Iğdır University, İlahiyat Fakültesi Dergisi / Journal Of Divinity Faculty Sayı / No: 5, Nisan / April 2015: 133-153.
- DURSUN, Soner (2008), *Türkiye'nin Güvenlik Algulamasındaki Değişim: 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi Sonrası Dönem*, Çttad,VII/16-17, (2008/Bahar-Güz), S.S.421-433.
- SHUPING, Ren (2013), *Translation as Rewriting*, International Journal of Humanities and Social Science, Vol. 3, No: 18; October 2013.
- ŞAHİN, Yasin (2017), *Michel Foucault'da Söylem Analizi*, Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social and Cultural Studies) Cilt/Volume: III, Sayı/Issue: 6, Yıl/Year: 2017, ss. 119-135, Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD) 119.
- VAN DIJK,Teun (2006), *İdeoloji Ve Söylem Analizi*, Journal Of Political İdeologies, 11,115-140, Routledge Taylor Francis Group.
- ZEYTİNKAYA , Dilber (2016), *Gideon Toury'nin Erek Odaklı Kuramı Işığında Bedrettin Tuncel'in İnsandan Kaçan Başlıklı Çevirisi* , Rumelide Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi 2016.4 (Nisan) Özel Sayı 1.

İnternet Kaynakları

UĞURLU, Fatih (1986), *Günümüz İslâm Âlimleri Türkiye'ye Hilâl Dergisi İle Girdi*, Ekim, Sayı:008, Sayfa:

040http://Dergi.Altinoluk.Com/İndex.Php?Sayfa=Yazarlar&Yazar_No=224&Makaleno=D008s040m1&Adbasharf=&Limit=0-15, Erişim 21.06.2016

GÜNDOĞAN, Prof. Dr. Ali Osman, Albert Camus (1913-1960) <http://www.aliosmangundogan.com/PDF/Makale/Ali-Osman-Gundogan-Albert-Camus.pdf?i=1> (Erişim tarihi 04.01.2018).

BATUR, Enis (1993), *Şiir Ve İdeoloji*, Mitos Yayınları: 37, 2.Baskı, İstanbul.

https://www.academia.edu/32811073/Enis_Batur__%C5%9Eiir_ve_%C4%B0deoloji.pdf?auto=download (Erişim tarihi 07.01.2018)

1960'lı Yıllarda Türkiye'de İslami Uyanış, erişim tarihi 20.05.2016, <http://www.haksozhaber.net/1960li-yillarda-turkiyede-islami-uyanis-49002h.htm>, Özgür-Der Karadeniz Ereğlisi Temsilciliği binasında Hamza Türkmen "1960'lı Yıllarda Türkiye'de İslami Uyanış" başlığıyla ilgili bir sunumda bulundu.

<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=370388&idno2=c370245>, erişim tarihi, 29.05.2017

<https://simurg.com.tr/tr-tr/urun/politika-siyaset/91511/bilimsel-teknik-devrim-ve-egitimde-devrim.aspx>, tanıtım bülteni, 05.06.2017, saat:16.00

MALAPARTE, Cruzio (1963), *Darbe-i Hükümet Sanatı*, <http://www.muhammedbalci.com/kitaplika/7.pdf>, erişim tarihi, 26.05.2017, saat 15.11

SAGIR, Aysel, *Erzurum Yolculuğu-Aleksandr Sergeyeviç Puşkin*, Radikal Gazetesi Kitap Eki, 30.12.2008, <http://www.insanokur.org/erzurum-yolculugu-aleksandr-sergeyevic-puskin/erişim tarihi, 25.05.2017, saat 09.00>

www.idp.org.tr

<http://kisa-kisa.blogcu.com/paul-lafargue-tembellik-hakki/11629850>, erişim tarihi, 30.05.2017, saat 12.19

<http://www.idefix.com/Kitap/Ludwig-Feuerbach-ve-Klasik-Alman-Felsefesinin-Sonu/Friedrich-Engels/Felsefe/Felsefe-Bilimi/urunno=0000000532845>, tanıtım bülteninden, erişim tarihi 05.06.2017, saat 11.00

http://www.gezikolik.com/tr/Haber_Sizden/Guncel/Turkiye/AYA_INEN_ILK_UZAY_ARACI/e_8967.aspx, erişim, 06.02.2017

<https://simurg.com.tr/tr-tr/urun/politika-siyaset/47578/toplum-ve-kadinin-kurtulusu.aspx>, arka kapaktan, erişim tarihi 05.06.2017, saat 14.00

[Http://Www.İslamansiklopedisi.İnfo/Dia/Pdf/C10/C100109.Pdf](http://www.İslamansiklopedisi.İnfo/Dia/Pdf/C10/C100109.Pdf),Erişim Tarihi22.02.2016,

Oktay Ekşi,2007, ,İrtica = Eski Tck 163. Madde! Hürriyet [Http://Oncevatandergisi.Blogcu.Com/İrtica-Eski-Tck-163-Madde/586427](http://Oncevatandergisi.Blogcu.Com/İrtica-Eski-Tck-163-Madde/586427), Erişim 03.02.2016.

KELEŞ, Fatih (2016), *Siyonist Yahudi Lobisi'nin Kökenleri Ve Türkiye'ye Etkileri*,[Https://Mesihkral19.Wordpress.Com/2016/05/29/Siyonist-Yahudi-Lobisinin-Kokenleri-Ve-Turkiyeye-Etkileri/](https://Mesihkral19.Wordpress.Com/2016/05/29/Siyonist-Yahudi-Lobisinin-Kokenleri-Ve-Turkiyeye-Etkileri/),03.02.2016, Saat:13.21.

KETENCİ, Hasan Fehmi (2007),*Tasarım, Sayfa Tasarımı, Sayfa Düzeni, Mizanpaj, Ders Notları*,[Http://Kouha.Kocaeli.Edu.Tr/Notlar/Mizampaj_Ders_Notlari.Pdf](http://Kouha.Kocaeli.Edu.Tr/Notlar/Mizampaj_Ders_Notlari.Pdf),03.02.2017, Saat 09.30.

KILIÇOĞLU, Tolgahan, *Dünden Bugüne İnsanlı Uzay Uçuşları*, Kaynak: Uzay Araştırmaları Notları (Zeki Aslan), 2) [Http://Www.Astronautix.Com/Flights/Index.Htm](http://www.Astronautix.Com/Flights/Index.Htm), Derleyen: [Http://Rasathane.Ankara.Edu.Tr/Files/2013/02/İnsanliuzayucuslari.Xls.Pdf](http://Rasathane.Ankara.Edu.Tr/Files/2013/02/İnsanliuzayucuslari.Xls.Pdf) (Erişim, 06.02.2017).

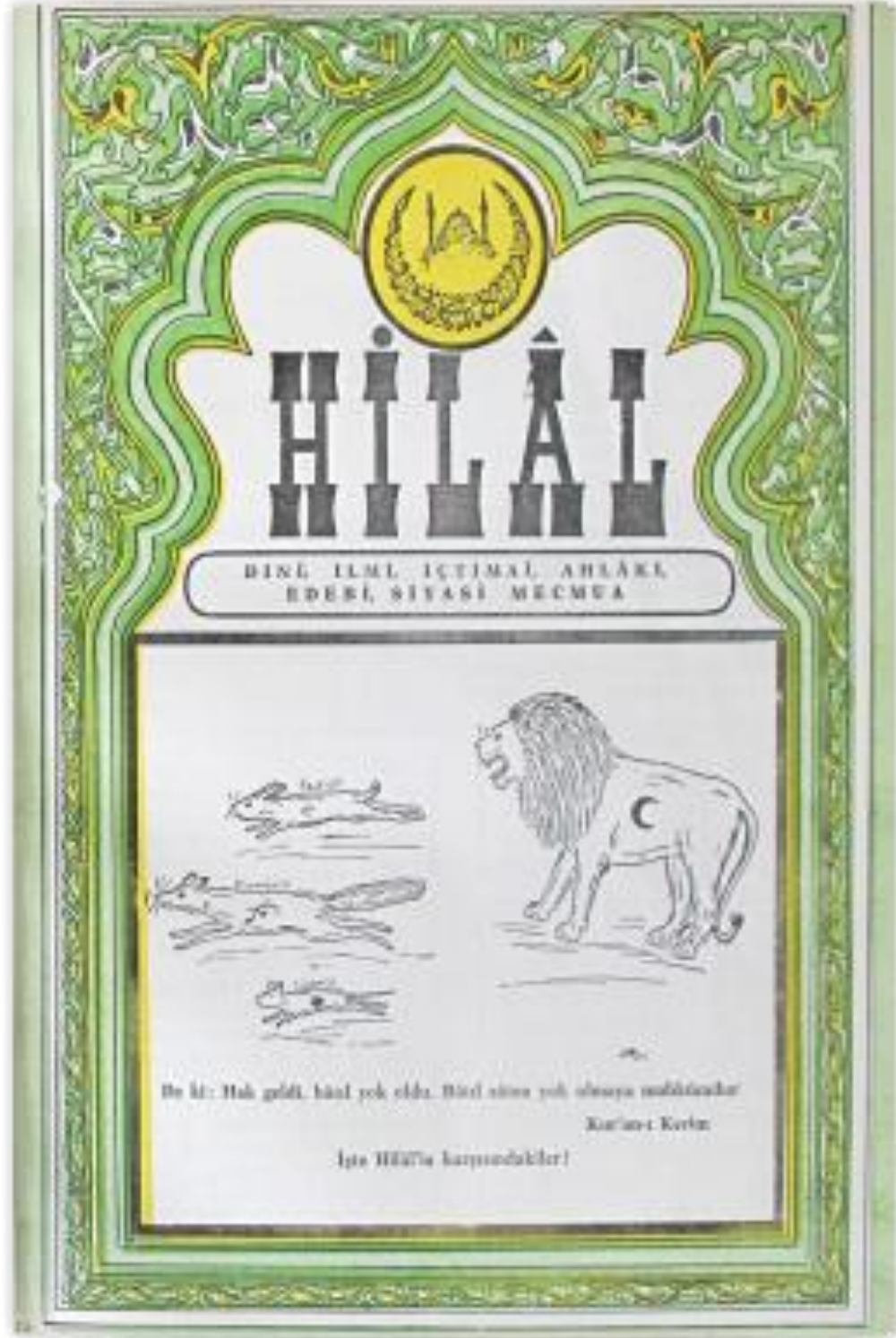
KUŞÇU, Mehmet (2015), [Http://Www.İslamduşuncesi.Net/Hilal-Dergisi-1-310h.Htm](http://www.İslamduşuncesi.Net/Hilal-Dergisi-1-310h.Htm), Erişim Tarihi, 20.05.2016.

KUŞÇU, Mehmet (2015) Hilal Dergisi -2 , [Http://Www.İslamduşuncesi.Net/Hilal-Dergisi-2-317h.Htm](http://www.İslamduşuncesi.Net/Hilal-Dergisi-2-317h.Htm) (Erişim,06.02.2016).

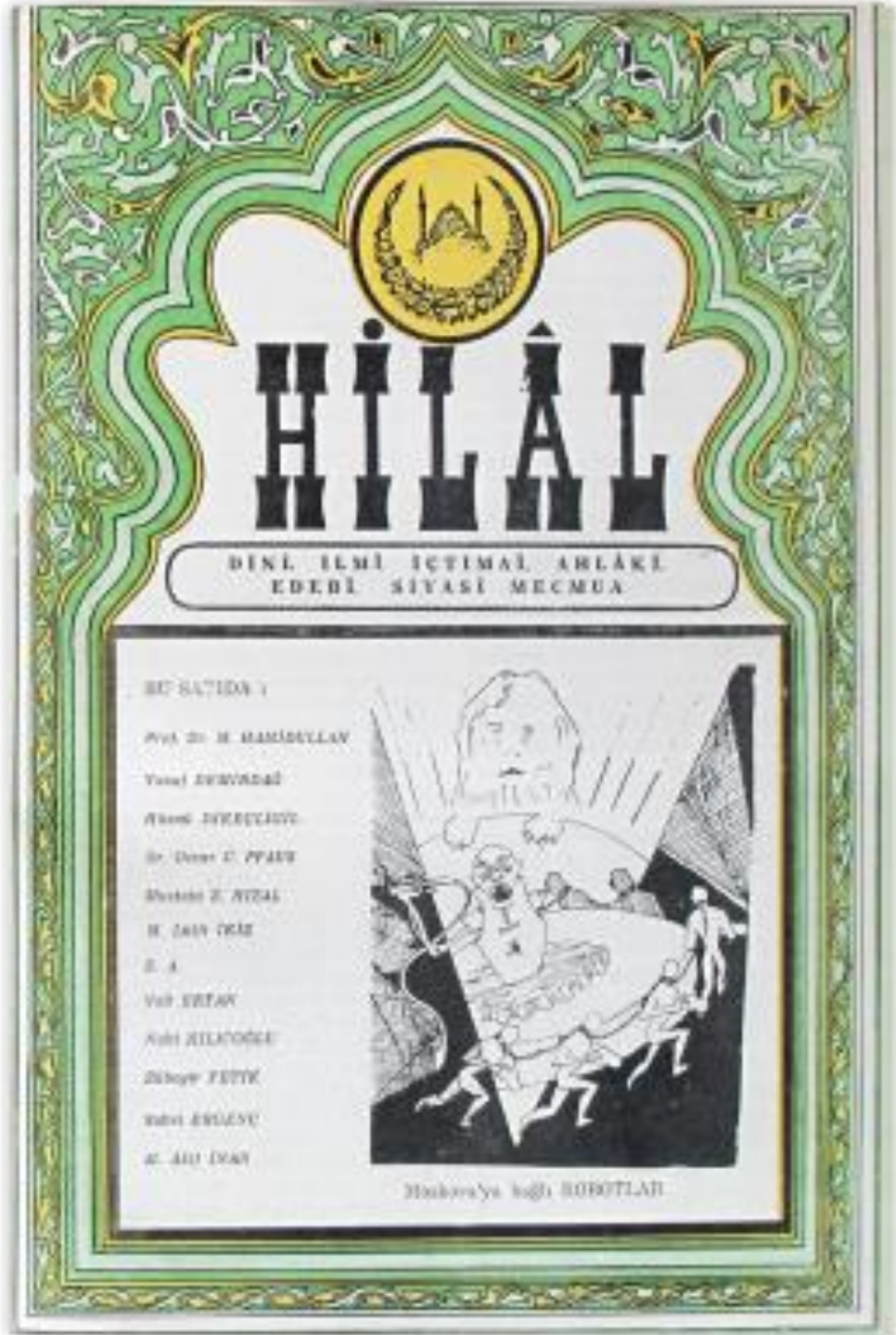
[Http://Www.İslamduşuncesi.Net/Hilal-Dergisi-İslamin-Sosyal-Yonunu-Gundeme-Getirdi-311h.Htm](http://www.İslamduşuncesi.Net/Hilal-Dergisi-İslamin-Sosyal-Yonunu-Gundeme-Getirdi-311h.Htm),Hilal Dergisi İslam'ın Sosyal Yönünü Gündeme Getirdi, İsmail Kazdal Ropörtaj,22.01.2015 00:45;Erişim Tarihi25.05.2016

EKLER

EK 1.Hilal Dergisinin İdeolojik İçerikli Kapak Fotoğrafları

EK1.1. İdeolojik Kapsamlı Benzetmelerin Olduğu Kapak Fotoğrafi

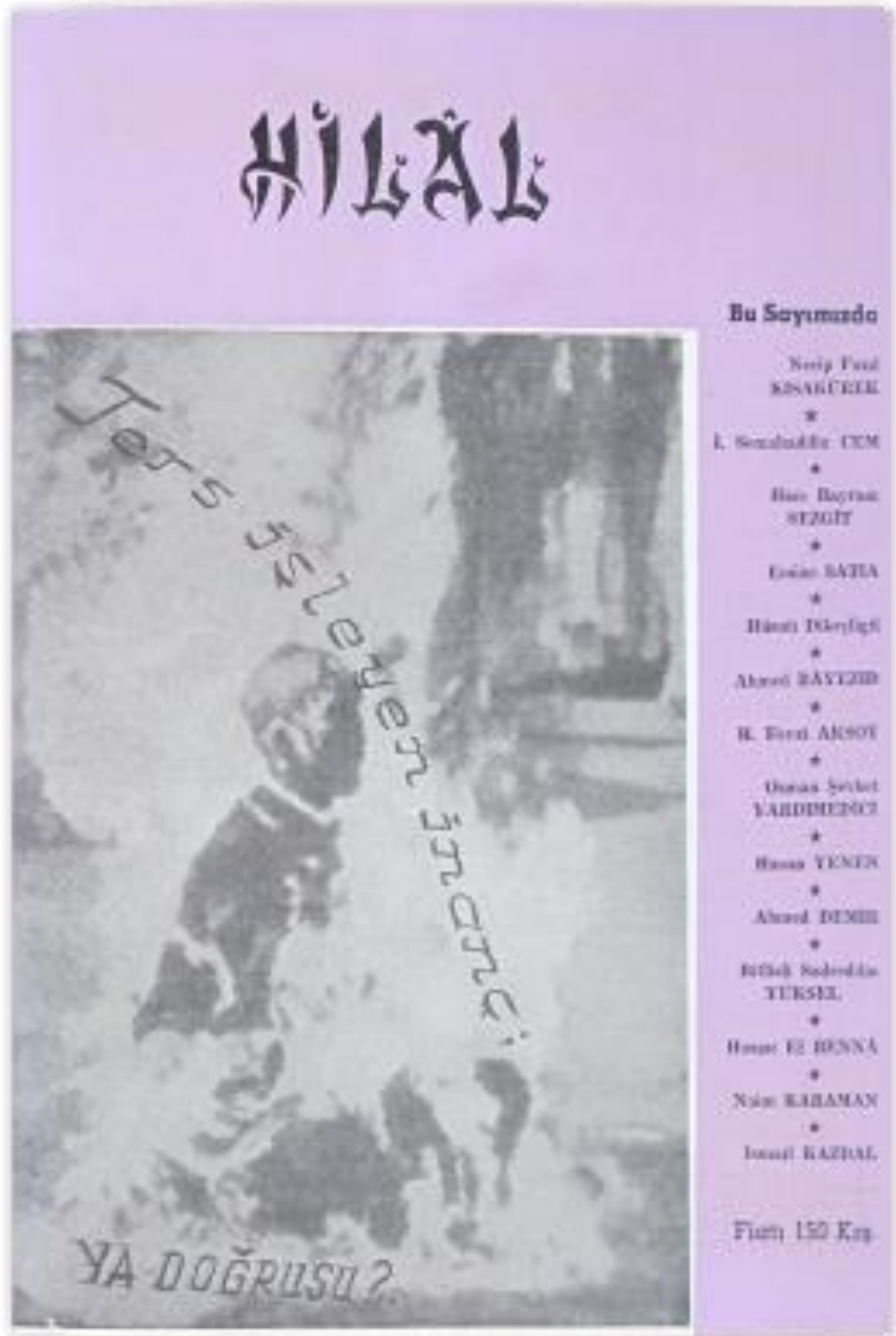

EK 1.3. Ülkedeki Karışıklığı Yansıtan Kapak Fotoğrafi

EK 1.4. Din Temalı Fotoğraf

EK 1.5. Teknolojik Gelişmelere Karşı Çıkışın Resmi

EK 1.6.Gençlik Temalı Bir Kapak Fotoğrafi

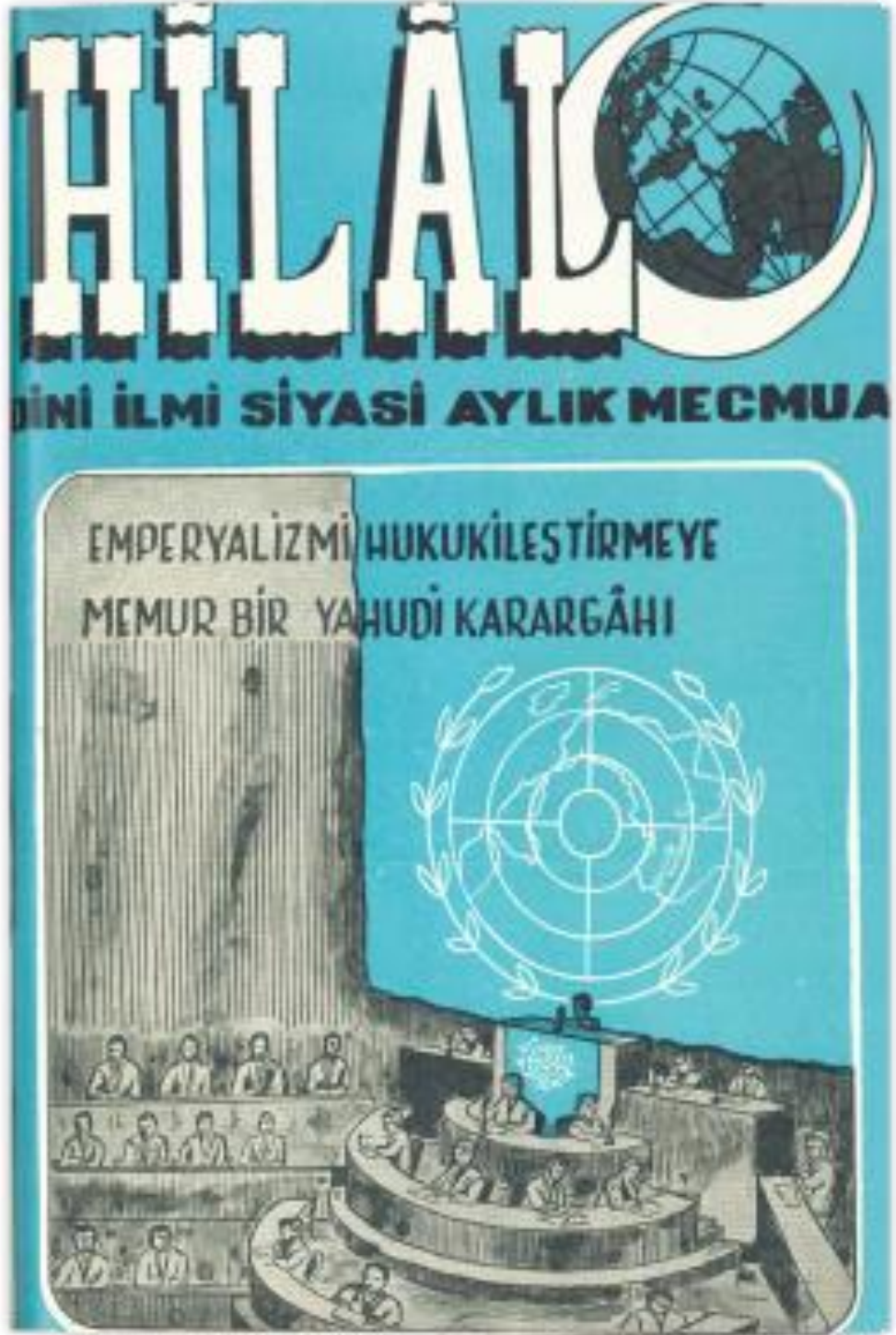

EK 1.7. Kurtarıcı Olduklarına İnanılmayan Birçok Ülke Liderini Kapsayan İronik Söylem Temalı Fotoğraf

EK 1.8. Emperyalizm Eleştirisi

EK 9. Yeni Dergi Fotoğraflarının Sade ve Tektip Kapak Fotoğrafı

ÖZGEÇMİŞ

Ümmügülsüm Albiz, 17.11.1985 tarihinde Erzurum'da doğdu. Eğitimini Erzurum'da tamamladı. 2009 yılında Atatürk Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. 2010 yılında Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesine Mütercim-Tercümanlık Bölümüne Araştırma Görevlisi olarak atandı, 2011 yılında Sakarya Üniversitesi Çeviribilim bölümüne yüksek lisans ve doktora eğitimini tamamlamak için görevlendirildi. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesinde hala Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır.